Letter.

PUBLII TERENTII
CARTHAGINENSIS AFRI
COMOEDIÆ VI.

ANDRIA,	ADELPHI,
EUNUCHUS,	HECYRA,
HEAUTONTIMOR.	PHORMIO,

CUM NOTIS

JOH. MIN-ELLII.

Editio novissima cæteris emendatior.

VENETIIS
APUD FRANCISCUM EX NICOLAO PEZZANA.

MDCCLXXXV.
SUPERIORUM PERMISSU.

PUBLII TERENTII VITA,

Ex Ælio Donato.

PUB. TERENTIUS *Afer*, *Chartagine natus*, *servivit Romæ Terentio Lucano Senatori*, *a quo ob ingenium & formam*, *non institutus modo liberaliter*, *sed & mature manumissus*. *Quidam captum esse existimant*; *quod fieri nullo modo potuisse*, *Fenestella docet*: *cum in fine secundi belli Punici*, *& ante initium tertii natus sit & mortuus*: *nec si a Numidis aut Getulis captus sit*, *ad ducem Romanum pervenire potuisset*: *nullo commercio inter Italos & Afros*, *nisi post deletam Carthaginem*, *cœpto*. *Hic cum multis nobilibus familiariter vixit*, *sed maxime cum Scipione Africano*, *& cum Lælio*, *quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur*, *quod ipsum*

Fenestella arguit: contendens utroque majoren natu fuisse, quamvis Cornelius Nepos æquale omnes fuisse tradat, & Porcius suspicionem d consuetudine per hæc faciat.

Dum Lasciviam nobilium & fucosas laude petit,
Dum Africani voci divinæ inhiat avidi auribus,
Dum ad Furium se cænitare, & Lælium pulchrum putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebro in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ; ad summam inopiam redactus est.
Itaque e conspectu omnium abiit, in Græciam, terram ultimam,
Mortuus est Stymphalo Arcadiæ oppido. Nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut esset, quo referret obitum domini servulus.

Scripsit Comœdias sex; ex quibus primam Andriam cum Ædilibus daret, jussus ante Cæcilio recitare, ad cœnantem cum venisset, dictus est initium quidem fabulæ, quod erat contemptiore vestitu, subsellio, juxta lectulum residens, legisse: post paucos vero versus, invitatus ut accumberet, cœnasse una: deinde cetera percurrisse, non sine magna Cæcilii admiratione. Et hanc autem & quinque reliquas æqualiter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita scribit:

Sume-

Sumetur Hecyra sexta ex iis fabulis.

' *Eunuchus quidem bis acta est, meruitque pretium quantum nulla antea cujusquam Comœdia, id est, octo millia nummum. Propterea summa quoque titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obscura fama est, adjutum Terentium in scriptis a Lælio & Scipione, quibuscum familiariter vixit. Eandem ipse auxit. Nunquam enim, nisi leviter, se tutari conatur, ut in Prologo Adelphorum:*

Nam quod illi dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, assidueque una scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant;
Eam laudem hic ducit maxumam; cum illis placet,
Qui vobis universis & populo placent.
Quorum opera in bello, in otio, in negotio;
Suo quisque tempore usus est sine superbia.

Videtur autem se levius defendisse, quia sciebat, Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem: quæ tamen magis & usque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait: P. Africanus, qui a Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano Kal. Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab ea ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium, dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronunciasse versus qui sunt in Heautont.

Statin' pol proterve me Syri promissa huc
induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modo in scribendo ajutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quam Sulpitio Gallo, homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popillio, consulari utroque ac Poeta: ideo ipsum non juvenes designasse, qui se adjuvisse dicerentur, sed viros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas Comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, causa evitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu pręcipiendi Græcorum instituta moresque, quos perinde exprimeret in scriptis: egressus urbe est, neque amplius rediit. De morte ejus Volcatius tradit,

Sed ut Afer sex populo edidit Comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit; navim cum semel
Conscendit, visus nunquam est; sic vita vacat.

Q. Censetius redeuntem e Græcia periisse in mari dicit cum centum & octo fabulis conversis a Menandro. Ceteri, mortuum esse in Arcadiæ Stymphalo, sive Leucadia, tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fulvio Nobiliore consulibus, morbo implicitum, acri dolore ac tædio amissarum fabularum, quas in novi præmiserat, ac simul fabularum, quas novas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quæ Equiti Romano nupsit. Item hortulos XX. *jugerum, via Ap-*

Appia, ad Martis villam, quo magis miror Porcium scribere:

——— Nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut esset, quo referret obitum domini servulus.

Hunc Afranius quidem omnibus Comicis præfert; scribens in compitalibus:

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solum Nævio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Lemone hactenus laudat:

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti,
Conversum expressumque Latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæsar.

Tu quoque tu in summis, o dimidiate Menander,
Poneris; & merito, puri sermonis amator.
Lenibus atque utinam scriptis adjuncta foret vis
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte jaceres.
Unum hoc maceror & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc

Hæc Svetonius Tranquillus: nam duos Terentios Poetas fuisse scribit Mettius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter Libertinus Terentius, Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait:

Hæ quæ vocantur fabulæ, cujus sunt?
Num has, qui jura populis recensens dabat
Summo honore affectus, fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro translatæ esse dicuntur Comico; Phormio & Hecyra; quatuor reliquæ a Menandro: ex quibus magno successu & pretio stetit Eunuchus: Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

TESTIMONIA
HISTORICORUM
ET GRAMMATICORUM.

T. Livius lib. 30. ab U.C.

SEcutus Scipionem triumphantem eſt pileo capiti impoſito *P. Terentius* Culleo: omnique deinde vita, ut dignum erat, libertatis auctorem coluit.

Vellejus Paterc. hiſtor. lib. 1.

Nam niſi aſpera ac rudia repetas, & inventi laudanda nomine, in Attio circaque eum Rom. tragœdia eſt: dulceſque Latini leporis facetiæ, per Cæcilium, *Terentiumque* & Afranium, ſub pari ætate nituerunt.

Corn. Nepos ad Donatum.

Æquales *Terentii* Scipio & Lælius. Et, Auctore certo comperi, C. Lælium quondam in Puteolano Kal. Martii, admonitum ab uxore, temporius ut diſcumberet, petiiſſe ab ea, ne interpellaretur; ſerius tandem egreſſum triclinio, dixiſſe non ſæpe in ſcribendo magis ſucceſſiſſe ſibi: deinde rogatum, ut ſcripta illa proferret, pronunciaſſe verſus qui ſunt in Heautontimorumeno:

Statin' pol proterve me Syri promiſſa huc induxerunt.

TE-

TESTIMONIA POETARUM.

Afranius in Compitalibus.

Terentio ſimilem non dices quempiam.

Porcius Poeta.

Ipſus ſublatis rebus ad ſummam inopiam redactus eſt:
Itaque e conſpectu omnium abiit in Græciam, terram ultimam.
Mortuus eſt in Stymphalo Arcadiæ oppido. Nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius.
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut eſſet quo referret obitum domini ſervulus.

Cicero in Limone.

Tu quoque, qui ſolus lecto ſermone Terenti,
Converſum expreſſumque Latina voce Menandrum,
In medio populi ſedatis vocibus effers:
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

C. Cæſar.

Tu quoque tu in ſummis, o dimidiate Menander,
Poneris, & merito, puri ſermonis amator.
Lenibus atque utinam ſcriptis adjuncta foret vis

Co-

Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte
jaceres.
Unum hoc maceror & doleo tibi deesse Terenti.

Ausonius in Protreptico ad Ausonium nepotem De studio puerili.

Tu quoque qui Latium lecto sermone Terenti
Comis & astricto percurris pulpita socco;
Ad nova vix memorem diverbia coge senectam.

Et Epistola ad Ursulam.

Protulit in scenam quot dramata fabellarum,
Arcadiæ medio qui jacet in gremio.

Ovidius in Ibin.

Comicus ut periit liquidis dum nabat in undis.

Quod Domitius de *Terentio* accepit vel Menandro.

Bapt. Egnatius de Eupoli, de quo Suidas & Aristophanes Scholiastes. Turnebus de Menandro lib. IX. Adverf. cxix. Volcatius & L. Consentius apud Donatum, redeuntem e Grecia periisse in mari *Terentium* dicunt, cum CVIII. Fabulis conversis e Menandro.

Horatius lib. 2. Epist. 1.

Ambigitur quoties uter utro sit prior: aufert
Pacuvius docti famam senis, Attius alti:
Dicitur Afrani toga convenisse Menandro;
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi;

Vin-

Vincere Cæcilius gravitate, *Terentius* arte.
Hos ediſcit, & hos arcto ſtipata theatro
Spectat Roma potens, habet hos, numerat-
que Poetas.

Quo loco Acron ſic ait.

Vincere Cæcilius gravitate. Cæcilius libro vicit antiquiores, alta verba & ſonora in ſuo carmine ponere ſolitus. *Terentius arte*, id eſt, proprietate verborum & artis Grammaticæ. Unde principatum inter omnes Comicos habere dicitur.

Volcatius Sedigitus apud Agell. lib. XV. *c.* XXIV.

Cæcilio palmam ſtatuo de Comico:
Plautus ſecundus facile exſuperat ceteros:
Dein Nevius, qui ſervet pretium, tertiu' ſt.
At ſi quid quarto detur, dabitur id Licinio.
Poſt inſequi Licinium facio Atilium:
In ſexto ſequitur hos loco Terentius.

AN-

ANDRIA
PUBLII TERENTII
Carthaginiensis Afri.

1 ACTA 2 LUDIS MEGALENSIBUS, M. FULVIO ET M. GLABRIONE 3 ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, ET L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. 4 MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII FILIUS. 5 TIBIIS PARIBUS, DEXTRIS ET SINISTRIS, ET EST TOTA GRÆCA. EDITA M. MARCELLO ET C. SULPITIO CONSULIBUS, ANNO AB URBE CONDITA IↃLXXXVII. ANTE CHRISTUM NATUM CLXII.

1 Recitata, repræsentata. Inscriptio, quæ præfixa est argumentis Comœdiarum Terentii, hoc consilio potissimum facta esse videtur, ut primum de consuetudine moneretur juventus, quæ fuit apud Romanos in exhibendis ludis. Deinde, ut extaret certum quasi testimonium Comœdiarum. 2 Quatuor autem fuerunt Ludi apud Romanos. 1. Ludi Megalenses, qui fiebant in honorem magnæ matris Deæ Cybeles. 2. Ludi Apollinares, qui in honorem Apollinis, bonarum artium tutoris, fieri solebant. 3. Plebeii, qui pro salute plebis exhibebantur. 4. qui pro funere viri alicujus patricii instruebantur. In his ludis agebantur Comœdiæ. 3 Dicti sunt Curules a solio eburneo, in quo sedebant, vel a curru, a quo vehi solebant, & hi regiis utebantur insignibus, ornati purpura, curam sacrificiorum & ludorum habentes. 4 Modulationes. 5 Satis est hoc tenere, quod ad discrimen tibiarum pertinet; dextras tibias uno fuisse foramine: sinistras vero duobus, & tibias pares dictas esse ab æqualibus cavernis. Item modos varios, quibus temperabantur cantica, fuisse factos a perito artifice artis Musices.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

BYRRIA, *servus*.
CHARINUS, *adolescens*.
CHREMES, *senex*.
CRITO, *hospes*.
DAVUS, *servus*.
DROMO, *lorarius*.
GLYCERIUM, *meretrix*.
LESBIA, *obstetrix*.
MYSIS, *ancilla*.
PAMPHILUS, *adolescens*.
SIMO, *senex*.
SOSIA, *libertus*.

PERSONÆ MUTÆ.

ARCHILIS, *ancilla*.
CHRYSIS, *meretrix*.
NICERATUS, *adolescens*.
PHÆDRUS, *adolescens*.
CLINIA, *adolescens*.
PASIBULA, *eadem quæ Glycerium*.

ERASMI IDIOMATA PERSONARUM PRÆCIPUARUM.

Simo, *pius in filium, sed natura vehementior.*

Pamphilus, *pius in patrem, sed fideliter amans, & cordatus ut adolescens.*

Davus, *vafer ac spei pertinacis.*

Charinus, *simplex, ac nullius consilii.*

Byrrhia, *Davo dissimillimus, desperandi author.*

Crito, *pauper, sed ob probitatem impatiens contumeliæ.*

Chremes, *pius in filiam; alioqui Simonis dissimillimus, ingenio sedato & placido componens omnia.*

Mysis, *callida & heræ amans.*

RATIO NOMINUM.

Simo. ἀπὸ τȣ̃ σιμȣ̃, *qui simo naso est, ita dictus a specie; simi enim fere sunt iracundi.*

Chremes, *a* χρέμπτεσθαι, *quod est enixe exspuere: senes enim tussi expurgans pectus.*

Pamphilus, quasi πᾶσι φίλος, πάντας φιλῶν, *id est, omnibus charus, aut omnium amans,*

Charinus, ἀπὸ τῆς χάριτος *a gratia, quasi dicas, gratiosus.*

Sosia, *a* σώζεσθαι *servari, quod servatus in bello.*

Davus, *a patria, gentile nomen.*

Mysis, *item nomen gentile.*

Byrrhia, ἀπὸ τȣ̃ πυρὸς *ab igne, quasi rubicundus, mutato π in β*

Glycerium. ἀπὸ τῆς γλυκερᾶς: *a dulcedine, Latine, Suavium.*

Lesbia, *gentile nomen, a Lesbo patria.*

Crito; ἀπὸ τȣ̃ κριτȣ̃, *quod controversiam dirimat ceu arbiter.*

Dromo, ἀπὸ τȣ̃ δρόμȣ, *a cursu fortasse,* κατ᾽ ἀντίφρασιν.

ANDRIÆ

ARGUMENTUM.

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

Sororem falso [1] creditam [2] meretriculæ,
[3] Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidaque facta, [4] dat fidem, uxorem sibi
Fore [5] hanc: nam aliam [6] pater [7] ei [8] desponderat
[9] Gnatam Chremetis: atque [10] ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias; cupiens, suus
[11] Quid haberet animi filius, cognoscere.

1 Existimatam ab omnibus. 2 Cujusdam mulieris meretricis, scilicet Chrysidis. 3 Quæ nata erat in Andro insula. 4 Promittit Pamphilus. 5 Glycerium. 6 Pamphili scilicet. 7 Pamphilo filio suo. 8 Promiserat se daturum. 9 Philumenam. 10 Postquam Simo deprehendit, cognovit filium suum amare. 11 Quo animo esset Pamphilus.

Davi-

Davi [1] suasu non [2] repugnat Pamphilus,
Sed ex Glycerio natum [3] ut vidit puerulum
[4] Chremes, [5] recusat nuptias, [6] generum abdicat:
Mox filiam Glycerium [7] insperato agnitam
Dat Pamphilo [8] hanc, aliam Charino [9] conjugem.

1 Consilio. 2 Contradicit Pamphilus. 3 Postquam 4 Pater filiæ, quam desponderat Simo Pamphilo. 5 Negat se facturum nuptias de filia sua cum Pamphilo. 6 Recusat Pamphilum pro genero. 7 Ubi præter spem cognovit Glycerium esse filiam suam, scilicet per Critonis verba, qui controversias diremit. 8 Glycerium. 9 Philumenam.

ALIUD M. ANT. MURETI.

Chremes & Phania fratres Athenienses fuerunt. Eorum Chremes profecturus in Asiam, Pasibulam filiolam, quam tum unicam habebat, fratris fidei credidit. Profecto eo, contingit, ut in Græcia magni bellorum motus excitarentur; quos fugiens Phania, cum, imposita secum in navim puella, ad fratrem iter cepisset, vi tempestatis fracta navi, apud Andrum insulam ejectus est. Ibi applicat se ad Andrium quendam, hominem haud magna in re: a quo tamen benigne humaniterque exceptus, non ita multo post moritur. Hospes Andrius relictæ apud se Puellæ commutat nomen, & pro Pasibula Glycerium nominat; cumque per aliquot annos eam cum filia Chryside, pari utramque studio educasset, decedit ipse quoque de vita. Chrysis, quæ se & orbam & inopem videret, abrepta secum Glycerio, Athenas navigat: ubi cum aliquandiu vitam lana telaque tolerasset, ad postremum, adolescentum blanditiis & pollicitationibus victa, quæstum corpore facere incepit. Ventitabat ad eam inter cæteros Pamphilus, Simonis filius, probus & liberali præditus ingenio adolescens: qui non Chrysidis ille quidem, sed ipsius Glycerii mirifico quodam amore percussus, primus solusque cum ea rem habuit, fidemque jam gravidæ dedit, eam sibi uxorem fore. Susceperat & postea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eamque (jam nubilis erat) Pamphilo, bona adolescentis impulsus fama, collocare cupiebat. Quid multa? ultro ad Simonem venit, cum eo negotium conficit. Inscio Pamphilo, de communi senum sententia faciundis nuptiis constituitur dies. Adhuc hæc erant, cum Chrysis moritur. Ibi primum Simo de filii amore cognovit: nam cum ambo una in funus prodiissent, accidit, ut posita in ignem Chryside, Glycerium se, præ doloris impatientia, eodem conjectura videretur. Accurrit Pamphilus, eamque mediam amplexus, ita consolari cepit, ut plurimas minimeque dubias totius rei significationes daret. Itaque venit ad Simonem postridie Chremes, conditionem renunciat: comperisse se, Pamphilum peregrinam illam habere in uxoris loco; nescius, ex se natam esse eam, quam ita contumeliæ causa peregrinam nominaret. Gaudere, ea re intellecta, Pamphilus: dolere contra ac angi

Simo. Advenit interea dies, qui nuptiis initio fuerat præstitutus. Simo, veteratoria quadam calliditate, simulandas sibi, ad pertentandum filii animum, nuptias statuit, hoc cogitans, si abnueret filius, veram sibi objurgandi illius causam fore, quæ ad eum diem nulla satis justa fuerat: sin annueret, facile se, quod vellet, a Chremete impetraturum; atque ita vero nuptias, Diis adjuvantibus, factum iri. Præteriens igitur apud forum (securo jam & nihil tale metuenti filio) Pamphile, inquit, abi domum, ac Deos comprecare: uxor tibi ducenda hodie est. Hoc dicto, velut improviso quodam jaculo sauciatus adolescens, quid ageret, aut quid consilii caperet, nesciebat; cum ad eum vafro admodum ac versuto ingenio servus, animadversa senis astutia, accurrit. Erat tunc una cum Pamphilo Charinus, qui adolescens miro quodam amore Philumenæ incensus, frustra sæpe tentatis illius nuptiis, ad postremum audito eam eo die nupturam Pamphilo, in summam desperationem adductus, eum orabat, si se salvum vellet, ut vel eam ne duceret, vel saltem nuptiis dies aliquot produceret. Pamphilus eum sua quidem causa bono esse animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri jubebat: se, quantum in se esset, effecturum, ea ut ne daretur sibi. Adveniens, ut dixi, Davus, Charinum, jam spei plenum, abire ad ambiendos senis amicos jubet: deinde seorsum Pamphilo conjecturas suas aperit, persuadetque, ut patri dicat, se paratum esse uxorem ducere, nam eo pacto, inquit, & patri omnem jurgandi occasionem præcideris, & non erit tamen verendum, ne nuptiæ fiant; nunquam enim Chremes tibi, semel repudiato, filiam suam iterum commissurus est. Hæc ita de servi consilio acta, longe aliter ceciderc ac putabantur. Exorat enim Chremetem Simo. Ita res in veratum nuptiarum discrimen adducitur. Forte eo ipso die Glycerium, exactis temporibus, puerum peperit: eum puerum Davus, cum aliter nuptias disturbare non posset, præ foribus ædium Simonis ab ancilla collocandum curat. In eum cum incidisset Chremes, & e Pamphilo natum esse cognosceret, rursum abducit animum a nuptiis. Turbæ maximæ concitantur: donec advenit Crito Andrius, qui, quod Chrysidi genere proximus fuisset, ad cernendam illius hæreditatem Athenas venerat: ejus interventu Chremes filiam agnoscit. Ita, summa omnium lætitia, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

P. TEREN-

P. TERENTII
ANDRIA.

* PROLOGUS.

[1] Poeta [2] cum primum animum ad [3] scribendum [4] appulit,
[5] Id sibi [6] negoti credidit solum dari,
[7] Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verum [8] aliter evenire multo [9] intelligit:
[10] Nam [11] in prologis scribendis [12] operam abutitur:
Non [13] qui [14] argumentum [15] narret, sed qui [16] malevoli
[17] Veteris Poetæ [18] maledictis respondeat.

* Prefatio, procemium Prologis Terentianis non est propositum, ut argumentum fabulæ narretur, sed ut partim studia Poetæ commendentur, partim criminationibus adversariorum, id est, Luscii Lavinii respondeatur. 1 Terentius, qui conscripsit hanc Comœdiam. 2 Quando primum animum adjecit ad scribendas Comœdias. 3 Comœdias. 4 Adjunxit, accommodavit. Metaph. *Appellere* proprie dicitur de navibus, quæ ex pelago ad littus aut portum perveniunt. Virg. 3. Æn. *Hinc me digressum vestris Deus* appulit *oris*. 5 Existimavit id sibi solum curandum esse, se nullum præterea negotium habiturum. 6 Laboris, curæ, molestiæ. Unde *facessere alicui negotium*, est molestiam alicui exhibere. Sic dicitur, *nullo negotio*, id est, facile. Componitur ex *nec* & *otium*, quasi *non otium*, id est, opus, munus, 7 Ut eæ fabulæ, quas conscripsisset & composuisset, Jucundæ essent auditoribus, & ab iis probarentur. 8 Longe aliter, id est, contra, quam ipse putarat, rem se habere, scilicet quod malevoli Poetæ maledictis respondendum sibi foret, non quod populo Poetæ fabulæ displicerent: hæc enim spes eum non fefellit. 9 Nunc tandem experitur, cognoscit. 10 Ratio. 11 In scribendo prologos, dum scribit fabularum ingressus & exordia. 12 Archaice pro *opera*, id est, laborem & industriam suam Poeta male collocat, non potest servare usitatum morem. 13 Ut qui. Rationem reddit, quare opera sua Poeta abusus sit. 14 Comœdiæ. Nam narrare argumentum proprium est Prologi. 15 Recenseat. 16 Invidi. 17 Antiqui Comici, scilicet Luscii Lavinii, qui senex adhuc edebat fabulas, adolescentulo tunc Terentio. 18 Calumniis.

Nunc,[1] quam rem vitio dent, quæso,[2] animum advertite.
[3] Menander [4] fecit [5] Andriam & [6] Perinthiam:
Qui [7] utramvis recte norit, ambas [8] noverit.
Non [9] ita sunt [10] dissimili argumento, sed tamen
Dissimili [11] oratione sunt [12] factæ ac [13] stylo.
[14] Quæ convenere, in [15] Andriam ex [16] Perinthia
[17] Fatetur [18] transtulisse, atque [19] usum [20] pro suis.
[21] Isti id vituperant factum, atque in eo [22] disputant,
[23] Contaminari non decere [24] fabulas.
[25] Faciunt næ intelligendo ut nihil intelligant:
Quicum [26] hunc accusant, [27] Nævium, Plautum, Ennium
Accusant, quos [23] hic noster [29] autores habet:

1 Quid sit illud, quod isti malevoli in Poeta nostro reprehendant, vituperent. Cic. Offic. 1. *Nec Marco quidem scio* vitio datum, *quod in caritate annonæ asse modium dedit populo*. 2 Diligenter attendite. Virg. 8. Æn. *atque huc advertite mentem*. 3 Poeta Græcus, a quo Terentius transtulit suas Comœdias. Narratio est, qua exponit, quid ex Græcis Poetis mutuatus sit in hanc suam Comœdiam. 4 Composuit, conscripsit Græce. 5 Comœdiam Græcam, ab *Andro*, insula maris Ægei. 6 Alteram Comœdiam, a *Perintho*, Metropoli amplissima in ora Propontidis. 7 Alterutram earum Comœdiarum exacte intellexerit. 8 Andriam & Perinthiam. 9 Adeo. 10 Materia differenti inter se, id est, non usque adeo eæ ambæ Comœdiæ differunt argumento, non habent argumentum multum dissimile. 11 Sermone. 12 Conscriptæ a Menandro. 13 Junctura verborum, scribendi modo. *Stylus* instrumentum est, quo in pugillaribus olim aliquid annotabatur; ideoque *stylus* pro ipsa scriptione ponitur. 14 Ordo est: *Poeta* fatetur *se* transtulisse ex Perinthia in Andriam *ea*, quæ convenere, id est, apta fuerunt ad suam Comœdiam. 15 Comœdiam suam Latinam. 16 Comœdia Græca Menandri. 17 Terentius. 18 Traduxisse. 19 Iis, quæ transtulerat. 20 Tanquam suo invento, ac si sua fuissent. 21 Adversarii, sectatores Luscii Lavinii non laudant, sed culpant quod id fecerit Poeta, scilicet transtulerit multa loca ex Græca lingua in Latinum sermonem. 22 Circa id, propter id argumentantur, dissentiunt. 23 Pollui ex multis unam faciendo, id est, ex hac Comœdia aliquid sumendo, ex illa aliquid, & ita illis consutis novam Comœdiam componendo. Metaphora. *Contaminare* proprie, est polluere aliquid, aut lutosis manibus attingere. 24 Comœdias aliorum. 25 Certe isti calumniatores committunt nimium sapiendo, ut rem, de qua loquuntur, penitus ignorent. 26 Terentium. 27 Poetas antiquos. Ab exemplis factum comprobat. Ita Cicero se defendit. l. 1. de fin. 28 Poeta Terentius, cujus acturi sumus Comœdiam. 29 Imitatur tanquam auctores earum rerum, quas illi calumniantur, vel quorum exemplum sequitur in transferendis

1 Quorum 2 æmulari 3 exoptat 4 negligentiam
Potius, quam 5 istorum 6 obscuram diligentiam.
7 Dehinc ut quiescant 8 porro, 9 moneo, & desinant
10 Maledicere, 11 malefacta ne noscant sua.
12 Favete, 13 adeste æquo animo, & 14 rem cognoscite,
15 Ut pernoscatis, 16 ecquid spei sit reliquum,
Posthac quas 17 faciet 18 de integro Comœdias,
19 Spectandæ, an 20 exigendæ sint vobis prius.

dis alienis, vel in usurpando aliena pro suis. Nam *auctor* sumitur etiam pro eo, cujus auctoritatem & fidem sequimur: ut, hujus vocabuli *habeo* Ciceronem *auctorem*, id est, in hoc vocabulo imitor Ciceronem.

1 Antiquorum Comicorum. 2 Imitari. 3 Hic noster Poeta cupit. 4 Non nimiam curiositatem in aliorum argumentis transferendis. 5 Malevolorum. 6 Curiositatem adferentem obscuritatem dictis. 7 Cæterum. Conclusio cum communicatione. 8 Deinceps taceant. 9 Suadeo adversariis. 10 Calumniari Terentium. 11 Suos errores, idest, ne detegantur sua crimina. 12 Vos spectatores. 13 Benigne nos audiatis, dum hanc Comœdiam recensebimus. 14 Totam Comœdiam intelligite. 15 Ut perfecte intelligatis ex hac Comœdia. 16 Quæ spes futura sit reliquarum Comœdiarum. 17 Poeta. 18 Denuo, de novo. 19 Potius a vobis probandæ inter spectandum. 20 Explodendæ, ejiciendæ, reprobandæ.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO, SOSIA.

SI. 1 Vos 2 isthæc 3 intro auferte: abite. Sosia
4 Adesdum: 5 paucis te volo. *SO.* 6 dictum puta:
7 Nempe ut curentur recte 8 hæc. *SI.* 9 Imo aliud,
SO. quid est,

1 Servi. Nam ad servos, qui sunt foris, se loqui fingit Simo, & ex abrupto scenam ingreditur Simo, narratque liberto Sosiæ primum honestam filii vitam: deinde amatoriam: ad postremum etiam aperit, quo consilio se daturum illi uxorem simulare statuerit. 2 Edulia, quæ emi apud forum, vel potius merces, aulæa, aliumve apparatum ad nuptias filii simulandas. 3 In culinam seu ædes abducite. 4. Ades, imperantis est. *Dum* autem est πρόσκον, vel Pleonasmus, 5 Sc. *verbis alloqui*. 6 Existima te jam dixisse: intelligo enim quid velis: 7 Vis dicere. 8 Quæ præcepisti. 9 Potius aliud est quod volo. Corrigentis est.

Quod tibi mea [1] ars [2] efficere [3] hoc possit amplius?
SI. Nihil istac opus est arte [4] ad hanc rem quam paro:
Sed [5] iis, quas semper in te intellexi [6] sitas,
[7] Fide & taciturnitate. *SO.* [8] expecto, [9] quid velis.
SI. [10] Ego postquam te emi [11] a parvulo, [12] ut semper tibi
Apud me [13] justa & [14] clemens fuerit servitus,
Scis: feci, [15] e servo ut esses [16] libertus mihi,
Propterea quod [17] serviebas [18] liberaliter.
Quod habui summum pretium, [19] persolvi tibi.
SO. [20] In memoriam habeo. *SI.* [21] haud muto factum. *SO.* [22] gaudeo,
Si tibi [23] quid feci, aut facio, quod placeat, Simo, &,
Id gratum fuisse [24] adversum te, habeo gratiam.
[25] Sed mihi hoc molestum est: nam isthæc [26] commemoratio
Quasi [27] exprobratio est [28] immemoris beneficii.

1 Industria aut virtus, sedulitas mea. 2 Præstare. 3 Hac re, ut sc. isthæc auferantur. 4 Ad experimentum filii. 5 Artibus, id est, virtutibus (sc. fide & taciturnitate) opus est. 6 Positas, id est, quibus artibus & virtutibus cognovi semper te esse ornatum. 7 Fidelitate & silentio, aut secretorum conservatione. 8 Desidero: nam qui exspectat, desiderat. 9 Mihi dicere, aut me facere. 10 Exordium a commemoratione beneficiorum in Sosiam collatorum. 11 Ab eo tempore quo parvulus adhuc eras. 12 Qualiter. 13 Moderata & æqualis. 14 Lenis, non odiosa. 15 Cum prius esses servus. 16 Manumissus, id est, ut fieres liber, servitute te liberans. *Liberti* enim sunt, qui ex justa servitute libertate donantur & manumittuntur. Verum qui manumittebantur, ad Prætorem ibant raso capite, a quo in templo Feroniæ pileum accipiebant. Unde Proverbium natum: *Ad pileum vocare*, id est, ad libertatem vocare. 17 Mihi. 18 Liberali animo: quia non tuæ, sed meæ utilitati consulebas. 19 Retribui, remuneravi tibi id pretium, quod existimavi omnium maximum, scilicet libertatem. 20 Memini accepti beneficii, non sum ignarus. Liberti ingrati olim in servitutem revocabantur. Suet. Claud. Val. Max. l. 2. c. 6. 21 Non pœnitet me id fecisse; scilicet te a servitute liberasse. 22 Mihi gratissimum est. 23 Aliquid. 24 Apud, erga te. 25 Sed id unum ægre fero: hæc tua verba me male habent. 26 Beneficii tui præstiti. 27 Objectio probri. *Odiosum sane genus hominum* (inquit Cicero) *officia exprobrantium, quæ meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare qui contulit.* 28 Cujus accepti ego sim immemor. Al. *immemori*, id est, illa nunc commemorare mihi, ut facis, quid aliud est quam exprobrare mihi tua in me beneficia, quasi eorum immemori?

1 Quin

[1] Quin tu uno verbo dic, quid est, quod me velis.
SI. [2] Ita faciam: hoc primum [3] in hæc re prædico tibi,
Quas credis esse has, [4] non sunt veræ nuptiæ.
SO. [5] Cur simulas igitur? *SI.* rem omnem a principio audies:
Eo pacto & gnati [6] vitam, & [7] consilium meum
[8] Cognosces, & quod facere in hac re te velim.
[9] Nam [10] is postquam [11] excessit ex ephebis, Sosia,
[12] Liberius vivendi [13] fuit potestas: nam [14] antea
[15] Qui scire [16] posset, aut [17] ingenium noscere,
Dum [18] ætas, [19] metus, [20] magister prohibebant? *SO.* ita est.
SI. Quod [21] plerique omnes faciunt [22] adolescentuli,
Ut animum ad aliquod [23] studium adjungant, aut [24] equos,
Alere, aut [25] canes [26] ad venandum, aut ad [27] philosophos:

1 Sed tu paucis aperi mihi, quamobrem me huc solum convocaveris. 2 Uno verbo seu breviter dicam, quid velim. 3 In hoc negotio, quod tibi sum explicaturus. 4 Hæ nuptiæ de filio meo non sunt veræ, id est, revera intentatæ, fictæ, quas nuptias credis esse veras. 5 Ergo quid causæ est, quapropter eas nuptias non vis esse veras? *Simulamus* falsa, *dissimulamus* vera. 6 Quæ prius fuit bona, id est, mores filii mei Pamphili. 7 Id quod facere propositum fui de conficiendis nuptiis filii. 8 Scies, intelliges. 9 Incipit narrare vitam filii sui, quomodo eum amare deprehenderit. Vide Cic. 2. de Orat. 10 Pamphilus filius meus. 11 Non fuit amplius de numero epheborum, id est, deposuit mores pueriles, cepit adolescere, egressus est pueritiam: *Ephebi* enim dicuntur pueri, quorum lucida facies jam pubescens prima lanugine obducitur, quasi ἐπὶ ἥβης, quæ prima est pars adolescentiæ, extrema pueritiæ. 12 Quam antea. 13 Filio, id est, habuit licentiam ut viveret aliquanto liberius. Nam ante sub pædagogis erat, quorum custodia & imperio coercebatur. 14 Priusquam excessit ex ephebis, dum erat adhuc puer. 15 Quo pacto. 16 Potuisses. 17 Naturam & mores filii mei Pamphili. 18 Pueritia. 19 Timor parentum. 20 Pædagogus, custos impediebat liberius vivere, vel quo minus ingenium nosceres. Horat. *Oderunt peccare mali formidine pœnæ.* 21 Permulti & fere omnes. 22 *Imberbis juvenis tandem custode remoto Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine campi.* Horat. 23 Exercitium vel ingenii vel corporis, mentem applicent, accommodent. 24 Ad equos alendos. 25 Venaticos. 26 Venandi gratia. 27 Audiendos.

[1] Horum [2] ille nihil [3] egregie [4] præter cætera
Studebat, & tamen omnia hæc [5] mediocriter:
[6] Gaudebam. *SO.* non injuria: nam id arbitror
[7] Apprime [8] in vita esse utile, ut [9] *Ne quid nimis.*
SI. Sic [10] vita erat: facile omnes [11] perferre ac pati:
[12] Cum quibus erat cumque una, iis sese [13] dedere.
[14] Eorum obsequi studiis, [15] adversus nemini,
[16] Nunquam præponens se aliis: [17] ita facillime
[18] Sine invidia [19] invenias laudem, & amicos [20] pares.
SO. Sapienter vitam [21] instituit: namque [22] hoc tempore
[23] *Obsequium amicos*, [24] *veritas odium parit.*
SI. [25] Interea [26] mulier quædam [27] abhinc triennium
Ex [28] Andro [29] commigravit huc viciniæ,
[30] Inopia & cognatorum [31] negligentia

1 Studiorum. 2 Pamphilus. 3 Valde, nimis, singulariter. Metaphor. *Egregium* dicitur, quod ex grege eligitur. 4 Plus cæteris, quæ agere solebat, studiose faciebat. Sic infra: *Quia tum mihi lamentari* præter cæteras *visa est*. 5 Modeste faciebat, mediocrem quendam affectum erga eam ostendere videbatur. 6 Lætabar filium meum tam mediocriter omnia agere. 7 Admodum. Adverbium intendendi. 8 Ad recte vivendum. 9 Scilicet *agas*, id est, ut serves mediocritatem: Horat. *Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos ultra citraque nequit consistere rectum.* 10 Filii mei Pamphili, id est, sic meus Pamphilus vivebat. 11 Perferebat ac patiebatur. 12 Cum quibus versabatur. 13 Dabat, id est, omnium moribus se attemperabat. 14 Assentiebatur, obediebat cupiditatibus seu inclinationibus eorum, id est, jocis vel aliis rebus, ad quas ii, cum quibus erat, sese inclinabant. 15 Nemini illorum contradicens. 16 Nunquam se aliis superiorem faciens. 17 Faciens ac vivens cum omnibus. 18 Ut alii non invideant tibi. 19 Invenire possis. 20 Compares, acquiras. 21 Ordinavit, instituit filius tuus Pamphilus. 22 His corruptis moribus. 23 Gratificatio, beneficium. 24 Veritatem amico si dixeris, ea tibi acquiret odium. Sic in Adelph. *Ut homo est, ita morem geras.* 25 Dum sic vivebat filius meus. Incipit hic Simo narrare malam vitam gnati, quam sibi colligit ex malo consortio: & prius fit digressio ad Chrysidem. 26 Chrysis. 27 Ante tres annos. 28 Insula maris Ægei. 29 Venit Athenas ad, vel in hanc viciniam. 30 Paupertate. 31 Contemptu, incuria, id est, quod negligeretur a cognatis. Leges enim Atticæ jubebant, ex cognatis proximum & ditissimum inopem cognatam aut ducere, aut ipsi dotem dare.

1 Cea-

[1] Coacta, [2] egregia forma, atque [3] ætate integra.
SO. [4] Hei vereor, ne [5] quid [6] Andria [7] apportet mali.
SI. Primum [8] hæc [9] pudice vitam, parce, ac [10] duriter
Agebat, [11] lana ac tela victum quæritans:
[12] Sed postquam [13] amans [14] accessit, pretium pollicens,
Unus, & item alter (ita ut [15] *Ingenium est omnium Hominum a labore proclive ad lubidinem*)
[16] Accepit conditionem, [17] dein [18] quæstum occipit.
Qui tum [19] illam amabant, forte ita [20] ut fit, [21] filium
Perduxere illuc [22] secum, [23] ut una esset, meum.
Egomet [24] continuo [25] mecum: certe [26] captus est:
[27] Habet. [28] Observabam mane [29] illorum servulos

1 Adacta huc commigrare, 2 Eminenti & præstanti vultu & specie. 3 Florenti ætate, in ipso ætatis flore. *Integra enim ætas* est, quæ in flore consistit, cui neque addendum jam sit, neque quidquam adhuc sit adimendum. 4 Interjectio dolentis. Πάθος. 5 Aliquid. 6 Hæc mulier ex Andro. 7 Adferat filio tuo: id est, sit alicujus mali causa. 8 Mulier, quæ commigravit in hanc viciniam. 9 Honeste & caste. 10 Laboriose vivebat. 11 Ex quæstu lanificii, ac texturæ vel telæ vivens. *Tela* est pannus quicunque tam laneus, quam lineus. 12 Nemo enim repente fit turpissimus; gradatim vero in vitia labimur. 13 Amator. 14 Ad eam, vel ad ejus domum. 15 Natura propensa, inclinata ad intemperantiam. Homines enim nihil agendo male agere discunt. Metaphora a lapidibus vel aliis rebus, quæ porro inclinantur & minantur ruinam. 16 Pactioni promissionique amatorum assensit illa mulier. 17 Deinde accepta sc. conditione. 18 Cepit facere lucrum corporis, id est, meretricium. 19 Mulierem. 20 Ut fieri solet inter hujusmodi juvenes. Nam pares cum paribus facillime congregantur. 21 Pamphilum. 22 Ad Chrysidem. 23 Ut una cibum caperet, *vel*, ut se socium præstaret. 24 Statim, ubi hoc persensi, aut audivi. 25 Apud me, sc. *cogitabam*. 26 Filius meus sine dubio tenetur, irretitus est prava amoris cupidine. Metaph. a feris laqueo implicatis. Sic *raptus furore, mente* dicitur, qui hujusmodi rebus irretitus est, nempe qui furit, insanus est. *Captus oculis*, qui munere oculorum privatus est. 27 Vulneratus est, hic hoc ictu vulnus habet. Virg. Æneid. 11. *teloque orantem multa trabali Desuper altus equo graviter ferit, atque ita fatur*. Hoc habet, *hæc melior magnis data victima Divos*: Metaph. a gladiatoribus, qui dicunt alterutrum eorum *habere* qui percussus est. 28 Diligenter advertebam. 29 Juvenum, qui amabant Chrysidem.

[1] Venientes, ut abeuntes: [2] rogitabam, heus [3] puer [4],
Dic [4] sodes, [5] quis heri [6] Chrysidem habuit? [7] nam Andriæ
Illi id erat [8] nomen: *SO.* [9] teneo. *SI.* [10] Phædram, aut Cliniam
[11] Dicebant, aut Niceratum: nam [12] hi tres tum [13] simul
Amabant. [14] Eho; quid [15] Pamphilus? [16] quid? [17] symbolam
Dedit, cœnavit: [18] gaudebam. Item alio die
[19] Quærebam: [20] comperiebam [21] nihil ad Pamphilum
Quidquam [22] attinere. [23] Enim vero [24] spectatum satis
[25] Putabam, & [26] magnum exemplum [27] continentiæ.
Nam qui cum ingeniis [28] conflictatur ejusmodi,
Neque [29] commovetur [30] animus in re, scias
Tum jam [31] ipsum habere posse suæ vitæ [32] modum.
[33] Cum [34] id mihi placebat, [35] tum [36] uno ore [37] omnes omnia

1 Dum domum Chrysidis ingrederentur, aut inde abirent. 2 Interrogabam eos. 3 Servule. 4 Si audes. Exhortantis vox est. 5 Juvenum. 6 Chryside potitus est? 7 Nam hæc mulier ex Andro sic vocabatur. 8 Chrysidis. 9 Intelligo. Plaut. *Juxta rem meum* tenes. 10 Habuisse Chrysidem. 11 Respondebant illi servuli. 12 Juvenes. 13 Chrysidem i. e. erant rivales. 14 Sc. *interrogabam Servulos*. Interjectio admirantis. 15 Sc. *fecit?* 16 Rogas, quid fecerit? Respondent servuli. 17 Aliquid in cœnam contulit, portionem & pecuniam suam in medium conjecit. *Symbolæ* enim erant pecuniæ, quas erogabant singuli ad cœnam collatitiam: a *συμβάλλω*, *confero*: ita ut cœna illa dicatur *collatio*, ad quam comparandam plures aliquid contriberunt. Sic in Fun. *Heri aliquot adolescentuli coiimus in Pyræo, in hunc diem ut de symbolis essemus*. 18 Quod hæc dicerent de filio. 19 Rogabam eosdem servulos, quis Chrysidem habuisset. 20 Ex responso servulorum. 21 Hujus rei. 22 Pertinere. 23 Nam certe. 24 Apud me probatum. 25 Filium meum esse. 26 Existimabam filium meum tantum esse, quem sibi pro exemplo modestiæ imitandum proponerent omnes alii adolescentes. *Exemplum* enim est, quod aliis imitandum proponitur. 27 Probitatis & castitatis. 28 Colluctatur, atteritur, conversatur cum juvenibus talis naturæ, sc. lasciviæ, ad lubidinem pronæ. 29 Incitatur ad libidinem. 30 Ejus qui conflictatur. 31 Juvenem, qui conflictatur. 32 Regimen, moderationem, id est, se ipsum posse regere. 33 Partim. 34 Quod animus filii non commovebatur. 35 Sed præcipue. Amplificatio a gratulatione populari. 36 Uno consensu, unanimiter. 37 Vicini, aut qui me noverant.

Bona

Bonæ [1] dicere, & [2] laudare fortunas meas,
[3] Qui gnatum haberem [4] tali ingenio præditum.
[5] Quid verbis opus est? [6] hac fama impulsus [7] Chremes
[8] Ultro ad me venit, unicam [9] gnatam suam
[10] Cum dote summa [11] filio [12] uxorem ut daret.
Placuit: [13] despondi. [14] Hic nuptiis dictus est dies.
SO. Quid obstat, cur non [15] veræ fiant? *SI.* audies,
[16] Fere in diebus paucis, quibus [17] hæc acta sunt,
Chrysis [18] vicina hæc moritur. *SO.* [19] o factum bene!
[20] Beasti me; [21] heu; metui [22] a Chryside. *SI.*
[23] ibi [24] tum [25] filius
Cum [26] illis, qui amabant Chrysidem, una aderat
[27] frequens;
[28] Curabat una [29] funus: [30] tristis interim,

1 Dicebant omnia bona de Pamphilo, *vel*, mihi bene precabantur, gratulabantur, felicemque me prædicabant, ob ingenium filii & mores: hæc enim laus Pamphili est v. seq. 2 Laudabant felicitatem meam, id est, felicem me dicebant. 3 Quod. 4 Tam proba indole, qui jam instituisset vitæ suæ rationem. 5 Quid multa? 6 Hoc rumore probitate filii mei concitatus, commotus. 7 Senex vicinus. 8 Sponte, non rogatus, nullo instigante. 9 Filiam Philumenam. 10 Decem enim talenta dabat. 11 Pamphilo. 12 In uxorem. 13 Promisi me daturum filium virum suæ gnatæ. Bene *despondi*; nam, pater adolescentis, qui filio puellam petit, *despondet* filium suum ducturum uxorem filiam, quam petit; pater autem puellæ, a quo petitur puella, *spondet* se daturum filiam nuptum adolescenti, a cujus patre petitur: sed confunditur hæc differentia. Cic. Despondit *ei filiam suam, illam quam ex genero susceperat*. 14 Hodiernus dies constitutus est a nobis ad celebrandas nuptias. *Diem dicere* etiam juris est dicendi formula. 15 Hæ nuptiæ, quas simulas. 16 Circa paucos dies, paucis post diebus. 17 Quod Chremes filiam suam gnato meo spondebat. 18 Quæ commigravit huc viciniæ. 19 Sic dicebant, ubi quid prospere evenisset. 20 Fecisti me beatum, liberasti me ab omnibus molestiis, dum mortem Chrysidis audivi a te. 21 Interjectio dolentis. 22 Ne quid mali Pamphilo accideret ex Chrysidis consuetudine. *Metuo illum*, qui mihi aliquid mali facturus est. *Metuo ab illo*, cujus causa possum aliquid mali pati, etiamsi nihil ipse in me mali consulat. 23 In ædibus Chrysidis mortuæ. 24 Mortua Chryside. 25 Pamphilus. 26 Tribus rivalibus. 27 Frequenter. 28 Occupatus erat cum aliis amatoribus in apparanda funebri pompa. 29 Pompam exequiarum, a *funalibus* seu facibus cereis dictam: etenim noctu efferebantur mortuorum cadavera propter sacrorum celebrationem diurnam. 30 In curando funere.

1 Non

1 Nonnunquam conlacrymabat. Placuit 2 tum id mihi.
Sic cogitabam, 3 hic parvæ consuetudinis
4 Causa mortem 5 hujus tam fert 6 familiariter,
7 Quid, si ipse 8 amasset? Quid mihi hic faciet 9 patri?
10 Hæc ego putabam esse omnia 11 humani ingenii
12 Mansuetique animi officia. Quid multis moror?
Egomet quoque 13 ejus causa in funus prodeo,
Nihil 14 suspicans 15 etiam 16 mali. *SO.* 17 hem, quid est? *SI.* Scies:
18 Effertur, 19 imus. 20 Interea inter mulieres,
21 Quæ ibi aderant, forte 22 unam adspicio adolescentulam,
23 Forma. *SO.* bona fortasse. *SI.* & vultu, Sosia,
Adeo 24 modesto, adeo 25 venusto, 26 ut nihil supra.

1 Flebat aliquando cum aliis, quos lacrymantes videret. 2 Quod lacrymabat. 3 Filius meus. Citantur hi versus a Ciceronis Antonio l. 2. de Orat. ubi ostendit, quomodo a Minore ad Majus comparatio petatur. 4 Propter parvam conversationem & notitiam, scilicet unum aut alterum convivium. 5 Chrysidis: 6 Ita fert, perinde ac si familiaris fuisset, ut solemus ferre mortem familiarium. 7 Fecisset. Argumentum a Minori ad Majus. 8 Chrysidem, quemadmodum reliqui tres. 9 Qui sum ejus pater, si mererer. Hoc hemistichium Cicero Epist. 7. libr. 9. ἀποφθεγματικῶς ad spem accommodat, quam de invalescente unius e dominantibus potentia conceperat. 10 Quæ faciebat filius Pamphilus. 11 Bonæ naturæ sive indolis circa Chrysidem: quia humanum est contristari morte alterius. 12 Benigni ac mitis animi indicia, quod scilicet ex naturali misericordia & simplicitate fleret. 13 Propter humanitatem & mansuetudinem filii mei Pamphili ad exequias Chrysidis vado. 14 Cogitans. 15 Adhuc. 16 Vitii aut criminis, quod subesset in illa specie humanitatis. 17 Interjectio est contristati animi. 18 Cadaver mortuæ Chrysidis ad sepulchrum seu rogum exportatur, ἐκφέρεται: nam *efferri* proprie dicuntur cadavera mortuorum. 19 Sequimur cadaver. Continuatur hæc pars narrationis pag. 15. *Funus interim procedit*, &c. inserta interim opportune descriptione Glycerii, non a pulchritudine tantum formæ, sed a modestia etiam morum: quod futuro socero maxime spectandum fuit. 20 Dum cadaver efferebatur. 21 Quæ una cadaver comitabantur, ut moris erat. 22 Quandam. 23 Quæ erat forma. 24 Morato. 25 Formoso. 26 Scilicet excogitari aut dici possit, vel nihil præterea sit requirendum.

Quia

Quia [1] tum mihi [2] lamantari præter cæteras
[3] Visa est, & quia erat forma præter cæteras
[4] Honesta, & [5] liberali, accedo ad [6] pedissequas;
[7] Quæ sit, rogo; sororem esse ajunt Chrysidis.
[8] Percussit [9] illico animum: [10] at at, [11] hoc illud est,
[12] Hinc illæ lacrymæ, hæc illa est [13] misericordia.
SO. [14] Quam timeo, quorsum [15] evadas. SI. [16] Funus interim
Procedit, sequimur, ad [17] sepulcrum venimus:
[18] In ignem posita est, [19] fletur. [20] Interea hæc [21] soror,
[22] Quam dixi, ad flammam accessit [23] imprudentius
Satis cum [24] periculo: ibi tum [25] exanimatus Pamphilus
[26] Bene dissimulatum [27] amorem & celatum [28] indicat,

1 Cum efferretur funus. 2 Lacrymari plus quam ceteræ mulieres, quæ erant una in funere. 3 Adolescentula. 4 Pulchra. 5 Nobili, non meretricia, quæ indicat animum liberalem. 6 Ancillas & comites illius adolescentulæ Glycerii. 7 Ea adolescentula. 8 Commovit ea res mihi mentem. 9 Statim, hoc audito. 10 Admirantis. Interjectio subitum morbum designans. Hic enim Simo, amantis Pamphili pater, auditis præter expectationem Chrysidis & sororis ejus nominibus, quasi improviso telo ictus, admirabundus hæc loquitur. Sic in Hecyra 3. 4. Pamphilus ad occursum insperatum Lachetis patris & soceri Phidippi in hæc verba erumpit: At, at! *eccum Phidippum & patrem video; horsum pergunt; quid dicam hisce, incertus sum.* 11 Propter quod curabat una funus Chrysidis. 12 Ex hac causa, scilicet propter puellam Glycerium, illæ filii lacrymæ procedunt, fluunt. 13 Commiseratio, quam habet filius meus de Chryside, propter amatam sororem. 14 Quantum. 15 Pervenias, excas, id est, quis sit finis tuæ narrationis. 16 Mortuæ corpus vel pompa funebris. 17 Sic dictum, quod *sine re pulchra si*. 18 Cadaver Chrysidis positum est ut combureretur. Olim enim cremabantur cadavera, deinde cineres in urna condebantur. 19 Ab omnibus. 20 Dum in ignem ponebatur. 21 Chrysidis, scilicet Glycerium. 22 Esse sororem Chrysidis, aut de qua locutus sum. 23 Nimis inconsiderate. 24 Vitæ: nempe quæ se velle videretur in ignem cum cadavere sororis vivam conjicere. 25 Perturbatus: quasi vita destitutus: *exanimis* autem vel *exanimus* dicitur mortuus. Nunc redit ad Pamphili amorem, qui ex signis colligitur. 26 Multum, diu tectum & occultum. 27 Erga sororem Chrysidis. 28 Indiciis, quæ deinde sequuntur, patefacit & ostendit.

[1] Accurrit, [2] mediam mulierem complectitur

Mea Glycerium, [3] inquit, [4] quid agis? cur te is peditum?

Tum [5] illa, ut consuetum facile amorem [6] cerneres,

[7] Rejecit se in [8] eum flens [9] quam familiariter.

SO. [10] Quid ais? *SI.* redeo [11] inde iratus, atque [12] ægre ferens.

Nec satis ad [13] objurgandum [14] causæ: [15] diceret,

Quid feci? quid commerui aut peccavi, pater?

Quæ sese voluit in ignem injicere, [16] prohibui,

Servavi: honesta [17] oratio est. *SO.* recte [18] putas:

Nam si illum objurges; vitæ qui auxilium [19] tulit,

Quid [20] facias illi, qui [21] dederit damnum, aut malum?

SI. Venit [22] Chremes [23] postridie ad me, clamitans,

Indignum facinus [24] comperisse, [25] Pamphilum

[26] Pro uxore habere hanc [27] peregrinam. Ego illud [28] sedulo.

Negare factum: [29] ille instat factum: [30] denique

[31] Ita tum discedo ab illo, ut qui se [32] filiam

1 Ex eo loco ubi erat. 2 Et amplectitur sororem Chrysidis (quæ se imprudentius in ignem conjicere velle videbatur) per medium corpus. 3 Pamphilus. 4 Quid vis facere? 5 Glycerium. 6 Posses cernere. 7 Retrusit se in ejus amplexum, qui complectebatur eam mediam. 8 Pamphilum. 9 Velut familiaris in familiarem. 10 Admirantis est. 11 A funere. 12 Id quod videram de filio meo, sive culpam filii mei. 13 Reprehendendum filium: 14 Erat mihi, habebam. 15 Potuisset dicere, & se purgare his verbis sequentibus. 16 Impedivi, retinui eam, quæ se ibat perditum igne. 17 Excusatio. 18 Colligis. 19 Attulit. 20 Faceres. 21 Intulerit, id est: qui causa fuerit alterius damni aut mali? 22 Pater illius puellæ, quam despo nderam filio meo. 23 Die sequenti, quo Chrysidis exequiæ factæ sunt. 24 Se ab iis cognovisse & intellexisse. 25 Filium meum. 26 Tanquam uxorem, non tanquam amicam. 27 Extraneam, alienigenam, scilicet Glycerium falso existimatam sororem Crysidis. Male audiebantur peregrinæ, tanquam meretrices. 28 Diligenter, simpliciter negabam, vel cœpi negare hoc factum fuisse quod affirmabat. 29 Chremes urget, constanter affirmat, persistit dicere factum ac verum esse quod affirmaverat. 30 Post longam altercationem. 31 Eo animo. 32 Philumenam.

1 Ne-

[1] Neget. [2] datum. *SO.* Non [3] tu ibi [4] gnatum? *SI.* ne hæc quidem
Satis [5] vehemens caufa ad [6] objurgandum. *SO.* [7] qui? cedo.
SI. [8] Tute ipfe his rebus finem præfcripfifti, pater:
[9] Prope adeft, cum alieno more vivendum eft mihi:
[10] Sine, nunc meo me vivere interea modo.
SO. [11] Quis [12] igitur relictus eft objurgandi locus?
SI. Si propter [13] amorem [14] uxorem [15] nolit ducere.
Ea primum ab illo [16] animadvertenda [17] injuria eft.
Et nunc [18] id operam do, ut per [19] falfas nuptias.
Vera objurgandi [20] caufa fit, [21] fi deneget.
[22] Simul fceleratus [23] Davus fi quid [24] confilii
Habet, ut [25] confumat nunc, [26] cum nihil obfint doli.
[27] Quem ego credo [28] manibus pedibufque [29] obnixe omnia
Facturum: magis [30] id adeo, mihi ut [31] incommodet,

1 Cum eam ultro fpopondiffet. 2 Meo Pamphilo. 3 Tune, audita Chremetis affirmatione. 4 Scilicet *objurgafti?* 5 Valida ratio fuit. 6 Filium meum. 7 Quomodo non fuit fatis caufæ? dic. 8 Ille mihi hoc potuiffet dicere, tu ipfe amoribus feu vitæ liberiori terminum præfcripfifti, ftatuifti. Excufatio adolefcentis per Mimefin. 9 Tempus imminet, quo uxoris arbitrio vita eft mihi tranfigenda. 10 Permitte, ut nunc, dum nuptiæ parantur, vivam mea voluntate, meo arbitrio. 11 Quæ occafio, quæ caufa reliqua eft? 12 Quia illæ non funt juftæ caufæ. 13 Glycerii, fororis Chryfidis. Nunc explicat Simo confilium fuum, quod ad amorem filii fui attinet, poftquam fcilicet gnati vita eft expofita. 14 Philumenam fibi promiffam. 15 Filius meus. 16 Hoc agendum eft mihi primo; ut Pamphilus animadvertat feu fentiat fe injurium effe, fi, juffus uxorem ducere, recufet. 17 Iniquitas, inobedientia. 18 Propter id, circa id, in hoc maxime laboro. 19 Simulatas, falfo confictas. 20 Occafio. 21 Si recufet velle ducere Philumenam a Chremetis filiam. 22 Una operando. 23 Servus Pamphili. 24 Quod det filio meo ad difturbandas nuptias. 25 Fruftra infumat, abfque damno meo. Sic in Heaut. 1, 1. *Quod in opere faciundo operæ* confumis *tuæ*. 26 Quoniam fallaciæ ejus nihil mihi nocere aut obeffe poffunt ob id quod molior. 27 Davum. 28 Omnibus membris, id eft, omnibus viribus, Χερσίν τε ποσίν τε Hom. Il. 5. 29 Cum conatu, fummo ftudio. 30 Propter id, propterea. 31 Noceat, incommodum adferat, impediendo propofitum.

Quam

Quam ut [1] obſequatur gnato. *SO.* [2] quapropter ? *SI.* rogas?
[3] *Mala mens, malus animus*; [4] quem quidem ego, ſi [5] ſenſero:
Sed quid opus eſt [6] verbis? [7] ſin eveniat, quod [8] volo,
[9] In Pamphilo ut nihil ſit moræ; [10] reſtat Chremes,
Qui mihi exorandus eſt, & ſpero [11] confore.
[12] Nunc tuum eſt officium, has [13] bene ut [14] adſimules nuptias,
[15] Perterrefacias Davum; obſerves [16] filium;
[17] Quid agat, quid cum [18] illo conſilii captet, *SO.* ſat eſt:
Curabo: eamus jam nunc intro. [19] *SI.* præi: ſequar,

1 Præſtet obſequium, morem gerat filio meo Pamphilo. 2 Quare id faciet Davus, ut tibi incommodet? 3 Ubicunque eſt perverſa cogitatio, ibi eſt depravata voluntas, conſilia prava, operationes malæ: q. d. totus eſt malus, propterea nihil boni facere poteſt. Argumentum ex adjunctis. 4 Davum. 5 Quipiam moliri, in hoc crimine male filio conſulere. Apoſiopeſis ſive reticentia eſt: graviſſimam enim pœnam reticet, quod eſt irati animi proprium: q. d. indigne tractabo, probe ulciſcar. 6 Dicere de meo conſilio. 7 Sed ſi accidat. 8 Opto, ut ſcilicet experiar Pamphili amorem per falſas nuptias. 9 Ut non differat Pamphilus has nuptias, ſed in eas conſentiat. 10 Supereſt ut exorem Chremetem, ut impetrem precibus a Chremete filiam ſuam. 11 Perfectum iri, ut Chremes exoretur. 12 Hoc ad illud tertium reſpicit, quod dixit *& quod facere in hac re te velim*, pag. 6. 13 Prudenter. 14 Fingas apud filium, ne illi perſentiſcant meam ſententiam. 15 Davo timorem incutias minis quibuſdam, ne quas fallacias aut inſidias mihi ſtruat. 16 Pamphilum. 17 Filius meus. 18 Davo. 19 Præi, præcede. Anaſtrophe.

ACTUS

ACTUS I. SCENA II.

DAVUS, SIMO.

SI. [1] Non dubium est, quin [2] uxorem nolet filius.
[3] Ita Davum [4] modo [5] timere sensi, ubi nuptias
Futuras esse [6] audivit: sed [7] ipse exit foras.
DA. [8] Mirabar, [9] hoc si [10] sic abiret, & [11] heri [12] semper [13] lenitas,
Verebar, [14] quorsum evaderet.
[15] Qui postquam [16] audierat [17] non datum iri filio uxorem suo,
Nunquam cuiquam nostrum [18] verbum fecit, neque [19] id ægre tulit.
SI. At nunc [20] faciet: neque, ut opinor, sine tuo magno [21] malo.
DA. [22] Id voluit, nos [23] sic [24] nec opinantes [25] duci [26] falso gaudio,

1 Minime dubito. Hic Simo alloquitur spectatores, & Pamphili amorem explorat: simulat futuras nuptias: interminatur Davo pistrinum, si quid fallaciæ in ipsis conatus fuerit nuptiis. 2 Ducere, quam cupio ut ducat. 3 Tantopere. 4 Paulo ante quam cum Sosia loqui cepissem. Argumentum a signo. 5. Ne filius meus uxorem duceret. 6 Ex me, vel aliorum sermone. 7 Davus egreditur. 8 Mirum hoc fuisset. Secum ista loquitur Davus. Ordo est: Mirabar, si hoc abiret sic: & verebar semper, quorsum lenitas heri evaderet. 9 Res hæc, scilicet Pamphili factum aut peccatum, quod fuerit apud meretricem. 10 Tam leviter & negligenter elaberetur, præteriret, quod Græci ἄπως dicunt. 11 Domini mei Simonis. 12 Ex quo Chremes Pamphilum generum abdicarat, itaque a Simone discesserat, ut negaret se filiam daturum. 13 Clementia, facilitas; cui contraria est *asperitas, & difficultas*. 14 Ad quem effectum erumperet aut recideret. *Evadere* enim, est per quamcunque difficultatem ad aliquid pervenire. 15 Simo. 16 Intellexerat ex Chremete. 17 Quod non daretur uxor. 18 Quidquam locutus est aliquis ex conservis nostris. 19 Uxorem filio non datum iri. 20 Scilicet *verbum*, id est, ægre ferret, irasceretur. Simo de se per tertiam personam loquitur submisse & secreto, respondens verbis Davi, nesciens eum adesse. 21 Periculo: quasi dicat, traderis in pistrinum. 22 Quod sequitur, id est, hoc consilio fecit: Causa impulsiva lenitatis. 23 Ut nos servi tali lenitate duceremur. 24 Nihil hujusmodi suspicantes, filiam Chremetis datum iri Pamphilo. 25 Ut allieeremur, foveremur, aut induceremur tanquam in retia. 26 Conficta lætitia. Fingebat enim se gaudere. Lege Senecæ Epist. 59.

x Spe-

[1] Sperantes jam, [2] amoto metu, [3] interea [4] oſcitantes [5] opprimi,
Ut ne [6] eſſet ſpatium cogitandi [7] diſturbandas [8] nuptias:
[9] Aſtute. *SI.* [10] carnifex quæ loquitur? *DA.* herus eſt, [11] neque prævideram.
SI. [12] Dave. *DA.* hem, quid eſt? *SI.* [13] ehodum [14] ad me. *DA.* quid hic [15] vult? *SI.* [16] quid ais? *DA.* [17] qua de re? *SI.* rogas?
Meum [18] gnatum [19] rumor eſt amare. *DA.* [20] populus curat [21] ſcilicet.
SI. [22] Hoccine agis, an non? *DA.* ego vero [23] iſtuc. *SI.* ſed, nunc [24] ea me exquirere,
[25] Iniqui patris eſt. Nam, quod [26] antehac fecit, [27] nihil ad me attinet:
[28] Dum tempus ad eam rem tulit, [29] ſive animum ut expleret ſuum,

1 Dum autem nunc ſperaremus metum nuptiarum eſſe ademptum. 2 Poſito timore nuptiarum. Metaph. ab animatis ad inanimata. 3 Dum ſic ſperaremus. 4 Securos. Metaph. *Oſcitare* proprie dicuntur, qui vel ante ſomnum, vel etiam a ſomno, & præ nimio otio os identidem aperiunt. Et quoniam qui oſcitant, non attendunt ad ea quæ futura ſunt, cum potius ſomno, quam vigiliæ, ſint proximi, ob id factum eſt, ut *oſcitantes* pro ſecuris ſumantur. Hinc *oſcitatio*, id eſt, animi otium & ſecuritas: dicta ab *ore ciendo*, id eſt, commovendo, aperiendo. 5 Obrui ex improviſo. 6 Daretur nobis tempus effingendi fallacias. 7 Impediendas. 8 Pamphili. 9 Scilicet *hoc fecit*. 10 Davus ſceleratus, herum ſuum excrucians, carnifice dignus, ut lanietur. Nam is proprie *carnifex* dicitur, qui ex hominibus carnes facit. 11 Non eum videram prior. Davus hæc ſubmiſſe loquitur. 12 Davum vocat Simo. 13 Adverbium vocandi. 14 Veni. 15 Herus meus Simo vult, quod ſubinde me vocat; Secum loquitur. 16 Quid tu murmuras? 17 Murmurarem, vel me interrogas? 18 Filium Pamphilum. 19 Fama eſt, ferunt. 20 Filium tuum amare. 21 Quaſi vero populus de amore filii tui ſollicitus ſit, ut rumorem eſſe dicas. Ironia: ut apud Virg. 4. Æn. Scilicet *is Superis labor eſt*. 22 Audis ne, advertis ne animum ad ea quæ rogo, an non? 23 Ago, audio. 24 Quod nunc ſciſciter, interrogem talia de filio. 25 Moroſi, minus amantis. 26 Superioribus annis, ante hæc facta commiſit Pamphilus. 27 Parum de hoc ſum ſollicitus. 28 Quandiu juventus Pamphili aut temporis opportunitas ad eam vivendi rationem, id eſt, ad amandum ſe præbuit. 29 Permiſi ut filius ſatiaret ac ſatisfaceret libidini ſuæ, id eſt, permiſi filium vivere ex animi ſententia.

Nunc

Nunc [1] hic dies aliam [2] vitam adfert, [3] alios mores postulat:
[4] Dehinc postulo, [5] sive æquum est, te oro Dave, [6] ut redeat jam in [7] viam.
DA. [8] Hoc quid sit? *SI.* Omnes [9] qui amant, [10] graviter sibi dari uxorem [11] ferunt.
DA. Ita [12] ajunt. *SI.* [13] Tum si [14] quis magistrum [15] cepit [16] ad eam rem [17] improbum,
Ipsum [18] animum [19] ægrotum ad [20] deteriorem partem plerunque [21] applicat.
DA. Non hercle [22] intelligo. *SI.* non? [23] hem.
DA. [24] non: *Davus sum, non Oedipus.*
SI. Nempe ergo [25] aperte vis, [26] quæ restant, me loqui. *DA.* [27] sane quidem.
SI. [28] Si sensero hodie, quidquam in his te [29] nuptiis
Fallaciæ [30] conari, quo fiant minus,

1 Hoc tempus, hæc ætas, in qua est filius. Pars pro toto. Cicero hunc versum ad consilia de Republ. accommodat. Epist. fam. 12. 25. 2 Vivendi rationem. 3 Requirit ut aliis moribus vivat Pamphilus, quam prius, id est, ut honesto modo vivat. Polyptoton. 4 Ex hoc tempore peto a te. 5 Vel si id justum est, nempe ut herus servum oret. Correctio addita non tam εἰρωνεῖαν spectat, quam vim jubendi intendit. Major enim ad impetrandum vis est, cum rogare, qui possit jubere. 6 Ut filius resipiscat, & amare desinat. Metaphora a viatoribus, qui a via aberrarunt, ad errorem animi, quando quis ab æquo & bono deflectit. 7 Rectam aut bonam. 8 Non intelligo, quid velis. 9 Amatores. Ratio, quare velit, ut filius redeat in viam. 10 Moleste. 11 Accipiunt. 12 Homines. 13 Deinde, præterea. 14 Aliquis ex amatoribus. 15 Natus est. 16 Ad amandum. 17 Cujus opera & consilio improbo seducatur, ut Pamphilus tuo. 18 Amantis. 19 Male habentem propter amoris insaniam, id est, amoris morbo laborantem. 20 Pejorem partem, ut magis expetat vitam agere cum meretrice, quam cum honesta conjuge. 21 Appellit, adjungit. 22 Quod dicis. 23 Interjectio irascentis, cum sciat Davum probe intelligere. 24 Intelligo. 25 Servus sum simplex, non interpres ænigmatum mihi propositorum (qualis fuit Oedipus) nisi apertus fiat sermo. Erat enim Simo paulo ante obscurius locutus, cum *ægrotum* diceret *animum*, *magistrum improbum*, *partem deteriorem*. Oedipus autem, postquam Sphingis monstri, ænigma proponentis, & nescium dissolvere interficientis, dissolvit, & monstrum interfecit, dictus est obscurissimarum rerum interpres. 26 Sine circuitione, clare. 27 Volo te aperte loqui. 28 Si intellexero. *Precibusque minas regaliter addit.* Ovid. 2. Metam. 29 Filii mei. 30 Moliri, excogitare.

Aut

Aut velle [1] in ea re ostendi, quam sis [2] callidus;
[3] Verberibus cæsum te [4] in pistrinum, Dave, [5] dedam usque ad necem,
[6] Ea lege atque omine, ut, si [7] te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc intellextin'? an nondum etiam [8] ne hoc quidem? *DA.* imo [9] callide.
[10] Ita aperte [11] ipsam rem modo locutus, [12] nihil circuitione usus es.
SI. [13] Ubivis facilius passus sim, quam in hac re, me [14] deludier.
DA. [15] Bona verba quæso. *SI.* Irrides? [16] nihil me fallis. Sed [17] dico tibi,
[18] Ne temere facias, neque tu haud dicas tibi non [19] prædictum. [20] Cave.

1 In nuptiis impediendis. 2 Astutus adversus dominum tuum. 3 Virgis flagellatum, Moris olim fuit, ut extremo supplicio afficiendi prius verberarentur. 4 In eum locum, in quo pilis & molis contunditur frumentum, id est, ad circumagendas molas trusatiles. Veteres enim ante usum molarum, in vasis lapideis concavis, quæ *Pila* vocabantur, frumentum igne prius tostum terebant, ut Virgilius scribit. *Et torrere parans flammis & frangere saxo.* Molæ postea repertæ, quarum quædam asinariæ, aliæ trusatiles, quæ deteriorum mancipiorum opera versabantur, non sine ingenti labore. Unde factum, ut *pistrinum* pro loco fatigationis pleno, & pro negotio molesto, viresque conficiente ponatur. 5 Conjiciam. 6 Tali conditione & eo auspicio, seu augurio mentis & vocis, ut, si te inde exemerim, ea exemptio sit mihi pistrini omen, & ego scilicet pro te molam. *Omen* enim, teste Festo, est augurium, quod ore fit & voce, quasi *crimen*, quod *ore fiat*. 7 Si ex pistrino te eduxerim, ego tuo loco in pistrino molas circumagam. 8 Intellexisti, sicut nec cetera te intelligere dicebas? 9 Astute intellexi. Respondet ad id, quod Simo dixerat, cum eum *callidum* appellavit. 10 Tam clare. 11 Quod pistrinum debeat esse pœna. 12 Nullis verborum ambagibus usus es, sed plane rem enuntiasti & expressisti. 13 In quacunque alia re multo libentius paterer me decipi, quam in nuptiis filii. 14 Deludi. Paragoge. 15 Meliora vel suavius loquere, rogo te, εὐφήμει, noli male ominari, id est, noli ita loqui de servo tuo, quasi is te delusum cupiat, *prorsus a me opinionem hanc tuam esse ego amotam volo*, ut infra loquitur. Ironia. 16 Non lates me, optime te novi. Νῦν δ' οὐδὲν λελήθάς με σὺ. Menander. 17 Palam dico, diserte impero. 18 Ne inconsiderate quidem facias. 19 Ne quid conareris fallaciæ. 20 Tibi. Comminantis & admonentis.

ACTUS

ACTUS I. SCENA III.

DAVUS.

[1] ENimvero, Dave, [2] nihil loci est [3] segnitiæ; neque [4] socordiæ,
[5] Quantum intellexi [6] modo [7] senis [8] sententiam [9] de nuptiis:
[10] Quæ si non [11] astu providentur, me, aut [12] herum [13] pessundabunt.
[14] Nec, quid agam, certum est: Pamphilum ne adjutem, an [15] auscultem seni?
Si [16] illum relinquo, [17] ejus vitæ timeo: [18] sin opitulor, [19] hujus [20] minas,
[21] Cui verba dare difficile est. [22] Primum jam de amore hoc [23] comperit:
Næ [24] infensus servat, ne quam faciam in nuptiis, fallaciam:

1 Sane, profecto. Hic brevis deliberatio est Davi: hic enim increpatione Simonis in dubitationem, & desperationem adductus, deliberat, an obtemperet domino minanti, an subveniat Pamphilo desperanti. 2 Non debes esse segnis, neque socors. 3 Negligentiæ ad agendum. Nam in rebus magni momenti priusquam incipias, consulto, & ubi consulueris, mature facto opus est. *Segnis* opponitur alacri. 4 Ignaviæ ad considerandum. Q. d. non oportet hic Davum esse negligentem neque inconsideratum. Dicitur enim *socors* quasi *secors*, id est, sine corde, id est, ulla prudentia. Nam *cordati* homines prudentes dicuntur. 5 In quantum. 6 Paulo ante, jam statim. 7 Simonis. 8 Opinionem. 9 Quod attinet de nuptiis Pamphili. 10 Omnia a sene excogitata de nuptiis. 11 Astutia caventur, vitantur. 12 Herilem filium Pamphilum. 13 Perdent, oppriment, pessum, id est, ad pedes, ad imum præcipitabunt, mergent funditus. Metaphora ab his, qui irruentibus undis in aquis submerguntur: sic hic Davus timet, ne a nuptiis opprimatur, aut herilis filius. 14 Et nondum constitui, in dubio sum, quid agere debeam propter imminentia mala. 15 Obsequar ac morem geram Simoni. 16 Pamphilum non adjutavero. 17 Metuo ne moriatur. 18 Sed si illi Pamphilo opem fero. 19 Senis. 20 Interminationes timeo. *Timeo tibi*, scilicet amico, ne quid mali tibi accidat. *Timeo te*, scilicet tanquam inimicum, ne mihi malum inferas. 21 Quem senem fallere haud facile est. 22 Jampridem. Anastrophe. Enumerat pericula. 23 Scit Pamphilum amare Glycerium. 24 Observat, diligenter animadvertit animo irato quid agam.

Si

Si [1] senserit, [2] perii; aut, [3] si libitum fuerit, [4] causam ceperit,
[5] Quo jure, quaque injuria [6] præcipitem me in pistrinum dabit.
[7] Ad hæc mala hoc mihi [8] accedit etiam: [9] hæc Andria,
[10] Sive ista uxor, sive amica est, [11] gravida e Pamphilo est:
Audireque [12] eorum est [13] operæ pretium audaciam,
Nam [14] inceptio est amentium, haud amantium,
[15] Quidquid [16] peperisset, [17] decreverunt tollere,
Et [18] fingunt quandam inter se nunc fallaciam.
Civem [19] Atticam esse [20] hanc. Fuit olim quidam senex,
Mercator: [21] navem is fregit [22] apud Andrum insulam.
Is [23] obiit mortem: [24] ibi tum [25] hanc [26] ejectam Chrysidis

1 Cognoverit me fecisse in nuptiis aliquam fallaciam. 2 Actum erit de me. 3 Si venerit illi in mente, si placebit illi. 4 Occasionem aliquam arripiet, inveniet. Enallage. 5 Sive hoc juste, sive injuste faciat, quocunque tandem modo, καὶ δικαίως κἀδίκως, per fas & nefas, velim nolim. 6 Præcipitabit, conjiciet me in eum locum, quasi ergastulum, in quo ingens est mola, ad agendam eam. 7 Quæ imminent mihi propter nuptias, vel quod herus sit mihi infensus. 8 Adjungitur, additur. 9 Quod hæc puella ex Andro, scilicet Glycerium. 10 Sive ista sit appellanda uxor Pamphili. 11 Pregnans est, uterum gerit ex compressione Pamphili. Igitur lex jubet aut ducere, aut dotem dare. 12 Pamphili & Glycerii. 13 Ad rem pertinens. 14 Quod inceperunt tanquam inceptum est eorum qui mente destituti, non eorum qui amore capti sunt. Paronomasia. Recte igitur ille: *Amare & sapere vix Deo conceditur*. 15 Sive masculum, sive feminam. Hæc est amentia. 16 Pareret Glycerium. 17 Constituerunt Pamphilus & Glycerium educare, non exponere pro illegitimo. 18 Comminiscuntur. Occupatione, qua aliquis objicere potuisset, si Glycerium non est civis, Pamphilus non cogitur eam ducere. 19 Athenis natam. 20 Glycerium. 21 Is naufragium fecit, ejus fracta navi. Narrat obiter argumentum totius fabulæ. 22 Circa. 23 Mortuus est, quasi ivit ad mortem. 24 In Andro insula tunc temporis fingunt patrem Chrysidis meretricis recepisse apud se hanc ejectam, orbam, ac parvam. 25 Glycerium. 26 Jactatam e navi ad littus hujus insulæ.

Pa-

Patrem recepisse, [1] orbam, [2] parvam. [3] Fabulæ.
[4] Mihi quidem hercle non fit verisimile.
Atqui [5] ipsis [6] commentum placet.
Sed [7] Mysis [8] ab ea egreditur. At [9] ego hinc me ad forum, ut
[10] Conveniam Pamphilum, ne [11] de hac re [12] pater [13] imprudentem opprimat.

1 Parentibus privatam. 2 Adhuc tenellam, ita ut parentes agnoscere nequiret. 3 Nugæ sunt. 4 Sane ego hoc non credo esse verisimile. 5 Pamphilo & Glycerio. 6 Hoc figmentum. 7 Ancilla. 8 Domo Glycerii. 9 Conferam me, id est, ibo. Ellipsis. 10 Alloquar Pamphilum, loquar cum Pamphilo. 11 De nuptiis. Causa finalis. 12 Ipsius Pamphili. 13 Nihil tale cogitantem molestet.

ACTUS I. SCENA IV.

MYSIS, ARCHILLIS.

MY. [1] Audivi, [2] Archillis, jam dudum: [3] Lesbiam adduci jubes.
Sane pol [4] illa [5] temulenta est mulier & [6] temeraria:
Nec satis [7] digna, cui [8] committas [9] primo partu mulierem:
[10] Tamen eam adducam. [11] Importunitatem spectate [12] aniculæ:

1 Quid me facere velis. Hæc scena mandatum continet: mittitur enim ancilla Mysis, ut obstetricem accersat. 2 Nomen est aniculæ, quæ puerperam observabat, quam nos *nutricem siccam* vocamus. 3 Obstetricem illam ebriosam. 4 Lesbia obstetrix, quam jubes adduci. 5 Vinolenta, ebriosa, quasi *temeto* vino plena. *Temetum* enim antiqui vinum dicebant, quod *teneat* seu *tentet mentem*. Inde *abstemius*: id est sobrius, & a temeto abstinens. 6 Inconsiderata, non satis considerans quid agat. 7 Idonea obstetrix. 8 Cujus fidei commendes. 9 Primo puerperio. Primi enim partus omnium sunt difficillimi & periculosissimi, & eo majorem diligentiam & peritiam obstetricum postulant. 10 Quamvis sit temulenta. 11 Imprudentiam, ineptitudinem rei gerendæ. *Importunus* enim is dicitur, qui nulla occasionis, loci & temporis ratione habita, agit quæcunque ipsi animus suggerit. Hæc secum abiens per Apostrophen ad spectatores loquitur. 12 Vetulæ Archillidis.

[1] Quia compotrix ejus est. [2] Dii, date [3] facultatem, obsecro,
[4] Huic [5] pariundi, atque [6] illi [7] in aliis potius, [8] peccandi locum.
Sed [9] quidnam Pamphilum [10] exanimatum video? vereor, quid fiet.
[11] Opperiar, ut sciam, num quidnam hæc [12] turba [13] tristitiæ adferat.

1 Quia Archillis simul cum ea Lesbia potat, ideo scilicet vult Archillis illam a me accersiri. 2 Invocatio est Mysidis orantis, ut Dii Nuptiales facilem dent Glycerio partum, qui quinque esse dicuntur, Jupiter adultus, Hymenæus, Juno adulta, Venus suadela, & Diana Lucina. 3 Gratiam. 4 Glycerio. 5 Pariendi id est, ut fœliciter pariat. 6 Obstetrici Lesbiæ. 7 In aliis potius mulieribus, quam in Glycerio jam primum paritura, vel in aliis potius rebus, quam in partu, id est, si ebrietas ejus & temeritas omnino innoxia semper esse nequit, in alia potius re vitium committat, quam in hoc negotio, cujus causa nunc accersitur. 8 Errandi, male agendi occasionem. 9 Propter quid. 10 Perturbatum. 11 Exspectabo eum. 12 Turbatio, commotio animi Pamphili. Nam convenerat eum pater de nuptiis; hinc exanimatus & turbato est vultu. 13 Mali.

ACTUS I. SCENA V.

PAMPHILUS, MYSIS.

PA. [1] Hoccine est [2] humanum factum aut inceptum? hoccine officium patris?
MY. [3] Quid illud est?
PA. [4] Pro Deum atque hominum fidem! [5] quid est, si non hæc [6] contumelia est?
Uxorem [7] decrerat dare se mihi hodie. Nonne oportuit

1 Inducitur Pamphilus iracundus & dolens de nuptiis tam repente celebrandis. 2 Humano ingenio dignum, vel humaniter factum, quod pater Simo fecit, dicens: *uxor tibi ducenda est hodie.* 3 Quod Pamphilus sic usque adeo perturbatus. Hæc secum Mysis loquitur. 4 Imploro atque invoco opem sive auxilium Deorum atque hominum. *Pro* interjectio est dolentis: unde *proh dolor* dici solet ab eo, qui dolens loquitur atque exclamat. Potest etiam esse interjectio indignantis. Inde *proh pudor* dici consuevit, ab eo, qui cum vituperatione alicujus loquitur. Hic autem *pro Deum atque hominum fidem* dicitur a dolente, iracundo. 5 Scilicet *contumelia*. 6 Injuria, ὕβρις. 7 Decreverat, id est, constituerat pater se daturum. Syncope.

[1] Præſciſſe me [2] ante? [3] nonne prius communicatum oportuit?

MY. [4] Miſeram me! [5] quod verbum audio? *PA.* [6] quid Chremes? quid denegarat

Se [7] commiſſurum mihi [8] gnatam ſuam uxorem? [9] id mutavit,

Quoniam me [10] immutatum videt.

Itane [11] obſtinate operam dat, ut me a Glycerio miſerum [12] abſtrahat?

[13] Quod ſi fit, pereo funditus.

[14] Adeon' hominem [15] invenuſtum eſſe, aut [16] infelicem quemquam, ut ego ſum?

Pro Deum atque hominum fidem! nullon' ego

Chremetis pacto [17] affinitatem effugere potero?

Quot modis

[18] Contemptus, [19] ſpretus? facta, [20] tranſacta omnia. [21] Hem!

[22] Repudiatus repetor: [23] quamobrem? [24] niſi ſi id eſt quod ſuſpicor:

1 Præſciviſſe hæc de nuptiis. Syncope. 2 Prius. 3 Nonne debuerat mecum de his omnibus communicaſſe, priuſquam fierent? quia nuptiarum non omnis poteſtas in patre eſt. *Communicare aliquid alicui*, vel *cum aliquo*, eſt id ei ſecum commune facere, eumque facere participem ſive gaudii, ſive triſtitiæ, ſive lucri, ſive damni. 4 Oh me infelicem. 5 Quam orationem. Dixerat enim Pamphilus, *Uxorem decrerat dare ſe mihi hodie*. 6 Scilicet *facit*, id eſt, quid dicam de Chremete? 7 Daturum. 8 Filiam ſuam Philumenam in uxorem. 9 Conſilium, id eſt, ſententiam. Nondum mutarat conſilium Chremes, quod facit infra 5. 3. ſed ex oratione patris Pamphilus colligit mutaſſe. 10 Non mutatum, non deſiſtentem ab amore Glycerii, conſtantem. 11 Pertinaciter conatur id facere Chremes. 12 Divellat. 13 Si a Glycerio abſtrahat, actum eſt de me. 14 Num credibile aut poſſibile eſt? 15 Sine venere & gratia, quem omnes pulchræ reſpuant & repudient, & appetant deformes. 16 Infortunatum, quod ab amica me abſtrahere voluit. 17 Ut non ſim ejus gener. 18 A patre. 19 A Chremete. 20 Pacta, concordata, id eſt, pater & Chremes omnia jam confecerunt ac tranſegerunt de ducenda uxore. Proverbium eſt de eo negotio, de quo nihil supereſt agendum. 21 Interjectio indignantis eſt. 22 Rejectus a Chremete, id eſt, quem prius Chremes recuſaverat generum, nunc revocor. 23 Revocor ſc. 24 Si non eſt propter eam cauſam, quam conjicio.

Aliquid [1] *monstri alunt*. [2] ea quoniam nemini [3] obtrudi potest,
Itur ad me. *MY.* [4] Oratio hæc me miseram [5] exanimavit metu.
PA. Nam quid ego dicam de patre? [6] ha!
[7] Tantam ne rem tam negligenter agere? [8] præteriens [9] modo,
Mihi, apud [10] forum; [11] uxor tibi ducenda est Pamphile [12] hodie, inquit: para:
Abi domum: [13] id mihi visus est dicere, abi cito, & suspende te.
[14] Obstupui; censen' ullum me verbum potuisse proloqui,
Aut ullam [15] causam [16] ineptam saltem, falsam, iniquam? [17] obmutui.
[18] Quod si ego [19] rescissem id prius, quid facerem, si quis nunc me roget;
[20] Aliquid facerem, [21] ut hoc ne facerem. [22] Sed nunc quid primum [23] exequar?
Tot me [24] impediunt [25] curæ, quæ meum animum [26] diverse trahunt;

1 Pater & Chremes tegunt & celant aliquid mali, seu aliquid deforme, quod mihi committi volunt, id est, præter æquum & justum aliquid faciunt. Metaphora sumpta a monstris, quæ sunt aliquid deforme, & præter naturæ ritum procreantur. 2 Philumena, filia Chremetis. 3 A suo patre invito dari. Metaphora. Sic infra: *Nusquam ausus sum recusare eam, quam mihi* obtrusit *pater*. 4 Pamphili. 5 Exanimen reddidit. 6 Interjectio dolentis & indignantis. 7 Negotium tanti momenti, scilicet matrimonium, tanta cum socordia & imprudenter conficere ac tractare decet? 8 Ipse pater. A facto. 9 A tempore. 10 A loco. 11 A modo & verbis. 12 A brevi temporis spatio: scilicet per partes ostendit, quid esset, negligenter agere tantam rem. 13 Videbar hoc ab eo audire, facta mentione de ducenda uxore, id est, æque gratus mihi fuit ejus sermo, ac si dixisset, Propera, &c. 14 Attonitus totus fui, quasi nullum sensum habens, cum hoc diceret. 15 Excusationem proloqui aut adducere. 16 Nihil ad rem pertinentem. 17 Tum factus sum mutus. 18 Ordo est: Quod si quis nunc roget me, quid facerem, si ego prius rescissem id. 19 Rescivissem ab eo me ducturum hodie uxorem. 20 Responsio. 21 Ut non ducerem aliam uxorem, quam Philumenam. 22 Deliberat apud se quid agendum sit. 23 Conficiam? 24 Obstant mihi, perturbant me ne possim deliberare quid optimum factu sit. 25 Solicitudines. 26 In diversas sententias impellunt.

1 Amor

1 Amor, 2 misericordia hujus, 3 nuptiarum sollicitatio,
4 Tum patris pudor, 5 qui me tam leni passus est animo 6 usque adhuc,
7 Quæ meo cunque animo libitum est, facere: 8 eine ego ut adverser? 9 hei mihi!
Incertum est, 10 quid agam. *MY.* 11 misera, timeo, 12 incertum hoc 13 quorsum accidat.
Sed nunc 14 peropus est, aut 15 hunc cum 16 ipsa, aut me aliquid de 17 illa 18 adversum hunc loqui.
19 *Dum in dubio est animus, 20 paulo momento huc illuc impellitur.*
PA. 21 Quis hic loquitur? Mysis, salve. *MY.* 22 o salve Pamphile. *PA.* Quid 23 agit? *MY.* rogas?
Laborat e 24 dolore: atque 25 ex hoc 26 misera solicita est, diem
Quia olim in hunc sunt 27 constitutæ 28 nuptiæ: 29 tum autem hoc 30 timet,
31 Ne deseras se. *PA.* 32 Hem! Ego ne 33 istuc conari queam?

1 Quod Glycerium amo. Enumeratio curarum. 2 Commiseratio, qua ego misereor Clycerii. Passive sumitur. 3 Tractatio de nuptiis, id est, quod pater me solicitat, ut nubam. 4 Præterea verecundia sive reverentia, qua ego propter patrem meum afficior, me impedit. 5 Pater. 6 In hunc diem usque. 7 Quodcunque animus meus voluit facere. Tmesis. 8 An ego committam, ut repugnem tam leni parenti? 9 Interjectio dolentis. 10 Utrum amori, an vero patri obtemperem. 11 Mysis nondum se Pamphilo ostendit, sed cum apud se conquerentem latenter auscultat, & sola secum per intervalla loquitur. 12 Quod dixit Pamphilus incertum esse sibi. 13 Ad quam partem perveniat, evadat, id est, timeo ne hujusmodi incertitudo distrahat eum ab amore nostræ Glycerii. 14 Valde, maxime necessarium est. Consilium a necessitate. 15 Pamphilum. 16 Glycerio. 17 Glycerio. 18 Apud hunc Pamphilum, cum hoc Pamphilo. 19 Quamdiu animus nescit, quid agere debeat. 20 Exiguo pondere sive motu in hanc vel in illam sententiam, quam eligat, inducitur. Translatum a statera: cujus examinatio per linguam bilancis parvi ponderis momento huc vel illuc inclinat. 21 Est respicientis. 22 Optantis est adventum, aut repente perculsi. 23 Glycerium. 24 Partus & ægritudinis, quam de te concepit. 25 Propter hoc. 26 Glycerium. 27 Determinatæ a patre tuo. 28 Cum Philumena, Chremetis filia. 29 Præterea. 30 Glycerium. 31 Ne rejecta ipsa ducas uxorem. 32 Interjectio dolentis & indignantis, affectum demonstrans. 33 Huic rei operam dare, scilicet deserere.

Ego [1] propter me [2] illam decipi miseram sinam ?
[3] Quæ mihi suum animum atque omnem vitam [4] credidit,
Quam ego animo [5] egregie charam pro uxore habuerim,
Bene & [6] pudice ejus [7] ductum atque [8] eductum sinam.
Coactum egestate [9] ingenium immutarier?
[10] Non faciam. *MY.* haud vereor, [11] si in te solo sit situm,
[12] Sed [13] vim [14] ut queas ferre. *PA.* adeon' me [15] ignavum putas?
Adeon' [16] porro ingratum, aut [17] inhumanum, aut [18] ferum;
Ut neque me [19] consuetudo, neque [20] amor, neque [21] pudor
[22] Commoveat, neque commoneat, [23] ut servem fidem?
MY. Unum hoc scio [24] meritam esse, ut memor esses [25] sui.
PA. Memor essem? o *Mysis*, *Mysis*, [26] etiam nunc mihi
[27] Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. Jam ferme [28] moriens me [29] vocat:
[30] Accessi, [31] vos semotæ: [32] nos soli: [33] incipit:

1 Mea causa, quia ex me gravida & de me sollicita est. 2 Glycerium. 3 Glycerium. 4 Meæ fidei commisit. 5 Præter ceteras dilectam. 6 Honeste, caste. 7 Institutum. 8 Educatum. 9 Naturam immutari, depravari? Paragoge. 10 Non deseram eam. 11 Si tu solus potestatem habeas jus rei faciendæ. 12 Vereor. 13 Patris. 14 Quod non. 15 Timidum, parum fortem, scilicet ut vim, a patre metuendam, sustinere nequeam. 16 Præterea immemorem beneficii accepti. 17 Incivilem, durum. 18 Immansuetum, immitem adversus eam. 19 Diuturna conversatio, quam habui cum Glycerio, qua etiam feræ mansuescunt, contra id quod dixit *ferum*. 20 Contra inhumanitatem. 21 Contra ingratitudinem. 22 Concitet. Paronomasia. 23 Ut sim Glycerio fidelis? 24 Glycerium promeruisse. 25 Ejus. 26 Adhuc. Ordo est: Illa dicta Chrysidis de Glycerio sunt etiam nunc mihi scripta in animo *meo*. 27 Impressa. 28 Chrysis. 29 Ad se. 30 Veni ad eam. 31 Vos ancillæ eratis ab illa separatæ. 32 Ego & Chrysis remansimus. 33 Chrysis incipit sic loqui.

Mi, Pamphile, [1] hujus formam atque ætatem vides:
[2] Nec clam te est, quam illi [3] utræque res [4] inutiles
[5] Et ad [6] pudicitiam & ad [7] tutandam rem fient.
[8] Quod ego te per [9] hanc dextram oro [10] & ingenium tuum,
Per tuam [11] fidem, [12] perque hujus solitudinem
[13] Te obtestor, ne abs te [14] hanc segreges, neu deseras:
Si te in [15] germani fratris dilexi loco,
Sive [16] hæc te [17] solum semper [18] fecit maximi,
Seu tibi [19] morigera fuit in rebus omnibus:
Te [20] isti [21] virum do, [22] amicum, [23] tutorem, [24] patrem:
[25] Bona nostra hæc [26] tibi committo, & tuæ mando [27] fidei.
[28] Hanc mihi in manum dat, mors [29] continuo ipsam occupat.
[30] Accepi: acceptam servabo. *MY.* ita spero quidem.
PA. Sed cur [31] tu ab illa? *MY.* [32] obstetricem accerso. *PA.* propera.

1 Glycerii pulchritudinem atque juventutem vides. Prosopopœja. 2 Neque ignoras. 3 Forma & ætas. *Eis est cum forma magna pudicitia*: &. Juvenal. Sat. 10. *Rara est adeo concordia formæ atque pudicitiæ*. 4 Incommodæ. 5 Partim. 6 Castitatem, honestatem. 7 Facultates servandas. 8 Propter quod, itaque. 9 Manum tuam, quam teneo, fidei pignus: hinc enim apparet Chrysidem eum tenuisse inter loquendum. Solebant autem veteres jurare per ea, quæ habebant charissima, & orare per eadem. Dextra autem *Fidei* consecratur, auris *Memoriæ*, frons *Genio*, digiti *Minervæ*, genua *Misericordiæ*. 10 Et per naturam tuam mansuetam & bene moratam. 11 Quia promisisti, te hanc velle ducere. 12 Et quia Glycerium sola est, nisi tibi uni consocietur. 13 Adjurando te rogo. 14 Glycerium separes. 15 Uterini, id est, ex utroque eodem parente. A commemoratione meritorum. 16 Glycerium. 17 Sine rivali. 18 Æstimavit plurimi. 19 Obsequiosa fuit, id est, obediit. 20 Glycerio. 21 In maritum, ne segreges. 22 Pro amico, ne eam deseras. 23 Ut eam tuearis tanquam orbam. 24 Quia parva cum sit, paterno indiget auxilio. 25 Supellectilem nostram. 26 Tanquam justo atque legitimo hæredi. 27 Tutelæ. Finis Prosopopœjæ. 28 Per manuum conjunctionem nos conjungit, mihi tradit. 29 Statim post illa verba Chrysidem arripit, id est, moritur. 30 Glycerium in meam fidem. 31 Discessisti, abiisti a Glycerio? Ellipsis. 32 Mulierem, quæ parturientibus opem fert, eo accersitum.

Atque audin'? [1] verbum unum cave de nuptiis;
Ne ad morbum [2] hoc etiam. *MY.* [3] teneo.

1 Scil. *dicas*, Ellipsis. 2 morbus Glycerii ingravescat. Scil. *accedat*, id est, ne 3 Intelligo quid velis.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS, BYRRHIA, PAMPHILUS.

CH. [1] Quid ais, Byrrhia?
Datur [2] illa [3] Pamphilo hodie [4] nuptum? *BY.* sic est. *CH.* qui scis, Byrrhia?
BY. [5] Apud forum [6] modo de [7] Davo audivi. *CH.* [8] væ misero mihi!
Ut animus in [9] spe atque in [10] timore [11] usque antehac [12] attentus fuit,
Ita postquam [13] adempta [14] spes est, lassus, [15] cura confectus [16] stupet.
BY. Quæso [17] ædepol Charine, quoniam [18] id fieri [19] quod vis, non potest,
Velis id, quod possit. *CH.* nihil aliud, nisi Philumenam volo.
BY. [20] Ah! quanto [21] satius est, [22] te id dare operam,
[23] Qui istum amorem ex animo [24] amoveas, quam [25] id loqui,
[26] Quo magis [27] libido frustra incendatur tua.

1 Orditur cum quadam admiratione Charinus intelligens, Pamphilo nupturam Philumenam: idem rogat Pamphilum, ne ducat. 2 Philumena amica mea. 3 Filio Simonis. 4 Ut nubat? Ex verbis Charini apparet, Byrrhiam servum nunciasse nuptias futuras cum Pamphilo. 5 Confirmatio a tribus circumstantiis, a loco, persona, & tempore. 6 Paulo ante. 7 Ex servo Pamphili. 8 Exclamatio dolentis est. 9 De futuro bono. 10 De futuro malo. 11 Assidue ante hoc tempus, idest, antequam audirem nuncium tuum de nuptiis. 12 Arrectus, distentus. 13 Ablata mihi. 14 Ducendæ Philumenæ. 15 Solicitudine sic cruciatus & vulneratus, ut sanari non possit. 16 Quasi sensu caret animus. 17 Per ædem Pollucis. Jurantis est. 18 Ut habeas Chremetis filiam uxorem. 19 Quod cupis fieri. 20 Indignantis. 21 Melius esset. 22 In eo te laborare. 23 Ut. 24 Auferas, ejicias. 25 Ut nomines amicam. 26 Quibus sermonibus. 27 Tuus effrænatus amor.

CH.

CH. *Facile omnes, cum* [1] *valemus,* [2] *recta consilia ægrotis damus.*
Tu si [3] hic sis, aliter [4] sentias. *BY.* age, age, [5] ut lubet. *CH.* sed Pamphilum
Video. [6] Omnia experiri certum est prius quam pereo. *BY.* quid [7] hic agit?
CH. [8] Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: [9] amorem huic narrabo meum:
Credo, [10] impetrabo, ut aliquot saltem [11] nuptiis [12] protrahat dies.
[13] Interea [14] fiet aliquid, spero. *BY.* [15] id aliquid nihil est. *CH.* Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad [16] eum? *BY.* [17] quid ni? Si nihil [18] impetres,
Ut te arbitretur sibi paratum [19] mœchum, si [20] illam duxerit.
CH. [21] Abi hinc in [22] malam rem cum [23] suspicione isthac, [24] scelus!
PA. Charinum video: salve. *CH.* o salve Pamphile:
Ad te advenio, [25] spem, [26] salutem, [27] auxilium, [28] consilium [29] expetens.
PA. Neque pol [30] consilii [31] locum habeo, neque [32] auxilii copiam.

1 Sani sumus. 2 Salutaria. 3 Meo loco, id est, si partes meas ageres, si amator esses. *δεικτικῶς* se ipsum indigitans. 4 Sentires, judicares. 5 Scil. *facias*. 6 Omnes vias & rationes, quibus Philumenam habere possim, tentare decrevi, priusquam moriar. 7 Charinus. Hæc ad spectatores dicuntur. 8 Pamphilum. 9 Quo pacto ego amem suam Philumenam. 10 Obtinebo supplicando Pamphilo. 11 Ad nuptias celebrandas. 12 Producat, differat. 13 Dum protrahentur nuptiæ. 14 De meo amore. 15 Dicit hæc ad spectatores. 16 Pamphilum ne adire debeo? 17 Cur non adeas ad eum? 18 Abeo. 19 Adulterum, corrivalem. 20 Philumenam tuam amicam. 21 Imprecatio irati. 22 Ad patibulum, exitium, supplicium te dignum, ad corvos. 23 De me? 24 Scelestè: Substantivum pro adjectivo. 25 Ut des mihi aliquid spei, quo recreer a meis curis. 26 Incolumitatem, si non ducam eam uxorem, cujus amore depereo. 27 Ut saltem proroges nuptiarum tempus in aliquot dies. 28 Ut (quia amans sim, ideo amens, & non mei compos) des mihi consilii quidquam ad dementiam meam sanandam. 29 Quærens a te. 30 Quia ipse consilii egeo. 31 Facultatem, opportunitatem. 32 Scilicet *ferendi*: quia miser sum.

Sed [1] isthuc quidquam est? *CH.* hodie [2] uxorem ducis? *PA.* ajunt. *CH.* Pamphile,
[3] Si id facis, hodie [4] postremum me vides. *PA.* quid ita? *CH.* [5] hei mihi!
[6] Vereor dicere: [7] huic dic quæso, Byrrhia. *BY.* ego dicam. *PA.* quid est?
BY. [8] Sponsam [9] hic tuam amat. *PA.* [10] næ iste haud mecum sentit. [11] ehodum dic mihi,
Nunquidnam [12] amplius tibi cum illa fuit Charine? *CH.* [13] ah Pamphile,
[14] Nihil. *PA.* [15] quam vellem! *CH.* nunc te per amicitiam & per [16] amorem obsecro,
Principio, ut ne ducas: *PA.* [17] dabo equidem operam *CH.* sed si [18] id non potes;
Aut tibi si nuptiæ hæ [19] sunt cordi. *PA.* [20] cordi? *CH.* saltem aliquot dies
[21] Profer, dum proficiscor [22] aliquo, ne [23] videam. *PA.* audi nunc jam:
Ego Charine neutiquam officium [24] liberi esse hominis puto,
Cum [25] is nihil [26] promereat, [27] postulare id gratiæ [28] apponi sibi:

1 Quod te impellit ad hæc petenda. 2 Philumenam quam ego amo. 3 Si eam ducis. 4 Postremo, ultimo, id est, amoris dolore jam sum moriturus. 5 Dolentis. 6 Non audeo dicere. 7 Pamphilo. 8 Philumenam tibi promissam. 9 Charinus. 10 Certe Charinus non est ejusdem mecum sententiæ atque opinionis: nam eam deperit, quam vehementer odi? Ad spectatores hoc dicitur. 11 Particula movens attentionem: quia se convertit ad Charinum. 12 Quam amare, quod sit ejus recusandæ causa. 13 Dolentis particula. 14 Mihi fuit amplius cum illa. 15 Ut tibi aliquid amplius fuisset cum illa, quo mihi illius recusandæ daretur causa. Hæc & sequentia Pamphili interloquentis verba usque ad (*audi nunc jam*) sic accipienda sunt, ut Charinus non audiat. 16 In Philumenam. 17 Ne ducam. 18 Scilicet *facere*, ut eam non ducas propter instantiam patris. 19 Placent, arrident, id est, si induxisti in animum ut ducas. 20 Repetitio interrogatoria cum indignatione. 21 Differ, protrahe nuptias tantisper. 22 In aliquem tanquam exilii locum. 23 Has nuptias. 24 Hoc pertinere ad ingenuum & honestum hominem. 25 Liber homo. 26 Promeretur, mercede dignum efficiat. 27 Quod petit sibi haberi gratiam: non enim tui causa Philumenæ nuptias fugio, sed Glycerii, quam intime & constanter amo. 28 Attribui, ex. liberi.

Nuptias [1] effugere ego istas malo, quam tu [2] adipiscier.

CH. [3] Reddidisti animum. *PA.* nunc si quid potes aut [4] tu, aut [5] hic Byrrhia,

[6] Facite, [7] fingite, invenite; [8] efficite, [9] qui detur tibi.

[10] Ego id agam, mihi qui ne detur. *CH.* sat habeo. *PA.* Davum [11] optime

Video: hujus consilio fretus sum. *CH.* at [12] tu [13] hercle haud quidquam mihi,

[14] Nisi ea, quæ nihil opus sunt sciri: [15] fugin' hinc?

BY. [16] ego [17] vero ac lubens.

1 Evitare. 2 Eas nuptias. 3 Confirmasti animum meum, reduxisti me in spem. Hac proverbiali figura utimur, cum desperatio in spem conversa est. 4 Charine. 5 Aliquid potest. 6 Movere omnem lapidem. 7 Quod falsum sit. 8 Perducite rem ad effectum. 9 Ut illa Philumena tibi nuptum detur. 10 Ego dabo operam in hoc, ut ea Philumena mihi nuptum non detur. 11 Opportune. 12 Dicis, nuncias. 13 Per Herculem. 14 Audierat enim de servo suo Pamphilum hodie ducturum Philumenam: nunc autem audit de Pamphilo nihil minus futurum. 15 Fugis ne hinc, neque discedis? Comminantis est & rejicientis servum a se. 16 Libenter fugiam. 17 *Vero* hic & alibi frequenter est affirmative respondentis: ut supra 1. 2. ubi a Simone rogatus Davus. *Hoccine agis, an non?* respondet, *ego vero isthac.*

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS, CHARINUS, PAMPHILUS.

DA. [1] DI boni! [2] boni quid porto? [3] sed ubi inveniam Pamphilum,

[4] Ut metum, in quo nunc [5] est, [6] adimam, atque expleam [7] animum [8] gaudio?

1 Davus cum ex variis conjecturis, & signis comperisset, nuptias non cohærere, Pamphilum toto quærens oppido, exultat insolentiis. 2 Quid bonæ rei, boni nuntii hero meo in animo fero ac gesto? *portamus* enim non solum corpore, sed etiam animo tam bona, quam mala. Alioqui *portare* duobus modis dicimus: uno cum jumentis aut curribus aliquid nobiscum ducimus: altero, cum corpore nostro, imitatione jumentorum, ferimus. 3 Herum meum. 4 Causa finalis. 5 Propter auditas nuptias. 6 Auferam illi. 7 Ejus Pamphili. 8 Nuntiando falsas esse nuptias.

CH. Lætus [1] eſt, neſcio [2] quid. *PA.* [3] nihil eſt?
nondum reſcivit [4] mala.
DA. [5] Quem ego nunc credo, ſi jam audiverit
ſibi paratas nuptias...
CH. [6] Audin' tu [7] illum? *DA.* [8] toto me oppido exanimatum quærere.
Sed ubi [9] quæram? aut quo nunc primum [10] incedam? *CH* [11] ceſſas alloqui.
DA. Abeo. *PA.* Dave ades; [12] reſiſte. *DA.* quis homo eſt, [13] qui me? o Pamphile,
Te ipſum quæro: [14] euge o Charine: [15] ambo opportune: [16] vos volo.
CH. Dave, perii. *DA.* [17] quin tu [18] hoc audi.
CH. interii. *DA.* quid timeas, ſcio.
PA. Mea quidem hercle certe in [19] dubio vita eſt.
DA. & quid [20] tu, ſcio.
PA. [21] Nuptiæ mihi... *DA.* & [22] id ſcio. *PA.* [23] hoc die: *DA.* [24] obtundis, tametſi intelligo,
[25] Id paves, ne ducas [26] tu [27] illam, [28] tu autem,
[29] ne ducas. *CH.* [30] rem tenes.

1 Davus. Hæc Charinus dicit ad Pamphilum. 2 Propter quid, quare. 3 Quare lætus ſit. 4 Nuptias hodie futuras. 5 Pamphilum. 6 Verba hæc ſunt Charini ſecreto Pamphilum alloquentis. 7 Davum loquentem de nuptiis, tanquam reſcierit. 8 Davi ſermo Charini ſermonis interpoſitione interruptus eſt: ideoque repetendum eſt; *quem*, ſcilic. Pamphilum, *exanimatum*, id eſt, perturbatum, *credo quærere me toto oppido*, id eſt, per totam urbem. 9 Eum. 10 Greſſum aut curſum dirigam? 11 Hoc dicit Charinus, timens ne abeat Davus. 12 Remane, mane, ſta. Virg. 1. Æneid. Reſtitit *Æneas, claraque in luce refulſit*. 13 Vocat, aut reſiſtere jubet. 14 Interjectio eſt lætitiam movens. 15 Uterque tempeſtive, ſcilicet *adeſtis*, *veniſtis*. 16 Scilicet *alloqui*. 17 Imo. 18 Quod dicturus ſum. 19 In periculum graviſſimum adducta eſt, ne cum morte commutetur. 20 Scilicet *timeas*. 21 Preparatæ vel indictæ ſunt a patre. Interrumpit Davus ſermonem Pamphili. 22 Tibi præparatas & indictas fuiſſe nuptias. 23 Sunt indictæ & in hunc diem conſtitutæ. 24 Eadem toties repetendo me hebetas & moleſtus mihi es; qui enim ſæpe repetendo aliquid dicit, *obtundere* dicitur. Translatio autem eſt a fabris, qui ſæpe repetunt tundendo aliquid malleo, & idem obtundunt & hebetant. 25 Propter id. 26 Pamphile. 27 Philumenam. 28 Charine; ſcilicet *paves*, id eſt, times. 29 Quod non, ne non. 30 Negotium ipſum, uti eſt, intelligis.

PA.

PA. Isthuc ipsum. *DA.* atqui [1] isthuc ipsum nil pericli est: [2] me vide.
PA. [3] Obsecro te, quamprimum hoc me libera miserum [4] metu. *DA.* [5] hem,
Libero: uxorem tibi jam non [6] dat Chremes.
PA. qui scis? *DA.* scio.
[7] Tuus pater modo me [8] prehendit: ait, tibi uxorem dare sese
[9] Hodie, item [10] alia multa, quæ nunc non est narrandi [11] locus.
[12] Continuo ad te properans, [13] percurro ad forum, [14] ut dicam tibi [15] hæc.
Ubi te non invenio [16] ibi, [17] ascendo in quemdam [18] excelsum locum.
Circumspicio: [19] nusquam: forte ibi [20] hujus video Byrrhiam.
[21] Rogo: negat [22] vidisse: [23] mihi molestum: quid agam cogito.
[24] Redeunti interea, [25] ex ipsa re mihi [26] incidit suspicio: [27] hem!
Paululum [28] opsonii: [29] ipsus tristis: de improviso [30] nuptiæ:

1 Quod tu times, non est periculum. 2 Specta me fidei datorem, mihi fide, habe me fidejussorem. Est enim spondendi formula, certam quandam fiduciam significans. Sic Phorm. 4. 4. cum dixisset Antipho: *modo ut fiant*, respondet Geta, *Fient*, me vide. 3 Per sacra rogo te. 4 Propter nuptias, ne cogar ducere filiam Chremetis. 5 Ecce libero te. Demonstratio facti. 6 Filiam suam in uxorem hodie non dabit. 7 Simo. Narratio, quæ habet argumenta falsarum nuptiarum. Primum argumentum sumptum est a persona patris. 8 Comprehendit tanquam vitantem & fugientem, scilicet forum. 9 Alterum argumentum a tempore. 10 Scilicet, *dixit mihi*. 11 Tempus, opportunitas. 12 Statim, ubi hæc dixit mihi. 13 Celeriter curro. 14 Causa finalis cursus istius. 15 Quæ audivi a patre tuo. 16 In foro. 17 Conscendo, ut scilicet te advenientem possem videre. 18 Altum. 19 Vidi te. 20 Charini servum. 21 Interrogo eum, an te usquam viderit, nec ne. 22 Se vidisse te. 23 Erat hoc responsum, *vel*, quod te non invenirem. 24 Dum redirem a foro. Suspicio ex signis, ex quibus colligit nullas esse nuptias. 25 Ex ipso apparatu, quem videram paulo ante. 26 In mentem venit suspicio, id est, cepi suspicari. 27 Interjectio indignantis vel demonstrantis. 28 Rei cibariæ sive pulmenti in ædibus præparatum est. Est enim *opsonium*, quicquid ultra panem & vinum adjicitur in cibum. 29 Ipse pater Simo. 30 Fiunt.

1 Non

[1] Non cohærent. *PA.* quorsum nam [2] isthuc? *DA.* ego [3] me continuo [4] ad Chremem.
Cum [5] illuc advenio, [6] solitudo ante ostium: jam [7] id gaudeo.
PA. Recte dicis, perge. *DA.* [8] maneo: [9] interea [10] introire neminem
Video, [11] exire neminem, [12] matronam nullam, in [13] ædibus.
[14] Nihil [15] ornati, nihil [16] tumulti: accessi, introspexi. *PA.* scio.
[17] Magnum signum. *DA.* num videntur convenire [18] hæc nuptiis?
PA. Non opinor, Dave. *DA.* opinor, [19] narras? [20] non recte accipis:
[21] Certa res est: etiam [22] puerum [23] inde abiens [24] conveni Chremis,
Olera, & pisciculos minutos [25] ferre [26] obolo [27] in cœnam [28] seni.
CH. Liberatus sum, Dave, hodie [29] tua opera. *DA.* [30] at nullus quidem.
CH. Quid ita? nempe, [31] huic prorsus [32] illam non [33] dat. *DA.* [34] ridiculum caput.
Quasi necesse sit, si [35] huic non dat, te [36] illam uxorem ducere.

1 Non quadrant hæc, non conveniunt sibi. 2 Scilicet *dicis*. 3 Confero. 4 Ad Chremetis domum. 5 Ad ædes Chremetis. 6 Nulla erat hominum frequentia, sed vacuitas pro foribus Chremetis. 7 Propter id. 8 Expecto pro foribus. 9 Dum ibi expecto. 10 Ingredi domum Chremetis. 11 Domo Chremetis. 12 Mulierem video exire aut introire. 13 Domo Chremetis. 14 Nullum apparatum qui nuptiis conveniat. 15 Archaismus pro *ornatus*, *tumultus*, quartæ declinationis. 16 Nullum strepitum, nullum cursum & recursum servorum. 17 Magnum argumentum est quod dicis, Philumenam mihi non datum iri. 18 Quæ audis de me. 19 Quid dicis, opinor? 20 Rem ipsam non recte intelligis. 21 Certissimum est quod narro, de eo itaque non est opinandum. 22 Servum. 23 Ex ædibus Chremetis. 24 Allocutus sum, casu inveni. 25 Proferentem: Infinitivus pro Participio. 26 Minuto animo, exiguo pretio emptos. 27 Quibus cœnaret. 28 Chremeti. 29 Tuo auxilio. 30 Sed tu non certe liberatus es mea opera. 31 Pamphilo. 32 Philumenam. 33 Chremes. 34 Ridiculus sive deridendus homo. *Synecdoche*. 35 Pamphilo. 36 Philumenam.

Nisi

Nisi [1] vides, nisi [2] senis [3] amicos oras, [4] ambis. *CH.* [5] bene mones.

[6] Ibo: & si hercle sæpe jam me [7] spes hæc [8] frustrata est. Vale.

1 *Provides*, adhibes omnem diligentiam. 2 Chremetis. 3 Qui pro te intercedant. 4 Per ambitionem certas, & in ea obtinenda operam adhibens, *sc. nihil efficies, non es ducturus Philumenam*, aut simile quid. Ductum a candidatis, qui dum honores & magistratus quærerent, si virtutibus aut meritis diffiderent, singulas tribus circumire solebant, & cujusque prensare dextras. Δεξιοῦσθαι hinc fit, ut *ambire* sumatur pro eo, quod est honores & magistratus quærere. Unde fit *ambitus*, id est crimen, quo ad publicos honores & magistratus turpibus atque inhonestis artibus, puta blanditiis, precibus, largitione contendimus. *Ambio* autem proprie significat circumeo, undique cingo. 5 Recte suades. 6 Ad amicos Chremetis, eosque orabo & ambiam. 7 Habendæ Philumenæ. 8 Decepit.

ACTUS II. SCENA III.

PAMPHILUS, DAVUS.

PA. [1] Quid igitur sibi vult pater? cur [2] simulat? *DA.* ego dicam tibi.

Si [3] id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes,

[4] Ipse sibi esse injurius videatur: [5] neque id injuria:

[6] Prius quam tuum animum, ut sese habeat, ad nuptias perspexerit.

Sed si tu [7] negaris [8] ducere, [9] ibi culpam in te [10] transferet:

1 Si enim falsæ sunt nuptiæ, quid quærit, quid cupit, quid cogitat pater? Suadet Pamphilo atque persuadet Davus, ut patri dicat Pamphilus, se uxorem ducturum, cujus consilio major oritur perturbatio. 2 Fingit, sc. velle ut ducam uxorem? 3 Ob id iratus esset. 4 Ipse pater tuus videatur sibi, id est, ipse judicet cum animo suo se esse injurium, id est, iniquum adversus te, tibique injuriam intulisse. 5 Neque immerito, & non sine causa id judicabit. 6 Priusquam ad plenum & perfecte noverit voluntatem tuam, quomodo sit disposita ad nuptias, id est, quid ipse sentias de his nuptiis. 7 Patri. 8 Eam Philumenam. 9 Tum. 10 Conferet pater.

[1] Tum illæ [2] turbæ fient. *PA.* [3] quid? vis patiar? *DA.* [4] pater est, Pamphile:
[5] Difficile est: [6] tum hæc sola est mulier: [7] dictum ac factum [8] invenerit
Aliquam [9] causam, quamobrem [10] ejiciat oppido. *PA.* ejiciat? *DA.* [11] cito.
PA. [12] Cedo igitur, quid [13] faciam Dave? *DA.* [14] dic te [15] ducturum. *PA.* [16] hem! *DA.* [17] quid est?
PA. [18] Egone dicam? *DA.* cur non? *PA.* nunquam faciam. *DA.* ne nega.
PA. Suadere noli. *DA.* [19] ex ea re quid fiat vide.
PA. Ut [20] ab illa excludar, [21] huc concludar. *DA.* non ita est.
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:
[22] Ducas volo hodie uxorem: tu, ducam, inquies:
[23] Cedo, quid jurgabit tecum? [24] hic reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa [25] ei consilia, [26] incerta ut fient,
Sine omni [27] periculo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu [28] ea causa [29] minueris.

1 Cum negaveris. 2 Turbationes, rixæ. 3 Ego ne dicam me ducturum uxorem? 4 Ideo habens auctoritatem, atque ideo æquum est te isti obtemperare. Ab honesto. 5 Periculosum est patri adversari ac resistere. 6 Præterea hæc Glycerium nullos habet amicos, est sine tutoribus. 7 Citius quam quis dixerit aut fecerit, id est, celeriter, statim, *ἅμα ἔπος ἅμα ἔργον* Sic Heaut. dictum factum *huc abiit Clitipho*. 8 Simo reperiet. A facili. 9 Occasionem. 10 Eam ex civitate expellat. 11 Priusquam tu cogitas, ejiciet. 12 Dic. 13 In hac re. 14 Consilium quidem callidum, sed quod Pamphilum inscientem in periculum conjiciet. 15 Philumenam. 16 Interjectio dolentis. 17 Quid ingemiscis? 18 Me ducturum. 19 Si te ducturum dices, quæ commoda sequantur, vide. 20 Glycerio priver. Argumenti inversio. 21 In Philumenæ nuptias, id est, cum Philumena concludar. Paronomasia. 22 Mimesis quæ patris sermonem imitatur. 23 Dic, quam habebit objurgandi causam? 24 Tunc, hac responsione facies. 25 Patri tuo. 26 Dubia reddes ejus de nuptiis consilia. 27 Ducendæ Philumenæ. 28 Propter meum consilium, vel quod promiserit patri, te esse ducturum Philumenam. 29 Minus facies hæc, quæ soles, nec eo minus perges ire ad Glycerium. Sic Hecyr. 4, 3, 10. *Sed non minuã meum consilium, ex usu quod est, id persequar.*

Hac.

Hæc quæ facio, ne [1] is mutet suam sententiam.
[2] Patri dic velle; ut, cum velit tibi jure irasci, non queat.
[3] Nam quod tu speras, propulsabo facile: uxorem [4] his moribus
Dabit nemo; [5] inopem inveniet potius, quam te corrumpi sinat:
Sed si [6] æquo animo ferre [7] accipiet, [8] negligentem feceris.
[9] Aliam [10] otiosus quæret: [11] interea aliquid acciderit [12] boni.
PA. Itan' credis? *DA.* haud dubium id quidem est. *PA.* [13] vide, quo me [14] inducas. *DA.* [15] quin taces?
PA. [16] Dicam: [17] puerum autem ne [18] resciscat mihi esse ex [19] illa, [20] cautio est:
Nam [21] pollicitus sum [22] suscepturum. *DA.* [23] o facinus audax! *PA.* [24] hanc fidem
Sibi, me [25] obsecravit, [26] qui se sciret non [27] deserturum, ut darem.

1 Chremes rursus tibi filiam suam dare velit. 2 Dic patri tuo te velle uxorem ducere. 3 Nam repellam ac refutabo facile, quod tu times, vel quod tibi persuades, qua una speniteris, scilicet non futurum, ut quisquam civium committat filiam suam tibi talibus moribus prædito. 4 Scilicet *prædito mihi*, *agenti mihi*, id est, alibi animum amoribus deditum habenti. Hoc sperabat Pamphilus, & secum animo agitabat. 5 Uxorem pauperculam ac indotatam potius tibi collocabit pater tuus Simo, quam te amore meretricio apud Glycerium perire permittat. Atque hæc est refutatio hujus spei. 6 Quod det tibi Philumenam in uxorem. 7 Intelliget pater. 8 Facies eum lentum & ignavum in parandis nuptiis. 9 Uxorem, quam ducas. 10 Securus, cum otio. non usque adeo celeriter. 11 Dum quæret tibi aliam. 12 Mortem patris subindicari, Donatus putat. 13 Perpende sedulo. 14 Impellas, concludas, id est, in quod periculum me conjicias, si tuo consilio respondeam patri me velle. 15 Cur non? 16 Dicam ergo me velle ducere. 17 Infantulum, fœtum. 18 Pater meus. 19 Glycerio. 20 Cavendum est, danda est opera. 21 Promisi Glycerio. 22 Me educaturum puerum. 23 O factum vel crimen temerarium! Irridet pollicitationem. 24 Ordo est, *Glycerium* obsecravit me, ut darem sibi hanc fidem: id est, ut firmiter promitterem hoc, scilicet me suscepturum puerum, qui sciret *me* non deserturum se. 25 Post conceptum puerum. 26 Qua fide. 27 Relicturum.

DA.

DA. [1] Curabitur: sed [2] pater [3] adest: cave, te esse tristem [4] sentiat.

1 Hoc negotium, id est, 2 Tuus. 3 Præsens est. 4 Opera dabitur, ne rescifcat. Scilicet *ne*.

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

SI. [1] Reviso quid [2] agant; aut [3] quid captent consilii.

DA. [4] Hic nunc non dubitat, quin te [5] ducturum [6] neges.

[7] Venit [8] meditatus alicunde ex [9] solo loco:

[10] Orationem sperat invenisse se,

Qua [11] differat te: proin' tu face, [12] apud te ut sies.

PA. Modo ut [13] possim, Dave. *DA.* crede hoc mihi inquam, Pamphile,

Nunquam hodie tecum [14] commutaturum patrem

Unum esse verbum, si te dices [15] ducere.

1 Redeo ut videam. Monet Pamphilum Davus, apud patrem ne titubet, sed animo præsenti loquatur. 2 Faciant Davus & Pamphilus. Retulit ad id, quod supra 1. 2. 142. *Observes filium, quid agat, quid cum illo consilii captet.* 3 Quod consilium capiant inter se ad disturbandas nuptias. 4 Simo. 5 Philumenam uxorem. 6 Negaturus sis. 7 Pater tuus venit ad nos. 8 Bene instructus, munitus ratione. Metaphora a litigantibus, qui causas acturi, prius meditabantur. Est aut *meditari*, exercere se cogitando. 9 Deserto, solitario, & propterea aptiori ad meditandum, id est, ex solitudine aliqua. 10 Multa argumenta. 11 Consilia disturbet tua, distrahat ab amore Glycerii. Sic Adelph. 3. 5. *Miseram me! differor doloribus.* 12 Præparatus sis ad respondendum, atque adeo sedato animo. 13 Esse apud me. 14 Altercaturum, jurgaturum, pro bonis dictis mala ingesturum. Sic Phor. 4. 3. 33. *Ut ille est bonus vir, tria non commutabitis verba hodie inter vos*, idest, non jurgabitis: 15 Ducturum Philumenam.

ACTUS

ACTUS II. SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

BY. [1] Herus me, [2] relictis rebus, jussit Pamphilum
Hodie observare, ut, quid ageret [3] de nuptiis,
Scirem: [4] id propterea nunc [5] hunc [6] venientem sequor.
Ipsum [7] adeo [8] præsto video cum Davo: [9] hoc agam.
SI. [10] Utrumque adesse video. *DA.* [11] hem, [12] serva. *SI.* [13] Pamphile.
DA. [14] Quasi de improviso respice ad eum. *PA.* [15] ehem pater.
DA. [16] Probe. *SI.* hodie uxorem ducas, [17] ut dixi, volo.
BY. Nunc [18] nostræ parti timeo, [19] hic quid [20] respondeat.
PA. Neque [21] isthic, neque [22] alibi tibi usquam erit in me mora. *BY.* [23] hem!
DA. [24] Obmutuit. *BY.* [25] quid dixit! *SI.* [26] facis, ut te decet,

1 Dominus meus Charinus. Hæc verba servus secum loquitur. Explorat animum filii de nuptiis pater, cui assentitur Pamphilus impulsu Davi: & Byrrhia heri sui causa, audito Pamphili responso, perturbatur. 2 Omnibus meis negotiis domesticis postpositis sive intermissis. 3 In hunc diem constitutis. 4 Propter id. Pleonasmus. 5 Pamphilum. Al. *huc*. 6 Euntem. 7 Certe, nunc. 8 Præsentem. 9 Faciam quod jussus sum, id est, Pamphilum diligenter observabo, relictis rebus omnibus. Sumptum a sacrificiis & auguriis, in quibus sacerdos aut preco alta voce exclamabat, *Hoc age*: quæ vox eos, qui interessent, monebat, ut ad rem, quæ ageretur, tota mente vacarent. 10 Davum & Pamphilum. 11 Admonentis est. 12 Observa, vide quid agat. 13 Vocat filium Simo. 14 Quasi antea non vidisses. 15 De improviso respicit. 16 Recte fecisti. 17 Tibi apud forum. 18 Charino, qui a nostra parte est, id est, vereor ne respondeat se ducturum, quod nostræ parti nocebit. Dicit hæc clam ad populum. 19 Pamphilus. 20 Respondebit patri. 21 In hac re, id est, nuptiis. 22 In ullo alio negotio repugnabo tibi, id est, in omnibus obediam tibi. 23 Interjectio perculsi servi. 24 Pater tuus Simo mutus factus est. Hæc in aurem Pamphili dicit Davus. 25 Quantam rem Pamphilus dixit patri! quanti rem ponderis & momenti locutus est! Exclamando hoc pronuntiandum est. Hæc secum loquitur. 26 Pamphili pater laudat filium propter obedientiã suam.

Cum isthuc, quod [1] postulo, impetro [2] cum gratia.
DA. [3] Sum verus? *BY.* [4] herus, quantum [5] audio, [6] uxore excidit.
SI. [7] I jam nunc intro, [8] ne in mora, cum opus sit, sies.
PA. [9] Eo. *BY.* nulla ne in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud [10] verbum est, vulgo quod dici solet;
[11] *Omnes sibi malle melius esse, quam alteri.*
Ego illam vidi [12] virginem: forma bona
Memini [13] videre: [14] quo æquior sum Pamphilo,
[15] Si se illam in somnis, quam illum, amplecti maluit.
[16] Renunciabo, ut pro hoc [17] malo mihi [18] det malum.

1 Peto a te. 2 Cum benevolentia, sine contentione. 3 Nonne sum verax sive veridicus, id est; nonne prædixi tibi, patrem nunquam tecum commutaturum unum verbum, si ita responderes? Hoc Davus quoque submissa voce dicit, conversus ad Pamphilum. 4 Dominus meus Charinus. 5 Intelligo ex colloquio Simonis & Pamphili. 6 Decidit spe habendæ Philumenæ. *Excidere* dicuntur, quæ imprudentibus nobis e manibus elabuntur. 7 Nunc igitur ingredi domum, quia, promisisti te ducturum. 8 Ut paratus sis. 9 Intro. 10 Proverbium, sententiam. 11 Homines. 12 Philumenam, filiam Chremetis. 13 Me vidisse eam. 14 Quare, unde (quia scilicet adeo pulchra est) æquiorem Pamphilo causam tribuo; justam esse Pamphili rationem existimo. 15 Ordo est. *Si maluit se amplecti illam*, scilicet Philumenam virginem, *in somnis*, id est, per noctem, *quam illum*, scil. Charinum herum meum, *amplecti illam* id est, quam ut Charinus amplecteretur illam in somnis. 16 Illi, id est, hero meo Charino. 17 Sc. *nuncio*. 18 Infortunium. Non enim dubito, quin ob hoc me verberet.

ACTUS II. SCENA VI.

DAVUS, SIMO.

DA. [1] HIC [2] nunc me credit aliquam sibi fallaciam
[3] Portare, & ea me hic [4] restitisse [5] gratia.

1 Simo. Davus Simonem, & Davum Simo fallit. 2 Dum me videt solum restitisse. 3 Afferre. 4 Solum, remansisse. 5 Causa cum fallendi.

SI.

SI. Quid Davus narrat? *DA.* [1] æque quidquam nunc quidem.
SI. Nihil ne? [2] hem. *DA.* nihil prorsus. *SI.* atqui [3] expectabam quidem.
DA. [4] Præter spem evenit, [5] hoc male [6] habet virum.
SI. [7] Potin' es mihi verum dicere? *DA.* [8] Nihil facilius.
SI. Num [9] illi [10] molestæ quidpiam hæ sunt [11] nuptiæ,
Propter [12] hospitæ hujusce [13] consuetudinem?
DA. [14] Nihil hercle; aut si [15] adeo, [16] bidui est, aut tridui;
Hæc [17] sollicitudo: [18] nostin'? [19] deinde desinet:
Etenim eam secum [20] rem recta repugnavit via.
SI. Laudo. *DA.* [21] dum licitum est [22] illi, dumque [23] ætas tulit,
Amavit: tum id [24] clam: cavit, ne unquam [25] infamiæ
[26] Ea res sibi esset, ut [27] virum fortem decet.
Nunc uxore opus est: animum ad uxorem [28] appulit.

1 Atque antea, id est, æque narro nunc quidquam, atque antea narrabam, id est. nihil narro nunc, ut ante nihil narrabam, ut Simo explicat. Nam supra 1. 2. Davus a *Simone* provocatus, de amoribus Pamphili nihil respondet. 2 Interjectio irati adversus eum, qui se negat aliquid dixisse. 3 Ut aliquid narrares. 4 Contra spem, id est, aliter quam sperabat. Hoc Davus aversus a *Simone* dicit ad spectatores. 5 Quod videt me aliud nihil velle sibi respondere, cum id maxime speraret. 6 Angit & cruciat Simonem. 7 Potes-ne? 8 Possum, quam verum dicere. 9 Pamphilo. 10 Odiosæ. 11 Constitutæ cum filia Chremetis. 12 Hujus peregrinæ Glycerii. 13 Conversationem. 14 Molestæ sunt ei ob id nuptiæ. 15 Aliquantulum molestæ illi sunt nuptiæ. 16 Spatii duorum aut trium dierum. Intrat amor mentes usu, dediscitur usu. 17 Molestia nuptiarum. 18 Intelligis-ne hoc? Cunctantis est hæc vox, & quærentis verba ad absolvendum orationis contextum. 19 Postea, post biduum aut triduum desinet illa sollicitudo, id est; non amplius excruciabit se propter nuptias. 20 Consuetudinem hospitæ, vel nuptias istas recta ratione & consilio Pamphilus retractavit. 21 Quamdiu permisisti. 22 Pamphilo. 23 Juvenilis immatura nuptiis, passa est, pertulit, id est, dum fuit adolescens. 24 Te. 25 Dedecori. 26 Amor, sive quod amavit. 27 Adolescentem virtute prælitum. 28 Applicuit, adjunxit.

SI.

SI. [1] Subtristis [2] visus est esse aliquantulum mihi.
DA. [3] Nihil propter hanc rem: sed [4] est, [5] quod succenseat tibi.
SI. Quidnam est? *DA.* puerile est. *SI.* quid est? *DA.* nihil. *SI.* quin dic, quid est?
DA. Ait nimium parce facere [6] sumptum. *SI.* [7] mene? *DA.* te.
[8] Vix, inquit, drachmis opsonatus est decem:
Num filio [9] videtur uxorem dare?
Quem, inquit, [10] vocabo ad cœnam [11] meorum æqualium
Potissimum nunc? &, quod dicendum [12] hic siet,
Tu quoque [13] perparce nimium: non laudo. *SI.* tace.
DA. [14] Commovi. *SI.* ego, [15] istæc recte ut fiant [16] videro.
[17] Quidnam hoc rei est? quidnam hic vult [18] veterator sibi?
Nam si [19] hic [20] mali est quidquam, [21] hem [22] illic est huic rei caput.

1 Non ad plenum tristis, sed parum mœstus. 2 Pamphilus. 3 Non est tristis propter nuptias. 4 Aliud aliquid. 5 Propter quod Pamphilus irascitur tibi. 6 Impensas nuptiarum. Sponsa enim domum mariti ingressa, tota dies nuptiarum in sacrificiis, convivis & saltationibus transigebatur: neque id parce, sed laute & opipare. 7 An me dicit facere sumptum nimium parce? 8 Pater meus, inquit Pamphilus, vix comparavit opsonia pro uno aureo coronato. 9 Pater meus. 10 Invitabo ad nuptias. 11 Ex meis sociis & coævis. *Æquales* dicuntur, qui eodem tempore nati sunt, qui simul accreverunt. 12 Absente filio. 13 Tenaciter nimis sumptum facis. 14 Irritavi jam eum. Hoc tacite & apud se dicit Davus. 15 Illa curentur quæ ad nuptias pertinent. 16 Videbo, providebo, curabo. 17 Quod instituit Davus. Hæc secum loquitur Simo, a Davo aversus. 18 Davus vetus in astutia, qui in omni re callidus est, & dolis diu exercitatus. 19 In hac re, quam mihi retulit Davus de Pamphilo. 20 Damni, incommodi, id est, si dolus aliquis subest verbis Davi. 21 Interjectio indignantis. 22 Ille Davus est origo, fons & præcipuus auctor hujus fraudis, *Caput* enim est origo & summa unicujusque rei.

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS, SIMO, DAVUS, LESBIA, GLYCERIUM

MY. [1] ITA [2] pol [3] quidem res est, ut [4] dixti Lesbia! Fidelem haud [5] ferme mulieri [6] invenias virum.

SI. [7] Ab Andria est [8] ancilla hæc: quid narras? *DA.* Ita est.

MY. [9] Sed hic Pamphilus. *SI.* quid [10] dicit? *MY.* [11] firmavit fidem. *SI.* [12] hem!

DA. [13] Utinam aut [14] hic surdus, aut [15] hæc [16] muta facta sit.

MY. Nam [17] quod [18] peperisset, [19] jussit tolli. *SI.* o Jupiter. Quid ego audio? [20] actum est, si quidem [21] hæc vera prædicat.

1 Ex abrupto orditur. Confirmat enim orationem, quam habuit Lesbia cum Myside in via, priusquam ad ædes Glycerii pervenerint. In hac scena terretur mulierum adventu senex, & se a Davo decipi putat, cui irascitur. 2 Per Pollucem. Jurantis est. 3 Equidem. 4 Dixisti de infidelitate amatorum. Syncope. 5 Facile. 6 Inveniat aliquis, vel invenire possit. Modus potentialis. Nota hic obiter, quando ad generalitatem transit sermo, plerunque ad secundam personam præsentis subjunctivi, aut ad verbum impersonale oratio transfertur. Sic Virg. *Migrantes cernas*, id est, quilibet cernat. Ad impersonale: ut, *Usque adeo turbatur agris*. 7 Adest ex ædibus Andriæ Glycerii. 8 Mysis, quæ loquitur 9 Continuanda fuerant hæc verba sequentia (*firmavit fidem: nam quod peperisset, jussit tolli*) nisi interloquerentur Davus & Simo. Similis locus est supra 2.2. & Phor. 2. 1. 10 Hæc ancilla de Pamphilo? 11 Confirmavit promissionem suam, sancte promisit se nunquam illam deserturum. 12 Interjectio est verba accipientis & admirantis. 13 Votum secum loquentis ad spectatores. 14 Simo factus sit surdus, ne illam audiret. 15 Ancilla Mysis. 16 Ne verbum posset loqui. 17 Quidquid, sive masculum, sive puellulam. 18 Glycerium. 19 Pamphilus præcepit educari, nutriri. 20 Nulla amplius spes est de meo filio, non secus ac in judicio: ubi lata semel sententia retractari, non potest. Hæc verba semper in malam partem accipiuntur, & proverbialiter desperationem significant: ut, *Actum est de republica*, i. respublica extincta & perdita est. 21 Ancilla Mysis.

LE.

LE. [1] Bonum ingenium narras [2] adolescentis.
MY. [3] optumum.
Sed sequere me intro; ne in mora [4] illis sis. *LE.* sequor.
DA. [5] Quod remedium nunc huic malo inveniam?
SI. [6] quid hoc?
Adeon'est [7] demens? [8] ex peregrina? [9] jam scio: [10] ah!
Vix tandem [11] sensi [12] stolidus. *DA.* quid [13] hic sensisse ait?
SI. [14] Hæc primum adfertur jam mihi ab [15] hoc [16] fallacia?
[17] Hanc [18] simulant parere, [19] quo Chremetem [20] absterreant.
GL. [21] Juno [22] Lucina [23] fer opem, [24] serva me obsecro.
SI. [25] Hui, [26] tam cito? [27] ridiculum; postquam ante ostium
Me audivit stare, [28] approperat: non sat [29] commode
[30] Divisa sunt [31] temporibus [32] tibi, Dave, [33] hæc.
DA. [34] mihin?

1 Bonam indolem, naturam 2 Pamphili. 3 Ingenium est in Pamphilo. Servat enim, quod promisit. 4 Glycerio parturienti. 5 Secum loquitur, & deliberat. 6 Rei est, quod dixit Lesbia. 7 Mente captus filius meus Pamphilus? 8 Ut suscipiat filium ex hospita meretrice? Nam peregrinæ mulieres inhonestæ habebantur tanquam meretrices. Vide 1. 1. 9 Nunc primum scio factum filii, vel quid rei sit. 10 Interjectio dolentis. 11 Percepi fallaciam, quam comminiscuntur adversus me & Chremetem. 12 Imprudens. 13 Simo. 14 Ex multis aliis. 15 Davo. 16 De parturiente Glycerio. 17 Glycerium. 18 Fingunt istæ mulieres. 19 Ut. 20 Deflectant a danda filia sua. 21 A *juvando* dicta. Totidem verbis habetur Adelph. 3. 4. 41. 22 Diana, quæ partus in lucem producit. 23 Opitulare, adsis partui, propter quod Lucina es dicta. 24 Ne in partu moriar. In ædibus hoc magno clamore exclamat Glycerium, quasi parturiens. 25 Interjectio est irridentis parturientem. 26 Potesne tam celeriter parturire? 27 Sc. *est negotium*, id est, res ridicula est. 28 Festinat illa Glycerium ejulare & Junonis Lucinæ auxilium implorare. 29 Opportune, ut tua non sentiatur fallacia. Apostrophe est ad Davum & est irrisio. 30 Distributa, id est, tua consilia jam sunt nihil, nec unumquodque suo tempore egisti, non recte ordinasti rem, omnia sunt confusa. 31 Per tempora, secundum opportunitatem temporis. 32 A te. 33 Instituta & negotia. 34 An a me hæc non sunt divisa temporibus?

SI.

SI. Num immemor es [1] discipuli? *DA.* ego quid narres [2] nescio.

SI. [3] Hiccine si me [4] imparatum in veris nuptiis [5] Adortus esset, [6] quos mihi ludos [7] redderet? [8] Nunc hujus periclo fit: ego [9] in portu navigo.

1 Tui, Pamphili scilicet, cujus *magistrum* Davum etiam supra appelleverat Simo. Q. d. Cur ita relinquis discipulum tuum, consiliis & omni ope destitutum? Al. *Num immemor es discipuli?* Q. d. Si tu commode hæc divisisti temporibus, forte discipuli tui (nempe Pamphilus, Glycerium, Misis, Lesbia) qui te tanquam Magistrum habent in iis fallaciis, sunt immemores, neque sequuntur præscriptum tuum. 2 Quia non sunt mihi discipuli. 3 Nunquid creditis, si hic Davus, &c. 4 Ex improviso, inconsultum. 5 Aggressus esset suis fallaciis. 6 Quas irrisiones, quas fallacias mihi faceret? 7 Al. *ederet?* Notæ phrases: *edere ludos funebres, Circenses, gladiatorios. munera gladiatoria*, &c. 8 Nunc in Davi periculum & perniciem res agitur, qui tergo pœnas pendet. 9 Ego tuto res meas ago citra omne periculum. Sumpta a navigantibus Metaphora, quibus, dum vadum (qui fundus aquæ est) sentiunt, parum difficile est evadere: ac præterea nulla est tutior navigatio, quam quæ in portu fit: si quid enim periculi accidat, protinus terram capiunt nautæ.

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA, ARCHILLIS, SIMO, DAVUS.

LE. [1] Adhuc, [2] Archillis, quæ [3] adsolent, quæque [4] oportent
Signa [5] ad salutem esse, omnia [6] huic esse video.
Nunc primum fac, [7] istæc ut [8] lavet: post deinde,
Quod jussi, ei date bibere, & quantum imperavi
[9] Date: mox ego [10] huc revertar.
[11] Per Æcastor [12] scitus puer natus est Pamphilo!

1 Lesbia egrediens narrat, quo in statu, sit Glycerium puerpera, simul agit de danda illi potione, imitata medicos: deinde Simo & Davus de puero nato callide altercantur. 2 Ancilla. 3 Adesse solent. 4 Oportet, id est, necessarium est. Archaismus. Sic Heaut. 3, 2. 25. *hac facta ab illo* oportebant, *Syre*. 5 Glycerii pertinentia. Sic Heaut. 1. 2. 33. *Atque ea sunt tamen* ad virtutem *omnia*. 6 Puerperæ Glycerio. 7 Glycerium. 8 Abluat se. 9 Et tantum bibere. 10 Ad revivifcendam Glycerium. 11 Per ædem Castoris. Adverbium jurandi est. 12 Elegans, pulcher, id est, hodie Glycerium peperit Pamphilo puerum elegantem & pulchrum. Apud se loquitur obstetrix in via.

[1] Deos quæso, ut [2] sit superstes: quandoquidem
[3] ipse est [4] ingenio bono,
[5] Cumque huic [6] veritus est [7] optimæ adolescenti
[8] facere injuriam.
SI. [9] Vel hoc quis non credat, qui norit [10] te,
[11] abs te esse ortum? *DA.* quidnam id est?
SI. Non [12] imperabat [13] coram, quid opus facto
esset [14] puerperæ,
Sed postquam [15] egressa est, [16] illis, quæ sunt [17]
intus, [18] clamat de via:
O Dave, itan' comtemnor [19] abs te? aut ita ne
tandem idoneus
Tibi videor esse, quem tam [20] aperte [21] fallere incipias
dolis?
Saltem [22] accurate, [23] ut metui videar, certe si
[24] resciverim.
DA. [25] Certe hercle nunc [26] hic se ipsus fallit,
haud ego. *SI.* [27] edixin' tibi?
[28] Interminatus sum, ne faceres? num [29] veritus?
quid [30] retulit?

1 Recens natis bene precandi formula. 2 Hic puer diu vivat. 3 Pamphilus. 4 Præditus bona indole. 5 Et quandoquidem. Causalis particula. 6 Noluit Pamphilus. 7 Honestæ, bono ingenio præditæ juvenculæ Glycerio. 8 Fidem violare. 9 Etiam hanc fallaciam de Glyceria & Pamphilo. 10 Tuum ingenium, tuas technas. 11 Te esse auctorem. Audit Simo obstetricis exeuntis verba, quæ esse conficta putat, eamque fraudem a Davo fuisse ortam, ut impedirentur nuptiæ. 12 Præcipiebat obstetrix Lesbia, quæ modo egrediebatur a Glycerio. 13 Intus in præsentia puerperæ. 14 Glycerio, quæ peperit. 15 Domum Glycerii. 16 Mulieribus. 17 In ædibus 18 Vociferatur, ut a me exaudiatur, ex platea. 19 Qui es meus servus. 20 Palam. 21 Fallas. Mart. *Portentum est*, cepit *imago* loqui, id est, locuta est. 22 Cum magna solertia incipias fallere, vel debuisses me fallere. 23 A te. 24 Perceperim te fallere me. 25 Ad spectatores hæc adversus a sene dicit. 26 Simo. 27 Nonne imperavi tibi, ut faceres fallaciam in nuptiis? Supra 1, 2, 13. *Sed dico tibi, ne temere facias.* 28 Nonne etiam minis prohibui? 29 Scilicet es, facere nempe fallaciam in his nuptiis, vel edictum meum, meas minas. 30 Quid profuit me tibi edicere ac interminari, ne faceres fallaciam, cum nihilo sis veritus magis? aut quid interfuit tua, quid utilitatis habes ex tuis technis, vel ut huic negotio te misceres?

1 Cre-

[1]Credon' tibi hoc nunc, peperisse [2] hanc e [3] Pamphilio?
DA. [4] Teneo, quid erret: quid ego [5] agam, [6] habeo. *SI* quid taces?
DA. Quid [7] credas? quasi non tibi [8] renunciata sint hæc sic [9] fore.
SI. [10] Mihin' quisquam? *DA.* [11] eho, an tute intellexti [12] hoc adsimulari? *SI.* [13] irrideor.
DA. [14] Renunciatum est: nam [15] qui istæc tibi incidit [16] suspicio?
SI. Qui? quia [17] te noram. *DA.* quasi tu dicas, factum [18] id [19] consil'o meo.
SI. [20] Certe [21] enim [22] scio. *DA.* non satis me [23] pernosti etiam, [24] qualis sim, Simo.
SI. [25] Ego ne te? *DA.* sed, si quid narrare occepi, [26] continuo [27] dari
Tibi verba censes. *SI.* [28] falso. *DA.* [29] itaque hercle nihil jam [30] mutire audeo.

1 Putas-ne me tibi credere hoc? 2 Glycerium. 3 Filio meo. 4 Scio, intelligo, propter quid Simo fallatur, id est, quid suspicetur, scil. meo & mulierum consilio partum simulari, ad disturbandas nuptias, itaque hunc ejus errorem non minuam aut tollam, sed consensum commodando augebo, sive responsionibus meis efficiam, ut magis confirmetur in animo ejus hæc suspicio, hic error. Hæc ad spectatores dicit. 5 Agere debeam super hoc errore. 6 Scio, in promptu mihi est. 7 Repetit Davus verbum Simonis: dixerat enim Simo, *Credon' tibi hoc?* 8 Nunciata, aperte significata. Compositum pro simplici. Proprie enim *renuntiare* est referre, quid actum sit, aut velit aliquis. 9 De puerpera. 10 Scilicet renunciavit hoc? 11 Interjectio est admirantis; interdum ad se vocantis, ut alibi: *Ehodum ad me.* 12 Partum Glycerii fingi? 13 A te. Hoc eam vim habet, ut velit significare, sibi prorsus nihil de hac re renuntiatum esse. 14 Tibi, sc. hoc assimulanti. 15 Unde, vel quomodo. 16 Talis cogitatio, quod partus Glycerii simuletur. 17 Tuas fallacias. 18 Quod fecit filius tuus. 19 Me suadente, me auctore. 20 Certo. 21 Enimvero. 22 Id factum fuisse consilio tuo. 23 Perfecte nosti, ideo falso suspicaris de me. 24 Quam officiosus ac fidelis. 25 Pernovi, scilicet cum tamen fueris apud me? ego vero te intus, & in cute novi. 26 Statim. 27 Te falli a me. 28 Scilicet censeo, id est, non satis causæ est mihi, cur censeam te mihi verba dare, quoties narrationem occipis. Ironia. 29 Quia in omnibus tibi suspectus sum. 30 Ne tantulum quidem loqui apud te, quantum sonat mutus, hoc enim est *mutire*, non omnino tacere; ideoque extra negationem nunquam usurpatur.

SI. Hoc ego scio unum, [1] neminem peperisse [2] hic. *DA.* [3] intellextin'?
Sed nihilo [4] secius [5] mox deferent [6] puerum huc ante ostium.
[7] Id ego jam nunc tibi renuntio, here, futurum, ut sis sciens:
Ne tu [8] hoc mihi [9] posterius dicas, Davi factum [10] consilio, aut [11] dolis.
[12] Prorsus a me opinionem hanc tuam esse ego [13] amotam volo.
SI. Unde [14] id scis? *DA.* [15] audivi, & credo: multa [16] concurrunt simul,
[17] Qui conjecturam hanc nunc [18] facio: [19] jam primum [20] hæc se e [21] Pamphilo
[22] Gravidam dixit esse: [23] inventum est falsum: nunc, postquam [24] videt
[25] Nuptias domi apparari, missa est [26] ancilla [27] illico
Obstetricem [28] accersitum ad eam, & [29] puerum ut [30] adferret simul.

1 Glycerium, neque ullam aliam mulierem. Nota, *neminem* in fæminino genere hic usurpari. 2 In hac domo, in qua est Glycerium. 3 Hoc fieri falso? vel nunquid audivisti modo clamantem Glycerium in partu, & ea, quæ retulit obstetrix discendens? 4 Minus, etiamsi nolueris credere. 5 Statim. 6 Quem ex Glycerio sustulit Pamphilus. 7 Ut proferatur puer ante ostium. 8 Si deferatur puer ante ostium. 9 Postea. Sic Adelph. 2. 1. 8. *Tu quod te* posterius *purges*, &c. 10 Suasu. 11 Technis. 12 Cupio ut talia quidquam de me non suspiceris, quod me auctore hoc fiat. 13 Ablatam. 14 Puerum huc ante ostium delatum iri. 15 Ab ancillis. 16 Multa argumenta vel signa conveniunt, concordant. Metaphora sumpta a multitudine populi, quæ vel propter videndæ rei aviditatem, vel ad ferendum auxilium, currendo properat in aliquem locum, Sic Heaut. 2. 2. 3. Concurrunt *multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant*. 17 Ex quibus. 18 Hanc non esse puerperam. 19 Primo. 20 Glycerium. 21 Filio tuo. 22 Prægnantem. 23 Scilicet ut tu, Simo, credis: ejus enim errore utitur Davus. 24 Glycerium. 25 Filii tui. 26 Mysis. 27 Statim, hoc audito. 28 Ad accersendum, ut accersat. 29 Puerum aliquem suppositititium, quem dicat Glycerium peperisse Pamphilo. Aliud signum. Infra 4. 4. ad Chremetem alia techna suppositionem partus vult arguere, quasi vidisset ipse pridie aliquid deferri in domum Glycerii. 30 Ancilla Mysis.

[1] Hoc nisi fit, puerum ut tu videas, [2] nil moventur nuptiæ.

SI. Quid ais? cum intellexeras [3] Id consilii capere, cur non dixti [4] extemplo Pamphilo?

DA. Quis igitur [5] eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam [6] omnes nos quidem
Scimus, quam [7] misere [8] hanc [9] amarit: [10] nunc sibi uxorem expetit.
Postremo [11] id mihi da [12] negoti: tu tamen idem has nuptias
Perge facere ita, ut facis: & [13] id spero adjuturos Deos.

SI. Imo abi intro; ibi me [14] opperire, &, quod [15] parato opus est, para.
Non [16] impulit me, [17] hæc nunc [18] omnino ut crederem.
Atque haud scio, an, [19] quæ dixit, sint vera omnia.
Sed parvi [20] pendo: illud mihi [21] multo maximum est,
Quod mihi [22] pollicitus est ipsus gnatus. Nunc Chremem
[23] Conveniam, orabo [24] gnato uxorem: [25] id si [26] impetro,
[27] Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias?

1 Quod dixi futurum, scilicet ut purum suppositititium videas ostentari ante ostiũ tuum. 2 Non perturbari, differri, irritas posse reddi has nuptias sciunt. 3 Mulieres id moliri, ut puer ante fores deferretur. 4 Illico, statim. Culpæ convincit Davum, quod revelanda reticuisset. 5 Pamphilum a Glycerio abstrahere conatus est. 6 Servi domestici. 7 Perdite, valde. 8 Glycerium. 9 Pamphilus. 10 Relicta Glycerio uxorem ducere expetit. 11 Ut filium tuum in officio & honesto nuptiarum proposito retineam atque omnia harum consilia intervertam. 12 Hoc onus. Apocope, pro *negotii*. 13 Negotium nuptiarum. 14 Expecta. 15 Parare ad nuptias. 16 Adduxit, persuasit, perfecit hic Davus. Ingreditur Davus, & solus Simo secum inquiritur. 17 Peperisse Glycerium. 18 In totum. 19 De partu Glycerii & filio Pamphilo. 20 Æstimo, facio verba Davi. 21 Majori in pretio, præcipuum in hac causa. 22 Scil. se ducturum uxorem. 23 Alloquar. 24 Scilicet *ut det filiam suam*. 25 Ut det gnato uxorem. 26 Obtineo a Chremete. 27 Cur alio tempore, vel cur alias res?

Nam [1] gnatus. [2] quod pollicitus est, haud dubium est mihi,
[3] Si nolit, quin cum merito possim [4] cogere.
[5] Atque adeo [6] in tempore eccum ipsum [7] obviam Chremem.

1 Filius meus Pamphilus. 2 Nempe se ducturum uxorem. 3 Ducere uxorem. 4 Ad ducendam uxorem. A jure paterno. 5 Sed. 6 Tempestive, opportune. 7 Venientem mihi.

ACTUS III. SCENA III.

SIMO, CHREMES.

SI. [1] Jubeo Chremetem *CH.* [2] oh, te ipsum quærebam.
SI. & ego te. *CH.* [4] optato advenis.
Aliquot me adiere, ex te [5] auditum qui ajebant, hodie [6] filiam
Meam nubere tuo [7] gnato: [8] id viso, [9] tu ne, an [10] illi insaniant.
SI. [11] Ausculta paucis, & quid ego [12] te velim, & tu quod [13] quæris, scies.
CH. Asculto: loquere, quid velis.
SI. [14] Per ego te Deos oro, & nostram amicitiam Chreme,
[15] Quæ incepta [16] a parvis cum ætate accrevit simul,
Perque unicam [17] gnatam tuam, & [18] gnatum meum,
[19] Cujus tibi potestas summa servandi datur,
Ut me adjuves [20] in hac re, atque ita, uti nuptiæ

1 Volo, opto Chremetem, scilicet *salvere*: sed supprimitur alterius personæ interventu. Simo Cremetem orat, ut filiam suam Pamphilo det uxorem: congressu autem duorum senum ex falsis veræ fiunt nuptiæ. 2 Interjectio optantis vel exultantis. 3 Scilicet *quærebam*. 4 Ut optabam, in ipso tempore. 5 *esse*, id est, se audivisse. 6 Philumenam. 7 Filio Pamphilo. 8 Ob id, adeo venio ad videndum. 9 an *insanias*, si hæc dixisti. 10 Si non audita referunt. 11 Audi paucis verbis, vel parum. 12 Scilicet *facere*. 13 A me de filia tua. 14 Obtestatio valida. 15 Amicitia. 16 Jam tum, cum adhuc parvi essemus, a parvulo, a puero una cum annis nostris aucta est, incrementum cepit. 17 Filiam Philumenam. 18 Filium Pamphilum. 19 Filii mei, id est, quem tu solus potes servare. 20 In his nuptiis, vel in hoc negotio abstrahendi filii a libidine. Petitio.

Fne.

Fuerant futuræ, [1] fiant. *CH.* [2] ah, ne me obſecra:
Quaſi [3] hoc te [4] orando [5] a me impetrare oporteat.
[6] Alium eſſe [7] cenſes nunc me, [8] atque olim, [9] cum dabam?
[10] Si in rem eſt utrique, ut [11] fiant, [12] accerſi jube:
Sed ſi [13] ex ea re plus [14] mali eſt, quam [15] commodi
Utrique, id oro te, [16] in commune ut conſulas,
Quaſi [17] illa tua ſit, Pamphilique ego ſim pater.
SI. Imo ita volo, itaque [18] poſtulo, ut [19] fiat, Chreme:
Neque poſtulem abs te niſi ipſa [20] res moneat: *CH.* [21] quid eſt?
SI. Iræ [22] ſunt inter Glycerium & gnatum. *CH.* [23] audio.
SI. [24] Ita magnæ, ut ſperem [25] poſſe [26] avelli. *CH.* [27] fabulæ.
SI. Profecto ſic eſt. *CH.* ſic hercle, ut dicam tibi:
[28] *Amantium iræ amoris* [29] *redintegratio eſt.*
SI. [30] Hem, [31] id te oro, ut [32] ante eamus, dum [33] tempus datur,

1 Celebrentur, abſolvantur. Alterum membrum petitionis. 2 Contemnentis. 3 Ut nuptiæ fiant. 4 Precibus. 5 Tuo intimo amico & vicino. 6 Alio ingenio, id eſt, me mutaſſe ſententiam. 7 Exiſtimas. 8 Quam nuper eram vel eſſem. 9 Cum filiam meam filio tuo deſponderem? 10 Si utrique noſtrum, mihi & tibi, vel filio tuo & gnatæ meæ, eſt utile, & nemini inutile. *Res* enim interdum accipitur pro utilitate: ut Hecyr. 1. 2. 27. *Si in rem eſt Bacchidis*, id eſt, ſi Bacchidi utile eſt. Sic dicimus, hoc eſt *e re noſtra*, id eſt, utilitate noſtra. 11 Nuptiæ. 12 Sponſam. 13 Ex illis nuptiis. 14 Damni. 15 Utilitati nuptis. 16 Ut proſpicias, provideas in utriuſque noſtrum utilitatem, in commodum quod ſit mihi tecum commune. 17 Filia mea Philumena eſſet tua filia. Exponit nunc, quid ſit in commune conſulere. 18 Peto a te, quia in rem eſt. 19 Ut nuptiæ procedant: 20 Utilitas ſuaderet ut id facerem. 21 Quo ego moveri deberem. 22 Exortæ, ita ut nuptiæ jam commode poſſint fieri. 23 Quod ſint iræ. Ironica conceſſio. 24 Iræ ſunt adeo vehementes. 25 Pamphilum. 26 Abſtrahi, abalienari a Glycerio. 27 Nugæ ſunt, non eſt credibile. 28 Amatorum cum ſuis amaſiis. 29 Renovatio. Expreſſit Terentius illud Menandri. Ὀργὴ φιλοῦντος ὀλίγον ἰσχύει χρόνον. Ita Plaut. Amphytr. 3. 2. *Iræ interveniunt, redeunt rurſum in gratiam, verum iræ ſi quæ eveniunt hujuſmodi inter eos rurſum, ſi reverſum in gratiam eſt, bis tanto amici ſunt inter ſe, quam prius.* 30 Admonentis. 31 Ob id, quia amantium iræ amoris redintegratio eſt. 32 Tempeſtive eamus, id eſt, præveniamus ſive prævertamus hanc amoris redintegrationem. 33 Opportunitas, id eſt, dum

Dumque [1] ejus lubido occlusa est contumeliis:
Priusquam [2] harum scelera, & [3] lacrymæ confictæ dolis
[4] Reducant animum [5] ægrotum [6] ad misericordiam,
Uxorem demus: spero [7] consuetudine, &
[8] Conjugio liberali [9] devinctum, Chreme,
[10] Dehinc facile ex illis [11] emersurum [12] malis.
CH. [13] Tibi ita [14] hoc videtur: at [15] ego non posse arbitror
Neque illum [16] hanc perpetuo [17] habere, neque me [18] perpeti.
SI. Qui scis ergo [19] istuc, nisi [20] periculum feceris?
CH. At istuc periculum in [21] filia fieri, [22] grave est.
SI. Nempe [23] incommoditas [24] denique [25] huc omnis redit;
Si eveniat, [26] quod Di [27] prohibeant, [28] discessio.

sese offert nobis occasio. Occasio in aggrediundo conficiendoque negotio præcipuum habet momentum.

1 Pamphili amor cohibitus & impeditus est, non amplius patet conviciis ultro citroque datis. 2 Glycerii & ancillæ. A consequenti. 3 Fletus earum simulati per dolum. Nam (ut ille canit) *ab amante lachrymis redimas iracundiam*. 4 Redigant, commoveant. Metaphora ab iis, qui de recto itinere deviarunt, vel a recto tramite desciverunt. 5 Amore saucium. 6 Ut misereatur ejus Glycerii, id est, priusquam redeant in gratiam. 7 Conversatione tuæ filiæ. 8 Honesto ac justo Matrimonio. 9 Filium meum Pamphilum obligatum. Al. *devictum*. 10 Deinceps, ubi habebit conjugem. 11 Sese educturum, extricaturum. Metaphora ab industriis natatoribus, qui, postquam in aquam demersi sunt, statim inde exeunt, quasi vadis & aquæ impetu liberati. Unde *emergere ab aliquo negotio, ex incommoda valetudine* dixit Cicero. 12 Ex amore meretricio. 13 Qui es pater Pamphili. 14 Matrimonium fore utriusque utile. 15 Qui sum pater sponsæ. 16 Filiam meam. 17 Qui amat aliam. 18 Ut aliud faciat, quam quod decet maritum. 19 Nuptias futuras incertas. 20 Tentamentum, experimentum, id est, nisi expertus fueris, quo pacto res se habitura sit. 21 Unica. 22 Molestum est mihi. 23 Omne malum. 24 Summatim. 25 Ad hoc, in hanc rem. 26 Malum, scilicet discessionem evenire. 27 Avertant. 28 Divortium, separatio inter Pamphilum & Philumenam: quod adulterii causa primum permittebatur apud Romanos, mox etiam sterilitatis. Divortii formula erat, *Res tuas tibi habeto*, vel *Res tuas tibi agito*: tandem levioribus de causis factum est; unde a Simone *commoditas* tantum & *discessio* dicitur.

At

At si [1] corrigitur, quot [2] commoditates, vide.
[3] Principio [4] amico filium [5] restitueris:
Tibi generum [6] firmum & [7] filiæ invenies virum.
CH. [8] Quid istuc? si ita [9] istuc [10] animum induxti esse utile,
[11] Nolo tibi ullum commodum in me claudier,
SI. Merito te semper [12] maximum feci, Chreme.
CH. [13] Sed quid ais? *SI.* [14] quid? *CH.* qui scis [15] eos nunc [16] discordare inter se.
SI. Ipsus mihi Davus, qui [17] intimus est [18] eorum consilii, [19] dixit:
Et [20] is mihi suadet, [21] nuptias, quantum queam, ut [22] maturem.
Num censes, [23] faceret, [24] filium nisi sciret [25] eadem hæc velle?
Tute adeo jam [26] ejus audies verba. [27] Heus, evocate [28] huc Davum.
Sed eccum, video ipsum foras exire.

1 Resipiscat, mores filius meus mutet propter filiam tuam, id est, si potest divelli a Glycerio. 2 Utilitates inde orientur, consecuturæ sunt ex his nuptiis. 3 Primo. 4 Mihi qui sum amicus tuus. 5 In viam reduxeris, reddideris Pamphilum, quem ob pravam libidinem misere perdidi. 6 Constantem, perpetuum. 7 Tuæ. 8 Quid multa dicam? Formula est ægre & vix tandem concedentis. Comicis admodum usitata. 9 Ut filia mea nubat filio tuo. 10 Tibi persuasisti. 11 Per me non stabit, quin utilitate fruaris omni ex animi tui sententia: habes me ad omnia officia promptum ac paratum. Sic Eun. 1. 2. 83. *Nunc ubi meam benignitatem sensisti in te* claudier? 12 Plurimi æstimavi, maximo in pretio habui. 13 De discordia inter Glycerium & Pamphilum. 14 Rogas, quid dixerim? 15 Pamphylum & Glycerium. 16 Dissidere, discordes esse, litem & iras esse inter eos. 17 Familiarissimus, id est, qui quam optime novit omnia eorum proposita & secreta. 18 Pamphili & Glycerii. 19 Retulit hoc mihi. 20 Idem Davus. 21 Matrimonium cum tua filia. 22 Accelerem. 23 Ut persuaderet ad nuptias. 24 Meum. 25 Ducere uxorem, & relinquere Glycerium. Communicatio. 26 Davi. 27 O servi, Adverbium vocantis. 28 Ad me.

ACTUS III. SCENA IV.

DAVUS, SIMO, CHREMES.

DA. [1] AD te ibam. *SI.* quidnam est?

DA. Cur non [2] accersitur? jam [3] advesperascit.
SI. [4] audin' tu illum?

Ego [5] dudum nonnihil veritus sum Dave abs te, [6] ne faceres idem,

Quod [7] vulgus servorum [8] solet, dolis ut me [9] deluderes,

Propterea quod amat [10] filius. *DA.* egon' istud facerem? *SI.* credidi:

[11] Idque [12] adeo metuens [13] vos celavi, quod nunc dicam. *DA.* [14] quid? *SI.* scies:

Nam propemodum [15] habeo tibi jam fidem. *DA.* tandem agnosti, [16] qui siem.

SI. Non fuerant [17] nuptiæ futuræ. *DA.* quid? non? *SI.* sed [18] ea gratia

Simulavi, vos ut pertentarem. *DA.* quid ais? *SI.* [19] sic res est. *DA.* [20] vide:

Nunquam quivi ego [21] istuc intelligere: [22] vah consilium [23] callidum.

SI. [24] Hoc audi: [25] ut hinc te jussi [26] introire, [27] opportune [28] hic fit mihi obviam.

1 Approperat Davus, urgetque nuptias, quas tamen nolit fieri. Qui ubi videt herum serio de tradenda filia colloqui cum Chremete, anxius & exanimatus redditur, suumque detestatur consilium. 2 Sponsa, quam decrevisti dare filio tuo. 3 In vesperum inclinatur dies. Noctu uxor ducebatur domum, prælatis facibus. 4 Quid dicat? Apostrophe ad Chremetem. 5 Antea, jam pridem. 6 Quod. 7 Major pars servorum, qui sunt astuti, versuti, ad fraudandum herum callidi. 8 Consuevit facere. 9 Deciperes. 10 Pamphilus. 11 Ne me deciperes. 12 Valde. 13 Te & Pamphilum. 14 Est id, quod nos celasti? 15 Credo jam tibi. 16 Qualis sim, id est, quam fidelis & probus. 17 Quas instituceram de filio meo. 18 Ea de causa finxi nuptias futuras, ut perfecte experirer dolos utriusque vestrum. 19 Quod Græci dicunt, ὅπῃ ἔχει. 20 Admirantis. 21 Te ideo simulare nuptias. 22 Interjectio irridentis. 23 Propositum, commentum astutia & calliditate plenum. Ironia. 24 Quod dicturus sum. 25 Postquam. 26 Parandorum opsoniorum gratia. 27 Tempestive, in tempore Chremes mihi occurrit. 28 Δεικτικῶς.

DA.

DA. [1] Hem! numnam [2] periimus? *SI.* [3] narro huic, quæ tu dudum narrasti mihi.

DA. Quidnam audio? *SI.* [4] gnatam ut det oro, [5] vixque id exoro. *DA.* [6] occidi.

SI. [7] Hem? quid [8] dixti? *DA.* [9] optume, inquam, factum. *SI.* nunc per [10] hunc nulla est mora.

CH. Domum modo ibo: ut [11] apparent [12] dicam: atque [13] huc renuntio.

SI. [14] Nunc te oro, Dave, quoniam [15] solus mihi effecisti has nuptias.

DA. [16] Ego vero solus. *SI.* [17] corrigere mihi gnatum, porro enitere.

DA. Faciam hercle [18] sedulo. *SI.* [19] potes nunc, dum [20] animus [21] irritatus est.

DA. [22] Quiescas. *SI.* age igitur; ubi nunc est [23] ipsus? *DA.* mirum, [24] ni domi est.

SI. Ibo ad [25] eam, atque [26] eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam [27] itidem illi. *DA.* [28] nullus sum.

1 Interjectio dolentis. Hæc aversus ad spectatores dicit. 2 Ego & herus meus Pamphilus. Hic verum est: *Malum consilium consultori pessimum est*. 3 Refero Chremeti de iris Glycerii & Pamphili 4 Filiò meo in uxorem. 5 Et cum difficultate ac multis precibus orando impetro, obtineo quod peto ab eo. 6 Perii, nullus sum. 7 Interrogantis & interminantis. 8 Videtur senex subaudisse ea, quæ Davus obmurmuraverat. 9 Simulat se probare, quod senex fecerit in nuptiis. 10 Chremetem, id est, hic Chremes nihil amplius obstat, quo minus fiant nuptiæ. 11 Nuptiæ. 12 Servis aut familiæ. 13 Hoc in loco mox renuntiabo quæ acta erunt. Usus est præsenti pro futuro propter certitudinem. 14 Epilogus, qui habet adhortationem, quæ a causa efficiente sumpta est. 15 Tu solus causa es cur hæ nuptiæ fiant. 16 Quasi vero ego solus effecissem has nuptias: Hoc autem secum dicit non ad confirmationem, sed ad increpationem. 17 Ad viam rectam redigere mihi deinceps labora. 18 Diligenter, sine dolo. 19 Gnatum corrigere: 20 Filii mei. 21 Commotus ira, iratus Glycerio. Metaphora sumpta est a canibus. 22 Desine mihi commendare. 23 Filius meus. 24 Nisi Pamphilus est domi tuæ: cum sint inimicitiæ illi cum Glycerio. 25 Filium meum. 26 Verba, sc. quod nuptiæ sint futuræ. 27 Similiter filio meo. 28 De me actum est. Exclamatio omnino desperantis. Proverbia sunt Comicis usitata, *nullus sum, occidi, perii*: quibus desperationem aut ingens malum significamus.

¹ Quid causæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?
² Nihil est ³ preci loci relictum: jam ⁴ perturbavi omnia:
⁵ Herum fefelli; in nuptias ⁶ conjeci herilem filium;
⁷ Feci hodie, ut ⁸ fierent ⁹ insperante hoc, atque ¹⁰ invito Pamphilo.
¹¹ Hem astutias! quod si ¹² quiessem, nihil evenisset mali.
Sed eccum: ¹³ ipsum video: ¹⁴ occidi:
Utinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me ¹⁵ præcipitem darem.

1 Quid obstat, quæ defensio mihi est, quæ excusatio, ut non ex hoc loco eam in ergastulum ad circumagendas molas trusatiles, ubi fruges comminuuntur? Ovid. *Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra Pectora, pro facto spemque metumque suo*. 2 Nullus locus, nulla opportunitas relicta est precibus, id est, preces non sunt valituræ propter minas Simonis: supra. 1. 2. 28. & 29. unde etiam *pistrini* mentionem hic facit. 3 Precibus: ut Phorm. 3. 3. 14. *Ni instigemus etiam, ut nullus locus relinquatur preci*? 4 Commovi: 5 Simonem. 6 Protrusi contra suam voluntatem Pamphilum filium heri mei in matrimonium. 7 Meo consilio. 8 Hæ nuptiæ fieri deberent. 9 Nihil tale sperante Simone, præter spem Simonis. 10 Nolente, contra voluntatem ipsius. 11 Hem! quonam mea evasit astutia! Ironia. Nam se ipsum irridet: q. d. pulchre certe feci. 12 Quievissem, id est, in astutiis fingendis non laborassem. Syncope. 13 Pamphilum. 14 Perii. 15 Præcipitarem, Id est, ex edito loco in imum me dejicerem, id est, morerer.

ACTUS III. SCENA V.

PAMPHILUS, DAVUS.

PA. ¹ UBi ² illic scelus est, qui me ³ perdidit? *DA.* perii. *PA.* atque ⁴ hoc confiteor,

1 Expostulat cum Davo Pamphilus, quod dolosum ejus consilium secutus, responderit patri se ducturum uxorem. 2 Ille sceleftus, vel sceleratus Davus: abstractum pro concreto. Et est Synthesis, id est, constructio respiciens sensum, non verba. 3 Destruxit, pessundedit suo consilio, quia me a Glycerio abstraxit. Resciverat a patre. Davi consilio protinus debere fieri nuptias. Sic alibi *perdidisti istum, quem adduxti pro Eunucho, adolescentulum*. 4 Malum.

Jure

Jure [1] obtigisse: quandoquidem tam [2] iners, tam [3] nulli consilii
Sum: servon' [4] fortunas meas me [5] commisisse [6] futili?
Ergo [7] pretium ob stultitiam fero: sed [8] inultum id nunquam a me auferet.

DA. Posthac [9] incolumen sat scio fore me, nunc si evito [10] hoc malum.

PA. Num quid ego nunc dicam [11] patri? negabon' velle me, modo
Qui [12] sum pollicitus, [13] ducere? [14] qua fiducia [15] id facere audeam?
Nec, quid [16] me nunc faciam, scio. *DA.* [17] nec de me equidem, [18] atque id ago [19] sedulo.
[20] Dicam [21] aliquid jam [22] inventurum, [23] ut huic malo aliquam producam moram. *PA.* [24] oh!

DA. [25] Visus sum. *PA.* [26] ehodum [27] bone vir, quid ais? viden' me [28] consiliis tuis

1 Accidisse mihi. 2. Imprudens, sine arte & astutia in tanta re. 3 Archaice pro nullius consilii, id est, sine ulla cogitatione. 4. Conditiones & status meos, salutem meam. 5. An debebam committere? 6 Levi, rimarum pleno, & secreta effutienti. Metaph. a vasis. Nam *vas futile* dicitur, quod facile potest effundi. Utebantur vase futili in sacrificiis Deæ Vestæ: quia aqua, ad sacra hausta, in terra non ponebatur: quod si fiebat, piaculum erat. Unde excogitatum vas fuit, quod stare non posset, sed positum statim effunderetur. 7 Præmium, id est damnum. 8 Illam culpam, illud crimen nunquam auferet non vindicatum, sine vindicta, id est, ego crimen hoc vindicabo: Sic Heaut. 5. 1. *At ne illud haud inultum, si vivo, ferens.* In Adelph. 4. 4. *Ni facient, quæ illos æquum est, haud sic auferent*, sc. inultum. 9 Salvum, & non periclitaturum. 10 Hoc infortunium effugio, periculum, quod mihi comminatur herus meus. Timet Davus ab hero suo, ne vapulet. Sic dicere solemus in magno periculo positi, nunquam nos periclitaturos, si illud periculum potuerimus evadere. 11 Simoni. 12 Promisi antea patri me ducturum eam. 13 Philumenam in uxorem. 14 Quo ore, qua fronte, qua audacia. 15 Negare me velle ducere. 16 De me. Ellipsis est, & vox desperantis. 17 Nec ego sciam, quid faciam. 18 Quid de me fiet. 19 Diligenter. 20 Hero meo Pamphilo. Est consilium, quid velit agere. 21 Consilii. 22 Excogitaturum. 23 Ut differre seu remorari aliquantulum possim hoc incommodum, has nugas futuras. 24 Interjectio sentientis eum, quem quærebat. 25 Ab hero meo Pamphilo. Davus enim superiora interlocutus est, non perceptus a Pamphilo. 26 Particula est vocantis ad se. 27 Ironia. 28 Suasu tuo, ut pollicerer parenti me ducturum uxorem.

Mi-

Miserum [1] impeditum esse? *DA.* at jam [2] expediam. *PA.* expedies? *DA.* certe Pamphile.
PA. Nempe [3] ut modo. *DA.* imo melius [4] spero.
PA. [5] oh, tibi ego ut [6] credam [7] furcifer?
[8] Tu rem [9] impeditam & [10] perditam restituas? [11] hem! [12] quo fretus siem?
Qui me hodie ex [13] tranquillissima re conjecisti in nuptias.
At non dixi [14] hoc esse futurum? *DA.* [15] dixi. *PA.* [16] quid meritus? *DA.* [17] crucem.
Sed paulum sine [18] ad me ut redeam: jam [19] aliquid dispiciam. *PA.* [20] hei mihi!
Cur non habeo [21] spatium, ut de te [22] sumam supplicium, uti volo?
Namque hocce tempus [23] præcavere mihi me, haud [24] te ulcisci, sinit.

1 Implicitum, intricatum, irretitum, pedibus quasi illigatum, ut progredi non possim. Metaphora. *Impeditus* enim proprie est, qui ita pedes habet illigatos, ut progredi non possit. 2. Exsolvam, extricabo, liberabo te ab his tricis, qui es impeditus; & quasi pedum ligamenta dissolvam. 3 Expedivisti me, quia conjecisti me in nuptias. 4 Me expediturum te. 5 Interjectio indignantis. 6 Quod possis melius invenire consilium. 7 Carnifex, qui dignus es ut circumferas furcam ignominiæ causa. *Furciferi* enim dicebantur servi, qui ob leve aliquod furtum, fugam, aut aliud delictum, cogebantur a dominis ignominiæ magis, quam supplicii causa, furcam gravem e ligno in collo ferre, subligatis ad eam manibus, & per forum aut viciniam traducebantur, prædicantes peccatum suum, simulque monentes ceteros, ne quid simile admitterent. 8 Qui rem integram expeditamque turbasti. 9 Intricatam. 10 De qua nulla restat spes. 11 Interjectio dolentis & irati. 12 Consilio, id est, vide, cujus consilio usus sim. 13 Quæ erat sine perturbatione, id est, ex pacatissimo vivendi modo. 14 Ut ab illa excludar, huc concludar. 15 Concessio. 16 Quod supplicium. 17 Patibulum, ut cruci affigar: quod supplicium malorum servorum erat, & præcipue fugitivorum. 18. Ut animum recipiam & colligam, qui antea fuit perturbatus. 19 Aliquod consilium excogitabo, quo te ab hoc malo liberem. 20 Dolentis. 21 Tempus, occasionem, opportunitatem. 22 Exigam pœnas, id est, ut puniam te. 23 Ut mihi consulam, & quid agendum sit, videam. 24 De te supplicium sumere.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS, PAMPHILUS, DAVUS.

CH.[1] HOccine credibile est aut memorabile?
Tanta[2] vecordia[3] innata cuiquam ut siet,
Ut malis gaudeat alienis, atque ex[4] incommodis
Alterius sua ut[5] comparet commoda?[6] ah,
Idne est[7] verum?[8] Imo[9] id genus est hominum pessumum,
[10] In denegando,[11] modo[12] queis pudor est,[13] paululum;
Post ubi jam tempus est promissa[14] perfici,
Tum coacti[15] necessario se[16] aperiunt, &[17] timent,
Et tamen[18] res cogit eos[19] denegare. Ibi
[20] Tum impudentissima eorum[21] oratio est:
[22] Quis tu es?[23] quis mihi es?[24] cur meam tibi?[25] heus,

1 Id est, hoc non est dignum quod credatur, aut dignum memoria, vel quod recenseatur. Oratio negativa. In hac scena expostulat cum Pamphilo Charinus de soluta fide. 2 Malitia cordis: dicitur enim *vecors* mali cordis. 3 Ingenita, id est, ut aliquis tam vecors sit. 4 Calamitatibus, damnis, quæ alteri viderit evenire. 5 Acquirat vel metiatur, æstimet, judicet. 6 Dolentis. 7 Justum & probum hominum genus. 8 Correctio. 9 Hujusmodi homines, qui malis gaudent alienis, sunt nequissimi. 10 Ut negent se facturos esse aliquid, ut hic Pamphilus negavit se ducturum esse Philumenam. 11 Paulo ante. 12 Quibus. 13 Junge cum *denegando*. Q. d. Modo, cum peteretur aliquid ab iis, promittebant; puduit enim negare. Recte Donatus: *adest pudor, ne denegent: non adest, ut & præstent*. 14 Præstari, id est, præstandi. Græcismus, infinitivus pro gerundio. 15 Quia debent præstare aliquod officium. 16 Animum, ingenium suum diu celatum & dissimulatum, id est, animi sui malitiam ac vecordiam ostendunt ac patefaciunt. 17 Ne vi auferatur, quod negant. 18 Quam præstandam receperunt, cum ab eis repetitur, nec eam præstare expediat. 19 Quod promiserunt. 20 Quando debent perficere promissa. 21 Impudentissime in hunc modum loquuntur. 22 Qui dicis me tibi aliquid promisisse. 23 In cognatione, id est, qua necessitudine sum tecum conjunctus? 24 Cur meam amicam tibi concederem? 25 Non vocantis est hoc loco, sed revocantis aliquem ad attentionem ejus, quod statim est dicendum. Sic Eun. 2. 2. 45. *Omnium rerum, heus, vicissitudo est*:

1 Pro-

[1] Proximus sum egomet mihi : [2] attamen ubi fides,
Si roges, nihil [3] pudet : [4] hic, ubi [5] opus est,
[6] Non verentur : [7] illic, ubi nihil opus est, [8] ibi verentur.
[9] Sed quid agam ? [10] adeamne ad eum, & cum [11] eo injuriam hanc [12] expostulem ?
Mala [13] ingeram multa : [14] atque aliquis dicat, [15] nihil promoveris.
[16] Multum : [17] molestus [18] certe ei fuero, atque [19] animo morem gessero.

PA. Charine, & me & te [20] imprudens, nisi quid Dii [21] respiciunt, [22] perdidi.

CH. [23] Itane imprudens ? tandem inventa est [24] causa : [25] solvisti fidem.

PA. [26] Quid tandem ? *CH.* etiam [27] nunc me [28] ducere istis dictis postulas ?

1 Charus, benevolus, id est, primum mihi est prospiciendum. Supra 2. 5. 16. *Omnes sibi malle, melius esse, quam alteri.* 2 Attamen si roges eos, ubi promissum vel fidelitas sit, quam promittendo dederunt. 3 Eos, id est, nihil eorum, quæ promiserunt, præstant. 4 In hac re. 5 Tempus est promissa perfici. 6 Nullo pudore afficiuntur illa promissa denegandi. 7 In alia re cum rogantur quod denegare erat liberum. 8 In ea re præstanda aut facienda pudore afficiuntur ; *αἰσχύνονται, αἰδοῦνται.* Plaut. Epidic. 2. 1. *Plerique sunt, quos, cum nihil refert, pudet ; ubi pudendum est, ibi deserit pudor.* 9 Sequitur deliberatio & consilium. 10 Debeone Pamphilum adire ? 11 De accepta Philumena, quam se mihi relicturum erat pollicitus, exprobrare ei, id est, conqueri debeam cum Pamphilo de hac injuria ? 12 *Expostulare* est conqueri apud eum, qui nobis fecit injuriam. 13 Inferam illi multa maledicta eaque quasi in cerebrum illius infundam, in illum injiciam, qui me accepta fide de non ducenda Philumena tam perfidiose frustratur. Metaphora. 14 Occupatiuncula quam confutat. 15 Nihil profeceris expostulando & ingerendo mala multa. 16 Scilicet *promovero*, id est, profecero. Responsio & confutatio. 17 Molestiam Pamphilo adferam mea expostulatione. 18 Saltem. 19 Iræ meæ satisfecero. 20 Nesciens, nihil cogitans talia. 21 Nostri in aliquo rationem & curam habent, suo nos favore dignantur. 22 Pessumdedi. 23 Scilicet me perdidisti ? Ironia. Q. d. imo consulto id effecisti. Repetit illud verbum Pamphili. 24 Ratio, excusatio seu defensio aliqua mutatæ fidei. 25 Fregisti, violasti, non præstitisti promissa. Alii Ironice intelligunt. 26 Quare dicis me solvisse fidem ? 27 Adhuc, postquam cognovi totum negotium. 28 Blandis verbis seducere, decipere.

PA.

PA. Quid iſtuc eſt? *CH.* poſtquam me [1] amare, dixi, [2] complacita eſt tibi.
[3] Heu me miſerum! [4] qui tuum animum ex animo ſpectavi meo.
PA. [5] Falſus es. *CH.* [6] non tibi ſatis eſſe hoc viſum [7] ſolidum eſt gaudium,
Niſi me [8] lactaſſes amantem, & [9] falſa ſpe produceres?
[10] Habeas. *PA.* habeam? [11] ah neſcis quantis in malis [12] verſer miſer,
Quantaſque hic ſuis [13] conſiliis mihi [14] confecit ſolicitudines
[15] Meus carnifex. *CH.* quid iſtuc tam mirum, [16] de te exemplum capit?
PA. Haud iſtuc dicas, ſi cognoris vel [17] me, vel [18] amorem meum.
CH. Scio, cum [19] patre [20] altercaſti dudum, & [21] is nunc propterea tibi

1 Philumenam, filiam Chremetis. 2 Placuit, irriſit. 3 Eſt πάθος dolentis. 4 Quod putavi te talem erga me eſſe, qualis ego erga te eram. 5 Deceptus es, falleris qui ſic de ingenio meo judices. 6 Nunquid hoc tibi ſatis non fuit, accipere Philumenam uxorem, eamque mihi præripere, niſi inſuper me vanis tuis pollicitationibus ludificareris? 7 Plenum, firmum, perfectum. Antiqui enim *ſolidum* id dicebant, quod abſolutum eſſet: propterea quod nihil concavi aut rimarum haberet, quaſi undique compactum, Unde *ſolidum ebur* dixit Virg. pro integro. Tractum inde ad alias res incorporeas, ut ad animi facultates & hujuſmodi. 8 Allexiſſes blanditiis in fraudem. Metaph. a matribus, quæ, dum lactant filios, interdum animi cauſa mammam præbent, ac ſubinde retrahunt. Sic infra 5. 4. 9. *Sollicitando & pollicitando eorum animos lactas?* 9 Vana ſpe, quam ego ex tuis verbis conceperam de accipienda Philumena, detineres, de die in diem duceres? 10 Accipias tibi Philumenam. Permiſſio cum indignatione. 11 Interjectio dolentis. 12 Aſſidue ſim. 13 Perſuaſionibus. 14 Molitus ſit adverſus me, effecerit, comparaverit anxietates, moleſtias animi. 15 Davus tortor, qui ira me torquet. Metaphora. 16 Si ſervus tuus tuo exemplo adverſum te utatur, ſi te imitetur, id eſt, ſi tibi eam fidem præſtet, quam tu præſtas aliis, id eſt mihi: nam a te hoc didicit. Qualis enim herus, talis fere & ſervus eſſe ſolet. 17 Animum meum. 18 Erga Glycerium. 19 Simone. 20 Altercatus es (nam *altercor* non dicitur) contendiſti paulo ante. 21 Pater tuus.

[1] Succenset, nec te [2] quivit hodie cogere, [3] illam ut duceres.

PA. [4] Imo etiam, quo tu minus scis [5] ærumnas meas,
[6] Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam uxorem [7] dare.

CH. Scio: tu [8] coactus tua voluntate es: *PA.* [9] mane,
Nondum etiam scis. *CH.* scio equidem [10] illam ducturum esse te.

PA. Cur me [11] enecas? [12] hoc audi: nunquam [13] destitit
Instare, ut dicerem esse [14] ducturum patri:
Suadere, orare, [15] usque adeo donec [16] perpulit.

CH. [17] Quis homo istuc? *PA.* [18] Davus. *CH.* Davus? *PA.* Davus. [19] omnia.

CH. Quamobrem? *PA.* nescio: nisi mihi Deos satis
Scio fuisse [20] iratos, [21] qui auscultaverim.

CH. Factum [22] hoc est Dave? *DA.* factum est.

CH. [23] hem quid ais [24] scelus?
At tibi Dii dignum factis exitium [25] duint.
[26] Eho, dic mihi, si omnes [27] hunc [28] conjectum in nuptias
[29] Inimici vellent, quod, ni [30] hoc, [31] consilium darent?

1 Iratus est. 2 Potuit. 3 Philumenam. 4 Imo longe gravius est infortunium meum quam tu putas; tu enim existimas, patrem voluisse sero mihi uxorem dare, quin me de ea re appellavit: is vero minime id constituerat: quia quod tu ignoras, necesse est, eo minus tibi notas esse ærumnas meas, qui scil. fraude servi ex re tranquilla in periculum ingens præcipitatus sum. 5 Calamitates. 6 Cum filia Chremetis. 7 Mihi. 8 Ad has nuptias admittendas. *ἑκὼν ἀέκοντι δέ θυμῷ*, Homer. Il. 4. 9 Siste paulum, audi. Vox revocantis. 10 Philumenam. 11 Excrucias, obtundis, odiosus es mihi loquacitate tua? Metaphora. 12. Quod dicturus sum. 13 Carnifex meus Davus cessavit instanter urgere. 14 Uxorem Chremetis filiam. 15 In tantum, sine intermissione. 16 Impulit me ad id faciendum. 17 Tibi persuasit ut faceres. 18 Effecit. 19 Scilicet *interturbat, fecit*. Aposiopesis. 20 Non propitios. Sic Phorm. 1. 2. *Memini relinqui me Deo irato meo*. 21 Quod obediverim ei Davo, servo futili. 22 Quod dicit herus tuus. 23 Indignantis particula. 24 Scelestе. 25 Dent. 26 Interjectio attentionem exposcens. 27 Pamphilum. 28 Conjicere, protrudere. 29 Pamphili. 30 Tuum consilium, quod illi dedisti. 31 Ducendæ uxoris.

DA.

DA. Deceptus sum, at non [1] defatigatus. *CH* [2] scio.
DA. Hæc non successit, [3] alia aggrediemur via:
Nisi id putas, quia primo [4] processit parum,
Non posse jam ad [5] salutem converti hoc malum.
PA. [6] Imo etiam: nam satis credo, si [7] advigilaveris,
Ex [8] unis [9] geminas mihi conficies nuptias.
DA. Ego, Pamphile, hoc [10] tibi pro [11] servitio debeo,
[12] Conari manibus, pedibus, [13] noctesque & dies
[14] Capitis periculum adire, [15] dum prosim tibi.
[15] Tuũ est, si quid [17] præter spẽ evenit, mihi ignoscere.
Parum succedit quod ago, at [18] facio sedulo.
Vel [19] melius tu aliud [20] reperi, [21] me missum face.
PA. [22] Cupio: [23] restitue in quem me [24] accepisti locum.
DA. [25] Faciam. *PA.* at jam [26] hoc opus est.
DA. [27] hem, mane, [28] crepuit [29] a Glycerio ostium.

1 Defessus in alio consilio inveniendo, ut nullas alias vias prosequi velim: imo ad alia experienda paratus sum. 2 Te non esse defatigatum, Ironia. 3 Alia ratione, alio modo attentabimus rursus aliud consilium. Virg. 4. Æn. *Inveni germana, viam, gratulare sorori.* 4 Successit male, infeliciter. 5 Prosperitatem, incolumitatem emendari. 6 Quid ni? Ironica concessio. 7 Valde laboraveris, dederis operam. 8 Nuptiis, id est, ex uno matrimonio. Nota hic obiter, *unus, a, um*, in plurali non usurpari, nisi cum nominibus singulari numero carentibus. 9 Duplex matrimonium efficies. 10 Meo domino. 11 Servitute. Quia sum servus tuus. 12 Eniti omnibus membris & totis viribus, assidua & indefatigata diligentia. 13 Omni tempore. 14 Vitam meam mortis periculo exponere. 15 Dummodo sim utilis, inserviam tibi. 16 Tu debes, tuæ sunt partes. 17 Contra opinionem & voluntatem meam. 18 Do operam sine dolo, diligenter, ut melius succedat. 19 Utilius consilium. 20 Excogita. 21 Noli uti consilio meo. 22 Te missum facere: sed restitue, &c. 23 Restitue me prius in eum statum in quo me accepisti. Plaut. *Haud facile te in eundem rursus restitues locum.* 24 In quo eram, priusquam hæ nuptiæ essent inceptæ. 25 Restituam te in eum locum, in quo prius eras. 26 Ut restituas me in pristinum locum. 27 Interjectio subito advertentis ad aliquid, & cogitantis aliud consilium. 28 In Græcia mos erat olim, ut fores non introrsum, sed in viam publicam aperirentur. Itaque exiturus quisque intus sono seu crepitu quodam præmonebat prætereuntem, aut forte præ foribus in publico stantem, ne ab impulsa de improviso janua læderetur. 29 A domo Glycerii.

PA.

PA. [1] Nihil ad te. *DA.* [2] quæro. *PA.* [3] hem,[4] nuccine demum? *DA.* at [5] jam hoc tibi inventum dabo.

1 *Pertinet*, si ostium Glycerii concrepuerit. 2 Id jam ago, in eo sum, ut excogitem consilium aliquod, quo in pristinum statum restituaris. 3 Dolentis vel indignantis particula. 4 Nunc tandem quæris consilium? Putabam te habere in promptu. 5 Consilium scilicet, quo in pristinum restituaris locum.

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS, PAMPHILUS, CHARINUS, DAVUS.

MY. [1] JAm, [2] ubi ubi erit, [3] inventum tibi curabo, & mecum adductum.
[4] Tuum Pamphilum: tu modo, [5] anime mi, noli te [6] macerare.
PA. [7] Mysis. *MY.* quid est? [8] hem Pamphile, [9] optume mihi te offers. *PA.* quid est?
MY. [10] Orare jussit, si [11] se ames, [12] hera, jam ut ad se venias:
[13] Videre ait te cupere. *PA.* [14] vah, perii: [15] hoc malum [16] integrascit.
[17] Siccine me, atque illam opera tua nunc miseros solicitarier?
Nam idcirco [18] accersor, nuptias [19] quod mihi [20] apparari [21] sensit:

1 Pollicetur hic Pamphilus Mysidi, nunquam se deserturum Glycerium: etiamsi omnes sibi ob id infestos sit habiturus. 2 Ubicumque, quocunque in loco sit. In egressu conversa alloquitur Glycerium intus. 3. Ut inveniam & mecum adducam. 4 Amatorem. 5 Tu Glycerium, quam toto pectore amo: & est mollis oratio & blandimentum muliebre. 6 Cruciare, affligere. Sic infra. 5. 3. 15. *Cur me macero?* Meton. effecti pro efficiente: sollicitudo enim & afflictio animi maciem contrahit: vel Metaph. a corpore ad animum. Nam quemadmodum Ignis calor, aut inedia corpus macerant, id est, macrum reddunt: sic etiam cura, mœror animum macerant atque excruciant. 7 Est vocantis. 8 Lætantis interjectio. 9 Opportune ac tempestive obviam mihi venis. 10 Ordo est: *me Hera jussit* me *orare* te, *si ames se, ut jam venias ad sese: ait se cupere videre te*. 11 Heram. 12 Glycerium. 13 Ut videat. 14. Interjectio desperantis. 15 Solicitudo sc. de nuptiis: declarant v. 6. 7, 10. 16 Renovatur. 17 Siccine opportet me atque Glycerium afflictos tuo labore, qui operam dedisti ut nobis hoc malum pareres, perturbari? Hæc autem Pamphilus dicit Davo. 18 Ab ancilla ad Glycerium. 19 Quia. 20 A patre meo. 21 Intellexit Glycerium.

CH. [1] Quibus quidem quam facile [2] poterat quiesci, [3] si hic quiesset.
DA. [4] Age, si [5] hic non insanit satis sua sponte: [6] instiga: *MY.* atque ædepol
[7] Ea res est, propctereaque nunc misera in [8] mœrore est. *PA.* [9] Mysis,
Per omnes tibi [10] adjuro Deos, [11] nũquã [12] eã me desertur ũ,
[13] Non, [14] si capiundos mihi sciam esse inimicos [15] omnes homines.
[15] Hanc mihi [17] expetivi, [18] contigit: [19] conveniunt [20] mores: [21] valeant
Qui inter nos [22] dissidium volunt: [23] hanc, [24] nisi mors, mihi adimet nemo.
MY. [25] Resipisco. *PA.* [25] non Apollinis [27] magis verum, [28] atque hoc, [29] responsum est.

1 A quibus nuptiis, id est, non futuræ fuissent nuptiæ. 2 Poteramus abstinere sine turbatione ac labore. Impersonaliter. 3 Si Davus quievisset, neque aliquid fuisset molitus. 4 Ironia. 5 Quasi Pamphilus non satis fureret, commotus, irritatus aut iracundus esset. 6 Impelle eum, incita querelis tuis. Subministra iracundiæ fomenta, oleum adde camino. Hoc dicit Davus cum indignatione, non audientibus Pamphilo aut Charino, quia videbat Charinum irritare suis dictis animum Pamphili. 7 Quod Glycerium nuptias tibi apparari sensit. Confirmat verba Pamphili. 8 Luctu, dolore: timet enim, ne deseras se. 9 Compellatio habet asseverationem. 10 Sanctissime juro. 11 Per omnem reliquam vitam. 12 Glycerium. 13 Non eam me, inquam, deserturum. 14 Etiamsi. 15 Si scirem ipsum etiam patrem mihi fore inimicum. Propter verecundiam non nominat patrem, quem tamen etiam significat. 16 Glycerium. 17 Elegi, desideravi. A voluntate. 18 Mihi. A fortuna. 19 Concordant cum meis, mihi placent. 20 Glycerii. 21 Pereant, ita a nobis abeant ac discedant, ut nunquam in nostrum revertantur aspectum: est autem *valeant* renuntiationis verbum, non execrationis, ne male optet etiam patri. 22 Discordiam, divortium expetunt, id est, qui nos dirimere volunt, qui volunt nostrum amorem esse irritum. 23 Glycerium. 24 Præterquam mors, id est, nisi aut ipse moriar, aut ipsa moriatur: morti enim nemo resistere potest. 25 Vires atque animum recipio, cum hæc audiam, ut supra 1. 5. *Reddidisti animum*. 26 Hoc quod dixi, est verissimum. Nam Delphis oraculum fuit Apollinis omnium celeberrimum: unde & quæ certissima & verissima intelligi vellent, proverbiali figura ab Appolline responsa dicebant; Cicer. *Hæc ex oraculo Apollinis Pythii reddita tibi puta, nihil potest esse verius*. 27 Verius, certius. 28 Quam hoc meum responsum, quod tibi dico. 29 Oraculum, quod reddebat Delphis in Tripode.

Si

Si poterit fieri, ut ne pater [1] per me stetisse credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ, [2] volo: sed si id non [3] poterit,
Id faciam, [4] in proclivi quod est, [5] per me stetisse ut [6] credat.
[7] Quis videor? *CH.* [8] miser æque [9] atque ego. *DA.* [10] consilium quæro. *CH.* [11] fortis es.
PA. [12] Scio, [13] quid conere. *DA.* [14] hoc ego tibi profecto effectum reddam.
PA. Jam [15] hoc opus est. *DA.* quin jam [16] habeo. *CH.* quid est? *DA.* [17] huic, non tibi, habeo, [18] ne erres.
CH. [19] Sat habeo. *PA.* quid facies? [20] cedo. *DA.* dies hic mihi [21] ut sit satis, vereor,
[22] Ad agendum: ne [23] vacuum esse me nunc ad [24] narrandum credas.

1 Per me factum esse, me fuisse in causa & impedimento, quod non hæ nuptiæ fierent. 2 Velim id. 3 Fieri. 4 Quod factu facile est. 5 Per me factum esse, quo minus hæ fierent nuptiæ. 6 Pater Simo. 7 Qualis tibi videor esse? 8 Scilicet *videor*, quia non poteris resistere parenti. Ironice hoc dicit Charinus, non audiente Pamphilo. Donatus hic orationem, interruptam Davi verbis, continuat illo, *fortis es*, quasi Pamphilo constantiam suam probari concupiverit, cum interrogaret Charinum: *quis videor*? Charinus autem comparationem fortunæ suæ interposuerit, antequam τῷ *miser* *fortis* conjungeret. 9 Sicut ego: quia ego excludar ab ea propter te. 10 Rationem ac modum, quo te expediam ac restituam in bonum statum. Pamphilus enim dum illud (*quis videor*) dixit Charino, simul infestis Davum perstrinxit oculis, qui ejus placandi gratia, non quidem ad vocem, sed ad minas vultus parum familiaris, respondet, *consilium quæro*. 11 Magnanimus, validus: qui nullo infortunio deprimaris. 12 Scio, quantam rem moliaris, ut sc. pater per me stetisse non credat, quo minus hæ nuptiæ fiant. 13 Quantam rem, quantum negotium suscipias. Supra 2. 2. 1. *Di boni, boni* quid *porto*? Frustra Donatus putat, hæc alii, quam Pamphilo, tribuenda esse: cetera explicatio placet. 14 Hoc ipsum, quod conjicis, jamjam effectum, id est, perfectum reddam, efficiam, quod petis. 15 Consilio. 16 Imo vero excogitatum est consilium, quod quæro. 17 Pamphilo. Rejectio. 18 Ne decipiaris, id est, ne existimes ad te pertinere. 19 Mihi satis est, si huic habeas; non enim potest Pamphilo consuli, quin etiam ipsi Charino consulatur. 20 Dic mihi. 21 Ne non sufficiat. 22 Quod molior. 23 Otiosum, tantum temporis me habere. 24 Meum consilium.

Proin-

Proinde hinc vos [1] amolimini : [2] nam mihi impedimento estis.

PA. Ego [3] hanc visam . *DA.* quid [4] tu ? quo hinc te [5] agis ? *CH.* verum vis dicam ? *DA.* imo etiam,

[6] Narrationis incipit mihi initium, *CH.* quid [7] me fiet ?

DA. Eho imprudens, non satis habes, quod tibi [8] dieculam addo,

Quantum [9] huic [10] promoveo nuptias ? *CH.* Dave attamen..... *DA.* [11] quid ergo ?

CH. Ut [12] ducam . *DA.* [13] ridiculum. *CH.* [14] huc face ad me venias, [15] si quid poteris .

DA. [16] Quid veniam ? [17] nihil habeo : *CH.* attamen [18] si quid. *DA.* age , veniam . *CH.* [19] si quid.

1 Amovete vos, id est, discedite . *Amolimur* ea, quæ cum magna difficultate ac molimine amoventur ac tolluntur e medio : cum enim res aliqua jacens in medio magnitudine & mole sua fert molestum impedimentum, neque nisi cum magna difficultate discedit, dicimus eam *amoliri* . 2 Nam consiliis meis, & expeditioni gravis ac molesta est hæc vestra apud me mora . 3 Meam Glycerium (quam ancilla dixerat mihi in mœrore esse, quod me non videret) invisam . 4 Charine facturus es, id est, cur non hic etiam te amoliris ? 5 Fers, ducis ? *Agere se* est proprie tarde discendentis ac tristis . Atque ita perstringit Charini stupiditatem, *aguntur* enim bruta, quæque alterius ductu indigent . 6 Quo iturus sit . Cum enim jam discessionem tuam complere debueris, nescio quid narrare cepisti . 7 De me, id est, antequam hinc discedam, ex te volo discere, quid spei mihi sit reliquum de ducenda Philumena, tibique causam meam commendare : tu potes efficere, ut ducam Philumenam . Charinus ergo, quod cum prooemio & apparatu volebat dicere, confectione τῦ πάθυς in compendium mittit . 8 Parvam diem, in qua scilicet ambias, quantum poteris, ad ducendam Philumenam ? 9 Pamphilo . 10 Protraho, differo . 11 Intercipit Davus sermonem Charini, dicens : Quid ergo vis tibi fieri ? 12 Philumenam, scilicet *fac quæso ; effice* . 13 Silicet *est*, vel *hominem*, vel *caput* . Negare vult, quod rogatur . Davus, ut intendat Charini industriam . 13 Hoc Δεικτικῶς accipe : domum enim ostendit . 15 Si quo modo poteris venire, vel meam causam juvare, & aliquid efficere . 16 Quare, cur . 17 Tibi consilii . 18 Consilii habueris, venito . 19 Scil. *habueris*, id est, si quid erit, quod mihi renunciare velis . .

Domi

Domi ero. *DA.* Tu Myſis, [1] dum exeo [2] parumper opperire hic. *MY.* Quapropter?

DA. [3] Ita facto eſt opus. *MY.* [4] matura. *DA.* [5] jam, inquam, [6] hic adero.

1 Donec redeam ex domo Glycerii, quo nunc propero. 2 Aliquandiu me hic expecta. 3 Sic faciendum eſt. 4 Statim redeas. 5 Protinus. 6 Ubi tu me expectas.

ACTUS IV. SCENA III.

MYSIS.

MY. [1] Nihil ne eſſe [2] proprium cuiquam? Dii [3] veſtram fidem!

[4] Summum bonum eſſe [5] heræ putabam hunc Pamphilum,

[6] Amicum, [7] amatorem, [8] virum, [9] in quovis loco

Paratum: verum ex [10] eo nunc [11] miſera quem capit

Dolorem! [12] facile hic plus mali eſt, quam illic boni.

Sed Davus exit: mi homo, quid [13] iſtud obſecro eſt? [14] Quo portas puerum?

1 Myſis heræ ſuæ de Pamphilo, ut videbatur, male metuentis fortunam deplorat. 2 Peculiare, perpetuum, ſtabile: id eſt, illa, quæ putamus eſſe ſtabilia, ſunt inconſtantiſſima. Nam quod habemus, ſi poſtea auferrur a nobis, aut alio recedit, id prorſum dici non poteſt. Hoc ait Myſis propter amatorem Pamphilum, quem exiſtimabat receſſiſſe ab amore Glycerii, ut Philumenam duceret. 3 Veſtrum auxilium imploro. Nam quibus fidimus, ab iis auxilium expectamus. 4 Summam felicitatem, id eſt, amatorem conſtantiſſimum. 5 Glycerio. 6 Verum & non fictum. 7 Perpetuum. 8 Virilem, & non facile vincibilem. 9 Qui paratus eſſet obſequi heræ meæ ubique, ubicunque res poſtulat. 10 Pamphilo, qui exiſtimatur ſummum bonum. 11 Glycerium quantum concipit mærorem ne amittat! 12 Certe plus doloris eſt, exoritur a metu amittendi Pamphili, quam fuit gaudium in voluptate & ſpe potiundi. Al. *hinc illinc.* 13 Quod portas. 14 Glycerii infantem involutum profert in ſcena Davus, mox evolvit, traditque ancillæ, quaſi puerum mater ante Simonis fores exponi curaſſet.

ACTUS IV. SCENA IV.

DAVUS, MYSIS.

CH. [1] MYsis, nunc opus est tua
Mihi, [2] ad hanc rem [3] exprompta [4] memoria atque [5] astutia.
MY. Quidnam [6] incepturus? *DA.* accipe a me [7] hunc [8] ocius,
Atque [9] ante nostram januam appone. *MY.* obsecro, [10] Humi ne? *DA.* ex [11] ara hinc sume [12] verbenas tibi,
Atque [13] eas [14] substerne. *MY.* quamobrem [15] id tute non facis?
DA. [16] Quia, [17] si forte opus ad herum jusjurandum mihi
Non apposuisse, ut liquido possim. *MY.* intelligo.

1 Davus puerum ad ostium Simonis defert, ut ita Chremes a nuptiis deterreatur. 2 Ad id quod sequetur, ut orationi meæ subservias verbis: id enim inter apparatum doli distulit in sequentia. 3 Parata ad agendum strenue, quæ imperabo, prolata dexteritate agendi, & in ciendo jurgii simulacro ad verum peritia, ut videaris non ex composito, nec tanquam præmeditata, sed ex tempore dicere ac facere. 4 Ad præcepta retinenda, quæ sum dicturus. 5 Ad agendum. 6 Facturus es? 7 Puerum. 8 Cito, celeriter. 9 Depone, colloca ante has Simonis ædes. 10 An apponam puerum nudum super terram? 11 Altari Apollinis, id est, ex his sertis, quibus hæc ara redimita est. Nam Apollini comœdia dicata est (sicut Baccho Tragœdia) in cujus honorem in altero latere scenæ aram constituebant Comœdiam celebrantes, floribus & herbis redimitam. 12 Herbas ac frondes collige, ex quibus hæc ara coronatur. *Verbena* enim (quasi *herbenæ*) sunt omnes herbæ frondesque sacræ ex aliquo loco puro sanctoque decerptæ ad aras coronandas, ut laurus, oliva, myrtus. His de loco sacro Capitolii sumptis a Consule vel Prætore, coronabantur Feciales & Pater Patratus proficiscentes aliquo fœdera facturi, aut bellum indicturi. 13 Verbenas. 14 Puero suppone in terram. 15 Quod præcipis, id est, cur tu ipse non apponis puerum ante januam, & verbenas colligis, atque substernis? 16 Ideo non facio. 17 Si forte necesse erit me jurare apud herum Simonem, me non apposuisse hunc puerum ante januam; ut possim sincere, pure, sine exceptione, aut conscientiæ scrupulo id facere, id est, jurare: ita ut hero meo, si juramento opus sit, liqueat me vere & sine fraude jurare.

[1] Nova nunc religio in te isthæc incessit, cedo?
DA. Move [2] ocius te, ut, quid [3] agam, porro intelligas.
[4] Pro Jupiter! *MY.* [5] quid? *DA.* [6] sponsæ pater intervenit.
[7] Repudio consilium, quod primum [8] intenderam.
MY. Nescio [9] quid narres. *DA.* ego quoque hinc ab [10] dextera
Venire me [11] adsimulabo: [12] tu, ut subservias
Orationi, utcunque opus sit, [13] verbis, vide.
MY. Ego, quid [14] agas, [15] nihil intelligo: sed, si quid est,
[16] Quod mea [17] opera opus sit [18] vobis, [19] aut tu [20] plus vides,
[21] Manebo, [22] ne quid [23] vestrum remorer commodum.

1 An nunc subitus iste ac insolitus conscientiæ scrupulus vel metus Dei, ut timeas mentiri ac pejerare, subiit atque invasit te? dic mihi. Ancilla hic *novæ religionis* exprobratione veterem malitiam nunc quoque se agnoscere haud obscure indicat. 2 Celeriter ante januam puerum appone. 3 Acturus sim. 4 Davus subito aspiciens Chremetem venientem, exclamat. 5 Sc. *est?* 6 Chremes, pater Philumenæ promissæ Pamphilo, medio negotio, quod inceperam, supervenit: *intervenire* enim est medio negotio quasi ex insidiis supervenire, & opprimere in ipso actu eos, qui rem celatam velint. 7 Rejicio, relinquo, muto, omitto propositum. Metaphora. *Repudiare* enim proprie significant uxorem dimittere. 8 Ante tanquam rete disposueram, ac tetenderam ad decipiendos Chremetem & Simonem. Metaph. a venatoribus, qui retia intendunt ad feras captandas, vel a sagittariis, qui arcum intendunt. 9 Quid loquaris, id est, quæ sit tua sententia. 10 Parte itineris, quasi non adfuerim. 11 Fingam. 12 Tu Mysis esto caussa, ut temet sermoni meo accomodes, ut dictis meis commode respondeas. 13 Dictis tuis. 14 Agere velis. 15 Non. 16 Ob quod, ad quod, vel in quo. 17 Meo auxilio, labore & industria. 18 Pamphilo & tibi. 19 Al. *ut*, id est, ut ingenio perspicacior es, & hujus rei majorem notitiam habes. 20 Plus intelligis, quam ego intelligo. 21 Hic expectabo. Nam dum ejus *Astutia* opus esse dixit, itemque *orationi verbis subservire* jussit, manere etiam voluit. 22 Ne qua in re vestris commodis impedimento sim. 23 Pamphili & tuam utilitatem impediam.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, MYSIS, DAVUS.

CH. [1] REvertor, postquam, quæ opus fuere ad nuptias
[2] Gnatæ, paravi, ut jubeam [3] accersi: sed quid [4] hoc?
[5] Puer hercle est. [6] Mulier, tun' apposuisti [7] hunc? *MY.* ubi
[8] Illic est? *CH.* non mihi respondes? *MY.* [9] hem! nusquam [10] est: [11] væ miseræ mihi!
Reliquit me [12] homo, atque abiit. *DA.* [13] Di vestram fidem!
[14] Quid turbæ est apud [15] forum? [16] quid illic hominum litigant?
[17] Tum annona cara est: [18] quid dicam aliud, [19] nescio.
MY. Cur [20] tu, obsecro, hic me solam? *DA.* [21] Hem! [22] quæ hæc est fabula?

1 Redeo ad Simonem. Conspecto ante ædes Simonis puero, Chremes a nuptiis absterretur. 2 Filiæ meæ Philumenæ. 3 Sponsam & cognatos in domum Simonis advocari. 4 Scilicet *est*, quod est positum ante januam Simonis. 5 Qui appositus est. Jam proprius accedit. 6 Alloquitur Chremes Mysidem. 7 Puerum. 8 Ille Davus, qui me hic solam reliquit. Quærit enim Davum, qui discesserat, ut a foro venisse videretur, namque hoc agit, ut ipse videatur simplex & ignarus, atque ut Pamphili amor prodatur Chremeti. 9 Interjectio dolentis & indignantis. 10 Davus. 11 Exclamatio. 12 Davus. Non vult eum nominare propter præsentiam Chremetis. 13 O Dii, imploro vestrum auxilium. 14 Quantum turbationis seu tumultus, & multitudinis, propter varia hominum litigia. 15 Judiciale vel causarum, id est, locum ubi causæ aguntur, vel etiam cupedinarium, utrumque enim intelligi potest. 16 Quot homines in foro contendunt in judicio, causas agunt in se invicem? 17 Præterea victus, omne alimentum, res cibaria in magno pretio est. *Annonam* vocant Latini totum proventum annuum, non solum frumenti, sed omnium aliarum rerum. 18 Hæc dicit ad spectatores, & Chremete non audiente. 19 Quia non fui apud forum. 20 Scilicet reliquisti? Aposiopesis, obstruente illi os Davo, & multa simul interrogante. 21 Interjectio admirants. 22 Quis hic ludus, quæ hæ ineptiæ sunt? quasi principium, rationemque ignoret.

[1] Eho Myſis, [2] puer hic unde eſt? quiſve [3] huc attulit?

MY. [4] Satin' ſanus es, qui me id rogites? *DA.* quem ego igitur [5] rogem,

[6] Qui hic [7] neminem alium video? *CH.* miror unde [8] ſit.

DA. Dicturan' quod rogo? *MY.* [9] au. *DA.* [10] concede ad dexteram.

MY. [11] Deliras: [12] non tute ipſe? *DA.* [13] verbum ſi mihi

Unum, præterquam quod te rogo, [14] faxis; cave.

MY. [15] Maledicis. *DA.* [16] unde eſt? dic [17] clare. *MY.* [18] a nobis. *DA.* [19] ha ha hæ.

[20] Mirum vero, impudenter mulier ſi facit.

CH. [21] Ab Andria eſt [22] ancilla hæc, quantum [23] intelligo.

DA. Adeon' videmur vobis eſſe [24] idonei,

1 Interjectio attentionem poſcentis. 2 Qui ante januam noſtram appoſitus eſt. 3 Ante domum noſtram. 4 Nunquid inſanus, aut mente captus es? Translatio a corpore ad animum: quod qui ſani ſint, corpore bene habeant quemadmodum & qui ſapiunt bene habent animo. 5 De puero. 6 Diſſimulat ſibi viſum Chremetem. 7 Præter te. 8 Hic puer. Secum loquitur. 9 Interjectio eſt conſternatæ mulieris. 10 Confer te, veni ad dextram partem. A ſiniſtra enim ſtabat Chremes, quem omnia audire non vult: alia quippe clare, alia dici jubet preſſe. 11 Decipis, non es mentis compos: Metaph. ab imperitis aratoribus, qui inter ſeminandum, vel etiam inter arandum a recta linea, atque adeo a ſulco aberrant, aut ſulcum (qui alioqui rectus eſſe debet) obliquum faciunt. 12 Scilicet *appoſuiſti hunc puerum* (Non abſolvere ſinit ſententiam Davus, atque interrumpit, quod deinceps dictura erat Myſis, ne id ſenes audiat. Hæc cum ſuperioribus illis Davi verbis connectenda; *Myſis, puer hic unde eſt? quiſve huc attulit?* Submiſſa voce hæc dicit Myſis. 13 Et hæc voce preſſa Davus Myſidi. 14 Feceris, facias, ſc. *percutiam te*. Apoſiopeſis. 15 Conviciaris, minaris. 16 Hic puer. 17 Aperte, ut poſſit exaudiri. Jam jubet Myſidem loqui, ut audiat Chremes. 18 A noſtris ædibus, ſc. *puer eſt*. 19 Interjectio ridentis ob reſponſum Myſidis. 20 Non eſt mirandum. Ironia eſt, ſed cum indignatione conjuncta, quæ erumpit v. 19. 21 Ex domo Andriæ mulieris, id eſt, Glycerii, quæ ex Andro inſula venit. Al. exponunt, favet Andriæ. 22 Myſis. 23 Audio ex ipſius verbis. 24 Apti, digni. Ironia, & eſt expoſtulatio.

[1] In quibus sic illudatis? *CH.* [2] veni [3] in tempore.

DA. Propera [4] adeo puerum [5] tollere hinc ab janua. Mane: cave [6] quoquam ex istoc [7] excessis loco.

MY. Dii te [8] eradicent: ita me miseram [9] territas.

DA. [10] Tibi ego dico, annon? *MY.* quid vis? *DA.* at etiam rogas?

[11] Cedo, cujum puerum [12] hic apposuisti? dic mihi.

MY. [13] Tu nescis. *DA.* [14] mitte id, quod scio dic, quod [15] rogo.

MY. [16] Vestri. *DA.* cujus vestri? *MY.* Pamphili. *DA.* [17] hem! quid? [18] Pamphili?

MY. [19] Eho, an non est? [20] *CH.* [21] recte ego semper fugi has nuptias.

DA. O facinus [22] animadvertendum! *MY.* quid clamitas?

DA. [23] Quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?

1 Quos sic ludibrio habeatis. In bonis auctoribus leguntur ista: *Illudere aliquem, alicui & in aliquem*, sed *in aliquo illudere*, id vero hic solummodo reperiri posse puto: quare pro *in quibus*, *in quos* nonnulli rescribendum putant. Sic Eun. 5, 4, 2 *Ulciscar*: *ut ne impune* in nos illuseris. Eugraphius hujus phraseos extraordinariam caussam ad fictam Davi iracundiam refert. 2 Huc. 3 Opportune, tempestive. Hoc Chremes secum dicit. 4 Nunc Clare jubet puerum tolli Davus: cui cum parere Mysis vellet, eam retinens, non audiente sene, *mane*, inquit, *cave*, &c. 5 Auferre. 6 Aliquo. 7 Ne excesseris, excedas, id est, exeas; ut *faxis*, pro facias. 8 Funditus sive radicitus evellant, perdant, ac e medio tollant. Plaut. Mercat. 4, 4, 45. *qui me eradicas miserum*. Metaph. ab herbis inutilibus, quas agricolæ, quod segetibus noceant, radicitus evellunt. 9 Perturbas, terres. 10 Num audis quod dico, an non audis, ut tollas puerum hinc ab janua? Nunc iterum clara voce alloquitur Mysidem. 11 Dic mihi. 12 Ante nostram januam. 13 Tu ita interrogas, quasi non noveris. Ironia. 14 Omitte dicere. Hoc Davus in aurem dicit. 15 De puero. 16 Apposui puerum vestri domini. 17 Interjectio indignantis. 18 Repetit nomen Pamphili quasi cum indignatione, ut diserte audiat Chremes. 19 Interjectio attentionem poscentis. 20 Pamphili. 21 Jure, merito. Chremes adhuc solus post Davum loquitur. 22 Puniendum, dignum quod puniatur. 23 An non ille puer est, &c. Supposititium innuit infantem allatum.

MY. O hominem [1] audacem ! *DA.* [2] verum : vidi [3] Cantharam

[4] Suffarcinatam. *MY.* Diis pol habeo gratias,

Cum in [5] pariundo aliquot adfuerunt [6] liberæ.

PA. [7] Næ illa illum haud novit, cujus caufa [8] hæc incipit.

[9] Chremes, fi pofitum puerum ante [10] ædes viderit,

Suam [11] gnatam non [12] dabit : [13] tanto hercle magis dabit.

CH. [14] Non hercle faciet. *DA.* nunc [15] adeo : [16] ut tu fis fciens,

Ni [17] puerum [18] tollis, jam jam ego [19] hunc mediam in [20] viam

[21] Provolvam, teque [22] ibidem pervolvam in [23] luto.

MY. Tu pol homo non es [24] fobrius. *DA.* [25] fallacia

Alia aliam [26] trudit : jam [27] fufurrari audio,

Civem [28] Atticam effe [29] hanc, *CH.* [30] hem ! *DA.* [31] coactus [32] legibus

1 Qui hoc audet affirmare. 2 Verum eft, quod dixi de puero : *Quemne ego heri*, &c. 3 Anum. 4 Sub vefte, vel fub alis farcinam habentem, id eft, onus aliquod quafi farcinam. 5 Pariendo, partu Glycerii. 6 Scilicet *mulieres*, quæ teftari poffunt, puerum ex Glycerio, non ad nos allatum fuiffe. Servis non erat teftimonii dictio, ut ait Heta in Phormione: vel *liberæ*, id eft, non fuffarcinatæ; non oneratæ iis rebus quas exiftimas. 7 Certe Glycerium Chremetem non novit. 8 Cum puero ad deterrendum Chremetem? 9 Scilicet ita ratiocinatur Glycerium, quæ hæc incepit. Refert enim verba Glycerii μιμητικῶς. ita mox v. 41. *Coactus legibus eam uxorem ducet*. 10 Simonis. 11 Philumenam. 12 Nuptum hero meo Pamphilo. 13 Verba funt Davi rejicientis verba Glycerii. 14 Hoc Chremes de fe dicit, qui nondum fe a Davo perceptum effe putat. 15 Certe. 16 Ut fcias. 17 Quem hic appofuifti. 18 Aufers a janua. 19 Puerum. 20 Quia puer ante januam pofitus erat. 21 Porro volvam, conjiciam. 22 In mediam viam. 23 Cæno & fordibus viæ. 24 Sanæ mentis, id eft, non fobrie loqueris, fed ebrius es. 25 Dolus dolo fuccedit & connectitur. Hæc fuit prima fallacia, quod puer fit Pamphili : fecunda eft, quod ajunt Glycerium effe civem Atticam. 26 Parit, impellit. Metaphora. 27 Murmurari, latenter dici. 28 Athenienfem, Athenis natam & educatam a teneris. 29 Glycerium. 30 Indignantis interjectio. 31 Pamphilus. 32 Athenienfium.

1 Enim

[1] Eam uxorem ducet. *MY.* [2] eho, obſecro, an non [3] civis [4] eſt?

CH. [5] Jocularium in malum [6] inſciens pene incidi.

DA. [7] Quid hic loquitur? o Chreme, [8] per tempus advenis:

Auſculta. *CH.* audivi jam omnia. *DA.* anne [9] tu omnia?

CH. Audivi inquam [10] a principio. *DA.* audiſtin' obſecro? [11] hem

Scelera: [12] hanc jam oportet in [13] cruciatum hinc abripi.

[14] Hic ille eſt: non te credas Davum [15] ludere.

MY. [16] Me miſeram! nihil pol falſi dixi, mi ſenex.

CH. [17] Novi rem omnem: ſed eſt Simo [18] intus? *DA.* intus eſt.

MY. Ne me [19] attingas ſceleſte: ſi pol Glycerio non [20] omnia hæc....

DA. [21] Eho inepta, neſcis quid ſit [22] actum? *MY.* [23] qui ſciam?

DA. [24] Hic [25] ſocer eſt: [26] alio pacto haud poterat fieri,

1 Glycerium. 2 Adverbium vocantis & interrogantis. 3 Attica. 4 Glycerium. 5 Ridiculum, illudendum periculum, quod cum jocum præ ſe ferat, tamen magnum malum daturum videtur. Infra in Phorm. vocat *jocularem audaciam*. 6 Imprudens. 7 Jam videt Davus tempus eſſe ſenem alloquendi. 8 In tempore, opportune. 9 Scil. *audiviſti*. 10 Ab initio. 11 Iraſcentis. 12 Ancillam Myſidem, quæ fingit tales fallacias. 13 Carcerem deduci, ut de ea meritum ſumatur ſupplicium: 14 Chremes ſcilicet, pater Philumenæ. Δεικτικῶς quaſi dicat vir, magnus: ubi *ille* habet emphaſim, qui ſcilicet ſic non debet illudi. Ironia. 15 Deridere me Davum: quia derides tantum ſenem. 16 Exclamatio, qua ſignificat ſe eſſe perturbatam. 17 Sunt verba irati ſenis, quibus ſignificat, ſe nolle audire ancillam. 18 Domi. Apoſtrophe ad Davum. 19 Davus videns Chremetem ingreſſum domum Simonis, præ lætitia, quod rem graviter confecerit, ludos facit Myſidi, & blanditias. Quod cum joco non accipiat Myſis, ut quæ rem non intelligat, præ commotione præcedentium hæc ait. 20 Scilicet *dixero, retulero*. Apoſiopeſis. 21 Interjectione hac attentionem movet. 22 Inter nos de puero, id eſt, in quem finem puer ſit appoſitus ante januam Simonis? 23 Quomodo poſſum ſcire? Potentialis modos. 24 Chremes, quem nunc vidiſti, pater Philumenæ. 25 Heri mei Pamphili. 26 Alio modo, quam eo quo fecimus, niſi per puerum.

Ut [1] sciret hæc, [2] quæ volumus. *MY.* [3] hem, [4] prædiceres.

DA. [5] Paulum interesse censes, [6] ex animo omnia,

[7] Ut fert natura, [8] facias, [9] an de industria?

1 Chremes. 2 Scilicet de puero, & quod Glycerium sit civis Attica. Nam per ea fortasse filiam suam Pamphilo non dabit. 3 Dolentis est. 4 Prædixisses, prædicere debebas te velle hoc cum puero. 5 Parum esse discriminis. 6 Ex naturali impetu & ingenito affectu & animi ductu. 7 Quemadmodum naturali & ingenita actio postulat. 8 Scilicet *an*. 9 An ut facias omnia consulto & dedita opera? Vult dicere permagnum esse discrimen inter naturales rationes, & eas, quæ ex composito, & de industria fiunt.

ACTUS IV. SCENA VI.

CRITO, MYSIS, DAVUS.

CR. [1] IN hac [2] habitasse [3] platea [4] dictum est Chrysidem,

[5] Quæ se [6] inhoneste optavit [7] parare [8] hic divitias

Potius, quam in [9] patria honeste [10] pauperem vivere.

[11] Ejus morte ea ad me [12] lege redierunt [13] bona:

Sed quos [14] percunter, video: [15] salvete. *MY.* obsecro,

Quem video? Estne hic Crito, [16] sobrinus Chrysidis?

Is est. *CR.* o Mysis salve. *MY.* salvus sis, Crito.

1 Crito veniens ex Andro Athenas de Glycerio percunctatur, an parentes repererit suos? audiens nondum reperisse, dolet, quod videat hoc sibi obfuturum in adeunda hæreditate: sicque ejus adventu periculum omne discutitur. 2 Hospitium habuisse. 3 Via civitatis publica latiori & ampliori, πλατεῖα. 4 Mihi. 5 Chrysis. 6 Vivendo, id est, quæstu meretricio. 7 Acquirere nummos, id est, ditescere. 8 Athenis. 9 Scilicet *sua*, id est, in Andro. 10 pauperem, Græcismus est. 11 Chrysidis. 12 Per legem, id est, jure hæreditario, id est, ego legitimus sum hæres bonorum Chrysidis. 13 Illæ divitiæ, quas hic inhoneste paravit. 14 Interrogem de hospitio Chrysidis. Metaph. a nautis, qui conto utuntur ad loca inquirenda navibus opportuna. 15 Davo & Mysidi hoc dicit. 16. Cognatus, ex sorore Chrysidis natus. *Sobrini* dicuntur quasi *sororini*, id est, nati de duabus sororibus.

CR. Itan'[1] Chrysis?[2] hem! *MY.*[3] nos[4] quidem pol miseras[5] perdidit.
CR. Quid[6] vos?[7] quo pacto[8] hic? satisne[9] recte? *MY.*[10] nosne?[11] sic,
Ut quimus,[12] ajunt,[13] quando, ut volumus,[14] non licet.
CR.[15] Quid Glycerium?[16] jam hic suos parentes repperit?
MY.[17] Utinam. *CR.*[18] an nondum etiam?[19] haud auspicato[20] huc me[21] appuli:
Nam pol, si[22] id scissem, nunquam[23] huc[24] tetulissem pedem:
[25] Semper enim[26] dicta est[27] ejus[28] hæc, atque[29] habita est soror:
Quæ[30] illius fuerunt,[31] possidet.[32] Nunc me[33] hospitem
[34] Lites sequi, quam[35] hic mihi sit[36] facile atque utile,

1 Sc. *periit, mortua est?* nam impedivit gemitus. 2 Ejulando proferenda est hæc particula. 3 Glycerium & me. 4 Equidem, certe. 5 Morte sua, id est, non solum miseræ sumus, sed etiam ab omnibus relictæ. 6 Quomodo vos habetis aut facitis? 7 Agitis? 8 In hac civitate. 9 Vivitis, vel valetis? 10 Rogas, quomodo nos valeamus. 11 Agimus vitam. *Ζῶμεν, γὰρ, οὐχ' θέλομεν ἀλλὰ ὡς δυνάμεθα.* *Nam non uti libet, sed uti licet, sic vivimus.* Quo quidem monemur, tempori esse ac necessitati serviendum: & sæpe facultatem nobis deesse, non animum. 12 Ut vulgo fertur, ut est proverbium. 13 Quandoquidem, quoniam. 14 Nobis vivere. Quæ oratio ad præsentes turbas spectat: quæ nondum patiebantur animam mulicrcularum consistere. 15 Quo pacto agit? 16 Athenis. 17 Sc. *repperisset parentes* & pro negatione hoc dictum est, quasi non reperit. 18 Parentes reperit? 19 Infeliciter, malis avibus, non in ipso tempore, repugnantibus avibus, sine quibus nihil olim, seu privatim, seu publice fiebat. 20 Athenas. 21 Contuli. Metaph. 22 Glycerium nondum parentes suos reperisse. 23 Athenas. 24 Accessissem, rediissem. 25 Ordo est: *Hæc enim semper dicta est atque habita est soror ejus.* 26 Vocata. 27 Mortuæ Chrysidis. 28 Glycerium. 29 Judicata atque existimata. 30 Chrysidis. 31 Bona in possessione habet Glycerium. 32 Ordo est: *Exempla aliorum commonent, quam facile atque utile sit mihi hic, me hospitem sequi lites.* 33 Peregrinum. 34 Litigando petere hæreditatem, exercere controversias super Chrysidis bonis, quæ Glycerium possidet, repetendis. 35 Athenis, in aliena mihi, & ignota urbe. 36 Id est, difficile & inutile.

[1] Aliorum exempla [2] commonent : simul arbitror,
Jam esse aliquem amicum, & [3] defensorem [4] ei : nam fere
[5] Grandiuscula jam [6] profecta est illinc : [7] clamitent,
Me [8] sycophantam [9] hæreditatem [10] persequi
[11] Mendicum : [12] tum [13] ipsam despoliare non libet.
MY. Optume [14] hospes pol, Crito, [15] antiquum obtines.
CR. Duc me ad [16] eam, [17] quando huc veni, ut videam. *MY.* [18] maxume.
DA. Sequar [19] hos : nolo me in tempore hoc videat [20] senex.

1 Qui etiam hospites existentes secuti sunt. 2 Admonent. 3 Qui eam defendat, si, quod meum est, repetam. 4 Glycerio. 5 Adulta. 6 Recessit ex insula Andro. 7 Adversarii, qui defendent Glycerium, clamitarent. 8 Tanquam calumniatorem, & alieni boni direptorem, personam sumpsisse legitimi hæredis. Metaph. a servo, qui ficus, quas ipse comederat, dicebat hero alterum servum comedisse. Proprie enim hæc vox delatorem denotat, qui exportatas ex Attica regione ficus prodebat, inhias delationis præmiolo. Cum enim in Attica regione magna esset ficuum copia seu multitudo (quarum suavitate Xerxes adeo delectatus fertur, ut ob id Græciæ bellum intulerit) ad eas asservandas publice custodes statuebantur proposita pœna furibus, qui eas decerperent, & alio deportarent. Hi primum dicti sunt συκοφάνται, ἀπὸ τὰ σῦκα φαίνεσθαι, *ficubus prodendis, indicandis, vel etiam comedendis*. At cum immerentes passim pro libidine furti deferrent, factum postea, ut id verbum calumniatoribus, & falsa crimina intendentibus tribueretur. 9 Ad me non pertinentem. 10 In Judicio repetere. 11 Tanquam pauperem, emendicantem æs alienum. 12 Præterea. 13 Glycerium, quæ nihil habet, nisi bona Chrysidis, denudare, & vacuam omnibus bonis relinquere: quia nihil suum habet. 14 Peregrine. 15 Morem vel ingenium observas, id est, æquum & bonum. 16 Glycerium. 17 Quandoquidem. 18 Libentissime te ducam. 19 Euntes ad Glycerium. 20 Simo.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES, SIMO.

CH. [1] Satis jam, satis, Simo, [2] spectata erga te amicitia est mea:
Satis pericli cœpi [3] adire: orandi jam finem face:
Dum studeo [4] obsequi tibi, pene [5] illusi vitam [6] filiæ.
SI. [7] Imo enim quam maxume abs te postulo atque oro, Chreme,
[8] Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.
CH. Vide, quam [9] iniquus sis præ studio, [10] dum efficias id quod [11] cupis,
Neque [12] modum benignitatis, neque quid me ores, [13] cogitas:
Nam si [14] cogites, [15] remittas me [15] onerare injuriis.
SI. [17] Quibus? *CH.* [18] ah! rogitas? [19] perpulisti me, ut [20] homini adolescentulo

1 Multis generibus officiorum. Chremes vehementer iratus ob ea, quæ audiverat ex Davo, quæ viderat de puero Simonem compellat, ut, quod jam cœptum erat de nuptiis id prorsus deleretur. Conatur Simo lenibus verbis iram Chremetis sedare. 2 Probata, cognita, id est, satis superque hactenus meam erga te amicitiam probasti & expertus es. 3 Subire tua causa. 4 Ad tuam voluntatem cuncta facere, tibi inservire. *Consequimur*, inquiunt, studio, *obsequimur* officio: *persequimur* injuria: *prosequimur* ordine: *assequimur* voto. 5 Perdidi, ridiculam feci. Sic Tacitus *illudere pecuniæ* dixit: Ter. *ludere operam*. 6 Philumenæ. 7 Sed certe. 8 Ut benevolentiam illam, per verba paulo ante inceptam, nunc ipso effectu, actu confirmes. 9 Iniquus sis petitor, qui tuam ipsius cupiditatem magis, quam æquum, spectas, præ nimia cupiditate faciendi, quod institueris. 10 Dummodo. 11 Ut filiam meam dem gnato tuo. 12 Justam mensuram benevolentiæ, id est, quantum sit petendum. 13 Attendis. 14 Cogitares modum petitionis. 15 Desineres. 16 Vexare, opprimere injustis petitionibus. Nam *injuria* dicitur, quicquid non jure fit. 17 Quibus injuriis te onero? 18 Interjectio dolentis & indignantis. 19 Impulisti precibus tuis. 20 Juveni, imperito omnium rerum.

In [1] alio [2] occupato amore, [3] abhorrenti ab re uxoria,
Filiam darem in [4] seditionem, atque [5] incertas nuptias,
[6] Ejus labore, atque ejus [7] dolore gnato ut [8] medicarer tuo.
[9] Impetrasti: [10] incepi, [11] dum res tulit: nunc non [12] fert, [13] feras.
[14] Illam [15] hinc civem esse ajunt: puer est [16] natus: [17] nos missos face.

SI. [18] Per ego te Deos oro, ut ne [19] illis [20] animum inducas credere,
[21] Quibus id maxime utile est [22] illum esse quam [23] deterrimum:
[24] Nuptiarum gratia [25] hæc sunt [26] ficta atque incepta omnia:
[27] Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.

1 Alterius puellæ, quam filia meæ. 2 Detento, id est, qui amet aliam. 3 Alieno a conjugio legitimo, id est, qui non vult ducere uxorem. 4 Discordiam, non matrimonium: quotidie enim in seditione essent inter se. 5 Non firmum matrimonium: quia eam fotasse relinqueret, aut rationem aliquam iniret, qua eam repudiaret. 6. Filiæ meæ commodo. Argumentum ab iniquo. 7 Mœrore, ægritudine. 8 Mederer, remedium adferrem: quia amoris gravi vulnere saucius est. 9 Hoc a me, ut filiam darem gnato tuo uxorem. 10 Parare nuptias. 11 Quandiu honestas vel utilitas filiæ postulavit ac passa est. 12 Res seu utilitas non permittit. 13 Patiaris oportet: quandoquidem filiam non sum daturus, cum res non ferat. 14 Glycerium, quam amat Pamphilus. 15 Civitatis hujus Atheniensis, id est, civem Atticam. 16 Ex ea & filio tuo. 17 Dimitte nos, nec amplius precibus aures nostras obtunde. 18 Negationem suam Simo prece munit, & adhuc de fallacia conficta Chremeti persuadere vult: ipsam personarum utilitatem pro argumento habens. 19 Maledicis, sc. meretricibus, servis, ancillis. A qualitate personæ. 20 Tibi persuadeas velis. 21 A causa ad effectum. 22 Filium meum Pamphilum. 23 Pessimum, perditissimum, sceleratissimum. 24 Ad disturbandas seu impediendas cum tua filia nuptias, & cum Glycerio conficiendas. 25 Quæ ais facta fuisse. 26 Ab his. 27 Postquam Pamphilus meus duxerit filiam tuam uxorem, atque ita non erit, quod sperent se confictis istis dolis posse proficere, evanescent omnia: ementiri hæc talia & in vulgus edere desinent, cum sibi nil prodesse amplius mendacium videbunt.

CH.

CH. [1] Erras : [2] cum Davo egomet [3] vidi [4] jurgantem [5] ancillam. *SI.* scio. *CH.* at
[6] Vero vult; cum [7] ibi me adesse, [8] neuter tum [9] præsenserat.
SI. Credo; & [10] id facturas, Davus [11] dudum prædixit mihi:
Et nescio [12] quid tibi sum oblitus hodie [13] ac volui [14] dicere.

1 Falleris. Pertendit, quod dixerat Chremes, urgetque Simonem, ut expedire se ex tempore nequeat. 2 Servo tuo. Vide supra 4, 5. 3 A testimonio, nempe a sensu oculorum. 4 Litigantem, sc. propter puerum appositum. 5 Glycerii, sc. Mysidem. 6 Serio litigabant, non simulate. 7 Apud ædes tuas. 8 Eorum, id est, neque Davus, neque ancilla. 9 Præviderat, prius perceperat. 10 Quod dixisti de puero, & ancilla, quæ illum ante januam nostram apposuit: *vel* mulieres ex Glycerii domo jurgaturas, ac nuptias disturbaturas. 11 Jampridem. Vide supra 1, 2. 12 Propter quid, quamobrem, aut quomodo. 13 Et quidem volui dicere, destinaveram dicere: quasi ita in domo sua invitaret & attractum Chremetem vellet, ut nunc audiret, quod antea non prædictum erat. Vel *ac volui*, i. ut, sicut volui, sicut destinaveram. Sic Heaut. 2, 3. 24. *Animus te erga idem ac fuit*, id est, ut vel sicut fuit. 14 Nempe Davum hæc omnia mihi prædixisse, id est, miror, quomodo acciderit, ut hoc ipsum, quod maxime tibi dictum volui, modo oblitus sum tibi dicere.

ACTUS V. SCENA II.

DAVUS, CHREMES, SIMO, DROMO.

DA. [1] Animo jam nunc [2] otioso [3] esse impero. *CH* hem [4] Davum tibi.
SI. [5] Unde egreditur? *DA.* [6] meo præsidio, atque hospitis. *SI.* [7] quid illud mali est?

1 Simo cum vidisset Davum egredientem a Glycerio, & cum ex eo audivisset venisse, qui Glycerium diceret esse Civem Atticam: ira accensus, Davum intro raptum conjicit in vincula. 2 Securo, tranquillo, a metu vacuo: quia (inquit Donatus) negotium solicitudo est. Sic Eun. 5, 3. 9. *Virum bonum eccum Parmenonem incedere video: vide ut otiosus sit, si Diis placet.* 3 Pamphilum, Glycerium, Charinum, & nos omnes harum partium fautores. 4 Ecce Davum. 5 Ex cujus ædibus exit Davus; Videns Simo Davum egredientem a domo Glycerii, potiusque id per indignationem atque admirationem dicit, quam per ignorantiam. 6 Jubeo vos esse animo otioso meo auxilio, mea opera, & adventu Critonis peregrini. Davus non videns Chremetem neque Simonem, continuat suum sermonem. 7 Quod Davus egreditur domo Glycerii adeo exultans.

DA.

DA. Ego [1] commodiorem hominem, [2] adventum,
[3] tempus non vidi. *SI.* [4] ſcelus!
Quemnam hic laudat? *DA.* omnis res eſt jam
in vado. *SI.* ceſſo [6] alloqui?
DA. [7] Herus eſt: quid agam? *SI.* o ſalve [8] bone
vir. *DA.* [9] hem Simo, o [10] noſter Chreme.
Omnia apparata jam ſunt [11] intus. *CH.* [12] curaſti probe.
DA. [13] Ubi voles, [14] accerſe. *SI.* [15] bene ſane:
[16] is enim vero [17] hinc nunc abeſt.
[18] Etiam tu hoc reſpondes? [19] quid iſtic tibi negoti
eſt. *DA.* [20] mihine? *SI.* ita.
DA. Mihine? *SI.* tibi [21] ergo. *DA.* [22] modo introii.
SI. quaſi ego, [23] quam dudum, id rogem.

1 Opportuniorem. Admiratur Davus, quod in ipſo articulo periculi ſupervenerit Crito. 2 Commodius advenire. 3 Nunquam vidi commodius in ipſo tempore quemquam accedere, atque hic Crito acceſſit. 4 Hic ſceleratus Davus: ad ſenſum enim, non ad verba reſpicit. Sic ſupra 3, 5, 1. *Ubi illic* ſcelus *eſt, qui me perdidit?* 5 In tuto, in ſecuritate, citra diſcrimen. Nam ut in profundo periculum eſt (ait Donatus) ita in vado ſecuritas eſt. Eſt ergo metaphora a natantibus vel navigantibus ſumpta, qui ſalvi ſunt, ubi vadum contigerunt. Supra: *Ego in portu navigo*. 6 Davum. 7 Metuentis & perturbati animi ſunt verba. 8 Ironia. 9 Interjectio perturbati eſt. 10 Blandimentum eſt, ut ſæpe alias. 11 In domo noſtra. Nam ſupra 3, 4. dixerat Simo: *Domum modo ibo, ut apparentur, dicam*. 12 Ironia qua ſignificat, quod nihil effecerit. 13 Quando, cum. 14 Sponſam. Philumenam, ut fiant ſtatim nuptiæ. 15 Dicis. Iracunda Ironia. De hoc intolerabiles nugæ in Donati commentario leguntur: *bene ſane: valide, quia qui ſanus eſt, idem & validus*: quis credat Donatum hæc ſcripſiſſe? 16 Pamphilus. Eugraphius melius id legit, & explicat: hoc enim ſolum jam deeſt, ut ipſa puella ſive ſponſa debeat evocari. 17 A nuptiis. 18 Scilicet an non, id eſt, jamne reſponſurus es? id eſt, jamjam reſponde. 19 Quid eſt quod agas apud Glycerium? 20 Interrogas ſc. quid fuerit negotii? Quam evidenter, & ἐν ἤθει tergiverſationem ſervi perturbati expreſſit, qua tamen proditur Pamphilus, omniſque jam fallaciis fides abrogatur. 21 Inquam. Sic Phor. 5, 1, 27. *C. Quid, duaſne is uxores habet? S. au, obſecro, unam ille quidem hanc ſolam. C. quid illa altera, quæ dicitur cognata? S. hæc* ergo *eſt*. 22 Nunc primum, paulo ante ingreſſus ſum domum Glycerii. Conſternatus Davus, & non in promptu habens quid reſpondeat, eadem repetendo, aliud, quam interrogabatur, reſpondendo, vacillat. 23 Quandiu introieris, ibique fueris, id eſt, ad ea quæ rogo, non reſpondes: rogo enim, quid intus tibi fuerit negotii: reſpondes autem, te modo introiiſſe.

DA.

DA. Cum [1] tuo gnato [2] una, *SI.* anne est [3] intus Pamphilus? [4] crucior miser.
[5] Eho, non [6] tu dixtin' esse inter [7] eos [8] inimicitias, [9] carnifex?
DA. [10] Sunt. *SI.* cur igitur [11] hic est? *CH.* quid [12] illum censes? [13] cum illa litigat.
DA. [14] Imo vero [15] indignum, Chreme, jam facinus. [16] faxo ex me audias.
[17] Nescio quis [18] senex modo [19] venit: [20] ellum, [21] confidens. [22] catus:
Cum [23] faciem videas, videtur esse [24] quantivis preti:
[25] Tristis severitas inest in [26] vultu, atque in verbis [27] fides.
SI. Quidnam [28] apportas? *DA.* nil equidem, nisi quod [29] illum audivi dicere.
SI. Quid [30] ait [31] tandem? *DA.* [32] Glycerium se scire civem esse hanc [33] Atticam.

1 Pamphilo. 2 Sc. *introiit*. 3 In domo Glycerii? 4 Excrucior hoc responso, vel propter talem filium. 5 Agedum. Interjectio ostendens Davum oppressum & verbis suis captum: vel est interjectio movens attentionem. 6 Supra 3, 2. 7 Pamphilum & Glycerium. 8 Litem, jurgium. 9 Scelerate, impure. 10 Inimicitiæ inter eos. 11 In domo Glycerii. 12 Pamphilum facere in domo Glycerii. 13 Pamphilus contendit cum Glycerio. Amara Ironia. Irridet enim Simonem Chremes, quia dixerat: *Iræ sunt inter Glycerium & gnatum*. 14 Quin etiam. Rationem reddit, cur Pamphilus intus sit. 15 Maximum, indecens crimen. 16 Faciam, scil. *ut*. 17 Narratio, in qua primum describit personam, deinde vult probare Glycerium esse civem Atticam. 18 Critonem intelligit. 19 Ex Andro insula, in domo Glycerii. 20 Ecce illum: Δεικτικῶς: nam hoc dicens domum Glycerii ostendit, vel etiam ipsum Critonem in foribus stantem, vel e fenestra spectantem. 21 Constans sc. est, qui multum sibi fidit. 22 Prudens, cordatus, astutus, qui habet rerum usum, & sapit in rebus civilibus. 23 Hospitis formam, habitum. 24 Homo alicujus magnæ æstimationis. 25 Severa gravitas: *tristis* enim interdum ad laudem sumitur, non ad amaritudinem. Cic. *Judex tristis & integer*. 26 Oculis ipsius. 27 Veritas & constantia, id est, quod verbis pollicetur, re ipsa præstat, vel quæ loquitur, fidem merentur. 28 Narras, profers. 29 Critonem. 30 Hospes. 31 Hæc particula habet quiddam urgens, & accelerans. 32 Amasiam Pamphili. 33 Atheniensem, id est, Athenis natam.

SI. [1] Hem, Dromo, Dromo. *DA.* quid est? *SI.* [2] Dromo. *DA.* audi. *SI.* [3] verbum si addideris: Dromo.
DA. Audi obsecro. *DR.* quid vis? *SI.* [4] sublimem hunc intro rape, [5] quantum potes.
DR. [6] Quem? *SI.* Davum. *DA.* quamobrem? *SI.* [7] quia lubet: rape, inquam. *DA.* quid feci? *SI.* rape.
DA. Si quidquam mentitum invenies, occidito. *SI.* [8] nihil audio.
[9] Ego jam te commotum reddam. *DA.* tametsi hoc verum est? *SI.* tamen.
Cura adservandum [10] vinctum: atque audin'? [11] quadrupedem constringito:
Age nunc; jam ego pol hodie, si vivo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &
[12] Illi patrem. *CH.* [13] ah! ne [14] sævi tantopere.
SI. Chreme,
[15] Pietatem gnati? nonne te miseret mei?

1 Commotus ira Simo & dolore nihil dicit, nisi quod punitorem servorum sæpius vocat. 2 Simo non vult audire. 3 Pessime te tractabo. Aposiopesis. 4 Ita hunc Davum in altum sublatum vel in carcerem seu pistrinum celeriter corripe, ut terram non tangat, sed pendeat. Plaut. Asinar. 5, 2, 18. *Quin tu illum jubes ancillas* rapere sublimem *domum*. 5 Celerrime. 6 Vis rapiam sublimem? 7 *Stat pro ratione voluntas*. Juven. Sat. 6. 8 Non accipio excusationem. 9 Ego jam commovebo & excitabo te securum & me contemnentem. Cum enim Davus supra *otiosus* incessisset, aliosque animo otioso esse jussisset, hæc Simo dicit: sicut Heaut. 4. 4. 8. *Dormiunt: ego pol istos* commovebo: an alludit ad labores pistrini, in quod post vincula & verbena dedendus erat. Al. *comptum*, id est, verberatum, laceratum. Sic Heaut. 5, 1, 77 *Sed Syrum. M. quid eum? CH. egone? si vivo, adeo exornatum dabo, adeo depexum, ut, dum vivas, meminerit semper mei.* 10 Ligatum pedibus & manibus. 11 Manus ac pedes ejus colligato, ita ut dispositus sit in morem bestiæ quadrupedis aut feræ. Videtur allusisse ad morem Atheniensium, qui servos, si quid gravius admisissent, vinculis quibusdam ligneis (κυφῶνες appellatis, a κύπτω id est, *inclino*) stringebant, quæ ipsorum colla ita deprimerent, ut quadrupedum instar cogerentur stare, nec caput erigere possent. 12 Pamphilo ostendam, quid sit pericli, id est, quantum periculum, patrem fallere. 13 Corripientis. 14 Sis adeo crudelis irascere. 15 Scilicet *nonne vides*? Q. d. vides quam pium & patris amantem habeam filium. Ironia. intelligit enim contrarium, sc. impietatem filii sui Pamphili.

Tan-

Tantum [1] laborem capere ob talem filium?
[2] Age Pamphile: [3] exi Pamphile: ecquid [4] pudet?

1 An non indignum est, me tantam ærumnam capere, ob tam perditum filium? 2 Hortantis est exitum. 3 Egredere e Glycerii domo. 4 Esse apud meretricem.

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS, SIMO, CHREMES.

PA. [1] Quis me [2] vult? [3] perii! [4] pater est. *SI.* quid ais [5] omnium? *CH.* [6] ah!
[7] Rem [8] potius ipsam dic, ac [9] mitte male loqui.
SI. Quasi quidquam [10] in hunc jam [11] gravius dici possit:
[12] Ain' tandem? civis Glycerium est? *PA.* ita [13] prædicant.
SI. [14] Ita prædicant? o [15] ingentem confidentiam!
[16] Num cogitat, quid dicat? num facti piget?

1 Simo acriter objurgat filium: confessus crimen filius veniam petit, ac se totum paternæ subjicit voluntati. Minis commotus Simonem placare nititur Chremes, & tandem exorat. 2 Vocat. 3 Exclamatio dolentis. 4 Meus Simo, qui me vult. 5 Pessime, sceleratissime. Aposiopesis ex ira. 6 Dehortantis est. 7 Ipsum factum, propter quod illi succenseas. 8 Eligentis est. 9 Omitte, desine conviciari illi. 10 Contra Pamphilum. 11 Enormius, durius, quam quod fecit, quam quod peccavit: sic Donatus supplet. Videtur autem hoc dicere, cum Chremes submonuisset, non esse maledictis agendum cum filio, sed demonstratione peccati utendum. Simo, quasi in hominem, inquit, tam nocentem peccari posset maledicendo: quasi non eousque flagitiis suis processerit, ut nihil jam in eum nimis durum dici queat. 12 Audes ne hoc dicere? sc. quod tuo allegatu modo sceleratus Davus apportavit? Irascenti & jurganti convenit abrupta interrogatio. Ita scena seq. Critonem statim adoritur: *Eho, tu Glycerium hic civem esse ait?* 13 Homines dicunt. 14 Repetitio per iracundiam. 15 O maximam hominis audaciam! Sumitur *confidentia* hoc loco in malam partem. 16 Num attendit Pamphilus? Accusatio Simonis huc tendit, quod Pamphilus obstinate operam det, ut Glycerium uxorem ducat: id exaggeratur, tanquam contra mores & leges civitatis, itemque contra voluntatem patris, cujus in hoc negotio præcipua auctoritas esse deberet, suscepturn.

[1] Num [2] ejus color pudoris signum [3] usquam indicat?
Adeon' [4] impotenti esse animo ut [5] præter [6] civium
[7] Morem, atque [8] legem, & sui voluntatem patris,
Tamen [9] hanc habere cupiat [10] cum summo probro?
PA. Me miserum! *SI.* [11] modone [12] id demum [13] sensti Pamphile?
[14] Olim istuc, olim [15] cum ita animum induxti tuum,
Quod [16] cuperes [17] aliquo pacto efficiendum tibi,
Eodem die [18] istud verbum vere in te [19] accidit.
[20] Sed quid ago? cur me excrucio? cur me [21] macero?
Cur meam [22] senectam [23] hujus [24] solicito amentia? [25] an
Pro hujus [26] ego ut [27] peccatis supplicium [28] sufferam?

1 Num erubuit? Vide simile exemplum figuratæ orationis Apud Virg. 4. Æn. in oratione Didonis ad Æneam; *Num fletu ingemuit nostro.* 2 Filii mei. 3 In aliqua parte faciei ostendit propter admissum facinus? *Nam ego* (inquit Plautus) *illum periisse duco, cui quidem periit pudor.* Unde Cato senior iis se juvenibus magis dicebat delectari, qui erubescerent, quam qui pallescerent. Diogenes adolescentem rubore perfusum videns, *Confide* (inquit) *fili hujusmodi est virtutis color.* 4 An possibile est vel decet filium meum esse animo debili ac languenti, qui sibi suisque moderari nec imperare nequit? 5 Contra. 6 Atticorum. 7 Consuetudinem. 8 Atheniensium vel a Pericle latam, quæ vetabat connubia cum peregrinis jungere: ut si quis ex duobus Atheniensibus non nasceretur, nothus esset, & [illegible], planeque expers bonorum ac magistratuum civilium. *Mos* est jus non scriptum. *Lex* autem est jus scriptum. 9 Meretricem Glycerium. 10 Cum maxima totius familiæ ignominia, dedecore. 11 Nunc. 12 Nempe te esse miserum. 13 Sensisti, percepisti? Syncope. 14 Jampridem, multo ante. Facunde describit pervicax animi propositum, sc. lubidinem animi. Confer supra, 2, 1, 6. &c. & Eun. 2, 3, 28. & 29. 15 Cum hoc proponeres, tibi persuaderes. 16 Cupiebas. 17 Quoquo modo esse tibi perficiendum. 18 Sc. *miserum.* 19 Contigit tibi. 20 Sed quid ego sumo hanc operam? Se ipsum reprehendit. 21 Affligo? 22 Senectutem, quæ per se morbus est. 23 Filii mei. 24 Sollicitam reddo, contristo propter dementiam hujus? 25 Ideo facio. 26 Qui pater sum. 27 Criminibus. 28 Patiar?

1 Imo.

[1] Imo habeat, valeat, vivat cum illa. *PA.* [2] mi pater.
SI. [3] Quid mi pater? quasi tu hujus indigeas [4] patris.
[5] Domus, [6] uxor, [7] liberi [8] inventi invito patre,
[9] Adducti, qui [10] illam [11] civem [12] hinc dicant, [13] viceris.
PA. [14] Pater, licetne [15] pauca? *SI.* quid dices mihi? *CH.* at
Tamen Simo audi. *SI.* ego audiam? quid audiam
Chremes? *CH.* attamen dicat, sine. *SI.* age, dicat, sino.
PA. Ego me amare [16] hanc fateor, si [17] id peccare est, [18] fateor id quoque.
Tibi pater me [19] dedo, quidvis oneris [20] impone: [21] impera.
Vis me [22] uxorem ducere? [23] hanc vis amittere? ut potero [24] feram.
Hoc [25] modo te obsecro, ut ne credas a me [26] allegatum [27] hunc senem.

1 Quin potius habeat illam uxorem, quam cupit, abeat, degat cum Glycerio. Concessio amara. Tales indignantium mores etiam alibi signat. Vide Hec. 3, 5, 61. sed παθητικώτερον Ad. 1, 2, 54. & 55 2 Verbum rogantis veniam. 3 Sc. loqui audes. 4 Opera mea, qui sum pater tuus. Se ipsum ostendit. 5 Sc. est inventa, in qua cum Glycerio habitas. 6 Glycerium, quam foves ut uxorem. 7 Puer unus. Invidiose hoc dicit. 8 Sc. sunt. 9 Producti, subornati a te sunt testes. 10 Glycerium. 11 Non meretricem. 12 Hujus civitatis. 13 Te penes sit victoria. 14 Τὸ *pater* non sine emphasi pronunciandum est, ut Hec. 2, 1, 3, 4. 15 Sc. *loqui* vel *dicere*. 16 Glycerium. 17 Quod eam amem. 18 Sc. me peccare. *Vitia sua confiteri, sanitatis indicium est.* Sen. Epist. 53. Cic. *Cujusvis hominis est, errare: nullius, nisi insipientis, in errore perseverare.* 19 Committo me tuo imperio. 20 Humeris. 21 Jube filium tuum facere quod voles. 22 Aliam sc. filiam Chremetis. 23 Vis me Glycerium relinquere? 24 Patiar. 25 Tantumodo. 26 Donatus ad libitum exponit, ego malim πεμφθέντα, missum, subornatum, productum, ut comprobet in meam gratiam, Glycerium esse civem Atticam. Supra: *Adducti, qui illam civem hinc dicant.* 27 Critonem.

Sine

Sine me [1] expurgem, atque [2] illum huc [3] coram adducam. *SI.* adducas? *PA.* sine pater.
CH. [4] Æquum postulat: [5] da veniam. *PA.* [6] sine te hoc exorem. *SI.* sino.
[7] Quidvis cupio, [8] dum ne ab [9] hoc me falli [10] comperiar, Chreme.
CH. [11] Pro [12] peccato magno [13] paulum supplicii satis est patri.

1 Ut excusem, abluam me hac suspicione, quam de me concepisti. Metaph. sumpta a tritico, aut leguminibus, quæ paleis, aut aliis rebus emundantur. 2 Senem. 3 In præsentia tua, quo mihi fidem habeas. Adverbialiter hic sumitur. 4 Quod justum est petit a te filius. 5 Concede, fac ei potestatem adducendi illius. 6 Permitte ut orando hoc a te impetrem. 7 Fieri. 8 Dummodo. 9 Filio meo Pamphilo. 10 Comperiam. Verbum deponens est Sal. In Jug. *Sed ego comperior Bocchum magis Punica fide, quam ob ea, quæ prædicabat, simul & Romanos, & Numidas spe pacis detinuisse.* 11 Pater non debet omnia summo jure agere. 12 Quod filius commiserit. 13 Exigere a filio.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILUS.

* *CR.* [1] Mitte orare: una [2] harum quævis causa, [3] ut faciam, me monet,
Vel [4] tu, vel quod [5] verum est, vel quod ipsi [6] cupio Glycerio.
CH. [7] Andrium ego Critonem video? & certe [8] is est: [9] salvus sis, Crito.

* Opera Critonis Andri (cujus in hac scena cum Simone Chremete congressus continetur) Glycerium Chremetis filia agnoscitur, & conceditur Pamphilo, & Davus liberatur. 1 Omitte, desine. Exoraverat Pamphilus patrem, ut liceret adducere Critonem; ad illum curiculo contendit, atque ut ediceret apud patrem quæ ad agnitionem Glycerii pertinerent, rogavit: is ergo inter accedendum officiose pollicetur, sibi hanc rem non unam ob causam commendatam esse debere. 2 Ex his tribus, quas jam dicam, *vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Glycerio*. Causa impulsiva. 3 Quod petis, scilic. ut fortiter doceam Simonem, Glycerium esse civem Atticam. 4 Scilic. *monet*, ut faciam, id est, tua in me benevolentia. 5 Ipsa veritas est, quam dicturus sum scil. Glycerium esse civem Atticam. 6 Faveo. 7 Qui est ex Andro insula. 8 Crito Andrius. 9 Incolumnis. Salutatio est.

Quid

Quid tu Athenas [1] insolens? *CR.* [2] evenit: sed hiccine est [3] Simo?

CH. Hic est. *SI.* mene quæris? [4] eho, tu Glycerium [5] hinc [6] civem esse ais?

CR. Tu negas? *SI.* itane [7] huc [8] paratus advenis? *CR.* [9] quare? *SI.* rogas?

Tune [10] impune hæc facias? tune [11] hic homines adolescentulos,

[12] Imperitos rerũ, [13] eductos libere, in fraudem [14] illicis?

[15] Sollicitando, & [16] pollicitando [17] eorum animos [18] lactas. *CR.* [19] sanun' es?

SI. Ac [20] meretricios amores [21] nuptiis conglutinas?

PA. Perii! metuo, [22] ut substet hospes. *CH.* si, Simo, [23] hunc noris satis,

[24] Non ita arbitrere: [25] bonus [26] hic est vir. *SI.* hic vir sit bonus?

1 Cur tu venisti Athenas, qui non sis solitus venire, qui non consueveris videri Athenis? *Insolens* enim dicitur insuetus, insolitus, qui facit præter solitum morem. Sal. *Quæ* (vitia) *tametsi animus aspernabatur, insolens malarum artium*, id est, insuetus, insolitus malas exercere artes. Aliquando tamen pro superbo & arroganti ponitur, id est, eo quia non solita agit, sed excedit legem humanam & naturalem. 2 Contigit casu aliquo ut Athenas venirem. Pudet enim eum fateri propter hæreditatem venisse. 3 Pater Pamphili? 4 Indignantis est. 5 Hujus civitatis. 6 Atticam. 7 In hanc civitatem. 8 Subornatus & dolo compositus. 9 Paratus advenirem? 10 Sine pœna, non punitus? 11 Athenis, ubi delicta vindicantur. 12 Imprudentes, nescientes quid agant. 13 Qui semper honeste educati sive nutriti fuerunt more eorum adolescentulorum, qui ingenui nati sunt, vel quibus facta est copia, ut libere vivant. 14 Seducere conaris? 15 Incitando seu stimulando eos bonis verbis ad id, quod cupis eos facere. 16 Promittendo multa dona. 17 Adolescentulorum. 18 Dulcedine quadam delinis & demulces simplices eorum animos? Sic supra 4, 1, 24. *Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres.* 19 An mentis compos es? 20 Impudicos adolescentulos, qui amore meretricio correpti sunt. 21 Connubio indissolubiliter conjungis, ut glutine res aliquæ conjunguntur, id est, efficis ut meretrices fiant uxores? 22 Ne non peregrinus iste Crito subsistere possit, id est, sustinere sermone patris mei, ne patris Simonis sermone territus succumbat, neque ferre possit contumelias patris, atque ita non satis firmis argumentis probet Glycerium civem esse Atticam. 23 Critonem nosses. 24 Illum esse talem, qui vellet seducere adolescentes. 25 Probus, honestus. 26 Crito.

Itane [1] attemperate [2] venit hodie [3] in ipsis nuptiis,

[4] Ut veniret antehac nunquam? [5] est vero huic credendum, Chreme?

PA. [6] Ni metuam patrem, habeo [7] pro illa re, [8] illum quod moneam probe.

SI. [9] Sycophanta! *CR.* [10] hem. *CH.* [11] sic Crito est hic: mitte. *CR.* videat, [12] qui siet.

[13] Si mihi pergit, quæ vult, dicere, [14] ea, quæ non vult, audiet.

Ego [15] isthæc [16] moveo, aut curo? non tu [17] tuum malum [18] æquo animo feres?

Nam ego quæ [19] dixi, vera, an falsa audieris, jam [20] sciri potest.

[21] Atticus quidam olim [22] navi fracta ad [23] Andrum [24] ejectus est,

Et [25] istæc una [26] parva virgo: [27] tum ille [28] egens forte [29] applicat

Primum ad [30] Chrysidis patrem se. *SI.* [31] fabulam inceptat. *CH.* [32] sine.

CR. Itane vero [33] obturbat? *CH.* [34] perge. *CR.* tum [35] is mihi cognatus fuit,

1 In tempore, opportune. 2 In hanc urbem. 3 In ipso articulo & puncto nuptiarum filii mei. 4 Venerit. Tempus pro tempore. 5 Ironia. Q. d. non est illi fides habenda. 6 Nisi metuerem patrem Simonem. 7 De illa re quam objicit pater, quid scilicet sit respondendum. Q. d. Ipsa rei veritas est. Critonem Athenas venisse statim audita morte Chrysidis cognatæ, hæreditatis accipiendæ causa. 8 Hospitem Critonem. 9 Calumiator! Hoc exclamando profert. 10 Interjectio indignantis. 11 Hic Simo est talis naturæ, sic homo est, scilicet iracundus: dimitte eum, nec attende ad ea, quæ dicit: ἔπος αὐτός ἐστι. Menander. 12 Qualis ipse sit dicendus, quo convicio sit appellandus. 13 Plaut. Asin. 2, 4, 82 *Tu contumeliam alteri facias, tibi non dicatur?* 14 Maledicta. 15 De nuptiis, quæ tu mihi objicis? 16 Perturbo. 17 Amorem filii. 18 Patienter. 19 De Glycerio. 20 Ex his, quæ mox dicam. 21 Civis Atheniensis. Narratio Critonis. 22 Naufragio facto. 23 Circa Andrum insulam. 24 Sc. *ad littus*. 25 Glycerium simul cum hoc cive ejecta est ad littus. 26 Cum adhuc esset parva. 27 Civis Atticus. 28 Tanquam egens & naufragium passus. 29 Confert se, id est, venit, accessit, 30 Quæ nuper mortua est hic Athenis. 31 Rem fictam, nugas, & mendacium incipit. 32 Permitte eum loqui. 33 Interloquitur, interturbat sermonem meum? 34 Loqui. 35 Chrysidis

ter.

Qui [1] eum recepit : [2] ibi ego audivi ex [3] illo
sese esse Atticum.

[4] Is [5] ibi mortuus est. *CH.* ejus [6] nomen ?
CR. [7] nomen tam cito tibi ?

[8] Phania. *CH.* [9] hem, perii ! *CR.* verum hercle
opinor [10] fuisse Phaniam.

Hoc certo scio, [11] Rhamnusium se ajebat esse. *CH.*
o Jupiter !

CR. [12] Eadem hæc, Chreme, multi alii in Andro
tum audivere. *CH.* [13] utinam

Id sit, quod spero ! eho dic mihi, [14] is eam tum,
Crito,

[15] Suamne ajebat esse ? *CR.* non. *CH.* [16] cujam
igitur ? *CR.* fratris filiam.

CH. Certe [17] mea est. *CR.* [18] quid ais ? *SI.*
quid tu [19] ais ? *PA.* [20] arrige aures, Pamphile.

SI. [21] Qui credis ? *CH.* [22] Phania ille frater meus
fuit. *SI.* [23] noram, & [24] scio.

CH. [25] Is [26] hinc, [27] bellum fugiens, meque in
Asiam persequens, [28] proficiscitur.

1 Atticum in domum suam excepit. 2 Apud Chrysidis patrem. 3 Hospite, qui fecerat naufragium. 4 Atticus. 5 In Andro. 6 Sc. *dic.* 7 Sc. *dicam tibi?* 8 Nomen ejus est Phania. Hoc ita dicit Crito, ut nemo audiat, dubitans an ipse sit. 9 Dolentis est. 10 Eum cognatum meum Phaniæ nomen habuisse. 11 Ex Rhamna, pago in agro Attico, claro marmorea statua Nemesis: id. Deæ ultricis superborum, quæ ob id *Rhamnusia* dicitur. 12 Quæ nunc audis, nempe ipsum dicentem se fuisse Rhamnusium. 13 Utinam is sit frater meus. 14 Quam Phania dicebat esse. 15 An is Phania dicebat eam puellam suam filiam esse? 16 Cujus ergo filiam dicebant eam esse? 17 Sc. *filia*. 18 Vehementer admiratur, quod dicit suam esse filiam. 19 Affirmas de illa puella ? Ad Chremetem dicit. 20 Alloquitur se ipsum Pamphilus dicens, attende diligenter, & more animalium, quæ mobiles aures habent, attolle aures, quo facilius & attentius audias. Metaph. ergo ab animantibus, quorum plerisque mos est, si quando quid eminus audiant, aures surrigere. Plau. *Pro Dii immortales mihi sic suo sermone* arrexit aures. Virg. 1. Æn. *Tum pietate gravem ac meritis si forte virum quem Conspexere, silent*, arrectisque auribus *astant*. 21 Unde credis esse tuam filiam? 22 Quem recensuit Crito. 23 Novi Phaniam. 24 Eum fuisse fratrem tuum. 25 Phania. 26 Ex hac urbe, scilicet Athenis. 27 Bellicos tumultus timens. 28 Recedit, abit.

1 Tum

[1] Tum [2] illam [3] hic relinquere [4] est veritus: post illa nunc primum [5] audio:
Quid [6] illo sit [7] factum. *PA.* [8] vix sum apud me, [9] animus [10] commotus est [11] metu,
[12] Spe, [13] gaudio, [14] mirando hoc tanto tam repentino [15] bono.
SI. [16] Næ [17] istam [18] multimodis [19] tuam inveniri gaudeo. *PA.* [20] credo pater.
CH. At mihi unus [21] scrupulus etiam restat, qui me [22] male habet. *PA.* dignus [23] es
Cum tua [24] religione [25] odio: nodum in [26] scirpo quæris. *CR.* [27] quid istud est?
CH. [28] Nomen non [29] convenit. *CR.* fuit hercle [30] aliud [31] huic parvæ. *CH.* [32] quod Crito?
Numquid meministi? *CR.* [33] id quæro. *PA.* egone [34] hujus [35] memoriam patiar meæ
[36] Voluptati obstare, cum egomet possim [37] in hac re [38] medicari mihi?

1 Cum proficisceretur hinc. 2 Filiam meam Glycerium. 3 Athenis. 4 Phania frater meus. 5 Ex Critone. 6 De illo Phania, fratre meo. 7 Sc. quod mortuus sit. 8 Vix sum compos animi, id est, nescio quomodo sim affectus. 9 Adeo. Exponit, quomodo non sit apud se. 10 Perturbatus. 11 Ne hoc pater credat. 12 Quam habeo de ducenda Glycerio. 13 Lætitia, quam concepi ex narratione Critonis. 14 Admirabili, non audito, vel dum miror, scilicet quod Crito nunciat Glycerium esse Chremetis filiam. 15 Felicitate. 16 Certe. 17 Glycerium. 18 Multis modis, testimoniis, indiciis. 19 Tuam esse filiam. 20 Te gaudere. 21 Una dubitatio, anxietas, difficultas. Metaph. a *scrupolo*, sive *scrupo*, lapide minimo, qui in calceo latens, lædit & molestus est hominibus inter ambulandum. Vide Phor. 5 7. 61. 22 Torquet, angit, displicet mihi, id est, superest aliquid, quod a te scire debeo, antequam ego omnino adducar in opinionem ut hæc mea sit. 23 Tu Chremes. Secum loquitur Pamphilus. 24 Tuo hoc scrupulo, tam sollicita disquisitione, anxietate & nimia cura. 25 Qui odio habearis, quem omnes oderint. 26 In re minime dubia dubitandi occasionem quæris. Est autem *scirpus* junci species lævissima & sine nodis, cujus usus est in conficiendis mattis, quas & *storeas* & *tegetes* vocant. 27 Quisnam est is scrupulus, qui te male habet? 28 Puellæ, sc. Glycerium. 29 Concordat cum eo nomine, quod habuit filia mea, quam secum parvulam hinc abduxit frater. 30 Nomen. 31 Cum hæc Glycerium esset parva, id est, non dicta est Glycerium. 32 Nomen ei fuit? 33 Nunc cogito, quale sit nomen. 34 Critonis. 35 Quod non possit meminisse nomen. 36 Gaudio meo obesse, nocere. 37 Proprio nomine puellæ. 38 Remedium adferre,

Non

Non patiar: heus Chreme: [1] quod [2] quæris, Pasibula est. *CR.* ipsa est. *CH.* ea est.
PA. Ex [3] ipsa [4] millies audivi. *SI.* Omnes nos gaudere [5] hoc, Chreme,
Te credo credere. *CH.* ita me Dii ament, [6] credo. *PA.* [7] quid restat pater?
SI. Jamdudum [8] res reduxit me ipsa [9] in gratiam. *PA.* o [10] lepidum patrem!
De [11] uxore ita, ut [12] possedi, [13] nihil mutat Chremes. *CH.* [14] causa optuma est:
Nisi quid [15] pater aliud [16] ait. *PA.* [17] nempe. *SI.* [18] scilicet. *CH.* [19] dos, Pamphile, est
Decem talenta. *PA.* [20] accipio. *CH.* [21] propero ad filiam: eho [22] mecum Crito:
Nam [23] illam me haud nosse credo. *SI.* Cur non illam [24] huc [25] transferri jubes?
PA. Recte admones: Davo ego [26] istuc dedam jam negotii. *SI.* [27] non potest.

1 Sc. *nomen*. 2 A Critone. 3 Glyterio, quod scilicet nominaretur Pasibula. 4 Multoties. 5 In hac re, propter hoc, quod reperta sit filia tua. 6 Vos omnes gaudere. 7 Nisi ut eam ducam uxorem, & mihi hoc permittas. 8 Agnitio Pasibulæ. 9 In amicitiam Chremetis & tuam, ut sc. mihi bene cupiatis, & ego vobis. 10 Venustum, in quo plurimum est leporis ac venustatis, nam *lepos* sive *lepor* est venustas. 11 Glycerio mihi relinquenda. 12 Quam tot annos loco uxoris habui. Alludere videtur ad verba interdicti, *Uti possidetis, ita possideatis*. 13 Non pœnitet C. semetem conjugii mei. Supra 1. 1. *non muto factum*, id est, facti non pœnitet. 14 Nihil mutandi, cur nihil mutem. Similis est locus Heaut. 2. 2, 94. & 95. 15 Simo. 16 Vult, petit. 17 Certe pater meus nihil aliud est dicturus. 18 Certe nihil aliud ait. 19 Pro dote filiæ meæ dabuntur tibi aurei Gallici sexies mille. Nam *Talentum* minas continebat sexaginta: singulæ minæ drachmas centenas; id est, denos aureos Gallicos. Ignominiosum autem erat indotatas uxores ducere. 20 Grata habeo illa talenta, seu gratam habeo illam dotem. 21 Ut videam filiam ex insperato repertam. 22 Ito ad filiam meam. 23 Glycerium filiam meam, tandiu non visam. 24 Ad te. Pamphilo dicit. 25 Adduci, transportari. 26 Istud negotium committam, ut Glycerium huc convocet ad patrem suum: Pamphilus nescit, Davum vinctum esse. 27 Id negotium suscipere, quod tu velis.

PA. [1] Qui? *SI.* quia habet [2] aliud magis ex sese,
& [3] majus. *PA.* quidnam? *SI.* [4] vinctus est.
PA. Pater, [5] non recte vinctus est. *SI.* [6] haud
ita jussi. *PA.* jube [7] solvi, obsecro.
SI. Age [8] fiat. *PA.* at [9] matura. *SI.* [10] eo intro. *PA.* o faustum, & felicem hunc diem!

1 Quare? 2 Negotium; quod magis urget & ad se pertinet. 3 Majoris momenti, quam tuum. 4 Ligatus est in carcere, sive ergastulo. Jusserat enim quadrupedem costringi, supra 5. 2. 5 Justa de causa. 6 Scilicet *vinciri*: quadrupedem enim constringi jussi. 7 Davum liberari catenis. 8 Dissolvatur. 9 Ut solvatur. 10 Ut Davum dissolvam.

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS, PAMPHILUS.

CH. [1] PRoviso, quid [2] agat Pamphilus: atque [3]
eccum. *PA.* aliquis forsan me [4] putet
[5] Non hoc putare verum: at mihi [6] nunc sic esse
[7] hoc verum lubet.
Ego vitam Deorum propterea [8] sempiternam esse
arbitror;
Quod voluptates [9] eorum [10] propriæ sunt; nam mihi immortalitas
[11] Parta est, si nulla huic [12] ægritudo gaudio [13]
intercesserit.

1 Procedo ut videam. Charinus hic prodit, ut actu quæ sunt e Pamphilo sciat, & Pamphilus de felicitate, quæ sibi obtigit, exultat. 2 Egerit ab eo tempore, quo a me relictus est. 3 Ecce illum Pamphilum. 4 Putare posset. 5 Non id sentire quod loquor, vel non putare id quod res est. 6 Post multas cogitationes. Emphasis est in nunc. Lætitiæ enim præsentis exultationem exprimit. Ita Fun. 5. 5. 3. Nunc *tempus profecto est, cum perpeti me possum interfici*. 8 Scilicet quod dicturus sum versu sequenti: *Ego vitam Deorum propterea*. &c. Q. d. Nolo pugnare aliter arbitrantibus; ego ita esse autumo, & quia rebus meis conducit, cupio esse verum. 8 Immortalem, perpetuam. 9 Deorum. 10 Perpetuæ, sempiternæ, constantes, nullum habentes dolorem intermissum. Sic supra 4. 3. 1. *Nihilne* esse proprium *cuiquam*. Q. d. Si propria hæc fuerit voluptas, Deus sum. Epicurea sententia. 11 Acquisita est ex hac voluptate, quam concepi de agnita Glycerio filia Chremetis. 12 Animi anxietas. 13 Inciderit, intervenerit, id est, si illa immortalitas non fuerit contaminata ægritudine aliqua.

1 Sed

Sed [2] quem ego [3] potissimum exoptem nunc mihi, cui [4] hæc narrem, [5] dari?

CH. [6] Quid illud gaudii est? *PA.* Davum video, nemo est [7] quem mallem, [8] omnium:

Nam [9] hunc scio mea [10] solide solum gavisurum [11] gaudia.

1 Insuavis est voluptas, nisi sit, cui eam narremus. Hinc & in Eun. Chærea curiosum aliquem intervenire cupit, qui ipsum rogitando obtundat, quid gestiat, aut quid lætus sit, quo pergat, unde emergat. 2 Amicorum. 3 Inter omnes amicos. 4 Quæ acta sunt a Chremete & Critone. 5 Obviam, id est, obviam venire. 6 Charinus procul audit Pamphilum gloriantem de felicitate. 7 Potissimum mihi dari, aut obviam venire, quam Davum. 8 Amicorum. 9 Davum. 10 Perfecte, ex animo. 11 Ob meam lætitiam.

ACTUS V. SCENA VI.

DAVUS, PAMPHILUS, CHARINUS.

DA. [1] Pamphilus ubinam hic est? *PA.* [2] Dave. *DA.* [3] quis homo est? *PA.* [4] ego sum. *DA.* o Pamphile.

PA. Nescis, quid mihi [5] obtigerit. *DA.* [6] certe: sed, [7] quid mihi obtigerit, scio.

PA. [8] Et quidem ego. *DA.* [9] more hominum evenit, ut quod sim nactus [10] mali,

Prius rescisceres tu, quam [11] ego, tibi quod evenit [12] boni.

PA. [13] Mea Glycerium [14] suos parentes reperit. *DA.* [15] o factum bene! *CH.* [16] Hem!

1 Davus e quadrupede redditus bipes, id est, vinculis exutus, quærit, ubinam sit Pamphilus: eo invento, uterque fortunas suas narrat. 2 Vocantis. 3 Qui me vocat. 4 Herus tuus Pamphilus, quem quæris. 5 Evenerit, acciderit. 6 Profecto nescio, quid tibi obtigerit. 7 Mali, id est, ego bene sensi, quod fuerim in compedibus. 8 Scio scilicet quid tibi obtigerit. Retulerat Simo supra sc. 4. *vinctus est.* 9 Sic solet accidere inter homines. 10 Sc. me fuisse vinctum. Quia velocior ficti pravique est fama, quam nuncia veri ac boni, id est, celerius mala, quam bona nunciantur. 11 Resciscerem. 12 De Glycerio, quod sit inventa filia Chremetis. 13 Quam ego tam perdite amo. 14 Inventa est filia Chremetis. 15 Recte contigit! Gratulantis. 16 Auscultans & hæc audiens Charinus, admiratur, ut etiam gaudeat.

PA. [1] Pater amicus [2] summus nobis. *DA.* [3] quis? *PA.* [4] Chremes. *DA.* [5] narras probe.
PA. Nec [6] mora ulla est, quin [7] eam uxorem [8] ducam. *CH.* [9] num [10] ille [11] somniat
Ea, quæ [12] vigilans [13] voluit? *PA.* tum de [14] puero Dave. *DA.* ah [15] desine:
[16] Solus est, quem diligunt Di. *CH.* salvus sum, si [17] hæc vera sunt.
[18] Colloquar. *PA.* [19] quis homo est? Charine, [20] in tempore ipso mihi advenis.
CH. [21] Bene factum. *PA.* hem, [22] audisti? *CH.* [23] omnia; [24] age; me [25] in tuis secundis [26] respice.
[27] Tuus est nunc Chremes: [28] facturum, quæ voles, scio esse omnia.
PA. Memini: atque [29] adeo longum est, nos [30] illum exspectare, [31] dum exeat.
Sequere [32] hac me intus ad Glycerium nunc: tu Dave abi domum.
Propera, accerse [33] hinc qui [34] auferant eam: quid stas? quid cessas? *DA.* [35] eo.

1 Glycerii. 2 Familiaris factus est. 3 Factus est amicus tuus? 4 Factus est. 5 Hoc mihi auditu est perquam jucundum. 6 Ullum impedimentum. 7 Glycerium. 8 Volente patre & Chremete. 9 Dicitur hoc de votis immodicis, quod, quicquid vehementer optaris: id fere somniare contingat. 10 Pamphilus. 11 Quasi per somnium narrat. 12 Cum vigilaret. 13 De Glycerio. 14 Quem ego sustuli ex mea Glycerio. 15 Noli de puero quidquam dicere. 16 Puer ille omnium felicissimus est & cui Dii favent. 17 Quæ dixit Pamphilus de Glycerio, & Davus de puero. 18 Cum utroque. 19 Qui ad nos accedit. 20 Opportune ac tempestive. 21 Quod in tempore ipso adveni. 22 Quid acciderit mihi? 23 Audivi. 24 Adverbium hortandi. 25 Rebus secundis, id est, quoniam jam pro voto omnia & ex animi tui sententia succedunt. Metaph. ab aquis, quæ secundo amne fluunt. 26 Memineris mei, adjuva me, ne obliviscaris mei, quem felicitate superas, ex eo, quod qui opem ferunt nobis, clamore nostro admoniti, respiciunt, id est, retro conversi aspiciunt, nos. Unde formula. *Deus respice nos*, &c. 27 Amicus. 28 Chremetem. Q. d. Si velis meo nomine petere Philumenam, scio hunc nunquam tibi denegaturum. 29 Certe, vel valde tædiosum esset. 30 Chremetem. 31 Donec. 32 Via. 33 Ex domo, in qua nunc est. 34 Transferant, ducant, comitentur Glycerium. 35 Accersitum, qui eam auferant.

[1] Nec exspectetis, [2] dum [3] exeant huc: [4] intus [5] despondebitur:
Intus [6] transigetur, si quid est, quod [7] restet. [8] Plaudite.

1 Pamphilus & Charinus adeunt Glycerium. Davus interea super pulpito remanens spectatores alloquitur. 2 Donec. 3 Pamphilus & Charinus. 4 In ædibus. 5 Glycerium Pamphilo, & Philumena Charino, id est, fient nuptiæ. 6 Absolvetur, tractabitur negotium de nuptiis. 7 Agendum, quod ad nuptias spectat. 8 Congratulamini Poetæ, qui hæc vobis suo ingenio spectanda præbuit, signum lætitiæ, & bene placitæ vobis comœdiæ ostendite manuum applausu.

*EUNUCHUS PUBLII TERENTII

Carthaginensis Afri.

1 ACTA 2 LUDIS MEGALENSIBUS, L. POSTHUMIO ALBINO, ET L. CORNELIO MERULA 3 ÆDILIBUS CURULIBUS. 4 EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, ET L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. 5 MODOS FECIT 6 FLACCUS CLAUDII FILIUS 7 TIBIIS DUABUS DEXTRIS. GRÆCA EST MENANDRI. 8 ACTA II. M. VALERIO MESSALA ET CN. FANNIO STRABONE CONSULIBUS, ANNO AB URBE CONDITA DXCIII. ANTE CHRISTUM NATUM CLIX.

* *Ε'ω.ῦχος* est inscripta fabula, ob vitiatam a Chærea adolescente puellam, qui consilio servi Parmenonis pro Eunucho in ædes Thaidis meretricis, cui dono data erat puella, fingitur introduci. Est enim εὐνοῦχος Latine *castratus*, ἀπὸ τῆς εὐνῆς, quod *cubile* significant καὶ ἔχω, *custodio*. 1 Recitata, repræsentata. 2 Qui fiebant in honorem magnæ matris Deæ Cybeles. 3 Quibus erat commissa publicorum ædificiorum cura, aliorumque munerum, quæ erant in publico exhibenda. *Curules* vero dicuntur *a curru*, a quo vehi solebant. 4. Exhibuerunt, quia fuerunt personati, & repræsentarunt Comœdiam. 5 In actionibus habebant suas cantilenas, modulationes, quas canebant per intervalla Scenarum. 6 Musicus. 7 Quod significat Comœdiam plenam esse gravitate. Tibiæ enim indicant qualitatem fabulę. Dextris tibiis utebantur, cum grave & serium esset argumentum: ut in hac Comœdia de aulica, politica, Thrasonicaque vita agitur. 8 Bis est exhibita: quare hæc Comœdia præ cæteris singularem habet laudem.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

ANTIPHO, *adolescens.*	PARMENO, *servus.*
CHÆREA, *adolescens.*	PHÆDRIA, *adolescens.*
CHREMES, *adolescens rusticus.*	PYTHIAS, *ancilla.*
DORIAS, *ancilla.*	SANGA, *lixa.*
DORUS, *eunuchus.*	SOPHRONA. *nutrix.*
GNATHO, *parasitus.*	THAIS, *meretrix.*
LACHES, *senex.*	THRASO, *miles.*

PER-

PERSONÆ MUTÆ.

STRATO, *militaris*.
PAMPHILA, *amabilis*.
SYRISCUS, *a Syro*.
SANNIO, *ob hasta*.
DONAX, *fistula sive arundo piscatoria*.

ERASMI IDIOMATA PERSONARUM.

Chærea, *ephebus ad quidvis audax, incogitans & impotentor amans*.

Chremes, *adolescens ruri educatus, eoque civilium blanditiarum insolens, & artium imperitus*.

Gnatho, *fingitur assentator & callidus*.

Laches, *pius in filium, & vehementi ingenio*.

Parmeno, *callidus, & osor meretricum*.

Phædria, *cordatus adolescens & cum morbo suo pugnans*.

Sanga, *fingitur libor ac domitus contemptor, quales fere coqui*.

Thais, *inducitur cordata & civilis, & inter meretrices probis moribus*.

Thraso, *fingitur stolidus & arrogans*.

RATIO NOMINUM.

Antipho ἀπὸ τοῦ ἀντὶ καὶ φῶς, *quasi dicas, lumen contra adferens, aut, adversa lux, quod obvius appareat*.

Chærea, *a* χαίρων, *latus, gaudens, quasi dicas*, Gaudentius.

Chremes, *vid. Andriam*.

Doryas, *a* δόρυ, *hasta, quod bello apta sit*.

Dorus, *a* δῶρον *donum, munus, quod dono mittatur Thaidi*.

Gnatho, *a* γνάθος, *maxilla, bucca, quod edax*.

Laches, *ab* ἔλαχον, *verbi* λαγχάνω, *sortior, sorte vel hæreditate obtineo*.

Parmeno, *quasi* παρὰ τῷ δεσπότῃ μένων, *apud dominum manens, quod sedulo adsit Domino suo*.

Phædria, *a* φαιδρὸς, *hilaris, alacer, quasi dicas*, Hilarius.

Pythias, *quasi* πυθομένη, *sciscitatrix, quod omnia percontetur, a* πυνθάνομαι, *sciscitor, audio, intelligo*.

Sanga, *a flumine Phrygiæ, vel a* σάττω, *onero, tanquam a componendis sarcinis*.

Sophrona, *a* σώφρων, *honestus, castus, quasi dicas*, Pudica.

Thais, *a* θεατὸς *spectabilis*, θεάομαι, *specto, quasi dicas*, speciosa.

Thraso, *a* θράσος, *audacia*.

EUNUCHI ARGUMENTUM
C. SULPICIO APOLLINARI
AUCTORE.

SOrorem [1] falso dictitatam [2] Thaidis,
[3] Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso,
[4] Ipsique [5] donat: erat [6] hæc civis [7] Attica.
[8] Eidem [9] Eunuchum, quem emerat, [10] tradi jubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
[11] Thrasoni [12] oratus [13] biduum concederet.
[14] Ephebus [15] frater Phædriæ, [16] puellulam
Cum [17] deperiret [18] dono missam Thaidi,
[19] Ornatu Eunuchi [20] induitur: [21] suadet Parmeno.
[22] Introit: [23] vitiat virginem: sed Atticus
Civis [24] repertus [25] frater [26] ejus, [27] collocat
[28] Vitiatam [29] ephebo; Phædriam [30] exorat Thraso.

1 Frequenter appellatam injuria, non vere, id est quæ putata est soror Thaidis, revera autem non erat. 2 Meretricis Rhodiæ. 3 Dici sororem. 4 Thaidi. 5 Puellam illam. 6 Puella advecta ex Rhodo Athenas a milite. 7 Oriunda ex civitate Atheniensi, vel ex parentibus Atheniensibus. 8 Thaidi. 9 Castratum, scilicet cum Æthiopissa. 10 Donari a Parmenone. 11 Militi. 12 Rogatus Phædria a Thaide. 13 Per spatium duorum dierum daret locum apud Thaidem. 14 Adolescens, qui jam pubertatis annos ingressus est. 15 Chærea. 16 Civem Atticam. 17 Amaret perdite. 18 A milite donatam. 19 Vestitu. 20 Vestitur. 21 Monet, consulit id fieri, scilicet ut induat. 22 Chærea ingreditur Thaidis domum habitu Eunuchi. 23 Stuprat. 24 Forte interveniens. 25 Chremes. 26 Pamphilæ virginis. 27 Matrimonio jungit, dat uxorem. 28 Puellam. 29 Chæreæ pubescenti. 30 Orando impetrat, ut aliqua parte apud Thaidem hæreat.

ALIUD M. ANT. MURETI.

CIvis quidam Atheniensis filiam, cui Pamphilæ, & filium, cui Chremeti nomen erat, habuit. Ex iis Pamphilam adhuc infantulam prædones rapuere e Sunio, & mercatori cuidam Rhodio vendidere; qui Rhodum advectam, meretrici, quam amabat, dono dedit. Hæc acceptam puellam pari cura ac studio, cum Thaide filia cœpit educare, nemo ut esset, qui non utramque ex ipsa genitam esse arbitraretur. Thais, quæ grandiuscula erat, cum ad eam ætatem pervenisset, ut viris placere posset, maternam, ut fit, vivendi

ratio-

rationem insecuta, cum hospite quodam Athenas venit, qui eam postea moriens hæredem reliquit. Interea miles, Thraso nomine, ad eam adjecit animum: cumque cum ea per aliquod tempus consuevisset, in Cariam profectus est. Thaidis mater per eos dies vitam morte commutaverat, fraterque ipsius Pamphilam venalem proposuerat, sperans eam, quod & formosa esset, & fidibus sciret, præclare a se venditum iri. Forte accidit, ut eo ipso tempore Thaidis amator miles esset Rhodi: qui, harum omnium rerum inscius, Pamphilam emit, ut esset, quod amicæ, Athenas reversus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam conditionem quæsierat, adjunxeratque sibi Phædriam, adolescentem Atheniensem, Lachetis filium. Inaudiverat interim etiam aliquid de Pamphila; jamque cum fratre ipsius Chremete aliquoties collocuta, eo pervenerat, ut non dubiis indiciis intelligeret, sororem illius esse, quæ secum in maternis ædibus educata foret. Summopere cupiebat igitur occasionem sibi aliquam dari, qua Pamphilam suis restitueret, eodemque facto, & puellam summo afficeret beneficio, & propinquorum illius amicitia fortunas constabiliret suas. Redit miles: sed cum cognosset de amore Phædriæ puellam se, nisi eo repulso, daturum negat. Thais, quid ageret, nescire: nam & Phædriam amabat ex animo, & Pamphilæ recipiendæ gratia quidvis sibi faciundum putabat: tandem, cum speraret, se postea facile consilium suum ei ipsi, cujus animum offenderat, probaturam; Phædriam, ut militi gratificaretur, excludit. Postridie accersito ei, atque ægre ferenti, tandem se purgat, multisque precibus ab eo impetrat, ut per biduum priores partes habere Thrasonem sineret: ubi primum eripuisset puellam, nihil sibi cum illo amplius fore. Phædria, ut hujus bidui molestiam æquiore animo ferret, rus sibi abeundum esse statuit: itaque abiens, mandat Parmenoni, ut Eunuchum & Æthiopissam ad Thaidem, cui eos emerat, duceret. Pamphilam, cum ex ædibus Thrasonis ad Thaidem deduceretur, conspicatus in via Phædriæ frater natu minor Chærea, ita ejus amore flagrare cœpit, nihil ut pensi haberet, dum ea potiretur: neque prius conquievit, quam ejus rei causa, ad Thaidem pro Eunucho deductus est. Quid plura? Thaide ad cœnam cum milite profecta, virgini a Chærea per vim vitium offertur. Turbæ undique mirabiles, donec, tota re patefacta, Thais a Lachete in fidem & clientelam recipiuntur. Chærea agnitam Pamphilam ducit uxorem. Thraso diu illusus, tandem in amoris meretricii partem, Gnathonis parasiti opera, admittitur.

PROLOGUS.

[1] SI quisquam [2] est, qui placere se [3] studeat bonis
[4] Quam plurimis, & [5] minime multos lædere;
[6] In his [7] Poeta hic nomen [8] profitetur suum.
[9] Tum [10] si quis est, qui dictum [11] in se inclementius
Existimavit esse, sic existimet sciat:
Responsum, non [12] dictum esse, quia læsit prior,
Qui [13] bene vertendo, & [14] easdem describendo male,
[15] Ex Græcis bonis Latinas [16] fecit non bonas.
[17] Idem Menandri [18] Phasma nunc nuper [19] dedit,
Atque in [20] Thesauro scripsit, [21] causam dicere
Prius unde petitur, aurum quare sit suum,

1 Invehitur suo more in adversarium suum, quem quibusdam erratis ipsius commemorandis, in quam maximum potest odium & invidiam adducit. Deinde Poetam defendit, ab eo furti accusatum: qui dicebat hanc Comœdiam ex Nævio & Plauto magna ex parte ablatam esse. Tandem attentionem postulat ad fabulam agendam. 2 In hac corona; in hoc cœtu vestro. 3 Laboret, cupiat. 4 Plurimis hominibus, & opponitur τῷ *minime multos*. 5 Paucissimos homines offendere, injuria afficere. 6 Inter tales, qui student placere, & non offendere. 7 Terentius. 8 Dat, edit. Translatio a militibus, qui nomina in militiam dant. *Profiteri* proprie est publice fateri. Aliquando usurpatur pro eo, quod est artem aliquam aut scientiam publice docere, publice legere: unde *Professores* bonarum artium dicimus vel eos, qui in iis eruditi sunt, vel qui eas publice docent & legunt. 9 Praterea. 10 Lucium Lavinium innuit: cujus calumniis respondit in Prologo Andriæ. 11 Contra se nimis aspere, nimis acerbe, id est, si quis putet se aliquo dicto læsum esse a Poeta. 12 Mordaciter sc. id est, non convicium convicio redditum. 13 Comœdias valde depravando & corrumpendo. Ludit enim Poeta in ambigua utriusque vocis significatione. 14 Fabulas. 15 Fabulis Menandri. 16 Qui male vertit in Latinam Linguam. 17 Lavinius. 18 Fabulam quandam seu Comœdiam Menandri, Poetę Gręci; sic appellatam, ab *apparitione vana*: *Phasma* enim Græcis *apparitio* seu *spectrum* dicitur; & proprie vana & incerta, ut in nocte. Hujus argumentum vide apud Donatum & Eugraphium. 19 Spectandum exhibuit, edidit. 20 Comœdia hoc nomine inscripta, tractaque de thesauro a sene avaro detento. 21 Illum senem, unde, id est, a quo petitur, id est, reum prius rationem dicere, se defendere apud judicem, quare thesaurum ad se pertinere contendat.

Quam

Quam [1] ille, qui [2] petit, unde is sit thesaurus sibi,
Aut [3] unde in patrium monumentum pervenerit.
Dehinc ne [4] frustretur. [5] ipse se, aut sic cogitet;
[6] Defunctus jam sum; nihil est quod [7] dicat mihi.
[8] Is ne [9] erret, moneo, & desinat [10] lacessere:
Habeo alia [11] multa, [12] quæ nunc condonabitur,
Quæ [13] proferentur post, si perget [14] lædere,
Ita ut facere [15] instituit. [16] Nunc [17] quam [18] acturi sumus
[19] Menandri [20] Eunuchum, postquam [21] Ædiles [22] emerunt,
[23] Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
[24] Magistratus cum [25] ibi adesset, [26] occepta est agi.

1 Adolescens, cujus erat aurum. 2 Illud, id est, petitor, actor roget, unde sibi vindicaret thesaurum, cur thesaurus ipsi deberetur. Objicit ergo Terentius Lucio Lavinio adversario suo, quod in Comœdia, cui Thesauro titulum dedit, ordinem juris & consuetudinem judiciorum perverterit in eo, quod senem reum primo loco causam dicere fecerit, antequam actor adolescens intentionem suam probasset. 3 Qua ratione pervenerit in sepulcrum patris adolescentis, quod emerat senex, qui thesaurum possidebat. Mos prisci fuit sæculi thesauros in sepulcris sepelire. 4 Fallat. 5 Lavinius adversarius. 6 Jamdudum finivi pericula & labores in edendis Comœdiis: nam *defunctus periculis* vel *morbis* dicitur, qui finivit pericula vel morbos M'μιωσις defendentis se Lavinii. *Defungi* autem est explicari negotio aliquo aut modestia, & ei finem imponere. 7 Objiciat mihi Terentius, aut possit dicere; nam jam edidi Comœdiam, quam carpit. 8 Respondet Prologus. 9 Illa sua fiducia. 10 Contumeliis Terentium irritare. Virg. Ecl. 3. *Efficiam postac ne quenquam voce lacessas.* 11 Errata. 12 Quæ in præsenti condonabuntur illi. Genus loquendi antiquum. 13 Divulgabuntur postea. 14 Offendere Terentium. 15 Cœpit. 16 Narratio, in qua recitat causam, cur sit lacessitus ad respondendum. 17 Scilicet *fabulam*. 18 Repræsentaturi agendo. 19 Quam transtulit Terentius ex Menandro, qui primus fuit auctor istius Comœdiæ. 20 Fabulam. *Eunuchus* dicta est hæc fabula, a quodam falso Eunucho dicto Chærea, qui deductus in domum Thaidis meretricis pro Eunucho, vitiavit quandam virginem civem Atticam. 21 Magistratus curam ædium habentes, & ludorum instruendorum, quos populo exhiberent. *Ædiles* enim dicti sunt, teste Varrone qui ædes sacras & privatas curarent, ludos sacros & solemnes instituerent, ac procurarent. Illos vero ludos quisque Ædilis sua impensa & sumptibus pro modo patrimonii ac dignitatis suæ celebrandos procurabat. 22 A Poeta. 23 Obtinuit, impetravit Lucius Lavinius, ut sibi facultas videndi fabulam daretur. 24 Ædiles, qui exhibebant ludos. 25 Theatro. 26 Comœdia Eunuchus.

[1] Exclamat, [2] furem, non Poetam fabulam
[3] Dedisse, [4] & nil dedisse verborum tamen:
[5] Colacem esse Nævi, & Plauti veterem fabulam:
[6] Parasiti personam [7] inde ablatam, & [8] militis.
Si [9] id est [10] peccatum, peccatum [11] imprudentia est
Poetæ, non qui [12] furtum facere studuerit.
[13] Id ita esse, [14] vos jam judicare poteritis.
[15] Colax Menandri est: in [16] ea est [17] parasitus Colax
Et miles [18] gloriosus: eas se non [19] negat
[20] Personas transtulisse in [21] Eunuchum suam
[22] Ex Græca: sed [23] eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id vero pernegat.
Quod si personis [24] iisdem uti [25] aliis non licet,
[26] Qui magis licet [27] currentes servos [28] scribere,
[29] Bonas matronas facere, meretrices [30] malas,
[31] Parasitum [32] edacem, [33] gloriosum militem,

1 Lavinius. 2 Terentium sc. quasi qui varia hinc inde ea aliis sumpsisset atque surripuisset. 3 Edidisse. 4 Nihil fefellisse, quin furtum sit deprehensum. Nam *dare verba*, est decipere seu fallere: quia qui rem exspectat, & nihil præter verba invenit, deceptus est. Unde & alibi dicit: *Verba istæc sunt*. 5 Exclamant veterem fabulam esse, in qua Nævius & Plautus, Comici Poetæ laborarunt. K[illegible] est assentator. 6 Gnathonis. 7 Ex Colace. 8 Trasonis. 9 Abstulisse personam parasiti & militis. 10 Vitium. 11 Ignorantia Terentii. 12 Ex aliis Poetis. 13 Non esse furtum. 14 Spectatores. 15 Comœdia, dicta Colax, prius a Menandro, Græco Poeta, facta est. 16 Comœdia. 17 Qui omnia ad voluntatem ejus loquitur, in cujus contubernio est, assentando & laudando, nihil repugnando ventris gratia. 18 Gloriæ affectator. 19 Terentius. 20 Ambas. 21 Ad *fabulam* seu *Comœdiam* retulit, non ad hominem. Synthesis. 22 Colace scilicet. 23 Sed valde seu plane negat id, se scivisse eas Græcas fabulas Menandri, Colacem & Eunuchum, ante eum scriptas esse Latino sermone, seu versas ex Græco in Latinum, id est, non negat ex Colace Menandri se personam militis & parasiti transtulisse in Eunuchum suam: sed accepisse se ex Nævio & Plauto pernegat. 24 Quibus alii sunt usi. 25 Sequentibus Poetis: quod Lavinius reprehendit. 26 Quomodo, cur. 27 Dromones, ut in Heaut. est periphrasis scribendi Comœdias. 28 Introducere in Comœdiis. 29 Honestas matres familias fingere, introducere, ut Nausistratam. 30 Improbas, ut Thaidem & Bacchidem. 31 Assentatorum, ut Gnathonem. 32 Cujus animus semper est in patinis. 33 Gloriæ cupidum, ut Thrasonem.

Pue-

Puerum [1] supponi, falli per servum [2] senem,
[3] Amare, odisse, suspicare? denique
Nullum est jam dictum, quod non dictum sit [4] prius.
Quare æquum est [5] vos [6] cognoscere, atque [7] ignoscere,
Quæ veteres factitarunt, si faciunt [8] novi.
[9] Date operam, & cum silentio animadvertite,
Ut [10] pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

1 Alterius loco clam positum, id est suppositititium facere. *Supponere* enim significat loco veri puerum adulterum ponere & subjicere. 2 Ut Simonem & Demeam: hunc per Syrum, illum per Davum. 3 Introducere amores, odia, suspiciones. 4 A veteribus, id est, nos jam vetera tantum renovamus. 5 Spectatores. 6 Morem sive materiam Comicorum. 7 Postea judicare. Paronomasia. 8 Comici Poetæ. 9 Attendite, & aures æquas præbete, ne præcipitanter judicetis, priusquam penitus cognoscatis. 10 Perfecte intelligatis, quid sit de Eunuchi compositione, quid significet, quam venusta sit hæc Comœdia.

ACTUS I. SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

PH. [1] Quid igitur [2] faciam? non [3] eam? [4] ne nunc quidem,
Cum [5] accersor [6] ultro? an potius ita me [7] comparem,
[8] Non perpeti meretricum contumelias?
[9] Exclusit; [10] revocat: [11] redeam: non, [12] si me obsecret.

1 Phædria iratus, quod exclusus fuerit, cum servo Parmenone deliberat, an a Thaide nunc accersitus, ire ad eam debeat. Huic Parmeno suadet, ut animo æquo amoris molestias ferat. 2 Postquam multa cogitavit Phædria, tandem in hæc verba erumpit. Expressit & interpretatus est nobili imitatione summam hujus scenæ Horatius Sat. 2, 3 Persius Sat. 5. Cic. 4. Tusc. 3 Ire debeam ad Thaidem? Prima pars deliberationis. 4 Altera pars deliberationis. 5 A Thaide. 6 Non rogata Thaide, vel sine meo rogatu. 7 Parem, animum inducam, constituam. 8 Non ferre meretricum injurias, illusiones. Iratus uni, de omnibus queritur simul. 9 Me amatorem. Addit catalogum injuriarum & contumeliarum. 10 Me Thais post exclusionem. 11 Redibo scilicet, vel cupio ad illam redire. 12 Etiamsi me oret per omnia sacra.

PA. Siquidem hercle [1] possis, nil prius, neque fortius:
Verum si [2] incipies, neque [3] perficies naviter:
Atque [4] ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
[5] Infecta pace, [6] ultro ad [7] eam venies, indicans
Te amare, & [8] ferre non posse: [9] actum est,
[10] ilicet,
Periisti: [11] eludet, ubi te [12] victum senserit.
[13] Proin tu, [14] dum est tempus, [15] etiam atque etiam cogita.
Here: [16] quæ res in se [17] neque consilium neque [18] modum:
Habet ullum, eam [19] consilio regere non potes.
In [20] *Amore* hæc omnia insunt [21] vitia: [22] injuriæ,
[23] Suspiciones, inimicitiæ, [24] induciæ,

1 Scilicet facere ut non redeas, id est, obfirmare animum tuum, nihil esset præstantius, melius, laudabilius, nec validius ac magis virile: magni siquidem animi est fortisque non frangi cupiditate, voluptati non succumbere. Nam *Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit Mania*. 2 Eam contemnere, quod non velis eam obsecrare. 3 Perseverabis, strenue & fortiter. Al. *pertendes*. 4 Quando non poteris te continere: tibi temperare, quin eam visas. 5 Nondum confecta concordia, id est, cum nondum eritis reconciliati. 6 Non vocatus. 7 Thaidem. 8 Quin scilicet ad eam venias. 9 Scilicet *de te*. Hac phrasi utuntur Comici, dum rem in desperatis habendam significant: vel cum eum rei finem volunt exprimere, ut nullum sit reliquum remedium. 10 Ire licet. Hac voce a præcone prolata, judices de consilio dimittebantur; ponitur autem ea vox semper in fine transactæ rei. 11 Insultabit tibi tanquam victo. 12 Te esse ita molli animo, ut non possis ab ea abesse. 13 Proinde. Apocope. 14 Dum adhuc integrum est. 15 Iterum ac sæpius tecum volve, quonam modo hoc insano amore te exsolvere possis. 16 Ordo est: Non potes regere consilio eam *rem*, quæ res non habet in se consilium, neque modum ullum. Plautus amoris incommoda exequitur Mercat. 1, 1, 18. 17 In qua bonum consilium dari non potest. 18 Ullam mensuram aut moderationem, qualis est insanus amor: cum enim vitia in excessu defectuque consistant, ideo modo carent, & rectæ rationi adversantur. 19 Suasione & rationibus moderari. 20 Illicito, non naturali, Ovid. *Res est solliciti plena timoris amor*. 21 Mala, incommoda. 22 Jurgia, contumeliæ. 23 De rivali. 24 Intermissione amoris. *Induciæ* enim sunt pax in paucos dies, vel quando ad tempus suspendunt illa, quæ fieri solent in bello. Amor autem est quasi militia.

1 Bel-

[1] Bellum, pax rursum; [2] incerta hæc si tu [3] postules
[4] Ratione certa facere, [5] nihilo plus agas,
Quam si des operam, ut cum [6] ratione insanias.
Et [7] quod nunc tute tecum iratus cogitas,
[8] Egone illam? quæ [9] illum? [10] quæ me? quæ
[11] non? sine modo:
[12] Mori me malim: [13] sentiet [14] qui vir siem.
[15] Hæc verba, [16] me hercule una [17] falsa lacrumula,
[18] Quam oculos terendo [19] misere [20] vix vi [21] expresserit,
[22] Restinguet: & te [23] ultro accusabit, & [24] ei dabis
Ultro supplicium. *PH.* [25] o indignum facinus!
nunc ego &
[26] Illam scelestam esse, & me [27] miserum sentio;
Et [28] tædet: & amore ardeo, & prudens, sciens,
Vivus, vidensque pereo: nec [29] quid agam, scio.
PA. Quid agas? nisi ut te redimas [30] captum [31]
quam queas
Minimo; si nequeas [32] paululo, at quanti [33] queas:
Et ne te [34] afflictes. *PH.* itane suades? *PA.* [35] si sapis:
[36] Neque, præterquam quas ipse amor molestias

1 Ut supra in Andr. *Amantium iræ amoris reintegratio est.* 2 Mutabilia, hæc in amore. 3 Coneris, velis. 4 Moderatione & consilio facere stabilia ac firma, ut ista non accidant, quæ sunt in amore. 5 Non plus efficias. 6 Usu rationis: quod est impossibile, cum hæc inter se pugnent, *insanire & ratione uti.* 7 Occupatio, qua confutat illius iracundiam, & stultas cogitationes, quas poterat ille objicere. Amator enim, quando est iratus, egregie se ipsum potest fallere. 7 Egone Thaidem adeam, amarem? Sunt Ellipses patheticæ, in quibus *μιμητικῶς* recitat adolescentis irati cogitationes. 9 Militem Thrasonem recepit. 10 Exclusit. 11 Admisit me. 12 Quam redire cum Thaide in gratiam. 13 Thais. 14 Quam fortis, quam constans. 15 Tua, id est, quæ tu cogitas. 16 Jurantis est vel affirmantis. 17 Ficta. 18 Lacrumulam. 19 Valde. 20 Difficulter. 21 Quasi premendo oculos emiserit. 22 Metaphora sumpta est ab incendio. 23 Nullo cogente agnosces tuam culpam. 24 Te Thaidi puniendum offeres. *Dare* enim *supplicium* vel *pœnas*, est puniri: si enim ab aliquo supplicium sumatur, ipse est qui dat supplicium, a quo sumitur. 25 Exclamatio pathetica, qua detestatur illum amorem meretricium. 26 Thaidem. 27 Amore. 28 Incepti amoris, eo quod sit illicitus. 29 In meo amore. 30 Amore Thaidis. 31 Quanto minimo possis pretio. 32 Te redimere. 33 Te redimere. 34 Excrucies propter eam rem. 35 Si volueris consultum tuis rebus. 36 Neque addas alias molestias tuis, præterquā quas ipse amor ex se habet.

Ha-

Habet, addas, & illas, quas habet, [1] recte feras.
Sed ecca [2] ipsa egreditur [3] nostri fundi [4] calamitas.
Nam quod nos capere oportet, [5] hæc [6] intercipit.

1 Patienter. 2 Thais. 3 Nostræ possessionis, nostrorum bonorum. 4 Pernicies, scil. Thais, quæ est tanquam grando, quæ herum meum sumptibus absumit, atque ita calamos fundi nostri concutit: *Calamitas* enim proprie dicitur grandinis tempestas, quæ calamos, id est, culmos frangit, & segetem sternit. Illustris periphrasis meretricis, & est Metaphora proverbialis, quam Poeta ipse explicat. 5 Thais. 6 Totum capit, auferendo sc. ab hero meo, quæ in nos conferrentur. *Intercipere* enim est, cum quod alteri destinatum est, antequã ad eum perveniat, ab altero arripitur.

ACTUS I. SCENA II.

THAIS, PHÆDRIA, PARMENO.

TH. [1] Miseram me! vereor ne [2] illud [3] gravius Phædria
Tulerit neve [4] aliorsum, [5] atque ego feci, [6] acceperit,
Quod heri intromissus non est. *PH.* [7] totus, Parmeno,
[8] Tremo horreoque, postquam aspexi [9] hanc. *PA.* bono animo [10] es:
Accede ad [11] ignem hunc, jam calesces plus [12] satis.
TH. Quis hic loquitur? [13] hem, tun' eras hic [14] mi Phædria?
Quid hic stabas? cur non [15] recta [16] introibas?
PA. ceterum

1 Phædriæ purgat se Thais de exclusione: & per occasionem narrat argumentum. Tandem ab ipso impetrat, ut biduum rus concedat, ut militi Thrasoni interim locus sit apud illam. 2 Illam exclusionem. 3 Molestius, quam debeat. 4 In aliam partem. 5 Quam. 6 Interpretatus sit. 7 Toto corpore, per omnes partes. 8 Sanguine ad cor refugiente, *extremos tremor occupat artus.* 9 Thaidem. 10 Scis. 11 Thaidem, cujus amor te, ut ignis, adurit. Metaphora. Ovid. *Urimur igne pari, sed sum tibi viribus impar.* Virg. Eccl. 3. *At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.* 12 Quam satis. 13 Interjectio rei subito occurrentis. 14 Est blandientis vocativus. 15 Sc. *via.* 16 Ingrediebaris tanquam dominus harum ædium? Exquisitioribus blanditiis meretrix apud Plautum: *Animule mi, nihil mira videntur, hic te stare foris, fores cui pateant magis, quam domus tua, domus cum hæc tua sit.*

De i

De [1] exclusione [2] verbum nullum. *TH.* quid taces?
PH. [3] Sane quia vero hæ mihi [4] patent semper fores,
Aut quia sum apud te [5] primus. *PH.* [6] missa istæc
[7] face.
PH. Quid [8] missa? [9] o Thais, Thais, [10] utinam esset mihi
Pas [11] æqua amoris tecum; ac [12] pariter fieret,
Ut aut [13] hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet;
Aut ego [14] istuc abs te factum [15] nihil penderem.
TH. Ne crucia te, obsecro, [16] anime mi, mi Phædria.
Non pol., [17] quo quemquam plus [18] amem, aut plus diligam,
[19] Eo feci: [20] sed ita erat res: faciundum fuit.
PA. Credo, ut fit, misera [21] præ amore exclusisti [22] hunc foras.
TH. Siccine ais, Parmeno? [23] age, sed, huc qua [24] gratia
[25] Te [26] accersi jussi, ausculta. *PH.* [27] fiat. *TH.* dic mihi.

1 Phædriæ. 2 Sc. *fit* aut *facit*, id est, nihil dicit de illa causa, ad quam maxime respondere debet. 3 Id est quæris, cur non recta introierim, & cur taceam? recta non introivi, quod fores tuæ mihi, ut antea, non patent: & taceo præ dolore, cum alium apud te potiorem videam. Ironia, 4 Erat enim exclusus. 5 Præcipuus, gratia plus ceteris apud te valens: vel quia plurimi apud te fit, & præ ceteris diligor. 6 Omitte ista. Hæc autem dicit, qui nihil habet, quod respondeat. 7 Fac. Arcaismus. 8 Scilicet *faciam*. 9. Exclamatio, qua amorem suum fatetur. 10 Utinam æqualis esset noster amor, ita ut tantum te redamarem, quantum tu me, rursus si me non amares, nec ego quoque te. 11 Aut amandi, aut non amandi. 12 Æqualiter, 13 Quod exclusus sum. 14. Exclusionem mei. 15 Nihil æstimarem, id est, contemnerem. 16 Ζωὴ κ. ψυχὴ vox blanda. Merito secuti sumus Donatum, cujus testimonio geminatur τὸ *mi*. 17 Quod vel quia. 18 Amare plus est, quam diligere. 19 Ideo te non exclusi. 20 Sed negotium id postulabat, sic necessarium fuit. [illegible]: ita expediunt & absolvunt compendio simul ac dissimulatione, quibus non est facile defendere, quod factum est. 21 Ironia. Q. d. non esse verisimile, ut, si quis quempiam amet, eundem possit excludere. 22 Phædriam. 23 Perge. Corripientis est cum indignatione. Sic infra: *Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum*. PA. Age *inepte* &c. id est perge inepta effutire. 24 Causa. 25 Phædriam. 26 Vocari. Hoc est, quod Phædria supra dixit: *Non eam? ne nunc quidem, cum accersor ultro?* 27. Assentientis.

Hoc

Hoc [1] primum: [2] potin' est [3] hic tacere? *PA.* egone? [4] optime.

Verum [5] heus tu, [6] lege hac tibi meam [7] adstringo fidem:

Quæ vera audivi, taceo, [8] & contineo optime:

Sin falsum aut vanum, aut fictum est, continuo [9] palam est.

[10] Plenus [11] rimarum sum, hac atque illac [12] perfluo.

[13] Proin tu, [14] taceri si vis, vera dicito.

TH. [15] Samia mihi mater fuit; ea habitabat [16] Rhodi.

PA. Potest taceri hoc. *TH.* [17] ibi tum matri parvulam

[18] Puellam dono quidam mercator dedit;

Ex [19] Attica hinc [20] abreptam. *PH.* [21] civemne? *TH.* [22] arbitror:

[23] Certum non scimus: matris nomen & patris

[24] Dicebat [25] ipsa, patriam & [26] signa cetera

Neque [27] sciebat, neque [28] per ætatem etiam [29] potuerat.

[30] Mercator hoc [31] addebat, e prædonibus,

1 Ante omnia. 2 Potestne. 3 Parmeno servus tuus. 4 Scilicet *possum tacere*. 5 Non vocantis est *heus* hoc loco, sed attentionem poscentis. 6 Conditione. Sic in Andr. *Ea lege atque omine*. 7 Promitto, obligo tibi meam fidelitatem, scilicet me taciturum. Nam *adstringit fidem*, qui promittit, *liberat fidem*, qui præstat promissum. 8 Retineo, Metaph. a vase. 9 Omnes sciunt. 10 Ex me non vera dicta effluunt, ut per rimas vasorum effluuit liquor. 11 Fissurarum. 12 Commissa mihi revelo sine consideratione ulla committentis, si vera non sint. Metaph. a vasis fractis & perfluentibus, id est, per rimas liquorem emittentibus. 13 Proinde. Apocope. 14 Al. *tacere*. 15 Ex Samo insula Icarii maris, Ionio adjacenti. 16 Insulæ maris Carpathii. 17 In Rhodo. 18 Pamphilam. 19 Regione Græciæ, quæ *Attica* nominatur. 20 Ablatam a mercatore. 21 An dono dedit civem Atticam, id est, Atheniensem? 22 Fuisse civem. 23 Non possumus affirmare. 24 interrogata scilicet. 25 Puella parvula. 26 Indicia, argumenta, quibus potuisset probare, se esse civem Atticam, ut domum patris, regionem & similia. 27 Sciebat puella. 28 Ætate permittente, quia erat parvula. 29 Scire. 30 Qui eam dono dederat. 31 Ad patris nomen & matris, quod puella dicebat.

1 Unde

[1] Unde emerat, se audisse, [2] abreptam e [3] Sunio:
Mater [4] ubi [5] accepit, cœpit [6] studiose [7] omnia
Docere, [8] educere, ita uti si esset [9] filia.
Sororem [10] plerique esse [11] credebant meam.
Ego cum illo, quocum tum [12] uno [13] rem habebam, [14] hospite;
[15] Abii huc: [16] qui mihi [17] reliquit [18] hæc, quæ habeo omnia.
PA. [19] Utrumque hoc falsum est: [20] effluet. *TH.* [21] qui istuc? *PA.* quia
Neque [22] tu [23] uno eras contenta, neque [24] solus [25] dedit:
Nam [26] hic quoque bonam magnamque partem ad te attulit.
TH. Ita est: sed [27] sine me pervenire, [28] quo volo.
Interea [29] miles, qui me amare occeperat,
In [30] Cariam est [31] profectus: te [32] interea [33] loci
Cognovi: tute scis, [34] post illa quam [35] intimum

1 A quibus. 2 Per vim abductam. 3 Promontorio Atheniensium, in quo rerum venalium forum est. 4 Postquam, cum. 5 Puellam parvulam a mercatore. 6 Diligenter. 7 Quæ pertinent ad matrem familias. 8 Educare, nutrire puellam in bonis moribus, ut honestam ageret vitam. 9 Propria. 10 Plurimi homines. 11 Putabant. 12 Solo. 13 Conversationem, consuetudinem. 14 Peregrino, sc. milite. 15 Discessi, veni ex Rhodo Athenas. 16 Hospes. 17 Per testamentum. 18 Bona. 19 Hoc quod dicit, scil. tibi omnia reliquisse, & rem cum eo solo habuisse. 20 Revelabitur, neque tacebitur: sed a pectore nostro exibit, quia est falsum. Repetit Metaphoram a vase pleno rimarum, quod hac atque illac perfluit, sumptam, qua etiam antea est usus. 21 Scilicet dicis esse falsum? 22 Meretrix. 23 Amatore; admisisti enim militem. 24 Hospes ille: non enim omnia tua illius fuere mortui. 25 Omnia: quæ habes. 26 Phædria. Δεικτικῶς hoc dicit. 27 Noli meum interturbare sermonem, sed permitte me eloqui, quod volebam. 28 Ad quod narrandum tendo. 29 Thraso. 30 Provinciam minoris Asiæ. 31 Militatum. 32 Dum ille est profectus. 33 Ponitur *loci* soni aptioris gratia tantum; ut *nusquam gentium*, *nusquam locorum*, *terrarum*: sunt enim hi genitivi adjectiones nihil ad sensum facientes. 34 Postea, post illa tempora, quibus miles in Cariam est profectus. 35 Charum.

Habeam.

Habeam te, & mea consilia [1] ut tibi [2] credam omnia.

TH. Neque [3] hoc tacebit Parmeno. *PA.* [4] oh! [5] dubium ne id est?

TH. [6] Hoc agite [7] amabo: mater mea [8] illic mortua est
Nuper: [9] ejus [10] frater aliquantum [11] ad rem est avidior.
[12] Is ubi hancce [13] forma videt [13] honesta virginem,
[14] Et fidibus scire, [15] pretium sperans, illico
[16] Producit, vendit: [17] forte fortuna adfuit
[18] Hic meus amicus: emit [19] eam dono mihi.
[20] Imprudens harum rerum ignarusque omnium:
[21] Is [22] venit: postquam sensit me tecum quoque
[23] Rem habere, [24] fingit causas, ne [25] det, [26] sedulo
Ait, [27] si fidem habeat, se iri præpositum tibi:
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim,
Sese relinquam: velle se illam mihi dare;
Verum [28] id vereri: sed, ego quantum [29] suspicor,

1 Quomodo. 2 Committam. 3 Quia hoc quoque falsum est. 4 Interjectio monentis de certitudine. 5 Me taciturum. 6 Attendite ad hoc, quod dictura sum. Imperatæ attentionis formula. 7 Interjectio blandientis. Comicis valde familiaris: q. d. rogo vos per amorem. 8 Rhodi. 9 Matris. 10 Chremes. 11 Pecuniæ congerendæ, & lucri nimis cupidus, paulo magis avarus. 12 Chremes. 13 Habentem pulchritudinem, honestatem præ se ferentem, venustam, pulchram. 14 Et peritam esse fides pulsandi, id est, citharæ chordas tangendi. *Fides*, *ia*, ipsas citharæ chordas significant ita dictas, quod tantum inter se chordæ, quantum inter homines fides concordet? Ab hoc fit diminutivum *fidicula*, pro parva chorda: sed in plurali *fidicula* significant tortorium. 15 Sc. magnum ex venditione illius puellæ. 16 Statim eam venalem exponit, venditque: proprie enim *produci* res venales dicuntur. Sic Heaut. 1, 1, 92. *Omnes produxi ac vendidi*. 17 Casu quodam bono. 18 Miles Thraso. 19 Puellam 20 Non intelligens has res, sc. quod fuisset antea apud matrem educata, tanquam soror, quod fuisset matri meæ dono data. 21 Miles. 22 Ex Rhodo Athenas. 23 Consuetudinem habere, id est, amare. 24 Comminiscuntur occasiones. 25 Puellam. 26 Diligenter, sine dolo. 27 Si posset hoc credere, quod præferetur tibi apud me, ita ut magis sit amandus a me. 28 Ne relinquam se. 29 Ex conjecturis possum cognoscere.

[1] Ad virginem animum adjecit. *PH.* [2] etiamne amplius?
TH. [3] Nil: [4] nam quæsivi. Nunc ego [5] eam, mi Phædria,
Multæ sunt causæ, quamobrem cupio [6] abducere.
Primum, quod soror est dicta: præterea, ut [7] suis
Restituam ac reddam: [8] sola sum: habeo hic neminem
Neque amicum, neque cognatum: quamobrem, Phædria,
Cupio aliquos [9] parare amicos [10] beneficio meo.
[11] Id [12] amabo adjuta me, [13] quo id fiat facilius.
Sine [14] illum [15] priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere: nihil respondes? *PH.* [16] pessuma,
[17] Egone quidquam cum istis factis tibi respondeam?
PA. Eu noster, laudo: tandem [18] perdoluit: [19] vir es.
PH. [20] Haud ego nesciebam, quorsum tu ires: [21] parvula
Hinc est [22] abrepta: [23] eduxit mater pro [24] sua:
Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba [25] hunc redeunt denique:
Excludor ego, [26] ille recipitur: [27] qua gratia?

1 Virginem amare cœpit, & ad ejus amorem animum applicuit. 2 Sc. *fecit*, quam animum adjecit, id est, etiam amplius militi cum illa virgine rei fuit? ut supra plenius in Andria, 2, 1, 25. interrogabantur. 3 Fecit amplius. 4 Sedulo hoc sum percunctata; investigavi. Optime cavit Poeta, ut virgo integra & casta a milite servaretur, quam nuptiis adolescentis nobilis destinarat. 5 Puellam. 6 Abstrahere ab eo milite. 7 Propinquis. 8 Sine familiaribus & sanguine junctis. 9 Comparare, acquirere. 10 Restitutione puellæ. 11 Propter id, in eo. 12 Interjectio blandientis. 13 Ut paratio amicorum facilius fiat. 14 Militem Thrasonem. 15 Præferri tibi, esse potiorem. esse apud me primum per aliquot dies, & me frui, dum tu interea aberis. Translatio ab actionibus scenicis, quarum sunt primæ, secundæ aut tertiæ partes. 16 Læsa patientia excitavit dolorem, dolor iram. 17 Tibine quidquam respondere debeam, talia cum facis? q. d. non es merita, ut tibi respondeam? 18 Nimis doluit, persensit dolorem post multas contumelias. Ad spectatores hoc dicit. 19 Constans, qui meretricem contemnis. 20 Ego prope sciebam, quo spectaret tua oratio, quid tu tibi velles ipse verbis. Met. ab iter agentibus. Sic Adelph. 5. 3. *istuc ibam*. 21 Mimesis cum odiosa repetitione verborum Thaidis. 22 Abducta & asportata. 23 Educavit. 24 Filia. 25 Eo diriguntur, spectant falsa tua verba. Metaphora. 26 Miles Thraso admittitur. 27 Q. d. Nulla alia causa.

Nisi

Nisi illum plus amas, quam me, & [1] istam nunc timés,
Quæ [2] advecta est, [3] ne illum [4] talem præripiat tibi.
TH. [5] Egon' id timeo? PH. quid te ergo [6] sollicitat? [7] cedo:
Num solus [8] ille dona dat? nunc ubi meam
[9] Benignitatem sensisti in te [10] claudier?
Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex [11] Æthiopia
[12] Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsivi? porro [13] Eunuchum dixti velle te,
Quia solæ utuntur [14] his [15] reginæ: [16] repperi:
Heri [17] minas viginti pro [18] ambobus dedi.
[19] Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria:

1 Virginem. 2 Ex Rhodo per militem. 3 Ne ejus amore implicatus te amplius non amet, id est, adeo amas militem, ut etiam invideas, si quam amaverit. 4 Judicio tantum virum, id est, quem tu tanti facis, quem tibi præ omnibus tenendum putas; quo possit pertinere Donati annotatio, qui *εἰρωνείαν* stomachantis amatoris hic agnoscit. 5 Q. d. minime. 6 Sollicitam & anxiam reddit? 7 Dic. 8 Miles Thraso. Post locum amoris, apte donorum tractatu utitur apud meretricem, cui omnia pretio metiri, disciplina est. 9 Liberalitatem benigne exercitatam. 10 Erga te claudi, id est, *κλείεσθαι*, claudicare? Paragoge. Sic Andr. *Nolo tibi ullum commodum in me* claudier. Metaphora. 11 Regione Africæ, ab *Æthiopo*, Vulcani filio, sic dicta, qui in hac regnasse fertur. Alii verius a *nigredine & exustione* dictam volunt: nam *αἴθω* [illegible] *niger*, sive *αἴθω* *cremo*, & *ὤψ* *vultum* significat. 12 Parvam ancillam, id est, Æthiopissam. Æthiopissarum ministerio utebantur matronæ nobiles & divites. 13 Cubicularium, castratum, qui virilibus exsectus est. Apud veteres, præcipue Persas & Indos, in deliciis habebantur Eunuchi, adhibebanturque ad lectorum matronalium custodiam: quod nullum periculum esse videretur, ne ab iis matronæ corrumperentur. Unde dicti *Eunuchi* ab *εὐνὴ*, id est, *cubile*, & *ἔχω* *custodio*. 14 Hujusmodi Eunuchis Donatus ad delicias refert, curiosius quam par est. 15 Matronæ divites. *Rex* enim interdum pro divite sumitur. Sic Phor. 1, 2. Regem *me esse oportuit*. 16 Nactus sum utrumque magno studio. 17 Singulæ *minæ* continebant drachmas centum, pretium aureorum Gallicorum decem: unde minæ viginti, sunt quasi ducenti coronati. 18 Muneribus, Eunucho & Æthiopissa. 19 Quamvis excluseris me, adeoque contempseris, non tamen abjeci curam de muneribus tibi destinatis, sed ut emerentur ac adducerentur ad te ancilla cum Eunucho, curandum mihi duxi.

Ob

Ob [1] hæc facta abs te spernor. *TH.* [2] quid istuc Phædria?
Quanquam [3] illam cupio abducere, atque [4] hac re arbitror
[5] Id fieri posse [6] maxime: veruntamen,
Potius quam te inimicum habeam, faciam [7] ut jusseris.
PH. Utinam [8] istuc verbum [9] ex animo ac vere diceres!
Potius quam te inimicum habeam: si istuc crederem
[10] Sincere dici, [11] quidvis possem perpeti.
PA. [12] Labascit, [13] victus uno verbo; quam cito!
TH. Ego non ex animo misera dico? quam [14] joco
Rem voluisti a me tandem, quin [15] perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem ut [16] concedas solum. *PH.* [17] siquidem biduum.
[18] Verum ne [19] fiant isti viginti dies.
TH. Profecto [20] non plus biduum, aut. *PH.* aut? [21] nihil moror.
TH. [22] Non fiet: [23] hoc modo sine te exorem. *PH.* [24] scilicet

1 Tanta beneficia. 2 Formula est ægre & vix tandem concedendi, Comicis valda usitata. Q. d. Si ita vis, nolo tecum contendere. 3 Puellam, quæ dicta est soror. 4 Biduum concedendo. 5 Eam posse abduci. 6 Commodissime. 7 Sicut. 8 Istam sententiam, sc. *potius, quam te inimicum habeam.* 9 Ex animi affectione, ac non simulate. 10 Sine fuco, & simulatione, id est, serio, ex animo. 11 Omnia. 12 Cadit a proposito Phædria, animus cum deficit & dejicitur. Metaph. sumpta ab ædificiis tenui tibicine fultis, adeoque ruinam minitantibus. Ostendit itaque amatorum stultitiam & inconstantiam, qui se uno verbo flecti patiuntur. Unde Propert. *Non ita Carpathiæ variant Aquilonibus undæ; Nec dubio nubes vertitur atra Noto: Quam facile irati verbo mutantur amantes.* Hæc Parmeno ad spectatores dicit. 13 A Thaide. 14 Non serio, sed jocando. 15 Impetraveris. 16 Præstes, vel cedas, i. locum des militi. 17 Si modo biduum peteres solum, concederem. 18 Sc. *vereor.* 19 Ex biduo isto, id est, ne decupletur biduum. 20 Non peto plus quam biduum. Sic Adelph. 2. 1. *Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi*, id est, plus quam quingentos. Liv. *Cum plus annum ager fuisset.* i. plus quam annum. 21 Non curo, non placet, nolo. 22 Ultra biduum. 23 Ut concedas biduum. 24 Certe.

Fa-

Faciundum est, quod vis. *TH.* merito amo te; [1] bene facis.

PH. Rus ibo: ibi hoc me [2] macerabo biduum:
Ita facere, [3] certum est: [4] mos gerundus est Thaidi.
Tu [5] huc, Parmeno, fac [6] illi adducantur. *PA.* [7] maxume.

PH. [8] In hoc biduum Thais vale. *TH.* mi Phædria,
Et tu: nunquid [9] vis aliud? *PH.* egone quid velim?
Cum milite isto [10] præsens, [11] absens ut sies:
Dies noctesque me ames, [12] me desideres;
[13] Me somnies; [14] me expectes; de me cogites;
[15] Me speres: [16] me te oblectes; [17] mecum tota sis;
[18] Meus fac sit postremo animus, [19] quando ego sum [20] tuus.

TH. [21] Me miseram! forsan [22] hic mihi parum habeat fidem,
Atque ex [23] aliarum ingeniis nunc me judicet.
Eho pol, [24] quæ mihi sum conscia, hoc certo scio,
Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo
Cordi esse quemquam chariorem hoc Phædria:
Et quidquid [25] hujus feci, causa virginis

1 Non judicantis aut approbantis, sed gratias agentis pro oblato beneficio formula. 2 Excruciabo, macrum sive macilentum reddam. 3 Constitutum est, firmiter decrevi. 4 Oportet me obsequi Thaidi. 5 Ad Thaidem. 6 Eunuchus, & Æthiopissa. 7 Libentissime. Vox consentientis. 8 Usque ad duos solos dies. 9 Scilicet *dicere*. 10 Corpore. 11 Animo absens ab eo in me cogitando. 12 Requiras me, & mei desiderio tenearis. 13 Me per somnium videre videaris. 14 Meum reditum. 15 In me. Guyerus legit *spires*, id est, cupias, appetas. *Spirare tribunatum*, pro desiderare, appetere, dixit Livius. 16 De me cogitando, mei memoria. 17 Toto animo mecum sis per cogitationem. 18 Ea sit inter nos amantes animorum permutatio, ut vicissim unius in alterum animus quasi demigret. Vere enim dictum est: *Anima magis est, ubi amat, quam ubi animat*: unde φίλος ἄλλος αὐτος dicitur. 19 Quandoquidem. 20 Animus. 21 Thais jam, remotis omnibus, secum loquitur de Phædria. 22 Phædria parum mihi credat. 23 Mulierum moribus & naturis. 24 Quæ voluntatem meam nosco. 25 Scilicet *rei*, id est, in hac re, scil. quod heri non intromiserim Phædriam.

Fe-

Feci: nam me [1] ejus spero [2] fratrem propemodum
Jam reperisse, adolescentem [3] adeo nobilem: &
[4] Is hodie [5] venturum ad me [6] constituit domum.
Concedam hinc intro, atque expectabo, [7] dum venit.

1 Virginis. 2 Chremetem. 3 Valde. 4 Frater. 5 Se venturum. Sic Andr. 4. 1. 37. *Instare ne dicerem esse ductu-rum patri*, pro me ducturum. 6 Sic mecum convenit. 7 Donec veniat.

ACTUS II. SCENA I.

PHEDRIA, PARMENO.

PH. [1] FAC ita, ut jussi: [2] deducantur isti. *PA.* faciam. *PH.* [3] at diligenter.
PA. Fiet. *PH.* at [4] mature. *PA.* fiet. *PH.* satin' hoc mandatum est tibi?
PA. [5] Ah! [6] rogitare? quasi [7] difficile siet; utinam
Tam [8] aliquid facile [9] invenire possis, Phædria,
[10] Hoc quam peribit! *PH.* ego quoque [11] una pereo, [12] quod mihi est charius.
Ne [13] istuc tam [14] iniquo patiare animo. *PA.* [15] minime: [16] quin
Effectum dabo: sed nunquid aliud imperas?
PH. [17] Munus nostrum ornato verbis, [18] quod poteris: &
[19] Istum æmulum, quod poteris, [20] ab ea pellito.

1 Rus concessurus Prædria, mancipiorum deductionem ad Thaidem Parmenoni mandat & multa ridicule loquitur: illudente interim Parmenone, qui heri sui mutationem ob nimium amorem admiratur. 2 Eunuchus & Ætiopissa ad Thaidem ducantur. 3 Fac deducantur, reliquis omnibus omissis. 4 Tempestive. 5 Indignantis est, propter tam odiosam repetitionem. 6 Pergin' id rogitare, an satis mandatum sit? 7 Hoc officium, quod jubes. 8 Quo excuteres illum amorem ex animo. 9 Acquirere, parare. 10 Quam facile hoc munus, quod dari jubes, nihil a Thaide æstimabitur, male & inutiliter collocabitur: nam quod meretrici datur, periit. 11 Simul cum eo quod dicis tam facile periturum. 12 Quod damnum mihi gravius est & charius. Donatus sic exponit: *qui mihi sum charior*. 13 Manus perire, seu deducere munera ad Thaidem. 14 Impatienter feras. 15 Non patiar iniquo animo. 16 Quin animo perficiam, quod jussisti. 17 Eunuchum & Æthiopissam commendato aliquo sermonis eloquio. 18 Quantum, quoad, quatenus. 19 Istum invidum & rivalem unum, id est, militem. 20 Thaide. [F 1. 1]

PA. Memini, tametsi [1] nullus moneas. *PH.* ego rus ibo, atque [2] ibi manebo.
PA. [3] Censeo. *PH.* sed [4] heus tu. *PA.* quid vis? *PH.* censen' posse me [5] obfirmare &
Perpeti, ne [6] redeam interea? *PA.* [7] tene? non hercle [8] arbitror:
Nam aut [9] jam [10] revertere, aut mox [11] noctu te [12] adigent horsum insomnia.
PH. [13] Opus faciam, ut defatiger [14] usque, [15] ingratiis ut dormiam.
PA. Vigilabis [16] lassus: [17] hoc plus facies. *PH.* ah, [18] nihil dicis, Parmeno.
[19] Ejiciunda hercle hæc [20] mollities animi: nimis [21] me indulgeo.
Tandem ego non illa [22] caream, si sit opus, [23] vel totum triduum? *PA.* [24] hui!
Universum triduum? vide, quid agas. *PH.* [25] stat sententia.
PA. Di boni, quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier
[26] Ex amore, ut non [27] cognoscas [28] eundem esse? [29] hoc nemo [30] fuit

1 Non. 2 Ruri. 3 Ea est mea sententia ut id efficias. Ironia. 4 Adverbium vocandi est. 5 Confirmare, stabilire, sc. *animum meum*. 6 Hoc triduum rure. 7 Censerem te posse obfirmare? 8 Te mansurum ruri. 9 Statim. 10 In urbem ad Thaidem. 11 Nocte. 12 Ducet, impellet versus hanc urbem vigilia, animi inquietudo, cura. 13 Laborabo ruri, sic ut defatigatus ex illis laboribus facilius dormiam. 14 Semper, assidue. 15 Ἀ'κουσίως, illibenter, invitus, coactus. 16 Existens sc. cum opus fecisti. 17 Ut non possis dormire. i. tanto plus tibi efficies ad miseriam, malum malo addes. 18 Nihil valent tua verba. 19 Expellenda est. 20 Effœminatio animi, ne cogitem redire ad Thaidem, nisi post biduum. *Mollis* enim dicitur, qui facile vincitur a doloribus, & qui luxu diffluit: talis homo *constanti* opponitur. 21 Archaice, pro *mihi*. Donatus quoque sic legit. 22 Carere possim. 23 Etiam integros tres dies? 24 Interjectio irridentis, vel aliquod admirantis. 25 Certum est facere quod constitui: *stare* enim *sententia* dicitur, quæ firma est & constans. 26 Propter amorem, 27 Cognoscat aliquis; secunda persona pro tertia. 28 Qui antea fuit. 29 Phædria. 30 Ante amorem.

a Mi-

[1] Minus ineptus, [2] magis severus quisquam, nec magis [3] continens.
Sed quis hic est, qui huc pergit? [4] at at! hic quidem est [5] parasitus Gnatho
Militis: ducit secum una virginem [6] huic dono: [7] papæ!
[8] Facie honesta: [9] mirum, ni ego me turpiter hodie hic dabo
Cum meo decrepito hoc Eunucho: [10] hæc [11] superat ipsam Thaidem.

1 Prudentior, sapientior: *minus* enim uni positivo junctum reddit contrariam comparativi significationem: ut *minus prudens*, id est, stultior: *minus stultus*, id est, prudentior. 2 Gravior. 3 A lascivia sibi cavens. 4 Interjectio metuentis. 5 Qui adulatione victum quærit. 6 Thaidi. 7 Interjectio admirantis. 8 Præditam, id est, habentem faciem pulchram & modestam. 9 Mirum erit, nisi ego obtulero me cum pudore: id est, nisi ludibrio & dedecori exponar cum meo senio jam admodum confecto Eunucho, id est, virilibus exsecto. *Decrepiti* dicuntur senes: siquidem longa senectute vix loqui possunt. 10 Puella, quam adducit Gnatho. 11 Pulchritudine vincit. Hyperbolica collatio.

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

GN. [1] Di immortales, [2] homini homo quid præstat! [3] stulto intelligens
[4] Quid interest! [5] Hoc [6] adeo [7] ex hac re venit in mentem mihi.
[8] Conveni hodie adveniens quendam [9] mei loci hinc atque ordinis,

1 Gnatho ex mandato militis Thrasonis ducens puellam ad Thaidem, factum adulandi instituit. Interea forte in Parmenonem incidit, in quem multa dicacitate illudit, cumque mordacibus salibus lacessit. 2 Quantum homo unus præferendus est alteri homini! 3 Sc. quid præstat! 4 Quanta differentia est inter eos. 5 Sc. sic exclamare, & quod jam dixi dicere. 6 Habet hic *adeo* peculiarem usum ad conciliandam attentionem & præparandos audientium animos ad excipiendum aliquid magnum & notatu dignum. 7 Inde, vel exemplo, quod jam recitabo. 8 Allocutus sum. 9 Mei status & conditionis, id. pauperem & parasitum, ut ego sum. *Ordo* enim aliquando refertur ad fortunam & genus vitæ: unde *ordinis inferioris* amici dicuntur, qui sunt infimæ conditionis & status. *Ordo* proprie est digestio & in suo loco cujusque rei collocatio: ut in acie fit, ubi pedites, ubi

Hominem [1] haud impurum, [2] itidem [3] patria qui
[4] abligurierat bona.
Video [5] sentum, [6] squalidum, [7] ægrum, [8] pannis annisque obsitum.
Quid istuc, inquam, [9] ornati est? [10] quoniam miser, quod habui, [11] perdidi:
[12] Hem, [13] quo redactus sum! omnes noti me atque amici [14] deserunt.
[15] Hic ego illum contempsi [16] præ me: quid homo, inquam, [17] ignavissime,
[18] Itane parasti te, ut spes nulla [19] reliqua in te siet tibi?
Simul [20] consilium [21] cum re [22] amisti? viden' me ex eodem ortum [23] loco?

alæ equitum, ubi signa, ceteraque omnia suo quæque ordine collocantur.

1 Non iniquum. 2 Similiter, eodem modo ut ego. 3 Paterna, quæ a patre relicta sibi fuerant. 4 Suavibus cibis seu epulis consumpserat. *Ligurire* proprie est inter edendum cum fastidio quodam delicatissima quæque a cibis decerpere, quasi nihil sit, quod palato satisfaciat. Inde *abligurire rem familiarem*, est liguriendo consumere. 5 Horridum, asperum. *Sentus* dicitur a *sentibus*, id est, spinis: & est ille proprie, qui gestat vestem vilem multis frustis compositam: cujus frusta spinis colligantur. 6 Sordidum, incultum. 7 Animo mœstum, vel macilentum. 8 Annosis seu veteribus & laceris pannis, quos Greci ῥάκη vocant, indutum, circumdatum, id est lacero vestitu, pannosum. Metaph. ab agris; qui frugibus obsiti ac pleni sunt. 9 Pro *ornatus*: est genitivus antiquus: ut *Senati*, pro Senatus: *tumulti* pro tumultus. 10 Respondet jam alter. Prosopopœja enim est, quia inducitur squalidus iste homo loqui. 11 Consumpsi. 12 Interjectio dolentis. 13 Ad quem statum deveni. 14 Non respiciunt, nolunt me agnoscere, quia sum pauper. Ovid. *Nullus ad amissas ibit amicus opes.* 15 Hoc audiens. Finis Prosopopœjæ: Gnatho enim respondet. 16 Collatum ad me, in comparatione mei: Alioqui causam denotat, accipiturque pro ob, vel propter: ut supra 1. 16 *Credo: ut fit, misera præ amore exclusisti hunc foras.* 17 Sine animositate, qui non probe didicisti hoc artificium. 18 Itane disposuisti te, id est, instituisti vitam tuam, ut perpetuo maneas mendicus & pauper? 19 Supersit contra egestatem. Suæ quisque fortunæ faber est. 20 Recuperandi res perditas. Sic Ovid. 4. de Pont. El. 12. *Crede mihi, miseros prudentia prima relinquit, Et sensus cum re consiliumque fugit.* 21 Patrimonio. 22 Amisisti? Syncope. 23 Ex eadem fortuna, qua tu es.

[1] Qui color, [2] nitor, [3] vestitus, quæ [4] habitudo
est corporis?
[5] Omnia habeo, neque quidquam habeo: [6] nil cum
est, nil [7] desit tamen.
[8] At ego infelix neque ridiculus esse, [9] neque plagas pati
Possum. [10] Quid? tu [11] his rebus credis fieri? [12]
tota erras via.
Olim isti fuit [13] generi quondam quæstus [14] apud
sæculum prius.
[15] Hoc novum est aucupium: ego adeo hanc primus inveni [16] viam.
Est genus hominum, qui esse [17] primos se omnium
rerum volunt,
[18] Nec sunt: hos consector, [19] hisce ego non paro me ut rideant,

1 Qualis forma corporis est mihi? Non enim ut tu, septus, id est, horridus sum. 2 Mundities. Non enim, ut tu, squalidus sum. 3 Cultus. Non enim, ut tu, pannosus sum. 4 Aptitudo status corporis mei, id est, sum vegeto corpore & bene habito. Non enim, ut tu, æger sum. 5 Quia vivendi non deest mihi consilium. 6 Etsi nihil habeo. 7 Deest. Sic Phor. 1. 3. 10 *Aliis, quia desit, quod amant, ægro est: quia superest, dolet*. 8 Sed ego miser non sum ex numero parasitorum illorum, qui ridiculis dicteriis cibum alienum captant, id est, non sum γελωτοποιὸ id est, risum faciens, qui aliis ridendi materiam præbeam. Hic fingitur iterum homo iste squalidus loqui. 9 Neque sum ex iis, qui verberibus ac colaphis tolerandis victum quæritant. Duplex enim parasitorum genus fuit. Unum, quod ridiculis dicteriis cibum alienum captabat. Alterum, quod verbera ultro patiendo victum quæritabat: qui eleganter a Plauto *Plagipatida* appellantur. 10 Respondet jam Gnatho. 11 Risum aliis movendo, aut vapulando. 12 Prorsus te fallis, nihil intelligis de hac re. Metaphora est a deviantibus sumpta. 13 Parasitorum ridiculorum & vapulantium. 14 Cum tempora essent meliora. 15 Hæc nova ratio est quærendi victum. Metaphora ab avibus: sicut enim aves esca; ita philodoxi assentatione capiuntur. 16 Rationem, artem quærendi victum, parasitandi. 17 Præcipuos, id est, qui volunt esse sapientissimi. 18 Nihil minus sunt, quam sapientes, sed sunt ipsa stultitia. 19 Non offero, non præbeo me talibus, ut derideant me, sed eis ultro arridendo assentior.

Sed eis ultro arrideo, & eorum [1] ingenia admiror simul:

[2] Quicquid dicunt, laudo: [3] id rursum si [4] negant, laudo [5] id quoque:

Negat [6] quis, nego: [7] ait, ajo: postremo [8] imperavi egomet mihi,

Omnia [9] assentari: [10] is quæstus nunc est multo uberrimus.

PA. [11] Sticum hercle hominem! [12] hic homines prorsus ex stultis [13] insanos facit.

GN. Dum hæc [14] loquimur, interea loci ad [15] macellum ubi advenimus,

Concurrunt læti mihi obviam [16] cupedinarii omnes,

[17] Cetarii, [18] lanii, [19] coqui, [20] fartores, [21] piscatores, [22] aucupes,

[23] Quibus, & [24] re salva, [25] & perdita, profueram & prosum sæpe:

Salutant: ad cœnam [6] vocant: [27] adventu gratulantur.

1 Naturas & mores, id est dico esse factum & dictum ex summa sapientia. 2 Citat hæc Cicero in Lelio, quem vide. 3 Quod laudant. 4 Non laudant. 5 Quod negarunt. 6 Aliquis. 7 Affirmat aliquis, ego etiam affirmo. 8 In animum meum induxi, legem mihi istam præscripsi. 9 Assentiendo & adulando approbare. 16 Illud lucrum parasiticum; scilicet omnia posse assentari, est nunc modo copiosissimum, quam illud apud sæculum prius fuerat. 11 Audio scientem & argutum hominem. Ironia. 12 Parasitus Gnatho. 13 Suæ mentis non compotes, sed desipientes. 14 Inter nos. 15 Locum, ubi opsonia, id est, ea (quæ vescendi causa in urbem essent allata, qualia sunt omnia, quæ adduntur pani & vino) vendebantur. 16 Lautiorum epularum venditores; sic dicti, quod alimenta rebus cupidinis præbeant. *Cupediæ* autem appellantur cibi lautiores. 17 Qui majores pisces vendunt, ut cete. 18 Qui pecora laniant sive discerpunt: quorum officina dicitur *laniena*. 19 Qui opsoniorum coquendorum curam gerunt. 20 Qui farcimina farciunt & vendunt. *Farcimen* intestinum est fartum, concisa minutim carne, similive fartura oppletum. Belg. *Benlinghof VVorst*. 21 Illi, qui recentem piscem præbent. 22 Avium captores: ab *avibus capiendis* dicti, quibus insidias tendunt. 23 Cupedinariis. 24 Cum adhuc haberem patrimonium. 25 Et postquam patrimonium meum consumpseram. 26 Invitant me. 27 Ob adventum meum me cum gratulatione excipiunt.

Ille.

Ille ubi miser [1] famelicus videt me esse [2] in tantum honorem,
Et tam facile victum quærere, [3] ibi [4] homo cœpit me obsecrare,
Ut sibi liceret discere [5] id [6] de me: sectari jussi:
Si potis est, tanquam Philosophorum habent [7] disciplinæ [8] ex ipsis
[9] Vocabula, [10] parasiti itidem ut [11] Gnathonici vocentur.
PA. Viden' otium, & cibus quid [12] facit alienus?
GN. sed ego cesso
Ad Thaidem [13] hanc deducere, & [14] rogitare ad [15] cœnam ut veniat:
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
[16] Rivalis servum: salva est res: [17] nimirum [18] hic [19] homines [20] frigent:
Nebulonem hunc [21] certum est ludere. *PA.* [22] hice hoc [23] munere arbitrantur
[24] Suam Thaidem esse. *GN.* Plurima salute Parmenonem
Summum [25] suum impertit Gnatho: quid agitur?
PA. statur. *GN.* Video:

1 Fame confectus. 2 In tanto honore, id est, ita salutari & vocari ad cœnam. Archaismus. Sic Cicero dixit, *in potestatem esse*, pro in potestate. 3 Tunc. 4 Scil. ille miser. 5 Artem parasitandi. 6 A me. 7 Sectæ, scholæ. 8 Philosophis. 9 Appellationes: ut vocentur Pythagoræi, Platonici, Epicurei. 10 Qui discunt artem parasiticam. 11 Ut sicut ab Aristotele Aristotelici, a Platone Platonici, a Pytagora Pytha oræi, ab Epicuro Epicurei, ita a Parasito Parasitici, & a Gnathone Gnathonici appellentur. 12 Faciat. Enallage modi. 13 Puellam militis. 14 Thaidem. 15 Militis. 16 Æmuli Phædriæ, qui Thrasonis rivalis est. *Rivales* dicuntur, qui unam amant amicam, quod quasi uno *rivo* amoris utantur. 17 Procul dubio. 18 Apud Thaidem. 19 Phædria cum suo servo. 20 Non placent, non valent gratia. Methaphora sumpta ab his, qui manibus, ex frigore stupidis, nihil operari possunt, vel lente quippiam agunt. 21 Firmiter decrevi deridere hunc Parmenonem, hominem nihili. 22 Thraso, & Gnatho. Secum autem alloquitur servus. 23 Istius puellæ. 24 Quod neminem præter Thrasonem amare debeat. Ironia. 25 Sc. *amicum*: vel *suum*, id est, porcorum: ludit enim in ambigua significatione vocis *suum*, quæ non tantum accusativi, sed etiam genitivi casus esse potest. Nam dixerat Gnatho: *Nebulonem hunc certum est ludere.*

Nunquidnam hic, quod nolis, vides? *PA.* te. *GN.* credo: [1] at nunquid aliud?

PA. Qui [2] dum? *GN.* quia tristis es. *PA.* [3] nihil equidem. *GN.* [4] ne sis: sed [5] quid videtur

Hoc tibi mancipium? *PA.* [6] non malum hercle. *GN.* [7] uro hominem. *PA.* [8] ut falsus [9] animi est!

GN. Quam hoc [10] munus gratum Thaidi arbitrare esse? *PA.* hoc nunc [11] dicis,

[12] Ejectos hinc nos: *omnium rerum* [13] heus [14] *vicissitudo est.*

GN. Sex ego te [15] totos, Parmeno, hos menses quietum [16] reddam;

[17] Ne sursum, deorsum cursites; [18] neve usque ad lucem vigiles.

Ecquid [19] beo te? *PA.* men'? [20] papæ! *GN.* sic [21] soleo amicos. *PA.* laudo.

GN. [22] Detineo te fortasse? tu [23] profectus alio fueras.

PA. [24] Nusquam. *GN* tum tu igitur [25] paululum da mihi operæ: fac ut admittar

1 Scilicet vides, quod nolis videre? 2 Est parelcon. 3 Tristis sum. 4 Tristis. 5 Quid dicis de hoc mancipio, id est, serva puella? Servi enim vel servæ dicuntur *mancipia*, quasi *manu capta*: nam bello capti in servitutem incidebant. 6 Non est déforme. 7 Molestiam exhibeo Parmenoni. Hoc adversus ad spectatores loquitur Gnatho, ut & Parmeno id, quod sequitur. 8 Quantum errat & deceptus est, quod existimet, Thaidem hoc munere capi posse, ut recte Donatus. 9 Animo. Antiptosis. Virg. O *præstans* animi *juvenis*. 10 Mancipium. 11 Dicere vis. 12 Me & herum ex domo Thaidis hoc munere expulsos sive exclusos esse. 13 Monentis vox. 14 Alterna mutatio, id est, varias vices obtineat res mortalium. Adhortatur autem, ne ante victoriam triumphet. 15 Integros hos menses hybernos, quibus militi, tanquam a militia otiosa, Athenis versari licebat, id est, per dimidium annum. 16 Efficiam. 17 Ne huc atque illuc causa tui heri ad Thaidem ab hero, rursum ad herum a Thaide cursites. 18 Neque noctem insomnem ducas. 19 Beatum facio, id est: nunquid tibi facio rem gratam? 20 Valde me beas. Ironia per admirationem. 21 Scilic. *beare*. 22 Impedio & remoror meo sermone. 23 Proficisci statueras in alium locum. Liv. l. 5. Decad. 4. *Quintius quo profectus erat, Demetriadem contendit*. Al. *profecturus*. 24 Eram profecturus. 25 Adjuva me parum: Petitio per irrisionem.

Ad

Ad [1] illam. *PA.* [2] age modo, nunc tibi patent
[3] fores hæ, quia [4] istam ducis,
GN. Num [5] quem [6] evocari [7] hinc vis foras? *PA.* [8] sine biduum hoc prætereat:
Qui [9] mihi nunc [10] uno digitulo fores aperis fortunatus;
[11] Næ tu istas, [12] faxo; [13] calcibus sæpe insultabis frustra.
GN. [14] Etiam nunc [15] hic stas, Parmeno? [16] eho numnam tu hic [17] relictus custos,
Ne quis forte [18] internuncius clam a [19] milite ad [20] istam cursitet?
PA. [21] Facete dictum! [22] mira vero, militi quæ placeant.
Sed video [23] herilem filium [24] minorem huc advenire.
Miror, qui ex [25] Piræo abjerit: nam [26] ibi custos publice est nunc.
[27] Non temere est; & properans venit: nescio quid circumspectat.

1 Thaidem. 2 Concedentis particula cum quadam Ironia 3 Thaidis. 4 Elegantem puellam. 5 Aliquem. 6 Her me. 7 Ex hac domo. 8 Secum hac Parmeno, & ad spectatores, Gnathone non exaudiente. Scit enim dominum affuturum, & ita eum meretrici absentiam promisisse. 9 Pleonasmus. 10 Facillime. 11 Certe. 12 Faciam. 13 Pedibus seu talis pedum sæpe frustra istas fores insultando pulsabis. 14 Nondum es intromissus? Hue rediens dicit Gnatho; nam tacite ingressus erat ad Thaidem, eique dona tradiderat. 15 Ante ædes. 16 Interjectio attentionem movens. 17 Relictus es a tuo domino Phædria speculator & prohibitor? 18 Amantium minister sive clancularius nuncius, qui nuntia mutua defert inter amantes. *Internuncius* enim est, qui ambarum partium mandata perfert, sive qui inter duos medius est ad aliquid tractandum, & modo huic, modo illi per vices nunciat. 19 Thrasone. 20 Thaidem. 21 Ironia: q.d. infacete & inepte dictum est. 22 *Quid mirum est*, exponit Donatus; *facete loqui eum, qui militi placeat?* Alter Guyetus: *Mira vero*, sc. sunt ista, quæ dicis, & quæ militi placeant. 23 Filium heri mei, sc. Chæream, fratrem Phædriæ. 24 Sc. *natu*, id est, juniorem. 25 Athenarum portu, ubi adolescentes Athenienses soliti sunt excubare, si quando Athenis impendebat periculum ab incursationibus hostium. 26 In Piræo ex publico constitutus est custos, id est, excubat adversus prædonum incursus. 27 Non sine causa, non de nihilo huc venit.

ACTUS II. SCENA III.

CHÆREA, PARMENO.

* *CH.* [1] O Ccidi! Neque [2] virgo est usquam, [3] neque ego, qui illam e conspectu amisi meo.
[4] Ubi quæram? Ubi [5] investigem? quem [6] percontter? quam [7] insistam viam?
Incertus sum: [8] una hæc spes est: [9] ubi ubi est, diu [10] celari non potest.
[11] O faciem pulchram! [12] deleo omnes [13] de hinc ex animo mulieres:
Tædet [14] quotidianarum harum [15] formarum. *PA.* ecce autem [16] alterum,
[17] De amore nescio quid loquitur: [18] o infortunatum senem!

* Chærea, frater Phædriæ, virginem, quam, Gnathone deducente, secutus erat ex Piræo in urbem, ob singularem ipsius pulchritudinem, propter quam ipsius amore captus erat, e conspectu suo amissam, quærit. Deinde consilio Parmenonis sub Eunuchi habitu ad Thaidem deducitur. 1 Perii! Chærea inducitur hic tanquam properans & circumspiciens, videretne puellam, quam amabat. Guyetus τὸ *Occidi* hic addititium putat. 2 Puella Pamphila, ducta ad Thaidem, nusquam apparet, evanuit, periit. 3 Sum usquam, id est, nullus sum, perii: q. d. eam perdendo me quoque perdidi. 4 In quo angulo. 5 Per vestigia eam sequar? 6 Interrogem. 7 Teneam sequendo. 8 Unica. 9 Ubicunque. 10 Ob nimiam formæ gratiam. 11 Juven. *facies, non uxor, amatur.* 12 Obliviscor facile omnium mulierum. 13 Postquam vidi hanc puellam. 14 Communium & vulgarium harum faciérum, quas quotidie videmus. Est enim huic contrarium. Nova figura oris. 15 Puellarum formosarum. Metonymia adjuncti pro subjecto. 16 Filium, fratrem, vel adolescentem minorem natu, sc. Chæream. Audit Chereæ verba Parmeno, & seorsum loquitur. 17 Ut jam dudum frater ejus Phædria loquebatur. 18 Donatus annotat: *Hoc dictum præstruxit ad exitum fabulæ ac Catastrophen: nam perturbatus ad Thaidem ingredietur hic senex per fallaciam Pythiæ & indicium Parmenonis: atque ita firmabuntur nuptiæ virginis, quam ducet Chærea.* Sed nimis Grammaticalis fuerit illa cogitatio, si quis opinetur, Parmenonem præsagisse hic Catastrophen fabulæ: Hoc vult Parmeno: o infelicem herum meum Lachetem, cujus alter filius Phædria pridem amore meretricis deperit, alter Chærea nunc, quantum ex his sermonibus colligo, longe magis ex amore insanire incipiet.

[1] Hic vero est, qui si amare [2] occeperit, [3] ludum jocumque [4] dices
Fuisse illum [5] alterum, [6] præut hujus [7] rabies, quæ dabit.
CH. [8] Ut illum Di Deæque [9] senium perdant, qui me hodie [10] remoratus est,
[11] Meque adeo, [12] qui restiterim: tum autem qui illum non [13] flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem: salve. *PA.* [14] quid tu es tristis, quidve alacris?
Unde [15] is? *CH.* egone? nescio hercle, neque unde [16] eam, neque quorsum eam:
Ita prorsum [17] oblitus sum mei.
PA. [18] Qui quæso? *CH.* [19] amo. *PA.* [20] ehem! *CH.* nunc Parmeno, te ostendes; [21] qui vir fies.
Scis te mihi sæpe pollicitum esse: [22] Chærea, aliquid [23] inveni

1 Talis est Chærea. Quæ hic Donato annotantur, undecunque potius, quam ab ipso, profecta putare malim. 2 Inceperit. 3 Liv. l. 8. Decad. 4. *Ludus & jocus fuisse* Hispaniæ tuæ videbuntur. 5 Diceret aliquis. 6 Phædriam, qui etiam est amator. 7 Præut illa erunt, quæ insania amoris hujus Chæreæ movebit, efficiet, id est, in comparatione eorum, quæ hujus ineptissimi hominis furor concitabit. 8 *Rabies* proprie canum est, quando scilic. in rabiem vertuntur. Inde *Rabidus canis*. 9 Utinam. 10 Senem. Synthesis est, nam constructio refertur ad intellectum. 11 Longa sua oratione detinuit, quo minus sequerer virginem. 12 Scilicet *Dii Deæque perdant*. 13 Quod vel quia cessaverim sequi virginem compellatus a sene. 14 Contempserim, nihili æstimaverim: *vel*, quod non statim ab eo discesserim. Nam *floccifacere* is dicitur, qui aliqua ex parte contemnit, & vilipendit. *Floccus* enim particula est lanæ, quæ inutilis a vellere divellitur, evolat: qui ergo res nullius pretii aut momenti, & quas ne vitiosa quidem nuce emeris, flocci facit, is plene parvi aut nihili pendit. 15 Donatus annotat, proverbium esse in hominem perturbatum & incerti vultus. Sententia ab argumento loci non aliena. Guyerus plane resecat. 16 Venis? 17 Veniam. 18 Ita plane sum captus mente. 19 Quomodo? 20 Amore sum correptus. 21 Interjectio commiserantis. 22 Qualis vir sis, id est, quantam potestatem & virtutem habeas. 23 Mimesis: nam non satis est ipsi dicere quod sit pollicitus, nisi etiam dicat quomodo, & quibus verbis. 24 Excogita, elige tantummodo: est enim *inveni* Imperativi modi.

Modo quod ames : [1] in ea re utilitatem ego faciam ut cognoscas meam :

Cum in [2] cellulam ad te patris [3] penum omne congerebam clanculum .

PA. [4] Age inepte. *CH.* [5] hoc hercle factum est: fac [6] sis nunc [7] promissa appareant,

Sive adeo digna res est, [8] ubi tu nervos intendas tuos,

[9] Haud similis virgo est virginum [10] nostrarum [11] quas matres [12] student

Demissis humeris esse, [13] vincto pectore, ut graciles fient.

Si [14] qua est [15] habitior paulo, [16] pugilem esse ajunt: [17] deducunt cibum:

Tametsi [18] bona est natura, [19] reddunt curatura junceas :

[20] Itaque ergo amantur. *PA.* [21] quid tua istæc? *CH.* [22] nova figura oris. *PA.* [23] papæ!

1 Faciam ut scias quantopere possim tibi esse utilis in ea re, quam amabis. 2 Servi in cellis habitabant. Alioqui *cella* est locus domus reponendis claudendisque rebus apta. 3 Quicquid esculentum & poculentum pater habebat domi repositum. 4 Qui dubitas de promissis, vel jactas te multa largitum. 5 Tu promisisti, & omnem patris penum ad te attuli. 6 Si vis. Formula modeste imperantis. 7 Ut in ea re utilitatem cognoscam tuam. 8 In qua re conficienda vires tuas, omne studium & industriam tuam ponas. Metaph. *Nervi* enim proprie sunt in corpore, in quibus vis & robur membrorum consistit. Sunt autem sub venis. *Nervus* etiam significat funem seu restim, quo constringuntur fures. 9 Q. d. Nostrates virgines cura & industria matrum fucatam & ascititiam habent pulchritudinem; hæc nativam & nulla arte comparatam. 10 Nostræ patriæ, vel in hac civitate. 11 Virgines. 12 Laborant ut habeant demissos & non extantes humeros, ut longius collum, & rectior corporis status appareat. 13 Tenui, non permisso distendi, antiquitus enim moris erat zona seu fascia quadam mammillas cohibere, ut graciles essent. 14 Aliqua puellarum. 15 Corpulentior, pinguior quam decet puellam. 16 Pugili similem, & certaminibus aptam. 17 Matres detrahunt, diminuunt illis cibum, minus cibi dant. 18 Pinguis est natura puellarum. 19 Faciunt matres eas tali studio ac diligentia cibos dandi ac instituendi graciles ac tenues instar junci, ut nulla per corpus pinguedo appareat. 20 Tali industria & curatura, non naturæ beneficio. 21 Qualis est ista puella tua? 22 Habet novam, non antea visam faciei ac corporis figuram, sive staturam, id est, reliquas puellas omnes vincit forma. 23 Interjectio admirantis venustatem virginis.

CH.

CH. Color 1 verus, corpus 2 solidum, & 3 succi plenum. *PA.* 4 anni? *CH.* sedecim.
PA. 5 Flos ipse. *CH.* 6 hanc tu mihi vel 7 vi, vel 8 clam, vel 9 precario
Fac tradas: 10 mea nihil refert, dum potior modo.
PA. Quid? virgo 11 cuja est? *CH.* 12 nescio hercle.
PA. 13 unde est? *CH.* 14 tantundem. *PA.* 15 ubi habitat?
CH. 16 Ne id quidem. *PA.* ubi vidisti? *CH.* in 17 via. *PA.* 18 qua ratione amisisti?
CH. 19 Id equidē adveniens mecum stomachabar modo:
Neque quemquam hominem esse ego arbitror, cui 20 magis bonæ
Felicitates omnes 21 adversæ sient.
Quid hoc est 22 sceleris? 23 perii. *PA.* quid factum est? *CH.* rogas?
Patris cognatum atque 24 æqualem Archidemidem:

1 Naturalis, non ex cura, non ex fuco. 2 Firmum, constans, quod propter vigorem, optimamque, naturæ & virium constitutionem amatori placere posset. 3 Humoris naturalis, non corrupti, quo animalis corpus alitur ac sustentatur: nam humor in corpore animalis, qui corruptus est, dicitur *pus*. Dicit ergo *succi plenum*: quia nemo illi cibum deduxit. 4 Quot sunt anni illi? 5 Est optimæ ætatis, ἀκμὴ est in ea, cum sit sedecim annos nata. 6 Formosissimam puellam. 7 Violentia: quia virgo est. 8 Aliis nescientibus: quia custoditur. 9 Precibus: quia Chærea pretium deest. 10 Non curo, qua ratione mihi tradatur, dummodo ex voto meo ea utar. 11 Ex quibus orta est parentibus? 12 Cuja sit. 13 Ex qua patria est? 14 Quantum scio, cuja sit, id est, etiam nescio. 15 In qua platea: 16 Nec etiam scio id, scilicet ubi habitet: & est venusta variatio responsionis; *nescio*, *tantundem*, *ne id quidem*. 17 Platea. 18 Quomodo amisisti eam e conspectu tuo? 19 Propter id inter eundum indignabar, irascebar, quia sic mea culpa amiseram. Unde & *stomachus* sæpius pro ira sumitur. Inde eleganter dicimus, *stomachum movere*, *stomachum facere*, id est, irritare, & ad iracundiam provocare. 20 Quam mihi. 21 Minus secundæ, minus faventes, eo quod virginem tantæ pulchritudinis amiserim. Nam vidisse eam, felicitatis judicat; sed amisisse, adversæ felicitatis. 22 Infortunii, infelicitatis. Martial. *Accidit infandum nostræ scelus, Aule, puellæ. Amisit lusus, deliciasque suas*, &c. Donatus Chæreæ hæc verba merito tribuit. 23 Exclamatio dolentis & desperantis. 24 Æquævum, ejusdem ætatis, ætate parem. *Æquales* enim dicuntur, qui pares sunt ætate, & æque multos numerant annos.

Noſtin'? *PA.* [1] quid ni? *CH.* [2] is, dum ſequor
[3] hanc, fit mihi obviam.
PA. [4] Incommode hercle. *CH.* [5] imo enim vero
infeliciter.
Nam incommoda [6] alia ſunt dicenda, Parmeno.
[7] Illum, liquet mihi dejerare, his menſibus
Sex, vel ſeptem prorſum non vidiſſe proxumis,
Niſi nunc, cum minime [8] vellem, minimeque
opus fuit.
[9] Eho, [10] nonne hoc monſtri ſimile eſt? quid ais?
PA. [11] maxume.
CH. [12] Continuo accurrit ad me, [13] quam longe
quidem,
Incurvus, tremulus, labiis [14] demiſſis, [15] gemens:
[16] Heus, heus, tibi dico, Chærea, inquit: [17] re-
ſtiti.
[18] Scin', quid ego te volebam? [19] dic: cras eſt mihi
[20] Judicium: [21] quid tum? [22] ut diligenter nuncies
Patri, [23] advocatus mane mihi eſſe ut meminerit.
Dum hæc dicit, abiit hora: rogo [24] nunquid velit.
[25] Recte, [26] inquit: abeo: cum [27] huc reſpicio ad
virginem,

1 Scilicet *noviſſem*. 2 Cognatus patris. 3 Puellam. 4 Intempeſtive hoc accidit. 5 Auxeſis per correctionem. 6 Quæ ſunt leviora. 7 Ordo eſt: *Liquet mihi dejerare*, id eſt, liquido jurare poſſim, *me non vidiſſe illum*, ſcilicet Arc idemidem, *prorſum his ſex vel ſeptem menſibus proximis*, id eſt, ſuperioribus aut præteritis. 8 Vide. 9 Interjectio indignationem & animi paſſionem oſtendens. 10 Nonne hoc eſt veluti portentium, ita perdidiſſe eam adventu ſenis illius? 11 Admodum monſtri ſimile eſt. 12 Illico, ſtatim. Nota hic figuras πραγματικῶς per μίμησιν, & διατύπωσιν rem accurate exhibentes. Senis adventus, acceſſus, habitus, geſtus, oratio, mandata, cum tædio, & odio omnia referuntur. Vide Donatum. 13 Eminus, de longe, μακρόθεν. 14 Pendentibus. 15 Propter continuam tuſſim. 16 Vocantis adverbium eſt. Adverte tædium ſenis, Chæream feſtinantem remorantis. 17 Fixi gradum. 18 Verba ſenis ſunt. 19 Sc. *inquio illi*. Reſpondet enim Chærea. 20 Cauſa forenſis dicenda, id eſt, cras mea cauſa agitur, in jus vocatus ſum. Verba ſenis. 21 Quid inde vis dicere, ſi cras ſit tibi judicium? Reſpondet Chærea. 22 Sc. *volo*. 23 Patronus, qui cauſam meam agat. 24 Formula abire cupientis. 25 Nihil aliud volo, tantum eſt. 26 Reſpondet ſenex. 27 In hanc partem, in qua Thais habitabat.

Illa

Illa sese interea [1] commodum huc [2] advorterat
[3] In hanc nostram plateam. *PA.* [4] mirum, ni [5] hanc dicit, [6] modo
[7] Huic quæ data est dono. *CH.* huc cum advenio, [8] nulla erat.
PA. [9] Comites secuti scilicet sunt virginem?
CH. [10] Verum, [11] parasitus cum ancilla. *PA.* [12] ipsa est: [13] ilicet,
[14] Define: jam [15] conclamatum est. *CH.* [16] alias res agis.
PA. Istuc ago quidem. *CH.* nostin' [17] quæ sit? dic mihi, aut
[18] Vidistin'? *PA.* vidi, novi: scio, [19] quo abducta sit:
CH. Eho Parmeno mi: nostin'? *PA.* novi. *CH.* & scis, ubi siet?

1 In ipso temporis articulo. 2 Diverterat, deflexerat. 3 Ubi pater habitat. Nam vicina erat illi Thais, ad quam deducebatur. 4 Hæc secum loquitur. 5 Puellam, missam a milite. 6 Paulo ante. 7 Thaidi. 8 Non erat hic puella: nam ingressa fuerat. 9 Hoc sic rogat, non quasi nesciat, sed ut confirmet. 10 Fuerunt comites, & secuti sunt virginem. 11 Gnatho & ancilla secuti sunt eam. 12 Ad spectatores hæc dicit. 13 Ire licet. Quoties enim causa ab oratoribus finiebatur, & a judice sententia ferri debuerat, semper conclamabatur, *ilicet*, id est, ire licet. Finitæ ergo rei & cognitionis plenæ vox est. 14 De illa porro interrogare. 15 Transactum & finitum est: ut conclamata corpora nihil reliqui jam habent ad vitæ officia: vel, *conclamatum est*, id est, satis dictum est, jam de ea tacere potes, ut in funere post conclamationem siletur: scio enim, quæ sit illa puella; & ubi sit, nec pluribus opus est. Alii ita explicant: *conclamatum est*, id est, satis deploratum est, satisque vociferatum est: quia dixerat: *o infortunatum senem*, tanquam dicat jam occisum patrem propter filii utriusque amorem. *Conclamare*, proprie est simul clamare. *Conclamare vasa* militaris est locutio, pro denuntiare inter milites, ut vasa colligant: quod fiebat, cum exercitus moturus erat castra. Hinc *conclamatum est*, id est, transactum & finitum est. Solebant enim cadavera recens defunctorum aqua frigida ablui primum, quod vitalis spiritus inclusus non raro fallere soleant, deinde per intervalla ter *conclamare*. Quod si ne tum quidem spiritus se proderet, quasi rebus desperatis, rogo imponebantur. Hinc in proverbium abiit, *conclamatum est*, cum significamus nihil spei superesse. Hinc *conclamatio*, id est, multorum clamor. Metaph. ergo est a funeribus. 15 Non attendis ad ea, quæ dico, occupatus in aliis rebus cogitandis. 17 Illa virgo. 18 Virginem. 19 Scilic. in ædes Thaidis.

PA. [1] Huc deducta est ad [2] Thaidem, [3] ei dono data est.

CH. Quis is est tam [4] potens, cum tanto munere hoc? *PA.* [5] miles Thraso,

Phædriæ [6] rivalis. *CH.* [7] duras fratris partes prædicas.

PA. Imo enim, si scias quod donum [8] huic dono [9] contra comparet,

Tum magis [10] id dicas. *CH.* [11] quidnam quæso hercle? *PA.* [12] Eunuchum. *CH.* illumne obsecro

[13] Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, senem, [14] mulierem?

PA. [15] Istum ipsum. *CH.* [16] homo [17] quatietur certe cum dono foras.

[18] Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. *PA.* [19] haud diu est.

CH. [20] Perii! nunquamne etiam me [21] illam vidisse? [22] ehodum dic mihi,

[23] Estne, ut fertur, forma? *PA.* [24] sane. *CH.* [25] at nihil ad nostram hanc. *PA.* [26] alia res est.

CH. Obsecro te hercle, Parmeno, fac ut [27] potiar. *PA.* faciam [28] sedulo, ac

1 Deducta. δεικτικῶς. 2 In ædes Thaidis. 3 Thaidi. 4 Dives cum tam lepida puella. 5 Amator Thaidis est tam potens. 6 Qui amat eandem. 7 Asperum onus seu provinciam fratris mei dicis: quia rivalem habet divitem, cum Phædria sit pauper. Metaph. petita ab actoribus scenicis, qui partes in recitandis fabulis, ad quas erant idonei, habebant. 8 Virgini a Thrasone missæ. 9 Vicissim emat, appareт. 10 Scilicet duras esse Phædriæ partes. 11 Donum. 12 Comparavit contra. 13 Fœdum. 14 Effeminatum, glabrum, quia mollitiem habet membrorum ut mulier. 15 Comparavit huic dono. 16 Frater meus Phædria. 17 Trudetur, fugabitur, ejicietur cum impetu quodam foras cum dono. 18 Virginis conspectæ desiderium facit Chæream curiosum etiam circa domum Thaidis. 19 Haud diu fuit vicina. 20 Dolentis. 21 Thaidem. 22 Interjectio movens attentionem. 23 Habetne pulchritudinem tam insignem, & præstantem, ut est rumor? 24 Certe est, ut fertur, forma. 25 Sed cum forma meæ puellæ a me visæ non potest conferri ejus forma. 26 De hac & de illa, id est, magna est inter illas differentia, concedo tuam excellere. 27 Illa puella. 28 Diligenter.

[1] Dabo operam, adjuvabo: [2] nunquid me aliud vis? *CH.* quo nunc is? *PA.* domum,
Ut [3] mancipia hæc, ita ut jussit [4] frater, deducam ad [5] Thaidem.
CH. O fortunatum istum Eunuchum, [6] qui quidem in hanc [7] detur [8] domum!
PA. [9] Quid ita? *CH.* rogitas? [10] summa forma semper [11] conservam domi
[12] Videbit, colloquetur, aderit una [13] in unis ædibus,
Cibum nonnunquam capiet cum ea, interdum [14], propter dormiet.
PA. [15] Quid, si nunc [16] tute fortunatus fias? *CH.* [17] quare, Parmeno?
Responde. *PA.* capias tu illius vestem. *CH.* [18] vestem? [19] quid tum postea?
PA. [20] Pro illo te [21] deducam. *CH.* [22] audio. *PA.* te esse [23] illum [24] dicam. *CH.* intelligo.
PA. Tu illis [25] fruare [26] commodis, quibus tu [27] illum dicebas modo:
Cibum una capias, adsis, tangas, ludas, prope dormias:

1 Ut possis potiri. 2 Discedendi formula. 3 Hos servos, scilicet Eunuchum & Æthiopissam. 4 Frater tuus Phædria. 5 Thaidis ædes. 6 Eunuchus. 7 Mittatur. 8 Thaidis ubi est puella. 9 Quare judicas fortunatum? 10 Excellenti, eximia pulchritudine. Nam, quæ summa sunt, præ ceteris excellunt. 11 Puellam, quæ erit conserva illi, cum ipse sit servus. 12 Alludit ad quinque amoris *lineas* seu *gradus*. Hi sunt visus, colloquium, osculum, tactus & concubitus. 13 In una eademque domo. *Unus, a, um*, in plurali nominibus tantum singulari numero carentibus; quæ tamen pro singularibus intelliguntur, jungi solet: ut, *una mania*, *una ædes*. 14 Juxta, prope eam. Adverbialiter, ut Adelph. Propter *hunc assiste*. Sall. in .at. Propter *aquilam assistis*. 15 Ironia. Dicit enim hæc verba non serio, sed joco. 15 Ut ille Eunuchus. 17 Quo pacto possum ipse fieri fortunatus. 18 Scilicet *capere*? 19 Scilicet futurum est, induta illius veste. 20 Loco illius Eunuchi. 21 Ad Thaidem. 22 Assentientis, seu permittentis. 23 Eunuchum. 24 Thaidi. 25 In domo Thaidis. 26 Utilitatibus, voluptatibus. 27 Eunuchum fruiturum.

1 Quan-

[1] Quandoquidem [2] illarum neque te [3] quisquam novit neque scit, qui sies.

Præterea [4] forma, [5] ætas ipsa est, facile ut te pro Eunucho [6] probes.

CH. Dixisti pulchre: nunquam vidi melius consilium dari.

[7] Age eamus intro: nunc jam [8] orna me, [9] adduc, duc, quantum potes.

PA. Quid agis? [10] jocabar equidem. *CH.* [11] garris. *PA.* [12] perii; quid ego egi miser!

Quo [13] trudis? [14] perculeris jam tu me: tibi equidem dico, mane.

CH. Eamus. *PA.* pergin'? *CH.* [15] certum est. *PA.* vide, ne nimium [16] calidum hoc sit modo.

CH. [17] Non est profecto? [18] sine. *PA.* [19] at enim isthæc in me cudetur faba, [20] ah!

1 Confutatio objectionis a facili. 2 Ex illis mulierculis apud Thaidem. 3 *Quisquam* masculini generis est, sed Poeta conjunxit cum feminina voce, id est, cuæque illarum. Est autem Græcismus. Nam Græcis τις, τινὸς, generis communis est. Infr. 4. 4. 10. *Hunc oculis suis nostrarum nunquam* quisquam *vidit, Phædria*. 4 Pulchritudo tua. 5 Juvenilis talis est. 6 Probabiliter possis ostendedere ac persuadere Thaidi, te, esse Eunuchum, cum sis adhuc imberbis, nec gravem habeas vocem. 7 Hortantis est. 8 Indue me veste Eunuchi. 9 Deduc pro Eunucho. 10 Joco, non serio, dicebam supra dicta. 11 Nugas agis. Quasi dicat, non volo joco dictum tantum, sed serio accipere. 12 Quia dedi adolescenti ejusmodi consilium. 13 Impellis me? 14 Prope ad terram me dejecisses, evertisses, si perrexisses me sic trudere. Donatus judicat sumptum esse ab iis, qui onustos currus, ut exonerentur, percellebant, id est, evertebant. Plaut. Epidic. 4. 2. *Plaustrum periculi*. 15 Firmiter decrevi ire. 16 Audax, præceps, θερμὸν, & a consequenti periculosum facinus, ut Donatus exposuit. Qui *callidum* hic legunt, parum calidi videntur. 17 Nimium calidum, id est, periculosum. 18 Permitte me ire, ne impedias: properantem enim Chæream Parmeno retinere volebat, quod in se faba illa cuderetur, ut ipse ait. 19 At enim omne hoc malum in me recidet, mihi imputabitur hæc culpa, ego luam pœnam, sicut terra, in qua cuditur, id est, quatitur fustibus faba, cum siliquis exuitur, laborat: cum enim fabæ fustibus tunduntur in area, ipsa etiam area tunditur. 20 Interjectio dolentis.

Flagi

Flagitum facimus. *CH.* an id flagitium est, si in [1] domum meretriciam
Deducar, & illis [2] crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiam
Habent [3] despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,
Nunc [4] referam gratiam, atque [5] eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?
An potius [6] hæc [7] pati? æquum est fieri, ut a me [8] ludatur dolis.
Quod qui [9] rescierint, [10] culpent: [11] illud merito factum omnes putent.
PA. [12] Quid istuc? [13] si certum est facere, facias: verum ne post [14] conferas
Culpam in me. *CH.* non faciam. *PA.* [15] jubesne? *CH.* jubeo, cogo, atque impero.
[16] Nunquam defugiam auctoritatem. *PA.* sequere. *CH.* Di vertant bene.

1 Thaidis. 2 Meretricibus, quæ animos amatorum excrucient. Metaph. 3 Contemptam. 4 Est verbum μέσον, seu medium. 5 Cruces, seu meretrices. 6 Istas meretricium injurias. 7 Scil. *convenit* Q. d. imo potius flagitium est, nos hæc ab illis pati. 8 Thais fallatur. 9 Cognoverint a me hoc esse factum. 10 Q. d. nulli reprehendent. 11 Delusam esse dolis meretricem Thaidem. 12 Formula est ægre consentientis. Vide supra. 13 Si constituisti. 14 Rejicias, transferas. 15 Me ornare te & deducere pro Eunucho in ædes Thaidis? 16 Nunquam detrectabo nomen auctoris, neque culpam in te conferam, nanquam negabo me auctorem fuisse, & pro meo in te imperio cogisse ut faceres. *Defugere* enim *auctoritatem* est, cum rei alicujus faciendæ auctor fueris, ejusque eventum in te receperis, id negare postea & fateri nolle, eam te auctore factam. Cic. pro Sylla. *Attende jam, Torquate, quam ego non* defugiam auctoritatem *Consulatus mei*, id. quam ego non inficier, quæ a me Consule gesta sunt, ea omnia me auctore gesta esse. Sc. & Plaut. *Suspende, vinci, verbera: amor sum, sino.* M. Si auctoritatem *postea* defugeris: *Ubi dissolutus tu sies, ego pendeam*, id. si tu postea negare *volueris*, te harum mihi rerum auctorem fuisse.

ACTUS

ACTUS III. SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

TH. [1] Magnas vero [2] agere gratias Thais mihi? *GN.* [3] Ingentes. *TH.* [4] ain' tu, [5] læta est? *GN.* [6] non tam ipso quidem
[7] Dono, quam [8] abs te datum esse: [9] id vero [10] serio
[11] Triumphat. *PA.* [12] huc [13] proviso, ut, ubi [14] tempus fiet,
[15] Deducam: sed eccum militem. *TH.* est isthuc [16] datum
Profecto mihi, ut sint [17] grata, quæ facio, omnia.
GN. [18] Adverti hercle animum. *TH.* [19] vel Rex semper [20] maxumas
Mihi agebat, [21] quidquid feceram, [22] aliis non [23] item.

1 Gnatho parasitico more militi, sibi stulte blandienti assentatur: assentanti credit Thraso, seque & facta sua immodice jactat. Consulit item Gnatho, ne miles purget se Thaidi de amore Pamphilæ, imo potius augeat suspicionem, & sic par pari referat. 2 Agebat. 3 Maximas agebat gratias. Explicat Cic. in Lælio: *Satis erat respondere, magnas: ingentes, inquit: semper auget assentator id, quod is, cujus ad voluntatem dicitur, vult esse magnum.* Assentatio sc. parasitica, & stultitia gloriosi militis αὐτιστρέφοντες. 4 Aisne, id. affirmas hoc etiam? 5 Propter donum meum? 6 οὐχ οὕτω χαίρει τῷ δώρῳ, ἢ τῷ ὑπό σου δεδόσθαι. 7 Læta erat. 8 Cujus amore lætatur. Nam multum refert, a quo sit munus missum. 9 Propter id, scil. quod abs te datum est. 10 Bono animo, non ficte. 11 More triumphantis ducis vehementer gaudet, & exultat. Dicit autem *triumphat*, propter militem, quod ex victoria, militiæ parta triumphatur. 12 Parmeno hæc separatim loquitur, & secum. 13 Prodeo, ut videam. 14 Occasio. 15 Mancipia, seu i unc Eunuchum cum Æthiopissa ad Thaidem. 19 A Superis est concessum. Hic incipit Thraso suum encomium de sua persone, factis, & rebus gestis. 17 Ut me apud alios gratum faciant, vel gratiam mihi concilient. Sic Heut. 2. 2. *Cum* gratum esse *mihi potuit, nolui*, id est, cum ea res potuit mihi gratiam patris conciliare. 18 Animadverti & observavi id tibi datum esse. 19 Etiam Imperator & dux meus, ut nihil dicam de Thaide, & aliis. 20 Scil. *gratias*. 21 Etiamsi erat admodum exile officium. 22 Militibus suis. 23 Agebat tantas gratias.

GN.

GN. [1] Labore [2] alieno magno [3] partam gloriam
[4] Verbis sæpe in se [5] transmovet, qui habet [6] salem,
Qui in te est. TH. [7] habes: GN. Rex [8] te ergo in oculis. TH. [9] scilicet.
GN. Gestare. TH. [10] vero: [11] credere omnem exercitum,
[12] Consilia. GN. [13] mirum. TH. [13] tum sicubi eum satietas
Hominum, aut [15] negoti si quando odium ceperat,
[16] Requiescere ubi volebat, [17] quasi: nostin'? GN. scio.
[18] Quasi ubi illam [19] expueret miseriam ex animo, TH. [20] tenes.
[21] Tum me convivam solum [22] adducebat sibi. GN. [23] hui!
Regem [24] elegantem narras. TH. imo sic homo

1 Ordo est: *Is*, qui habet salem, qui est in te, sæpe transmovet in se verbis gloriam partam magno labore alieno. Jocum ex ambiguo facit parasitus: dum enim videri vult dicere, nihil mirum esse, quod Rex ipsi maximas egerit gratias, aliis non item; eo quod viri sapientes, qualis Thraso esset, non tantum suorum factorum gloriam referrent, sed aliena etiam merita peritia fandi & dexteritate orationis aulica suum ad decus traherent: revera hoc ait, gloriosos homines & ineptos alieni laboris gloriam magnificis verbis impudenter sibi vindicare. Satis poterat persentiscere sannam Gnathonis, ni fuisset lapis. 2 Alium. 3 Quæ acquisita est. 4 Eloquentia sua. 5 Traducit, transfert, sibi ascribit. 6 Sapientiam, leporem, dicendi gratiam. Quemadmodum sal est condimentum cibi: ita facetiæ sunt condimenta in oratione. Hinc sales, id est, salse dicta. 7 Intelligis, capis. 8 Regitur iste accusativus a sequenti verbo *gestare*, id est, Rex te ergo valde diligebat. 9 Certe. 10 Imo vero. 11 Credebat, id est, committebat mihi. 12 Secreta credebat, id est, ego eram ei a consiliis. 13 Quod hoc tibi fecerit Rex. 14 Præterea si quando tædio hominum erat affectus. 15 Rerum. 16 Vacuus esse a negotiis. 17 Facile intelligere potes, quid dicere velim. Venuste exprimitur stulti militis infantia, qui intelligi vult ab aliis, quod ipse exprimere non valet. 18 Succurrit hic parasitus Gnatho infantiæ Thrasonis, &, quod deerat, supplet. 19 Cum fastidio ejiceret ac expelleret illam animi molestiam. Metaph. *Expuere* enim, est cum fastidio aliquid ejicere & expellere. 20 Intelligis. 21 Cum facietas eum hominum, aut negotii odium ceperat, ac requiescere volebat. 22 Utitur vocabulo quasi pompam significans. 23 Admiratio, qua Gnatho occulte ridet arrogantiam Thrasonis. 24 Habentem delectum personarum.

Est

Est [1] perpaucorum hominum. GN. [2] imo nullorum arbitror,
Si tecum vivit. TH. [3] invidere omnes mihi:
[4] Mordere clanculum: [5] ego floccipendere:
[6] Illi invidere [7] misere: verum [8] unus tamen
[9] Impense, elephantis quem [10] Indicis præfecerat,
Is ubi [11] molestus magis est, quæso, inquam, Strato,
[12] Eone es ferox, quia habes imperium in [13] belluas?
GN. [14] Pulchre me hercle dictum & sapienter: [15] Papæ!
[16] Jugularas hominem: quid [17] ille? TH. mutus illico.
GN. Quidni [18] esset? PA. Di vestram fidem, [19] hominem [20] perditum,
Miserumque, & [21] illum sacrilegum! TH. quid illud Gnatho,
Quo pacto [22] Rhodium [23] tetigerim in convivio,
Nunquid tibi dixi? GN. nunquam: sed narra obsecro.

1 Qui paucorum familiaritate utitur, suisque quibusdam est moribus, neque facilis ad cujusvis hominis convictum. Horatio Mæcenas est *paucorum hominum*. Sat. 1. 9. 2 Imo si tecum vivit, sive te assiduum habet, nullis præterea hominibus utetur familiariter: fieri enim non potest, quin præ homine tam elegante & sapiente reliquos omnes contemnat. Latenter significat, eum non esse hominem. 3 Omnes commilitones invidebant mihi quod essem intimus consiliarius. 4 Non aperte, sed secreto (quia sibi a me metuebant) obtrectabant, & jaciebant dicteria, quibus oblique me petebant. Metaphora. 5 Ego contemnebam ac nihili æstimabam eos, quod inviderent mihi ac morderent clanculum. 6 Donatus hoc ad ... militis refert. Guyeto intolerabilis visa est repetitio, itaque resecat aliqua. 7 Vehementer: cum molestia sua: *Nam se, non alios, invidus igne coquit*. 8 Ex invidis. 9 Maxime, præcipue invidebat mihi. 10 Ex India profectis. 11 Verbis. 12 Ideone, an ob hanc causam es torvus? 13 Elephantos. Elephantorum præstantissimi sunt Indici. 14 Festive & lepide. 15 Interjectio admirantis tale dictum. 16 Attonitum ac mutum reddideras eum tali dicto, non secus ac si jugulasses, id est, occidisses eum: nam omnem respondendi ac contradicendi materiam ipsi præcidebas. Metaph. 17 Sc. *respondit?* 18 Sc. *mutus*. 19 O militem Thrasonem. 20 Qui cæco sui amore nec vera a falsis discernit, & hæc præ illis amat. 21 Gnathonem nefarium, impense improbum, qui adulando ex stultis insanos facit homines. Hæc ad spectatores dicit. 22 Adolescentem quendam e Rhodo. 23 Pupugerim, deluserim, dicteriis lacessiverim: sic ἀντιθάλ(?) etiam a Græcis usurpatur. Metaph.

[1] Plus milles jam [2] audivi *TH.* una in convivio
Erat hic, [3] quem dico, Rhodius adolescentulus.
Forte [4] habui scortum: [5] cœpit ad [6] id alludere,
Et [7] me irridere: quid agis, inquam, homo impudens?
[8] *Lepus tutes, & pulpamentum quæris.* *GN.* [9] ha, ha, hæ.
TH. Quid est? *GN.* [10] facete, [11] lepide, [12] laute, [13] nihil supra.
[14] Tuumne, obsecro te, hoc [15] dictum erat? vetus [16] credidi.
TH. Audieras? *GN.* sæpe; [17] & fertur imprimis.
TH. [18] meum est.
GN. [19] Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.
PA. At[20] te Dii perdant. *GN.* quid [21] ille quæso? *TH.* [22] perditus.
[23] Risu omnes, qui aderant, emori: denique
[24] Metuebant omnes jam me. *GN.* non injuria,

1 Sæpius. Synedoche numeri finiti pro infinito. Non ad militem, sed de milite ad spectatores aversus dicit Gnatho. 2 Ex aliis, vel ex ipso Thrasone. 3 De quo. 4 In convivio. 5 Adolescentulus. 6 Scortum, id est, jocari cum eo scorto. 7 Quem Rex solebat habere pro summo suo consiliario. 8 Donatus. *Quod in te habes, hoc quæris in altero*, id. tu ipse satis effeminatus es & mollis, & quæris mulierem. Qui hunc locum obscurum queruntur, de pudore & modestia Terentiana queri videntur. 9 Interjectio ridentis. 10 Festive dictum est. *Facetus* enim dicitur, qui facit verbis quod vult. 11 Venuste. 12 Ornate, splendide. 13 Nihil melius & jucundius dici poterat. 14 A te inventum. 15 Proverbium. 16 Esse dictum. 17 Et dicitur inter prima & præcipua dicta, quæ facetiam habent. 18 Hoc dictum. 19 Dolet mihi seu doleo illud, sc. *Lepus tute es, & pulpamentum quæris*, dictum esse Rhodio illi adolescenti ignaro, ac soluto & effræni. Q. d. Malum hoc dictum fuisse aliis prudentibus. Donatus Gnathoni tribuit, & curiosius explicat. Alii Thrasonis narrationi contribuunt. Guyetus plane expungit. 20 Gnathonem assentatorem. Hoc Parmeno secum dicit. 21 Adolescens respondebat? 22 Sc. *suis* id. periit, & totus stupefactus est, ne verbum quidem poterat loqui. Guyetus mallet *percitus*, id. insania, furore correptus est, ἐμάνη. Nisi τὸ *perditus*, velis accipere: in pudorem datus erat, nec quid responderet, habebat, ut diximus: ut supra, simili ὑπερβολῇ: *jugularas hominem*. 23 Præ nimio risu moriebantur, id. vehementer ridebant. 24 Ne quid simile illis dicerem.

TH.

TH. [1] Sed heus tu, [2] purgon' ego me de isthac Thaidi,
[3] Quod eam me amare suspicata est? *GN.* [4] nihil minus,
Imo [5] magis auge suspicionem. *TH* cur? *GN.* rogas?
Scin', si quando [6] illa mentionem Phædriæ,
Facit, aut si laudat, te ut [7] male urat? *TH.* [8] sentio.
GN. [9] Id ut ne fiat, [10] hæc res sola est remedio.
[11] Ubi [12] nominabit Phædriam, [13] tu Pamphilam
[14] Continuo: si quando [15] illa dicet, Phædriam
[16] Commessatum intromittamus, [17] tu Pamphilam
Cantatum [18] provocemus: si laudabit [19] hæc
[20] Illius formam, tu [21] hujus [22] contra: denique
[23] Tu *par pari referto*. [24] quod [25] eam remordeat.
TH. [26] Si quidem me amaret, tum [27] istud prodesset Gnatho.
GN. [28] Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat,
Jamdudum amat te: jamdudum [29] illi facile fit,
Quod doleat: [30] metuet semper, quem ipsa nunc capit,

1 Formula ad aliud vocantis colloquium, seu consilium; dignus enim hoc imperatore consiliarius: præstruuntur autem hæc ad rixam, de qua infra, 4. 1. ut recte Donatus notat. 2 Purgare ne debeo, id. excusare me de ista puella Pamphila apud Thaidem? 3 Dixerat enim Thais supra: *Sed ego, quantum suspicor, ad virginem animum adjecit*. 4 Scil. *facias*, quam te purges. 5 Fac ut magis suspicetur de virgine. 6 Thais sermonem de rivali Phædria in convivio habet. 7 Valde, vehementer istis verbis cruciet, aut zelotypia accendat. 8 Intelligo. Metaph. ab ignibus. 9 Ne laudet Phædriam rivalem, & urat te istis sermonibus. 10 De qua nunc dicam. 11 Cicero Epist. fam. 1. 9. hoc consilium repungendi lacessentes, ad forensia cum gratia transtulit. 12 In convivio. 13 Nominato. 14 Illico, statim. 15 Thais. 16 Ad comedendum introducamus. 17 Dices. 18 Foras vocemus. 19 Thais. 20 Phædriæ pulchritudinem. 21 Pamphilæ. 22 Vicissim. 23 Tu injuriam injuriæ accomodato. Quo proverbio monemur, ut tales simus in alios, quales in nos illos experimur. 24 Par pari refere. 25 Thaidem repungat, irritet, offendat. Metaphora. 26 Donatus argutius quædam hic differit; in quibus nec boni nihil, nec sana omnia. Non potuit autem non obvia Thrasoni esse, imo infixa hæc dubitatio: tum quia non sine rivali amabat (rivalis autem semper rivalem metuit, ne sibi præferatur) nam quia Thais ostenderat, se suspicari, militem promissæ virginis amore teneri: quæ suspiciones animum facile alienare possunt. 27 Quod dicis & mones, sc. par pari referre. 28 Quandoquidem, quia. 29 Thaidi. 30 Thais.

1 Fru-

[1] Fructum, ne quando iratus tu [2] alio conferas.
TH. Bene dixti: at mihi [3] istuc non in mentem venerat.
GN. [4] Ridiculum: [5] non enim [6] cogitaras: ceterum,
[7] Idem hoc tute [8] melius quanto [9] invenisses Thraso?

1 Eam utilitatem. 2 Ad aliam amicam convertas. 3 Consilii. 4 Donatus: *vel hominem, vel dictum significamus*: si hominem, tum adversus ad spectatores dixerit Gnatho: sin aliter accipimus, tu, ad figuras παρρησιαστικὰς adulatorum pertinebit, satis commode explicabitur. Posterius hoc omnino tenendum arbitror. 5 Adulatorie. 6 De isto consilio. 7 Consilium, quod inveni. 8 Quam ego. 9 Si cogitare voluisses.

ACTUS III. SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

TH. [1] Audire vocem visa sum [2] modo [3] militis.
Atque [4] eccum: salve mi Thraso. *THR.* o Thais mea,
[5] Meum suavium, quid agitur? ecquid nos amas
[6] De fidicina isthac? *PA.* [7] quam venuste! quod dedit
Principium adveniens? *TH.* [8] plurimum merito tuo.
GN. [9] Eamus ergo ad cœnam: quid stas? *PA.* [10] hem [11] alterum:

1 Εὕρηκα blandimenti meretricii, ac congressum & colloquium. Parmeno Eunuchum & Æthiopissam, Phædriæ munera, tradit Thaidi, præsente milite rivali, qui ea contemnit, assentante interim Gnathone, & Parmenoni insultante, qui, ut jussus erat, verbis ea ornat: tandemque Thais cum milite ad cœnam proficiscitur. 2 Paulo ante. 3 Thrasonis. 4 Ecce eum. 5 Mea suavitas, meam corculum. 6 Propter istam puellam Pamphilam, quæ scit fidibus canere? 7 Quam facete orditur de eo, quod dedit, vel egit. Ironia: quasi dicat, quam invenuste beneficium Thaidi exprobratum venit. Et bene hoc reprehendit Parmeno: nam in beneficiis debet oblivisci qui dedit, & meminisse, qui accepit. 8 Plurimum beneficio tuo, mihi præstito, te amo. 9 Parasito attribuit Donatus. 10 Indignantis est particula. 11 Sc. stultum, ineptum, ex duobus sc. Thrasone & Gnathone.

[1] Ex homine [2] hunc natum [3] dicas. *TH.* [4] ubi vis, [5] non moror.

PA. [6] Adibo, atque adſimulabo, quaſi nunc [7] exeam.
Ituran' Thais quopiam es? *TH.* [8] ehem Parmeno,
[9] Bene pol feciſti: [10] hodie itura. *PA.* [11] quo?
TH. ecquid [12] hunc vides?

PA. Video, & me [13] tædet: [14] ubi vis, dona adſunt tibi
A Phædria. *THR.* [15] quid ſtamus? cur non imus hinc?
PA. [16] Quæſo hercle ut liceat, [17] pace quod fiat tua,
Dare [18] huic quæ volumus, convenire & colloqui.
THR. [19] Perpulchra credo dona, haud [20] noſtris ſimilia.
PA. Res [21] indicabit: [22] ehus, jubete [23] iſtos foras
Exire, quos juſſi: [24] ocius procede tu huc.
[25] Ex Æthiopia eſt [26] uſque hæc. *THR.* [27] hic
ſunt tres minæ.

1 Ex illo Thraſone: adeo ſunt ſtultitia & vanitate pares. Significat enim Gnathonem ita militis moribus ſubſervire, ut ex eo natus eſſe videatur. 2 Gnathonem. 3 Poſſis dicere. 4 Ad cœnam ire. Ad Thraſonem hæc dicit. 5 Tecum ire. 6 Thaidem. 7 Ex ædibus, quippe qui procul ſteterit. 8 Donatus in his aliquot verſibus nihil expendit. Thais ad Parmenonem accedentem quodammodo converſa propius, interroganti blande reſpondet, id eſt, more meretricio, gratulata adventum conſpectumque. 9 Quod adveneris: (quæ alias gratias agentium formula, hic blanditiis ſervit) ſi enim paululum ceſſaſſes, non reperiſſes me domi. 10 Hodie itura ſum, egrediar domo. Quæ cum dicit Thais, & comitate aperta erga ſervum rivalis animum militis cupidiorem voluit reddere, & clanculum vocabulo *hodie* Parmenoni demonſtrare, non diu ſe cum milite futuram, neque præter promiſſum aliquid facturam. 11 Sc. *itura es?* Parmeno, in diſſimulationem compoſitus, iterum interrogat. 12 Militem Thraſonem, quem nutu oculorum demonſtrat. Thais, non exaudiente milite (qui ſe tædio ſervi rivalis aliquantulum averterat) hoc dicit. 13 Videre eum. 14 Quando videtur opportunum. Hoc clarius loquitur, ut qui audiri a milite hoc vellet. 15 Rivalis ſervum conſpicere non ſuſtinet Thraſo. 16 Parmeno non ſine occulta εἰρωνείᾳ deprecatur militem, ne pauxillam moram ægre ferrat, dum dona Phædriæ traderentur Thaidi. 17 Cum gratia & voluntate tua, & quaſi prius captata venia. 18 Thaidi. 19 Credo te daturum valde pulchra dona, miſſa a Phædria. Ironia. 20 Donis, muneribus, 21 Sintne pulchra, necne. 22 Adverbium vocandi. 23 Eunuchum & Æthiopiſſam. 24 Velociter, cito. 25 Quod Thais cupiebat: ſupra enim dixit Phædriæ 1. 2. *Nonne ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia ancillulam.* 26 Notat hic longinquitatem loci; id eſt, ex Ethiopia huc uſque hæc puella deducta eſt. 27 In hac Æthiopiſſa emenda triginta coronati ſunt expenſi.

GN.

GN. Vix. *PA.* ubi tu es Dore? accede huc: [1] hem Eunuchum tibi:

Quam [2] liberali facie, quam ætate [3] integra!

TH. [4] Ita me Di ament, [5] honestus est. *PA.* quid tu Gnatho?

Numquid habes, quod [6] contemnas? [7] quid tu autem Thraso?

[8] Tacent! satis [9] laudant: [10] fac periclum in [11] litteris,

Fac in [12] palæstra, in [13] musicis: quæ [14] liberum

Scire æquum est adolescentem, [15] solertem dabo.

THR. [16] Ego illum Eunuchum, si sit opus, vel sobrius.

PA. Atque [17] hæc qui misit, non [18] sibi soli postulat

1 Demonstrandi adverbium. 2 Ingenua, non servili, vel pulchra forma est. 3 Florida, juvenili, id est, in flore ætatis. 4 Jurantis est illud dictum, quasi imprecantis ita se amari a Diis, ut illud, quod sequitur, ex animo dictura. 5 Pulcher tum forma, tum ætate est Eunuchus. 6 In Eunucho. 7 Potes contemnere? 8 Nihil respondent, aut reprehendunt in Eunucho. 9 Formam Eunuchi. 10 Experientiam, probationem. Id. experire, examina eum. 11 Doctrinis, disciplinis, linguis. *Litteræ* enim sæpius vocantur disciplinæ, quæ literarum monumentis continentur. Unde *dare operam litteris* dicimus, id. incumbere ingenuis artibus, quæ litteris conscriptæ sunt. Hinc *litteratus* is vocatur, qui in litterarum studiis eruditus est. Servi autem, ut carius venderentur, liberorum artibus erudiebantur, sicut loco παραλλήλῳ perspicias licet apud Horat. Ep. 2. 2. De ipsis studiis Plautus Mostell. 1. 2. & Bacchid. 3. 3. 12 Luctando, vel luctandi arte. *Palestra* dicta est ἀπὸ τῆς πάλης, id. *a lucta*: a qua hæc vox ad reliqua exercitia est translata: semper tamen proprie locum significat, in quo luctabatur. 13 Arte Musicæ, id. arte canendi. Summam eruditionem Græci sitam censebant in nervorum vocumque cantibus. 14 Ingenuum. 15 Peritissimum & præditum exhibebo his, quæ liberum, &c. *Solers* dicitur quasi totus ex arte consistens, industrius, ingeniosus a quo *solertia*, id ingenii acumen, & dexteritas ad rem aliquam agendam. 16 Hoc genus ἐλλείψεως pudori servit, ob mulieris præsentiam, ut volunt interpretes. Mihi nihil rectius videtur fieri posse, quam si putemus, Thrasonem ad solum Gnathonem suum submissus, nec audientibus ceteris, inter orationem Parmenonis hoc dicere. Sic in Heaut. *Quemquamne animo tam comi esse, aut leni putat, qui se vident, amicam patiatur suam?* 17 Tanta munera. Bene Eugraphius monstrat servari ordinem mandatorum Phædriæ. Is enim præceperat: *Munus nostrum ornato verbis, quod poteris*: id factum est hactenus a Parmenone: additum erat: *& istum æmulum quod poteris, ab ea pellito.* Igitur nunc ad conflandam militi apud Thaidem invidiam accingitur. 18 Ut illum solum ames.

Te vivere, & sua causa excludi [1] ceteros:
[2] Neque pugnas narrat, neque [3] cicatrices suas
Ostentat, [4] neque tibi obstat, quod [5] quidam facit.
Verum, ubi [6] molestum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum [7] recipitur.
THR. Apparet servum hunc esse domini pauperis,
Miserique. *GN.* nam hercle nemo posset, sat scio,
Qui [8] haberet, qui pararet alium, [9] hunc perpeti.
PA. Tace [10] tu, quem ego esse [11] infra infimos omnes puto
Homines: nam, qui [12] huic animum assentari [13] induxeris,
[14] *E flamma petere te cibum* posse arbitror.
THR. [15] Jamne imus? *TH* [16] hos prius introducam, &, quæ volo
Simul [17] imperabo: [18] post continuo [19] exeo.
THR. Ego hinc abeo: [20] tu istam opperire. *PA.* [21] haud convenit,
Una cum [22] amica ire [23] Imperatorem in via.
THR. Quid tibi ego multa dicam? [24] domini similis es.
GN. [25] Ha, ha, hæ. *THR.* quid rides? *GN.* [26] istud, quod [27] dixti modo,

1 Amatores. 2 Neque est gloriosus miles. 3 Vulnerum vestigia & signa jactitat apud amicam. 4 Et non impedit te, quominus alios admittas amatores. 5 Miles. Per contemptum hoc dicit. 6 Aliis amatoribus. 7 Admittitur, sc. Phædria. 8 Facultates sc. id est, sciret modum, quo comparare ac emere posset sibi alium servum. 9 Parmenonem. 10 Gnatho. 11 Vilioris conditionis ipsis servis, id est omnium contemptissimum. 12 Militi Thrasoni. 13 Tibi proposueris. 14 Ex medio igni deducere cibum, id est, quidvis facturum passurumque cibi causa, dummodo gulæ tuæ inservias. Epulas pro inferis in rogum coujicere solebant; extremæ autem mendicitatis & impudentiæ habebatur, inde cibum petere. Catul. *Uxor Meneni, sæpe quam in sepulchretis vidistis ipso rapere de rogo cœnam*, &c. 15 Iterum urget Thaidem miles ad eundum. 16 Eunuchum & Æthiopissam. 17 Ancillis. 18 Postea, hoc effecto. 19 Præsens pro futuro propter certitudinem. 20 Tu Gnatho Thaidem expecta. 21 Minime decet. 22 Sarcastice meretricem, ***amicam***, militem, ***Imperatorem*** agnominat. 23 Eum, qui milites sub se habet. 24 Similes domini habes mores. 25 Interjectio ridentis. 26 Propter facetum illud dictum. 27 Parmenoni.

Et [1] illud de Rhodio dictum in mentem [2] venit.
Sed Thais exit. *THR.* abi, præcurre, ut [3] sint domi
Parata. *GN.* fiat. *TH.* diligenter, Pythias,
Fac cures, si [4] Chremes huc forte advenerit;
Ut ores primum ut maneat: si [5] id non [6] commodum est,
Ut redeat, si [7] id non [8] poterit, ad me adducito.
PY. Ita faciam. *TH.* [9] quid? quid aliud volui dicere?
[10] Hem, [11] curate istam diligenter [12] virginem.
Domi adsitis, facite. *THR.* [13] eamus. *TH.* [14] vos me sequimini.

1 *Lepus tute es, & pulpamentum quæris.* 2 Mihi. 3 Omnia. 4 Frater Pamphile. 5 Manere. 6 Opportunum Chremeti. 7 Ut redeat. 8 Fieri. 9 Meditantis sunt verba. 10 Hoc volui dicere, rediit in memoriam: & quasi aliquid indignationis illa vocula indicat, quod indignetur Thais fere illud esse oblivioni traditum, nec imperatum. 11 Vos ancillæ. 12 Puellam Pamphilam. 13 Ad cœnam in domum meam., 14 Puellæ pedissequæ.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

CH. [1] PRofecto quanto magis magisque [2] cogito,
[3] Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum;
Ita me video ab ea astute [4] labefactarier.
[5] Jam tum, cum primum [6] jussit me ad se accersier,
([7] Roget quis, [8] quid tibi cum [9] illa? [10] ne noram quidem)
[11] Ubi veni, causam, ut [12] ibi [13] manerem, repperit:

1 Chremes, surreptæ virginis frater, amari se a Thaide suspicatur, quem amorem effugere studet. 2 Apud me. 3 Procul dubio, certe, *vel*, mirum ni det, &c. 4 Tentari, corrumpi, a pristina constantia abduci. Metaphora. 5 Narratio continens signa suspicionis. 6 Thais. 7 Aliquis rogare possit. Modus potentialis. 8 Scilicet *rei erat.* 9 Thaide. 10 Thaidem. Responsio. 11 Postquam. 12 Domi suæ. 13 Ad cœnam, quod ex sequentibus colligitur: infra 4. 1. *Invitat tristis: mansit,* sc. Chremes.

[1] Ait [2] rem divinam fecisse, & rem [3] seriam
Velle agere mecum: [4] jam tum erat suspicio,
[5] Dolo malo hæc fieri omnia: [6] ipsa accumbere
Mecum, [7] mihi sese dare [8] sermonem quærere.
[9] Ubi friget, [10] huc evasit, [11] quam pridem pater
Mihi & mater mortui essent: dico, [12] jam diu.
[13] Rus [14] Sunii ecquod habeam, & quam [15] longe a mari.
Credo ei placere [16] hoc: sperat se a me [17] avellere.
[18] Postremo, ecqua inde parva periisset soror:
Ecquis cum ea una: quid [19] habuisset, cum [20] periit,
[21] Ecquis eam posset noscere: hæc cur quæritet?
Nisi illa forte, quæ olim periit parvula
Soror, [22] hanc se [23] intendit esse, [24] ut est audacia.
Verum [25] ea si vivit, [26] annos nata est sedecim,

1 Thais. 2 Se sacrificium fecisse, sacrificasse. Veteres nihil aggrediebantur serium, quin Diis prius sacra fecissent. Ea sacra fiebant matutinis horis præsertim, quod Deus tum assidere templis, & matutinis salutationibus adesse opinio foret. 3 Magni ponderis, gravem, non jocularem, id. colloqui mecum velle de re seria. 4 Etiam cum hoc diceret mihi. 5 Mala calliditate, insidiis. *Dolus* vero *malus* dicitur ad differentiam, quoniam Veteres etiam *bonum dolum* dicebant, & pro *solertia* hoc nomen accipiebant: maxime si adversus hostem latronemve quis machinaretur. Ita Virg. 2. *Dolus, an virtus, quis in hoste requirat?* 6 Thais accumbebat, id est, ad epulas sumendas in eodem lecto discubitorio more epulantium juxta me sedebat. 7 Mihi sese offerebat, & sui ipsius potestatem faciebat, accomodabat se mihi, quantum in se erat. 8 Occasionem loquendi, id est, invitabat me ad respondendum, ut loquendi materiam inveniret. 9 Quando non suppetebant ei verba, cum nihil haberet, quod diceret. Metaphora. Unde dicitur opus *frigere*, cum intermittitur: *fervere*, cum celeratur & fit cum diligentia. Sic *calere* dicitur forum, judicia, rumores & similia. Suet. in Aug. *Forum aleatorium excalefecimus*, id est, lusu nostro celebravimus, frequentius reddidimus. 10 In hæc verba erumpit, huc pervenit, eo tandem rediit oratio. 11 Quam diu, quantum temporis esset, ex quo pater meus & mater mea essent mortui. 13 Respondeo, jam diu parentes meos esse mortuos. 13 Pergebant inquirere, rus, &c. 14 Promontorii Atticæ: supra 1, 2. 15 Distet. 16 Rus. 17 Extorquere, abstrahere blandis verbis. 18 Interrogabat. 19 Puella. 20 Periret. 21 An aliquis ex amicis. 22 Sororem. 23 Vult, nititur. 24 Prout est audax, vel qua est audacia. 25 Soror. 26 Habet sedecim annos. Tot ante nominaverat ex conjectura Chærea 2, 3, 26.

Non

Non [1] major Thais, ego quam ſum, [2] majuſcula eſt.
[3] Miſit porro orare, ut venirem, ſerio.
Aut [4] dicat quid [5] vult, aut moleſta ne ſiet.
Non hercle [6] veniam tertio: [7] heus, heus. *TH.* hic quis eſt?
CH. Ego ſum Chremes. *PY.* o [8] capitulum lepidiſſimũ.
CH. Dico ego mihi [9] inſidias [10] fieri. *PY.* Thais [11] maximo
Te orabat opere, ut cras redires. *CH.* rus eo.
PY. [12] Fac amabo. *CH.* [13] non poſſum, inquam. *PY.* at apud nos hic mane,
[14] Dum redeat ipſa. *CH.* [15] nihil minus: *PY.* cur mi Chremes?
CH. [16] Malam in rem! abi hinc. *PY.* ſi [17] iſtud ita certum eſt tibi,
Amabo, ut [18] illuc tranſeas, ubi [19] illa eſt. *CH.* [20] eo.
PY. Abi [21] Dorias, cito [22] hunc [23] deduce [24] ad militẽ.

1 Natu, id eſt, majoris ætatis eſt. 2 Paulo major natu. 3 Servum iterum miſit. 4 Thais. 5 Velit. 6 Ad Thaidem. 7 Hoc dicens pulſat fores. 8 Hominem jucundiſſimum, cujus adventus plurimum eſt optatus. Synec. part. 9 Fraudes. Blandimenta ruſticus inſidias putat. 10 A Thaide. 11 Maximopere, Tmeſis. 12 Cras redi quæſo. *Amabo* blandientis interjectio eſt, Comicis valde familiaris: quaſi dicat rogo te per amorem. 13 Redire. 14 Donec Thais revertatur. 15 Faciam. 16 Indignatur de atteſtatione Pythiæ. Hac proverbiali forma utuntur, qui quempiam diris devovent, & ad Orci ſatellitium ablegant. 17 Non redire. 18 In domum militis. 19 Thais. 20 Concedentis 21 Nomen eſt ancillæ. 22 Chremetem. 23 Deduc. Archaiſmus. 24 In domum militis, ubi eſt Thais.

ACTUS III. SCENA IV.

ANTIPHO.

[1] HEri aliquot adoleſcentuli [2] colimus [3] in Piræo,

1 Inducitur Antipho, ut per occaſionem doceatur ſpectator, cur ex Piræo abierit Chærea. 2 Conſenſimus, convenimus. Hunc locum adducit Cicero Ep. ad Attic. 7. 3. Laudans Terentium tanquam optimum Latinitatis auctorem, in quæſtione Grammaticali, quam Atticus moverat. 3 Cic. loco citato legit *in Piræum*. Erat autem *Pyræum* portus prope Athenas, ubi excubabat juventus Attica, ut eſſet tuta civitas contra inſultus prædonum, ut diximus ſupra.

In hunc diem ut [1] de ſymbolis eſſemus: Chæream [2] ei rei
[3] Præfecimus: [4] dati annuli: [5] locus tempus [6] conſtitutum eſt.
[7] Præteriit tempus: quo in loco [8] dictum eſt, [9] parati nihil eſt.
[10] Homo ipſe nuſquam eſt: neque ſcio, quid dicam, aut quid [11] conjectem.
Nunc mihi [12] hoc negoti [13] ceteri dedere, ut illum quæram:
[14] Idque adeo viſam, [15] ſi domi eſt: quiſnam hinc a [16] Thaide exit?
[17] Is eſt, an non eſt? [18] ipſus eſt: [19] quid hoc hominis? [20] qui hic ornatus eſt?
Quid illud mali eſt? nequeo ſatis mirari, neque conjicere.
[21] Niſi quidquid eſt, procul hinc libet prius, quid ſit, [22] ſciſcitari.

1 De eo, quod quiſque contuliſſet, ederemus, convivium agitaremus: ab antiquo verbo *edo, es eſt*. *Symbola* eſt collocatio ad convivium, vide Andr. 1, 1, 61. 2 Convivio, id eſt, ut de ſymbolis eſſemus. 3 Propoſuimus forte vel alio modo ejus convivii curatorem. Sympoſiarcham. 4 Arrhæ loco, quos in pignora commeſſationis dabant; ut adeſſe ad diem conſtitutum convivio, quod communi ſumptu celebrabant, cogerentur. 5 Eſt conſtitutus, q. d. ad cujus ædes deberemus convenire, *vel*, ubi convivium eſſet. 6 Determinatum. 7 Elapſum eſt. 8 Conſtitutum eſt convivium fore. 9 Nihil eſt apparatus. 10 Chærea nuſquam apparet. 11 Coniiciam, cogitem. 12 Hoc negotium, id eſt, hoc mandatum, hanc provinciam. 13 Reliqui adoleſcentes. 14 Ideo. 15 An domi ſit. 16 Thaidis domo. 17 Chærea. 18 Ipſe Chærea eſt. 19 Quis homo eſt? 20 Quia Eunuchi veſte indutus eſt. 21 Sed quicquid ſit. 22 Inquirere.

ACTUS

ACTUS III. SCENA V.

CHÆREA, ANTIPHO.

CH. [1] NUnquis hic est? nemo est: [2] nunquis [3] hinc me sequitur? nemo [4] homo est.
Jamne [5] erumpere hoc licet mihi [6] gaudium: [7] proh Jupiter!
Nunc tempus profecto est, cum perpeti me possum interfici:
Ne hoc gaudium [8] contaminet [9] vita [10] ægritudine aliqua.
Sed neminemne [11] curiosum [12] intervenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quoquo eam, rogitando [13] obtundat, enecet,
Quid [14] gestiam, aut quid lætus sim, quo pergam, [15] unde emergam, ubi siem
[16] Vestitum hunc nactus; [17] quid mihi quæram; [18] sanus sim, an-ne insanus?
AN. Adibo, atque [19] ab eo gratiam hanc, [20] quam [21] video velle, inibo.

1 Per occasionem Chærea a Thaide egrediens, exultat, quod virgine amata potitus sit, quid intus fecerit, Antiphoni forte obvio, narrat. 2 Iterum respicit. 3 Ex ædibus Thaidis. 4 Nullus sequitur me. Pleonasmus. 5 Exprimere, retentum ac diu tacitum proferre, & dicere. 6 Quod cepi in ea suppositione, cum sc. pro Eunucho fui suppositus. 7 Exclamatio de subito gaudio. 8 Inquinet, polluat, obscuret. Metaph. 9 Mea, quæ mihi restet agenda. 10 Tristitia. Nam *medio de fonte leporum Surgit amari aliquid*, ut ait Lucretius. Supra in Andr. dixit: *Mihi immortalitas parta est, si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit.* 11 Minutissima quæque inquirentem a *nimia cura curiosus* dicitur, quoties plus diligentiæ quam oporteat, impendimus rebus vel nostris vel alienis. 12 Video. 13 Molestus sit. Metaph. a fabris. 14 Quare lætitiam motu corporis ostendam. *Gestire* enim proprie, est animi affectum gestu corporis indicare. 15 Ex quo loco exeam. 16 Talem cultum Eunuchi invenerim. 17 Quid mihi velim, quid postulem isto vestitu. Eadem phrasis repetitur inferius: *quid sibi vestitus quærit?* 18 Mentis compos sim, an insanus & mente captus. 18 Atque offeram me illi, & interrogabo illum, ut possit suum gaudium erumpere, quod habiturus est beneficii loco, id est, demerebor amicitiam ejus, hoc beneficium illi præstando. 20 Gratiam. 21 Aliquem inire.

[1] Chærea, quid est quod sic gestis? quid sibi [2] hic vestitus [3] quærit?

Quid est, quod lætus sis? quid tibi vis? satisne sanus? quid me

Adspectas? quid taces? *CH.* [4] o festus dies hominis! amice

Salve: nemo est omnium, quem ego magis nunc [5] cuperem, quam te.

AN. [6] Narra istud quæso, [7] quid fiet. *CH.* [8] imo ego te obsecro hercle ut [9] audias.

Nostin' [10] hanc, quam [11] frater amat? *AN.* novi: nempe opinor Thaidem.

CH. Istam ipsam. *AN.* sic commemineram. *CH.* quædam hodie est [12] ei dono data

Virgo: [13] quid ego [14] ejus tibi nunc [15] faciem prædicem aut laudem, Antipho,

Cum ipsum me noris, quam elegans formarum [16] spectator siem?

[17] In hanc commotus sum. *AN.* ain' tu? *CH.* [18] primam dices scio, si videris.

Quid multa verba? amare cœpi: [19] forte fortuna [20] domi

Erat quidam eunuchus, [21] quem [22] mercatus fuerat frater Thaidi:

Neque [23] is [24] deductus etiam tum ad [25] eam: [26] submonuit me Parmeno.

1 Repetit Antipho facete verba ejus interrogationis. 2 Tali. 3 Vult? 4 O homo sive amice mihi optatissime, æque mihi jucunde ac festus dies, quo lætitiæ & hilaritati indulgetur? *Festum* enim *diem* appellat illum ipsum Antiphonem adolescentem, quem exoptat videre. Plaut. Asin. 1, 1, 49. *Sine, amabo, te amari, meus* festus dies. 5 Videre. 6 Mihi. 7 Quid gestias, & quid lætus sis: 8 Correctio. 9 Me. 10 Thaidem. Narratio, qua orditur a persona. 11 Phædria. 12 Thaidi. 13 Ad quid, in quem finem. 14 Virginis. 15 Formam narrem. 16 Explorator, probator, *δοκιμαστής*. Sumptum volunt a Triumviris monetalibus, ad quos numi spectandi deferebantur. 17 Propter hanc virginem affectus sum, & mutatus in alium quasi animi habitum, id est, in hanc exarsi; hanc amare cœpi 8 Nulli secundam, id est, illā esse præcipuam, pulcherrimam omnium virginum, sive reliquas omnes virgines forma vincentem sua. 19 Casu quodam. 20 Meæ. 21 Eunuchum. 22 Emerat. 23 Eunuchus. 24 Sc. *erat*. 25 Thaidem. 26 Latenter, leviter monuit me aliquid, quod ego mihi vindicavi.

Ibi

Ibi ſervus, quod ego arripui. *AN.* quid eſt? *CH.* tace ſis, citius audies.

[1] Ut veſtem cum [2] illo mutem, & [3] pro illo jubeam me [4] illuc [5] ducier.

AN. Pro eunuchon'? *CH.* ſic eſt. *AN.* quid' tandem [6] ex ea re ut caperes [7] commodi?

CH. Rogas? [8] viderem, audirem, eſſem una quacum cupiebam, Antipho.

Num parva cauſa, aut parva [9] ratio eſt? [10] traditus ſum [11] mulieri.

[12] Illa illico ubi me [13] accepit, læta vero ad ſe abducit domum,

[14] Commendat virginem. *AN.* cui? tibine? *CH.* mihi. *AN.* [15] ſatis tuto tamen.

CH. [16] Edicit, ne vir quiſquam ad eam adeat, & mihi, ne [17] abſcedam, imperat,

In interiore [18] parte ut maneā ſolus cum ſola: [19] annuo,

[20] Terram intuens modeſte. *AN.* [21] miſer. *CH.* ego, [22] inquit, ad cœnam hinc eo.

Abducit ſecum ancillas, paucæ, quæ circum [23] illam eſſent, manent.

[24] Novitiæ puellæ: [25] continuo [26] hæc adornant, [27] ut lavet:

1 Sc. *ſubmonuit me*. 2 Eunucho. 3 Loco illius Eunuchi. 4 Ad Thaidem. 5 Deduci. Paragoge. 6 Ex ea deductione. 7 Utilitatis. 8 Ut viderem. Supra 3, 3. 9 Quare ego ſim paſſus me deduci pro Eunucho ad Thaidem. 10 A Parmenone. 11 Thaidi. 12 Thais. 13 A Parmenone. 14 Tradit meæ fidei, mihi ſervandam dat. Erat enim proprium officium Eunuchorum, ut aſſervarent virgines. 15 Satis ſine periculo committit eam ii. periculoſiſſime, æque ac *ovem lupo*: infra. 5, 1, Ironia. 16 Mandat, jubet. Hinc *edicta* dicuntur publica mandata principum & magiſtratuum. 17 Diſcedam ab ea virgine. 18 Ædium ſc. ubi locus eſt plane ſegregatus. 19 Nutu capitis oſtendo me velle ſolum apud eam manere. *Annuo* dicit, non *loquor*: verebatur enim, ne loquendo ſe proderet. 20 Pudoris hoc ſignum & verecundiæ. 21 Simplex homo. Ironia. 22 Thais. 23 Virginem ſervandam & curandam. 24 Adhuc novæ, iſtius rei familiaris non ſatis peritæ. & quæ facillime falli poterant. 25 Statim poſt diſceſſum Thaidis. 26 Hæ apparant, vel *adornant*, id eſt apparant balneum, ut hac virgo lavet ſe. Plaut. Rudente 4, 6, 2. *Adorna, ut rem divinam faciam*. 26 Ut balnea ſubeat. Antiquorum mos erat, ſingulis diebus lavari: unde ditiores fere in domibus ſuis privata balnea habebant.

[1] Adhortor, [2] properent: dum [3] apparatur, virgo in [4] conclavi ſedet,
[5] Suſpectans [6] tabulam quandam pictam, [7] ubi inerat pictura hæc: Jovem
Quo pacto [8] Danaæ [9] miſiſſe [10] ajunt quondam in gremium imbrem [11] aureum:
Egomet quoque [12] id ſpectare cœpi: & quia conſimilem [13] luſerat
Jam olim [14] ille ludum, [15] impendio magis animus gaudebat mihi,
[16] Deum ſeſe in hominem convertiſſe, atque [17] per alienas tegulas
Veniſſe clanculum per [18] impluvium, [19] fucum factum [20] mulieri.

1 Ancillas ſive puellas. 2 Ut feſtinent. 3 Fit ille apparatus ad lavandum. 4 Loco ſecretiori domus. Eſt enim *conclave* ſecretior locus in interioribus tectis. 5 Surſum aſpiciens. 6 Oſtendit Poeta, meretricio potius cubiculo, quam honeſtis palatiis aut ædibus dignas eſſe ejuſmodi picturas, moribus noxias. Lege Propert. l. 2. eleg. 6. 7 Cui tabulæ. 8 Acriſii filiæ, Regis Argivorum: qui cum oraculo monitus eſſet, fore ut a nepote occideretur, filiam munitiſſime incluſit turri: cujus amore captus Jupiter in imbrem aureum ſe convertit, & per tegulas in puellæ gremium ſeſe demiſit. Quo ex concubitu Danae gravida facta, Perſeum peperit. Vide Ovid. Met. 6. ubi recenſet ſtupra & adulteria Jovis: & Horat. Od. 26. l. 3. 10 Al. *minxiſſe*. Non placet: τὸ *miſiſſe* enim vera & genuina lectio eſt: *mittere* autem & *mitti* de imbribus, nivibus, grandinibus & tempeſtatibus dicitur. Horat. Od. 2. l. 2. *Jam ſatis terris nivis atque diræ grandinis* miſit *pater*, &c. Plaut. Rud. 1, 1. *Pro Dii immortales tempeſtatis cujuſmodi Neptunus nobis nocte hac* miſit *proxima*. 10 Poetæ. 11 Habentem aureas guttas. 12 erat dictum de Jove & Danae. 13 Qualem ego ludere conabar, ſcilicet fucum facere mulieri. 14 Jupiter 15 Multo. 16 Cogitans, Jovem mutaſſe ſe ipſum in humanos ſenſus, affectus: in imbrem enim aureum ſe convertit, non in hominis formam. 17 Per aliena tecta. 18 Locum ſine tecto in ædibus, quo impluere imber in domum poſſit. 19 Ut deciperet virginem falſa ſpecie, ut vitiaret eam converſus in hominem. Metaph. Inde *fucatus ſermo*, id eſt, ſimulatus, cum aliud dicitur, aliud cogitatur. Eſt autem *fucus* herbæ genus tingendis lanis utile: unde pro facticio & adulterino colore uſurpatur, quo mulieres vitia formæ diſſimulant ſuperinducto medicamine. 20 Danae. Voluerunt hac fabula ſignificare, nihil eſſe tam ſanctum, tam munitum, quod pecunia expugnari non poſſit.

1 Al

[1] At quem Deum ? qui [2] templa cœli summa [3] sonitu concutit,
Ego [4] homuncio hoc non facerem ? ego vero illud feci, ac [5] lubens.
Hæc dum mecum reputo, [6] accersitur lavatum interea virgo.
[7] It, [8] lavit, redit : deinde illam [9] in lecto [10] illæ collocarunt.
Sto expectans, si quid mihi [11] imperent ; venit [12] una, [13] heus tu, inquit, [14] Dore,
Cape hoc [15] flabellum, [16] ventulum huic sic facito, dum lavamus.
Ubi nos laverimus, si voles, lavato ; [17] accipio [18] tristis.
AN. [19] Tum equidem istud os tuum impudens videre nimium vellem,
[20] Qui esset status, flabellulum tenere te asinum tantum.
CH. Vix [21] elocuta est hoc, [22] foras simul omnes proruunt se :
Abeunt [23] lavatum, [24] perstrepunt, ita ut fit, domini ubi [25] absunt.

1 Scilicet *cogitans mecum se convertisse*. 2 Sublimia atria cæli. 3 Tonitruum. 4 Qui non sum homo in comparatione Jovis. 5 Cum magna libidine & appetitu. 6 Advocatur ab ancillis. 7 Virgo. 8 Lavit se in balneo. 9 Veteres balneis egredientes, ad jam contractam aut futuram lassitudinem vitandam, post modicum temporis intervallum in lectum se recipiebant, atque ibi mensas sibi ipsis portari jubebant. Al. *in lectum*. 10 Novitiæ puellæ. 11 Ancillæ. 12 Ancilla. 13 Vocantis. 14 Nomen Eunuchi. 15 Instrumentum aptum ad ventilandum, id est, ventum faciendum, aut ab abigendas muscas ac culices. 16 Parvum ventum puellæ hoc pacto facito. 17 Flabellum. 18 Vultu severo, & quasi mœsto. 19 Eo tempore certe istam tuam inverecundam faciem valde videre voluissem. 20 Quæ forma & quis habitus in te esset, te, qui es tam magnus asinus, facere ministerium parvorum servorum. 21 Ancilla. 22 Omnes reliquæ ancillæ cum impetu se conferunt foras : strepitu quodam excurrunt : ubi verbo neutro active usus est. Sic Adelph. 3, 2. *Ceteros rucrem*. 23 Locum. 24 Magnum strepitum faciunt pedibus, manibus, vocibus confusis. 25 Non sunt præsentes.

[1] Interea somnus [2] virginem opprimit : ego [3] limis specto
[4] Sic per flabellum clanculum, & simul alia circumspecto,
[5] Satin' explorata sint : video esse : [6] pessulum ostio obdo.
AN. [7] Quid tum? *CH.* [8] quid tum fatue? *AN.* [9] fateor. *CH.* egon' [10] occasionem
Mihi ostentatam, tam brevem, tam optatam, tam [11] insperatam
Amitterem, cum pol ego is essem vere [12] qui simulabar.
AN. [13] Sane hercle, ut dicis : sed interim [14] de symbolis quid actum est?
CH. [15] Paratum est. *AN.* [16] frugi es : [17] ubi? domin'? *CH.* [18] imo apud libertum Discum,
AN. [19] Perlonge est. *CH.* sed tanto [20] ocius properemus. *AN.* [21] muta vestem.
CH. Ubi mutem? perii : nam domo [22] exulo nunc : metuo [23] fratrem,

1 Dum faciebum ventulum. 2 Virginem occupat, utpote oblectatam flabello, atque ab Eunucho nihil metuentem. 3 Sc. *oculis*, id est, transverse, ex obliquo intuentibus, paululum tortis. *Limis* enim dicuntur *aspicere*, qui dissimulant se videre quod vident : & non recta facie, sed transversa intuentur. 4 Hoc modo, ut ostendo. 5 An satis certa & tuta sint. 6 Obicem, repagulum illud ligneum vel ferreum, quo ex interiori domo clauditur ostium, oppono, & quasi contra do januæ, ne redeuntes ancillæ me opprimere possent. 7 Quid præterea fecisti? 8 Quid tum fecerim, rogas fatue? Corripientis. 9 Me fatuum esse, qui hoc regem te. 10 Opportunitatem mihi oblatam. 11 Tam præter spem mihi allatam amittere, id est deserere, & quasi a me mittere deberem? 12 Qui fingebar per vestem, id est, tum ego essem vere Eunuchus, qui videbar esse, cum non essem. 13 Scilicet *est*. 14 De convivio, seu de pecunia vel annulis ad convivium parandum collatis. 15 Convivium est paratum, vel omnia sunt parata : & tum impersonale est, ut supra : *Dum* apparatur, *virgo in conclavi sedet*. 16 Utilis & necessarius, ut fruges sunt humano generi : *Frugi* est ergo in quo est aliquid, quo fruamur. 17 Paratum est? 18 Non, sed apud manumissum Discum. 19 Valde longe est, quod nobis eundum est ad libertum Discum. 20 Citius, quia perlonge est. 21 Exue Eunuchi tunicam, & indue tuam. 22 Prope jam ejectus sum. 23 Phædriam. Nam ad fratris injuriam pertinebat hoc facinus, quasi is pro Eunucho adolescentem subornare, eaque re illudere muneris specie Thaidi voluisset.

Ne intus sit: [1] porro autem [2] pater ne rure [3] redierit jam.

AN. Eamus [4] ad me: ibi [5] proximum est, ubi [6] mutes. *CH.* recte dicis.

Eamus; & de [7] istac simul, quo pacto porro possim [8] Potiri, [9] consilium volo capere una tecum. *AN.* [10] fiat.

1 Metuo. 2 Laches. Patrem enim indicium variæ vestis ad vestigia sceleris inquirendi deducturum erat. 3 Domum. 4 Ad meas ædes. 5 Commodissimum domicilium. 6 Mutare possis vestem. 7 Puella. 8 Puella. 9 Deliberare. 10 Pollicentis.

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS.

[1] ITA me Dii bene ament, [2] quantum ego [3] illum vidi, [4] nonnihil [5] timeo.

Misera, ne [6] quam [7] ille hodie [8] insanus [9] turbam faciat, aut vim Thaidi,

Nam postquam iste [10] advenit Chremes, adolescens frater virginis,

[11] Rogat, [12] illum [13] admitti: [14] ut jubeat; [15] ille continuo [16] irasci, neque

[17] Negare [18] audere; Thais porro [19] instare, ut [2] hominem [21] invitet: [22] id

Faciebat [23] retinendi illius causa: quia, illa quæ cupiebat

1 Formula jurandi. Ancilla ab hera rediens, ut aurum ipsius domum referat, docet quid in convivio militis actum sit; nempe initium jurgii inter Thaidem & Thrasonem ob interventum Chremetis. 2 In quantum. 3 Militem Thrasonem. 4 Aliquantulum. 5 A milite. 6 Aliquam. 7 Thraso. 8 Miles importunus, furiosus propter Chremetem, quem sibi rivalem adductum credebat. 9 Turbationem, tumultum. 10 Ad ædes, sive domum militis. 11 Thais rogat militem. 12 Chremetem. 13 Introduci in domum & recipi ad convivium. 14 Per servum. 15 Thraso. 16 Irascebatur, aut cœpit irasci, ut rivali. 17 Quod Chremes introduceretur, præsertim poscente amica. 18 Audebat. 19 Instabat, id est, urgebat illum rogando. 20 Adolescentem Chremetem. 21 Thraso ad convivium. 22 Thais precabatur, ut invitaret miles Chremetem. 23 Ut illum retineret.

De-

De ſorore [1] ejus [2] indicare, ad eam rem [3] tempus non erat.

[4] Invitat [5] triſtis: [6] manſit ibi: [7] illa cum [8] illo ſermonem occipit.

Miles vero ſibi [9] putare adductum ante oculos [10] æmulum:

Voluit facere [11] contra [12] huic [13] ægre: heus heus, [14] inquit, puer, huc [15] Pamphilam

Accerſe, ut [16] delectet hic nos: [17] illa exclamat, [18] minime gentium.

[19] Tun' in convivium [20] illam? miles [21] tendere: [22] inde ad jurgium.

[23] Interea [24] aurum ſibi clam [25] mulier [26] demit: dat mihi ut auferam.

[27] Hoc eſt ſigni, ubi primum poterit, ſeſe [28] illinc ſubducet, ſcio.

1 Chremetis. 2 Adoleſcenti. 3 Opportunitas nec locus rei indicandæ aptus erat. 4 Miles Thraſo Chremetem. 5 Invitus, non libens. 6 Chremes manſit ad cœnandum. Supra 3, 3. *Ubi veni, cauſam, ut ibi manerem, repperit*, i. ut ibi manerem ad cœnandum. 7 Thais. 8 Chremete. 9 Putabat. 10 Ejuſdem rei ſtudioſum, id eſt, rivalem, adverſarium. Suſpicaces enim ſunt, qui amant, & rivalem ferre non poſſunt. Tibul. *Poſſem rivalem non ego ferre Jovem*. 11 Viciſſim. 12 Thaidi. 13 Quod eſſet. 14 Miles Thraſo. 15 Virginem, quam Thaidi dederat dono miles. 16 Fidibus canendo, quod Thais non facit. 17 Thais. 18 Nequaquam accerſatur huc Pamphila. 19 Sc. *accerſas?* 20 Puellam. Græci olim prudenter mulieres a conviviis amoverunt; fieri enim vix poteſt, quin vacuo & ſoluto animo jocantibus nonnunquam parum verecundum aliquid excidat. Cic. in Ver. *Quæſo, inquit Rubrius, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro vocari jubes? tum ille negavit mores eſſe Græcorum, ut in convivio virorum accumberent mulieres*. 21 Tendebat, id eſt, pertinaciter contendebat, ut puer eam accerſeret. 22 Deinde ad rixam ventum eſt. *Jurgium* eſt contentio inter benevolos & propinquos: *Lis* vero inter inimicos. 23 Dum rixarentur. 24 Aurea ornamenta, annulos, quibus in convivio & domi utebantur, non tamen auſa in publicum prodire auro ornata: lege quippe Athenis cautum. 25 Thais. 26 Ut eſſet ad fugam vel ad rixam expeditior. 27 Quia dedit mihi aurum. 28 Ex domo militis clam ſubtrahet.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA II.

PHÆDRIA.

[1] DUM rus eo, cœpi egomet mecum [2] inter vias,
Ita ut [3] fit, [4] ubi quid in animo eſt moleſtiæ,
[5] Aliam rem ex alia cogitare, & [6] ea omnia in
[7] Pejorem partem: quid opus eſt verbis? dum hæc [8] puto,
[9] Præterii imprudens [10] villam, longe jam [11] abieram,
Cum [12] ſenſi: redeo ſurſum, [13] male vero me habens.
Ubi ad ipſum veni [14] diverticulum, [15] conſtiti:
Occepi mecum cogitare, [16] hem biduum [17] hic
Manendum eſt [18] ſoli ſine [19] illa: quid tum poſtea?
[20] Nihil eſt; quid nihil? ſi non [21] tangendi [22] copia eſt,
Eho, ne [23] videndi quidem erit: ſi [24] illud non licet,
Saltem [25] hoc licebit: certe [26] extrema linea
Amare, haud nihil eſt; villam prætereo [27] ſciens.
Sed quid hoc, quod [28] timida ſubito egreditur Pythias?

1 Abſuturus per biduum, diſcedens a Thaide, & volens ejicere iſtam moleſtiam ex animo laboribus. Secum cogitans Phædria quæ ſit intercepti amoris paſſurus incommoda, ſi totum biduum ruri manſerit, vincente amore, in urbem redit. 2 Inter eundum, vel in via. 3 Cum aliis hominibus. 4 Quando aliquis eſt perturbatus, quando aliquid evenit, quod cruciat animum. 5 Nunc unam rem, nunc aliam, id eſt, infinitas habui cogitationes. 6 Cœpi cogitare. 7 Deteriorem. 8 Reputo, cogito. Aphæreſis. Virg. *Multa putans, ſortemque animo miſeratus iniquam.* 9 Prætergreſſus ſum per imprudentiam, non conſiderans viam, quam pertranſibam. 10 Domum ruſticam, quo jam ibam. 11 A villa. 12 Me prætariiſſe villam. 13 Quod ita præteriiſſem villam. 14 Ad ipſam ſemitam, qua de via divertitur ac deflectitur: nam diverticulum eſt, ubi iter a via flectitur: & proprie *diverticula*, ſunt in via domicilia, ad quæ de itinere divertendum ſit. 15 Reſtiti. 16 Interjectio laborantis animi. 17 Ruri, in hac villa. 18 Mihi. 19 Thaide? 20 Manere ibi biduum. 21 Thaidem. 22 Poteſtas, facultas. 23 Copia. 24 Illam tangere. 25 Illam videre. 26 Viſu, id eſt, profecto eſt aliquid amanti eam videre, quam non poteſt tangere, amores ſuos de longinquo tamen videre, nec propius accedendi copiam habere. *Extrema* ergo *linea amare* dicitur, qui de longinquo amat, id eſt, qui amicam tantum ſuam videt, cui non datur eam propius adire, tangere ac potiri. Metaphora ducta ab extrema linea ſtadii, quæ longinqua eſt ac longe remota. Donatus: *Quinque lineæ perfectæ ſunt ad amorem; prima, viſus, ſecunda, loqui; tertia, tactus; quarta, oſculari; quinta, coitus.* 27 Non imprudens. 28 Commota ac turbata.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA III.

PYTHIAS, PHÆDRIA, DORIAS.

PY. [1] UBI [2] illum ego [3] ſcelerofum miſera, atque [4] impium inveniam? aut ubi
Quæram? hoccine tam audax facinus [5] facere eſſe auſum? *PH.* [6] perii! [7] hoc quid ſit, vereor.
PY. [8] Quin inſuper etiam [9] ſcelus poſtquam [10] ludificatus eſt virginem,
[11] Veſtem omnem miſeræ [12] diſcidit: tum ipſam capillo [13] conſcidit.
PH. [14] Hem! *PY.* [15] qui nunc ſi [16] detur mihi,
[17] Ut ego unguibus facile illi in oculos [18] involem [19] venefico!
PH. Profecto neſcio quid [20] abſente nobis [21] turbatum eſt domi.
[22] Adibo: [23] quid iſtuc? quid [24] feſtinas? aut quem quæris, Pythias?

1 Pamphilam ab Eunucho vitiatam magnopere queritur Pythias. Superveniens Phædria, factum non credit. 2 Eunuchum, ſcil. C æream. 3 Sceleſtum, ſceleribus plenum, qui commiſit tale flagitium; quia Thaidem, quæ ei credebat, decepit. 4 Improbum in virginem: cui vim attulit. 5 Perpetrare. 6 Particula eſt hominis ſubito perterrefacti. 7 Quod uſque adeo timida ſit Pythias. 8 Atque præterea. Exaggerat rem a conſequentibus, & dicit ſigna non eſſe amoris, ſed indignationis. 9 Sceleſtus. 10 Decepit, contumelia affecit, vitiavit puellam dono datam. 11 Qua reluctara eſt virgo. 12 Diſrupit, dilaceravit. 13 Traxit, laceravit. 14 Interjectio admirantis cum indignatione. 15 Eunuchus. Continuat ſuum ſermonem Pythias. 16 Obviam veniret. 17 Quam. 18 In modum avis volantis celeriter irruam, inſiliam: a *volatu* enim dictum eſt. Et fœminæ, & ancillæ, & iratæ moribus convenit hic ſermo geſtuſque. 19 Donatus: *Mutanti homines, & ex virginibus mulieres faciente* Rectius Eugraphius, venefico, id eſt, ſcelerato, malo, qui ſe ſub falſa Eunuchi ſpecie intruſit. *Veneficus* proprie dicitur, qui venena miſcet, & per illa alienæ vitæ inſidiatur. 20 Scil. me: aut eſt Archaiſmus, ſeu Enallage numeri, pro *abſentibus nobis*, Plaut. Amphitr. 2, 2, 194. *nec* nobis præſente *aliquis niſi ſervus Soſia adfuit*. Hujus ἀρχαϊσμȣ exempla Donatus congerit. 21 Quæ turbæ ſint excitatæ. 22 Pythiam. 23 Quod ita ardes iracundia. 24 Properas, turbaris?

PY.

PY. [1] Hem Phædria, [2] egon' quem quæram? abi hinc [3] quo dignus es cum [4] donis tuis
Tam [5] lepidis *PH.* [6] quid istuc est rei?
PY. Rogas me? [7] Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?
Virginem, quam [8] heræ dederat dono [9] miles, [10] vitiavit. *PH.* quid ais?
PY. Perii! *PH.* [11] temulenta es. *PY.* utinam [12] sic sient, mihi qui male volunt.
DO. [13] An, obsecro mea Pythias, quid istucnam [14] monstri fuit?
PH. Insanis: [15] qui [16] istud facere Eunuchus potuit? *PY.* ego illum nescio.
[17] Qui fuerit: hoc, quod fecit, [18] res ipsa indicat.
Virgo ipsa [19] lacrymat, neque, cum rogites quid sit, audet dicere:
Ille autem [20] bonus vir nusquam [21] apparet: [22] etiam hoc misera suspicor,
Aliquid [23] domo [24] abeuntem abstulisse. *PH.* nequeo mirari satis,

1 Interjectio indignantis. 2 Sc. *rogas* 3 In malam rem. 4 Eunucho. 5 Illepidis, inverecundis. Ironia. 6 Quod tam duriter mecum postulas. 7 Eunuchus, quem Eunuchum dedisti nobis, quas turbationes excitavit? Antiptosis, Sic Virg. 1 Æn. *Urbem quam statuo, vestra est*. 8. Dominæ Thaidi. 9 Thraso. 10 Stupravit, violavit Eunuchus. 11 Ebria, vinolenta: *temetem* enim dictum est vinum merum, eo quod *tentaret* id est, labefactaret, sive perturbaret *mentem*. 12 Ebrii, temulenti, ut ego nunc sum, quæ pejus affecta sum, quam si ebria essem. Quibus verbis significat Pythias se non ebriam esse, sed in summa ægritudine versari. Itaque illud hostibus imprecatur. Sic Heaut. 5. 3. *Istuc inimicis fiet*. Sic Ovid. l. 3. Eleg. *Eveniat nostris hostibus ille pudor*. 13 Interjectio dolorem ostendens, quia videbat alteram ancillam sic dolentem. 14 Inopinatum & contra naturam factum, quod Eunuchus vitiavit virginem. Quippe omne *monstrum* est, quod est contra naturam: nunc autem contra naturam factum est, si Eunuchus stupraverit virginem. 15 Quomodo. 16 Virginem vitiare. 17 Qualis, qui stupraverit virginem, id est, sit ne Eunuchus, nec ne. 18 Actus seu eventus rei, scil. quod vitiata sit puella. Confer Adelp. 3, 4, 32. &c. 19 Lacrymatur præ dolore. Ostendit enumeratione signorum, viciatam esse virginem. 20 Scelestus Eunuchus. Ironia 21 Aufugit, aut non potest inveniri. 22 Insuper. 23 Ex domo Thaidis. 24 Eunuchum. Adhuc tanquam de servo fugitivo loquitur; qui fugam plerunque cum furto conjungebant, sicut expressit Phor. 1, 4, 13. & 14.

Quo abire [1] ignavus ille possit longius, nisi domum
Forte ad nos rediit. *TY.* vise [2] amabo, num [3]
sit. *TH.* Jam faxo [4] scias.

DO. [5] Perii! obsecro: tam [6] infandum facinus ne
audivi quidem.

TY. At pol ego amatores mulierum esse audieram
[7] eos maximos:

Sed nihil [8] potesse: [9] verum miseræ non in mentem venerat:

Non illum [10] aliquo conclussem, [11] neque illi commisissem [12] virginem.

1 Invalidus, qui ad omnia non est idoneus. 2 Blandimentum muliebre, quasi rogo te per amorem, eas ad videndum. 3 Scilicet *domi tuæ*. 4 An sit domi meæ, necne. 5 Condolentis est. 6 Detestandum, abominandum. 7 Eunuchos. 8 Posse, esse inutiles, utpote castratos. 9 Sed ego misera non cogitaveram eos esse amatores mulierum maximos. 10 In aliquem locum inclusissem, ut sævam feram. 11 Neque credidissem seu tradidissem, si scivissem eum esse amatorem. 12 Custodiendam.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHÆDRIA, DORUS, PYTHIAS, DORIAS.

PH. [1] EXI foras, scelester: at etiam [2] restitas,
[3] Fugitive? [4] prodi; [5] male conciliate. *DO.* [6] obsecro. *PH.* [7] oh,

Illud vide, os ut sibi [8] distorsit [9] carnifex.

1 Phædria credit Eunuchum quæri, quem dono dederat Thaidi, & hunc iratus adoritur ut virginis stupratorem: signis tandem & argumentis comperit, a Chærea fratre perpetratum esse scelus. 2 Moraris, resistis, neque vis prodire foras? 3 Nebulo est epitheton servorum heros suos deserentium & aufugientium. 4 Exi foras. 5 Infeliciter ac maximo meo dispendio empte. Imitatio est Plautina ex Pseudol. 1. 2. 1. *Exite hinc, agite, ite ignavi, malehabiti*, male conciliati. *Conciliare*, est generaliter quovis modo parare, comparare: hoc loco pretio acquirere, id est, emere. 6 Per sacra te rogo, noli me ita innocentem trahere. 7 Interjectio dolentis. 8 Torquendo deturpavit, deformavit. 9 Ille tortor, qui me, dominum suum, istis curis & molestiis excarnificat, id est, valde cruciat: *vel*, qui dignus est carnifice, id est, ut caro fiat, & lanietur.

1 Quid

[1] Quid huc reditio eſt? quid veſtis [2] mutatio eſt,
Quid [3] narras? [4] paululum ſi ceſſaſſem, Pythias,
Domi non [5] offendiſſem: ita jam [6] ornabat fugam.
PY. Habeſne [7] hominem, [8] amabo? *PH.* [9] quid ni? *PY.* o factum bene!
DO. Iſtuc pol vero bene. *PY.* ubi eſt? *PH.* rogitas? [10] non vides?
PY. Videam obſecro quem? *PH.* hunc ſcilicet. *PY.* quis hic eſt homo?
PH. Qui [11] ad vos deductus hodie eſt. *PY.* [12] hunc oculis ſuis
[13] Noſtrarum nunquam [14] quiſquam vidit, Phædria.
PH. Non vidit. *PY.* an tu [15] hunc credidiſti eſſe obſecro,
Ad nos deductum? *PH.* [16] namque alium [17] habui [18] neminem. *PY.* [19] au!
Ne comparandus [20] hic quidé ad [21] illum eſt: [22] ille erat
[23] Honeſta facie, & liberali. *PH.* [24] ita viſus eſt
[25] Dudum, quia [26] varia veſte exornatus fuit;

1 Quid ſibi vult tuus ad me reditus? quare rediſti in domum meam ex domo Thaidis? 2 ἀρχαϊσμὸς exempla Donatus affert. 3 Habebat enim Chærea liberi veſtem, & Eunuchi depoſuerat. 4 Reſpondes? Si non cito iviſſem. Nunc convertit ſe ad Pythiam. 5 Inveniſſem eum. 6 Moliebatur, parabat diſceſſum celerem: quia ſcilicet veſtem ſuam depoſuit, & liberi veſtem ſumpſit. 7 Eunuchum, qui male tractavit puellam. 8 Particula blandientis eſt, quaſi rogo te per amorem. 9 Cur non habeam? 10 Aſpiciebat enim Dorum Eunuchum; ſed ſciebat non eſſe eum, quem quærebat. 11 Ad veſtras ædes. 12 Qui jam nobis aſtat. 13 Noſtræ familiæ. 14 Quæquam. 15 Eunuchum. 16 Scilicet *credidi*. 17 Quem emi, vel ad vos deducendum. 18 Eunuchum. 19 Interjectio perturbatæ fœminæ, nec conſtantis ſibi. 20 Quem tu adduxiſti. 21 Alterum, ſc. Eunuchum, id eſt, Chæream Eunuchi ſimulatorem, qui deductus eſt ad nos, & qui virginem vitiavit. 22 Chærea habebat faciem pulchram & benignam. 23 Supra 3, 2. *Ita me Dii ament*, honeſtus *eſt*. 24 Talis, ſcilicet honeſta facie & liberali. 25 Paulo ante. Plaut. *Non dudum ante lucem*, Sic infra: *Ah quanto nunc formoſior videre, quam* dudum? 26 Variegata, variis coloribus picta. Eugraphius: *Eunuchi veſte utebantur verſicolore, ut multis coloribus texta fulgerent*: Proprie ergo locutus eſt Poeta: nam *varietas quidem proprie in diſparibus coloribus dicitur, ſed transfertur in multa diſparia*, inquit Cic. 2. de Fin.

Nunc

Nunc tibi videtur [1] fœdus, quia [2] illam non habet.

PY. [3] Tace, obsecro, [4] quasi vero paulum intersiet.

Ad nos [5] deductus hodie est adolescentulus,

Quem tu [6] videre vero velles Phædria.

[7] Hic est vetus, [8] vietus, [9] veternosus, senex,

Colore [10] mustelino. *PH.* [11] hem, quæ hæc est fabula?

[12] Eo redigis me, ut, [13] quid egerim, egomet nesciam.

[14] Eho tu, emin' ego te? *DO.* emisti. *PY.* jube mihi [15] denuo

Respondeat. *PH.* [16] roga. *PY.* venistin' hodie ad nos? [17] negat.

At ille [18] alter venit, annos natus sedecim,

Quem secum adduxit [19] Parmeno. *PH.* [20] agedum, hoc mihi [22] expedi:

Primum unde habes [22] istam, quam habes, vestem? taces?

1 Deformis. 2 Variam vestem, quam prius habebat. 3 Desine, *παῦε*; scilicet mecum de hac re contendere. 4 Quasi parva sit differentia, cum tamen sit maxima: *vel*, quasi non posset nosci hic Eunuchus ab altero. 5 A Parmenone. 6 Adeo sc. facie est honesta & liberali. 7 Dorus, qui astat. Hypotyposis personæ. 8 Languidus, sine vi & naturalibus privatus viribus. 9 Segnis somnolentus, & senio tardus, *νωθρὸς*, veterno laborans. *Veternus* morbus est ex nimio otio perpetuum somnum inducens; quem Græci *λήθαργον* vocant. Ac sæpe pro otio & oblivione metaphorice sumitur. 10 Flavo, fusco instar mustelæ, & aspectu fœdo, quales sunt Æthiopes sole adusti, non plane nigri: sic fortasse dicto, quod lentigines, id est, maculæ faciei, quibus Eunuchi fere faciem aspersam habent, ad mustelæ colorem quam proxime accedant. Eugraphius itidem *τὸ mustelino* de mustelarum colore accipit: quapropter Terentius, si diversum a Menandro sentit, idque volens sciensque, male a Donato reprehenditur. Menandrum enim imitatus, non *κατὰ πόδα* secutus est. 11 Indignantis est. 12 In eum errorem me reducis, vis mihi hoc persuadere. 13 Quem emerim, vel miserim. 14 Interjectio est attentionem movens & responsionem. 15 Secundo, quia semel respondit tibi, i. jube ut iterum respondeat mihi: 16 Permittentis est. 17 Taciturnitate, vel nutu. Hoc dicit Pythias de Eunucho, quem interrogat. 18 Non hic Eunuchus. 19 Tuus servus, ne dicas me mentiri. 20 Hortantis est. 21 Explica, eclara. 22 Novam & Eunucho inusitatam vestem, qua es indutus.

[1] Monstrum hominis [2] non dicturus? *DO.* [3] venit Chærea.

TH. Fraterne? *DO.* ita est. *TH.* [4] quando? *DO.* hodie. *TH.* quam dudum? *DO.* [5] modo.

TH. [6] Quicum? *DO.* cum Parmenone. *TH.* norasne eum prius?

DO. [7] Non: nec, quis esset, unquam audieram dicier.

TH. Unde igitur, meum fratrem esse, sciebas? *DO.* Parmeno

Dicebat [8] eum esse: is dedit mihi [9] hanc. *TH.* [10] occidi!

DO. [11] Meam [12] ipse induit: [13] post una [14] ambo abierunt foras.

TY. Jam satis credis [15] sobriam esse me, & nihil mentitam tibi?

[16] Jam satis certum est virginem [17] vitiatam esse? *TH.* [18] age nunc [19] bellua,

Credis [20] huic quod dicat? *TY.* quid [21] isti credam? [22] res ipsa indicat.

TH. [23] Concede istuc paululum; audin? etiam paululum: sat est:

Dicdum [24] hoc rursum, [25] Chærean' tuam vestem detraxit tibi?

DO. Factũ. *TH.* & [26] ea est indutus? *DOR.* factũ. *TH.* & [27] pro te [28] huc [29] deductus est? *DO.* ita.

1 Deformitas hominis, & prætergrediens naturæ hominis modum, cum nec sit nec mas, nec fœmina. 2 Scilicet *es?* 3 Timide rem profert. 4 Scilicet *venit*. 5 Paulo ante, non ita dudum. 6 Cum quo? Anastrophe. 7 Sc. *novi*. 8 Chæream tuum fratrem. 9 Vestem. 10 Perii! Desperantis vox est. Hoc secum Phædria, ne Pythias audiret; quam celari vult, quod ipse jam animavertebat. 11 Vestem. 12 Frater tuus Chærea. 13 Postea. 14 Chærea & Parmeno. 15 Non temulentam. Supra enim dixerat Phædria: *temulenta es*. 16 Dubitas? 17 Stupratam. 18 Vox reprehendentis cum quadam adhortatione. 19 Stolida mulier, & non satis considerata. 20 Eunucho, servo & fugitivo. 21 Eunucho. 22 Quod vitiata est puella. 23 Confer te paululum in istam partem ad me versus. Ut remotior esset a Pythia, seorsum hoc dicit Eunucho: ita melius suggerere poterat quæ postea suggessit. 24 Quod antea interrogavi. 25 Meus frater. 26 Tua veste. 27 Loco tuo. 28 Ad Thaidem, sive ad Thaidis domum. 29 Per Parmenonem.

PH.

PH. [1] Jupiter magne, o scelestum, atque audacem hominem! *PY.* væ mihi!
Etiam nunc non credis, [2] indignis nos esse irrisas modis.
PH. Mirum ni tu credis quod [3] iste dicat: [4] quid agam, nescio.
[5] (Heus tu negato [6] rursum :) [7] possumne ego hodie [8] ex te exsculpere
Verum ? vidistin' fratrem Chæream ? *DO.* non. *PH.* non potest sine
[9] Malo [10] fateri, [11] video : [12] sequere me hac : [13] modo ait, modo [14] negat.
[15] Ora me. *DO.* obsecro te [16] vere Phædria. *PH.* in' [17] intro nunc jam? *DO.* [18] hoi, hei!
PH. [19] Alio pacto [20] honeste quo modo hinc nunc abeam nescio:
[21] Actum est [22] siquidem: [23] tu me [24] hic [25] etiam nebulo [26] ludificabere?
PY. [27] Parmenonis tam scio esse hanc [28] technam, [29] quam [30] me vivere.
DOR. Sic est. *PH.* [31] inveniam pol hodie [32] parem ubi referam gratiam.

1 Hanc exclamationem facit de Chærea: sed sic pronuntiat, ut putet ancilla Pythias de Doro Eunucho dici. 2 In honestis & turpibus rationibus esse illusas? 3 Eunuchus. 4 Nescio, quid agere debeam, ut fratris honorem tuear. Submissa voce hæc iterum dicit, ne exaudiat Pythias. 5 Adverbium excitantis eum ad negandum. In aurem dicit. 6 E contrario negato, quod prius dixisti. 7 Admonito Eunucho quid respondere debeat, clara voce, ut audiat ancilla, interrogat: 8 Extorquere confessionem, sculpendo educere veritatem? Simulat se extorquere velle, quod tamen nolit proferri. 9 Supplicio & tormentis. 10 Verum. 11 Intelligo. 12 Ad tormenta subeunda: & hæc omnia simulantur ad excusationem inveniendam. 13 Aliquando fatetur vidisse se fratrem. 14 Se vidisse. 15 Finge te orare me, ne te supplicio afficiam. Hoc in aurem dicit. 16 Tanquam admonitus. 17 In meam domum. 18 Interjectiones ejulantis. 19 Nisi per hanc fallaciam. 20 Salvo honore meo, & fratris. 21 De me. Dicitur semper de malo, cui vix medela adhiberi potest. 22 Hæc ita sint. Aposiopesis. 23 Sermonem ad Dorum convertit, quem introire quasi ad supplicium & tormenta jussum sequitur Phædria. 24 In præsentia ancillæ. 25 Insuper. 26 Illudes, irridebis? 27 A Parmenone ortam esse. 28 Artem, fraudem. 29 Scilicet *scio*. 30 Jurantis formula. 31 Aliquid. Comminantis. 32 Ubi par pari referam Parmenoni.

1 Sed

[1] Sed nunc quid faciendum censes, Dorias? *DO.* de istac me rogas?
[2] Virgine? *PY.* ita; utrum [3] taceamne, an [4] prædicem. *DOR.* tu pol, si sapis,
[5] Quod scis, nescis, neque de [6] Eunucho, neque de [7] vitio virginis:
[8] Hac re [9] & te omni turba [10] exsolves, & [11] illi [12] gratum feceris.
Id modo [13] dic, abiisse [14] Dorum. *PY.* ita faciam. *DOR.* sed video' [15] Chremem?
Thais jam [16] aderit. *PY.* [17] quid ita? *DOR.* quia cum [18] inde abeo, jam tum inceperat
[19] Turba inter [20] eos. *PY.* [21] tu aufer [22] aurum hoc; ego [23] scibo ex [24] hoc, [25] quid fiet.

1 Id est, jam scimus veritatem. 2 Quæ ita fuit vitiata? 3 Quod sit vitiata. 4 Aperte dicam, & detegam facinus. 5 Quod scis, debes nescire, i. dissimula te scire. Hoc enim proverbio certam in tacendo fidem significamus, dum quis, quod scit, perinde continet, atque dissimulat, quasi nesciat. Sic Heaut. 4, 4. *Tu nescis id quod scis.* 6 Quod Chærea non sit Eunuchus. 7 Stupro, i. quod jam mulier facta sit. 8 Tua taciturnitate. 9 Simul. 10 Expedies, exsolves, liberabis ab omni turbatione, tumultu & jurgio, Metaphora. 11 Phædriæ, vel vitiatæ puellæ. 12 Cum silentio texeris amissam virginitatem, quæ reparari non potest. 13 Interrogata a Thaide. 14 Eunuchum. 15 Rusticum adolescentem. 16 Statim sequitur. 17 Quare putas Thaidem jam adfuturam? 18 Ex domo militis. 19 Jurgium, rixa. 20 Militem & Thaidem. 21 Dorias. 22 Aurea hæc Thaidis ornamenta: vide supra, 4, 1. 23 Sciam, Antique. 24 Adolescente Chremete. 25 Quid sit de turba incepta, & quomodo res sese habeant.

ACTUS IV. SCENA IV.

CHREMES, PYTHIAS.

CH. [1] AT at, [2] data hercle verba mihi sunt: vicit vinum, quod [3] bibi.

1 Interjectio est paulatim percepti atque intellecti mali. A cœna militis semipotus revertitur Chremes adolescens: priorum memor, titubans in præsentibus. 2 Deceptus sum. 3 Apud militem.

Ac dum [1] accubabam, quam videbar [2] mihi esse
pulchre sobrius.
Postquam [3] surrexi, neque [4] pes, neque [5] mens
satis suum [6] officium facit.
PY. [7] Chreme. *CH.* [8] quis est? [9] ehem Pythias:
[10] vah! quanto nunc [11] formosior
Videre, quam [12] dudum. *PY.* certe quidem [13] tu
pol multo [14] alacrior.
CH. [15] verbum hercle [16] verum hoc est; [17] *Sine
Cerere & [18] Libero [19] friget Venus.*
Sed Thais multo ante venit? *PY.* an [20] abiit jam
a milite?
CH. [21] Jam dudum, ætatem: lites [22] factæ sunt
inter [23] eos maximæ.
PY. [24] Nil [25] dixit tum, ut sequerere sese? *CH.* [25]
nihil nisi abiens [26] mihi innuit.

1 Accumbebam, ad edendum sedebam in convivio. Veteres enim epulantes cubabant; ac cubito innitebantur. 2 Qui antea fui sobrius. 3 A mensa, e convivio. In ipsa enim sessione non est tantus motus, quo fumosi spiritus ex vino in caput exhalent. 4 Refertur ad incessum. Plaut. Pseud. 5, 1. *Magnum hoc vitium vino est, pedes captat primum, luctator dolosus est.* Lucret. l. 3. *Consequitur gravitas membrorum; præpediuntur Crura vacillanti: tardescit lingua: madit mens: Nam oculi.* 5 Refertur ad linguam. ουτος ἔχει φρένος Hom. Odyss. 6. 6 Id quod efficere debet vel solet, cum sobrius sum. 7 Compellantis. 8 Respicientis. 9 Quasi dicas non videram te. 10 Interjectio admirantis. 11 Pulchrior. Ebriis enim & amatoribus πὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται. 12 Paulo ante. 13 Videris mihi. 14 Hilarior, quam prius. 15 Proverbium. 16 Atque ἐν ὅ ἴνα ἀληθεια. 17 Sine cibo & potu seu vino amor languet. Et est Allegoria tribus Metonymiis causarum efficientium pro effectis: Ponitur enim inventor vel inventrix pro se inventa: ut *Bacchus* pro vino, *Ceres* pro cibo, *Venus* pro amore. 18 *Liber* est Deus vini, qui & *Bacchus* dicitur, qui ex Semele & Jove genitus fertur. *Liber* dictus, vel quod vinum curas solvat, & mentem ab illis *liberet*: (unde Ovid. l. 1. de Arte: *Cura fugit, multo diluiturque mero. Tunc veniunt risus; tunc pauper, rugaque frontis abit*) seu quod vino usi libere loquantur. 19 Languet, inutilis est. Metaphora. 20 Thais. 21 Jam longo tempore, ut est ætas, longe ante. Nomina autem temporalia vel tendentia ad tempus vel distantiam, possunt poni cum verbis omnibus in accusativo & ablativo, sed elegantius in accusativo. 22 Exortæ. 23 Thaidem & militem. 24 Non. 25 Tibi. 26 Dixit. 27 Signum dedit mihi vel oculis, vel digito, vel alio quovis modo, ut sequerer sese,

TY. [1] Eho, nonne id [2] sat erat? *CH.* at nesciebam id [3] dicere illam, nisi quia
[4] Correxit miles, quod [5] intellexi [6] minus: nam me [7] extrusit foras.
Sed [8] eccam [9] ipsam video: miror, [10] ubi huic ego antevorterim.

1 Reprehendit tarditatem ejus. 2 Nutu significare abitum. 3 Taidem id velle, vel significare, ut discederem, ac sequerer sese. Sic alibi: *Quasi tu* dicas *id factum consilio meo*. 4 Corrigendo ostendit meam inscitiam, exposuit mihi illum nutum. 5 Nutum Thaidis. 6 Non bene. 7 Exturbavit, expulit. 8 Ecce eam. 9 Thaidem. 10 In qua parte viæ ego hanc præcesserim.

ACTUS IV. SCENA VI.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

TH [1] Credo equidem [2] illum jam [3] affuturum esse, [4] illam ut eripiat: [5] sine,
Veniat: atque si illam digito attigerit uno, oculi illico [6] effodientur:
[7] Usque adeo ego illius [8] ferre possum [9] ineptias, & [10] magnifica verba,
[11] Verba dum sint: verum enim [12] si ad rem conferentur, [13] vapulabit.
CH. Thais, ego jam dudum hic adsum. *TH.* o mi Chreme te ipsum expectabam:

1 Thais a milite rediens, adeo commota est, ut etiamnum in absentem invehatur. Adversus militem Thais & Chremes se muniunt, quem venturum putant, ut virginem eripiat. Chremes vero timidus abit, quæsiturus advocatos sibi. 2 Militem Thrasonem. 3 Adventurum. 4 Virginem Pamphilam dono datam. 5 Comminantis dictum. 6 Extrahentur, eruentur. 7 In tantum. 8 Pati ac tolerare. 9 Stultas vivendi rationes. 10 Superba ac tumida, quibus se jactitare solet. 11 Dummodo verbis non addantur verbera. 12 Si ad effectum convertentur, id est, si discesserit a verbis, & rem experiri cœperit. 13 Cædetur, verberabitur.

Scin' tu [1] turbam hanc propter te esse factam?& ad te attinere hanc

[2] Omnem rem? *CH.* [3] ad me? [4] qui? [5] quasi istuc. *TH.* [6] quia dum tibi sororem [7] studeo

[8] Reddere, & restituere, [9] hæc atque hujusmodi sum multa [10] passa.

CH. Ubi [11] ea est? *TH.* domi apud me *CH.* [12] ehem! *TH.* [13] quid est?

[14] Educta ita, uti teque illaque dignum. *CH.* [15] quid ais? *TH.* [16] id quod res est.

[17] Hanc tibi dono do, neque [18] repeto pro illa abs te quidquam pretii.

CH. Et [19] habetur, & [20] refertur a me, Thais, tibi, ita uti merita es,

[21] Gratia. *TH.* at enim cave, ne prius, quam [22] hanc a me accipias, amittas,

1 Turbationem, rixam. 2 Totum hoc negotium, totam hanc contentionem. 3 Scilicet *attinet*? 4 Quomodo? Mire expressit Poeta perturbationem adolescentis parum assueti turbis, & timidioris. 5 Scilicet *commoverim hoc jurgium*, vel *credendum sit mihi*. Aposiopesis: Thais enim, antequam absolvat orationem, respondet. 6 Quæ enim Thais cupiebat de sorore Chremeti indicare, ad eam rem tempus non erat in domo militis: & cœptos cum adolescente sermones, jurgium interrupit, supra 4, 1. itaque nunc, urgentibus, quæ imminebant, litibus, Chremeti sororem indicat & restituit, ut adversus militem jam suum negotium ille gerere posset, commendat tamen suum beneficium Thais in hac ipsa festinatione, multisque sibi laboribus stetisse hanc rem ostendit. 7 Laboro, conor. 8 Major emphasis in posteriore verbo est: *redduntur* enim deteriora plerumque quam accepimus: *restituuntur* integra. *Reddi* potuit soror corrupta: non autem *restitui*, nisi virginitate integra, & qualis a prædonibus capta est. 9 Jurgia, atque illa id genus. 10 A milite. 11 Soror mea. Chremes ad mentionem sororis expectatione suspensus hæc rogat. 12 Indignantis sive metuentis est, quia audivit sororem esse in domo meretricia, ideoque ostendit se sollicitum esse de sororis pudicitia. 13 Quid perturbaris, quid indignaris & extimescis. 14 Soror tua est nutrita sive educata ita, ut te & sororem tuam nutriri decet. Confutat, quod ipse metuebat. 15 Admiratur & dubitat adhuc. 16 Ita est. Amplius confirmat, quod dixerat. 17 Sororem tuam. 18 Reposco. 19 Refertur ad animum & voluntatem. 20 Refertur ad facultatem & recompensationem. 21 Memoria accepti beneficii. 22 Sororem tuam.

Chre-

Chreme: nam [1] hæc ea eſt, quam miles a m
nunc venit [2] eruptum,

[3] Abi tu, [4] ciſtellam, Pythias, domo effer cum [5] monumentis.

CH. Viden' tu [6] illum Thais? *PY.* [7] ubi ſita eſt? *TH.* in [8] riſco: [9] odioſa ceſſas?

CH. Militem ſecum ad te [10] quantas copias [11] adducere?

[12] At at! *TH.* num [13] formidoloſus obſecro es mi homo? *CH.* [14] apage ſis.

[15] Egon' formidoloſus? nemo eſt hominum, qui vivat, [16] minus.

TH. Atque ita [17] opus eſt. *CH.* [18] ah! metuo, qualem tu me eſſe hominem exiſtimes.

TH. Imo hoc cogitato: [19] quicum [20] res tibi eſt, [21] peregrinus eſt,

[22] Minus potens quam tu, minus [23] notus, [24] amicorum hic habens minus.

CH. [25] Scio iſtuc: ſed tu *quod* [26] *cavere poſſis, ſtultum* [27] *admittere eſt.*

1 Puella, ſoror tua. 2 Ut eripiat. 3 Apoſtrophe ad ancillam. 4 Scrinium: a *ciſta*. 5 Litteris, ſignis, ac reliquis teſtimoniis, quibus probetur libera virgo, & quibus agnoſci poſſet Pamphila. 6 Militem Thraſonem. Trepidare incipit ruſticus, viſo Thraſone cum comitatu. 7 Ubi ciſtella eſt poſita & recondita? 8 Ciſta de vimine facta, & corio contecta. 9 Moleſta. 10 Quantum exercitum. Convenit autem ruſtico ſex homines *copias* dicere, Militem ſcilicet, Paraſitum Gnatonem, Donacem, Syriſcum, Simalionem & Sangam. *Copiæ* in plurali numero ſignificant multitudinem exercitus: ut, *Copiæ Pompeji*, *Copiæ Cæſaris*, 11 Sc. *vides*. 12 Interjectio metuentis. 13 Formidans, timidus. Active hic ſumitur. 14 Apage, i. recede, vel abi. 15 Sc. *eſſem*. 16 Formidoloſus, quam ego. 17 Ut non ſis formidoloſus, ſeu meticuloſus, ſed animoſus. 18 Interjectio dolentis ſeu metuentis. 19 Cum quo. Anaſtrophe. 20 Negotium habes. 21 Q. d. non eſt tantus hoſtis, ut eum timeas. Ratio ſumpta eſt a conditione. 22 Quod ad divitias attinet. 23 In civitate. 24 Non tot amicos hic habens, quot tu habes. Locus de facultate & difficultate litigandi, etiam alibi apud noſtrum tractatur. Andr. 4, 5. 15. &c. Adelp. 2. 2. & 4, 4. Phorm. 4. 3. 25 Ita eſſe. 26 Vitare & impedire, ne fiat. 27 Pati id fieri, exponere ſe periculis.

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES : THAIS.

THR. [1] HAnccine ego ut [2] contumeliam tam [3] insignem [4] in me [5] accipiam, Gnatho?
Mori me [6] satius est. [7] Simalio, Donax, [8] Syrisce, [9] sequimini.
Primum [10] ædes [11] expugnabo. *GN.* [12] recte. *THR.* [13] virginem eripiam. *GN.* [12] probe.
THR. [14] Male mulctabo ipsam. *GN.* [12] pulchre. *THR.* [15] in medium huc [16] agmen cum [17] vecti, Donax,
Tu Simalio [18] in sinistrum cornu, tu Syrisce, [19] in dexterum.

1 Furens miles accedit ad Thaidis domum oppugnandam: & ridicule Imperatorem agit in instruenda acie, quem tamen interim Gnatho falsè irridet. Tandem pertimidus, re infecta, relinquit Thaidem. 2 Thaidis. 3 Magnam, sive gravem. 4 Contra. 5 Patiar. 6 Melius est, quam pati talem contumeliam meretricis. 7 Miles incitato animo suos servos vel milites vocat facturus insultationes Thaidi. 8 *Syriscus* diminutivum est a *Syro*. 9 Me, i. ego ero dux vester. *Projicit ampullas, & sesquipedalia verba*, ut ait Horatius. 10 Domum Thaidis. 11 Pugnando capiam, solo æquabo, ut sit area tantum. 12 Sc. *facies*. Ex decoro personæ & instituto parasiti, qui imperaverat sibi omnia assentiri. 13 Abducam a Thaide virginem, quam ei dono dedi. 14 Valde & in malum ejus puniam Thaidem, ego eam tractabo, ut digna est. *Multare aliquem*, significat pœnam pecuniariam irrogare seu exigere, Inde *mulcta* proprie est pœna pecuniaria, i. illa pecunia, quam reus condemnatus numerat judicibus. 15 Sc. *procede, veni*. 16 Exercitum ordinatum sive incedentem. *Agmen* dicitur quasi *agimen*, quod proprie significat agentem sese, i. ambulantem multitudinem. Aliquando pro coarctante se multitudine, ut majorem impetum faciat. Virg. 2. Æn. *illi* agmine *facto, Laocoonta petunt*. 17 Instrumento ferreo parietibus ædium perfodiendis apto. Cum enim Thraso vellet expugnare ædes Thaidis, vectibus erat opus, ad parietes quatiendos & frangendos. 18 In partem aciei sinistram prominentem, sive in sinistrum aciei angulum procedas. *Cornua* enim per Metaph. in prælio dicuntur partes ab utroque latere prominentes. In exercitu enim est *dextrum & sinistrum cornu*, i. latus dextrum & sinistrum; & quod inter utrumque est, dicitur *media acies*. 19 Cornu, i. in latus dextrum aciei sive exercitus.

[1] Cedo alios: ubi [2] Centurio est Sanga, & [3] manipulus furum? *SA.* eccum, [4] adest.

THR. Quid [5] ignave? [6] peniculon' pugnare, [7] qui [8] istum [9] huc portes, cogitas?

SA. [10] Egone? [11] Imperatoris virtutem noveram, & [12] vim [13] militum,

Sine sanguine [14] hoc fieri non posse, [15] qui abstergerem vulnera.

THR. Ubi alii? *SA.* qui, [16] malum! [17] alii? solus Sannio [18] servat domi.

THR. [19] Tu hosce [20] instrue: hic ego ero [21]

1 Dic, exhibe reliquos servos. Respicientis & gloriantis est, quod ita instruxerit exercitum. 2 Qui centum peditibus praeest. Nam *centurio* est peditum: *Decurio* vero equitum. In exercitu miles Centurioni parebat, Centurio Tribuno, Tribunus Legato, Legatus Consuli, sed seorsum Magister equitum solum Dictatori parebat. 3 Reliqua servorum culinariorum sub Archimago Sanga cohors sive caterva. Virg. *Quid domini facient, audent cum talia* fures, id est, servi? *Manipulus* a *manu* fit, & proprie significat manualem herbarum fasciculum, quem manu quis apprehendit metendo. Ponitur hic pro exigua militum manu, quae unum signum sequitur. Erat autem pars Centuriae ita dicta, quod sub Romulo pauper adhuc Romanus exercitus, *manipulos* foeni ac herbarum hastis alligatos pro signis gerebat. Hinc *Manipulares* milites dicti. In Legione Centuriae erant 60. Manipuli 30. Cohortes decem. Agel. l. 16. c. 4. Manipulus igitur habet 200. milites. Cohors 600. Centuria 100. militibus constat. Plena igitur Legio habet 6000. hominum. 4 Centurio cum manipulo furum. Dicis de se servis suis. 5 Sanga. Corripientis est. 6 Spongia longa, cujus ad vulnera sive abstergenda, sive obliganda, usus esse solet. 7 Quod, quia. 8 Peniculum. 9 In medium agmen adferas. 10 Cogitarem pugnare cum peniculo. 11 Vires tuas: qui es Imperator hujus certaminis. Ironice haec dicit, irridens ipsum Thrasonem. 12 Audaciam, animositatem. 13 Tuorum adversus hostes. 14 Bellum, certamen. 15 Ut desiccarem vulnera: ideo huc portavi peniculum. 16 Interjectio irascentis. 17 De quibus tu interrogas. 18 Manet domi, ut observet eam: *vel*, custodit res, quae sunt domi. Plaut. Amphit. 1, 1. *Quia nos eramus peregre*, tutatus est domi. Donatus domum legit. 19 Gnatho. 20 Ordina, dispone atque ad pugnam praepara Sangam & alios milites, qui venerant, sc. manipulum furum. 21 Post primas legionis firmae armaturae, id est, in eo loco, qui est in acie tutissimus. Sumptum a bellis, in quibus tutissimus locus post principia: siquidem in prima acie stabant Hastati: in secunda Principes: hos sequebantur Scutati: hos aerarii, id est, milites veterani, spectatae virtutis. Inter quos sibi cavit Thraso. *Principia* ergo dicuntur acies & frons prima exercitus.

post

post principia : inde [1] omnibus [2] signum [3] dabo .

GN. [4] Illud est sapere ! [5] ut [6] hosce instruxit , [7] ipsus sibi cavit loco .

THR. Idem hocce [8] Pyrrhus factitavit . *CH.* viden' tu Thais , quam [9] hic rem agit ?

[10] Nimirum consilium illud [11] rectum est de [12] occludendis [13] ædibus .

TH. Sane , quod tibi nunc [14] vir videatur esse , hic [15] nebulo magnus est :

Ne metuas . *THR.* [16] quid videtur ? *GN.* [17] fundam tibi nunc nimis vellem dari ,

Ut tu [18] illos [19] procul hinc [20] ex oculto cæderes : [21] facerent fugam .

1 Militibus . 2 Ineundi prælii , aut sonitu tubæ , vexilli vibratione vel erectione , aliisque id genus . 3 Ubi ego fuero in tuto citraque omne periculum . 4 Ita ubi cavere est esse sapientem . Epiphonema , in quo irridet Thrasonem ad spectatores , indicans nullum esse animum in Thrasone . 5 Postquam . 6 Milites , servos ad pugnam disposuit . 7 Ipse sibi loco tuto , vel opportune prospexit , consulit . Exponit quod Thraso dixit , *hic ego ero post principia* . 8 Epirotarum Rex , peritissimus aciei ordinandæ ducendique exercitus sæpe sibi loco tuto cavit ac consuluit : excusat suam turpitudinem ab exemplo Pyrrhi ; atque ita homo nihili , & nebulo magnus , ut infra dicitur , clarissimorum hominum exempla suis ineptiis prætexit : hic Pyrrhum , infra Herculem . Hunc autem Pyrrhum Antigonus ducem optimum pronunciavit , siquidem consenuit , superstes variis bellis . Hannibal vero primas Alexandro dedit , quod parva manu innumerabiles exercitus fudisset , quod ultimas oras supra spem humanam peragrasset : Pyrrho secundas , quod castrametari primus docuisset , stratagematum in urbibus capiendis , & præsidiis disponendis , esset peritissimus , artem conciliandi homines optime calluisset ; sibi denique tertias , &c. Liv. l. 5. Decad. 4. 6. Miles , Traso . In domo hæc loquitur . 10 Sine dubio . 11 Recte suasum & inceptum est . 12 Obserandis . 13 Priusquam veniret miles . 14 Forti ac virili animo præditus . Donatus explet ἔλλειψιν : *Deest* , inquit , *non est* , *ut sit* : *non est quod tibi nunc vir videatur esse* : comparatque alterum locum infra 5. 8. 35. 15 Homo nullius animi , vanus ac mollis ut nebula : 16 Gnatho , quid judicas de ineundo prælio ? 17 Instrumentum e funiculo factum , quo funduntur , id est , jactantur lapides . Ab hac *funditores* vocitati , qui fundis magnis dimicant . 18 Thaidem & Chremetem . 19 Longe . 20 Ex loco , ubi non videris , verberares ac oppugnares . 21 Cogerentur dare terga , sive fugere . Est modus potentialis : Gnatho tantum ridet militem .

THR. [1] Sed eccam Thaidem ipſam video . *GN.*
[2] quam mox irruimus? *THR.* mane.
Omnia prius [3] *experiri verbis, quam* [4] *armis,*
[5] *ſapientem decet.*
Qui ſcis, an, quæ [6] jubeam, [7] ſine vi [8] faciat ?
GN. [9] Dii voſtram fidem!
[10] Quanti eſt ſapere! nunquam accedo ad te, [11]
quin abs te abeam doctior.
THR. [12] Thais, primum hoc mihi reſponde: cum
tibi [13] do iſtam virginem
Dixtin' hos mihi dies [14] ſoli dare te? *TH.* [15] quid
tum poſtea? *THR.* [16] rogitas,
Quæ mihi ante oculos coram [17] amatorem adduxi-
ſti tuum?
TH. Quid cum [18] illo ut agas? *THR.* & cum [19]
eo [20] clam ſubduxiſti mihi?
TH Libuit . *THR.* [21] Pamphilam [22] ergo [23] huc
redde, niſi [24] vi mavis [25] eripi.
CH. Tibi illam reddat ? aut tu eam tangas ? [26]
omnium . *GN.* [27] ah, quid agis ? tace.

1 Miles vultu geſtuque, tanquam ad certamen compoſito, cum ſtrepitu hoc infert. 2 Quando impetum faciemus in ædes Thaidis? Nam *irruere* eſt cum furore prælium inire. 3 Tentare. 4 Bello. 5 Qualis ego ſum. 6 Velim. 7 Sua ſponte, non coacta. 8 Thais. 9 O Di! imploro veſtrum auxilium. Admirantis eſt. 10 Quanti valet, quam pretioſa res eſt ſapientia, quam utile eſt eſſe ſapientem! 11 Quin redeam ex conſortio tuo doctior, tanta es ſapientia: Eſt autem adulatio paraſitica. 12 Non minus nunc inepti litigatoris, quam hactenus inepti militis ſpecimen dabit Thraſo. 13 Darem. 14 Non Chremeti daturum, id eſt, neminem alium admiſſurum. 15 Inſolenter reſpondet Thais, & ut meretricem ſapit. 16 Quid tum poſtea fuerit? 17 Chremetem: quem miles putabat eſſe ſuum rivalem. Probandum erat, Thaidem pactum violaſſe: adducit miles probationem infirmam, præpropera ſuſpicione nixam: neque enim Thais Chremetem, ut amatorem, invitari voluerat apud militem, ſed alia cauſa. 18 Thraſone. Donatus hæc verba contemptu militis dicta exponit. Thais enim indignum hactenus denotat, cum quo litiget. 19 Amatore. 20 Furtim ſubtraxiſti. Virg. *& fidum capiti* ſubduxerit *enſem*. 21 Dono a me datam. 22 Quia hoc non ſervas, quod es pollicitus. 23 Nobis in manus noſtras reſtitue. 24 Violentia. Al. *ſi.* 25 Pamphilam. 26 Scilicet *peſſime, ſceleſtiſſime*. Apoſiopeſis. 27 Reprehendentis.

THR.

THR. Quid tu tibi vis? ego non tangam [1] meam? *CH.* [2] tuam autem [3] furcifer?

GN. [4] Cave sis: nescis, cui [5] maledicas nunc [6] viro. *CH.* [7] non tu hinc abis?

[8] Scin' tu ut tibi res se habeat? si quidquam hodie [9] hic turbæ cœperis,

[10] Faciam, hujus loci, dieique, meique semper memineris,

GN. [11] Miseret me tui, qui [12] hunc [13] tantum hominem facias inimicum tibi.

CH. [14] Diminuam ego caput tuum hodie, nisi [15] abis. *GN.* ain' vero [16] canis?

Siccine agis? *THR.* [17] Quis tu es homo? [18] quid tibi vis? quid cum [19] illa rei tibi est?

CH. [20] Scibis: principio eam esse dico [21] liberam. *THR.* [22] hem! *CH.* [23] civem Atticam. *THR.* [24] hui!

1 Virginem a me emptam ære meo? 2 Scilicet *audes dicere*? 3 Verbero, & qui dignus es illa contumelia affici, ut furcam, id est, patibulum feras circum vicinos more improbi servi. Donatus: *incongrue ut imperitus adolescens liberum servilibus conviciis exagitat*. Intempestivum acumen Grammatici. An non Cicero liberos homines hoc vocabulo incessit? 4 Consulo, ut taceas. 5 Contumeliam inferas. 6 Tam animoso. 7 Hoc parasito dictum. 8 Hoc militi dicit. 9 Ante ædes Thaidis aliquam turbationem seu tumultum excitaveris in virgine eripienda. 10 De Plauto sumptum. Captiv. 3. 2. 20. 11 Ridet militem & rusticum adolescentem. 12 Militem. 13 Tantæ auctoritatis virum. 14 Mutilabo. Nugantur, qui capitis diminutionem de prioris status mutatione accipiunt: qui erat: 1. Cum aliquis simul & civitatem & libertatem amittebat. 2. Cum civitas amittebatur, libertas retinebatur. 3. Cum civitas retinebatur & libertas, sed status hominis commutabatur. 15 In tempore. 16 Impudens, acerbus ut canis. Hoc verbo *canis* impudentibus inimicis convicium fieri solet. 17 Chremeti dicit. 18 Quid cupis? 19 Puella. 20 Scies, aut disces. 21 Ingenuam, non servilis conditionis. Tria officia agnoscit hic Donatus: *assertoris*, *cognitoris*, *fratris*. Bene & illud notavit, *civem Atticam*: *quo etiam negotium potest ei fieri, qui se pro domino gessit in civem*. Ordinem etiam merito commendat: *liberam, civem, sororem*. Tria enim sunt quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam. 22 Interjectio illudentis propter dictum illud Chremetis. 23 Dico eam esse. 24 Interjectio admirantis illius audaciam.

CH. Meam sororem. *TH.* [1] os durum. *CH.* [2] miles, nunc [3] adeo [4] edico tibi,
Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego ad Sophronam eo
[5] Nutricem, ut eam adducam, & [6] signa ostendam hæc. *THR.* tun' me prohibeas,
Meam ne tangam? *CH.* prohibito, inquam. *GN.* audin' tu? [7] hic furti [8] se alligat.
[9] Satin' hoc est tibi? *THR.* [10] hoc idem [11] tu ais? *TH.* [12] quære, qui respondeat.
THR. [13] Quid nunc agimus? *GN.* [14] quin [15] redeamus, jam [16] hæc tibi aderit [17] supplicans
Ultro. *THR.* credin'? *GN.* [18] Imo certe: novi [19] ingenium mulierum:
Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultro.
THR. [20] bene putas.
GN. Jam [21] dimitto exercitum? *THR.* [22] ubi vis.
GN. Sanga, ita uti fortes decet

1 O hominem impudentem & perfrictæ frontis, qui talia effutit mendacia! sicut contra *mollis frontis* dicuntur, qui sunt reverentes. 2 Invidiose dictum, & subjicit interminationem. 3 Certe. 4 Præcipio, impero tibi tanquam prætor vel Imperator militi. Dicuntur enim edicere Prætores & Consules, cum publice aliquid prædicandum ac proclamandum curant, quid sint observaturi, vel quid fieri velint. 5 Puellæ. 6 Momenta, quibus probari possit, hanc meam esse sororem. Loquitur autem de monumentis, quæ in cista erant. 7 Chremes. 8 Eugraphius legit *te*. Apud Donatum duplex interpretatio ponitur: quarum altera *se alligat*, altera *te alligat*, explicare contendit. Optima est lectio, quam retinuimus hoc sensu: nascitur tibi adversus Chremetem titulus novæ actionis: furti enim adversus ipsum agere potes, quod rem tuam si vindicat, *vel* astringit se, reum facit, professus se dolo malo rem a proprio domino auferre & retinere. 9 *Ad repetendam virginem, sumendamque injuriæ vindictam*, ut Donatus supplet. 10 Quod Chremes ait, illam virginem esse sororem istius adolescentis. 11 Thais. 12 Alium, ego non respondebo tibi: indignus enim es, cui ego debeam respondere. 13 Nova consultatio & ridicula. 14 Imo. 15 Ad nostras ædes. 16 Thais. 17 Tibi abeunti supplicabit. 18 Credo futurum. 19 Naturam mulierum, quippe quæ instar arundinis levi momento huc & illuc agitari se & impelli sinunt: *sunt ferme ut pueri, levi sententia*. Hecyr. 3. 1. 20 Recte judicas. 21 Facio exercitui copiam sive facultatem abeundi, qui mihi est mandatus? 22 Receptui canit turpiter.

MIL-

Milites, domi [1] focique fac [2] vicissim ut memineris.

SA. Jam dudum [3] animus est in patinis. *GN.* frugi es. *THR.* [4] vos me hac sequimini

1 Coquinæ, aut cibi, qui in foro parantur. *Focus* enim proprie dicitur locus, ubi ignis est. Gnatho non belli, non contentionis, sed ciborum potius memorem se præbet: *domique & foci meminisse* festive milites, non tam ad pugnandum pro aris ac focis idoneos, quam ad consumendas fruges natos, jubet. Posset ingenium ejus explicari Martialis illo versu 2. 40. *Novi hominis mores: esurit atque sitit*: quod enim potius parasiti negotium studiumque? 2 E contrario, post bellum, bello confecto. 3 Incepi habere appetitum, & cogitare de patinis, id est, vasis, in quibus edulia ponuntur, id est, jamdudum esurio. 4 Milites.

ACTUS V. SCENA I.

THAIS, PYTHIAS.

TH. [1] PErgin, [2] scelesta mecum [3] perplexe loqui? [4] Scio, [5] nescio: [6] abiit, [7] audivi: ego non [8] affui.
Non tu istuc mihi dictura [9] aperte es, [10] quidquid est?
Virgo [11] conscissa veste lacrymans [12] obticet:
Eunuchus abiit: quamobrem? quid factum est, taces?
PY. Quid tibi ego dicam misera? [13] illum [14] Eunuchum negant
Fuisse. *TH.* quis fuit igitur? *PY.* iste Chærea.
TH. Qui Chærea? *PY.* iste [15] ephebus frater [16] Phædriæ.
TH. Quid ais venefica? *PY.* [17] atqui certe [18] comperi.

1 Ex Pythia ancilla Thais a Chærea vitiatam agnoscit Pamphilam. 2 O scelerata Pythias. 3 Obscure, intricate: statuerat enim crimen virginis celare. Contrarium est aperte, extricate. Fingitur, quod sit præmissa aliqua longa excusatio ancillæ. 4 Flere puellam. Exponit Mimesi, quæ sit illa perplexa oratio. 5 Vitiatam esse ab Eunucho. 6 Eunuchus. 7 Domi esse factum aut admissum aliquid. 8 Interfui, cum est illi vis illata. 9 Manifeste loquendo, non perplexe & obscure, 10 Scilicet *factum* 11 Habens vestem fractam. 12 Pudet eam fateri. *Tacemus* consilia: *Reticemus* dolores: *Obticemus*, quorum nos pudet. 13 Qui adfuit, qui adductus est. 14 Missum a Thaide. 15 Imberbis, impuber; cui prima lanugo in barba incipit crescere. 16 Amatoris tui. 17 Attamen. 18 Fratrem fuisse Phædriæ.

TH.

TH. Quid [1] is obsecro [2] ad nos? quamobrem adductus est? *PY.* [3] nescio,
Nisi [4] amasse credo Pamphilam. *TH.* [5] hem misera [6] occidi.
[7] Infelix, si quidem tu istæc vera [8] prædicas.
Num [9] id lacrumat virgo? *PY.* [10] id opinor. *TH.* quid ais [11] sacrilega?
[12] Istuccine interminata sum hinc abies tibi?
PY. Quid facerem, ita ut [13] justi, [14] soli credita est.
TH. Scelesta, [15] *Ovem lupo commisisti.* [16] dispudet
[17] Sic mihi data esse verba: [18] quid illic hominis est.
PY. [19] Hera mea tace; tace obsecro, salvæ sumus: [20] hominem
Habemus ipsum. *TH.* ubi is est? *PY.* [21] hem ad sinistram, non vides?
En. *TH.* video. *PY.* [22] comprehendi jube, [23] quantum potest.

1 Cherea. 2 Venit? 3 Admodum meticulose respondet. 4 Chæream. 5 Interjectio dolentis. 6 Perii. 7 Scilicet *sum*. 8 Narras. 9 Propter id. Sic supra 3. 1. Id *vero serio triumphat*. 10 Suspicor virginem ob id lacrymare. 11 Impia & scelerata, quasi quæ sacra violaveris. 12 Num istud, discedens hinc, cum interminatione mandavi, injunxi, ne quisquam ad eam accederet? Supra 3. 2. *Quid aliud volui dicere? Hem curate istam diligenter virginem.* 13 Jussisti. Syncope. 14 Eunucho soli commendata, commissa est puella. Dixit enim supra 3. 5. Chærea: *Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat, & mihi, ne abscedam, imperat: In interiore parte ut maneam solus cum sola.* 15 Prædam prædatori dedisti, virginem violatori commisisti, sicut si ovis lupo devoranda committitur. Proverbialiter dicitur in eum, cui servandum aliquid committitur, cujus gratia custodem magis oporteat adhiberi: lupus enim & ovis genuino quodam odio dissident. Plaut. Pseudol. 1. 2. Ut *mavellis lupos apud oves relinquere, quam hos domi custodes*. Antonius in concione dixerat, futurum se custodem urbis, usque ad Kalendas Majas. O *præclarum*, inquit Cicero, *custodem ovium, ut ajunt, lupum!* 16 Prorsus pudet. 17 Sic me deceptam esse. 18 Quis est ille homo? Videt enim Thais Chæream, sed non continuo agnoscit, quia adhuc Eunuchi veste indutus erat. 19 Domina mea, sis secura quæso. Nam illud *tace* non est silentium indicentis, sed securam facientis: ut Adalph. 2. 2. Tace, *egomet conveniam ipsum*. 20 Chæream tanquam reum. 21 Admonentis. 22 Eum capi. 23 Quamprimum & celerrime fieri potest, ὡς δυνατόν.

TH.

TH. Quid [1] illi facies, stulta? *PY.* quid faciam rogas?
Vide [2] amabo: si non, cum aspicias, [3] imprudens
Videtur. *TH.* [4] non. *PY.* [5] tum, quæ ejus confidentia est.

[1] Illi comprehenso. [2] Interjectio blandientis, id. rogo te per amorem. [3] Homo inverecundus. Synedoche. [4] Non videtur impudens. [5] Præterea aspicere potes, qualis ejus nimia securitas & audacia est.

ACTUS V. SCENA II.

CHÆREA, THAIS, PYTHIAS.

CH. [1] APud Antiphonem uterque, [2] mater, & pater,
Quasi [3] dedita opera, domi erant, ut nullo modo
Introire [4] possem, [5] quin viderent me: interim
Dum ante [6] ostium [7] sto, notus mihi quidam obviam
Venit: ubi [8] vidi, ego me [9] in pedes, quantum queo,
In [10] angiportum quoddam desertum, [11] inde [12] item
In aliud, [13] inde in aliud: ita miserrimus
Fui [14] fugitando, ne quis me cognosceret:

[1] In ædibus sive domo Antiphonis. Dicit causam, quare ipse non mutaverit vestem, & inter eundum hæc loquitur. Chærea domum redire cogitans, in Thaidem incidit, & sic nulla ei fuit facinoris negandi facultas. Cum eo Thais contendit ob vitiatam Pamphilam: deinde condonat noxam, petenti uxorem, quam vitiaverat. [2] Antiphonis parentes. [3] Consulto, studio, de industria, ex composito, id est, quasi antea scivissent me venturum. [4] Quia stabant in janua. [5] Quo minus, ut non. [6] Antiphonis. [7] Cogitans mecum, quid facerem [8] Illum. [9] Scilic. *dedi* aut *conjeci*, id est, fugæ me dedi. Sic. Phorm. 1. 2. *Aliquid convasassem, atque hinc me conjicerem protinus* in pedes. [10] Vicum quendam angustum, non frequentatum. *Angiportum*, vel *angiportas* (utrumque enim dicitur) *est inter compendiarium* (ut ait Pompejus) *in oppido*, eo quod sit *angustus portus*, id est, aditus ad portam: vel *ab angendo*, quod propter *angustiam* nihil per eum agi possit in portus. [11] Ex eo angiporto. [12] Itidem. [13] Ex eo angiporto secundo. [14] Dum fugio.

Sed

Sed estne hæc Thais, quam video? [1] ipsa est, [2] hæreo.
Quid faciam? quid? [3] mea autem? quid faciet mihi?
TH. [4] Adeamus: [5] bone vir Dore, salve: dic mihi,
[6] Aufugistin'? *CH.* hera, [7] factum. *TH.* satin' id tibi placet?
CH. [8] Non. *TH.* credin' [9] te impune habiturum? *CH.* [10] unam hanc noxiam
Mitte: si [11] aliam nunquam [12] admisero ullam, occidito.
TH. Num meam sævitiam [13] veritus es? *CH.* [14] non. *TH.* quid igitur?
CH. [15] Hanc metui, ne me [16] criminaretur tibi.
TH. Quid feceras? *CH.* [17] paululum quiddam. *PY.* [18] eho, [19] paululum impudens?
An [20] paululum esse hoc tibi videretur, virginem
Vitiare civem? *CH.* [21] conservam esse credidi.
PY. Conservam? vix me contineo, quin [22] involem in
Capillum: [23] monstrum, etiam ultro [24] derisum advenit.
TH. Abi hinc insana. *PY.* [25] quid ita vero? [26] debeam,

1 Subjectio. 2 Incertus remaneo, dubito, in dubio sum. Est autem *hærere*, proprie rei alicui insidere: & quoniam qui in aliqua re dubitant, non moventur, ideoque hærere ac suspensi esse videntur, factum est, ut *hærere* aliquando ponantur pro dubitare. 3 Refert? 4 Eamus ad Eunuchum illum Chæream, indutum adhuc Eunuchi veste. 5 Ironia irascentibus familiari orditur. 6 Ex ædibus. 7 Scilicet est, id est, aufugi. 8 Mihi istud placet. 9 Te evasurum sine punitione, quod aufugeris? 10 Hanc solam culpam sive peccatum, scilicet quod aufugerim, dimitte, remitte. Precatur veniam. 11 Noxiam. 12 Commisero. 13 Quod aufugeris. 14 Veritus sum. 15 Pythiam ancillam. 16 Accusaret, deferret apud te. 17 Feci. 18 Interjectio indignantis. 19 Fecisti? 20 Parvi criminis. 21 Putavi eam esse servam cum Pythia & aliis, non civem. 22 Insiliam velociter, more volantis avis, in capillum tuum. 23 Qui vitiat virgines, cum tamen se simulet Eunuchum: contra naturam enim est, ut Eunuchus stuprum committat. 24 Ad deridendum. 25 Cur abeam hinc, *vel*, cur me insanam nominas? 26 Facio illi injuriam, ego dem pœnas. Ironia. Qui alteri injuriam facit, ille quasi contractu se obligat, & eo nomine ejus debitor evadit. Huc spectat illud Orationis Dominicæ; *Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris*, id. iis, qui nos injuria affecerunt, & inde pœnas nobis debent.

Cre-

Credo, isti quidquam [1] furcifero, si [2] id fecerim;
Præsertim cum se [3] servum fateatur tuum.
TH. [4] Missa hæc faciamus: [5] non te dignum, Chærea,
Fecisti: nam [6] si [7] ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid nunc consilii capiam, scio,
De virgine istac: ita [8] conturbasti mihi
Rationes omnes, ut [9] eam non possim [10] suis,
Ita ut [11] æquum fuerat, atque ut studui, tradere: ut
[12] Solidum [13] parerem hoc mihi [14] beneficium, Chærea.
CH. At nunc [15] dehinc spero æternam inter nos [16] gratiam
Fore Thais: sæpe ex [17] hujusmodi re quapiam, &
Malo ex principio magna [18] familiaritas
Conflata est. Quid si hoc quispiam voluit [19] Deus?
TH. Equidem pol in [20] eam partem [21] accipioque & [22] volo.
CH. Imo ita [23] quæso: unum hoc [24] scito, contumeliæ
Non me fecisse causa, sed amoris. *TH.* [25] scio,
Et pol [26] propterea magis nunc ignosco tibi.
[27] Non adeo inhumano ingenio sum, Chærea,

1 Improbo servo, digno qui furcam circa vicinos ferat in collo ignominiæ causa. Vide Donatum. 2 Si involaverim in capillum ejus. 3 Cum non sit liber. 4 Omittamus hæc ridicula vel futilia. 5 Non fecisti quod te decet, aut tibi honestum est. 6 Etsi. 7 Existens meretrix. 8 Perturbasti, impedivisti mihi omnes vias reddendæ ejus. 9 Puellam. 10 Propinquis. 11 Honestum, sc. integram & incontaminatam. 12 Constans, plenum, perfectum ac firmum. 13 Acquirerem, compararem, id. ut solidam inirem gratiam a Chremete. 14 Restituendo suis. 15 Deinceps, in posterum. 16 Benevolentiam, amicitiam. 17 Turbulenta. 18 Societas, amicitia contracta & conciliata est. Idem facinus, raptum scil. Sabinarum, eadem sententia excusat Romulus apud Livium: *Sæpe ex injuria postmodum gratiam ortam*. 19 Cupido, Deus amoris. Plaut. *Deus mihi impulsor fuit, is me ad illam illexit*. 20 Ut sc. æterna inter nos sit gratia, & malo ex principio magna familiaritas conficetur, *vel*, quod hoc quispiam voluerit Deus. 21 Intelligo. 22 Opto ut illa eveniant. 23 Ut accipias. 24 Crede. 25 Credo. 26 Quod culpa non sit tua, sed amoris. 27 Non sum natura adeo immiti & fera, & ab omni humanitate aliena. Tale est illud Didonis apud Virg. 1. Æn. *Non ignara mali, miseris succurrere disco*.

Neque tam imperita, ut quid amor [1] valeat, nesciam.

CH. Te quoque jam Thais, [2] ita me Dii bene ament, [3] amo.

PY. [4] Tum pol [5] ab istoc tibi, Chærea, cavendum intelligo.

CH. [6] Non ausin. *PY.* nihil tibi quidquam credo. *TH.* desinas.

CH. Nunc ego te [7] in hac re mihi oro ut adjutrix sies:

Ego me tuæ [8] commendo & committo fidei.

Te mihi [9] patronam cupio, Thais: [10] te obsecro:

[11] Emoriar, si non [12] hanc uxorem duxero.

TH. Tamen si [13] pater. *CH.* [14] quid? [15] ah volet, certo scio,

Civis modo hæc sit. *TH.* paululum [16] opperirier

Si vis, jam [17] frater ipse hic aderit virginis.

[18] Nutricem accersitum iit, quæ illam [19] aluit [20] parvulam:

In [21] cognoscendo tute ipse hic aderis, Chærea,

1 Possit, id. quanta sit amoris vis, qui ad multa nefanda hominem impellit. 2 Sicut sc. est verum te a me amari. 3 Quia comprobasti hanc meam excusationem. 4 Siquidem vult te amare. 5 Adolescente Chærea, ne tibi quoque vim inferat. 6 Non auderem aliquid mali admittere contra Thaidem, scil. propter fratrem Phædriam. 7 Ut ducam Pamphilam. 8 Trado & credo, 9 Advocatam & mediatricem in hac causa, tanquam e servo tuo jam libertus, ut & me commendes, & adversus obsistentes me defendas, ut possim potiri illa, quam amo. *Patronus* est, qui agit causam, sed accusati, non accusantis. Moris autem fuit apud Romanos, ut provinciales & socii populi Romani in clientelam sese darent proceribus Romanis, quos patronos sibi adoptabant, non modo publice, sed etiam privatim: iique *clientes* eorum dicerentur. Clientes autem perpetuo patronorum suorum patrocinio caput ac fortunas suas tuebantur, & patronos suos omni observantia atque obsequio colebant & venerabantur. Huc autem Chærea respexisse videtur. 10 Ut mihi adjutrix sis in hoc negotio. 11 Non vivam. 12 Pamphilam. 13 Scil. *voluerit*, *assenserit*. 14 Dicis de patre? 15 Interjectio gestientis in spem. 16 Operiri, id. expectare. Paragoge. 17 Chremes. 18 Sophronam adductum ivit. Supra enim dixerat Chremes 4. 7. *Thais, ego ad Sophronam eo nutricem, ut eam adducam, & signa ostendam hæc.* 19 Nutrivit. 20 Cum adhuc parvula esset. 21 Sc. *eam*: q. d. interea ac magis eam cognosces: vel passive potest capi, id. dum cognoscetur a nutrice.

CH.

CH. Ego vero maneo. *TH.* visne interea, [1] dum is [2] venit,
Domi [3] opperiamur potius, quam hic [4] ante ostium?
CH. Imo [5] percupio. *PY.* [6] quam [7] tu rem actura obsecro es?
TH. [8] Nam quid ita? *DA.* rogitas? [9] hunc tu in ædes cogitas
Recipere posthac? *TH.* [10] cur non? *PY.* [11] crede hoc meæ fidei,
[12] Dabit hic aliquam pugnam denuo. *TH.* [13] au, tace, obsecro.
PY. [14] Parum perspexisse [15] ejus [16] videre [17] audaciam.
CH. [18] Non faciam, Pythias. *PY.* non pol credo, Chærea,
[19] Nisi si commissum non erit. *CH.* quin, Pythias,
Tu me [20] servato. *PY.* neque pol servandum tibi
Quidquam [21] dare ausim, neque te servare: [22] apage te.
TH. [23] Optime, adest ipse [24] frater. *CH.* perii hercle, obsecro
Abeamus intro, Thais: nolo me in via
Cum [25] hac veste [26] videat. *TH.* quamobrem tandem? an quia [27] pudet¿

1 Donec. 2 Chremes, fratcr virginis. 3 Ut expectemus. 4 Opperiamur? 5 Valde cupio. 6 Quæ sic in domum Chæream velis deducere. 7 Hera. 8 Cur ita petis, quid sim actura? 9 Chæream. 10 Reciperem? 11 Habeas mihi hanc fidem. 12 Hic Chærea facinus aliquod audax de novo patrabit, & ludos nobis faciet, ut antea. Plaut Captiv. 3. 4. 53. *Hegio, vide sis, ne quid tu huic temere insistas credere. Atque, ut perspicio, profecto, jam aliquid pugnæ edidit.* 13 Interjectio est perturbatæ mulieris. 14 Non satis clare cognovisse. 15 Adolescentis Chæreæ. 16 Videris. 17 Temeritatem. 18 Nihil mali faciam in tuis æ ibus. 19 Si tibi nihil creditum erit: quasi dicat, facies quod dico, præsertim si tibi fuerit commissa puella. 20 Observato, an quidquam facturus sim. Plaut. Bacchid. 4. 9. 142. *Nolo inquam, aurum concredi mihi, vel da aliquem, qui me servet.* 21 Committere audeam. 22 Aufer te, discede. 23 Cessit, factum est. 24 Scilicet *virginis*, nempe Chremes. 25 Eunuchi. 26 Frater puellæ. 27 Quod ita sis vestitus?

TH.

CH. [1] Id ipsum. *PY.* [2] id ipsum? [3] virgo vero. *TH.* [4] I præ, sequar.
Tu isthic mane, ut Chremetem [5] introducas, Pythias.

1 Scilicet *est*, propter quod nolo ut me videat, quia scilicet me pudet. 2 Dicis id ipsum esse, quia te pudet? Odiose Pythias hoc verbum Chæreæ repetit. 3 Quam viziasti: *pudetne* te ejus? Quasi dicat de virgine nihil dicis, de veste tantum conquereris. 4 Præcede Chærea. 5 Intromittas.

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

PY. [1] Quid? quid [2] venire in mentem nunc possit mihi?
Quidnam? [3] qui referam sacrilego illi gratiam,
Qui [4] hunc [5] suppostuit nobis? *CH.* [6] move vero ocius
Te, nutrix. *SO.* [7] moveo. *CH.* [8] video, sed nihil [9] promoves.
PY. Jamne ostendisti [10] signa nutrici? *CH.* [11] omnia.
PY. [12] Amabo, quid [13] ait? [14] cognoscitne? *CH.* ac [15] memoriter.
PY. Bene ædepol narras: nam illi faveo [16] virgini;
Ite intro: [17] jamdudum [18] hera vos expectat domi.
Virum [19] bonum eccum Parmenonem [20] incedere
Video: vide [21] ut otiosus it, [22] si Diis placet!

1 Pythias secum cogitat, quo dolo Parmenonem ulcisci possit. 2 Gemina est interrogatio, quam incipit a dubitatione. 3 Quo, vel ut impio illi ac scelesto Parmenoni vices rependam. 4 Chæream falsum Eunuchum. 5 Pro vero latenter nobis adduxit ac subornavit? 6 Festina citius. Nutricis gradum segnem increpat Pythias. 7 Satis festino. 8 Quod moveas te. 9 Proficis. 10 Agnitionis virginis. 11 Ostendi signa. 12 Blandientis est particula. id, rogo te per amorem. 13 Nutrix. 14 An cognovit ea signa? 15 Memoria adhuc tenet. 16 Puellæ vitiatæ. 17 Jam ex multo ante tempore. 18 Domina Thais. 19 Ironia. 20 Huc venire. 21 Quam securus, tanquam nihil mali timens, sine sollicitudine & cura. Securitas enim otium parit. Invidet autem Pythias Parmenoni securitatem, quem sollicitum redditura est. 22 Est proverbialis locutio, qua utimur, indignitatem vel temeritatem cujuspiam cum stomacho exagitantes.

Spe-

Spero me [1] habere, [2] qui hunc meo excruciem modo.
Ibo [3] intro, [4] de cognitione ut certum sciam:
[5] Post exibo, atque [6] hunc perterrebo [7] sacrilegum.

1 Invenisse aliquid. 2 Quo modo, qua ratione Parmenonem meo arbitratu & voluntate affligam. 3 In domum Thaidis. 4 De agnitione puellæ Pamphilæ a nutrice. 5 Postea, hoc cognito. 6 Parmenonem. 7 Impium, scelestum.

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO, PYTHIAS.

PA. [1] Reviso, quidnam Chærea [2] hic rerum gerat.
Quod si [3] astu rem tractavit, [4] Di vestram fidem!
Quantam & quam [5] veram laudem capiet [6] Parmeno!
Nam ut [7] mittam, quod ei [8] amorem [9] difficillimum, &
[10] Carissimum [11] ab meretrice avara, virginem
Quam amabat, eam [12] confeci sine [13] molestia,
Sine [14] sumptu, sine [15] dispendio: [16] tum hoc alterum,

1 Redeo ad videndum. Hic gloriatur Parmeno, quod Chæream pro Eunucho ad Thaidem deduxerit, atque virgine præter sumptum & dispendium potitus sit. Deinde meretricum ingenia & sordes commemorat, quare Pythiam, quam non adesse percipit, prius satis commotam, magis irritat. 2 In ædibus Thaidis. 3 Astute, prudenter. 4 Hic non invocantis est, sed admirantis. 5 Non sine causa. 6 id. ego capiam. 7 Omittam: excepto eo. 8 Hoc est (quod mox ipse se explicans dicit) *virginem quam amabat*. 9 In quo multum mali erat. Ordo est. *Virginem quam amabat*, existentem *amorem difficillimum, & carissimum ab meretrice avaræ, eam confeci sine molestia*; &c. 10 Quo si voluisset potiri, maximum meretrici erat pretium dandum: vel *carissimum*, id est, qui ipsi valde cordi erat. 11 Sc. *emendum*. 12 Magno labore atque artibus meis effeci, ut Chærea potiretur ea. 13 Difficultate. 14 Impensa. 15 Damno ac detrimento rerum suarum. 16 Deinde hæc altera res a me certe inventa est.

Id ve-

Id vero eſt, quod ego mihi puto [1] palmarium,
Me reperiſſe, quo modo adoleſcentulus
Meretricum [2] ingenia & [3] mores poſſet noſcere:
[4] Mature cum [5] cognovit, [6] perpetuo oderit.
[7] Quæ dum [8] foris ſunt, nihil videtur [9] mundius,
Nec magis [10] compoſitum quidquam, nec magis
[11] elegans:
Quæ, cum amatore ſuo cum cœnant, [12] liguriunt.
[13] Harum videre [14] ingluviem, [15] ſordes, inopiam,
Quam [16] inhoneſtæ ſolæ ſint domi, atque [17] avidæ cibi,
Quo pacto ex jure heſterno panem [18] atrum vorent,
Noſſe [19] omnia hæc, [20] ſalus eſt adoleſcentulis.
PY. Ego pol te [21] pro iſtis dictis & factis, [22] ſcelus,
[23] Ulciſcar; ut ne [24] impune in nos [25] illuſeris.

1 Inſigne facinus palma ac triumpho dignum, *ἀξιόνικον*. Palma coronabantur victores & triumphantes quod furori hoſtium non conceſſerant, ſed pertinaciſſime reſtiterant. Hinc *palma* ſæpius ſumitur pro victoria: quoniam natura hujus ligni eſt, ut urgentibus prementibuſque non cedat. Namque (ut ſcribit Ariſtoteles) ſi ſuper palmæ arboris lignum magna pondera imponantur, & adeo oneretur ligno, ut magnitudo oneris ſuſtineri poſſit, non deorſum palma cedit, ut ceteræ arbores: ſed adverſus pondus ſurgit, & ſurſum nititur recurvaturque, ut pondus rejiciat. Vide A. Gel. l. 3. c. 6. Hinc *palmata* ſive *palmaris toga* dicta eſt, qua triumphantes, & qui palmam meruerant, utebantur. 2 Ingenia. 3 Modos faciendi. 4 In tempore, ut ipſe non cogatur experiri. 5 Cognoverit ingenia earum & mores. 6 Omni tempore ingenia earum & mores odio proſequatur. 7 Meretrices. 8 Dum cœnant apud ſuos amatores. 9 Lautius illis meretricibus, cum tamen non ſint. Nam. *munditia illecebra eſt animo amantum*. Plaut. Menæchm. 2, 3, 4. 10 Ornatum. 11 Venuſtum, quam meretrices. 12 Belliſſimum, quodque eleganter & cum delectu carpunt. Sic Horat. Sat. 3. l. 1. *tepidumque* ligurierit *jus*. Vide quæ nos ibidem. Exemplum probe deſcriptum vide in Heaut. 3. 1. 48. &c. 13 Meretricum. 14 Voracitatem edacitatem. 15 Squalorem, immunditiem, qua ſunt oblitæ. 16 Turpes. 17 Voraces. 18 Vetuſtate mucidum, vel furfuraceum, qui ceteris magis nigricat, maceratum ac mollitum ex ſucco pulpamentarii pridiano ſeu præcedentis diei deglutiunt. 19 De moribus meretricum, ut diſcant iſtas devitare. 20 Salutare, & utile, ſive utilitas eſt. 21 Propter iſta tua dicta, quæ protuliſti de moribus meretricum, & propter facta, quæ exercuiſti in virginem. 22 Scelеſte. 23 Puniam. 24 Sine pœna. 25 Ludificatus fueris, in nos invectus fueris. Dicimus autem, *illudo tibi*, cum dativo: *illudo te*, cum accuſativo: & *illudo in te*, quaſi invehor in te.

ACTUS

ACTUS V. SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. [1] PRo [2] Deum fidem, facinus [3] fœdum! [4] infelicem adolescentulum!
O [5] sceleſtum Parmenonem, qui [6] iſtum [7] huc [8] adduxit! *PA.* [9] quid eſt?
PY. [10] Miſeret me: itaque, ut ne [11] viderem, miſera huc ettugi foras.
Quæ futura [12] exempla [13] dicunt in eum indigna! *PA.* [14] o Jupiter!
Quæ illæc [15] turba eſt? numnam ego [16] perii? [17] adibo: quid iſtuc, Pythias?
Quid ais? [18] in quem exempla fient? *PY.* rogitas audaciſſime?
Perdidiſti iſtum, quem adduxti [19] pro Eunucho, [20] adoleſcentulum,
[21] Dum ſtudes dare verba nobis. *PA.* quid ita? aut quid [22] factum eſt? [23] cedo.

1 Parmenonem teret Pythias, confingens intus colligatum a Chremete Chæream, propter oblatum Pamphilæ vitium. 2 Iraſcentis exclamatio eſt & invocantis, id eſt, Deorum auxilium imploro, invoco. 3 Crudele, ſcilicet quod vitiata ſit puella. 4 Miſerum Chæream: fingit enim eum graviter apud Thaidem puniri. 5 Hoc dicit, quia videt aſtantem Parmenonem. 6 Adoleſcentem. 7 Ut tam graviter puniretur. 8 Loco Eunuchi. 9 Quid ſignificat ille clamor Pythiæ? 10 Adoleſcentis. Hæc Pythias ſecum loquitur, fingens ſe neſcire, quod Parmeno aſſiſtat. 11 Tale ſupplicium Chæreæ. 12 Quas pœnas, quæ aliis exemplo & documento ſint, ne quid tale attentent, crudeles & horrendas dicunt faciendas eſſe in Chæream! Exemplum enim aliquando ſumitur pro gravi pœna, quæ poteſt ceteris documento eſſe, ne peccent. *Exemplum* proprie eſt res, quæ nobis imitanda vel fugienda proponitur. Ille autem, in quo eſt aliquid imitandum, vel fugiendum, dicitur *exemplar*, id eſt, a quo ſumitur: unde illud contentum eſt; hoc vero continens. *Exemplum* etiam dicitur, quod in oratione adhibetur rei aut probandæ, aut ordinandæ gratia. 13 Thais, Chremes & ancillæ. 14 Exclamatio, & initium metuentis ſervi. 15 Illa turbatio, & tumultus. 16 Perditus ſum, qui illius rei fuerim auctor. 17 Eam. 18 De quo ita ſumetur ſupplicium, ut ſit aliis exemplo? 19 Loco Eunuchi. 20 Chæream. 21 Dum conaris nos decipere. 22 De Chærea. 23 Dic mihi.

PY. Dicam : virginem iſtam , Thaidi hodiè quæ dono data eſt ,
Scin' eam [1] hinc civem eſſe ? & [2] ejus [3] fratrem [4] apprime nobilem ?
PA. [5] Neſcio . *PY.* [6] atqui ſic inventa eſt : eam [7] iſte vitiavit miſer .
Ille ubi [8] reſcivit [9] factum [10] frater [11] violentiſſimus.
PA. Quidnam [12] fecit ? *PY.* colligavit primum eum miſeris modis.
PA. Colligavit ? [13] hem ! *PY.* atque equidem [14] orante , [15] ut ne id faceret , Thaide .
PA. Quid ais ? *PY.* nunc minitatur porro [16] ſeſe id , quod [17] mœchis [18] ſolet :
[19] Quod ego nunquam vidi fieri , neque [20] velim . *PA.* qua audacia
Tantus facinus [21] audet ? *PY.* quid ita tantum ? *PA.* an non hoc [22] maximum eſt ?
Quis homo [23] pro mçcho unquã vidit in domo meretricia
[24] Deprendi quenquam ? *PY.* neſcio . *PA.* at ne hoc neſciatis , Pythias ,
[25] Dico , [26] edico vobis , noſtrum eſſe [27] illum herilem filium . *PY.* [28] hem ,

1 Ex Athenis . 2 Virginis. 3 Chremetem . Hæc ad terrorem omnia . 4 Valde ingenuum, qui ortus eſt ex bonis parentibus . 5 Eam eſſe civem . 6 Sed certe comperta eſt civis eſſe hinc. 7 Chærea . 8 Cognovit . 9 Vitiatam eſſe ſuam ſororem . 10 Puellæ , ſcil. Chremes . 11 Qui eſt vehementiſſimus , inexorabilis . 12 Frater puellæ . 13 Interjectio timentis . 14 Quamvis Thais oraret . 15 Ut non colligaret eum . 16 Facturum eſſe . 17 Adulteris . Ideo *violentiſſimum* dixit antea fratrem virginis , ne mirum eſſet , ſi pro adultero punire cuperet, qui innuptam violaverat . Pœna adulterorum alia atque alia variis nationibus fuit . Apud Locrenſes alter oculus eruebatur . Frequentiſſima autem & uſitatiſſima pœna fuit : deprehenſos in adulterio mœchos quadrupedes conſtringebant , & eis nates depilabant cinere calido . Vide Plaut. Mil. glor. 5. 27. Juven. Sat. 10. 18 Scilicet *fieri* . 19 Scilicet illud quod fieri ſolet mœchis . 20 Optem videre . 21 Committere Chremes , quod mœchis ſolet fieri . 22 Inauditum facinus . 23 Pro adultero , id. ut daret pœnas , quas ſolet mœchus . 24 Deprehendi , comprehendi . 25 Aſſero . 26 E loco edito dico , id. ex tribunali dico , id palam omnibus dico , ſignifico . Donatus : *Dico tibi Pythias , edico omnibus tuis* . 27 Chæream eſſe filium heri , id. domini noſtri , nempe ſenis Lachetis . 28 Ridentis .

Obſe-

Obſecro an is eſt? *PA.* Ne quam in illum Thais vim fieri ſinat[1].
Atque adeo autem cur non egomet[1] introeo? *PY.* vide, [2] Parmeno,
Quid agas; ne neque [3] illi proſis, & tu pereas: Nam hoc [4] putant,
Quidquid [5] factum eſt, [6] ex te eſſe ortum. *PA.* [7] quid igitur [8] faciam miſer?
Quidve incipiam? ecce autem video [9] rure redeuntem [10] ſenem.
Dicam [11] huic, an non? [12] dicam hercle, etſi mihi magnum malum
Scio [13] paratum: ſed [14] neceſſe eſt, [15] huic ut ſubveniat. *PY.* [16] ſapis:
Ego abeo [17] intro: tu [18] iſti narrato omnem rem ordine, [19] ut factum ſiet.

1 Defenſurus eum. 2 Revocantis. 3 Chæreæ adoleſcenti. 4 Chremes, Thais, & alii. 5 A Chærea. 6 A tua techna & arte prodiiſſe ſeu profectum eſſe: Supra: *Parmenonis ſcis eſſe hanc technam; tanquam me vivere.* 7 Aporia ſive addubitatio. 8 Si hoc verum eſt, quemadmodum tu prædicas. 9 Ex agro. 10 Lachetem, Chæreæ patrem. 11 Seni Lacheti. 12 De Chærea. 13 Impendere. 14 Scil. *dicere.* 15 Ut filio ſuo Chæreæ ſuccurrat, opem ferat. 16 Sapienter facies, aut loqueris. Ironia. 17 In domum Thaidis. 18 Seni Lacheti. 19 Quomodo.

ACTUS V. SCENA VI.

LACHES, PARMENO.

LA. [1] Ex meo [2] propinquo rure hoc capio [3] commodi:
Neque agri, neque urbis [4] odium me unquam percipit.
Ubi [5] ſatias cœpit [6] fieri, [7] commuto locum.
Sed eſtne ille noſter Parmeno? & certe [8] ipſus eſt.
Quem [9] præſtolare, Parmeno, hic ante [10] oſtium?

1 Parmeno dono ancillæ Pythiæ impulſus, incaute ſe, Phædriam & Chæream prodit, & ſeni, in urbem redeunti, rem totam, ut geſta erat, aperit. 2 Urbi. 3 Hanc percipio commoditatem ſive utilitatem. 4 Tædium ſeu faſtidium. 5 Satietas, id eſt, ubi cœpero faſtidire, Syncope. 6 Capere me. 7 Diſcedo ad uno loco ad alium. 8 Ipſe. Archaiſmus. 9 Præſtolaris, id. expectas. Dicitur *præſtolor tibi, & præſtolor te,* Cic. *Qui* tibi *ad forum Aurelium* præſtolarentur. 10 Januam Thaidis.

PA. [1] Quis homo est ? [2] hem , [3] salvum te advenire , here , gaudeo .

LA. Quem præstolare ? *PA.* [4] perii ; lingua [5] hæret metu . *LA.* [6] hem ,

Quid est ? quid [7] trepidas ? [8] satisne salvæ ? dic mihi .

PA. Here , [9] primum te arbitrari id , quod [10] res est , velim :

Quidquid [11] hujus factum est , [12] culpa non factum est mea .

LA. [13] Quid ? *PA.* recte sane interrogasti : oportuit

Rem [14] prænarrasse me . [15] Emit quendam Phædria

Eunuchum , quem dono [16] huic daret . *LA.* cui ? *PA.* Thaidi .

LA. [17] Emit ! perii hercle ! [18] quanti ! *PA.* [19] viginti minis .

LA. [20] Actum est . *PA.* tum quandam [21] fidicinam amat [22] hic Chærea .

LA. [23] Hem ! [24] quid ? [25] amat ? an scit jam ille [26] quid meretrix siet ?

1 Qui me alloquitur. Quasi de improviso respicit ad herum, quem ante viderat. 2 Interjectio percipientis, quem prius non videramus. 3 Incolumen. 4 Hoc secum loquitur ad spectatores. 5 Infixa manet palato & immobilis, ut loqui non possim præ timore, id est, non possum ullum verbum facere. Virg. *& vox faucibus hæsit*. Id accidit, quia in formidine calore ad præcordia recurrente, lingua refrigerascit, ac stupens & attonita redditur. 6 Interjectio metuentis est, ne quid mali sit. 7 Times? 8 Satisne salvæ sunt res nostræ? 9 Præmunitio & excusatio præpostera male conscii animi se purgantis, antequam accusaretur. 10 Veritas. 11 Hujus rei, id est, in hac re. 12 Per me, me suasore vel impulsore. 13 Factum est? 14 Ante exposuisse. 15 Narratio facti. 16 Thaidi. 17 Filius meus Eunuchum! 18 Eunuchum emit? 19 Ducentis coronatis. Tantum dederat Phædria pro Eunucho & ancilla Æthiopica, ut ex Act. 1. Sc. 2. pag. 119. constat. 20 Actum est de Phædria, perditus est, cum sit meretricis irretitus blanditiis. Hoc est desperantis dictum. 21 Canentem cithara, sc. virginem quam vitiavit. 22 In hac urbe, *vel* in ædibus Thaidis. 23 Dolentis vel indignantis. 24 Tu dicis? 25 Chærea. 26 Quid sit sectari meretrices?

An

An [1] in Aſtu venit? [2] aliud ex alio malum.
PA. [3] Here, ne me ſpectes: me [4] impulſore [5] hæc non facit.
LA. Omitte de te dicere: ego [6] te, furcifer,
Si vivo: ſed [7] iſtuc, quidquid eſt, primum [8] expedi.
PA. [9] Is pro illo [10] Eunucho ad Thaidem deductus eſt.
LA. Pro Eunuchon'? *PH.* ſic eſt: [11] hunc [12] pro mœcho poſtea
[13] Comprehendere [14] intus & [15] conſtrinxere. *LA.* [16] occidi!
PA. Audaciam meretricum [17] ſpecta. *LA.* nunquid eſt
Aliud [18] mali [19] damnive, quod non dixeris,
[20] Reliquum? *PA.* [21] tantum eſt. *LA.* ceſſon' huc [22] introrumpere?
PA. [23] Non dubium eſt quin mihi magnum [24] ex hac re ſit malum:,
Niſi quia [25] neceſſe fuit hoc facere, [26] id gaudeo,

1 In urbem Athenas ex Pireo. Eſt enim hic *Aſtu* nomen indeclinabile, ſignificatque urbem. *Aſtu* enim Græce *urbs* dicitur. Inde *aſtu* dicitur pro aſtutia & calliditate: nam qui in urbibus verſantur, ut plurimum aſtutiores ſunt. Invenitur & *aſtus*, *aſtus*, *aſtui*, maſculini generis, & *aſtu* indeclinabile neutrius generis pro aſtutia. Inde *aſtutus*, id callidus. 2 Scilicet *oritur*, *naſcitur*, id. nulla calamitas ſola: ex adventu enim Chæreæ in Aſtu, fidicinæ illius amor natus eſt. Aliud enim malum computat Eunuchum: aliud, quod minor filius cœperit amare meretricem. 3 Here, ne me aſpicias fixis oculis. Conſcientia trepidus Parmeno vultum terrore & iracundia plenum non ſuſtinet, & purgationem priorem repetit. 4 Suaſore, meo conſilio. 5 Non amat Chærea. 6 Scilicet *puniam*, *male tractabo*. Apoſiopeſis. 7 De Chærea. 8 Explica, narra. 9 Chærea. 10 Quem emerat frater. 11 Filium tuum. 12 Tanquam eſſet mœchus ſeu adulter. 13 Ceperunt. 14 In ædibus Thaidis. 15 Vinculis alligarunt. 16 Perii! Ejulantis. 17 Conſidera. 18 Ob comprehenſum & conſtrictum filium Chæream. 19 Ob emptionem Eunuchi factam viginti minis. 20 Reſtat? 21 Nihil præterea reſtat. Sic. Hecyr. 5. 3. *Tantumne eſt? Tantum*. 22 Violenter ingredi domum Thaidis? 23 Secum hoc loquitur, 24 Propter hanc deductionem, & comprehenſionem, vel manifeſtationem facti. 25 Oportuit indicare rem patri, ut ſuccurreret filio ſuo Chæreæ comprehenſo. 26 Propter id.

[1] Propter me [2] hisce aliquid esse eventurum mali:
Nam jamdiu aliquam [3] causam quærebat [4] senex,
[5] Quamobrem [6] insigne aliquid faceret iis: [7] nunc repperit.

1 Per me, mea opera. Sic Andr. 1. 5. 35. *Ego propter me illam decipi miseram sinam?* 2 Meretricibus. 3 Occasionem. 4 Laches. 5 Propter quam. 6 Aliquod magnum & egregium facinus. 7 Senex nunc causam insignis facinoris faciendi.

ACTUS V. SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. [1] NUnquam ædepol quidquam jamdiu, quod magis vellem evenire,
Mihi evenit, quam quod [2] modo [3] senex intro [4] ad nos venit [5] errans.
Mihi [6] solæ [7] ridiculo fuit, quæ, quid [8] timeret, sciebam.
PA. [9] Quid hoc autem est? *PY.* nunc [10] id procedo ut [11] conveniam Parmenonem.
Sed ubi obsecro [12] est? *PA.* me quærit [13] hæc? *PY.* atque eccum video: adibo.
PA. Quid est [14] inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? *PY.* perii!
Defessa jam sum [15] misera te [16] ridendo. *PA.* [17] quid ita? *PY.* rogitas?

1 Pythias egrediens Parmenonem irridet plus satis credulum, & quod propterea se ipsum prodiderit, & deripiendum præbuerit: simul dicit, quid intus egerit senex. 2 Paulo ante. 3 Laches. 4 In ædes Thaidis. 5 Inductus in errorem, falso existimans filium esse colligatum. 6 Soli. Archaismus: nam veteres dicebant in genitivo, *soli, solæ, soli*; & in dativo, *solo, solæ, soli*. 7 Joco, pro re ridenda, ridicula. *Ridiculus* enim dicitur sermo risum movens. 8 Senex. 9 Quod Pythias tantopere ridet? 10 Propter id. Pergit ancilla ridere. 11 Alloquar. 12 Parmeno; omnia sunt verba ridentis. 13 Pythias. 14 Fatua, quæ tanto cachinno rides, quasi fatua, 15 Guyetus legit *misere*, id est, valde. 16 Deridendo. 17 Quare sic risisti?

Nun-

Nunquam pol hominem [1] stultiorem vidi, nec videbo: [2] ah!

Non pote satis narrari, [3] quos ludos præbueris intus.

At etiam [4] primo [5] callidum & [6] desertum credidi hominem.

PA. Quid? *PY.* illicone credere ea, quæ [7] dixi, oportuit te?

An [8] pœnitebat flagitii, te [9] auctore quod fecisset

[10] Adolescens, [11] ni miserum [12] insuper etiam [13] patri [14] indicares?

Nam [15] quid [16] illi credis animi tum fuisse, ubi [17] vestem vidit

Illam esse eum indutum pater? quid? jam scis te periisse?

PA. [18] Ehem! quid dixti pessima? an mentita es? etiam rides?

[19] Itan' [20] lepidum tibi visum est, [21] scelus; nos [22] irridere? *PY.* [23] nimium.

1 Quam tu es! 2 Interjectio irridentis: nam identidem Pythias loquendo in tantum risum resolvitur, ut loqui non possit. 3 Quos jocos, quam ridendi materiam in domo Thaidis præbueris, sc. ex errore & metu nimio senis, credentis constrictum filium se offensurum in domo Thaidis. 4 Principio, cum te cœpi cognoscere, existimavit te esse, &c. 5 Astutum, sed video te stolidum esse, qui temere credideris; & futilem, qui falsa pro veris narraveris. 6 Doctum, peritum, & optime de re aliqua disserere posse. *Disertus* proprie est eloquens Orator, & a consequenti doctus, rerum peritus, quod diserti tales esse soleant. Ita apud Plaut. *doctus & callidus* Epid. 3. 3. 47. Cic. in Orat. Disertos *vidi plurimos, eloquentem vero neminem*. 7 Ego Pythias mulier. 8 Scilicet te: id est: an non satis videbatur, id. flagitium adolescenti præmonstrasse? at non satis visus es tibi peccasse, quod flagitii auctorem adolescenti te præbuisti, nisi insuper proderes eum? Donatus: *an parvum videbatur?* Cic. *Tam diu te Gratippum audire oportet, donec pœniteat, quantum proficias*. 9 Suadente & consulente. 10 Chærea. 11 Nisi. 12 Prætera. 13 Lacheti. 14 Proderes? 15 Quem animum credis illum tunc habuisse? 16 Chærea. 17 Eunuchi. Dicitur autem recte: *Indutus sum hanc vestem*, vel *hac veste*. 18 Indignantis & dolentis. 19 Ordo est: *Scelus, ne*, id, an *irridere nos visum est tibi ita lepidum?* 20 Festivum, jucundum, subtilitate places. 21 Scelesta. 22 Illudere. 23 Valde vel plurimum visum est mihi lepidum te irridere, cum risu profert.

PA. [1] Siquidem istuc impune habueris. *PY.* [2] verum? *PA.* [3] reddam hercle. *PY.* [4] credo.
Sed [5] in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod [6] minitare:
Tu [7] jam [8] pendebis; qui stultum [9] adolescentulum [10] nobilitas
Flagitiis, & eundem [11] indicas: [12] uterque in te exempla edet.
PA. [13] Nullus sum. *PY.* [14] hic [15] pro illo munere tibi honos est [16] habitus: [17] abeo.
PA. Egomet [18] meo indicio miser, [19] quasi sorex, hodie perii.

1 Si certe impune feras, nec propter istud puniaris, quod ita me fefelleris. Donatus hæc ad superius, *Nimium*, refert. Guyetus τὸ *peream* subintelligit, citatque locum ex Andr. 4. 4. M. *Ne me attingas, scelefte, si pol Glycerio non omnia*, id. peream, si hæc omnia Glycerio non dixero. Alii subaudiunt, *tum mirum fuerit*, vel *tum illud dicas*. 2 Ironia. Donatus vult esse interrogationem irridentis: q. d. credamne istuc tibi? itane verò ais? itane credam futurum? Vultus supplet verba in talibus. 3 Rependam vices, seu gratiam referam, & hoc in malam partem. 4 Te aliquid facturum. 5 In longum tempus, in longam dilationem differetur. 6 Minando polliceris. Q. d. aliquando fortasse istud accidet, quod nobis minitaris, sed supplicium tuum jam paratum est. 7 Sine dilatione. Emphasis est in vocabulo *jam*: nam opponitur τῷ *in diem*. 8 E trabe pendens vapulabis. Mos enim erat Romanis servos suos, male meritos, ad trabem suspensos, virgis cædere. 9 Chæream. 10 Notum, celebrem & conspicuum facis. *Nobilito* autem in utramque partem accipitur. Cic. 2. Offic. *Testis & Phalaris, cujus præter ceteros nobilitata est crudelitas*. 11 Prodis patri. 12 Pater & filius te sic punient, ut ceteris servis exemplo sive documento esse possis. 13 Supra. 5. 5. *Quæ futura exempla dicunt in eum indigna?* Perii, occidi. 14 Talis honor, qualem vides, id est, maxime pœnæ. Scarcasmus. 15 Pro deductione ejus ad Thaidem loco Eunuchi. 16 Impensus a Chærea, vel a nobis. Alludit Pythias ad Parmenonis dictum, qui palmariam doli inventionem sibi fore dixerat. 17 Discedo hinc, jam compos voti: & te jam delusum relinquam cruci paratæ, in qua jam pendebis. 18 Mea manifestatione, quam feci de Chærea patri suo. 19 Sua sc. arrosione. Proverbium in eos, qui propria culpa se produnt. Sorices enim strepitu, aut stridore vocis vel arrosionis se produnt; unde etiam noctu & per tenebras ab iis, qui attendunt, transfiguntur. *Sed tacite pasci si posset corvus, haberet plus dapis, & rixæ multo minus invidiæque*. Horat. Ep. 1. l. 1.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VIII.

GNATHO, THRASO.

GN. [1] QUid nunc? qua ſpe, aut [2] quo conſilio huc imus? quid [3] inceptas Thraſo?

TH. [4] Egone? ut [5] Thaidi me dedam, & faciam quod [6] jubeat? *GN.* [7] quid eſt?

TH. [8] Qui minus huic, quam [9] Hercules ſervivit [10] Omphalæ? *GN.* [11] exemplum placet.

Utinam tibi [12] commitigari videam [13] ſandalio caput.

Sed quid? fores crepuere ab [14] ea. *TH.* [15] quid autem hoc eſt mali?

[16] Hunc ego nunquam videram etiam: quidnam [17] properans [18] hinc [19] proſilit?

1 Scilicet *erit*, vel *facimus*? Redit ad Thaidem Thraſo non animo bellandi, ut prius; ſed ut deditionem faciat, ſeque illi tradat in ſervitutem, idque Herculis exemplo, cui Omphalæ ſervivit in lanificio. 2 Quo propoſito imus ad Thaidem? Q. d. omnis expertus es, nec muneribus gratus, nec terroribus metuendus. 3 Faciendum ſuſpicis? 4 An rogas, quid ego inceptem? 5 Hoc incepto, ut tradam me in Thaidis poteſtatem. Proprie dictum eſt, quod antea dixit de militia. 6 Quia eſt victrix. 7 Quare hoc inceptas? Hoc interrogat, quaſi non poſſit credere, militem, qui ſe fortem jactitat, in eam poſſe induci ſententiam. 8 Thaidi me dedam ſerviamque? Probat ab exemplo Herculis, ut ſupra ab exemplo Pyrrhi, & argumentatur a Majore ad Minus. 9 Jovis & Alcmenæ filius, vir fortiſſimus. 10 Lydiæ reginæ, quam Hercules ita amaſſe dicitur, ut indutus muliebri habitu, inter virgines neret, eaque jubente ſagittas & clavam, leoniſque pellem deponeret. Vide Ovid. 2. Faſt. & Propert. l. 3. 11 Exemplum tuum probo, quod tibi imitandum propoſueris. Ridet Thraſonem Gnatho. 12 Demulceri, contundi, percuti. Hæc ſubmiſſa voce ad ſpectatores dicit. 13 Calceo, crepida. 14 Thaide, vel ab ipſius Thaidis domo. 15 Eunuchi habitu Chæream videt, a quo terretur, tanquam a novo rivali 16 Chæream. 17 Feſtinans. 18 Ex domo Thaidis. 19 Prodit? Properabat enim præ gaudio, quærens Parmenonem, cui ſuum gaudium narraret.

ACTUS V. SCENA IX.

CHÆREA, PARMENO, PHÆDRIA. GNATHO, THRASO.

CH. [1] O Populares, ecquis me vivit hodie [2] fortunatior?
[3] Nemo hercle quisquam: nam [4] in me plane Dii potestatem suam
Omnem ostendere, cui tam subito tot [5] congruerint [6] commoda.
PA. [7] Quid [8] hic lætus est? *CH.* [9] o Parmeno mi, o mearum [10] voluptatum omnium
[11] Inventor, [12] inceptor, [13] perfector: scin' [14] me in quibus sim gaudiis?
Scis Pamphilam meam [15] inventam [16] civem? *PA.* audivi *CH.* scis [17] sponsam mihi?
PA. [18] Bene, [19] ita me Di ament, factum. *GN.* audin' tu [20] illum; quid ait? *CH.* [21] tum autem Phædriç,
Meo fratri gaudeo amorem esse omnem [22] in tranquillo: una est [23] domus:

1 Cives, qui estis de populo. Qui alias a se vitiatam Pamphilam gaudebat Chærea, eandem quod permissu sit parentis habiturus uxorem, nunc exultat. Compara Phor. 5. 6. Tum etiam miles Thraso Gnathonis parasiti precibus in partem amoris a Thaide recipitur. 2 Felicior? Quia scil. ducturus sum Pamphilam uxorem. 3 Inter omnes populares est me fortunatior. Subjectio sive responsio. 4 Erga. 5 Confluxerint, contigerint, in unum collata sint. 6 Prospera. 7 Propter quid, cur. 8 Chærea. 9 Communicat cum Parmenone suam lætitiam, refertque illi acceptam suam fortunam. 10 Deliciarum. 11 Quia alicujus sapientiæ fuit hoc consilium invenire. 12 Tanquam audax. 13 Tanquam constans. 14 Archaismus seu Pleonasmus. 15 Cognitam. 16 Atticam. 17 Desponsatam, promissam. 18 Gratulationis formula. 19 Sicut scilicet ex animo dico hoc bene factum esse, quod tibi Pamphila promissa est. 20 Chæream. Hoc vultu mutato & turbato ait. 21 Præterea. 22 Securum, in tuto, sine perturbatione ulla aut contentione, quod prima habet apud Thaidem. Metaph. a navigantibus: hic enim mari & tempestatibus omnis amicæ mobilitas & instabilitas comparatur. Sic Andr. 4. 2. *Omnis res jam est in vado*: & Act. 3. 1. *Ego in portu navigo*. 23 Familia, id est, summa est concordia inter fratrem Phædriam & Thaidem post Pamphilæ nuptias.

[1] Thais patri se commendavit [2] in clientelam & fidem.

[3] Nobis dedit se. *PA.* [4] fratris igitur Thais tota est? *CH.* [5] scilicet.

PA. Jam hoc [6] aliud est, [7] quod gaudeamus: miles [8] pellitur foras.

CH. Tum [9] frater, [10] ubi ubi est, fac quam primum [11] hæc audiat. *PA.* [12] visam domi.

TH. Nunquid, Gnatho, dubitas, quin ego nunc [13] perpetuo perierim? *GN.* [14] sine

Dubio opinor. *CH.* quid [15] commemorem primum, aut quem laudem maxime?

[16] Illumne qui mihi dedit consilium ut [17] facerem an [18] me, qui id ausus sim

[19] Incipere? an [20] fortunam collaudem, quæ [21] gubernatrix fuit,

[22] Quæ tot res, tantas, tam opportune in unum conclusit diem? an

Mei patris [23] festivitatem & [24] facilitatem? o Jupiter!

1 Thais patrem nostrum Lachetem patronum seu defensorem elegit, cepit. 2 In defensionem seu patrocinium & tutelam. *Cliens* enim is dicitur, qui in tutela alicujus est, & patronum seu advocatum habet. *Patronus* enim est, qui agit causam, sed accusati, non accusantis, dictus quasi pater, ut supra diximus. *Cliens* defensione indigens, id est, litigator, qui patronum colit & sequitur, ut ab eo defendatur. A *Cliens* fit *clientela*, quod significat fidem, tutelam: unde *committere se in clientelam alicujus*, est sese alterius clientem profiteri, & ejus patrocinio ac fidei se committere. 3 Familiæ nostræ. 4 Phædriæ. 5 Certe illa est tota ejus; hic enim *scilicet* affirmative sumitur. 6 Alterum. 7 Propter quod. 8 Exturbatur. 9 Phædria. 10 Ubicunque est. 11 Et amorem suum esse in tranquillo, & militem pelli foras. 12 Visam an sit domi. 13 Sine remedio. 14 Omnino ita esse opinor, quod perpetuo perieris. 15 Dicam, referam. 16 An Parmenonem laudem? 17 Deduceret pro Eunucho ad Thaidem. 18 Scilicet *laudem*? 19 Quod pro Eunucho sim introductus. 20 Quæ *rerum humanarum domina*, &c. Cic. pro Marcello. 21 Directrix in eo facto. 22 Quæ res tam prosperas, & tanti ponderis, tam tempestive & apte in unum contulit diem? 23 Comitatem. 24 Benignitatem, scilicet collaudem?

Serva obsecro [1] hæc nobis bona. *PH.* [2] Dii vostram fidem! [3] incredibilia,
Parmeno modo quæ narravit; sed ubi est [4] frater? *CH.* [5] præsto est. *PH.* [6] gaudeo.
CH. Satis [7] credo: nihil est Thaide hac, frater, tua dignius,
Quod ametur: ita nostræ est omni [8] fautrix familiæ. *PH.* [9] hui! [10] mihi
[11] Illam laudas. *TH.* perii! quanto spei est [12] minus, tanto magis amo.
[13] Obsecro, Gnatho, in te spes est. *GN.* quid vis faciam? *TH.* perfice hoc
Precibus, [14] pretio, [15] ut hæream aliqua in parte tamen apud Thaidem.
GN. [16] Difficile est. *PA.* [17] si quid collibuit, novi te: [18] hoc si effeceris,
[19] Quodvis donum & præmium a me optato, [20] id optatum feres.
GN. [21] Ita ne? *TH.* [22] sic erit. *GN.* [23] hoc si efficio, postulo ut tua mihi domus,

1 Has prosperitates, ne contaminentur aliqua ægritudine, id est, fac ut aliquandiu istæ prosperitates sint duraturæ. 2 Hic introducitur Phædria e domo sua veniens, ut cum fratre gaudeat: audierat enim, quæ gesta essent apud Thaidem ex Parmenonis relatione. 3 Sunt: 4 Chærea. 5 Præsens est. Loquitur autem de se in tertia persona. 6 Et te adesse, & te res tuas ex animi tui sententia gessisse. 7 Te gaudere. 8 Favet. 9 Interjectio ridentis & amatorie dicta. 10 Qui illam optime norim, & amator ejus sim? Eadem forma sententiæ in Adelph. 3. 4. 35. *Vigilantiam tuam tu mihi narras?* 11 Thaidem. 12 Ovid. 2. Fast. *Quodque minor spes est, hoc magis ille cupit.* 13 Te, ut me in hac re adjuves. 14 Pecunia, donis. 15 Ut maneam, id est, ut mihi sit aliquid loci apud Thaidem, aliquo numero habeat. 16 Hoc perficere, quod vis. 17 Si quid capessis aut suspicis faciendum, facile id potes perficere: tuam enim novi industriam & solertiam. Ellipsis. 18 Ut hæream aliqua in parte apud Thaidem. 19 *Εὖξαι τὶ βέλει, πάντα σοι γενήσεται.* Menander. Copiose Donatus. 20 Quod a me optaveris, auferes, habebis. 21 Itane feram a te donum & præmium quodvis, si efficero quod vis? 22 Tu feres id optatum. 23 Ut sis in aliqua parte apud Thaidem.

Te præſente, abſente, [1] pateat, [2] invocato ut ſit locus
Semper. *TH.* [3] do fidem ita [4] futurum. *GN.* [5] accingar. *PH.* quem hic ego [6] audio?
O Thraſo. *TH.* [7] ſalvete. *PH.* tu fortaſſe, quæ facta [8] hic ſient,
Neſcis. *TH.* ſcio. *PH.* cur te ergo in his ego [9] conſpicor [10] regionibus?
TH. [11] Vobis fretus. *PH.* ſcis quam fretus? miles [12] edico tibi,
Si in [13] Platea hac te [14] offendero, [15] poſt unquam, quod dicas mihi,
Alium [16] quærebam, [17] iter hac habui: periiſti. *GN.* [18] eja haud ſic [19] decet.
PH. [20] Dictum eſt. *GN.* non cognoſco [21] veſtrum tam [22] ſuperbum. *PH.* ſic erit.
GN. Prius audite paucis: quod cum dixero, ſi placuerit,
Facitote. *PH.* audiamus. *GN.* tu [23] concede paulum iſthuc, Thraſo.

1 Aperta ſit. 2 Non vocato, quamvis non ſim invitatus ad convivium, ſed mea ſponte venerim. Paraſitica optatio, quam ſignat ejuſdem loci atque ordinis homo apud Plautum Captiv. 1. 1. 1. & 2. *Juventus nomen indidit ſcorto mihi, Eo quia invocatus ſoleo eſſe in convivio.* 3 Spondeo. 4 Quod hoc optatum feres. 5 Me parabo ad id, ac viribus utar. Sic parturiunt montes, & naſcitur ridiculus mus. *Accingi* eſt idem quod παρασκευάζεσθαι, a veterum Romanorum more, qui veſte longa, id eſt, toga impediti, opus aggredientes accingebantur. Virg. Accingunt omnes *operi*, id eſt, expediunt ſe ad opus. Ad eodem more eſt *procinctus*, id eſt, ad pugnam præparatus. *Procinctus* autem dictus eſt, quod in primis ordinibus ante pugnam fieret. 6 Loquentem. 7 Tu Phædria & Chærea. 8 In ædibus Thaidis. 9 Conſpicio, video. 10 Partibus, locis urbis, in quibus moratur amica. 11 Confiſus ſum veſtra amborum clementia, tua & fratris. 12 Præcipio tibi, uti dux edicit militibus ſuis. 13 Ante ædes Thaidis. 14 Invenero. 15 Poſthac. 16 In hac platea. 17 Hac mihi eundum ſeu tranſeundum fuit. 18 Lenientis & dehortantis. 19 Fieri. 20 Non muto conſilium, ſic ſtat ſententia, certum eſt. 21 Donatus ſubintelligit *animum*, *ingenium*, *morem*. Τὸ *morem* magis placet. 22 Inſolentem, id eſt, tantam veſtram ſuperbiam. Sic in Andr. 4. 5. *Optime hoſpes pol Crito antiquum obtines.* 23 Abi, confer te paululum in iſtum locum, quem tibi oſtendo.

[1] Principio ego vos ambos [2] credere hoc mihi vehementer velim,
Me, [3] hujus quidquid faciam, id facere [4] maxime causa mea:
Verum[5] idem si vobis prodest, vos non facere,[6] inscitia est.
PH. Quid id est? *GN.* militem [7] ego [8] rivalem recipiendum [10] censeo. *PH.* [11] hem,
[12] Recipiendum? *GN.* cogita [13] modo: tu hercle cum [14] illa, Phædria,
Et libenter [15] vivis, [16] etenim bene libenter victitas,
[17] Et quod des, paulum, & necesse est [18] multum accipere Thaidem,
Ut tuo amori [19] suppeditare possit sine sumptu tuo; ad
[20] Omnia hæc magis [21] opportunus, nec magis ex [22] usu tuo
Nemo est; principio & [23] habet quod det, & dat nemo [24] largius.
[25] Fatuus est, [26] insulsus, [27] tardus; stertit noctesque & dies.

1 Imprimis. 2 Hanc habere mihi fidem. 3 Scilicet *rei*, vel in hac re. 4 Præcipue propter meam utilitatem. 5 Quod faciam & dicam nunc. 6 Stoliditas, ignorantia esset. 7 Qui mihi & vobis bene cupio. 8 Æmulum, ejusdem meretricis amatorem. 9 Admittendum ad Thaidem. 10 Judico. 11 Indignantis est. 12 Suades rivalem? 13 Tantummodo. 14 Thaide. 15 Apud illam versaris. 16 Atque tum quidem genio indulgere, epulari & laute convivari juvat. Meretricum enim hæc consuetudo, quam Philotis tangit, Hecyr. 1. 2. 17. & 18. *antiqua ut consuetudine agitarem inter vos libere convivium*. 17 Et paulum tibi est, quod illi dare possis. 18 Donorum. Tibul. El. 4. 1. I. 2. *Nec prosunt Elegi: nec carminis auctor Apollo, Illa cava pretium flagitat usque manu*. 19 Scil. sumptum. Alii exponunt, sufficere, suppetere. 20 Quæ necessaria sunt in amore illo. 21 Congruus, id est, aptior. 22 Utilitate tua, id est, utilior tibi nemo est ad hæc omnia, quam Thraso, scilicet ut sine sumptu suo & victites cum Thaide, & Thais multum accipiat. 23 Thraso. 24 Copiosius. 25 Insipidus, & sine aliquo condimento civilitatis inepta loquens: a sapore ciborum sumptum. 26 Sine sale, id est, gratia, movensque fastidium suis ineptiis. Id enim *sal* significat, nam *sales* sunt facetiæ seu urbanitates. Inde *salsus homo* dicitur, id est, facetus, lepide loquens. Inde *insulsus*, *a* mutato in *u*, quasi non salsus, id est, non urbanus, non facetus, sed illepidus ut *insulsus homo*, qui moribus est illepidis & inelegantibus: sic *insulsa oratio*, quæ nihil leporis habet. 27 Ingenio & sensu obtusus & hebes.

Neque tu [1] iſtum metuas ne amet [2] mulier : [3]
pellas facile, ubi velis.
PH. [4] Quid agimus? *GN.* præterea [5] hoc etiam,
quod ego vel [6] primum puto,
[7] Accipit hominé nemo [8] melius prorſus, neq; [9] prolixius.
PH. Mirum, ni [10] illo homine [11] quoquo pacto
opus eſt. *CH.* [12] idem arbitror.
GN. Recte facitis; unum etiam hoc vos oro, ut
me in [13] veſtrum gregem
Recipiatis : [14] ſatis diu hoc jam *ſaxum volvo*,
PH. [15] recipimus.
CH. [16] Ac libenter. *GN.* at ego [17] pro iſtoc,
Phædria, & tu Chærea,
[18] Hunc [19] comedendum & [20] deridendum vobis [21]
præbeo. *CH.* placet.

1 Talem, ſcilicet militem. 2 Thais. 3 Repellas eum ab ea uno atque altero verbo. 4 Quid agemus? Præſens pro futuro. Sic infra. *Dignus eſt.* GN. *Traſo ubi vis, accede.* TH. *obſecro te, quid agimus?* 5 Eſt, vel conſidera. 6 Præcipuum. 7 Convivio excipit, tractat, invitat. Virg. Æn. 5. *Illos porticibus Rex* accipiebat *in amplis*. 8 Lautius, quam Thraſo. Refertur hæc vox ad apparatum. 9 Largius, liberalius: nam *prolixus* interdum ſignificat largum. Hæc vox refertur ad copiam. 10 Milite Thraſone. 11 Quocunque modo fit opus, indigemus. 12 Sc. opus eſſe illo homine. 13 Veſtram ſocietatem & conſortium admittatis, ut ego ſim unus ex numero veſtro. Cic. *At vellem te in veterem gregem retuliſſes*. 14 Jam ſatis longo temporis ſpatio ſervivi militi, ſatis diu id ago, ut habeatis militem, cujus ſumptibus meretricem foveatis, & me in veſtram recipiatis fidem & ſocietatem. Igitur cupio liberari iſta moleſtia, quam hactenus paſſus ſum a Traſone. *Saxum* enim *volvere* dicuntur qui inextricabili labore, cujus exitum videre non poſſunt, atque inutili fatigantur. Proverbium ſumptum eſt a fabula Siſyphi qui ob latrocinia a Theſeo occiſus, hac pœna apud inferos plecti dicitur, ut grande ſaxum ſupra montem volvere cogatur, nec quicquam proficiat. Quia cum ad apicem reduxit, continuo relabitur, atque ita miſer inexhauſto & inutili labore fatigatur. Vide Ovid. Met. 3. Apte ſtolidum militem *ſaxum* vocat, ſeipſum *Siſyphum*. Plaut. Mil. 4, 7. de milite Pyrgopolynice: *Nullum hoc ſtolidius ſaxum*. 15 Admittimus te in gregem noſtrum. 16 Te recipimus. 17 Pro iſta re, pro iſto beneficio, quod me admittitis in veſtum gregem. 18 Fatuum Thraſonem. 19 Bonis evacuandum: quantum ad rem familiarem conſumendum. 20 Illudendum. 21 Offero. Al. *propino*, eodem ſenſu, quo uſurpatur ab iis, qui ſe invicem ad pocula invitant.

PH.

TH. [1] Dignus est. *GN.* Thraso, [2] ubi vis, [3] accede. *TH.* obsecro te, quid [4] agimus?

GN. Quid [5] isti te ignorabant: postquam eis [6] mores ostendi tuos;

Et collaudavi secundum [7] facta & [8] virtutes tuas, [9] Impetravi. *TH.* bene fecisti: gratiam habeo maximam.

Nunquam etiam fui [10] usquam, quin me omnes amarent plurimum.

GN. [11] Dixin' ego vobis, in [12] hoc esse [13] Atticam elegantiam?

TH. Nil [14] præter promissum est: [15] ite hac: [16] vos valete, & [17] plaudite.

1 Qui comedatur ac derideatur. 2 Quando. 3 Ad nos. 4 Agemus? 5 Phædria & Chærea te non noverant. Ironia, sed quam non intelligit miles. 6 Ambiguum est: nam sunt boni mores & mali. 7 Gesta militaria. 8 Ironia. 9 Obtinui quod volui, sc. ut te reciperent. 10 In aliquo loco. 11 Alloquitur Gnatho Phædriam & Chæream. 12 Milite Thrasone residere. 13 Facundiam sive venustatem veram, germanam, summam. Ironia. Et bene *Atticam* dicit: nam inter reliquos Græciæ populos, lepos quidam & festivitas quasi vernaculi ac peculiaris adest Atticis, adeo ut Romani scriptores, quoties aliquid egregie laudare voluerint, quo nihil splendidius aut elegantius dici possit, *Atticos sales*, *Atticos lepores*, *Atticam eloquentiam* appellare consueverint. 14 In descriptione militis, id est, omnia promisso tuo respondent, & nihil extra illud est, id est, promisisti. Thrasonem stultum & ineptum esse, & ex iis, quæ vidimus, hoc præstitum esse non dubitamus. 15 Commessatum ad militem, vel ad Thaidem. 16 Spectatores. 17 Congratulamini Poetæ. Quando placuerat fabula, tunc solebant edere plausum.

HEAU-

HEAUTONTIMORUMENOS

PUBLII TERENTII

Carthaginensis Afri.

1 ACTA 2 LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNELIO LENTULO, ET L. VALERIO FLACCO ÆDILIBUS CURULIBUS. 3 EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, ET L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. 4 MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII. GRÆCA EST MENANDRU. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS; DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTA ETIAM III. M. JUVENTIO ET TI. SEMPRONIO CONSULIBUS, ANNO AB URBE CONDITA DXCI. ANTE CHRISTUM NATUM CLXI.

1 Exhibita, recitata. 2 Qui sunt instituti in honorem magnæ Deæ Cybeles. 3 Actores fuerunt, actioni præfuerunt. 4 Musicus fuit. *Modi* fuerunt harmoniæ, quæ non a Poetis, sed Musicæ artis perito temperabantur.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

ANTIPHILA, *meretrix*.
BACCHIS, *meretrix*.
CHREMES, *senex*.
CLINIA, *adolescens*.
CLITIPHO, *adolescens*.
DROMO, *servus*.
MENEDEMUS, *senex*.
NUTRIX.
PHRYGIA, *ancilla*.
SOSTRATA, *matrona*.
SYRUS, *servus*.

PERSONÆ MUTÆ.

ARCHONDES, *senex*.
CRITO, *senex*.
PHANIA, *senex*.
PHANOCRATES, *senex*.
PHILTERA, *anus*.
SIMUS, *senex*.

IDIO-

IDIOMATA PERSONARUM PRÆCIPUARUM.

Menedemus, *non magni judicii, ac parvi animi in regunda familia, vehemens in quam inclinat partem, in filium primum durior, mox benignior.*

Chremes, *judicio & consilio major, in aliorum rebus prudentior, quam suis, commissa tamen per imprudentiam potest restituere.*

Clinia, *patrem timens, & in amore fidelis,*

Clitipho, *ardentissimus, & suis in amando impotens.*

Bacchis, *artium meretriciarum perdocta & superba.*

Syrus, *vafer servus, callidus & audax struendis dolis.*

Sostrata, *mariti reverens, sed benignior in liberos.*

Dromo, *tardus ac lentus.*

RATIO NOMINUM.

Antiphila, *ab ἀντὶ & φιλέω q. d. redamans.*

Bacchis, *a βακχος, quod significat vel furore percitum vel Liberum Patrem, quasi dicas, vel furibundam, vel temulentam.*

Chremes, *vide Andriam.*

Clinia, *a κλίνω, vel quod fugiendo declinare morositatem patris, vel quod parentem fecit in se inclinare.*

Clitipho, *a κλειτὸς, inclytus, ex κλείω, celebro, & φῶς, lumen, q. d. inclytum lumen.*

Dromo, *vide Andriam.*

Menedemus, *a μένος, animus, vel robur, & δῆμος, populus, q. d. robur populi, quod potens famulorum turbam aleret.*

Phrygia, *gentile nomen.*

Sostrata, *a σώζειν servare, quia servavit filiam, ex mariti consilio interficiendam.*

Syrus, *gentile nomen.*

HEAU-

HEAUTONTIMORUMENI

ARGUMENTUM.

C. SULPITIO APOLLINARI AUCTORE.

IN [1] militiam proficisci [2] gnatum Cliniam,
[3] Amantem [4] Antiphilam, [5] compulit [6] durus [7] pater:
[8] Animique sese angebat, [9] facti pœnitens.
Mox [10] ut reversus est, [11] clam patrem [12] divertitur
Ad [13] Clitiphōnem: [14] is amabat [15] scortum Bacchidem.
Cum arcesseret [16] cupitam Antiphilam Clinia,
[17] Ut [18] ejus Bacchis venit amica, ac [19] servulæ
Habitum gerens [20] Antiphila; [21] factum id, [22] quo [23] patrem
Suum celaret Clitipho: [24] hic [25] technis Syri
[26] Decem minas [27] meretriculæ [28] aufert a [29] sene:
Antiphila Clitiphonis reperitur [30] soror.
[31] Hanc Clinia, [32] aliam Clitipho uxorem accipit.

1 Bellum. 2 Filium suum unicum. 3 Qui amabat. 4 Puellam. 5 Pluribus objurgationibus. 6 Acerbus. 7 Menedemus. 8 Et excruciabat se ipsum Menedemus in animo propter absentiam filii. 7 Talis duritici pœniténtia ductus: quia jam abierat filius. 10 Postquam rediit Clinia ex militia domum. 11 Nesciente patre. 12 Divertit se, deflectitur. 13 Chremetis filium. 14 Clitipho. 15 Meretricem. 16 Amatam. 17 Tanquam. 18 Cliniæ. 19 Tanquam ancillæ Bacchidis. 20 Scilicet venit. 21 Id factum est, ut ita veniret Antiphila paupercula. 22 Ut. 23 Chremetem. 24 Clitipho. 25 Dolis, artibus. 26 Centum coronatos. 27 Bacchidi, cui promiserat. 28 Extorquet. 29 Chremete. 30 Quod esset filia Chremetis. 31 Antiphilam uxorem. 32 Dimissa Bacchide. Nam si intelligeret Bacchidem, dixisset *alteram*.

ALIUD M. ANT. MURETI:

CHremes Sostratæ uxori gravidæ imperat, si puellam pareret, ut eam statim interficeret. Fuit hac immanitas in veterum moribus, ut, cum fera nulla sit, quæ fœtus suos non diligat, ipsi quos alere nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Sostrata puel-

lam

lam enixa (ut est maternus semper animus clementior) vitam ei adimere non sustinuit, sed pauperculæ cuidam anui Corinthiæ, Philteræ nomine, exponendam dedit; etiamque muliebri quadam superstitione, annulum de digito detractum suo, jussit, ut una cum puella exponeret. Id, quod tum stulte factum videri poterat, postea puellæ saluti fuit: ejus enim annuli ope tandem agnita est a suis. Anus acceptam puellam, Antiphilam nominat, educatque ut suam. Eam, cum adolevisset, anusque illius filia putaretur, Menedemi filius Clinia perdite amare cœpit, prope jam ut pro uxore haberet: quod ubi rescivit pater, ita violenter tulit, ut filium, assiduitate jurgandi, clam militatum in Asiam abire coegerit. Tum vero qui filii amorem iniquo animo tulerat, multo iniquiore ejusdem absentiam ferre cœpit. Itaque ut de se supplicium absenti filio daret, qui eum sævitia sua exegisset ex ædibus, ædes, supellectilem, familiam vendit, præter, qui servi ad opus ruri faciundum, utiles erant; ingentemque sibi agrum comparat, ubi a prima luce ad noctem non servos modo exerceret, verum etiam homo sexagenarius senectutem miseris modis excruciaret suam. Profecto Clinia, Philtera, quæ, ut dixi, Antiphilæ putabatur mater, extremum vitæ diem morte confecit. Clinia, cum jam menses tres abfuisset, amicæ desiderio reversus, non ausus est patri se in conspectum dare, antiquam illius asperitatem veritus, sed ad Clitiphonem Chremetis filium, divertit; quicum magna ipsi a puero familiaritas intercesserat. Clitipho, sodalis reditu lætus, Syrum & Dromonem servos (jam autem advesperascebat) in urbem, ad accersendam Antiphilam, mittit. Exposuerat eo ipso die Menedemus Chremeti, quanto sibi desiderio esset filius; parum ut abfuerit, quin Chremes, cum primum de reditu Cliniæ accepit, mitteret qui ei nunciaret: continuit tamen se in diem posterum: quod ita magis e re illius fore censeret. Syrus, summa servus & audacia, & astutia, qui cum Antiphilam tantum accersere jussus esset, etiam Bacchidem adduxit. Erat hæc meretrix, procax, potens, sumptuosa, nobilis, cujus se amore haud ita pridem irretierat Clitipho: quo autem res Chremetem lateret, hoc consilium capiunt, ut Bacchidem quidem amicam Cliniæ, Antiphilam vero unam de illius ancillis se simularent; postridie mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiscitur, & rediisse Cliniam nunciat. Ille gaudio amens, filium jamjam videre, jamjam amplecti, jamjam ei suaque omnia permittere cupiebat. At Chremes, cave, inquit, faxis: istoc enim modo & te & eum, & rem una perdideris tuam, simul ei ostendit, quot incommoda capturus sit, si tam molli esse se, tamque infracto animo ostenderit. Cliniæ amicam (eam enim Bacchidem existimabat) non jam pauperculam esse, aut parvo contentam, ut antea; sed sumptuosam, gemmis atque auro collucentem, cum familia numerosissima. Una, inquit, mihi nox tantum non paupertatem attulit, nedum tu te censeas oneri ferundo fore, si te illi perpetuo sumptibus suppeditare oporteat. Quin tu ita potius agito. Humane quidem & comiter excipito filium; istud tamen tam impotens illius desiderium occul-

occultum habeto: tum si ille, quod amicæ det, ut habeat, machinam adversum te aliquam struet: falli te finito: ita & eum commodius retinebis apud te, & sumptum facies minus. Hæc Chremes, nesciens (ut sunt humana) oculatum foris esse se, cæcum domi. Interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi a Chremete ipso conficeret: jamque inibi erat, cum eum Chremes arreptum blande compellat, hortaturque, aliquam ad Menedemum fallaciam moliatur. Injecit in sermone Syrus mendacium a se pro tempore confictum; anum Corinthiam, Antiphilæ (ita enim putabatur) matrem mille drachmas mutuo accepisse a Bacchide: ea mortua, puellam pro pecunia illa arrhaboni relictam. Dum hæc aguntur, annulum suum agnovit Sostrata, ejusque indicio, Antiphilam filiam suam esse cognovit. Gaudio exsiliens, omnem rem defert ad virum, qui, ea leviter objurgata, ob repertam tamen filiam ipse quoque gavisus est. Jam omnia in tranquillo erant, & absque Bacchide fuissent. Sed illi quomodo decem excudendæ erant argenti minæ? & periculum erat, ne aliquo modo eam Chremes filii amicam esse resciret. Ibi Syrus audax consilium init, quomodo & utrique seni rem, ut erat, patefaceret, & commode se e tam impedito negotio expediret. Primum igitur Chremeti, Reperi, inquit, quomodo argentum a Menedemo eripiam. Dicemus ei, Bacchidem hanc tui Clitiphonis amicam esse: orabimusque, ut eam domi suæ dies aliquot esse patiatur; teque id celatum velit. Porro Clinia filiæ tuæ, quæ modo reperta est, formam sibi complacitam esse dicet; eamque petet uxorem. Quid tum? pecuniam, inquit, petet a patre suo, qui novæ nuptæ ornamenta coemat: eam pecuniam numeraturus est Bacchidi. Jam autem ad Menedemum, Syri hortatu, transierat Bacchis, & eo pompam omnem suam transduxerat. Chremes primo non satis consilium illud probare: at illam certe, inquit Syrus, pecuniam, pro qua filia tua opposita erat pignori, quin dissolvas, facere honeste non potes. Ego vero, inquit Chremes, & libenter quidem. Imo vero, inquit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat: ita enim facilius credet Menedemus, eam illius esse. Sit ita sane. Numeratur a patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret. Interea tota res detegitur: indignari Chremes, & fremere, & minitari se omnia atrocissima exempla editurum. Tandem, cum prius Antiphilam Cliniæ collocasset, partim Menedemi, partim uxoris precibus delinitus, ignoscit. Clitipho se, relictis meretriciis amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Cum autem ceterarum fabularum argumentum uno die contineri soleat, hujus non nisi biduo explicari non potest.

PRO-

PROLOGUS.

[1] NE cui sit vestrum mirum, cur [2] partes [3] seni
[4] Poeta [5] dederit, [6] quæ [7] sunt adolescentium;
[8] Id primum dicam: deinde, [9] quod veni, eloquar.
[10] Ex integra [11] Græca [12] integram Comœdiam,
Hodie sum [13] acturus [14] Heautontimorumenon,
[15] Duplex [16] quæ ex [17] argumento facta est simplici.
[18] Novam esse [19] ostendi, & [20] quæ esset: nunc, [21] qui scripserit,
Et [22] cuja Græca sit, ni partem maximam
Existimarem scire vestrum, id dicerem.
Nunc, quam ob rem [23] has partes didicerim, [24] paucis dabo.

1 Nequis vestrum miretur. Hæc Actor loquitur, id est, ille, qui Comœdiam est acturus. 2 Officium Prologi: *Partes* in plurali numero significat sæpe officium, munus, 3 Mihi qui sum senex. 4 Terentius. 5 Commiserit, commendaverit. 6 Quæ spectant ad homines floridæ ætatis 7 Propriæ. 8 *Id*, non antecedens, hic respicit, nempe *cur partes seni Poeta dederit*, sed quod continuo subjungitur. *Ex integra Græca*, &c. Guyetus transponit voces; *Id deinde dicam, primum, quod veni, eloquar*. 9 Propter quod, quare in medium prodierim. 10 Scilicet *translatam*. 11 Menandri. Nam ex Menandro omnes transtulit, præter Phormionem & Hecyram, quas ex Apollodoro traduxit. 12 Integram Latinam, id est, integri drammatis unius autoris, non mistam e duabus fabulis: uti Andriam calumniabatur Lavinius ex Andria & Perinthia contaminatam. 13 Recitaturus. 14 Se ipsum excruciantem, se ipsum punientem; eo quod senex Menedemus, cui primas in fabula partes Poeta dedit, sua se ægritudine, & filii desiderio, pene conficit. Nam *Heautontimorumenos* (Græce *ἑαυτοντιμωρούμενος*) Latine est Ciceroni, *se ipsum puniens*, *se ipsum excrucians*: ex ἑαυτὸν *se ipsum*, & τιμωρέω, *crucio*. 15 *Vel*, quia nunc etiam Latina est facta, cum simplex fuerit, quandiu tantum exstabat Græca. Quæ unica antea, Græca tantum: nunc duplex, Græca Menandri & Latina Terentii. *Vel*, quia in ea omnes personæ aut pleræque geminantur, ut sint duo adolescentes, duæ amicæ, duo senes, &c. Unius enim adolescentis amores plenam ex se Comœdiam absolvere possunt; ut in Hecyra, qua excepta, reliquæ Terentianæ duplices sunt. 16 Comœdia. 17 Materia uniformi. 18 Prius non visam, vel novo modo traductam ex Græco. 19 Probavi. 20 Quo nomine vocaretur hæc Comœdia, nempe Heautontimorumenos. 21 Quis composuerit. 22 Cujus Græci auctoris, scil. Menandri. 23 Hanc provinciam recitandæ Comœdiæ discendo susceperim. 24 Brevi sermone dicam, indicabo. Sic Virg. Ecl. 1. *Sed tamen ille Deus qui sit, da, Tityre, nobis*.

2 Ora-

[1] Oratorem voluit esse me, non [2] *Prologum*:
[3] Vestrum judicium fecit: me [4] actorem [5] dedit.
Sed [6] hic actor tantum poterit a facundia,
Quantum [7] ille potuit [8] cogitare commode,
Qui [9] orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.
[10] Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas [11] contaminasse [12] Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum [13] hic esse [14] id non negat,
[15] Neque se id pigere, & [16] deinde [17] acturum [18] autumat.
[19] Habet bonorum exemplum: [20] quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi [21] fecerunt, putat.
[22] Tum quod [23] malevolus [24] vetus Poeta dictitat,

1 Poeta voluit, ut apud vos agerem causam potius, ac sese defenderem, non officio fungere Prologorum. Prologi enim aut argumentum narrant, aut Poetæ personam commendant, aut audientiam postulant: nunc autem ego apud vos acturus sum causam, & defendam, si quid forte fuerit in Terentium ab adversario loco criminis intentatum. Sic in Prologo. Hecyr. *Orator ad vos venio ornatu Prologi*. 2 Facientem præfationem sive narrationem totius Comœdiæ. 3 Poeta voluit ut vos judicaretis, permisit vobis judicium, fecit vobis potestatem judicandi de ipso: adeoque vestro judicio stabit cadetque. 4 Imposuit mihi provinciam agendi Comœdiam. 5 Destinavit. 6 Δεικτικῶς, id est, ego, qui hujus orationis actionem suscepi, tantum efficiam dicendo sive facundia mea. Sic. Catul. *Ferox a robore Theseus*, i. ferox robore. 7 Poeta. 8 Invenire apte, i. quantum Poeta inventione commoda. 9 Prologum hunc. 10 Nam quod invidi & æmuli divulgarunt, sparserunt ac disseminarunt sermones in populo, seu famam. Vide Prologos Andriæ & Hecyræ. 11 Poetam miscuisse, commaculasse, ex multis unam faciendo. 12 Comœdias. 13 Poeta. 14 Ingenue fatetur, ex multis Græcis paucas esse factas Latinas. 15 Neque ob id dolere. 16 Posthac, deinceps. 17 Paucas Latinas ex multis Græcis. 18 Opinatur. 19 Terentius se præstantissimorum ac doctissimorum Poetarum Comicorum, sc. Nævii, Plauti, Ennii, & ceterorum, quos hic noster auctores habet, exemplo defendit, qui idem factitarunt. 20 Qua imitatione: 21 In vertendis Græcis Comœdiis. 22 Ordo est: *Tum*, id est, deinde, *arbitrium vestrum*, *vestra existimatio valebit* in eo, *quod malevolus vetus Poeta dictitat*, *hunc applicasse se repente ad studium Musicum*. 23 Malignus suis maledictis. 24 Cujus jam apud populum gratia deflorescit, quantum novus Poeta Terentius inclarescit.

Re-

Repente ad [1] ſtudium [2] hunc [3] ſe applicaſſe Muſicum,
[4] Amicum ingenio fretum, haud [5] natura ſua:
Arbitrium veſtrum, [6] exiſtimatio
[7] Valebit. Quam ob rem omnes vos oratos volo,
Ne plus [8] iniquum [9] poſſit, quam [10] æquum oratiō.
[11] Facite, æqui ſitis: [12] date creſcendi copiam,
[13] Novarum qui ſpectandi faciunt copiam
[14] Sine vitiis; [15] ne ille pro ſe dictum exiſtimet,
[16] Qui nuper [17] fecit ſervo currenti in via
[18] Deceſſe populum: [19] cur inſano ſerviat?
De [20] illius peccatis plura [21] dicet, cum dabit
[22] Alias novas, niſi finem [23] maledictis [24] facit.
[25] Adeſte æquo animo: date poteſtatem mihi,

1 Exercitium ſcribendi Comœdias. Veteres enim ἀμούσους, non tantum eos, qui a muſica, verum qui ab omni Muſarum commercio alieni eſſent, hoc nomine, tanquam probro, notabant. Ita infra in Prol. Phorm. *Qui artem tractans Muſicam*. 2 Poetam Terentium. 3 Appuliſſe, adjunxiſſe animum ſuum, dediſſe ſe. Cic. 1. Offic. *Alii ſe ad eloquentiam* applicant. 4 Amicorum, ſcilicet, Lælii, Scipionis & nobilium, quorum amicitia Terentius familiariſſime uſus eſt. 5 Suopte ingenio. 6 Veſtrum judicium. 7 Vincet, obtinebit, ἰσχύσει κρατήσει. 8 Iniquorum, id eſt, malevolorum, improborum. 9 Majorem habeat auctoritatem. 10 Æquorum, id eſt, proborum & bonorum ſermo. 11 Laborate, ut ſitis æqui judices. 12 Date facultatem creſcendi in gratia & honore apud vos iis Poetis, qui vobis ſuas fabulas ſpectandas exhibent. 13 Spectandi novas Comœdias. Genitivus pro accuſativo, *vel* ſpectandarum novarum Comœdiarum. Plaut. *Nominandi iſtorum* erit magis, quam adeundi copia. 14 In quibus nihil ſit abſurdi, nihil a moribus abhorrens, ſed omnia veriſimilia appareant. 15 Ne hæc in ſuam defenſionem dicta putet L. Lavinus. 16 Lavinius. 17 Finxit, introduxit in ſuo poemate. 18 Deceſſiſſe, id eſt, locum dediſſe. Nutatur in hoc vitium, quod admiſit L. Lavinius qui decorum perſonæ non ſervaverit. Quid enim magis præter decorum, quam ut ſervo populus in via decebat, & inſano ſerviat? 19 Eugraphius multa hic movet, ſed nihil promovet. Calphurnius, quem plerique ſequuntur, de populo dictum accipit, id eſt, cur populus ſervo fatuo, & deſipienti ſerviret? Guyetus emendat, *ſerviam*. 20 L. Lavinii erroribus. 21 Poeta Terentius. 22 Comœdias. 23 Conviciis. 24 Deſinet laceſſere adverſarius noſter. 25 Hactenus pro Poeta dixit Hiſtrio habitu Prologi, nunc ſuum negotium agens, ſibi ſui laboris partem minui poſtulat ſilentio & æquitate ſpectatorum. Dicit ergo, *adeſte*, i. auxilium ferte, more advocati, qui clienti adeſt, i. præſidio illi eſt, bono animo & juſte judicandi.

1 Sta-

[1] Statariam agere ut liceat [2] per silentium:
[3] Ne semper servus [4] currens, [5] iratus senex,
[6] Edax parasitus, [7] syncophanta autem imprudens,
Avarus [8] leno, [9] assidue agendi sint mihi
Clamore summo, cum labore maximo:
[10] Mea causa, [11] causam hanc justam esse, [12] animum inducite,
Ut aliqua pars laboris [13] minuatur mihi.
Nam nunc [14] novas qui scribunt, nihil parcunt [15] seni;
[16] Si qua laboriosa est, ad me curritur:
Sin [17] levis est, ad alium mox defertur [18] gregem.
In [19] hac est [20] pura oratio: [21] experimini,
In utramque partem ingenium quid possit meum:
Si nunquam avare pretium [22] statui [23] arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maximum,
Quam maxime [24] servire vestris commodis;

1 Recte Eugraphius: *ut perpetue & stabiliter agatur hæc Comœdia, neque populi adversis suffragiis foras pellatur*. Alii sic exponunt: quietam hanc Comœdiam, quæ non habet magnos motus, ubi multum est consiliorum, parum pugnarum: Menedemus enim se cruciat ob absentiam filii; & opponi volunt *motoriæ*; cui jusmodi mox designat, cum dicit, *Ne semper servus currens, iratus senex* &c. Alioqui *stare* etiam dicitur Comœdia, cum silentibus & faventibus spectatoribus tota peragitur: *agi*, cum recitatur. 2 Sine aliquo impedimento. 3 Exprimit varias personas, quæ in Comœdiis introducuntur. 4 Fugitivus. 5 Morosus. 6 Vorax multi cibi, cui semper est animus in patinis. 7 Calumniator. Vide Andr. 4. 6. 8 Puellarum venditor. 9 Sine intermissione. 10 Qui senio confectus sum. Justum enim est seni in re laboriosa favorem præstare. 11 Scilicet me esse senem. 12 Vos spectatores persuadete vobis. 13 Ut actio sit aliquanto facilior. 14 Comœdias Latinas. 15 Mihi actori senio confecto. 19 Siqua Comœdia gravis sit argumenti, ut quæ laboris multum desideret, ad me senem itur, ut eam agam. 17 Facilis actu. 18 Scenicorum turbam, id est, ad alios Comœdiarum actores. Metaph. a pecoribus. Calphurnius *hic gregem* per contemptum aliorum actorum dici autumat. 19 Comœdia. 20 Sermo elegans & venustus, & facile auditorum assensum iniens. 21 Judicate vim ingenii mei in utraque Comœdia, tam stataria, quam motoria, tam levi, quam laboriosa. 22 Constitui, præscripsi. 23 Histrionicæ. 24 Obsequi, inservire vestris utilitatibus.

[1] Exemplum statuite in me, ut [2] adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quam sibi.

1 Præstate mihi benevolentiam. 2 Ut actores, quorum opera in hac & in aliis fabulis agendis utar, meo exemplo, vestis potius commodis, quam suis, servire studeant, id est, placere magis vobis, quam quæstui operam dare cupiant, judicium vestrum ante lucrum suum ponant.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS, Senex.

CH. [1] QUanquam hæc inter nos [2] nupera notitia admodum [3] est,
Inde adeo quod agrum in [4] proximo hic mercatus es,
Nec rei fere sane amplius quidquam [5] fuit;
Tamen vel [6] virtus tua [7] me, vel [8] vicinitas
([9] Quod ego in propinqua parte amicitiæ [10] puto)
[11] Facit, ut te [12] audacter moneam, & familiariter,
[13] Quod mihi videre [14] præter ætatem tuam
Facere, & præter quam [15] res te adhortatur tua.
[16] Nam, pro Deum atque hominum fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos sexaginta [17] natus es,

1 Menedemum exercitantem se in agro laboribus, Chremes alloquitur, sedulo causam inquirens, cur præter ætatem illic suam id faciat. Respondens Menedemus sui mœroris causam dicit esse filii abitionem, quem jurgiis & contumeliis domo ejectum, impotentius desiderat. 2 Nova, recens. 3 Intercedit. 4 Scilicet loco, id. in hac vicinia emisti. 5 Mihi tecum. 6 Probitas. 7 Accusativus iste *me* non regitur hic a *facit*, sed a sequenti, *ut moneam*, quod æquipollet huic infinitivæ orationi, facit me monere. Sic mox in eadem hac scena, *fac me ut sciam*, id. me scire. 8 Propinquitas: nam *vicinia* significat homines, qui prope domum nostram habitant: sed *vicinitas* est ipsa domorum propinquitas. 9 Sc. vicinum esse & virtute præditum. 10 Reputo esse. 11 Inducit. 12 Libere, sine assentatione. 13 Quia. 14 Contra senectutem tuam, id. aliter, quam tua ætas postulat, supra quam conveniat ætati tuæ, quam vires tuæ ferre possint. 15 Utilitas tua, vel facultates tuę admonent, suadent ac postulant ut fiat. Satis enim dives es. 16 Exclamatio vehemens est in eum, qui & senex & dives, continuo labore se defatiget. 17 Habes.

Aut

Aut plus [1] eo, [2] ut conjicio: agrum in his regionibus
[3] Meliorem, neque [4] pretii majoris nemo habet:
[5] Servos complures. Proinde quasi [6] nemo siet,
Ita tute [7] attente [8] illorum [9] officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam [10] vesperi
Domum revertor, [11] quin te in [12] fundo [13] conspicer
Fodere, aut [14] arare, aut aliquid ferre: denique
Nullum [15] remittis tempus, [16] neque te respicis:
Hæc non voluptati tibi esse, satis certo scio.
[17] At enim, me, quantum [18] hic operis [19] fiat, [20] pœnitet.
[21] Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
ME. Chreme, tantumne [22] ab re tua est otii tibi,
[23] Aliena ut cures, eaque nihil quæ ad te attinent?

1 Sc. *numero*, id. ultra eum numerum, sc. quam sexaginta. 2 Quantum conjectura possum assequi. 3 Fertiliorem. 4 Pluris valentem. 5 Habes ad colendum agros. 6 Servus in domo tua. 7 Tam diligenter, tam sedulo. 8 Servorum. 9 Officiis fungeris. Archaismus. 10 Sero. 11 Ut non. 12 Parte agri tui. 13 Videam. 14 Perpetuo labore. Humanitati hanc dehortationem merito tribuit Cic. 1. de Fin. *Terentianus Chremes non inhumanus, qui novum vicinum non vult fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique: non ut illum ab industria, sed ab illiberali labore deterrat.* 15 Relaxas, nullum das tibi tempus vacuum labore, id. per labores. 16 Neque tui rationem habes, neque parcis tibi, non cogitas quid ætas & valetudo tua postulet. Ita in Phorm. 2, 3, 87. *respice ætatem tuam.* 17 At enim (dices) piget me videre, quantulum hic promoveant opus meum *servi pigri & cessatores*, nisi ego ipse manum operi admoveam. Occupatio: cui mox sequenti versu responsio subjicitur. 18 Ruri, in agro meo. 19 A servis. 20 Parum videtur. Sic Eun. 5, 7. *An pœnitebat flagitii, te auctore quod fecisset adolescens, ni miseram etiam insuper patri indicares?* Unde *labor non pœnitendus*, qui nemini levis & exiguus facile videatur. 21 Responsio ad objectionem. Ordo est: *Si sumas in servis exercendis*, id est, incitandis ad opus faciendum, illud *operæ tuæ*, id est, id laboris, *quod consumis*, id est, conteris, perdis, *in opere faciundo*, id est, in operando in agro, sive in agro fodiendo, arando, colendo, *plus agas*, id est, plus efficeres tua industria, magis tuæ utilitati consuleres. 22 A negotiis tuis domesticis, familiaribus. 23 Negotia seu res aliorum.

CH. [1] *Homo ſum*: [2] *humani nihil a me* [3] *alienum puto*.
[4] Vel me monere [5] hoc, vel percontari puta;
[6] Rectum eſt, ego ut faciam: [7] non, ut deterream.
ME. [8] Mihi ſic eſt uſus: tibi ut opus eſt [9] facto, [10] face.
CH. An cuiquam eſt uſus homini, ſe ut [11] cruciet? *ME.* [12] mihi.
CH. Si quid [13] laboris eſt, [14] nollem: ſed iſtud [15] quid mali eſt?
Quæſo, [16] quid de te tantum meruiſti? *ME.* [17] heu, hoi!
CH. Ne lacryma, atque iſtud, quicquid, eſt, [18] fac me ut ſciam.
[19] Ne retice: ne verere: [20] crede, inquam, mihi:

1 Ergo ſociabilis propter naturam, & non ſolum ad me, ſed ad alium juvandum natus. Argumentum a Conjugatis, eſtque Enthymema. Cicero hanc ſententiam, ut quandam quaſi naturæ vocem, ad ſocietatem civilem colendam accommodat 1. Offic. dicens: *Eſt enim difficilis cura rerum alienarum: quanquam Terentianus ille Chremes humani nihil a ſe alienum putet*. 2 Spectans ad hominem. 3 Abhorrens, & ad me non ſpectare. Quaſi dicat: Humanitatis eſt, curare aliena. 4 Sic exiſtima me hæc tecum loqui, vel animo docendi, vel ex te diſcendi aliquid. 5 Ne te ita excrucies & labore conficias. 6 Si rectum eſt, quod facis, ego ut idem tecum faciam. 7 Si non rectum eſt, ut avertam, abducam te a propoſito monitione mea. 8 Mihi eſt utile ſic facere. Hæc explicantur ab ipſo Poeta v. 40. 83. 95. 96. & amplius a Cicerone, qui oſtendit, quomodo hic Terentianus ſenex decreverit ſe cruciare, & malum dignum ſe deputarit, niſi miſer eſſet. 3. Tuſc. idque ab affectus magnitudine proficiſci, cum nemo ſibi inimicus ipſe ſit, declarat. 5. de Fin. 9 Facere. 10 Fac. Archaiſmus. 11 Maceret ſe curis & laboribus? 12 Sc. eſt uſus, ut perpetuo laborem, & excruciem me. 13 Ægritudinis in animo. Sc. Andr. 5, 2. *Tantum laborem capere ob talem filium?* 14 Vellem non eſſe, doleo vicem tuam, ſi quid tibi ægre eſt. Hæc enim vox eſt pœnitentis & quocunque modo dolentis. Sic Adelph. 2, 1. *Nollem factum*, id. vellem non factum. 15 Quod te tantopere crucias. 16 Quare tam male te tractas? *Mereor de te*, eſt aliquid confero in te vel bonum vel malum. 17 Interjectio dolentis effuſe. 18 Fac me ſcire. 19 Noli celare. 20 Committe mihi iſtuc, quidquid eſt. Virg. 4. Æn. *ſolam nam perfidus ille Te colere, arcanos etiam tibi credere ſenſus*.

Aut

Aut consolando, aut consilio, aut [1] re juvero.
ME. Scire hoc [2] vis? *CH.* [3] hac causa equidem, [4] quam dixi tibi.
ME. [5] Dicetur. *CH.* at istos [6] rastros [7] interea tamen
Depone, ne labora. *ME.* [8] minime. *CH.* [9] quam rem agis?
ME. [10] Sine me, vacuum tempus ne quod dem mihi
Laboris. *CH.* [11] non sinam, inquam. *ME.* [12] non æquum [13] facis.
CH. [14] Hui, [15] tam graves hos, quæso? *ME.* [16] sic meritum est meum.
CH. Nunc [17] loquere. *ME.* [18] Filium unicum adolescentulum
Habeo: [19] ah! quid dixi habere me? [20] imo habui, Chreme:
Nunc [21] habeam, nec ne, incertum est. *CH.* [22] Quid ita istuc? *ME.* scies.

1 Ipso effectu te adjuvabo, Mutuatur nobilem, & quæ humanitatis officiosæ numeros explet, sententiam, Cic. Fam. Epist. 7. l. 10. *Quare omnibus de rebus fac ut quamprimum sciam, aut consolando, aut consilio, aut re juvero.* 2 Jamdudum velle se Chremes ostenderat: sed *vis* illud emphasim habet. Quasi dicat Menedemus: Itane obstinate operam das, ut hoc, quod ego celatum cupio, ex me cognoscas? 3 Scire cupio. Non curiose se interrogare, ut ab initio suspicatus erat Menedemus, sed officiose & amanter, iterum homini morose misero inculcandum duxit. 4 Scilicet ut te levem labore, & te consoler. 5 Tibi a me. 6 Ferramenta ista rustica. *Rastrum* est instrumentum dentatum glebis confringendis idoneum, a *radendo* dictum, quod terram *radat*. Dicitur *rastrum* in singulari, & *rastri* in plurali. 7 Inter narrandum. 8 Non deponam rastros meos. 9 Quid agis te ita cruciando? 10 Patere me laborare, ut nullo tempore sim sine labore. 10 Ut labores & loquaris simul. 12 Deposuit rastros, estque dolentis. 13 Quod liberas me isto onore. 14 Admirantis est. 15 Portas vel tractas hos rastros tam ponderoses? Aposiopesis est. Hos enim Menedemo ereptos ponderabat Chremes. 16 Id, quod merui, sic postulat, ut tales gestem rastros. 17 Explica caussam. 18 Narratio hæc plane consentit argumento. 19 Revocatio sive Correctio. 20 Sed habui. *Miserum istuc verbum & pessimum est, habuisse, & nihil habere.* Plaut. Ruden. 5. 2. 21 Filium. Q. d. an perierit in bello, nec ne. 22 Dicis, aut dubitas te habere filium.

Est e [1] Corintho [2] hic [3] advena anus paupercula:
[4] Ejus [5] filiam [6] ille amare cœpit [7] perdite,
Prope jam ut [8] pro uxore haberet: hæc [9] clam me omnia.
Ubi [10] rem rescivi, cœpi non [11] humaniter,
Neque ut [12] ægrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare: sed vi & [13] via pervulgata patrum,
Quotidie [14] accusabam: [15] hem! tibine [16] hæc diutius
Licere speras facere, me [17] vivo patre,
Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?
[18] Erras, si [19] id credis, & [20] me ignoras, Clinia.
Ego te [21] meum esse dici [22] tantisper volo,
[23] Dum, quod te dignum est, facies: sed si [24] id non facis,
Ego, quod me [25] in te sit facere [26] dignum, [27] invenero.
Nulla [28] adeo ex [29] re [30] istuc fit, nisi ex [31] nimio otio,

1 Peloponnesi, ad Isthmum inter Ionium & Ægæum mare, urbe celeberrima. 2 Athenis. 3 Peregrina vetula, Philtera nomine, non hinc oriunda: *Advena* enim est, qui non est civis aut inquilinus, sed externus, & ex alieno loco adveniens. 4 Anus Philteræ. 5 Antiphilam, quæ credebatur esse ejus filia, cum re vera esset filia Chremetis. 6 Filius meus Clinia. 7 Misere & nimis vehementer. 8 Tanquam si esset uxor. 9 Me nesciente, sc. *fecit*. 10 Amorem filii. 11 Benigne, more seu ritu humano, id. ut ratio humanitatis postulabat: non ut hominem vel patrem decebat, sed justo inclementius & durius. 12 Ægrum: nam animus *æger* est, sed corpus *ægrotum*. 13 More usitato & communi parentum, qui plerunque, ut & fatui & senes, sunt *laudatores temporis acti, Se pueris, censores castigatoresque minorum*. Horat. de Arte. 14 Propter amorem. 15 Sc. *dicens*, vel *inquam*. Indignantis interjectio. 16 Amare alienigenam. 17 Vivente. 18 Falleris opinione tua. 19 Scil. tibi hæc diutius licere facere. 20 Meam non nosti iram. 21 Filium. 22 Tandiu. 23 Donec, quandiu fungeris tuo officio, aut facies quod debes, quod te decet. 24 Quod te dignum est facere. 25 Contra. 26 Honestum & æquum. 27 Inveniam, excogitabo. Enallage modi. 28 Certe: habetque insignem usum ad conciliandam attentionem. 29 Causa. 30 Ut adolescens in amorem incidat illicitum. 31 Nimia cessatione & requie ab operibus. *Nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat*, ut ait Cato. Unde & Ovid. l. 1. de Remedio amoris: *Ergo ubi visus eris nostra medicabilis arte, Fac monitis fugias otia prima meis. Hæc, ut ames, faciunt: hæc, quæ fecere, tuentur: Hæc sunt jucundi causa, cibusque mali*. Argumentum a causa amoris.

[1] Ego iſtuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in [2] Aſiam [3] abii [4] hinc propter pauperiem, atque [5] ibi
Simul [6] rem & gloriam armis belli repperi:
[7] Poſtremo adeo [8] res rediit, [9] adoleſcentulus
Sæpe eadem, & graviter audiendo, victus eſt:
[10] Ætate me [11] putavit & ſapientia
Plus ſcire, & providere, quam ſe ipſum ſibi.
In Aſiam ad [12] regem [13] militatum [14] abiit, [15] Chreme.
CH. Quid ais? *ME.* [16] clam profectus, menſes tres abeſt.
CH. [17] Ambo accuſandi: [18] etſi illud [19] inceptum tamen
Animi eſt [20] pudentis ſignum, & [21] non inſtrenui.
ME. Ubi [22] comperi ex [23] iis, qui [24] ei fuere [25] conſcii,
Domum revertor mœſtus, atque animo [26] fere

1 Cum eſſem ea ætate, ſc. in adoleſcentia, qua tu es, non indulgebam amori. Argumentum a ſuo exemplo. Bene ſenex, juxta Horatii præceptum, *laudator temporis acti, Se puero*, induitur. 2 In eam partem orbis, ubi ſunt continua bella: nam *Aſia* eſt tertia pars orbis. 3 Militatum. 4 Athenis. 5 In Aſia. 6 Divitias e præda & muneribus (nam ſtipendium non erat amplum) & laudem & honorem per præclara geſta, quæ geſſi in bello, inveni & acquiſivi mihi. 7 Tandem, 8 Negotium de filio meo pervenit, ad eum ſtatum deductum eſt. 9 Filius meus audiendo ſæpe eadem convicia & probra, & cum magna moleſtia, vel gravi tono a me pronuntiata audiendo ea, a propoſito amoris malo abductus eſt. ἐξιάθη. 10 Propter ætatem, id eſt, ſenectutem, quia ſenex eram. 11 Filius. 12 Aſiæ, vel Perſarum, quem Græci κατ' ἐξοχὴν βασιλέα & μέγαν βασιλέα dixerunt. 13 Ut militaretur ſub eo. 14 Diſceſſit filius meus. 15 Hæc appellatio *Chreme*, affectum ſive πάθος loquentis, ei, ad quem loquitur, demonſtrat. 16 Me neſciente, quia non auſus fuit prodire ad me. 17 Uterque accuſandi eſtis. Tu, quod eum durius objurgaſti: ille quod non libenter accepit. 18 Concedentis. 19 Propoſitum ejus, ſcilicet filii tui. 20 Verecundi ac honeſti ingenii atque animi, quem paterna correptio ab otio ad laborem reduxerat. 21 Strenui & fortis, de quo magna ſpes eſt. 22 Abiiſſe in Aſiam, 23 Sociis. 24 Filio. 25 Conſentientes. 26 Guyetus τοῦ *fere* ſubſtituit, *bene*, id eſt, valde, vehementer. Sic *bene & gnaviter impudens*, apud Ciceronem in Epiſt. legitur. Supra Andr. 1, 1, 104. *ibi tum exanimatus Pamphilus, Bene diſſimulatum amorem & celatum indicat.*

[1] Perturbato, atque [2] incerto præ ægritudine:
Adſido: [3] accurrunt ſervi: [4] ſoccos detrahunt:
Video [5] alios feſtinare, [6] lectos ſternere,
Cœnam apparare: [7] pro ſe quiſque ſedulo
Faciebant, [8] quo illam mihi [9] lenirent miſeriam.
Ubi video [10] hæc, cœpi cogitare: [11] hem! [12] tot mei
[13] Solius ſolliciti ſunt cauſa, [14] ut me unum expleant?
Ancillæ tot me [15] veſtiant? [16] ſumptus domi
Tantos ego [17] ſolus faciam? [18] ſed gnatum unicum,
[19] Quem [20] pariter uti [21] his decuit, aut etiam [22] amplius,
[23] Quod illa [24] ætas magis [25] ad hæc utenda [26] idonea eſt,

1 Commoto. 2 Ut plane neſcirem, quid facere deberem propter dolorem animi. 3 Celeriter ad me veniunt. 4 Caligas vel calceos deducunt a pedibus, ſeu diſſolvunt. *Soccus* eſt calcei genus: dictus (ut aliqui volunt) quaſi *ſaccus*, eo quod calceationi ſit facilis. Eo autem calceamento, nempe *ſocco* Comœdiarum actores utebantur: quemadmodum & *cothurno* Tragœdi, uſque adeo, ut pro ſtilo Comico poni poſſit: quemadmodum cothurnus pro ſtilo Tragico. 5 Servos meos. 6 Parare lectulos diſcubitorios. Veteres enim lectulis ſtratis cubantes cœnabant. Sic infra Adelph. 2, 4. *Et* lectulos *jube ſterni, nobis parari cetera: Ego jam, tranſacta re, convertam me domum cum opſonio.* Et 4. 2. Lectulos *in ſole ilignis pedibus faciundos dedit, ubi poteris vos.* In cœnaculo enim menſa collocabatur rotunda, humilis: Inferiorum quidem hominum tripes, & ex ſimplici ligno: lautiorum citrea, aut lamina argentea intecta: quam pes eburneus fabrefactus ſuſtinebat. Circum menſam tres ut plurimum lecti erant, unde *Triclinium* dictum: ceterum aut terni, aut quaterni unum occupant. Horat. *Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos.* Ceterum de diſcumbendi more, de lectis & tricliniis, videndus inter cetera Roſinus Antiquit. Rom. l. 5. c. 28. & Demeſterus. 7 Pro virili ſua. 8 Ut. 9 Mitigarent. 10 Quæ faciebant ſervi. 11 Ingemiſcentis eſt vox. 12 Servi. 13 Propter me ſolum. 14 Ut ſuis miniſteriis mihi uni ſatisfaciant. 15 Nendo & texendo. 16 Ego ſuſtentabo tantam familiam? 17 Sine filio meo. 18 Ordo eſt: *Sed ego ejeci hinc mea injuſtitia eum gnatum unicum miſerum, quem decuit uti pariter his, aut quem decuit uti etiam amplius,* &c. 19 Gnatum. 20 Æqualiter ut ego. 21 Sumptibus vel bonis. 22 Correctio. 23 Quia. 24 Juvenilis. 25 Ad utendum his, vel ut uteretur his prædictis: ubi *utenda* eſt nomen Gerundivum. 26 Quam ſenilis.

Ego

Ego eum hinc ejeci miserum [1] injustitia mea.
Malo [2] quidem me dignum quovis deputem,
[3] Si id faciam: nam [4] usque dum [5] ille vitam illam [6] colet
[7] Inopem, carens patria ob meas injurias:
Interea [8] usque illi de me [9] supplicium dabo,
[10] Laborans, [11] quærens, [12] parcens, illi serviens.
Ita facio prorsus, nihil relinquo [13] in ædibus,
Nec [14] vas, nec [15] vestimentum: [16] corrasi omnia.
Ancillas, servos, [17] nisi eos, qui opere rustico
Faciundo facile [18] victum [19] exercerent suum,
Omnes [20] produxi ac vendidi: [21] inscripsi [22] illico
Ædes: [23] mercedem [24] quasi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc [25] mercatus sum: hic me [26] exerceo:

1 Importunitate mea, nimia severitate. 2 Equidem, certe. 3 Si patiar, ut tot servi mei solius solliciti sint causa, ancillæ tot me vestiant, sumptusque domi tantos ego solus faciam. 4 Quousque, quandiu. 5 Filius. 6 In militia ducet, aget, deget. 7 Miseram. 8 Tam diu, assidue. 9 Puniam, excruciabo me illius causa, ἑ'μαυτὸν τιμωρέμενος. 10 Laborando, quærendo, &c. Participiis pro Gerundiis. 11 Rem, bona. Exponit: quodnam sit supplicium, quo velit filio satisfacere. 12 In victu. 13 Domi me. 14 Supellectilem. 15 Vestimenta intellige, quæ ad stratum pertinent: ut infra 5, 1, 30. 16 Undique collegi. 17 Præter. 18 Al. *sumptum*, denotatque sumendi actionem seu modum. 19 Pararent. *Exerceo* compositum est ab *ex* & *arceo*, quasi *ex* me *arceo* ignaviam. Ceterum verbum *exercere* varios habet usus. Nam & *servos exercere* dicimur, & *tauros*, & *agros*, & *odia*, & *pacem*, in quibus omnibus est eadem hujus vocabuli vis, quæ non videtur commodius exprimi, quam vernacule, *in actie houden*, of *gaande houden*. *Exercere* ergo sumptum, est hoc agere, ut sumendi actio duret, id est, quotidiano labore præstare, quantum in victum cultumque corporis consumas. 20 Venales exposui: nam *producere* significat foras ducere. Inde *productores* dicuntur, qui virgines abducunt, easque ad quæstum exponunt. 21 Venales proposui, proscripsi, apponens inscriptionem ad fores talem: *Hæc domus est venalis*, vel alia id genus. Plaut. *Ædes hasce venales inscribit literis*. 22 Vendita familia. 23 Intellige non laboris aut operæ pretium, sed rerum a Menedemo venditarum, scilicet vasorum, vestimentorum, servorum, ancillarum, ædium: ita Cicero *prædiorum mercedem* dixit. 24 Prope coronatorum Gallicorum novem millia collegi, congessi. *Cogo* enim (dictum quasi *coago*) proprie est, in unum congrego. Virg. *Tityre coge pecus*. Cic. *Cælum hoc, in quo nubes, imbres, ventique coguntur*. 25 Emi. 26 Fatigo.

[1] Decrevi, [2] tantisper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, [3] dum fiam miser;
[4] Nec mihi fas esse ulla me voluptate [5] hic frui,
Nisi ubi ille huc salvus redierit meus [6] particeps.
CH. [7] Ingenio te esse in liberos leni puto, &
[8] Illum obsequentem si quis [9] recte aut [10] commode
Tractaret. Verum neque tu [11] illum satis noveras,
Nec [12] te ille: [13] hoc ubi fit, ibi non [14] vere vivitur,
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti [15] penderes,
Nec tibi [16] ille est [17] credere [18] ausus, [19] quæ est
æquum patri.
[20] Quod sit esset [21] factum, [22] hæc nunquam evenissent tibi.
ME. [23] Ita res est, fateor: peccatum a me [24] maximum est.

1 Constitui. Vide Cic. Tusc. Quæst. 3. & l. 5. de Finibus. 2 Tam diu. 3 Quandiu miseram hanc vitam ducam. 4 Et decrevi non licere mihi hic aliquam capere voluptatem. 5 In agro. 6 Filius meus, ad quem præcipua pas harum voluptatum spectat, *vel*, quem pariter uti his decuit, ut antea dixit. 7 Natura te esse erga filium miti & benigna existimo: ubi *liberos* dixit in numero plurali, cum Menedemus unicum tantum haberet filium. Vide Gell. l. 2. c. 13. 8 Filium morigerum seu obsequiosum. 9 Bene, cum quadam mediocritate, ita ut neque sit nimis blandus, nec nimis severus. Nam severitas parentum animos filiorum dejicit & prosternit, indulgentia corrumpit. *Inter utranque* (monet Seneca) *regendus est animus institutione liberorum, ut modo frænis utamur, modo stimulis*. 10 Opportune ac tempestive regeret eum. 11 Mores ejus. 12 Tuos mores satis noverat, quod esses ingenio leni. 13 Ut mores ignorentur. 14 Recte, ut decet; id. ibi non servatur vera educandi ratio. 15 Æstimares, faceres, id. quam charum eum haberes. Tractum ab antiquis, qui ante signatam pecuniam æs & argentum pendebant, id. ponderabant. *Pendo* enim Proprie significat pondero, quoniam ea, quæ ponderamus, ex libra pendent. Inde *pendere pœnas* dicimus, id. dare seu luere pœnas: nam antiquorum pœnæ erant pecuniariæ. 16 Filius tuus. 17 Committere scil. ea, vel secreta sua consilia. 18 Quia durus fuisti. 19 Quæ decet filios comittere patri. Itaque pater ille Plautinus tantopere probat filii ingenium, *cum is dignum, cui concederet habuisset*. 20 Ut & tu illi ostendisses, quanti eum penderes; & ille sua tibi consilia credidisset. 21 A te & filio. 22 Nunquam ad hoc calamitatis genus pervenisses, scil. ut tu ita doleres, & filii præsentia privatus esses. 23 Ut dixisti. Concessio. 24 Maxime, quia nimium fui durus.

CH.

CH. Menedeme, at porro [1] recte spero; & [2] illum tibi
Salvum affuturum esse hic confido [3] propediem.
ME. Utinam ita Dii faxint. *CH.* facient: nunc, [4] si commodum est,
[5] Dionysia hic sunt: hodie apud me [6] sis, volo.
ME. [7] Non possum. *CH.* cur non? quæso tandem aliquantulum
Tibi parce: [8] idem absens facere te [9] hoc vult filius.
ME. Non convenit, qui illum ad laborem [10] impulerim,
Nunc me [11] ipsum fugere. *CH.* siccine est sententia?
ME. Sic. *CH.* bene vale. *ME.* & tu. *CH.* [12] lachrymas excussit mihi,
Miseretque me [13] ejus: sed, [14] ut diei tempus est,
[15] Monere oportet me hunc vicinum [16] Phaniam,
Ad cœnam ut veniat: ibo, visam [17] si domi est.
Nil opus fuit [18] monitore: jamdudum domi
[19] Præsto apud me esse [20] ajunt: [21] egomet convivas moror:
Ibo adeo hinc [22] intro: sed quid [23] crepuerunt fores?
Hinc a me quisnam egreditur? huc [24] concessero.

1 Bona mihi spes est. 2 Filium tuum. 3 Brevi: cum scil. jam prope est dies. 4 Si opportunum & non molestum tibi est. Invitat ad cœnam. 5 Bacchanalia. Liberi patris festa, Liberalia: quia Bacchus una suarum appellationum dicitur *Dionysius*, ἀπὸ τοῦ Διὸς id est, *a Jove patre*, & Nymphis *Nisæis*, a quibus fuit educatus. Erant autem ludi annui in honorem Bacchi, victoriam ex India deportantis, instituti. Rituum, qui Liberalibus observabantur, causas diligenter explicat Ovidius Fast. 3. Bacchi autem sacra a plerisque Græciæ urbibus triennio quoque celebrabantur. 6 Sc. *ut* 7 Esse conviva ad te. 8 Tuos remitte ac interrumpe labores. 9 Ut parcas tibi, 10 Incitaverim. 11 Laborem. 12 Lacrumari me fecit. 13 Menedemi. 14 Prout. Sic Scena seq. *Tu, ut diei tempus est, vide sis, ne quo hinc abeas longius.* 15 Admonere, certiorem facere. 16 Jam ante invitatum. 17 An domi sit. 18 Vocare ad cœnam, servo qui moneret convivas. Nam *vocatores* proprie dicebantur, qui ad cœnas vocabant: *δειπνοκλήτορες* a Græcis appellati. Hæc loquitur Chremes reversus ex ædibus Phaniæ. 19 Adesse. 20 Servi ejus domestici. 21 Ego ipse eos, qui ad convivium mecum venerunt, detineo: cum enim eos deberem expectare, me expectant. 22 In domum meam. 23 Apertæ sunt. 24 Concedam, conferam me, intrabo domum meam.

ACTUS I. SCENA II.

CLYTIPHO, CHREMES.

CL. [1] Nihil adhuc est, [2] quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam [3] cessant:
Et [4] illam simul cum [5] nuntio tibi hic affuturam
Hodie, scio. [6] Proin tu sollicitudinem istam [7] falsam, quæ [8] te
Exercuit, [9] mittas. *CH.* [10] quicum loquitur [11] filius? *CL.* Pater adest,
Quem [12] volui: adibo. Pater, [13] opportune advenis.
CH. [14] Quid id est? *CL.* hunc Menedemum nostine nostrum vicinum? *CH.* [15] probe.
CL. [16] Huic filium scis esse? *CH.* audivi esse in Asia. *CL.* [17] non est, pater: [18] apud
Nos est. *CH.* [19] quid ais? *CL.* advenientem, e [20] navi egredientem [21] adduxi illico
Ad cœnam: [22] nam mihi magna cum eo jam inde [23] usque a pueritia
Semper fuit familiaritas. *CH.* [24] voluptatem magnam nuncias.

1 Intus relictum Cliniam alloquitur Clitipho, in proscenium egrediens. Clinia autem domum ex Asia revertins, mirum in modum sollicitus est de amica, quam abiens Athenis reliquerat. De Cliniæ in patriam reditu magna cum animi voluptate Clitipho nunciat patri suo Cremeti. Chremes filio ex Cliniæ vita & moribus vivendi modum præscribit, capiendumque ex aliis docet exemplum, quod ex usu nostro sit. 2 Propter quod timeas non venturam Antiphilam, id. nondum habes timendi causam: miserat enim Clinia accersitum Antiphilam: discruciatur, quod non redirent. 3 Syrus & Dromo, servi, in urbem ad accersendam Antiphilam, Clinię amicam, missi, vel mulieres. 4 Antiphilam. 5 Qui ivit accersitum eam. 6 Proinde, ideo. Apocope. 7 Nullo fundamento nitentem. Ovid. *Res est solliciti plena timoris amor.* 8 Animum tuum. 9 Dimittas, id est, læto & bono sis animo. 10 Cum quo. Anastrophe. 11 Clitipho. 12 Adesse, alloqui. 13 Tempestive, in ipso tempore. 14 Quare opportune advenio? 15 Scilicet *novi*. 16 Scis eum habere filium? 17 In Asia. 18 Domi nostræ. 19 Admiratur tanquam de re incredibili. 20 Qua redibat ex Asia. 21 Amicis peregre redeuntibus cœna dari solebat a propinquis apud veteres, quæ *adventitia* dicebatur. 22 Ratio est, cur eum adduxerit ad cœnam. 23 Assidue, semper. 24 Lætitiam.

Quam

Quam vellem [1] Menedemum [2] invitatum, ut nobiscum hodie esset, [3] amplius,
Ut hunc [4] lætitiam [5] nec opinanti primus [6] objicerem domi!
[7] Atque etiam nunc tempus est. *CL.* [8] cave faxis: [9] non opus est, pater.
CH. Quapropter? *CL.* quia enim [10] incertum est etiam, quid [11] se faciat; [12] modo venit:
Timet omnia: patris iram, & [13] animum amicæ se erga ut sit suæ.
[14] Eam [15] misere [16] amat: propter eam hæc [17] turba atque [18] abitio evenit. *CH.* scio.
CL. Nunc [19] servulum ad [20] eam in urbem misit, & ego [21] nostrum una Syrum.
CH. Quid [22] narrat? *CL.* [23] quid ille? se miserum esse. *CH.* miserum? [24] quem minus credere est?
[25] Quid reliqui est, quin [26] habeat, quæ [27] quidem in homine [28] dicuntur bona,

1 Patrem ejus. 2 Vocatum esse ad cœnam. 3 Referendum est ad *invitatum*. Neque enim neglexerat Chremes invitare Menedemum, sed nunc, reverso filio, amplius invitatum vellet. 4 De adventu filii. 5 Non speranti, non suspicanti. Insperatum enim gaudium semper majus esse solet: sicut & dolor, si non opinanti objicitur, est acerbior. 6 Offerrem ei. 7 Et adhuc satis maturum est eum invitare. 8 Vide ne facias. Volebat Chremes nunciare Menedemo rediisse filium: sed Clitipho prohibuit, quod Cliniæ nondum patris voluntas esset perspecta. 9 Non est utile ut invitetur. 10 Non est constitutum. 11 De se, ἐλλειπτικῶς, id. quid facturus sit Clinia, an sc. amicam retineat, an dimittat, an patrem visurus sit, an non. 12 Paulo ante appulsus est ex Asia. 13 Affectum Antiphilæ. Sic infra 2. 3. *Nam & vita est eadem, & animus erga te idem ac fuit.* Antiptosis. Accusativus pro Nominativo. 14 Antiphilam. 15 Vehementer, perdite. 16 Clinia. 17 Turbatio & discordia inter eum & patrem. 18 Discessio. 19 Dromonem, 20 Antiphilam accersendam. 21 Scilicet *servum misi*. 22 Clinia. 23 Scilicet *narret rogas*? 24 Quem minus est credere esse miserum, quam eum? Quippe qui talem habeat patrem. 25 Quid de est illi, quid relictum, quid omissum est in illo ornando & beando? Quasi dicat, illis omnibus abundat, quæ ad vitam beatam requiruntur. 26 Omnia illa. 27 Certe. 28 Censentur a vulgo esse bona.

[1] Parentes, patriam [2] incolumem, amicos, [3] genus, cognatos, divitias?
Atque hæc [4] perinde sunt, ut illius [5] animus, qui [6] ea possidet:
Qui [7] uti scit, ei bona; illi, qui non utitur recte, mala.
CL. [8] Imo [9] ille senex fuit [10] importunus semper: & nunc nihil magis
Vereor, quam ne quid in [11] illum iratus [12] plus satis faxit [13] pater.
CH. [14] Illene? [15] sed [16] reprimam me: nam, in metu esse [17] hunc, [18] illi est utile.
CL. Quid [19] tute tecum? *CH.* dicam: [20] ut ut erat, mansum tamen oportuit.
Fortasse aliquanto [21] iniquior [22] erat [23] præter ejus lubidinem.
[24] Pateretur: nam [25] quem ferret, si parentem non ferret suum?
[26] Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere? &
[27] Quod illum insimulat durum, id non est: nam parentum [28] injuriæ

1 Enumeratio bonorum fortunæ. 2 Salvam, non quassatam. 3 Familiam bonæ conditionis & fortis. 4 Sunt bona ἀδιάφορα, id est, indifferentia seu media, quæ nec per se sunt bona, neque mala: bona, bene utentibus, male autem utentibus, mala. Divitiæ enim ut impedimenta improbis, ita bonis sunt adjumenta virtutum. 5 Est. 6 Quæ dicuntur bona a vulgo. 7 Illis bonis. 8 Correctio & translatio culpæ in ipsum senem. 9 Menedemus, pater Cliniæ. 10 Austerus, molestus, quasi portu, id est, quiete carens. 11 Cliniam filium suum. 12 Plus æquo, seu plus quam decet. 13 Senex faciat aliquid illi. 14 Scilicet *iratus aliquid filio faceret?* 15 Aposiopesis. 16 Cohibebo me, neque ostendam Clitiphoni luctum & dolorem Menedemi super discessu filii. Hæc secum tacite loquitur Chremes, ne audiret filius. 17 Cliniam. 18 Clitiphoni. 19 Scilic. *loqueris?* Dixerat enim Chremes, *sed reprimam me*: ideo hoc interrogat Clitipho. 20 Qualitercunque se res habebat, tamen debuisset filius domi mansisse. 21 Severior. 22 Pater. 23 Quam placeret Cliniæ. 24 Patienter tulisset hoc filius. 25 Cujus mores toleraret? 26 An filium decebat vivere ex arbitrio patris, an decebat patrem vivere ex arbitrio filii? 27 Quod Clinia accusat patrem suum esse difficilem & nimis severum, id non est, ut dicit, vel id non est verum. 28 Querelæ filiorum de patrum iniquitate ferme sunt similes & unius rationis.

Uniuf-

Uniusmodi sunt ferme ([1] paulo qui est homo tolerabilis)
[2] Scortari crebro nolunt , nolunt [3] crebro convivarier:
[4] Præbent [5] exigue [6] sumptum : & [7] ea sunt tamen [8] ad virtutem omnia.
Verum ubi [9] animus semel se [10] cupiditate [11] devinxit mala,
Necesse est , Clitipho , [12] consilia consequi consimilia: [13] hoc
Scitum est, periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu siet.
CL. [14] Ita credo. *CH.* ego ibo hinc [15] intro, ut videam, nobis [16] quid cœnę fiet,
[17] Tu, [18] ut tempus est diei, [19] vide sis, ne quo hinc abeas longius.

1 Quemadmodum homo se paulo potest tolerare, ita parentes nolunt filios suos crebro convivari, &c. sed modico voluptatum usu esse contentos. Alii sic exponunt: nam parentum injuriæ uniusmodi sunt ferme, eorum saltem, qui homines sunt paulum tolerabiles, id est, non contemnendi, qui norunt tractare liberos: & hoc dictum volunt κτ̀ Αιτότητα, pro boni, probi. Cic. *Vix singulis ætatibus singuli* tolerabiles *oratores inventi sunt*. Et sic erit Enallage numeri. 2 Filios suos. 3 Frequenter convivari, id est, celebrare convivium. Nam *convivor, aris*, aut significat celebrare convivium, aut ad convivium invitare, aut etiam frequentare convivia. 4 Filiis suis. 5 Parce. 6 Impensas in celebrandis conviviis& meretricibus fovendis. 7 Quæ faciunt parentes. 8 Scilic. acquirendam & omittendas tales immunditias. 9 Filii. 10 Aut libidinis, aut honoris, aut opum. 11 Irretivit, illigavit. 12 Proposita mala simul sequi & nasci, sc. ut profugiant a parentibus, ut peregre abeant. 13 Hoc præclarum est, sumere experimentum ex aliis quod sit ex utilitate tua, id est, tibi utile. Nam *felix*, quem *faciunt aliena pericula cautum! & felix, quicunque dolore Alterius discit posse carere suo*. Tib. l. 3. El. 6. Sic Adelph. 3. 4. jubet Demea *inspicere tanquam in speculum in vitas omnium, atque ex aliis sumere exemplum sibi*. 14 Ægre fert patris admonitionem. Frigidissime enim concedit, & vult aliquo modo significare, se approbare. 15 In meas ædes. 16 Quæ cœna, id est, quæ sint parata ad cœnam. 17 Clitipho. 18 Prout diei tempus est, scilicet vespertinum. 19 Cave si vis.

ACTUS

ACTUS II. SCENA I.

CLITIPHO.

[1] QUam iniqui sunt [2] patres in omnes adolescentes judices,
Qui æquum esse censent, nos jam [3] a pueris illico nasci [4] senes,
Neque illarum [5] affines rerum esse, quas [6] fert adolescentia.
[7] Ex sua libidine moderantur, [8] nunc quæ est, non quæ [9] olim fuit.
Mihi si nunquam filius erit, [10] næ ille facili me utetur patre:
Nam & [11] cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati [12] locus.
[13] Non ut meus, qui mihi [14] per alium [15] ostendit suam sententiam.
Perii! [16] is ubi adbibit [17] plus paulo, sua [18] quæ narrat [19] facinora!

1 Ordo est: *Quam iniqui*, id est, severi, acerbi, *judices*, id est, censores, *sunt patres*, *in*, id est, contra, *omnes adolescentes*. Digresso patre, Clitipho filius queritur de patris iniquitate, qui paulo severius ipsum admonuerat sui officii. Atque ita suos ipse mores prædicat, qui parentis præcepta pro nihilo ducat. Deinde suam amicam depingit, eamque confert cum Cliniæ amica, ut appareat Cliniam meliore ingenio fuisse, & multo honestius amasse. 2 Parentes. 3 A pueritia, ab ineunte ætate, cum primum pueri evadimus. 4 Habentes mores seniles, sapientia prudentiaque præditos, graves, severos. 5 Participes. Metaphora. Cic. *Hunc* affinem *esse culpæ judicato*. 6 Affert secum, inducit. 7 Patres regunt nos juxta suum arbitrium & voluntatem, sive recta sit, sive non. *Libido* proprie est, quicquid libet. Unde non modo turpium, sed etiam honestarum rerum voluntas *libido* appellatur. Peculiariter tamen *libidinis* nomen translatum est ad immoderatum appetitum. 8 In senectute. 9 Cum juvenes essent, & quales nos jam sumus. 10 Certe ille habebit me benignissimum patrem, i. commodum, & plurimum illi indulgentem. 11 Ubi aliquid peccatum fuerit. 12 Facultas, occasio. 13 Non faciam filio meo, sicut meus pater mihi facit. 14 Per exemplum alterius, sc. Cliniæ. Proponit. 15 Pater. 16 Largius æquo. 17 Quam nefanda. 18 Quæ adolescens fecit.

[1] Nunc ait, [2] periculum ex aliis facito; tibi quod ex usu fiet.
[3] Astutus! [4] ne ille haud scit, [5] quam mihi nunc *surdo narret fabulam*.
[6] Magis nunc me [7] amicæ dicta [8] stimulant; [9] da mihi, atque affer mihi.
[10] Cui quid respondeam, nihil habeo: neque me quisquam est miserior.
Nam Clinia hic, etsi is quoque [11] suarum rerum satagit, attamen
[12] Habet bene ac pudice eductam, [13] ignaram artis meretricæ.
[14] Mea est [15] potens, [16] procax, [17] magnifica, [18] sumptuosa, [19] nobilis.
Tum, quod dem ei, [20] recte est: nam nihil esse mihi, [21] religio est dicere.

1 Dum senex & sobrius est. 2 Μιμησις Clitiphonis, recitantis cum stomacho sententiam patris sui. 3 Astutus est pater meus. Ironia, id est, stultus κατ' ἀντίφρασιν: 4 Adfirmandi particula. 5 Quas nugas (nam fabulæ loco habeo ejus sermonem) narrat mihi nunc attendenti, quam frustra suadet pater. 6 Quam patris mei præcepta. 7 Bacchidis. 8 Sollicitant, urgent, pungunt. *Stimulare* enim est pungere, incitare. Fit autem a nomine *stimulus*, quod proprie est instrumentum, quo punguntur boves. 9 Mimesis. Sunt enim verba amicæ petentis: da mihi munus hoc vel illud. 10 Cui amicæ, ita petenti, nec negare, nec affirmare possum me daturum. 11 Laboris & curarum ex suo amore, perinde atque ego ex meo, habet satis, distorquetur. *Satago* enim proprie significat anxius sum, & satis habeo, quod agam: πολυπραγμονῶ. 12 Habet amicam caste & honeste educatam. 13 Nesciam astutiæ meretricum.

14 Amica Bacchis. Depingit enim Bacchidem, conferendo cum Antiphila. 15 Opulenta, magna domina, Belg. *prachtig, een grooie Madame*. 16 Assidue petens, seu petax. *Procare* enim est poscere: inde *procaces* meretrices dictæ sunt ab assidue *poscendo*, & *proci* uxorem in matrimonium poscentes. 17 Magnifice instructa supellectili seu vestibus. 18 Multos sumptus faciens in cibo & potu. 19 Insignis, in malam partem, id est, multis nota quia multos habet amatores. *Nobilis* dicitur quasi *noscibilis*, id est, dignus cujus nomen omnibus cognitum sit. 20 Placet ei, & probat, quod dem ei munera. Alii sic exponunt. Quoties Bacchis sibi dari aliquid postulat, nihil aliud invenio quod respondeam, nisi unum illud, recte: quo dicto uti plane nihil promittebat, ita nec denegabat quidquam. 21 Cautio, metus, id est, caveo unice, non audeo dicere, me nihil habere, quod dem ei.

1 Hoc

[1] Hoc ego mali non pridem inveni; [2] neque etiam dum scit pater.

1 In insano ejus procacis meretricis amore non multo tempore irretitus fui. 2 Et adhuc pater meus nescit, me isto malo laborare, id est, me habere amicam.

ACTUS II. SCENA II.

CLINIA, CLITIPHO.

CL. [1] Si mihi [2] secundæ res [3] de amore meo essent, jam dudum scio
[4] Venissent: sed vereor, ne [5] mulier, [6] me absente, hic [7] corrupta sit.
[8] Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi [9] animum exaugeant;
[10] Occasio, [11] locus, [12] ætas, [13] mater, cujus sub imperio est, mala:
[14] Cui nihil præter [15] pretium jam [16] dulce est. *CLI.* [17] Clinia. *CL.* [18] hei misero mihi!

1 Si mihi succederet bene in amore. Clinia cessatione & mora Antiphilæ amicæ nimium torquetur: cui exspectanti hora, dies, annus videtur. Solet enim amantis animus omnis moræ, quantumvis brevis, impatientior esse. 2 Prospere succedentes. Sal. *Quippe* secundæ res *sapientum animos fatigant*. *Secundus* enim sæpius idem significat, quod prosper: ut *secunda fortuna*, id est, prospera: sic *res secundæ*, quæ pro nostro desiderio sequuntur. Hinc *secundo flumine navigare* is dicitur, qui aqua sequente navigat, id est, in eam partem fluente, ad quam tendimus, sicut *adverso flumine navigat*, qui contra aquam nititur. Proprie autem *secundus* est, qui immediate sequitur primo, h. quod secundo loco est; & tam numeri, quam dignitatis ordinem denotat. Virg. *Turnus ego haud alii veterum virtute secundus*. 3 Quantum ad amorem meum spectat. 4 Antiphila & servi, qui eam accersiverunt: 5 Antiphila. 6 Quandiu fui absens. 7 Pecuniarum largitione ad alium diverterit. 8 Simul in mentem veniunt variæ cogitationes. Conjecturæ a circumstantiis. 9 Dolorem, aut animi perturbationem. 10 Opportunitas ut corrumpatur: quia ipse absens fui, atque illa formosa est. 11 Athenæ, ubi magna hominum multitudo & civium, variis moribus viventium. 12 Quia juvenilis, quæ plerunque lubrica est. 13 Corinthia, quæ putabatur mater, sed non erat. 14 Matri, sub cujus imperio est. 15 Pecunias sive mercedem. 16 Charum, ac suave. 17 Vocat eum, ut attendat, quid dicere cupiat. 18 Dolentis exclamatio.

CLI. Etiam caves ne videat forte hinc te [1] a patre [2] aliquis exiens?

CL. [3] Faciam: sed nescio quid profecto mihi animus [4] præsagit mali.

CLI. Pergin' istuc prius [5] dijudicare, quam scis, quid veri fiet?

CL. Si nihil mali esset, jam hic [6] adessent. *CLI.* jam aderunt. *CL.* quando istuc erit?

CLI. Non cogitas [7] hinc [8] longule abesse? & nosti mores mulierum?

Dum [9] *moliuntur*, *dum* [10] *comuntur*, [11] *annus est*. *CL.* o Clitipho.

Timeo. *CLI.* [12] respira: eccum [13] Dromonem cum Syro: una adsunt tibi.

1 Ex ædibus tui patris. 2 Servorum. 3 Cavebo. 4 Prænuntiat, prędicit, præsentit: *Sagire* est acute sentire; unde *sagæ anus*, quæ multa scire volunt, & *sagaces* dicti canes. Is igitur, qui ante sagit, quam oblata res est, dicitur *præsagire*, i. futura ante sentire. 5 Sc. aliquod malum intervenisse. 6 Servus cum amica. 7 A nostris ædibus. 8 Longius abesse? 9 Sc. præparant multiplici cultu, ædificant formam variis rebus. Al. *poliuntur*: alii, *conantur*. 10 Ordinantur, sive ornant se. 11 Integrum annum conterunt. Plaut. *Mulier profecto nata est ex ipsa mora; Nam quævis alia, quæ mora est, æque mora; Minor ea videatur, quam quæ propter mulierem est.* 12 Resume vires, ad te redi, atque animum recipe. Metaphora a cursoribus seu viatoribus translata ad animum. 13 Servum Δεικτικῶς pronuntiandum est.

ACTUS

ACTUS II. SCENA III.

SYRUS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO.

SY. [1] An' tu? *DR.* sic est. *SY.* verum interea, dum [2] sermones cædimus,
[3] Illæ sunt relictæ. *CLI.* [4] mulier tibi adest, audin' Clinia?
CL. Ego vero audio nunc demum, & video, & [5] valeo, Clitipho.
DR. [6] Minime mirum; adeo [7] impeditæ sunt; [8] ancillarum gregem
Ducunt secum. *CL.* perii, unde [9] illi sunt ancillæ? *CLI.* [10] men' rogas?
SY. Non oportuit [11] relictas: [12] portant quid rerum? *CL.* [13] hei mihi!

1 Affirmas ne hoc, Dromo, illas in propinquo esse? aut quid simile. Principium est interruptum; servi enim sermones ultro citroque habuerunt: sub initium vero hujus Scenæ eosdem nunc pertexunt: Clinia ex Syro intelligit, se absente, pudice admodum vixisse Antiphilam; qua ex re ingenti gaudio perfunditur. Bacchis, Clitiphonis amica, ad cœnam adducitur: quæ tamen interim fingitur esse amica Cliniæ. 2 Colloquia commiscemus, una colloquimur: *Cædere sermones* dicitur, qui frequenter & plurimum loquitur: quod Græci dicunt *κόπτειν λόγους*, aut *κόπτειν ῥήματα*, i. *διαλογίζεσθαι*. 3 Mulieres. Quia facundus comes in via pro vehiculo est. 4 Antiphila, amica tua. 5 Melius habeo, sanus sum, cum prius languerem præ timore. 6 Quod scilicet relictæ sint mulieres, quod tardius consequantur nos. Servi non videntes adolescentes, scil. Clitiphonem & Cliniam, pergunt in sermone incepto: Respondet enim jam Dromo ad illa verba Syri: *Dum sermones cædimus, illæ sunt relictæ*. 7 Impedimentis onustæ; quia mulieres adferebant secum vestes & ornatum muliebrem. Sic Livius dicit, *Exercitum impeditum*. 8 Famularum catervam, magnam copiam. Indecorum enim olim visum matronis & inhonestum, sine comitatu ancillarum in publicum prodire. 9 Amicæ meæ Antiphilæ, id est, unde habet illas ancillas? 10 Ex me quidem nihil horum sciri potest. 11 Relinquere mulieres: Participio utitur pro Infinitivo. Supra, *Mansum oportuit*. 12 Quam multas res & magnas portant secum? Ita sæpe loquebantur Veteres, cum magnam rei alicujus vim aut copiam indicare vellent. Sic Andr. 1. 2. 1. *Di boni, boni quid porto?* 13 Dolentis: quia cogitat omnia ista dici de sua amica.

ST. [1] Aurum, vestem: & [2] vesperascit, & [3] non noverunt viam.

[4] Factum a nobis stulte est: abi tu Dromo [5] illis obviá

Propterea: quid stas? *CL.* [6] væ misero mihi! quanta de spe [7] decidi!

CLI. Quid istuc? quæ res te [8] sollicitat autem? *CL.* rogitas quid siet?

[9] Viden' tu ancillas, aurum, vestem? [10] quam ego cum una ancillula

Hic reliqui: [11] unde esse censes? *CLI.* [12] vah! nunc demum intelligo.

Di boni, [13] quid turbæ est? ædes nostræ vix [14] capient, scio.

[15] Quid comedent? quid edibent? [16] quid sene erit nostro miserius?

Sed video [17] eccos, quos volebam. *CL.* o Jupiter! [18] ubinam est fides?

1 Pergit Syrus in sermone, quia dixerat, *portant quid rerum?* sc. *aurum*, id est, aurea ornamenta, monilia, & vestes pretiosas; erat enim Bacchis meretrix, ut ante dictum est, *magnifica*, *sumptuosa*. 2 Huc accedit, quod vespera fiat, & propterea non erant relinquendæ. Argumentatur a tempore. 3 Sunt ignaræ viæ. 4 Quod reliquimus eas. 5 Mulieribus. 6 Sum infelix. Incipit desperare de sua amica. 7 Dejectus sum, i. quantopere me spes fefellit! 8 Angit, sollicitum reddit; *Sollicitare* enim sæpius est inquietare, cura & molestia afficere; ut supra in Andr. *Cur meam senectam hujus* sollicito *amentia*. Aliquando significat allicere, & conari labefactare, ut, *sollicitare pudicitiam mulieris*. 9 Audin'tu, intelligis, ancillas, aurum, vestes memorari a servis? unde ea esse censes, cum ego hic reliquerim eam cum una ancillula? unde ea esse censes, nisi quia interim inhoneste potius divitias parare his optavit, quam reditum meum expectando pauper vivere? 10 Amicam meam. 11 Unde judicas ea, scilicet tot ancillas, aurum, vestes, esse illi, nisi a rivalibus? 12 Irridentis Interjectio. 13 Quanta mulierum caterva? 14 Recipient, continebunt eas, id est, vix poterunt recipi in nostram domum, sive domus nostra erit angustior, non sufficiet ad tantam turbam capiendam. *Capere* enim aliquando est continere. A quo *capax* dicitur, quod continet aliquid. 15 Quantum cibi comedent? quantum vini bibent? 16 Quid miserius erit Chremete supra modum parco, cum tot sumptus fieri videbit? Al. *seni*. 17 Ecce ambos adolescentes, Clitiphonem & Cliniam. 18 Quonam abiit fidelitas & constantia mihi ab Antiphila promissa? Suspicatur autem Clinia amicam suam corruptam esse, quod videret tantum auri, ancillarum gregem, & vestes suppetere illi, quam pauperem abiens reliquerat. Virg. *Nusquam empta fides*.

Lum

Dum ego [1] propter te [2] errans patria careo demens, tu [3] interea loci
Collocupletasti te; Antiphila, & me in his deseruisti [5] malis,
[6] Propter quam in summa infamia sum, & [7] meo patri [8] minus obsequens:
[9] Cujus nunc pudet me, & miseret, qui [10] harum mores [11] cantabat mihi,
[12] Monuisse [13] frustra, neque potuisse eum unquam me [14] ab hac expellere.
[15] Quod nunc faciam tamen: cum [16] gratum mihi esse potuit, [17] nolui.
Nemo est miserior me. *SY.* [18] hic de nostris verbis errat videlicet,
Quæ hic sumus locuti, [19] Clinia: [20] aliter tuum amorem, [21] atque est, accipis.

1 Quia tua causa e patria mea expulsus sum. Alloquitur eam, tanquam præsentem. 2 Peregrinabundus, eundo in militiam. 3 Interea. *Loci* abundat per Pleonasmum. 4 Ditasti, divitem fecisti. 5 Miseriis. 6 Propter te Antiphilam. 7 Menedemo. 8 Non tam obediens, ut par erat. 9 Patris, id est, *αἰδοῦμαι τὸν πατέρα* pudore afficior, & misericordia, si parentem meum cogito: pudore quidem, quod inobediens illi factus sum, & admisi, quorum me pœnitet: misericordia autem, quod multum laboris in me corrigendo & monendo frustra sumpsit. Tali loquendi genere, *pudor patris, & misericordia hujus*, in Andria dicuntur. Ἀμφιβολίᾳ eleganter usus est: ut in Hecyra 5. 2, 27. *pudet Philumenæ*: ita loquitur Bacchis meretrix, *pudet* scilicet *conscientia communis viri & pellicatus*, quod Donatus annotat. *Pudet* enim, ut amplius ibi notatur, *duo significat: sive ille peccavit, quem pudet, sive ille, cujus pudet*. 10 Meretricum. 11 Sæpe dicebat, inculcabat, depingebat: ut cantatores repetere cantica solent. Plaut. *Hæc dies noctesque tibi* canto *ut caveas*. 12 Hæc suspendunt aliqui ab illo, quod præcessit, *pudet & miseret me patris, monuisse frustra*: ut trajectio verborum admitteretur. Guyetus hic novam orditur sententiam; *monuisse frustra*, scilicet oportuit ne eum me? nonne indignum est, frustra monuisse? 13 Sine fructu. 14 Ab hujus Antiphilæ meretricis amore abstrahere. 15 Ut expellar ab ea, sive, ut patiar me expelli ab ea. 16 Gratiam mihi patris conciliare poteram: quia tunc fuissem patri obsecuturus. 17 Sc. *facere*, id est, abstrahere me ab ea. 18 Clinia propter verba nostra in errorem certe delabitur, id est, non intelligit, quid locuti simus. Dixerat enim Syrus: *Portant quid rerum, aurum & vestem*? Hæc Dromoni dicit. 19 Alloquitur Cliniam. 20 Tu male suspicaris Antiphilam esse a te alieno animo: aliter judicas de tuo amore, quam æquum est. 21 Quam.

Nam

Nam & [1] vita est eadem, & [2] animus [3] te erga idem ac fuit,
Quantum [4] ex ipsa re [5] conjecturam [6] cepimus.
CL. [7] Quid est obsecro? [8] mihi nunc nihil rerum omnium est,
Quod [9] malim quam me [10] hoc [11] falso [12] suspicarier.
SY. Hoc [13] primum, ut ne quid [14] hujus ignores: [15] anus
Quæ est dicta mater esse [16] ei antehac, non [17] fuit.
Ea [18] obiit mortem: [19] hæc [20] ipsa [21] in itinere [22] alteræ
Dum narrat, forte [23] audivi. *CLI.* quænam est [24] altera?
SY. [25] Mane: hoc, quod [26] cœpi, primum enarrem, Clitipho:
[27] Post istuc veniam. *CLI.* Propera. *SI.* jam primum omnium,
Ubi [28] ventum ad [29] ædes est, Dromo [30] pulsat fores.

1 Modus vivendi Antiphilæ tuæ talis est, qualis fuit, sc. constans & sincerus. Duo suspicabatur Clinia: *ne collocupletasset se interim Antiphila*, & commutata parcæ pudicæque vitæ consuetudine, quæstum occepisset; tum adeo, *ne deseruisset* amores pristinos, alioque animum contulisset: utrique errori respondetur. 2 Affectus, amor. 3 Erga te; Anastrophe. 4 Ex ipsa ratione se habendi, quam præ se fert. 5 Cliniæ conjectura ita tractabatur, ut concurrerent multæ opiniones (2. 2. 3.) ei opponitur conjectura, non ex opinionibus collecta, sed ex ipsa re capta. 6 Al. *fecimus*. 7 Dic mihi, obsecro te, quid est illud, quo mihi fidem facias vitam animumque Antiphilæ manere, qualis fuit? Cupit enim Clinia audire, quam ex ipsa re conjecturam ceperint. 8 Mihi sunt nullæ res, quas malim, quam meam suspicionem esse falsam. 9 Evenire. 10 Eam me deseruisse. 11 Immerito. 12 Suspicari. Paragoge. 13 Sc. *dicam*, aut *scito*, quod sequitur, priusquam incipiam de moribus Antiphilæ dicere. 14 Hujus rei, id est, ut omnes res habeas cognitas. 15 Corinthia, cui Antiphilam mater exponendam dederat. 16 Puellæ Antiphilæ. 17 Mater. 18 Mortua est. 19 De anu mortua. 20 Antiphila. 21 In via, inter veniendum. 22 Alteri, scilic. mulieri Bacchidi. Archaismus. Sic Eun. 5. 7. *Mihi solæ ridiculo fuit*. 23 Eam obiisse. 24 Cur dicis eam narrare id? Nam nondum intellexerat Clitipho amicam suam Bacchidem adventare cum Antiphila. 25 Desine interrogare. 26 Enarrare de amica Cliniæ. 27 Postea de illa altera dicam. 28 A me & Dromone. 29 Domum Antiphilæ. 30 Percutit ostium domus. Frequentativum a *Pello*. Primum est signum, fores fuerunt clausæ. Ergo verisimile est, eam honeste vivere.

Anus quædam prodit. [1] Hæc ubi aperuit ostium,
[2] Continuo hic se conjecit intro: ego [3] consequor:
Anus [4] foribus obdit pessulum, [5] ad lanam redit.
[6] Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
[7] Quo studio vitam suam, te absente, [8] exegerit,
Ubi de improviso est [9] interventum mulieri;
Nam [10] ea res dedit tum [11] existimandi copiam
[12] Quotidianæ vitæ consuetudinem,
[13] Quæ, [14] cujusque ingenium ut sit, declarat maxime.
[15] Texentem telam [16] studiose [17] ipsam offendimus,
Mediocriter [18] vestitam, veste [19] lugubri,
Ejus [20] anus causa, opinor, quæ erat mortua;
[21] Sine auro tum ornatam, ita uti quæ [22] ornantur sibi,
[23] Nulla mala re esse expolitam muliebri.
[24] Capillus passus, [25] prolixus, circum caput
Rejectus negligenter; [26] pax: *CL.* Syre mi, obsecro,

1 Anus. 2 Statim. Dromo cum impetu ingressus est domum. 3 Scilicet *eum*, id est, etiam ingredior. 4 Ostio sive januæ objicit, opponit repagulum seu obicem. 5 Ad lanificium exercendum revertitur. Hoc ipsum est etiam signum pudicitiæ. 6 Ex hac re, ex improviso interventu. 7 Qua industria, qua ratione vixerit Antiphila. 8 Traduxerit, transegerit. 9 Inter tempus non expectatum ventum ad Antiphilam, virginem nubilem. 10 Talis scilicet interventus inexpectatus. 11 Judicandi facultatem. 12 Qua conversatione exegerit vitam suam. 13 Consuetudo quotidianæ vitæ. 14 Qualis natura cujusque sit. 15 Ordientem telam, & filum filo jungentem in telam. 16 Diligenter & accurate. 17 Antiphilam invenimus. 18 Antiphilam. 19 Funebri, luctuosa, qua lugebat anum defunctam. 20 Anus, id est, vetulæ. 21 Sine aureis ornamentis aut monilibus. Hoc dicit, ut statim intelligeret Clinia, illud aurum, quod portaretur, ad Antiphilam non pertinere. 22 Ut sibi placeant, non ut placeant amatoribus. Vide, quid sit non sibi, sed amatori ornari, apud Plaut. Mostellar. 1. 3. 10. & 11. 23 Nullo fuco aut unguento, quo mulieres molles utuntur ad expurgandam cutem, ne in rugas solvatur, fucatam. Al. *malam*, id est, maxillam. 24 Crinis ejus erat sparsus, solutus per collum: a *pando*, *pandi*, *pansum* & *passum*, id est, extendo, explico. 25 Longus erat capillus. 26 Tantummodo, nihil mali. *Pax* a πὰξ Græco est, i. παῦε, desine sc. *loqui*. Τὸ πὰξ interjectio est cohibentis loquelam, & silentium sibi, aut alteri indicentis. Sic infra 4. 2. 39. *Unus est dies, dum argentum eripio*; pax: *nihil amplius*, id est, silentium, hoc satis est, hoc sufficit.

Ne me in lætitiam [1] frustra conjicias. *SY.* Anus
[2] Subtemen nebat: præterea una ancillula
Erat; ea [3] texebat una, [4] pannis obsita,
[5] Neglecta, [6] immunda illuvie. *CLI.* si [7] hæc sunt, Clinia.
Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior?
Scin' tu [8] hanc, quam dicit [9] sordidatam & [10] sordidam?
Magnum hoc [11] quoque signum est, dominam esse extra noxiam,
Cum ejus tam [12] negliguntur [13] internuntii;
[14] Nam disciplina est [15] eisdem, [16] munerarier
[17] Ancillas primum, [18] ad dominas qui affectant viam.
CL. [19] Perge, obsecro te, & cave ne [20] falsam gratiam
Studeas inire; quid [21] ait, ubi [22] me nominas?

1 Sine causa immittas. 2 Filum, quod in tela texenda stamen intercurrit, filabat. 3 Filum filo jungebat cum Antiphila. 4 Pannosa, vilibus vestibus circundata. Sic Eun. 2. 2. *Video sentum, squalidum, pannis annisque obsitum.* Metaphora sumpta est ab agris. 5 Sordida, inculta. 6 Fœda sordibus & immunditia. 7 Quæ narrat Syrus. 8 Ancillulam. 9 Pannis obsitam, immundam. 10 Calphurnius *sordidatam* refert ad illud, *pannis obsita*: *sordidam*, ad *immunda illuvie*. 11 Id est, Oh Clinia, præter superiora illa Antiphilæ tuæ probitatis & castitatis argumenta, eam scilicet a servis tuis inventam esse cum ancillis suis telam texentem, mediocriter vestitam & negligenter cultam: magnum hoc quoque signum est extra omnem culpam Antiphilam esse, quod ancillæ illæ pannis obsitæ, & illuvie immundæ erant. 12 Parum curantur. 13 Qui nuncia ferunt ad amatores, & referunt ad amatas, id est, ministri & ministræ, conciliatores & conciliantes. 14 Moris enim est, ut ii, qui ad dominas aspirant, primum ancillas muneribus demereantur, & largitate viam ad eas sibi patefaciant; cujus rei nullum vestigium hic apparet. 15 Amatoribus. 16 Muneribus seu donis affici. 17 Amasiarum. Ovid. de Arte l. 1. *Sed prius ancillam captatam nosse puellæ Cura sit, accessus molliet illa tuos. Hanc tu sollicitis, hanc tu corrumpere dando: Quod cupis, ex facili, si volet illa, feres.* 18 Qui accessum ad amasias suas præparant. 19 Dicere. 20 Mendacio benevolentiam meam coneris captare. 21 Antiphila. Hactenus demonstratum est, quod vita Antiphilæ sive consuetudo vitæ a priori nihil immutata sit: nunc, quod animus erga Cliniam idem, qui fuit, maneat, declarandum est, 22 Meum nomen.

SY.

SY. Ubi dicimus [1] rediisse te, & rogare uti
Veniret ad te, [2] mulier [3] telam [4] desinit
[5] Continuo, & lacrymis [6] opplet os totum sibi: at
Facile [7] scires [8] desiderio [9] id fieri tuo.
CL. Præ gaudio ([10] ita me Di ament) ubi sim, nescio.
[11] Ita timui. *CLI.* At ego [12] nihil esse sciebam, Clinia:
Agedum [13] vicissim, Syre, dic, quæ illa est [14] altera?
SY. Adducimus [15] tuam Bacchidem. *CLI.* [16] hem! quid? [17] Bacchidem!
[18] Eho, scelefte, [19] quo illam abducis? *SY.* quo [20] illam ego? [21] ad nos scilicet.
CLI. [22] Ad patrem ne? *SY.* [23] ad eum ipsum. *CLI.* o hominis imprudentem audaciam! *SY.* [24] heus
Tu, *Non fit sine periculo facinus magnum &* [25] *memorabile*.
CLI. Hoc [26] vide: [27] in mea vita tu tibi laudem is quæsitum, scelus:
[28] Ubi si paululum modo quid te [29] fugerit, ego perierim.
Quid [30] illo facias? *SY.* [31] at enim. *CLI,* [32] quid enim? *SY.* si sinas, dicam. *CL.* [33] sine.

1 Ex militia domum. 2 Antiphila. 3 Quam texebat. 4 Intermittit. Al. *deserit*. 5 Statim. 6 Replet totam faciem. Pars pro toto per Synecdochen. 7 Scire potuisses. 8 Amore & cupiditate tui videndi. 9 Quod lachrymas effundebat. 10 Affirmantis id dictum est. 11 Quorsum evaderes, vel ne alia vita esset, & alius animus. 12 Mali, quod timere deberes. 13 Contra, alternatim, id est, postquam id, quod cœperas enarrare, enarrasti. 14 Cum qua locuta est Antiphila. Interrogat memor verborum Syri: *O Clitipho, post istuc veniam*. 15 Amicam, quæ sc. illa est altera, de qua quærebas. 16 Interjectio indignantis. 17 Sc. adducis? 18 Interjectio hortantis ad attentionem. 19 Timet ne pater illius amicam agnoscat. 20 Bacchidem abducam, rogas? 21 In ædes nostras, scilicet Chremetis. 22 Ad patris ædes adducere vis? 23 In ædes patris. 24 Adverbium excitandi ad attendendum. 25 Dignum memoratu. 26 Considera hoc factum, en facinus. 27 Astutiæ & dextreritatis laudem cum vitæ meæ periculo acquirere conaris. 28 In qua faciendi ratione. 29 Fefellerit, non ex sententia successerit, id est, si tantummodo paululum erraveris in ea techina exercenda, quam paras, actum de me erit. 30 Cum tali servo. Hoc ad Cliniam conversus dicit Clitipho. 31 Sed certe nihil me fugiet, nihil periculi erit in ea re. 32 Quod vis dicere cum tuo enim? Clitipho moræ impatiens Syri sermonem interrumpit. 33 Permitte ut dicat.

CLI.

CLI. Sino. *SY.* [1] ita res est hæc nunc, [2] quasi cum... *CLI.* quas, [3] malum, [4] ambages mihi
Narrare occipit? *CL.* Syre, [5] verum [6] hic dicit, [7] mitte: [7] ad rem redi.
SY. [9] Enimvero [10] reticere nequeo; multimodis [11] injurius,
Clitipho, es, neque [12] ferri potis es. *CL.* [13] audiendum hercle est: [14] tace.
SY. Vis [15] amare, vis [16] potiri: [17] vis, quod des [18] illi, [19] effici:
Tuum esse in [20] potiundo periculum non vis: [21] haud stulte sapis:
[22] Si quidem id sapere est, velle te id, quod non potest [23] contingere.
[24] Aut hæc cum illis sunt habenda, [25] aut illa cum his amittenda sunt.
Harum duarũ [26] conditionũ nunc utram malis, [27] vide:
Etsi consilium, quod [28] cepi, [29] rectum esse & [30] tutum scio:

1 Ita habet se totum hoc negotium. 2 Aposiopesis, oratio imperfecta, utpote a Clitiphone, qui impatiens audiendi est, interrupta, quam quidem sic supplendam censent, quasi cum Clinia, & non cum Clitiphone, amorem sit communicatur a Bacchis; sed hoc gratis divinare est. 3 Interjectio indignantis. 4 Circuitiones & involucra verborum. 5 Scil. te narrare ambages. 6 Clitipho. 7 Omitte tales ambages. noli dicere, quæ nihil ad rem pertinent. 8 Ad institutum propositum. 9 Certe, profecto. 10 Sc. diutius. 11 Iniquus. 12 Tolerari potes, id est, intolerabilis es. 13 Hic iterum obturbaturus erat Clitipho, quod gestu præ se ferebat, nisi hoc dicto Clinia repressisset. 14 Tu Clitipho: 15 Bacchidem. Adolescentem προπετέστερον & ad audiendum adhuc rudem, per gradus præparat veterator, periculis voluptates emi; quæ subterfugere, vel stulti, vel segnis amatoris sit. 16 Amata. 17 O Clitipho. 18 Bacchidi. 19 A me argumentum inveniri. 20 Amica. 21 Ironia. Id enim velle sine periculo, quod fieri non potest, insipientis est. 22 Correctiuncula. 23 Evenire sine periculo. 24 Aut hæc pericula sunt subeunda & excipienda cum illis successibus sive emolumentis, sc. *amare, potiri, invenire quod detur illi*. 25 Aut successus illi sive emolumenta amoris, sc. *amare, potiri, habere quod des illi*, cum hisce periculis simul dimittenda sunt. 26 Optionum, electionum, sc. aut velle pericula cum amica, aut amittere amicam una cum periculis. Sic in Andr. 1. 1. *Accepit conditionem*. Et Cic. *Hanc* conditionem *misero ferunt*. 27 Elige. 28 Suscepi, inivi in tua causa. 29 Bonum, honestum. 30 Sine periculo.

Nam tua apud patrem [1] amica tecum sine metu ut sit, [2] copia est:
[3] Tum, [4] illi argentum, quod pollicitus es, eadem hac inveniam [5] via:
[6] Quod ut efficerem, orando [7] surdas jam aures reddiderat mihi.
[8] Quid aliud tibi vis? *CLI.* [9] si quidem hoc fit. *SY.* [10] si quidem... exponendo scies.
CLI. [11] Age age, [12] cedo isthuc tuum consilium, quod id est? *SY.* [13] assimulabimus.
Tuam amicam hujus esse. *CLI.* [14] pulchre; cedo quid [15] hic faciet [16] sua?
An [17] ea quoque [18] hujus dicetur, si hæc [19] una [20] dedecori est parum?
SY. Imo ad tuam [21] matrem [22] adducetur. *CL.* [23] quid eo? *SY.* longum [24] est, Clitipho,
Tibi si narrem, quamobrem [25] id faciam: [26] vera causa est. *CLI.* [27] fabulæ;

1 Bacchis. 2 Facultas, i. facile factu est. 3 Deinde. 4 Amicæ Bacchidi. 5 Occasione, vel eodem hoc modo. 6 Quod argentum ut invenirem. 7 Obtusas, stupidas, i. nullum orandi finem feceras, improbis precibus me obtundere, aures meas obtundere non destiteras. 8 Quid aliud tibi possum magis præstare? 9 Si modo hoc accidit, id est, si amicæ copia erit, & argentum invenietur, ut dicis. 10 Hic Syrus verbum Clitiphonis cum stomacho repetit, eo quod per illud dubitare videatur: & respondens addit, experiundo scies, id est, re ipsa, quod dico, cognosces. 11 Hortantis est Adverbium, geminatum majoris adhortationis causa. 12 Dic. Verbum est defectivum, quod tantum usurpatur in Imperativo. 13 Fingemus Bacchidem Cliniæ amicam esse, ut scilicet Antiphila ad Sostratam deducatur, & postea agnoscatur filia Chremetis: qua cognita, & altero consilio invento a Syro, extorqueatur argentum a Chremete. quod Clitipho Bacchidi promiserat. 14 Scilicet *dicis*, seu *excogitasti*: Ridendo Syrum hoc dicit Clitipho. 15 Clinia. 16 Amica Antiphila. 17 Antiphila. 18 Cliniæ amica. 19 Bacchis. 20 Non adferat satis magnum dedecus. Q. d. Est dedecus illi unam habere, nedum duas. Meretrices enim sunt dedecori adolescentibus. 21 Sostratam. 22 Deducetur Antiphila. 23 Cur ad matrem meam deducetur? 24 Esset. 25 Suadeam Antiphilam deduci ad matrem. 26 Solida, legitima ac justa causa faciendi id, quod facere intendo. Hæc petenda est ex fine Sc. 3. Act. 3. 27 Nugæ sunt istæ.

Nihil

Nihil satis [1] firmi video, quamobrem [2] accipere hunc mihi [3] expediat metum.

SY. [4] Mane, habeo [5] aliud, si [6] istud metuis, quod [7] ambo confiteamini

[8] Sine periclo esse. *CL.* [9] hujusmodi, obsecro, aliquid reperi. *SY.* [10] maxime.

Ibo [11] obviam [12] hinc; dicam, ut revertantur domum. *CL.* [13] hem!

Quid dixti? *SY.* [14] ademptum tibi jam faxo omnem metum,

In [15] aurem utramvis [16] otiose ut dormias.

CLI. Quod ago nunc? *CL.* [17] tune? quod boni est. *CL.* [18] Syre. *SY.* [19] Dic modo.

CLI. [20] Verum. *SY.* [21] age, modo; hodie sero, ac [22] nequicquam voles.

1 Solidi in hoc tuo consilio. 2 Subire, id est, me frustra in hunc metum conjicere. 3 Utile sit. 4 Tace, audi quod dicturus sum. 5 Consilium. 6 Quod suadeo, nempe ut assimuletur tua amica hujus esse, & sua ad matrem tuam deducatur. 7 Et tu Clitipho, & Clinia. 8 Tutum. Ludit adolescentem. 9 Tale consilium, quod ambo confiteamur sine periculo esse. 10 Libentissime reperiam. 11 Mulieribus. 12 De hoc loco. 13 Indignantis est. 14 Ademptum iri faciam, id est, adimam tibi, auferam a te. Hoc ad superiora illa refertur; dicam, ut revertantur domum. 15 Super utrumlibet latus, aut super dextrum (quod per aurem dextram designatur) aut super sinistrum, quod per sinistram aurem declaratur in tali genere dicendi. 16 Tranquille, secure, absque sollicitudine & metu, id est, ut sis animo securo, ut nihil pericliteris. Proverbiale est, sicut ex Plauti Pseudolo (1. 1. 121. &c.) patet: ubi, cum servus extulisset captandi joci causa: *De istas re oculum utrumvis conquiescito*, adolescens corrigit: *oculum utrum, anne in aurem!* respondet servus: *At hoc pervulgatum est nimis*. 17 Rogas, quid debeas agere? 18 Junge cum eo, quod sequitur post interlocutionem Clitiphonis & Syri, *datur, fruare, dum licet*: sed Syrum abeuntem mulieribus obviam demum ut redirent ut ipse proposuerat, obnuntiaturum, quod amantibus non expediebat revocatus Clitipho, Cliniæ sermonem interrumpit. 19 Syro reverso, & Clitiphone, quid Syro diceret, præ animi incertitudine nihil tum habente, Syrus instans Clytiphoni, die jam quid velis, respondet. 20 Clitipho nihil certior, quippe qui diversa consilia animo agitaret, quasi sibi ipsi adversatus, *verum* respondet. Q. d. Hoc volebam dicere: verum jam me consilii pœnitet. Ad quod Syrus, Clitiphonem urgens, *age modo* (dixit, *hodie sero ac nequiequam voles*: quo colloquio finito, Clinia interruptam orationem persequitur. 21 Fac nunc meum consilium. 22 Frustra optabis potiri amica.

CL. Datur, fruare, dum licet, nam [1] nescias,
[2] Ejus sit potestas posthac, an nunquam, tibi.
CLI. [3] Syre, inquam. *SY.* [4] perge porro, tamen
[5] isthuc ago.
CLI. [6] Verum hercle istuc est Syre, Syre, inquam, [7] heus heus, Syre.
SY. [8] Concaluit: [9] quid vis? *CLI.* [10] Redi, redi. *SY.* adsum; dic, quid est?
Jam [11] hoc quoque [12] negabis tibi placere. *CLI.* [13] imo, Syre,
Et me, & meum amorem, & [14] famam [15] permitto tibi:
[16] Tu es judex: ne [17] quid [18] accusandus sis, vide.
SY. Ridiculum est, te [19] istuc me admonere, Clitipho;
Quasi [20] istic minor mea res agatur, quam tua.
[21] Hic si quid nobis forte [22] adversi evenerit,
Tibi erunt parata [23] verba, [24] huic homini verbera.
Quapropter [25] hæc res [26] neutiquam neglectu est mihi.

1 Nescire potes. 2 Bacchidis amicæ. 3 Revocas servum abeuntem. 4 In me revocando. 5 Quod cœpi, scilicet ut dicam mulieribus, ut domum redeant. 6 His verbis Clitipho respondet ad illud Cliniæ, *quod boni datur, fruare, dum licet.* Mox se rursum ad Syrum convertit. 7 Adverbium vocantis. 8 Amore incensus est. Sic Eun. 1. 2. 5. *Accede ad ignem hunc, jam calesces plus satis.* Hoc conversus ad spectatores dicit Syrus, antequam respondeat. 9 Clitipho, quid tantopere clamas? Jam respondet Syrus. 10 Ad me. 11 Consilium, scil. quod amica veniat, & non revertatur. 12 Dices hoc quoque tibi non placere. 13 Corrigentis est. 14 Qua nihil est pretiosius. 15 Committo, trado. 16 Ages omnia pro tuo arbitrio. 17 In aliqua re, aut propter aliquam rem. 18 Reprehendendus. 19 De cavendo periculo. *Admoneo te hoc* dicimus, cum duobus accusativis. 20 In ea re vel fictione, id est, videris ita admonendo me putare, quod minus mihi ex ea re impendeat periculum, quam tibi. 21 In hac re, scilicet in tuo amore. 22 Si hæc res non prospere successerit. 23 Audies lites, ego vapulabo. Paronomasia. 24 Mihi Syro. *δεικτικῶς.* Sic Demea in Adelph. *Vin' tu* huic seni *auscultare?* Nam *hic* dicitur de persona loquentis: *iste* de persona audientis: *ille* de persona remota ab utroque. 25 Quam nunc agimus. 26 Nullatenus, nullo modo a me negligitur, imo est maximæ mihi curæ; nam res mea agitur, & in ea periculum mihi tecum commune impendet.

Sed

Sed [1] istum exora, [2] ut suum esse assimulet. *CL.* [3] scilicet

[4] Facturum me esse: [5] in eum jam res rediit locum,

Ut sit [6] necesse. *CLI.* merito amo te, Clinia.

CL. [7] Verum [8] illa ne [9] quid titubet. *SY.* [10] perdocta est probe.

CLI. At hoc [11] demiror, [12] qui tam facile potueris

[13] Persuadere [14] illi, quæ solet [15] quos spernere!

SY. [16] In tempore ad eam veni, [17] quod rerum omnium est

Primum: nam quendam [18] misere [19] offendi militem

Ejus [20] noctem orantem: [21] hæc [22] arte tractabat virum,

[23] Cupidum ut [24] illius animum [25] inopia [26] incenderet,

[27] Eademque ut esset apud te [28] hoc quam [29] gratissimum.

1 A Clinia orando impetra. *Exorare* enim est orando impetrare. 2 Ut fingat tuam amicam Bacchidem esse suam. 3 Scire licet: id est, affirmo, promitto. 4 Infinitiva hæc oratio regitur a verbo *scire*. quod inclusum est particulæ *scilicet*. Sic infra 4. 7. *Scilicet daturum*: & 5. 1. *Nam ubi desponsam nunciasti filio; continuo injecisse verba tibi* Dromonem, scilicet. 5 Negotium hoc in eum pervenit statum, res ita postulat. 6 Me facere, ut assimulem Bacchidem esse meam amicam. 7 Scilicet *cavendum est*. 8 Bacchis. 9 Ne in aliquo vacillet, hæsitet, ac temere quippiam effundat, quo se indicet ac prodat. *Titubare* proprie est vacillare, seu pedibus non insistere posse, quales sunt ebrii. Ad animum quoque transfertur, quoties ab animo verba dissentiunt. 10 Bacchis peritissima est talium simulationum. 11 Valde miror. 12 Quomodo. 13 Ut venires huc. 14 Bacchidi, tam potenti & nobili. 15 Queslibet, quales, quantos homines, nobiles, & ignobiles. 16 Tempestive & opportune. 17 Venire ad aliquem tempestive, est præcipuum omnium rerum valentium ad aliquid obtinendum. 18 Valde, vehementer petentem. 19 Inveni apud eam. 20 Concubitum. 21 Bacchis. 22 Meretricia astutia fovebat militem illum. 23 Amore captum. 24 Militis. 25 Carentia sui, negatione petitæ noctis. 26 Inflammaret ad petendum: quia inter tractandum cum non se morem gesturam promittebat, sed *nitimur in vetitum semper, cupimusque negata*. 27 Scilicet *arte*, aut *via* sive *ratione*. 28 Ob hoc, sive hoc pacto, nempe tali repulsione militis. Ablativus causæ est. 29 Al. *gratissima*!

Sed [1] heus tu, vide sis, [2] ne quid imprudens ruas;
Patrem novisti, ad has res [3] quam sit perspicax:
Ego te autem novi, quam esse soleas [4] impotens;
[5] Inversa verba, [6] eversas cervices tuas,
[7] Gemitus, [8] screatus, [9] tusses, risus; [10] absti-
ne.
CLI. [11] Laudabis. *SY.* [12] vide sis. *CLI.* tutemet
[13] mirabere.
SY. Sed quam cito sunt consecutæ mulieres!
CLI. Ubi sunt? cur [14] retines? *SY.* jam nunc [15]
hæc non est tua.
CLI. [16] Scio, [17] apud patrem; [18] at nunc interim.
SY. [19] nihilo magis.
CLI. [20] Sine. *SY.* non sinam, inquam. *CLI.* quæ-
so [21] paulisper. *SY.* [22] veto.
CLI. [23] Saltem salutare. *SY.* abeas, si sapis. *CLI.*
eo.
Quid [24] istic? *SY.* [25] manebit. *CLI.* o felicem [26]
hominem! *SY.* ambula.

1 Admonentis est. 2 Ne aliquantulum erres, pecces inconsideratus, idest, ne amorem tuum incontinentia prodas, non satis considerans quid faciendum sit. 3 Quam subtilis & astutus sit ad has res amatorias percipiendas. 4 Tuorum appetituum sc. affectuum minime moderator. 5 In contrarium versa, præpostere pronuntiata, & ab ea re, in qua proprie locum habent, ad aliam translata, & ita interdum obscura, scilicet *novi*, e superioribus. 6 Colla tua indomita, non erecta, nunc sursum, nunc deorsum circumspiciendo. *Cervix* enim est posterior colli pars, ex qua origo est omnibus nervis, & quoniam nervi ipsi corpus erectum ac rigidum faciunt, ac in cervice sunt collocati, Idcirco *cervix* ponitur pro superbia seu contumacia quadam ac rigore mentis: ut, *ur dura cervicis*, id est, indomabilis, tanquam nemini caput inclinare velit. Al. *versas*. 7 Suspiria. 8. Sputa: *a screo, as*, id est. screatus ejicio ex ore. 9 Contusiones pectoris, quæ proveniunt ex pulmone. 10 Ab illis. 11 Probabis meos gestus ac mores. 12 Cave tibi diligenter. 13 Continentiam meam. 14 Scilicet me: nam ruentem jam in amplexum Bacchidis Clitiphonem morabatur Syrus. 15 Bacchis jam non est tua amica. 16 Nunc non esse meam. 17 Coram patre non est mea amica. 18 Sed interea, quamdiu non est apud patrem, sine mea ut sit. 19 Non plus est tua nunc, quam apud patrem. 20 Salutare meam. 21 Parvo tempore. 22 Pro ibeo ne adeas: 23 Scilicet *sine me*. *Scilicet*: 24 Ista Clinia faciet? 25 Apud amicam. 26 Cliniam fortunatum, quod maneat apud amicam meam.

ACTUS

ACTUS II. SCENA IV.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRUS.

BA. [1] ÆDepol, Antiphila mea, laudo te, & fortunatam judico,
Id cum [2] studuisti, [3] isti formæ mores ut consimiles forent:
Minimeque (4 ita me Dii ament) miror [5] si te sibi quisque expetit.
Nam mihi, [6] quale ingenium haberes, fuit [7] indicio oratio tua.
Et cum egomet nunc mecum in animo [8] vitam tuam considero,
Adeoque [9] vestrarum omnium; vulgus [10] quæ abs sese segregant;
Et vos esse [11] istiusmodi, & nos non [12] esse, haud mirabile est.
Nam vobis [13] expedit esse [14] bonas: [15] nos, quibuscum res est, non sinunt:

1 Per ædem Pollucis. Adverbium est jurandi: collatio meretricis & honestæ virginis, qua vita utriusque exprimitur. Bacchis laudat Antiphilam ob formam & bonos mores, eamque fortunatam esse affirmat. 2 Conata es. 3 Tuæ pulchritudini mores ut conformes essent, id est, ut esses bene morata. Nam *gratior est pulchro veniens e corpore virtus*, Virg. 4. Affirmatio cum juramento. 5 Si unusquisque cupit habere te in uxorem suam. Expetimus enim bona tantum & honesta. Unde de rebus *expetendis* scripserunt Philosophi, id est, de rebus, quæ merito optari & perquiri debent. 6 Quæ vel qualis sit tua natura. 7 Argumento & signo tuus sermo, quo dixisti cum uno velle te ætatem traducere. Sermo enim est animi index & χαρακτήρ. Cic. *Moribus semper oratio consonat*. Et Solon *sermonem esse vivam animi imaginem* dixit. Hinc illud Platonis: *Loquere puer, ut te videam*. 8 Videndi rationem. 9 Vestri similium honestarum juvencularum vitam. 10 Quæ amatorum multitudinem a suo consortio & consuetudine separant, rejiciunt, neque promiscue quosvis recipiunt. 11 Tales, quales estis, scilicet tam honestas, sic ornatas bonis moribus. 12 Similes vestri. 13 Utile est ac bonum. 14 Honestas, quia cum uno vivitis. *Non bene cum sociis regna Venusque manent*. Al. *bonis*, dicitur enim *Expedit mihi esse bonum vel bono*. 15 Isti amatores cum quibus commercium seu consuetudinem habemus, non patiuntur nos esse tales, quales vos estis, nempe bonas.

[1] Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt:
[2] Hæc ubi imminuta est, [3] illi suum animum [4] alio conferunt.
Nisi [5] prospectum est [6] interea aliquid, [7] desertæ vivimus.
Vobis cum uno [8] semel ubi [9] ætatem agere decretum est virô,
[10] Cujus [11] mos maximo est [12] consimilis vestrum; [13] hi se ad vos [14] applicant:
[15] Hoc beneficio [16] utrique [17] ab utrisque [18] vero [19] devincimini;
[20] Ut nunquã ulla amori vestro incidere possit calamitas.
AN. Nescio [21] alias: [22] me quidem semper scio fecisse sedulo,
[23] Ut ex illius commodo meum compararem commodum. *CL.* [24] ah!

1 Qui amatores illecti & commoti nostra pulchritudine frequentant nos, habent nos in pretio. 2 Postquam hæc forma nostra suum amisit decorem & nitorem, id est, cum amplius formosæ non sumus. 3 Amatores. 4 Ad aliam amicam adjiciunt, id est, incipiunt aliam quandam amare, alias amant. 5 Prospeximus nobis comparando ab illis pecunias, id est, nisi rem ex quæstu fecerimus. 6 Dum colimur & durat nostra forma. 7 Derelictæ & abjectæ omnibus vitam agimus. 8 Postquam vos semel decrevistis ac statuistis. 9 Vitæ vestræ tempus traducere. 10 Viri. 11 Vivendi modus. 12 Conformis moribus vestris. 13 Tales viri, id est, amatores, qui habent similes mores. Enallage numeri. 14 Adhibent animos, id est, incipiunt vos amare. 15 Servando fidem. 16 Tam vir, quam uxor. 17 Ultro citroque. 18 Sincero, non fucato. 18 Obligamini, id est, sic ambo obligatis vos mutuo beneficio intemeratæ fidei servandæ. 20 Ita ut semper inter vos amor valeat, neque senectute aut ullo morbo dissidium sive damnum possit existere, id est, ut amor vester non conferatur alio. Unde Horat. Od. 13. l. 1. *Felices ter & amplius, Quos irrupta tenet copula, Nec malis divulsus querimoniis, Suprema citius solvet amor die.* 21 Quid aliæ mulieres faciant: τὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν μὴ πολυπραγμονῶ. Honesta, & apta virgini domi conclusæ oratio. 22 Ego scio me semper operam dedisse. 23 Ut ex utilitate Cliniæ meam utilitatem judicarem, æstimarem ac metirer. Amoris enim non vulgaris argumentum erat, id demum sibi judicare commodum, quod Cliniæ ex usu esset; incommodum, quod secus. Quam significationem proponit ac commendat Donatus ad illud in And. 4. 1. 3. *Ex incommodis alterius sua ut comparet commoda.* Notandum itaque illud *ex* non materiam hic denotare, sed similitudinem sive exemplum, id est, juxta, secundum. 24 Interjectio gaudentis. Al. *vah.*

1. Et-

[1] Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola [2] reducem
me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi [3] labores
fuere, quos cepi, [4] leves,
[5] Præterquam [6] tui carendum quod erat. *SY.* [7] credo. *CL.* Syre, vix [8] suffero,
[9] Hoccine me miserum non licere meo modo ingenio frui?
SY. [10] Imo ut patrem tuum vidi esse habitum, diu
etiam [11] duras dabit.
BA. Quisnam hic adolescens est, qui [12] intuetur
nos? *AN.* ah! [13] retine me, obsecro.
BA. [14] Amabo, [15] quid tibi est? *AN.* [16] dispe-rii! perii misera! *BA.* Quid [17] stupes
Antiphila? *AN.* videon' [18] Cliniam, a non?
BA. quem vides? *CL.* salve [19] anime mi.
AN. O mi [20] expectate Clinia, salve. *CL.* [21]
ut vales?

1 Eugraphius ad hunc versum: *Adolescens venientem amicam intuetur & secum loquitur, quod ejus amore factum sit, ut in patriam reverteretur.* 2 Revertentem incolumem post varia pericula, quæ subii, proficiscendo in Asiam ac redeundo. Nam *reduces* proprie dicuntur, qui pericula evadunt. 3 In militia. 4 Minime molestæ fuerunt mihi miseriæ, ærumnæ. 5 Nisi. 6 Al. *te*. 7 Verum esse, quod dicis. 8 Antiphilæ absentiam, desiderium, id est, cum difficultate sustineo, atque a me impetrare non possum, quin amicam advenientem osculer; quum ei vetitum fuerat, ne ad amicam accederet. 9 Estne hoc tolerandum, non esse licitum me miserum frui hoc ingenio, id est, muliere tali ingenio prædita, sive sic moratam, ut in animum induxi, meo arbitratu, ut cum illa ætatem agam; Deplorat se non videre amoris sui exitum. 10 Sed etiam, in quantum potui cognoscere patrem tuum esse affectum, dispositum. 11 Scilicet *partes*, *plagas*, id est, satis cruciabit te, diu te differet, suspensumque animum tenebit, durum se præbebit, antequam matrimonio Antiphilæ potiri queas. Calphurnius infelicissime *putas* subaudiri vult. 12 Aspicit. Donatus legit *intuitur*. 13 Tene me, sustine me, ne cadem consternata, adeo amore amici repente percepti, sum perculsa. Deficit enim ex animi præ lætitia deliquio. 14 Blandientis particula. 15 Quid accidit tibi? quare tantopere palles? 16 Pro nimio amore tota sum attonita & mei impos. 17 Consternata es? 18 Videone revera Cliniam, an quasi per insomnium videre puto? Hoc etiam præ gaudio dicit Antiphila. 19 In cujus amore totus versatur animus. 20 Diu desiderate. 21 Quomodo.

AN. Salvum venisse gaudeo. *CL.* [1] teneone te,
Antiphila, maxime animo [2] exoptatam meo?
SY. [3] Ite [4] intro; nam vos jamdudum expectat [5]
senex.

1 Utrum es adhuc mea, quemadmodum antea fuisti? mihique adhuc fidem intemeratam conservas? 2 Al. *Expectatam*. 3 Tu Clinia & Bacchis. 4 In domum Chremetis. 5 Chremes.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS.

CH. [1] LUcescit: hoc jam cesso pulsare ostium
[2] Vicini? primum [3] ex me ne sciat, sibi [4] filium
Rediisse: etsi [5] adolescentem [6] hoc nolle intelligo.
Verum, cum videam miserum [7] hunc tam [8] excruciarier
[9] Ejus abitu, [10] celem tam [11] insperatum [12] gaudium,
Cum [13] illi nihil pericli [14] ex indicio fiet?
[15] Haud faciam: nam, [16] quod potero, adjutabo [17] senem,
Item ut [18] filium meum amico atque [19] æquali suo
[20] Video inservire, & [21] socium esse in negotiis.
Nos quoque senes est æquum senibus [22] obsequi.
ME. [23] Aut ego profecto [24] ingenio [25] egregio ad miserias

1 Dies oritur, lux fit, dies advenit. Chremes Menedemo nunciat ex Asia rediisse filium: ex qua re Menedemus incredibili gaudio perfunditur, & filio posthac indulgere magis instituit, quod ei magnopere dissuadet Chremes, qui plus satis foris sapit, non videt de suo capite agi comitia, & sese in discrimine esse. 2 Menedemi. 3 A me. 4 Cliniam. 5 Cliniam. 6 Ut pater sciat eum rediisse. 7 Patrem ejus Menedemum. 8 Excruciari. Paragoge. 9 Propter discessum filii. 10 Debeam celare & occultare. 11 Oblatum præter opinionem. 12 Sc. filium rediisse. 13 Filio Cliniæ. 14 Ex indicatione, id est, si nunciem adventum. 15 Non tacebo. Subjectio. 15 Quoad, quantum. 17 Menedemum. 18 Clitiphonem. 19 Sodali Cliniæ. 20 Pares enim cum paribus facillime congregantur. 21 Adjuvare strenue ac pari diligentia ipsius negotia. 22 Inservire. 23 Menedemus etiam ultro prodit, priusquam pulset Chremes. Conqueritur autem de magnitudine doloris. Quid enim aliud loqueretur, qui decreverat se cruciare, id est, dolori suo indulgere, remedia detrectare? 24 Natura. 25 Præ ceteris omnibus, quasi extra gregem, prorsus natus sum ad ferendas miserias. Al. *Egregie*.

Natus

Natus ſum, aut illud falſum eſt, quod vulgo audio
Dici, [1] *diem adimere ægritudinem hominibus*,
Nam mihi quidem quotidie [2] rugeſcit magis
[3] De filio [4] ægritudo; & quanto diutius
[5] Abeſt, magis cupio tanto, & magis deſidero.
CH. Sed [6] ipſum egreſſum foras video: adibo; alloquar.
Menedeme ſalve: [7] nuntium apporto tibi,
[8] Cujus [9] maxume [10] te fieri [11] participem cupis.
ME. Nunquidnam de [12] gnato meo audiſti, Chreme?
CH. [13] Valet, atque vivit. *ME.* ubinam eſt quæſo? *CH.* apud me [14] domi.
ME. [15] Meus gnatus? *CH.* [16] ſic eſt. *ME.* venit! *CH.* certe. *ME.* Clinia
Meus venit? *CH.* [17] dixi. *ME.* eamus, duc me ad [18] eum obſecro.
CH. Non [19] vult te ſcire ſe rediiſſe etiam; & tuum
Conſpectum [20] fugitat ob [21] peccatum: [22] tum hoc timet,
Ne tua duritia [23] antiqua illa etiam [24] adaucta ſit.

1 Tempus lenire dolorem & ægritudinem ſive triſtitiam: unde Ovid. 4. Triſt. *Tempus enim ſævas paulatim mitigat iras, Hoc minuit luctus, mœſtaque corda levat.* 2 Creſcit. 3 Cauſa filii. 4 Sollicitudo. 5 Filius. 6 Menedemum. 7 *Nuntius* tam eum ſignificat, quam rem ipſam, quam nuntiat. Plaut. *Citius præcurri, ut nunciarem nuntium exoptabilem.* *Nuntium* vero in neutro genere ſignificat rem, quæ nuntiatur. 8 Nuntii. 9 Præ ceteris. 10 Patrem. 11 Quod imprimis tibi communicari cupis. 12 Filio meo Clinia. 13 Vivit, atque valet: ὕστερον πρότερον. Quod ad illud congruit: *habui filium: nunc habeam, nec ne, incertum eſt.* 14 Scilicet *eſt*. 15 Meus filius eſt apud te in domo tua? Senex, vix capiens gaudii ſui modum, admiratur, reſipiſcit, frui cupit hoc nuntio. 16 Affirmantis. 17 Jam ſatis dixi eum veniſſe: itaque non eſt, quod me ulterius obtundas talibus percunctationibus: *dixi* autem eſt verbum aptum perorantibus, id eſt, finem orandi facientibus. 18 Filium meum. 19 Filius tuus. 20 Non audet prodire in tuum conſpectum. 21 Flagitium ſuum: quia te offendit amori indulgendo. Cic. pro Mil. *Magna vis eſt conſcientiæ in utramque partem, ut neque timeant, qui nihil commiſerint: & pœnam ſemper ante oculos verſari putent, qui peccarint.* 22 Præterea. 23 Qua ſemper uſus es in reprehendendo filio. 24 Hoc tempore, id eſt, ne tu durior & inclementior ſis factus propter ejus abitum.

ME. Non tu [1] ei dixisti, [2] ut essem? *CH.* non
ME. quamobrem, Chreme?
CH. Quia pessime istuc in te atque in illum [3] consulis,
Si te tam [4] leni & [5] victo esse animo ostenderis.
ME. [6] Non possum: satis jam, [7] satis pater [8] durus fui. *CH.* [9] ah!
[10] Vehemens [11] in utramque partem, Menedeme, es nimis,
Aut [12] largitate nimia, aut [13] parsimonia:
[14] In eandem fraudem [15] ex hac re, atque ex [16] illa incides.
[17] Primum olim, potius [18] commeare filium
Quam [19] paterere ad mulierculam, [20] quæ [21] paululo
[22] Tũ erat [23] contenta, [24] cuique erant grata [25] omnia,

1 Filio. 2 Qualis essem, quomodo nunc essem affectus erga filium, quantum ab antiqua illa duritia immutatus, & ex acerrimo patre lenissimus sim factus, qui nihil magis in votis habeam, quam filio obsequi, largiri. 3 Provides, id est, hoc modo tibi & filio noces. *Consulere* enim *in aliquem*, est bene vel male cum aliquo agere. 4 Miti, benigno. 5 Fracto, indulgenti. 6 Aliter facere, non possum contineri, quin faciam quod decrevi, ut antiquam illam duritiam in contrarium mutem, tantaque nunc facilitate utar, quanta antea sævitia filium coercui. 7 Vide στοργὴν parentis: quantum mutatus ab illo. 8 Austerus, severus. 9 Interjectio objurgantis. 10 Impetuosus, acer. 11 In duritiam & in lenitatem sive indulgentiam: nam quando vis esse durus, excedis modum; cum vis esse indulgens, etiam excedis modum: atque ita monet Menedemum Chremes, ut medium inter severitatem & indulgentiam teneat, ne incidat in Scyllam, cupiens vitare Charybdim. 12 Profusione, indulgentia. 13 Tenacitate ac duritia. 14 In idem crimen seu pœnam incides, id est, utrumque perinde tibi damnosum erit, ideoque eodem modo decipieris. 15 Indulgentia, largitate nimia. 16 Parsimonia. 17 Ante discessum filii. Ordo est: *Primum olim proterruisti filium hinc potius quam paterere* cum *commeare*, &c. Exsequitur, quod proposuerat: & nunc nimiam parsimoniam simul, & nimiam largitatem demonstrat. 18 Ire. 19 Permittere. 20 Muliercula, quam putavit Bacchidem, procacem, magnificam, sumtuosam, nobilem; cujusmodi laudavit illam Clitipho Act. 1. Sc. 2. 21 Victu admodum parvo, minimo sumptu. 22 Antequam abierat filius. 23 Quæ erat pudica & bona. 24 Mulieccula. 25 Dona, quæ illi dabantur: parce quippe & tenuiter vivere assueta, modicis muneribus gaudebat.

2 Pro-

[1] Proterruisti hinc: [2] ea coacta, [3] ingratiis
[4] Post illa cœpit [5] victum vulgo quærere;
Nunc, cum sine magno [6] intertrimento non potest
Haberi, [7] quidvis [8] dare cupis: nam, ut tu scias,
Quam [9] ea nunc [10] instructa pulchre ad [11] perniciem fiet;
Primum, jam ancillas secum adduxit [12] plus decem,
[13] Onerata veste, atque auro; [14] satrapes si siet,
[15] Sufferre amator nunquam ejus sumptus queat,
[16] Nedum [17] tu possis. *ME.* estne [18] ea [19] intus?
CH. [20] sit rogas?
[21] Sensi: nam [22] ei unam cœnam, atque ejus [23] comitibus
Dedi; quod si iterum mihi sit [24] danda, [25] actum siet.
Nam, ut [26] alia omittam, [27] pitissando [28] modo mihi

1 Minis atque duritia tua absterruisti atque abegisti ab ea. 2 Muliercula. 3 Invita. præter voluntatem: adverbialiter ponitur. 4 Postea, postquam proterruisti filium ab ea. 5 Alimoniam vulgari modo seu in propatulo quæritare, unde posset inopem defendere vitam, id est, cœpit exercere artem meretriciam. 6 Tuo damno: Varro: *Detrimentum dicitur a detrito; quod ea, quæ trita sunt, minoris sunt pretii. Intertrimentum ab eo, quod duo vel tria inter se trita vel diminuta sint*. 7 Omnia quæ postulantur. 8 Mulierculæ illi, quæ vulgo cœpit victum quærere. 9 Amica filii. 10 Apparata, ornata. 11 Damnum tuum & tui filii, & tui destructionem. 12 Plus quam decem. 13 Portantes vestimenta, atque mobilia aurea. Eugraphius ad vestitum ancillarum hoc refert? an oblitus est, quod supra posuit Poeta 2. 3. 6. & 7. *Portant quid rerum? aurum, vestem* Supellectilem meretricis gerebant sc. illæ ancillæ. 14 Præfectus provinciæ si sit amator ejus puellæ: cui sunt abunde pecuniæ. Eugraphius annotat: *Apud Babylonios Satrapæ appellantur ditissimi, & satellites regum*. Universum autem Persarum imperium in præfecturas & provincias, quas illi Satrapias, earumque rectores *Satrapas* appellabant, distributum erat. Horum officium erat, Provincialibus imperare, eorum utilitatibus prospicere, tributa cogere, &c. 15 Sustinere. 16 Multo minus. A majori ad minus; nam si non possit major, multo minus minor. 17 Qui es privatus homo. 18 Puella. 19 Apud te? 19 Rogas an sit intus? 20 Satis ego sensi. 21 Amicæ filii tui. 22 Ancillis, pedissequis. 23 Cœna. 24 Periissem. 25 Incommoda, quæ mihi acciderunt, i. ut nihil dicam de aliis sumptibus. 26 Leviter gustando, expressis labris exspuendo, dum saporem vini probat. *Pitissare* enim proprie, est vinum gustandi causa ore sumptum, postquam degustatum est, per primores dentes exspuere. Factum videtur a Greco *πῖνε*, id est *bibe*. 27 Solummodo.

[1] Quid vini absumpsit? [2] sic, [3] hoc, dicens, *asperum*
[4] *Pater est*: [5] *hoc aliud lenius*: [6] *sodes, vide*.
[7] Relevi [8] dolia omnia, omnes [9] serias:
[10] Omnes habui [11] solicitos: atque [12] hæc una nox:
Quid [13] te futurum censes, [14] quem assidue exedent?
Sic me Dii amabunt, ut tuarum [15] misertum est,
Menedeme, fortunarum. *ME.* [16] faciat, quod lubet:
[17] Sumat, consumat, [18] perdat; decretum est [19] pati.
[20] Dum [21] illum modo habeam mecum. *CH.* [22] si certum est tibi
Sic facere, illud [23] permagni referre arbitror,
Ut nescientem sentiat te id sibi dare.

1 Quantum vini mihi consumpsit Bacchis, amica Cliniæ, ut credebat Chremes: cum tamen Clitiphonis esset. Q. d. Quod igitur bibendo tibi consumptum iri dicam? 2 Sic dicens amica filii tui. Mimesis. Egregie describitur illud delicatum fastidium, quo meretrices alienam apud mensam liguriunt, cum domi atrum panem ex hesterno jure avide deglutiant. 3 Hoc vinum est austerum, non suave gustui. 4 Honoris & reverentiæ appellatio. 5 Hoc aliud vinum est suavius, mitius. 6 Si audes. Vox blandientis, sicut *amabo*. 7 Perforavi, aperui, detrahendo scilicet limum aut argillam, qua foramen obstruitur. *Linere* enim, est pice aliquid linire seu ungere: ut parietem *linimus* calce, sic *relinire*, est amovere, quo prius aliquid relitum erat. 8 Vasa grandia, quibus vinum reconditur. 9 Omnia vasa fictilia, in quibus vinum asservabant: nam ante usum doliorum, quæ lignea sunt, ad vina conservanda vasis utebantur fictilibus, superne angustis, inferne amplis, quæ *seriæ* dicebantur. 10 Omnes servos variis officiis ac ministeriis distractos, & occupatos habui, dum iis ministrarent. Inepta est Eugraphii expositio: *Omnes solicitos habui*, i. *ebrios*, &c. 11 Festus inquit, *solicitare* esse a loco suo movere: a *solum*, *soli* quod terram significat & locum, & *cito*, *as*, quod est moveo, moves. 12 Hæc unica & sola nox, scilicet *tantum fuit*. Q. d. Quid fecissem, si secunda nocte mihi pascendi fuissent? 13 De te. Ellipsis: q. d. miser & inops evades. 14 Cujus fortunas absument, bona deglutient. Meton. subj. 15 *Miseres* facit sæpe *miseritum est*, vel *misertum est*: ut *tædet*, *pertæsum est*. 16 Filius meus. 17 De meis, id est, sumptus faciat, &c. hoc enim impendio vult sibi stare præsentiam filii, cujus absentiam diutius ferre nequiverat. 18 Inutiliter. Ecce imaginem ejus, qui jam in alteram partem vehemens nimis est: qui antea parsimonia & severitate proterruerat filium, sive, ut profugeret, effecerat: nunc vel omnium fortunarum periculo & jactura domi retinere eum concupiscit. 19 Omnia illa. 20 Dummodo. 21 Filium meum. 22 Si ita est constitutum omnia permittere filio, quæ vult. 23 Valde magni interesse.

ME.

ME. Quid faciam? *CH.* [1] quidvis potius, quam quod [2] cogitas:
Per alium [3] quemvis ut des; falli te finas
[4] Technis per servulum: etsi [5] subsensi [6] id quoque,
[7] Illos [8] ibi esse, & id inter se agere clanculum.
Syrus cum [9] illo vestro [10] consusurrat, conferunt
Consilia. [11] adolescentes: & tibi [12] perdere
[13] Talentum [14] hoc pacto [15] satius est, quam [16] illo, [17] minam.
[18] Non nunc de pecunia agitur, sed [19] illud, quo modo
[20] Minimo periclo [21] id demus [22] adolescentulo.
Nam si semel [23] tuum animum is intellexerit,
[24] Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quam abs te [25] amittas filium; [26] hui!
[27] Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris!
Tibi autem porro [28] ut non sit suave [29] vivere:
Nam deteriores omnes sumus [30] *licentia.*
Quodcunque inciderit in mentem, volet; neque id

1 Sc. *facias*. 2 Sc. *facere*. 3 Quemcunque volueris, modo non intelligat te scientem dare. 4 Fallaciis, fraude. 5 Aliquantulum sensi. 6 Ut fallant te. 7 Servos & filios nostros. 8 In ea re esse occupatos, hoc meditari, fraudem & technas moliri secreto, quibus te decipiant, atque argento emungant. Opportune hoc adjicitur, ne Menedemus, obsequi jam cupiditatibus filii certus, moleste ferat ambages & moras. 9 Servo Dromone. 10 Submissa voce colloquitur. 11 Meus Clitipho cum tuo Clinia. 12 Amittere. 13 Sexcentos coronatos, id est, magnam pecuniæ summam. 14 Ne sentiat te scientem dare. 15 Melius & utilius est. 16 Alio pacto sive modo, nempe tuam illi indulgentiam ostendendo, *vel*, ut sciat te scientem facere. 17 Decem coronatos, id. exiguam pecuniam. 18 Nunc non tractatur de quantitate pecuniæ, id est, nunc non est spectanda pecunia. Al. *pecunia agitur*. 19 Agitur. 20 Eo modo, quo minime vergat in ejus perniciem. 21 Argentum. 22 Cliniæ. 23 Tuam voluntatem. 24 Potius amissurum te vitam, vitæ jacturam facturum. 25 Dimittas, a te segreges. 26 Interjectio objurgantis. 27 Quantam occasionem vel ansam, quantum aditum ad improbitatem seu luxum dederis. Metaphora. 28 Ita ut. 29 Propter talem filium. 30 Nimia libertate, immodica permissione agendi & dicendi quicquid velis, pejores sumus. *Maxima* enim *illecebra peccandi impunitatis spes est*. Cic. Vox, *licentia*, semper in malam partem accipitur.

1 Pu-

[1] Putabit, parvumne an rectum sit, quod petet.
Tu, [2] rem perire, & [3] ipsum, non poteris pati.
[4] Dare denegaris; [5] ibit ad illud illico.
Quo maxime apud te se [6] valere sentiet,
Abiturum se abs te esse [7] illico minabitur.
ME. [8] Videre, [9] verum, atque ita uti res est, dicere.
CH. [10] Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id [11] quæro, tibi [12] qui filium [13] restituerem.
ME. [14] Cedo dextram: [15] porro te oro, [16] idem ut facias, Chreme.
CH. Paratus sum. *ME.* scin', quid nunc facere te volo?
CH. Dic. *ME.* quod sensisti [17] illos me incipere fallere,
[18] Id ut [19] maturent facere: cupio [20] illi dare,
Quod vult: cupio ipsum jam videre. *CH.* [21] operam dabo;
Syrus est [22] prehendendus atque [23] adhortandus mihi.
[24] A me nescio quis exit: concede hinc domum,

1 Reputabit, considerabit, id est, nihil pensi habebit, an id, quod petet, sit malum, an bonum: licitum, an illicitum. 2 Bona tua perdi. 3 Filium tuum Cliniam perire luxu. 4 Si denegaveris dare filio, quantum postulaverit. 5 Continuo eo confugiet, decurret, ut minitetur, se hinc a te abiturum: qua scilicet una re animum se tuum expugnare posse, probe intelliget. 6 Posse. 7 Nisi omnia dederis. 8 Videris mihi. 9 Veritatem. 10 Somnum non admiserunt hac nocte, non senserunt oculi mei, id est, ego certe hac nocte non dormivi. Est autem Hebraismus *videre somnum*, ut *videre mortem*. *Somnum* autem *videre*, dicuntur, qui somno sopiuntur. 11 Cogito & in animo verso. 12 Quomodo. 13 Redderem. 14 Da, porrige mihi dextram manum: nos enim confirmaturi quidquam, alicujus dextram poscere solemus. 15 In posterum. 16 Ut filium mihi restituas aliqua ratione, ut velle te facere dixisti. 17 Servos. 18 Me fallere. 19 Properent, festinent. 20 Filio. 21 Ut maturent, & filium videas. 22 Conveniendus, ambiendus, rogandus. Inde frequentativum *prensare*. Livius. *Supplex* prehensat *homines*: Tacitus; *Genua circumstantium* prensare. Sumptum est ab eo, quod demulcebantur placide ab illis, a quibus aliquid petebatur. 23 Compellendus, ut sc. deducat filium ad te, efficiat, ut ejus præsentia reficiaris. 24 E domo mea. Nomen personæ pro rei nomine.

Ne

Ne nos inter nos [1] congruere sentiant.
Paulum hoc negoti [2] mihi obstat: Simus & Crito,
Vicini nostri, hic [3] ambigunt de finibus:
[4] Me cepere arbitrum: ibo, ac [5] dicam, [6] ut dixeram,
Operam daturum me, hodie non posse his dare:
[7] Continuo hic adero. *ME.* ita [8] quæso. [9] Di vostram fidem!
Itan' [10] *comparatam esse hominum naturam omnium,*
[11] *Aliena ut melius videant & dijudicent,*
Quam [12] *sua?* an [13] eo fit, quia in [14] re nostra aut [15] gaudio
Sumus [16] præpediti nimio, aut [17] ægritudine?
[18] Hic [19] mihi nunc quanto plus sapit, quam egomet mihi?
CH. [20] Dissolvi me, [21] otiosus operam ut tibi darem.

1 Convenire, conspirare. 2 Me impedit, quo minus operam tibi dem: sequitur enim, *Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem*: 3 Litigant, altercantur de limitibus sive terminis agrorum suorum. Al. *ambigui*, id. ambigentes, litigantes. Tacitus: *futuri ambiguus* id. de futuro ambigens. *Ambigo* proprie significat circumago: unde *ambages* verborum circuitus dicuntur. Quoniam vero ii, qui in ancipiti sunt, circumvertere mentem, & agitare animo solent, factum est, ut *ambigo* pro dubito sumatur. 4 Elegerunt me judicem, ut totius negotii habeam arbitrium & facultatem. *Arbiter* enim est judex, qui totius rei habet potestatem, lectus ab iis, qui litigant: vel proprie *arbiter* est tertius, qui alienæ rei quasi testis interest: ab *arbitrando* dictus, id est, existimando: ejus enim officium est judicare, non ex lege & stricto jure, sed prout ipse æquum esse existimet. Hinc *arbitrarium* dicitur, quod alicujus arbitrio est relictum. Unde *arbitraria pœna* dicitur, quæ non lege statuta est, sed judicis arbitrio relicta. 5 Vicini. 6 Me non posse vacare negotiis eorum, sicut promiseram me vacaturum eorum controversiæ. 7 Statim. 8 Ut facias. 9 Abeunte Chremete, hæc secum Menedemus loquitur. 10 Constitutam, ordinatam esse, διατεταχθαι: Sic Phorm. 1, 1, 7. *Quam inique comparatum est, ii, qui minus habent, ut semper aliquid addant divitioribus!* 11 Negotia aliorum. 12 Propria negotia. 13 Ideo fit, id. an ea est causa? 14 Proprio negotio, causa nostra. 15 Nimia lætitia, qua blandimur nimium nobis in re nostra. 16 Impediti, quominus recte judicemus. 17 Nimio animi dolore, quo nimium nobis metuimus, & de rebus nostris desperamus. 18 Chremes. 19 In meum commodum. 20 Expedivi me hoc negotio. 21 Ut nulli labori vacans te adjuvem. Sic Phorm. 1. 2. 37. *Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.* Verba sunt redeuntis Chremetis.

ACTUS

ACTUS III. SCENA II.

SYRUS, CHREMES.

SY. HAc illac [1] circumcursa: inveniendum est [2] tamen
[3] Argentum; [4] intendenda in [5] senem est fallacia.
CH. [6] Num me fefellit, hosce id struere? [7] videlicet
Est Cliniæ [8] ille servus [9] tardiusculus:
[10] Idcirco [11] huic nostro tradita est [12] provincia.
SY Quis hic loquitur? perii! numnam [13] hæc [14] audiit? *CH.* [15] Syre. *SY.* [16] hem.

1 Cursita per hanc partem & per illam. Hæc Syrus secum loquitur. Instigat autem Syrum Chremes ad fallaciam, qua argentum a Menedemo Cliniæ extorqueretur, faciendam: sed suo malo incidit in foveam, quam fecit: nam hac occasione sua ipsius conjectura & solertia fallitur. 2 Etiamsi hoc sæpe tentem Al. *enim*. 3 Clitiphoni scilicet, quod Bacchidi det. 4 Exercenda, struenda. *Intendere* proprie dicuntur venatores, cum retia feris capiendis intendunt, aut cum intendunt arcus, id est, vehementer tendunt. *Intendere* per similitudinem est animadvertere, & sollicite ac diligenter animo spectare. Virg. Æn. 5. Intenti *expectant signum*. Hinc *intendere animum rei alicui*, est animum alicui rei adjicere aut applicare. 5 Chremetem: sed Chremes intelligit Syrum id dicere de Menedemo. 6 Num latuit me, id est, nonne prædixi, bene scivi, hosce servos & adolescentes ibi esse, comminisci ac machinari id, ut pecunias a Menedemo haberent? Prædixerat enim hoc Menedemo, scena præced. v. 62. & seq. Quo enim magis decipitur bonus ille Chremes, eo magis sua sagacitate sibi placet: sicut in Andria Simo. 7 Certe. 8 Dromo. 9 Aliquanto tardior meo servo, vel aliquantum tardus, minus astutus, &(ut infra est v. 34.) stolidus, scilicet ad fabricam aliquam fingendam, ad intendendam fallaciam. 10 Quia Dromo est ineptus ad hanc rem. 11 Servo Syro. 12 Negotium, onus, munus fallendi Menedemum, sive quærendæ per technas pecuniæ, commissum est. Metaph. a consuetudine Romanorum, apud quos, qui Magistratum gerebant, alii alias provincias sortiebantur. *Provincia* enim dicitur onus cujuslibet rei bene gerendæ. Nam regiones longe ab Italia bello acquisitæ, *Provinciæ* dictæ sunt, a *porro*, vel a *procul vincendo*: ad quas Prætores, quia cum officio & onore, id est, ut illis præessent, mittebantur, officia quoque *Provinciæ* nominantur. 13 Quæ dixi de inveniendo argento. 14 Chremes herus. 15 Vocat eum Chremes. 16 Q. d. en adsum, here. Est enim vi *hem* respondentis.

CH.

CH. [1] Quid tu iſtic? *SY.* [2] recte: equidem te [3] demiror, Chreme,
[4] Tam mane, qui heri tantum biberis. *CH.* [5] nihil nimis.
SY. Nihil, [6] narras? [7] viſa vero eſt, quod dici ſolet,
[8] *Aquilæ ſenectus*. *CH.* [9] eja: *SY.* mulier eſt [10] commoda, &
[11] Faceta hæc [12] meretrix. *CH.* ſane [13] idem viſa eſt mihi.
SY. Et quidem hercle forma [14] luculenta. *CH.* [15] ſic ſatis.
SY. [16] Ita [17] non ut olim, ſed uti nunc, ſane [18] bona:
Minimeque miror, [19] Clinia [20] hanc ſi [21] deperit:
Sed [22] habet patrem quendam [23] avidum, miſerum atque [24] aridum,

1 Scilic. *dicis tecum?* 2 Nihil. Hæc particula eſt detrectandi reſponſionem ad id ipſum, quod quæritur, iis uſitata, quibus hæret lingua, neque occurrit, quid conſentanee reſpondeant: ut Adelph. 4, 5, 19. *Æs. perii!* M: *quid eſt?* *Æs. Nihil*: recte: *perge*. 3 Valde miror. *De* enim auget hic ſignificationem. 4 Scilic. *ſurrexiſſe*, *prodire*. 5 Non nimis, ſcili. *bibi*. Mirum igitur non eſt, tametſi maturius ſurrexi. 6 Ais? 7 In te. 8 Ut ſcil. plus biberis, quam ederis, quemadmodum aquila annoſa. Eſt enim Proverbium de ſenibus bibacibus magis, quam edacibus. Nam Plinius refert, aquilas neque ſenio, neque ægritudine oppetere, ſed fame: in tantum ſuperiore accreſcente roſtro, ut aperiri non queat: ideoque aquilam tantum in ſenecta bibere, aut de præda ſanguinem ſugere. Syrus ergo adulatur iſtis verbis Hero, quod pridie ſtrenue bibiſſet in convivio, ut avocet eum a prima interrogatione. Vide proverb. *Aquilæ ſenecta*. 9 Hic corripientis eſt, vel monentis, ut taceat. Sic alibi: Eja, *haud ſic decet*. 10 Tractabilis, facilis & jucundæ converſationis, quæ ſe. ſe aliorum moribus accommodat. Alium ſermonem arripit de meretrice, quo ſibi aditum faciat ad dolum. 11 Feſtiva, urbana, quæ eſt ſermone jucundo. *Facetus* enim dicitur, qui facit verbis quod vult. 12 Bacchis, quæ eſt apud Cliniam. 13 Eſſe commoda & faceta. 14 Eleganti ac ſplendida. *Luculentum* proprie id dicitur, quod eſt luce plenum, perſpicuum. Cic. *Camino* luculento *utendum*. 15 Mediocriter, non nimis. Frigidiuſcule enim ejus formam laudat. 16. Tali forma eſt prædita. 17 Formoſæ erant mulieres: aſſentatur enim Syrus ſeni *laudatori temporis acti, Se puero*. 18 Venuſta. 19 Perſuadere vult Chremeti, hanc eſſe amaſiam Cliniæ. 20 Quæ eſt tam luculenta forma: 21 Ardenter & impatienter amat. 22 Clinia. 23 Avarum, cupidum pecuniæ. 24 Illiberalem, difficilem ad aliquid dandum. Metaphora eſt a terra, quæ nihil producit.

1 Vi-

[1] Vicinum hunc: noſtin'? at quaſi [2] is non divitiis
Abundet, gnatus [3] ejus [4] profugit [5] inopia.
Scin' eſſe [6] factum, ut dico? *CH.* [7] quid ego neſciam?
[8] Hominem piſtrino dignum! *SY.* [9] quem? *CH.* iſtunc [10] ſervulum
Dico [11] adoleſcentis. *SY.* [12] Syre, tibi timui [13] male.
CH. [14] Qui paſſus eſt [15] id fieri. *SY.* quid [16] faceret? *CH.* rogas?
Aliquid [17] reperiret, [18] fingeret fallacias,
[19] Unde eſſet adoleſcenti, [20] amicæ quod daret,
Atque hunc [21] difficilem, [22] invitum [23] ſervaret ſenem.
SY. [24] Garris. *CH.* [25] hæc facta ab [26] illo [27] oportebant, Syre,

1 Menedemum. 2 Pater. 3 Vicini. 4 Profugus fuit, id eſt, in Aſiam militatum abiit. *Profugus* enim is dicitur, qui a patria, domicilio, iiſve finibus, in quibus antea vivebat, profugit. Sic Horatius Scythas appellat *profugos*, quod domicilia mutent. 5 Egeſtate. 6 Sc. *ita*. 7 Hoc eſſe factum, *vel* talem eſſe vicinum. Affirmantis eſt. 8 O hominem dignum, qui detrudatur & deſtinetur ad circumagendas molas truſatiles! id eſt, ſervorum ſupplicio dignum. 9 Dicis eſſe piſtrino dignum? Videri enim poterat Chremes hæc de Menedemo dicere: ſed cum domini, nec liberi in piſtrinum relegarentur, ignoravit Syrus, de quo Chremes loqueretur. Voluit autem ad Dromonem ſermonem deflectere Chremes, ut viam ſibi ſterneret ad inſtruendum Syrum de intendenda in ſenem fallacia. 10 Dromonem; 11 Cliniæ. 12 Averſus hæc ſecum loquitur Syrus. Nam *conſcius ipſe ſibi de ſe putat omnia dici*. 13 Valde. 14 Servulus adoleſcentis. Proſequitur enim ſermonem ſuum Chremes. 15 Ut herilis filius fugeret militatum, neque eum retinuerit. 16 Feciſſet. 17 Excogitaſſet, commentus fuiſſet. 18 Finxiſſet contra Menedemum. 19 Ex quibus fallaciis aliquid eſſet, id eſt, haberet adoleſcens. 20 Bacchidi. 21 Moroſum. 22 Contra ſuam voluntatem, repugnantem. 23 Conſervaſſet Dromo Menedemum, qui ſe perdit & continuis excruciatur laboribus: vel *ſervaret*, id eſt, doloſe obſervaſſet atque adortus fuiſſet ſenem, & illi, nactus opportunitatem, inſidias, auferendo pecuniam, ſtruxiſſet: quod declarat illud Syri, quod ſequitur: *Eho quæſo, laudas qui heros fallunt?* 24 Nugaris, jocaris, aliter, quam loqueris, ſentiens. Metaph. ab avibus. 25 Ut fingeret fallacias. 26 Servulo. 27 Sic. Andr. 3, 2. *Adhuc Archillis quæ adſolent, quæque oportent, &c.*

SY.

SY. [1] Eho, quæſo, [2] laudas, qui [3] heros fallunt? *CH.* [4] in loco

Ego vero [5] laudo. *SY.* [6] recte ſane. *CH.* quippe quia

Magnarum ſæpe [7] id remedium [8] ægritudinum eſt.

[9] Jam [10] huic manſiſſet unicus [11] gnatus domi.

SY. [12] Jocone an ſerio [13] illæc dicat, neſcio;

[14] Niſi mihi [15] quidem [16] addit animum, [17] quo lubeat magis.

CH. Et nunc quid [18] expectat, Syre? [19] an, [20] dum hinc [21] denuo

[22] Abeat, cum [23] tolerare [24] hujus ſumptus non [25] queat?

Nonne [26] ad ſenem aliquam [27] fabricam [28] fingit? *SY.* [29] Stolidus eſt.

CH. At te [30] adjutare oportet [31] adoleſcentuli

Cauſa. *SY.* Equidem [32] facile facere poſſum, ſi jubes:

1 Admirantis & interrogantis. 2 Servos illos. 3 Dominos ſuos. 4 Cum fallunt ſuos heros in tempore, cum *locus*, id. occaſio, & opportunitas poſtulat. Sic infra 4, 5. *Obſecundato* in loco. Et Cato: *Stultitiam ſimulare* loco *prudentia ſumma eſt*. 5 Servos illos. 9 Sc. *dicis*. 7 Falli in loco heros per ſervum. 8 Miſeriarum, dolorum animi & corporis. 9 Si fefelliſſet herum ſuum. 10 Seni Menedemo. 11 Filius Clinia. 12 Iterum averſus & ſecum loquitur Syrus. 13 Illa. 14 Niſi quod. 15 Certe. 16 Auget ſuis verbis. 17 Ut magis placeat herum decipere. 18 Servus Dromo. Vult eum incipere. 19 Sc. *hoc expectat*? 20 Donec. 21 Iterum, de nuovo. 22 Diſcedat Clinia a patre. 23 Sufferre, id eſt, cum amicæ ſumptuoſæ non habebit quod det. 24 Amicæ Bacchidis. 25 Clinia. 26 Contra ſenem, id eſt, ad ſenem decipiendum, κατὰ τῦ γέροντος. 27 Machinationem, id eſt, fallaciam. A bellicis machinis, quibus urbes expugnantur. Metaphora: ſunt enim *fabricæ* illa inſtrumenta & machinæ bellicæ. quibus urbes expugnantur, ut ſunt *cuniculi*, *arietes*, &c. 28 Comminiſcitur, excogitat Dromo? 29 Ipſe ſervus fatuus eſt, quaſi qui proprie accedat ad naturam ſenſumque pecudum, nec mica ſalis eſt in eo. Negat ergo Syrus in Dromone facultatem eſſe inveniendi argenti ob ſtoliditatem adjunctam, ut Chremetem magis incitet, & ad demandandam ſibi provinciam provocet, ac ipſe poſtea ſit extra telorum jactum, ſi res male ceciderit. 30 Illum ſervum adjuvare ad fabricam faciendam ſeni. 31 Cliniæ. 32 Ut adjutem Dromonem.

Ete-

Etenim, quo pacto [1] id fieri soleat, [2] calleo.
CH. Tanto hercle [3] melior. *SY.* [4] non est mentiri meum.
CH. [5] Fac ergo. *SY.* at [6] heus tu, [7] facito dum [8] eadem hæc memineris.
[9] Si quid [10] hujus simile forte aliquando evenerit,
[11] Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.
CH. [12] Non usus veniet, spero. *SY.* spero hercle ego quoque:
[13] Neque eo nunc dico, quo quidquam [14] illum senserim:
[15] Sed si quid, ne quid: quæ sit [16] ejus [17] ætas, vides,

1 Soleant senes decipi, & filii retineri. 2 Optime scio: ut qui in talibus jam fecerim callum. *Callere* enim, est perfecte scire; quod sicut pes vel manus ex longo labore callum facit; ita mens longa experientia facit habitum quendam rerum, in quibus versatur. Ut Adelph. 4, 1. *Ego illius sensum pulchre* calleo. Est autem *callus* vel *callum* cutis labore viæ in pedibus, aut alio opere in manibus, parteve alia corporis densior facta: a quo fit verbum *calleo*. Unde *callidus*, id est, astutus; & *calliditas*, id est, astutia. 3 Servus es, quam Dromo, qui dominis scias mederi. 4 Meus non est mos mentiri, dissimulator non sum, quod me facturum polliceor, revera præsto, id est, fallo. Infra 4, 4. *Non mea est simulatio*. *Mentiri* est quasi contra *mentem ire*, cum scilicet aliquid dicimus repugnante mente, seu cum aliud ore loquimur, quam mente sentiamus. 5 Igitur, quia tu calles, adjuva ad fallendum senem. 6 Monentis est. 7 Dato operam: ut *agedum*, *adesdum*, & similia. 8 Quæ jubes me facere. 9 Ordo est: *Si forte aliquando evenerit (ut sunt humana) ut filius tuus faciat aliquid simile hujus*. 10 Hujus facti Cliniæ, sc. ut esset amator. 11 Ut sunt res humanæ variabiles. Nam *cuivis accidere potest quod cuiquam potest*. Ne quid autem ad ornandum nimium desit, etiam sententias loquitur carnifex. 12 Non eveniet. 13 Neque eo nomine, ea causa hoc dico, quasi quidquam senserim filium tuum hujusmodi rerum cogitare, aut tales sibi in animo parare cupiditates. 14 In illo. 15 Sed ideo tantum dico, ut si quid forte ejus generis præter spem nostram eveniret unquam, ne quid ægre feras tum, aut mireris, filio tuo me adjutorem esse, sicut nunc Cliniæ amori me subservire jubes. Gemina hic ergo est Aposiopesis. 16 Filii tui. 17 Adolescentia, quæ amori est obnoxia, & affectibus plus, quam consilio, & ratione, ducitur, summumque bonum in amore collocat: ut infra 4, 3. docet Terentius.

i Et

[1] Et næ ego te, si usus veniat, magnifice, Chreme,
Tractare possim. *CH.* [2] de istoc, [3] cum usu venerit,
Videbimus quid [4] opus sit: nunc [5] istuc age.
SY. [6] Nunquam [7] commodius unquam horum audivi loqui,
[8] Nec, cum malefacere crederem mihi [9] impunius
Licere: quisnam [10] a nobis egreditur foras?

1 Et certe, ego te ad eundem modum, si accidat, tractare possem, ut decipiaris, quemadmodum me jam decipere jubes. Nam ipsum, *tractare*, non significat fallere: sed a consequenti, qui perite tractat animos hominum, facile fallit. 2 De ista re, quam times eventuram filio. 3 Cum acciderit. 4 Facto. 5 Falle vicinum Menedemum, *vel*, ut Cliniæ impetretur pecunia. 6 Hæc secum loquitur Syrus, digresso jam domum Chremete. 7 Magis ex animi mei sententia, quam nunc. 8 Nec unquam fuit tempus, cum crederem, mihi licere cum majori impunitate aliquid mali moliri. Al. *male facerem*, id est, nec unquam fuit tempus, quo, vel ubi crederem impunius mihi licere id facere, cum malefacerem. 9 Al. *impune*. 10 Domo nostra.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

CH. [1] Quid istuc, quæso? [2] qui istic mos est, Clitipho? itane fieri
Oportet? *CL.* quid ego feci? *CH.* vidin' ego te [3] modo manum in sinum [4] huic
Meretrici [5] inserere? *SY.* [6] acta est res: perii! *CL.* [7] mene? *CH.* [8] hisce oculis, ne nega.

1 Scilicet *rei est*, id est, quid hoc sibi vult? Chremes a sermone Syri digressus, cum primo ingressu in ædes suas deprehendisset Clitiphonem ludentem cum Bacchide, quam Cliniæ amicam credebat, regreditur, eumque sevocat, atque cum eo injuriam hanc, quasi amico factam, expostulat. 2 Qui isti sunt mores? 3 Statim. 4 Bacchidi: 5 Imponere, immittere. 6 Actum est de hac re, id est, de extorquenda dolo pecunia. Apud se hoc dicit Syrus. 7 An vidisti me inseruisse manum in sinum? 8 Scilic. vidi: δεικτικῶς

Facis

Facis [1] adeo [2] indigne injuriam [3] illi, [4] qui non abstineas manum:
Nam istæc quidem [5] contumelia est, [6] hominem amicum [7] ad te recipere,
Atque ejus amicam [8] subagitare: [9] vel heri in [10] vino quam [11] immodestus
Fuisti! *SY.* [12] factum est. *CH.* quam molestus! [13] ut equidem,
[14] Ita me Dii ament, metui, equid futurum denique esset! novi ego
Amantium animum: [15] graviter advertunt, quæ non [16] censeas.
CL. [17] At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater.
CH. [18] Esto: [19] at certe concedas ab ore [20] eorum aliquantisper aliquo.
[21] Libido multa fert, [22] ea facere prohibet tua præsentia.
Ego de me facio conjecturam: nemo est [23] meorum [24] hodie,
Apud quem [25] expromere omnia mea [26] occulta, Clitipho, audeam.

1 Certe. 2 Indecenter. 3 Hospiti tuo Cliniæ. 4 Quod non reprimas manum tuam ab attrectatione amicæ illius. 5 Magnum dedecus. 6 Cliniam: fecit ergo hoc Clitipho contra jus hospitii. 7 In domum tuam convivio excipere. 8 Protervius & lascivius attrectare. Plaut. Mil. *Neque ego unquam alienum scortum subagito in convivio.* 9 Etiam, id. ut cetera omittam. 10 Sc. *potando*, id. inter bibendum: vinum enim *lac Veneris* dicitur. Al. *in convivio*. 12 Importunus. 13 Testatur & hoc contra herilem filium Syrus, quo se insinuet magis in gratiam heri. 14 Quantum, quam: sicut recte Calphurnius explicat. Ergo *ut metui*, id. quantus me metus incessit! 15 Jurandi est & affirmandi. 16 Accurate animadvertunt. In amore enim omnia sunt suspecta, congressus, colloquia, risus, præbitiones, &c. 17 Judices eos advertere. 18 Sed mihi tantum habet fidei Clinia, ut nihil turpe in hac re a me metuat. 19 Sit ita sane, fac ita esse. Concessio. 20 Sed saltem conferas te in aliquem locum aliquandiu a conspectu & præsentia eorum: 21 Cliniæ & Bacchidis. 22 Amor multos gestus affert, seu multorum malorum causa est. 23 Quæ libido fert. 24 Amicorum. 25 In hunc usque diem. 26 Detegere, exponere, eloqui. Metaphora a penu. 27 Arcana cordis, quæ liceant & non liceant apud amicos.

1 Apud

[1] Apud alium [2] prohibet [3] dignitas: apud [4] alium
[5] facti pudet,
Ne [6] ineptus, ne [7] protervus videar: [8] quod illum facere credito.
[9] Sed nostrum est intelligere, [10] utcunque, atque
[11] ubicunque opus sit, [12] obsequi.
SY. [13] Quid istic narrat? *CL.* [14] perii! *SY.* Clitipho, [15] hæc ego [16] præcipio tibi:
Hominis es [17] frugi & [18] temperantis functus [19] officium. *CL.* tace,
[20] Sodes. *SY.* [21] recte sane. *CH.* Syre, [22] pudet me. *SY.* credo, [23] neque id injuria:
[24] Quin mihi molestum est. *CL.* [25] pergin'? *SY.* [26] hercle verum dico, quod videtur.
CL. Nonne accedam ad [27] illos? *CH.* [28] eho quæso, [29] una accedundi via est?

1 Enumeratio per distributionem. 2 Ne expromam mea occulta. 3 Gravitas & auctoritas ejus. 4 Amicum. 5 Immodestioris. 6 Neque in dicendo, neque in jocando, aut tempus, aut locum, aut dignitatem servans meam. 7 Lascivus, audax. 8 Tali etiam animo Cliniam esse credas, ut amori pudeat indulgere sub tuis aut aliorum oculis, ut abstineat ab iis, quæ animus fert. 9 Sed ad nos spectat scire, etiamsi nihil dicant amici. 10 Quocumque modo, quacumque occasione. 11 Quocumque loco. 12 Amicis inservire ac morem gerere. 13 Audin' quid tuus dicat pater? Viden' quam merito te culpet, ut ego frustra te monuerim? 14 Amoris impatientia simul & paternis illius admonitionibus. 15 Eadem quæ pater tibi mandavit. 16 Al. *præcepi*. 17 Probi. 18 Modesti. Ironia: q. d. minime tu quidem fecisti, quod hominem frugi & temperantem par erat facere. 19 Antique pro *officio*. 20 Rogo, precor. 21 Aut Clitiphonem recte fecisse, per Ironiam, aut se recte dixisse, ac merito eum reprehendisse, dicit Syrus. Placet prius. 22 Filii causa sive petulantiæ filii Clitiphonis. 23 Non immerito, id est, merito te pudet. 24 Quin etiam mihi, qui non sum pater, tædiosum est, id est, ego juxta tecum hoc ægre fero, quod tuus filius adeo sit intemperans. 25 Meo patri, sponte satis irato, assentiri & assentari? 26 Dico quod res est, pergo omnino, & loquor, ut sentio. Syrus enim, ut mimo serviret, per totam hanc scenam adversari videtur Clitiphoni. 27 Cliniam & Bacchidem. 28 Admonentis hic est. 29 An hæc tantum ratio est accedendi ad eos, ut te, velut tertium, ipsorum amoribus immisceas & adjungas? Q. d. licet quidem accedere; sed non ista ratione, scilic. lascivia & protervia, imo honeste & licite. Al. sic: An ulla honesta est ratio, qua te amantibus tertium velut arbitrum adjungas?

SY. [1] Actum est: [2] hic prius se [3] indicarit, quam
ego [4] argentum effecero.
Chreme, vin' tu homini stulto mihi [5] auscultare?
CH. quid faciam? *SY.* jube [6] hunc
Abire [7] hinc aliquo. *CL.* quo ego hinc abeam?
SY. quo? quo libet: [8] da illis locum:
Abi deambulatum. *CL.* [9] deambulatum, quo? *SY.*
[10] vah! quasi desit [11] locus.
Abi sane [12] istac, [13] istorsum, quo vis. *CH.* recte [14] dicit [15] censeo.
CL. [15] Di te [17] eradicent, Syre, [18] qui me hinc
extrudas. *SY.* at tu pol tibi
Posthac [19] comprimito istas [20] manus.
[21] Censen' vero? quid [22] illum porro credis facturum, Chreme,
Nisi eum, quantum Di dant [23] opis tibi, [24] servas, [25] castigas, [26] mones?
CH. Ego [27] istud curabo. *SY.* atqui [28] nunc, here, [29] hic tibi [30] asservandus est.

1 De nostra causa. Dictum desperantium de re aliqua. Hæc secum loquitur Syrus. 2 Clitipho. 3 Indicaverit, id est, prodet amorem suum patri. 4 Pecuniam, quam det Bacchidi, a sene extorsero. 5 Aures præbere, obedire, consilium meum sequi? 6 Filium Clitiphonem. 7 Ex ædibus. 8 Cede paululum Cliniæ & Bacchidi, ut patri satisfaciat. 9 Sicilic. *abibo*? Repetit per indignationem. 10 Interjectio admirantis vel irridentis. 11 Quo possis deambulare. 12 Ista via. Adverbium est per locum. 13 Istuc versum. Ad locum. 14 Syrus. 15 Judico tibi ita faciendum esse, ut abeas. 16 Imprecantis est formula. 17 Extirpent, id est, funditus ac radicitus te evellant & e medio tollant. 18 Quod me invitum ab amica, vel ex ædibus exturbes, ejicias. 19 Contineto, id est, noli tu Clitipho inserere manum in sinum meretricis. 20 Quas in sinum Bacchidis inseruisti: qua re venisti in suspicionem patris. 21 Quid tibi videtur? Eugraphius de blandimento servi ad herum accipit. Guyetus personas ita distinguit, ut hæc verba, *Censen' vero*, Syro tribuat, id est, idne vero censes, Syre, mihi manus esse comprimendas? ἐπιφώνημα: sequentia vero Syro. 22 Clitiphonem, qui est tam immodestus. 23 Facultatis, potestatis. 24 Observas diligenter, consideras, quid agat. 25 Increpas, reprehendis. 26 Assidue scil. ut desistat. 27 Ut servem filium meum. 28 Ab hoc ipso tempore. 29 Filius tuus Clitipho. 30 Custodiendus & observandus.

CH.

CH. Fiet. *SY.* [1] si sapias: nam [2] mihi jam minus minusque obtemperat.

CH. [3] Quid tu? ecquid de [4] illo, [5] quod dudum tecum egi, egisti, Syre? aut

Reperisti quod placeat, an nondum etiam? *SY.* de [6] fallacia

Dicis? [7] st', inveni [8] quandam nuper. *CH.* [9] frugi es: [10] cedo, quid id est?

SY. Dicam: Verum, ut [11] aliud ex alio [12] incidit. *CH.* [13] quidnam, Syre?

SY. [14] Pessima [15] hæc est meretrix. *CH.* [16] ita videtur. *SY.* imo, [17] si scias:

Hoc vide, quod [18] inceptet facinus. Fuit quædam [19] anus Corinthia

[20] Hic [21] huic [22] drachmarum argenti [23] hæc mille [24] dederat mutuum.

CH. [25] Quid tum? *SY.* [26] ea mortua est: reliquit [27] filiam adolescentulam:

1 Si cupias filio consultum, eum in tempore asservabis. 2 Mea consilia & admonitiones minime sequitur. 3 Scilicet dicis? Exquirit fallacias, quibus decipere velit Menedemum. 4 Dolo. 5 De quo paulo ante tecum locutus sum. 6 In senem Menedemum intendenda. 7 Nota est indicendi silentium: quasi nolit Syrus fallaciam a se inventam enunciari foras, ne ea forte ad Menedemum permeet. 8 Fallaciam. 9 Servus probus. 10 Dic mihi quænam est illa fallacia? 11 Consilium. 12 Succurrit, id est, non conserto ordine narrationis, sed ut quidque in mentem venerit. Dum enim metuit, senem non admissurum omnia, quæ parabat loqui, non vult videri meditato agere. 13 Scilicet est, quod invenisti? 14 Utpote quæ teneat virginem, quam Syrus illi relictam arrhaboni fingit: & hæc valida est causa ad extorquendum argentum. Deinde *pessimam* appellat, ne ipse videatur cum ea congruere. 15 Bacchis, quæ est in tuis ædibus. 16 Quod sit pessima. 17 Quam sit mala, magis hoc diceres, quod dixisti, vel mirareris. Phrasis est ἐμπέπτωκε, Plauto & Terentio frequentata. 18 Meretrix. 19 Vetula ex Corintho. 20 Athenis. 21 Anui. 22 Centum coronatos, vel decem minas. Drachmæ valuerunt apud Græcos non pluris, quam apud Romanos denarius. Hic *mille* est singularis numeri, & substantivum: jungitur autem semper genitivo, quia substantivum est: sed *mille* adjectivum & pluralis numeri substantivo jungitur, & indeclinabile est. 23 Bacchis meretrix. 24 Dederat mutuo, id est, commodaverat. 25 Quid inde secutum est? 26 Anus Corinthia. 27 Antiphilam.

[1] Ea relicta [2] huic [3] arrhaboni est pro [4] illa argento. *CH.* intelligo.
SY. [5] Hanc secum huc adduxit, eaque est nunc [6] ad uxorem tuam.
CH. Quid tum? *SY.* Cliniam [7] orat, sibi uti [8] id nunc det: [9] illam [10] illi tamen
[11] Post daturam [12] mille nummum: [13] poscit. *CH.* & [14] poscit quidem? *SY.* hui.
[15] Dubium id est? *CH.* ego sic putavi: quid nunc [16] facere cogitas?
SY. [17] Egone? ad Menedemum ibo: dicam [18] hanc esse [19] captam e [20] Caria,

1 Filia adolescentula. 2 Meretrici Bacchidi. 3 Pignori, id est, pro pignore. *Arrhabo* proprie significat id, quod prius datur, ut reliquum reddatur sive solvatur: quod idem significat *arrha*, *arra*. 4 Quod mutuo dederat, id est, pro mille drachmis. 5 Adolescentulam. 6 Apud Cic. & Liv. l. 4. Decad. 3. Ad *exercitum erat*. Item, ad *regem remanserit*. 7 Hæc meretrix Bacchis. 8 Illud argentum, quod ipsa mutuum dederat anui illi Corinthiæ. 10 Puellam Antiphilam, quæ relicta est Bacchidi arrhaboni. 11 Cliniæ. 12 Postea reddituram, sc. *dien*, nempe ad se repignorandum, ne in servitutem venderetur. 13 Mille drachmas, quas vetulæ Corinthiæ dederat Bacchis mutuo. Syrus ergo fingit, voluisse Bacchidem nihil aliud, quam sibi a Clinia repræsentari illas mille drachmas, quibus oppignerata dicebatur Antiphila, postmodum Cliniæ, sui expignorandi causa, reddituras. 14 Pro Antiphila, velut emenda, pretium Clinia pollicetur, quantum petebatur, sive profitetur se paratum hac conditione accipere Antiphilam. Vide Plauti in Mercat. Act. 2. Scenam tertiam & quartam. 15 Miratur Chremes hanc Cliniæ in poscendo facilitatem, & pretium nimis obsequenter Bacchidi pollicendo. 16 An mirandum in amatore? Cui nostra hæc interpretatio non satisfaciet in obscurissimo hoc loco, audiat Guyeti annotationem. *Cliniam orat, ut sibi mane det illud argentum*: *illam* enim *reddituram illi*, scilicet premittit. *Mille* igitur *nummum* sibi debitum *poscit* Bacchis. Cui Chremes avaritiæ meretriciæ gnarus respondet: *Et poscet quidem*, id est poscere non desinet illas mille drachmas, donec a Clinia obtinuerit. Hinc Syrus, ut de re certa & manifesta assentitur εἰρωνικῶς, dicens; *hui, dubium id est?* Cui vicissim Chremes assensum commodat his verbis: *ego sic putavi*, scilicet Bacchidem illud mille nummum poscere non desituram, donec a Clinia extorserit. Expendat lector. 17 In illa causa de fallendo Menedemo. 18 Rogas quid ego facere cogitem? 19 Adolescentulam. 20 Captivam advectam esse Athenas. Virg. 2. Æn. *certantque illudere capto*: de Sinone. 20 Provincia minoris Asiæ inter Lyciam & Ioniam: cujus incolæ vocantur Cares.

Ditem, ?

Ditem, & nobilem: si [1] redimat, magnum inesse in ea lucrum.

CH. [2] Erras. *SY.* quid ita? *CH.* [3] pro Menedemo nunc tibi ego respondeo;

[4] Non emo. *SY.* quid ais? [5] optata loquere. *CH.* atqui non est [6] opus.

SY. Non opus est? *CH.* non hercle vero. *SY.* [7] quid istuc? miror. *CH.* [8] jam scies.

[9] Mane, mane; quid est, quod tam [10] a nobis graviter crepuere fores?

1 Emat & det mille nummum Bacchidi pro illa puella Menedemus. 2 Ita volens eum decipere. Hos versus quatuor Guyetus delet, & vult Chremetem Syri proposito de captiva ex Caria consilio acquievisse. 3 Loco Menedemi. 4 Diceret Menedemus: quia domi habeo filium. 5 Bona verba, [illegible], id. ne dicas hoc mihi accidere posse apud Menedemum. 6 Eam emere. 7 Quaenam est causa. 8 Cur hoc mihi displiceat. 9 Est hic sermonem comprimentis. 10 Nostrae fores tam vehementer apertae sunt?

ACTUS IV. SCENA I.

SOSTRATA, CHREMES, NUTRIX. SYRUS.

SO. [1] Nisi me [2] animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego [3] suspicor,

[4] Is, [5] quicum [6] exposita est gnata. *CH.* [7] quid vult sibi, Syre, haec oratio?

1 Uxor est Chremetis, alloquens nutricem suam de agnoscendo annulo Antiphilae, cum quo fuerat exposita. Haec enim Scena Antiphilae continet agnitionem, unde jurgium inter Sostratam & Chremetem oritur. Chremes enim jusserat exponi partum, si ipsa puellam peperisset; quod factum non est. Post agnitam Antiphilam, Syro alia ratio extorquendi argentum offertur. 2 Cogitatio, conjectura. 3 Esse. 4 Est. 5 Cum quo annulo. Anastrophe. 6 Morti objecta, tradita. Nam *exponere pueros*, est eos morti aut fortunae tradere & objicere: ut cum ponitur puer in fiscella aliqua super flumen, aut in nemoroso aliquo loco deponitur victurus, si possit. Inde infantes abjecti, ut pereant, *expositi* dicuntur. 7 Quid sibi volunt illa uxoris verba? Haec audiens Chremes, neque tamen animadversus ab uxore, alloquitur servum.

SO. [1] Quid est ? [2] isne tibi videtur ? *NU.* dixi equidem, ubi mihi ostendisti, illico,
Eum esse. *SO.* [3] at ut satis [4] contemplata [5] modo sis, mea nutrix. *NU.* [6] satis.
SO. [7] Abi nunc jam intro: atque, [8] illa si jam [9] laverit, mihi nuntia.
[10] Hic ego [11] virum interea [12] opperibor. *SY.* [13] te vult: videas, quid velit.
Nescio [14] quid [15] tristis est: non [16] temere est: metuo quid sit. *CH.* [17] quid fiet?
[18] Næ [19] ista hercle magno jam conatu [20] magnas nugas dixerit.
SO. [21] Ehem, mi vir. *CH.* [22] ehem, mea uxor.
SO. te ipsum quæro. *CH.* loquere, quid velis.
SO. [23] Primum te hoc oro, ne quid credas me [24] adversum edictum tuum
Facere ausam. *CH.* Vis tibi me [25] istuc, etsi incredibile est, credere?
[26] Credo. *SY.* nescio quid peccati portet hæc [27] purgatio.
SO. Meministin' me esse gravidam, & mihi te [28] maximo opere dicere,
Si [29] puellam parerem, nolle [30] tolli. *CH.* scio quid feceris:

1 Alloquitur nutricem, & ostendit ei, vel porrigit annulum. 2 Annulus esse filiæ. 3 Sed scilicet *vide*. 4 Perspexeris, conspexeris annulum. 5 Tantummodo. 6 Sum contemplata annulum. 7 Tu nutrix. 8 Antiphila. 9 Scilicet *se*, id est, lota sit. 10 Ante fores. 11 Maritum meum Chremetem. 12 Pro *opperiar*, antique, id est, expectabo, ut scilicet rem hanc inexpectatam ei narrem. 13 Uxor. 14 Propter quid, cur. 15 Uxor sc. In fine enim Scenæ Sostrata inquit: *Quam timui male, ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollendo, Chreme.* 16 Sine causa, de nihilo. 17 Cum stomacho rejicit admonitionem servi. 18 Certe, profecto. 19 Uxor. 20 Vana & futilia. 21 Interjectio blandientis est. 22 Resalutatio irati senis. 23 Timentis est hoc exordium, & animi male conscii. Sic Parmeno Eun. 5. 6. 24 Contra imperium tuum. 25 Quod nihil fueris ausa adversus edictum meum facere. 26 Age, credo. Ironia. 27 Excusatio Sostratæ. Nam purgatio ante accusationem arguit malefacti conscientiam. 28 Maximopere, serio, graviter, sub gravi pœna edicere. 29 Filias exponebant potius quam filios, ne damno augerent parentes in educandis iis, elocandis atque dotandis. 30 Te nolle ut nutriretur, educaretur. Sic Andr. 1, 3. *Quicquid peperisset, decreverunt tollere.*

1 Su-]

[1] Sustulisti. *SY.* [2] sic est factum domina? [3] ergo
[4] herus [5] damno auctus est.
SO. [6] Minime; sed erat [7] hic Corinthia [8] anus [9]
haud impura: [10] ei dedi
[11] Exponendam. *CH.* o Jupiter! tantam esse in [12]
animo [13] inscitiam?
SO. [14] Perii? quid ego [15] feci? *CH.* at [16] rogitas? *SO.* si [17] peccavi, mi Chreme,
[18] Insciens feci. *CH.* [19] id quidem ego, etsi tu
neges, certo scio,
Te [20] inscientem atque imprudentem dicere ac facere omnia:
Tot [21] peccata in hac re ostendis; nam jam primum, si meum
Imperium [22] exequi voluisses, [23] interemptam oportuit,

1 Educasti contra imperium meum puellam, non exposuisti, sicut ego jussi. 2 Q. d. Si educasti puellam, hera, itaque dominus meus auctus est ingentibus sumptibus, qui in exornanda, elocanda atque dotanda filia faciendi sunt. 3 Quia sustulisti filiam. 4 Herusne Clitipho, an Chremes damno auctus est? Nam utriusque servus Syrus dici potest. Clitiphonem Eugraphius intelligit, quod ei puella cohæres venerit. Malim hic Chremetem accipi: filiarum enim dotes, domos etiam opulentas exhauriunt. 5 Idem Eugraphius hoc nove positum hic putat: sed phrasis vetus est, *mactare malo, damno, infortunio*, & similes. *Mactare* autem est augere. 6 Non sustuli puellam. 7 Athenis. 8 Philtera. 9 Non inhonesta, atque impudica, i. honesta & pudica: *impurus* enim dicitur aliquo vitio maculatus. 10 Anui. 11 Abjiciendam filiam. 12 Hominis, vel tuo. 13 Ignorantiam; scilicet *credibile est*, ut proderet se ipsam, vel proderes te ipsam alteri in facinore, quod celatissimum esse deberet. 14 Ingemiscentis est. 15 Commisi, quod tantopere stomacharis? 16 Quid feceris? 17 In filia exponenda. 18 Ignorans, per imprudentiam, & non dedita opera. 19 Te inscientem facere omnia. 20 Per ignorantiam atque stultitiam, id est, sine consilio & deliberatione. *Prudens* dicitur, qui aliquid sentit sua intelligentia: *sciens* autem est, qui alicujus indiciis rem cognoscit. Itaque *prudens* per se est: *sciens* per alios. Contra *imprudens* dicitur, qui non habet intellectum bonorum & malorum: *Insciens* autem, qui res ignorat, quas deberet cognoscere. 21 Errata, delicta. Exaggerat & amplificat peccata uxoris per enumerationem. 22 Perficere, implere: id est, si mihi voluisses obedire. 23 Filiam interfici. Primum ergo peccatum est inobedientia; quia non exposuit filiam, sicuti jussit maritus.

[1] Non simulare [2] mortem verbis, [3] re ipsa spem vitæ dare.
[4] At id [5] omitto: [6] misericordia, [7] animus maternus: [8] sino.
Quam [9] bene vero abs te [10] prospectum est! quid [11] voluisti? cogita:
[12] Nempe anui illi prodita abs te filia est planissime,
[13] Per te vel uti [14] quæstum faceret, vel uti [15] veniret palam.
Credo id cogitasti: [16] quidvis satis est, [17] dum vivat modo.
Quid cum [18] illis [19] agas, [20] qui neque [21] jus, neque [22] bonum, atque [23] æquum [24] sciunt?
Melius, pejus, prosit, [25] obsit, nihil vident, nisi quod lubet.
SO. Mi Chreme, peccavi, fateor: [26] vincor: nunc hoc te obsecro,

1 Scilicet *oportuit*. 2 Filia, id est, non debuisses eam tollere, aut educare. 3 Ipso effectu, dando scil. eam anui, quæ poterat eam educare, neque exponere. 4 Responsio ad objectionem, sive Concessio per occupationem. 5 Scilicet te debuisse exequi imperium meum. 6 Movit, induxit te, ut id faceres. 7 Prohibuit exponere filiam. 8 Concedo hoc, *vel*, non valde ægre fero, quod non exposueris filiam. 9 Prudenter. Ironia. Q. d. Pejus providisti ac consuluisti filiæ, dando eam turpissimæ vetulæ, quam si interimisses. 10 Provisum, consultum filiæ. 11 Facere, quod non exposuisti filiam. 12 Certe filia reservata, data & commissa est illi vetulæ, ut per te, &c. 13 Tua opera, quia est tradita anui. Festus dicit, *prodere* esse *porro dare* & fallere: & eo modo hic sumi potest. Interdum significat patefacere, indicare quod debet tegi: ut *prodidit me voce*, id est, indicavit. Hinc *proditores* dicuntur, qui indicant, quod celare deberent. *Prodere fidem* est non servare fidem. 14 Prostitueret corpus, turpiter corpore suo pecuniam compararet sive lucrum faceret. 15 Publice plus offerenti venderetur filia in gravem servitutem: a verbo *veneo*, *venis*, id est, vendor. 16 Sive faciat quæstum corpore suo, sive serviat. 17 Dummodo habeat vitam. 18 Hominibus. 19 Agat aliquis. Q. d. Non potest cum illis disputari; non possunt erudiri, quorum pectori tanta inscitia inest, quique libidine animi, non ratione & consilio ducuntur. Hæc ad descriptionem inscitiæ pertinent, quam Sostratæ Chremes tribuit. 20 Homines. 21 Normam vivendi. 22 Quod honestum est actu. 23 Quod justum est. 24 Intelligunt. 25 Noceat. 26 Tuis argumentis, ut cognoscam me peccasse.

Quan-

Quanto tuus eſt animus [1] natu gravior, [2] ignoſcentior,
Ut meæ [3] ſtultitiæ in juſtitia tua ſit aliquid [4] præſidii.
CH. [5] Scilicet equidem iſtud [6] factum ignoſcam: verum Softrata
[7] Male docet te mea [8] facilitas multa: [9] ſed iſtud, quidquid eſt,
[10] Qua hoc occeptum eſt cauſa, loquere. *SO.* ut ſtultæ & miſeræ [11] omnes ſumus
[12] Religioſæ; [13] cum exponendam do illi, de [14] digito annulum
Detraho; & [15] eum [16] dico ut una cum puella exponeret;
Si [17] moreretur, ne [18] expers partis eſſet de noſtris bonis.
CH. [19] iſtuc recte; conſervaſti te, atque [20] illam.
SO. is [21] hic eſt annulus.
CH. Unde [22] habes? *SO.* [23] quam Bacchis ſecum adduxit adoleſcentulam. *SY.* [24] hem!
Quid [25] ea narrat? *SO.* [26] ea [27] lavatum dum it, [28] ſervandum mihi dedit.
Animum non adverti primum; at poſtquam [29] aſpexi, illico

1 Annis & experientia prudentior. 2 Sc. *ſit*. *Tanto ſit ignoſcentior*, id eſt, ad ignoſcendum pronior ac facilior. 3 Simplicitati. 4 Protectionis & auxilii. 5 Age. Aſſentientis eſt. 6 Delictum. 7 Tu abuteris mea facilitate. 8 Benignitas, indulgentia. 9 Sed qualecunque iſtud factum fuerit de exponenda filia. 10 Qua cauſa hanc narrationem de expoſita filia occepiſti: quo tendant illi ſermones tui. 11 Nos omnes mulieres. 12 Superſtitioſe ſollicitæ; nam apud veteres *religioſus* dicebatur, qui nimia ac ſuperſtitioſa religione ſeſe alligaverat. 13 Quo tempore trado illi anui Corinthiæ filiam noſtram morti ſeu fortunæ committendam. 14 Meo. 15 Annulum. 16 Dixi anui. 17 Filia. 18 Exſors, ſine parte aut ſorte. Hoc ad ſuperſtitionem referri debet. Eugraphius irrito conatu laborat, quando annotat: *atque enim liberos etiam mortuos, fas erat fraudari bonis*: itaque nec opus eſt leges Atticas de hæreditate filiorum, & dote filiarum huc afferre. 19 Scil. *feciſti*. Εἰρωνικῶς dictum Calphurnius accipit. 20 Filiam. 21 Δεικτικὸν eſt. 22 Annulum. 23 Habeo ab illa adoleſcentula, quam adoleſcentulam, Bacchis ſecum adduxit. 24 Interjectio admirantis & metuentis: timet enim Syrus, ne ſibi præripiatur argenti extorquendi occaſio agnitione Antiphilæ, & ſic amor Clitiphonis deprehendatur. 25 Softrata. 26 Antiphila adoleſcentula. 27 Lotum ſe. 28 Ut ſervarem annulum. 29 Annulum.

[1] Cognovi ; ad te [2] exsilii . *CH.* quid nunc [3] suspicare, aut invenis
De [4] illa ? *SO.* nescio, [5] nisi ex ipsa quæras, unde hunc habuerit.
Si potis est reperiri . *SY.* [6] interii ! plus [7] spei video, quam [8] volo :
[9] Nostra est , ita si est. *CH.* vivitne [10] illa , cui tu [11] dederas ? *SO.* nescio.
CH. [12] Quid renunciavit olim fecisse ? *SO.* [13] id , quod jusseram.
CH. Nomen [14] mulieris [15] cedo quod sit , ut [16] quæratur. *SO.* Philtera.
SY. Ipsa est : mirum , [17] ni illa salva est ; & ego [18] perii . *CH.* Sostrata ,
Sequere me intro hac . *SO.* [19] ut præter spem evenit , quam timui [20] male ,
[21] Ne nunc animo ita esses duro , ut olim in [22] tollenda , Chreme.
CH. *Non licet hominem [23] esse sæpe ita ut vult , si [24] res non sinit.*

1 Esse annulum filiæ. Al. *agnovi*, id est, recognovi, *Agnoscere* enim est proprie id, quod nobis olim aut visum fuit, aut alia quavis ratione notum recognoscere ; id est, iterum noscere. 2 Celeriter exultans exivi. 3 Putas. 4 Filia tua. 5 Nisi quod censeo consultum esse, ut ex ea puella percuncteris, si illud potest reperiri, unde hunc annulum habuerit. 6 Perii! Syrus hæc propterea dicit, quod videt interiisse spem Menedemi decipiendi, adeoque suum consilium interverti. 7 Sc. *Antiphilæ*. 8 Sc. *mihi* aut *Clitiphoni*. Non enim vult Syrus agnosci Antiphilam priusquam interceperit argentum, quod detur Bacchidi. Hæc verba imperite Calphurnius Sostratæ tribuenda putat : dum non intellexit ἐμφατικῶς dictum. Melius Eugraphius interpretatur. 9 De nostra familia, id est, filia heri & heræ est, si ita sese res habet, ut narrat hera mea Sostrata. 10 Anus. 11 Filiam exponendam. 12 Quid vetula illa retulit tibi se fecisse quondam, cum ei dederas, an, sc. exposuisse se diceret, uti erat jussa ? 13 Renunciavit se fecisse id, quod ei præceperam, scil. se exposuisse filiam. 14 Anus. 15 Dic. 16 Investigetur. 17 Nisi Antiphila incolumis est : 18 Quia auferendæ pecuniæ est mihi prærepta occasio. 19 Quantum accidit ex insperato, ut. sc. tu efficereris ita placatus. 20 Misere, valde. 21 Quod haberes nunc animum tam inexorabilem, implacabilem. 22 Educanda filia. 23 Esse ita, id est, talem esse. 24 Opportunitas, vel facultas non patitur, paupertie premente.

1 Nunc

[1] Nunc ita tempus est mihi, ut cupiam filiam, [2] olim nil minus.
SY. [3] Nisi fallit me [4] animus, [5] haud multum a me aberit infortunium;
Ita hercle in [6] angustum [7] oppido nunc [8] meæ coguntur copiæ:
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resciscat senex.
Nam quod [9] sperem de [10] argento, aut [11] posse postulem me [12] fallere,
Nihil est: [13] triumpho, si licet me latere [14] tecto abscedere.
[15] Crucior, [16] bolum tantum mihi ereptum tam subito e faucibus.

1 Nunc ita fortuna mea postulat, ut optem habere filiam. 2 Quondam; cum jussi exponendam, & in tenui fortuna eram, nihil minus cupiebam, quam habere filiam paupertie premente, rebusque non sinentibus. 3 Nisi fallor. Hinc in plerisque libris nova incipit Scena. 4 Qui præsagit mihi aliquid mali. 5 Non longe. 6 Arctissimum locum. 7 Valde. 8 Meus compellitur & constringitur exercitus, id est, mea consilia sive conatus sunt adeo repressi, & in tantum discrimen redacti hac Antiphilæ cognitione, ut, nisi inveniam & excogitem rationem, ne resciscat Chremes Bacchidem a Clitiphone amari, salvi & incolumes esse non possint. Translatio ab exercitu, qui in angustias coactus, non sine magno periculo se expedire valet. 9 Possim sperare. Potentialis modus est. 10 Seni extorquendo, quod dandum est Bacchidi. 11 Instituam. 12 Senem Chremetem. 13 Glorior, lætor more illius, qui triumphavit, si liceat mihi sine ullo periculo malum effugere. Continuat in Metaphora a re militari; ubi agmen iniquitate loci, vel numero hostium oppressum, ab alterutro latere vel tergo in hastam aut scutum se inclinare solet, quasi frontem hosti obvertere, adeoque tuto ac honesto receptu discedere. Muretus a gladiatoribus deducere maluit, qui cum congrediuntur, hoc agunt, non ut auferant vulnera, sed ut adversariis infligant. 14 Absconso, id est, impune. 15 Doleo. 16 Tantum morsum, id est, tantam prædam, id est, opportunitatem fallendi senis subtractam & ademptam mihi de ore ac buccis tam repente. Unde Calphurnius dicit translationem esse ab animalibus, quibus aufertur præda, quæque ea non raro coguntur deserere, quæ jam ore gestant. Usurpatur autem, cum id, quod probe videbamur tenere, præter expectationem subito eripitur.

Quid agam, aut quid [1] comminiscar? [2] ratio de integro ineunda est mihi.

Nil tam [3] difficile est, quin [4] quærendo [5] investigari possit.

[6] Quid, si hoc [7] sic nunc incipiam? [8] nihil est: [9] si sic? [10] tantundem egero.

At sic [11] opinor; non potest: [12] imo [13] optime: [14] euge! [15] habeo optimam.

[16] Retraham hercle, opinor, ad me idem illud [17] fugitivum argentum tamen.

1 Confingam, excogitabo de inveniendo argento. 2 Denuo inveniendus est mihi modus comparandæ sive habendæ pecuniæ. 3 Arduum. 4 Magno studio, labore. 5 Inveniri. 6 Nunc incipit Syrus deliberare, & identidem proponit, & proposita refellit, tandem inventa bona ratione in lætitiam erumpit. 7 Ad fallendum senem. 8 Hoc modo nihil promoveo. 9 Aliquid incipiam. 10 Nihil efficiam. 11 Melius erit, aut, me effecturum aliquid. 12 Correctio. 13 Hoc fieri potest. 14 Vox lætantis est. 15 Scio, inveni optimam rationem, viam extorquendæ a sene pecuniæ. 16 Revocabo, reducam ad me illa ratione aut consilio. 17 Quod me tantopere fugit, ut id assequi non possim, quod non superioribus consiliis consecutus sum. Metaphora a servis fugitivis, qui ex fuga reducuntur domum.

ACTUS IV. SCENA II.

CLINIA, SYRUS.

CL. Nulla mihi res [1] posthac potest jam [2] intervenire tanta,

Quæ mihi [3] ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia [4] oborta est.

[5] Dedo patri me nunc jam, ut [6] frugalior sim, quam vult.

1 Deinceps. Clinia exultat, quod agnita Antiphila mox ei nuptura sit: & a Syro admonetur, ut amici Clitiphonis rem curet in servanda Bacchide. 2 Intercedere, accidere. 3 Tristitiam, animi molestiam. 4 Enata est mihi: ab *oborior*. 7 Trado me totum in patris potestatem, patris me imperio, voluntati dehinc submitto, hostium more, qui de victoria desperantes, se in hostium potestatem dedunt. Sic Andr. 5 2. *Tibi pater dedo: quidvis oneris impone, impera*. 6 Temperantior, modestior.

SY.

SY. [1] Nil me fefellit: [2] cognita eſt; quantum audio [3] hujus verba.
Iſtuc tibi [4] ex ſententia tua obtigiſſe lætor.
CL. O mi Syre, [5] audiſtin' obſecro? *SY.* [6] quid ni? qui [7] uſque una affuerim.
CL. Cui [8] æque audiſti commode quidquam eveniſſe? *SY.* [9] nulli.
CL. Atque [10] ita me Di ament, ut ego nunc non tam [11] meapte cauſa
Lætor, quam [12] illius, quam ego ſcio [13] eſſe honore quovis dignam.
SY. Ita [14] credo: ſed nunc, Clinia, [15] age, [16] da te mihi viciſſim:
Nam [17] amici quoque [18] res eſt videnda, [19] in tuto ut [20] collocetur,
[21] Ne quid de amica nunc ſenex. *CL.* [22] o Jupiter! *SY.* [23] quieſce.
CL. [24] Antiphila mea [25] nubet mihi. *SY.* ſiccine me [26] interloquere?

1 Non erravi, cum ita eſſe indicavi, hæc res non latuit me, hanc rem non ignoravi. 2 Antiphila eſt recognita a parentibus. 3 Cliniæ. Hoc autem ſecum dixit: deinde convertit ſermonem ad Cliniam. 4 Eveniſſe, ſucceſſiſſe tibi ut volebas, ſc. quod habeas jam puellam iſtam, quam deſideraſti jamdudum. Sic in Adel. 3. 3. *Piſces* ex ſententia *nactus ſum*. 5 An intellexiſti rem totam, ut facta eſt, de agnitione Antiphilæ? 6 Quare non audiviſſem? 7 Aſſidue, ſemper, ſc. cum Soſtrata marito commemoraret, quæ ad agnitionem Antiphilæ ſpectant. 8 Ita ut mihi. 9 Evenit æque commode quidquam. 10 Affirmantis ſeu jurantis formula eſt. 11 Mei ipſius. 12 Antiphilæ. 13 Quemlibet honorem meruiſſe. 14 Eſſe honore quovis dignam. 15 Hortantis eſt. 16 Obſequere mihi contra, ut tibi ſum obſecutus; fac, quod peto. *Damus* amicis; *dedimus* tantum hoſtibus. *Damus* proprie animo repetendi; *dedimus* autem quæ in perpetuum damus. Unde *dedere* ſe hoſtibus dicitur; & qui ita ſe dedunt, *dedititii* vocantur. 17 Clitiphonis. 18 Negotium, cauſa. 19 Ut careat periculo culpationis & ignominiæ. 20 Conſtituatur, id eſt, adjuvandus eſt quoque amicus, ne quid illi incommodi accidat. 21 Ne quid de Bacchide reſciſcat Chremes, quod ſit Clitiphonis amica: quia prius volo eum emungere argento. 22 Exclamantis eſt præ magna lætitia. 23 Ab illa gaudii intemperantia, id eſt, noli ſic clamare, ut mihi auſcultes. 24 Hæc cum τῷ *o Jupiter* continuanda ſunt. Commemorat enim ſuum gaudium. 25 *Nubere* eſt mulierum, & regit Dativum. *Ducere* vero eſt virorum, & adſciſcit Accuſativum. 26 Interpellas, impedis, quaſi loqueris inter ſermonem meum, illum tuo interrumpendo. Al. *mihi*.

CL. Quid faciam, Syre mi? gaudeo: [1] fer me. *SY.* [2] fero hercle vero.
CL. [3] Deorum vitam adepti sumus. *SY.* [4] frustra operam, opinor, sumo.
CL. Loquere, audio. *SY.* at jam [5] hoc non ages. *CL.* [6] agam. *SY.* videndum est, inquam,
[7] Amici quoque res, Clinia, tui intuto ut collocetur:
[8] Nam si nunc [9] a nobis abis, & [10] Bacchidem [11] hic relinquis,
[12] Senex rescifcet illico esse amicam [13] hanc Clitiphonis:
Si [14] abduxeris, [15] celabitur itidem, ut celata [16] adhuc est.
CL. At enim [17] istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis [18] adversum:
Nam [19] quo ore [20] appellabo patrem? [21] tenes, quid dicam? *SY.* [22] quidni?
CL. [23] Quid dicam? [24] quam causam afferam? *SY.* quid? nolo [25] mentiare:
[26] Aperte, ita ut res sese habet, [27] narrato. *CL.* [28] quid ais? *SY.* [29] jubeo,

1 Patere, tolera verba mea inconsiderata. 2 Fero te equidem, sed ægre & moleste. 3 Videmur in cœlo esse, felicissimi sumus ego & Antiphila. Deorum enim vita lætitiæ & felicitatis plena est, & *voluptates eorum propriæ sunt*. Andr. 5. 5. 4 Frustra laboro apud te verba facere, cum tu gaudio desipiens, aures mihi non præbeas. 5 Non audies me, huc non advertes animum. 6 Audiam te. 7 Clitiphonis. 8 Ἀσφάλεια ab incommodis & periculis. 9 Ex nostris ædibus. 10 Solam. 11 In ædibus Chremetis. 12 Chremes. 13 Bacchidem. 14 Tecum duxeris in domum patris tui, & a nobis removeris. 15 Similiter celabitur esse amica Clitiphonis. 16 Hactenus, ad hunc usque diem. 17 Ista re, quam mones, sc. si abduxero Bacchidem. 18 Contrarium. 19 Qua fronte, quo vultu, qua facie, qua confidentia, an pudibunda, an audaci & impudenti? Sic dicimus, quando aliquid pudendum commisimus. In ore enim & facie pudoris signa maxime apparent. 20 Alloquar, rogabo patrem, ut mihi Antiphilam, filiam Chremetis, det, si sciat meam amicam esse meretricem? 21 Intelligisne, quid velim dicere? sc. de pudore patris, si ante oculos adducam ipsi meretricem. 22 Quare non intelligerem metum tuum? 23 Quid enim dicam? 24 Quid causæ dicam, propter quam abduxerim eam mecum? 25 Ut mentiaris apud patrem. 26 Clare. 27 Ei, scil. patri tuo. 28 Admirantis. 29 Volo te aperte narrare vel dicere, quod tu ames Antiphilam, & quod tu velis habere eam uxorem.

Illam

Illam te amare, & velle uxorem, [1] hanc esse Clitiphonis.
CL. [2] Bonam atque justam rem oppido imperas, & factu facilem.
Et [3] scilicet jam me hoc voles orare patrem, ut [4] celet
[5] Senem vestrum. *SY.* [6] imo ut [7] recta via rem narret [8] ordine omnem. *CL.* [9] hem!
[10] Satin' sanus es & sobrius? tu [11] quidem [12] illum plane [13] perdis:
Nam [14] qui [15] ille poterit esse [16] in tuto? dic mihi.
SY. [17] Huic equidem consilio [18] palmam do: [19] hic me magnifice effero,
[20] Qui [21] vim tantam in me & potestatem habeam tantæ astutiæ,
Vera dicendo ut [22] eos ambos fallam; ut, cum narret [23] senex
Vester [24] nostro, esse [25] istam amicam [26] gnati, [27] non credat tamen.
CL. At [28] enim spem [29] istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:
Nam dum amicam [30] hanc meam esse [31] credet; [32] non committet filiam.
Tum fortasse, quid [33] me fiat, [34] parvi curas: [35] dum illi consulas.

1 Et jubeo te dicere, Bacchidem amari a Clitiphone. 2 Bene Calphurnius ἀντιφραστικῶς dici notat: q. d. valde malam & injustam rem, & factu difficilem mihi imperas, vel suades. 3 Certe, proculdubio. 4 Illam rem de Bacchide. 5 Chremetem. 6 Sed volo. 7 Aperte & sine ambagibus. 8 Per ordinem. 9 Indignantis est. 10 Satisne es sanæ mentis & non temulentus? 11 Equidem, certe. 12 Clitiphonem. 13 Al. *prodis*. 14 Quomodo. 15 Clitipho. 16 Sine periculo cognitionis totius facti, si dixero, Bacchidem esse amicam Clitiphonis. 17 Meo. 18 Maximam victoriam concedo, id est, hoc consilium præfero ceteris omnibus. *Palma* autem est signum victoriæ, & per Metonymiam significat ipsam victoriam. Vide Eun. 5, 4. 19 In hac actione me supra modum extollo, evcho. 20 Quod, quia. 21 Efficaciam. 22 Senes, scil. Menedemum & Chremetem. 23 Pater tuus Menedemus. 24 Sc. *seni*, i. Chremeti. 25 Bacchidem. 26 Filii sui Clitiphonis. 27 Q. d. in quo decipietur. 28 Certe. 29 Eo modo, scilicet ut dicam patri Bacchidem esse amicam Clitiphonis, & Chremes audiat ex patre. 30 Bacchidem. 31 Chremes. 32 Non tradet, non collocabit nuptui mihi filiam suam Antiphilam. 33 De me. 34 Parvi pendis, ducis, parum curæ habes. 35 Dummodo Clitiphonis provideas.

SY.

SY. Quid? [1] malum! me [2] ætatem censes velle [3]
id adsimularier?
[4] Unus est dies, dum [5] argentum eripio; [6] pax:
[7] nihil amplius.
CL. [8] Tantum sat habes? [9] quid tum quæso, si
[10] hoc [11] pater resciverit?
SY. [12] Quid si? redeo ad illos, qui ajunt, *quid si
nunc cælum* [13] *ruat*?
CL. [14] Metuo, qu'd [15] agam. *SY.* [16] metuis? quasi
non [17] ea potestas sit tua,
Quo velis in tempore ut te [18] exsolvas, rem facias palam.
CL. [19] Age, age, [20] traducatur Bacchis. *SY.* [21]
optume [22] ipsa exit foras.

1 Malum tibi sit. Imprecantis est. Cic. *Quæ*, malum! *est ista oratio?* 2 Diu, in perpetuum. Sic in Eun. *Jamdudum, ætatem*. 3 De Bacchide fingi, scilicet ut credat pater tuus eam esse amicam Clitiphonis? 4 Brevissimum est tempus. 5 Pecuniam, quam Clitipho promisit Bacchidi, astute Chremeti extorqueo. 6 Tantum est, sat est. Vide supra 2, 3. 50. 7 Peto, *vel*, requiritur ad hanc rem, crepto argento sc. 8 An sufficit tibi hoe, dum unum istum diem habes, in quo argentum extorqueas? Repetitur ex oratione Syri, qui dixerat. *Unus est dies, dum argentum eripio: pax*, id est, tantum est; repetit Clinia, *tantum sat habes? 9* Sc. *accidet, fiet*. 10 Hanc simulationem ad eum decipiendum. 11 Clitiphonis, scilic. Chremes. 12 Indignatus Syrus tot repetitionibus Cliniæ dicentis: *si hoc, vel illud*, &c. usus est proverbiali Ironia in eos, qui tutissimis in rebus omnia timent, ac dicere solent, *quid si hoc, quid si illud accideret?* & ostendit suo responso, talia dicta esse ridicula. 13 Deorsum labatur: quod dictum est ridiculum dictu. Hoc dictum unde profectum sit, docet Aristoteles l. 5. Phys. scribens, priscis & rudibus mortalibus persuasum fuisse, cœlum Atlantis humeris sustineri: quod si ille se subduxisset, fore ut e sublimi in terram decideret. 14 Incertus sum, dubito. 15 Incipiam præ metu. 16 Dubitas, incertus es? 17 Tanta. 18 Liberes prorsus eo metu, quod dicis te metuere. 19 Consentientis vox. 20 Deducatur ad me, ut celetur itidem, ut celata adhuc est. 21 Tempestive, opportune. 22 Bacchis egreditur e domo Chremetis, in qua erat.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA III.

BACCHIS, CLINIA, SYRUS, DROMO, PHRYGIA.

BA. SAtis [1] pol [2] proterve me Syri promissa [3]
[4] induxerunt,
[5] Decem minas quas mihi dare pollicitus est: quod
si [6] is nunc me
Deceperit, [7] sæpe obsecrans me, ut [8] veniam,
frustra veniet:
Aut cum venturam dixero & [9] constituero, cum
[10] is certo
[11] Renunciarit, Clitipho cum in spe [12] pendebit animi,
[13] Decipiam, ac non veniam; [14] Syrus mihi tergo pœnas pendet.

1 Adverbium jurantis. Bacchis irata ob decem minas nondum traditas, abituram se simulat: cum Syro expostulat. Tandem placata suasu ejusdem, cum omni strepitu ac turba transit ad Menedemum tantisper, dum Chremes fallatur. 2 Petulanter, inconsiderate, *ἀσκέπτως*. 3 Ad Clitiphonem. 4 Bonis & magnificis verbis. *Inducitur* aliquis, cum verbis alterius decipitur. 5 Propter centum coronatos: Guyetus hoc appositive dictum vult per *ἀντίπτωσιν* scil. Syri promissa, quæ sunt decem minæ. Plaut. Amph. *Naucratem quem convenire volui, in navi non erat.* Noster Eunuch. *Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?* Malim tamen istum accusativum regi a verbo æquipollenti, nempe *si is me deceperis*, idem est ac si dicas, *si non dederis*. *Una* autem *mina* valet decem coronatis: *decem* ergo *minæ* valent centum. 6 Syrus non dederit pecuniam. 7 Ordo est: *Sæpe veniet obsecrans me frustra, ut veniam*, id est, Syrus sæpe frustra obsecrabit me, ut veniam. 8 Ad Clitiphonem. 9 Confirmavero, id est, certum diem & horam adventus dixero. *Constituere* enim *ἐλλειπτικῶς* dicitur pro constituere diem, horam, &c. rei alicui agendæ. Sic Juv. *Aut ubi nocturnæ Numa* constituebat *amicæ*. 10 Syrus. 11 Retulerit pro certo hero suo Clitiphoni, sc. me venturam. 12 Anxie expectabit, vehementer excruciabitur, sollicitus & dubius, quasi suspensum animum gerens. 13 Tum ego fallam eum. 14 In ultionem injuriæ meæ dorso suo pœnas persolvet, ita ulciscar Syrum: verberabitur enim, si hero renunciaverit pro certo, me venturam, & ego tamen non venero, adeoque spem ejus fefellero: putabit enim Syri negligentia factum.

CL. [1] Satis scite [2] promittit tibi. *SY.* atqui tu [3] hanc [4] jocari credis?
[5] Faciet, nisi [6] caveo. *BA.* [7] dormiunt; pol ego istos [8] commovebo.
[9] Mea Phrygia, audistin' modo iste [10] homo quam [11] villam demonstravit
Charini? *PH.* [12] audivi. *BA.* [13] proximam esse huic [14] fundo ad dexteram? *PH.* [15] memini.
BA. [16] Curriculo percurre; apud [17] eum [18] miles [19] Dionysia agitat.
SY. [20] Quid inceptat? *BA.* dic me [21] hic [22] oppido esse [23] invitam, atque [24] asservari:
[25] Verum aliquo pacto [26] verba me his daturam esse, & [27] venturam.
SY. [28] Perii hercle! Bacchis, [29] mane, mane: quo mittis [30] istam quæso?

1 Bacchis minatur satis pulchre se facturam, ut pœnas luas, si eam fallas. 2 Minatur pœnas. Virg. 3. Æn. Promisi *ultorem*, *& verbis odia aspera movi*. 4 Bacchidem. 5 Joco dicere illa? 6 Faciet revera id, quod minatur, id est, revera vapulabo. 7 Providero, ut illi pecunia extorqueatur. 8 Clinia & Syrus securi jam sunt, nec minas meas curant, neque de pecuniis provident: q. d. surdos agunt. Excitabo eos, excutiam eis somnum. 9 Apostrophe ad ancillam. 10 Miles scilicet. 11 Domum agrestem. 12 Descriptio ancillæ eleganter edoctæ, ut subserviat orationi dominæ suæ, totam historiam fingentis, utcunque opus erat, verbis. 13 Nonne audivisti, eam villam esse proximam, &c. 14 Prædio. *Fundus* est pars agri, & quævis possessio rustica: ita dicta, quod *fundat* quotannis multa: singula enim prata, singulæ vineæ, singuli horti, singula pomaria, &c. singuli fundi sunt, idque in agro tantum. 15 Recordor eum demonstrasse ita. 16 Continuato cursu, celeriter eo curre, propera quasi cursu celeriter vecta. 17 Charinum. Meretrix argentum extorquere cupiens, alterius amatoris mentionem injecit; confingens se constituisse, ut ad convivium illuc veniret. 18 Meus amator. Hic est, de quo Syrus supra dixit 2, 3, 124. *Nam misere quendam offendi ibi militem ejus noctem orantem*. 19 Festa Bacchi, sive Bacchanalia, quibus adesse solet, celebrat. *De Dionysiis* vide supra 1, 1. sub finem. 20 Quid hæc Bacchis de novo molitur & parat? 21 Apud Clitiphonem. 22 Valde. 23 Contra voluntatem meam. 24 Detineri, cum studio & diligenti inspectione servari. Sic in Andr. *Cura* asservandum 25 Sed dic, &c. 26 Me decepturam hos, qui me hic habent, quacunque ratione. 27 Ad militem. 28 Hæc ad spectatores conversus Syrus dicit, ita ut Bacchis non audiat. 29 Exspecta paulisper. 30 Phrygiam.

Jube

Jube [1] maneat : *BA.* [2] abi . *SY.* [3] quin paratum
est argentum. *BA.* [4] quin ego maneo.
SY. [5] Atqui jam dabitur . *BA.* [6] ut lubet , num
ego [7] insto? *SY.* at scin' [8] quid , [9] sodes?
BA. Quid? *SY.* transeundum nunc tibi ad Mene-
demum est, & [10] tua pompa
Eo traducenda est. *BA.* qua rem agis, [11] scelus?
SY. ego argentum [12] cudo.
Quod tibi dem. *BA.* dignam me putas, quam [13]
illudas? *SY.* [14] non est temere.
BA. Etiamne tecum [15] hic res mihi est? *SY.* [16]
minime: tuum tibi reddo.
BA. [17] Eatur. *SY.* [18] sequere hac: [19] heus Dromo *DR.*
[20] quis me vult? *SY.* Syrus. *DR.* quid est rei?

1 Sc. ut. 2 Discede tu Phrygia, quod te facere jussi. 3 Verum, sed. 4 Q. d. Quid dicis ut maneam? Non vides me hic manere? Et idem verbum, *quin* repetit more iratorum. 5 Sed statim dabitur tibi argentum. 6 Dabis argentum, si quando lubet: detur necne non curo amplius, ego ulterius non instabo tibi: sed si non accipiam, vapulabis. His enim verbis quasi blandiendo Syro minatur Bacchis, fingitque se non magnopere curare ut habeat argentum; cum tamen in eo illi sint omnia, cuique nihil præter pretium dulce erat jamdudum. 7 Urgeo ut des argentum? Q. d. non. 8. Faciendum tibi sit? 9 Quæso, precor. Blandientis est. 10 Nobilis tuus comitatus sc. ancillæ decem, & ceteri comites, qui venerunt, aurum vestes, ad Menedemum transportandus est. Ita Plautus de servili comitatu, Curcul. 1, 1, 1. & 2. *Quo te hoc noctis dicam proficisci foras cum istoc ornatu, cumque hoc* pompa; *Phædrome?* *Pompa* Græca vox est, significatque apparatum solemnem cum ostentatione, & specie quadam triumphi: Hinc & *funerum & ludorum ac spectaculorum pompæ* dicuntur. 11 Scelestе. 12 Paro, conficio, vel cogito, qua ratione argentum inveniam, quasi fabricarem illud: nam proprie *cuditur* argentum, dum imprimitur. *Cudo* enim est ferio, tundo: *incus incudis*, dicitur instrumentum, in quo aliquid *cudimus*, i. feriendo seu tundendo formamus. Elegans est Metaphora sumpta a fabris. 13 Irrideas. Dicimus autem *illudo te & tibi*, & *in te*, tam in accusativo, quam in ablativo. 14 Hoc, quod molior, non paratur inconsulte, sine causa, i. non illudo te, vera causa est, ratio est, ob quam volo te ad Menedemum transire. 15 In hac re, ut ad Menedemum traducar? Q. d. Non ergo tantum apud Chremetem, sed *etiam hic* apud Menedemum mihi tecum erit negotium? Hoc indignabunda Bacchis dicit. 16 Tibi quidem rei nihil mecum est, sed nonnihil mihi tecum: argentum enim cudo, ut tibi reddam decem illas minas, quas tibi me daturum promisi. 17 A. me & ancillis meis ad Menedemum. 18 Sequere me, Bacchis, hac. 19 Vocantis particula. 20 Hæc Dromo loquitur ex ostio.

SY.

SY. Ancillas omnes Bacchidis [1] traduce huc [2] ad vos [3] propere.

BA. [4] Quam ob rem? *SY.* ne [5] quæras: [6] efferant, [7] quæ secum huc attulerunt:

[8] Sperabit sumptum sibi senex esse [9] harum abitu levatum.

[10] Næ [11] ille haud scit, hoc paulum lucri quantum sibi [12] damni [13] apportet.

[14] Tu nescis id, quod scis, Dromo, si sapies.

DR. [15] mutum dices.

1 Pro *traduc*. 2 In ædes heri tui Menedemi. 3 Festinanter, celeriter. 4 Quare traducam? 5 Interroges. 6 Ancillæ exportent ea, quæ, &c. 7 Scilicet vestes, aurum. Indicat meretrices furaces esse solere, & habere viscatas manus. 8 Chremes sperabit impensam esse diminutam sibi discessu harum muliercularum, 9 Bacchidis & ancillarum. 10 Certe, affirmandi adverbium est, 11 Chremes. 12 Ob centum coronatos, quibus emungendus est. 13 Adferat. 14 Hunc versum Eugraphius bene explicat: *id age, ut ne scisse videaris*. Q. d. Quod scis, perinde contine atque dissimula quasi nescias: Sic Eun. 4. 4. *Pol, si sapis, quod scis, nescis*. Guyetus ejicit, tanquam ex Eunecho interpolatum. Dixit enim Syrus, *ne quæras*. Ergo nihil sciebat Dromo; quare id tacuisse non opus fuit. 15 Adeo sc. sum taciturus, neque verborum quicquam locuturus.

ACTUS IV. SCENA IV.

CHREMES, SYRUS.

CH. [1] ITa me dii amabunt, ut nunc Menedemi [2] vicem
Miseret me, tantum devenisse ad [3] eum mali.
Illanccine [4] mulierem alere [5] cum illa familia?
Etsi scio hosce aliquot dies non [6] sentiet:
[7] Ita magno desiderio fuit ei filius.

1 Per fallaciam Syrus ab hero Chremete argentum accipit. Menedemi rursus miseretur Chremes ob traductam ad illum cum omni pompa sumptuosam Bacchidem: quam Cliniæ, non sui filii Clitiphonis, amicam putat. 2 Scilicet *ob* vel *propter* fortunam Menedemi, vel loco Menedemi, id est, causa sua. 3 Menedemum, id est, quod tantum mali ad eum devenit. 4 Bacchidem, quæ est sumptuosa. 5 Cum tanto ancillarum comitatu? 6 Incommodum. 7 Adeo, tantopere desideravit filium.

Ve-

Verum ubi videbit [1] tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri [2] modum,
Optabit rursum ut abeat ab se filius.
Syrum [3] optume eccum. *SY.* [4] cesso hunc adoriri? *CH.* [5] Syre. *SY.* [6] hem!
CH. [7] Quid est? *SY.* te mihi ipsum [8] jam dudum optabam [9] dari.
CH. Videre egisse jam nescio quid cum [10] sene.
SY. [11] De illo, quod dudum? [12] dictum factum reddidi.
CH. [13] Bonan' fide? *SY.* [14] bona hercle. *CH.* non possum [15] pati,
[16] Quin tibi caput demulceam: accede huc Syre.
Faciam boni tibi aliquid pro [17] ista re, ac [18] lubens.
SY. At si scias, quam [19] scite in mentem [20] venerit!
CH. [21] Vah! [22] gloriare evenisse [23] ex sententia?
SY. [24] Non hercle vero: [25] verum dico. *CH.* dic, quid est?

1 Tantas impensas quotidie faciendas fieri sibi domi videbit Menedemus. Amplificat sumptus a magnitudine & diuturnitate temporis. 2 Finem in sumptibus. 3 In tempore, opportune venientem. 4 Quid moror Chremetem quasi ex insidiis & de improviso invadere sive aggredi? *Adoriri* enim is dicitur, qui insidiose & repente aliquem invasit. Metaphora a re militari & latronibus. 5 Vocando pronuntiandum. 6 O here! Vox gaudentis. 7 Quod tam lætus sis. 8 Longo ante tempore. 9 sc. *obviam*: vel *dari* simpliciter, id est, offerri, occurrere. 10 Menedemo, eum sc. fallendo, ut ego postulaveram. 11 Dicis me egisse de illa re; scil. de eo fallendo, de quo paulo ante egeramus? sc. Act. 3. Sc. 2. *Hac illac circumcursa*. &c. Hoc dicit Chremes propter præcedentia illa Syri: *te mihi ipsum jam dudum optabam dari*. 12 Cum dixisses, factum continuo reddidi. Proverbialis figura, qua nihil in negotio procurando prætermissum significamus. Potest etiam dici esse proverbium celeritatis: Sic Andr. Dictum ac factum, *inveneris aliquam causam, quamobrem ejiciat oppido*. 13 Verene illa dicis? Nam *fides* (auctore Cicerone Offic. 1.) *est dictorum conventorumque constantia & veritas*. 14 Scilic. *fide dico*. 15 Me continere, durare, παρτερεῖν. 16 Quod non suaviter tibi attrectem caput. Quod pueris fieri solet per blanditiarum delicias ab iis, qui eos collaudant. 17 Illa fallacia. 18 Lubenter, bono animo. 19 Pulchre, ingeniose. 20 Ista fallacia, scilic. *gratulaberis mihi amplius*. 21 Interjectio irridentis est hic: sed tamen joco eum illudit, non serio. 22 Al. *hariolare*, id est, divinas. 23 Ut volebas? 24 Glorior. 25 Sed tantum dico.

SY. [1] Tui Clitiphonis eſſe amicam hanc Bacchidem
[2] Menedemo dixit Clinia, & [3] ea gratia
Secum [4] adduxiſſe, ne [5] id tu [6] perſentiſceres.
CH. [7] Probe. *SY.* [8] dic ſodes. *CH.* [9] nimium inquam. *SY.* [10] imo ſic ſatis.
Sed porro auſculta quod ſupereſt [11] fallaciæ.
Seſe [12] ipſe [13] dicet tuam vidiſſe [14] filiam:
[15] Sibi complacitum ejus formam, poſtquam aſpexerit:
Hanc [16] cupere uxorem. *CH.* [17] modone [18] quæ inventa eſt? *SY.* [19] eam:
Et quidem jubebit [20] poſci. *CH.* quamobrem [21] iſtud, Syre?
Nam [22] prorſum nihil [23] intelligo. *SY.* [24] hui! [25] tardus es.
CH. [26] Fortaſſe. *SY.* argentum [27] dabitur [28] ei ad nuptias,
Aurum, atque veſté,[29] quo... [30] teneſne?*CH.*comparet?
SY. [31] Idipſum. *CH.* at ego [32] illi nec [33] do, nec [34] deſpondeo.
SY. Non? quamobrem? *CH.* quamobrem me rogas? [35] homini. *SY.* [36] ut lubet.

1 Scil. *filii*. 2 Patri. 3 Ea cauſa, propterea. 4 In domum patris. 5 Eſſo amicam filii. 6 Animadvertere. 7 Recte excogitatum eſt. 8 Scilic. *veritatem*. 9 Probiſſime factum eſt. 10 Mediocriter factum eſt. 11 Scilicet *id*. 12 Clinia. 13 Patri ſuo. 14 Antiphilam. 14 Dicit etiam pulchritudinem filiæ complacuiſſe ſibi: nam *complaceo* facit in perfecto *complacui*, & *complacitus ſum*, 16 Scil. *dicet*. 17 Paulo ante. 18 Eamne dicis, quæ modo inventa eſt mea filia? 19 Dico quæ inventa eſt, *vel*, eam cupit uxorem. 20 Faciet ut per aliquos a te filia tua petatur in uxorem; quod facit Menedemus Sc. 7. 21 Sc. *dicis*, vel *fieret*? 22 Omnino. 23 De hac cauſa. 24 Interjectio indignantis. 25 Hebes & obtuſus ingenio, quod me intelligere non poſſis. 26 Poſſibile eſt me eſſe tardum. 27 A Menedemo. 28 Cliniæ. 29 Quo argento aureos annulos, ceteraque aurea ornamenta (materia pro materiato) & pretioſas veſtes, &c. per Apoſiopeſin (ſupplet Chremes) *comparet*, id eſt, emat filiæ ad nuptias honeſte celebrandas. Simile eſt illud Andr. 3. 1. L. *bonum ingenium narras adoleſcentis*. M. *optimum*. 30 Intelligiſne, ſciſne quid dicere velim. 30 Sc. *eſt*. 32 Cliniæ. 33 Filiam. 34 Promitto futuram ſponſam filiam meam. 35 Ex Andr. 5. 1. *homini adoleſcentulo, in alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria*. & (ut putabat Chremes) Bacchidi, meretrici ſuperbæ & ſumptuoſæ, addictiſſimo, ei ego *filiam darem in ſeditionem atque incertas nuptias*? 35 Sc. *facias*.

Non

Non ego [1] in perpetuum dicebam illam illi ut dares,
Verum ut [2] simulares. *CH.* [3] non mea est simulatio:
[4] Ita ut istæc tua misceto, ne me admisceas.
Egon', cui [5] daturus non sim, ut [6] ei [7] despondeam?
ST. [8] Credebam. *CH.* [9] minime. *ST.* [10] scite [11] poterat fieri:
Et ego [12] hoc, quia [13] dudum tu tantopere [14] jusseras,
[15] Eo cœpi. *CH.* credo. *ST.* ceterum equidem istuc, Chreme,
[16] Æqui bonique facio. *CH.* atqui cum maxime
[17] Volo te dare operam ut [18] fiat: [19] verum alia via.
ST. Fiat: [20] quæratur aliud. [21] Sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod [22] ista [23] debet Bacchidi,
Id nunc [24] reddendum est illi. [25] Neque tu scilicet
[26] Eo nunc confugies: [27] quid mea? num mihi [28] datum est?
Num jussi? num [29] illa [30] oppignorare filiam

1 Ut totam vitam exigeret cum marito. 2 Τὸ illam dare ei ad tempus. 3 Non decet me, qui vir gravis sum, simulare, id est, aliud verbis, aliud animo velle. Supra dixerat Syrus, *mentiri non est meum*: reddit illi Chremes, *non mea est simulatio*. 4 Ita tu tuas technas & fallacias confundito seu effingito, ut sine me hæc perficias. 5 Ex animo. 6 Cliniæ. 7 Promittam futuram sponsam. Τὸ *despondere* hic de patre sponsæ dictum; ut Andr. 1. 1. de patre sponsi, *Placuit despondi*, &c. promiscue enim usurpatur a probatissimis auctoribus. 8 Tibi persuadere: hoc posse, ut assimules interim. 9 Hoc facturus sum. 10 Commode. 11 Sc. *id*. 12 Consilium de extorquendo argento. 13 Antehac. 14 Ut fingerem aliquam technam in fallendo Menedemo. 15 Ideo, ob eam causam incepi: 16 Boni facio, & consulo. Sunt phrases ἐλλειπτικαὶ; plene, primum dicebatur, *boni causa facio*, *boni causa consulo*. 17 Cupio. 18 Ut fallatur Menedemus. 19 Sed volo id fieri alio modo, ne me admisceas. 20 Aliud commodius consilium fallendi Menedemum excogitetur. 21 Depulsus eo, quod agitaverat, consilio Syrus, alio vertit. 22 Antiphila filia tua. 23 Quia ab anu Corinthia, quæ mortua est, data fuit pignori. 24 Est enim necesse, filiam ab oppignoratione prius liberari, quam ea despondeatur alteri. 25 Per occupationem occurrit veterator servus iis, quæ poterat Chremes objicere & respondere. 26 Ad eas rationes, quæ sequuntur, recurres dicendo: *quid mea*, &c. 27 Refert, aut interest. 28 Argentum. 29 Anus Corinthia. 30 Pro pignore dare apud Bacchidem.

Me-

Meam [1] me invito potuit? verum [2] illud, Chreme,
[3] Dicunt: [4] *jus summum, sæpe summa* [5] *est malitia*.
CH. [6] Haud faciam. *SY.* imo, aliis si [7] licet, [8] tibi non licet.
[9] Omnes te in [10] lauta, & [11] bene parte aucta putant.
CH. Quin egomet jam ad [12] eam [13] deferam. *SY.* imo [14] filium
[15] Jube potius. *CH.* [16] quam ob rem? *SY.* quia [17] enim in [18] eum suspicio est
Translata amoris. *CH.* [19] quid tum? *SY.* quia videbitur
Magis verisimile [20] id esse, cum [21] hic [22] illi [23] dabit:
Et simul [24] conficiam facilius ego, quod [25] volo.
[26] Ipse adest: abi, effer argentum. *CH.* [27] effero.

1 Me nolente. Q. d. Filia mea me patre inscio est oppignorata: contractus igitur est invalidus. 2 Proverbium. 3 Homines vulgo. 4 Nimius juris rigor. A jure summo ad æquitatem invitat Syrus Chremetem, quæ est propria bonorum virorum laus. *Summum jus* dicitur, quando leges sine aliqua mitigatione observantur: *æquitas*, mitigatio legum propter justam causam, sive summi juris remissio. 5 Injuria. 6 Non confugiam ad eas rationes summi juris. 7 Sequi juris rigorem, uti summo jure. 8 Qui scilicet dives es. 9 Omnes enim existimant te esse divitem civem. 10 Splendida. 11 Quæ ampla est, ut possis mutuum reddere. 12 Bacchidem. 13 Decem minas. 14 Clitiphonem. 15 Deferre argentum ad eam. 16 Juberem filium deferre. 17 Certe. 18 Filium tuum, quem Menedemus putat esse amatorem Bacchidis. 19 Quid inde sequitur, si translata est in eum amoris suspicio? 20 Quod Bacchis sit amica Clitiphonis. 21 Filius Clitipho. 22 Bacchidi. 23 Argentum. 24 Efficiam, perficiam, id est, facilius Menedemum decipiam, sub specie tui decipiendi. 25 Conficere. 26 Clitipho certe advenit. 27 Mox elaturus sum: ut, *mox huc revertor*, & similia.

ACTUS IV. SCENA V.

CLITIPHO, SYRUS.

CL. [1] NUlla est tam [2] facilis res, [3] quin difficilis siet,

1 Redit Clitipho iratus: verum a Syro placatur, cum paratum argentum, & Bacchidem esse apud Menedemum intelligit; simulque, quibus moribus verbisque uti debeat apud patrem, præscribit. 2 Inter omnes actiones humanas. 3 Ut non.

Quam

Quam [1] invitus facias: [2] vel me hæc [3] deambulatio,
[4] Quamvis non laborioſa, [5] ad languorem dedit:
Nec quidquam magis nunc [6] metuo, quam ne [7] denuo
[8] Miſer aliquo [9] extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
[10] Ut te quidem omnes Dii, Deæ, [11] quantum eſt Syre,
Cum tuo iſtoc [12] invento, cumque [13] incepto [14] perduint!
Hujuſmodi mihi res ſemper [15] comminiſcere,
[16] Ubi me [17] excarnifices. *SY.* [18] i tu hinc quo dignus es.
[19] Quam pene tua me [20] perdidit protervitas.
CL. [21] Vellem hercle factum: ita [22] meritus. *SY.* [23] meritus? quo modo?
[24] Næ me [25] iſtuc ex te prius [26] audiſſe gaudeo,
Quam argentum haberes, quod daturus jam fui.
CL. [27] Quid igitur dicam tibi vis? abiiſti, mihi

1 Nolens. Ovid. *Et non ſentitur ſedulitate labor*. 2 Etiam. 3 Quæ debebat afferre voluptatem. 4 Quamvis ſit facilis. 5 Reddidit me plane defeſſum: quia eam invitus ſubivi. Plaut. *Ubi ſæpe* ad languorem dederis *octonarios lictores*. 6 In meo amore. 7 De novo, iterum. 8 Clitipho. 9 Vi expellar in aliquem locum. 10 Jam videns ſervum, cum eo expoſtulat. 11 Quantum eſt Deorum Dearumque, id eſt, quicunque, quotcunque. 12 Figmento. 13 Conſilio tuo. 14 Perdant, omni malorum genere te accumulent. Antique. 15 Comminiſceris, id eſt, fingis, excogitas. 16 In quibus, id eſt, ex quibus rebus, per quas res. Plaut. Cap. *Hujuſmodi paucas poetæ reperiunt Comœdias, ubi boni meliores fiunt*. 17 Minutim excrucies. 18 Abi hic in malam rem, in malam crucem, qua dignus es, ut meruiſti. 19 Quam pene petulantia, audacia, temeritas tua, & incontinentes illæ manus meæ conſilia diſturbaſſent, meque periculo & iræ patris tui obtuliſſent. 20 Apud patrem. 21 Ut mea protervitas te perdidiſſet. Defendit Clitipho ſuam iracundiam. 22 Sc. es. 23 Egone meritus ſum, ut perirem, ut male mactarer? Loquitur confidenter Syrus, qui conſcius ſibi eſt magnorum in Clitiphonem meritorum. 24 Certe, profecto. 25 Quod ita velis me perditum. 26 Ne in indignum argentum conferretur. Nam, ut ait Ennius, *Bene facta male locata, male facta arbitror*. 27 Quomodo igitur vis me loqui tecum, qui tantam mihi moleſtiam confeceris, dum eamdem oſtentas amicam, & interdicis, meque ne præſentibus quidem bonis frui permittis? Minus hæc contumaciter, vultuque mitiore dicit.

[1] Amicam adduxti, quam non licitum est tangere.
SY. [2] Jam non sum iratus: [3] sed scin' ubi nunc sit tibi
Bacchis? *CL.* [4] apud nos. *SY.* [5] non. *CL.* ubi ergo? *SY.* [6] apud Cliniam.
CL. [7] Perii! *SY.* [8] bono animo es: jam [9] argentum ad [10] eam deferes,
Quod [11] ei es pollicitus. *CL.* [12] garris: [13] unde? *SY.* a patre.
CL. [14] Ludis fortasse me? *SY.* ipsa re [15] experibere.
CL. Næ ego fortunatus sum: [16] deamo te Syre.
SY. Sed [17] pater egreditur: cave, quidquam admiratus sis,
[18] Qua causa id fiat: [19] obsecundato in loco:
Quod imperabit, facito: [20] loquitor paucula.

1 Bacchidem. 2 Jam iram posui, cum ex te hoc verbum audivi: *Amicam aduxti, quam non licitum est tangere*. Verum enim est te mihi jure succensuisse, quod ab amica Bacchide tantopere prohibitus sis. 3 Interponitur aliqua spei mora, ut augeatur beneficii gratia. 4 Domi nostræ puto eam esse. 5 Est apud vos. 6 Scilicet in ædibus Menedemi. 7 Quia est apud Cliniam. 8 Bonum animum habeas. 9 Decem minas, sive decem coronatos. Hoc enim est primarium illud consilium Syri, cujus causa Bacchidem adduxerat. 10 Bacchidem. 11 Bacchidi. 12 Nugaris, inania dicis. Metaph. ab avibus. 13 A quo id argentum extorquebitur. 14 Illudis, derides. 15 Experieris. Antiquum est. 16 Valde amo. Nam hic *de* auget. Gratias agentis esse videtur, ut alibi: *amo te, merito te amo*, &c. 17 Scilicet *tuus*, nempe Chremes. 18 Quod tibi pecunia tam facile ab eo tradatur, quam ad Bacchidem deferas. 19 Subservito ei, facito ad nutum ejus, prout locus, id est, occasio seu opportunitas postulat. 20 Ne ex sermonibus tuis, ait Eugraphius, nascatur ulla suspicio.

ACTUS IV. SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

CH. UBi [1] Clytipho nunc est? *SY.* eccum me, [2] inque *CL.* [3] eccum hic tibi.

1 Qui argentum ad Bacchidem deferat. Chremes argentum adfert, quod det Clitiphoni: ad postremum quæritur de sumptu faciendo filiæ causa. 2 Dic, responde patri. Non enim Clitipho audet intueri patrem. 3 Sc. *me*, id. ecce eum hic tibi, quem quæris, id.adsum. Hic Clitipho Syro præcipienti obsecundare incipit, & in sequentibus pergit.

CH.

CH. [1] Quid rei esset, dixti [2] huic? *ST.* dixi pleraque omnia.

CH. Cape hoc [3] argentum, ac [4] defer. *ST.* [5] hui, quid stas [6] lapis?

[7] Quin [8] accipis? *CL.* [9] cedo [10] sane. *ST.* sequere hic me [11] ocius:

[12] Tu hic nos, dum [13] eximus, interea [14] opperibere:
Nam [15] nihil est, [16] illic quod moremur diutius.
CH. [17] Minas quidem jam decem habet a me filia,
Quas pro [18] alimentis esse nunc [19] duco [20] datas.
[21] Hasce [22] ornamentis consequentur [23] alteræ:
[24] Porro [25] hæ [26] talenta dotis [27] apposcent duo.
[28] *Quam multa injusta ac prava* [29] *fiunt moribus!*
Mihi nunc, [30] relictis rebus, inveniendus est
[31] Aliquis, labore [32] inventa meo cui dem [33] bona.

1 Quid, aut cui hoc argentum debeat deferre. 2 Filio meo Clitiphoni. 3 Decem minas, id. centum coronatos. 4 Ad Bacchidem pro liberanda filia. 5 Hæc verba Chremeti Guyetus tribuit, adempta Syro: cui tamen ideo deberi potius videtur, ut admiratione cunctantem adolescentem impellat, memor præcepti sui, *cave quicquam admiratus sis*. 6 Stupide, ignave. Plaut. *Nullum hoc est stolidius saxum*. 7 Cur non? 8 Argentum. 9 Da, porrige mihi, pater, quandoquidem dare lubet. 10 Assentientis est. Sic And. 1. 1. *Nempe ergo aperte vis, quæ restant, me loqui?* D. sane *quidem*. 11. Cito. Syrus callide festinat, ut Clitiphonem, non satis idoneum docte ferre fallaciam, amoveat. 12 Chreme. 13 Ex ædibus Menedemi. 14 Antiquum, pro *opperieris*, id. expectabis. 15 Nulla causa est, ob quam, &c. 16 In domo Menedemi. Hoc addit ne Chremes suspicetur causam quæsitam apud Bacchidem manendi. 17 Centum coronatos. Init rationem tenax senes, quot quantisque auctus sit damnis, inventa filia, ad alimenta, ornamenta, dotem. 18 Nutrimentis, id. cibo, potu & vestibus. 19 Puto, æstimo. 20 Bacchidi. 21 Decem minas. 22 Pro indumentis. 23 Totidem minas, id. decem. 24 Deinde. 25 Decem minæ pro alimentis & ornamentis. 26 Mille & ducentos coronatos. Talentum valet sexcentis coronatis Gallicis. 27 Mox poscent, adjungent sibi, id. in dotem accipient: filia enim mea nubilis est. 28 Epiphonema in hominum mores improbos. 29 Ex prava vitæ consuetudine nascuntur: qualis est talis pecuniæ profusio in liberis educandis, & elocandis. 30 Omnibus meis negotiis posthabitis. 31 Sc. *gener*. 32 Parta, quæsita labore meo. Infra 5. 4. *ut serves, quod labore inveneris*. 33 Cum filia dotata.

ACTUS IV. SCENA VII.

MENEDEMUS, CHREMES.

ME. [1] MUlto [2] omnium nunc me [3] fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, cum te intelligo
[4] Resipisse. *CH.* [5] ut errat! *ME.* te ipsum quærebam, Chreme:
Serva, [6] quod in te est, [7] filium, & [8] me, & [9] familiam.
CH. [10] Cedo, quid vis faciam? *ME.* [11] invenisti hodie [12] filiam.
CH. [13] Quid tum? *ME.* hanc uxorem sibi dari [14] vult Clinia.
CH. Quæso, [15] quid tu hominis es? *ME.* [16] quid? *CH.* jam ne oblitus es,
Inter nos quid si dictum de [17] fallacia,
Ut [18] ea via abs te argentum auferretur? *ME.* [19] scio.

1 Chremes, dum Menedemum credit per Syrum decipi, ipse per Syrum & Clitiphonem deceptus est. 2 Scilicet *hominum*. Hæc egrediens domo senex, intro ad filium loquitur. 3 Felicissimum. 4 Resipuisse, id est, e vitiorum gurgite ad sanam mentem & rectam vivendi rationem emersisse. *Resipiscere* enim est ad priorem mentis statum, vel ad meliorem redire. 5 Quantum fallitur Menedemus, quod filium suum putat resipuisse? Secum ista loquitur Chremes, qui Menedemum credit decipi, cum ipse decipiatur. 6 Quantum in tua potestate est. 7 Scil. *meum*, idest, Cliniam. 8 Senem. 9 Rem familiarem, facultates. Sic infra 5. 1. *Decem dierum vix mibi est* familia. *Familia* proprie est turba famulorum. Deinde tamen paulatim usus invaluit, ut *familiæ* appellatione comprehenderentur tam liberi, quam servi, unius patrisfamilias juri subjecti. Post hæc ad eos quoque hoc nomen translatum est, qui ex eadem sunt cognatione: ut, *Cæsarum, Scipionum familia*. 10 Dic. Cum Menedemus tam accurato initio usus esset, Chermes quid ergo est, inquit, quo filium tuum, & te, & familiam servare possim? Quibus verbis Chremetis felicitatem signari voluit, ut cum honore mox nurum expeteret, cujus agnitionem prædicaverat. 12 Antiphilam. 13 Quid ea res ad te & filium servandum pertinet? 14 Cupit, petit. 15 Qualis tu homo es? 16 Quid ita? 17 Tibi struenda per servum de emungendo argento. Vide sup. 3. 1. 18 Eo modo, sc. fingendo filium tuum cupere uxorem. 19 Hoc esse dictum inter nos.

CH

CH. [1] Ea res nunc agitur ipsa. *ME*, quid narras, Chreme?
CH. [2] Imo [3] hæc quidem, quæ apud me est Clitiphonis est
Amica. *ME.* [4] ita ajunt. *CH.* & tu [5] credis? *ME.* [6] omnia.
CH. Et [7] illum ajunt velle uxorem, ut, cum [8] despondeerim,
[9] Des, [10] qui [11] aurum, ac [12] vestem, atque [13] alia, [14] quæ opus sunt, [15] comparet.
ME. [16] Id est profecto: [17] id [18] amicæ dabitur. *CH.* [19] scilicet
Daturum. *ME.* [20] ah! frustra igitur [21] gavisus sum miser.
Quidvis tamen jam [22] malo, quam [23] hunc [24] amittere.
Quid nunc [25] renunciem abs te [26] responsum, Chreme,
Ne [27] sentiat me [28] sensisse, atque [29] ægre ferat?
CH. [30] Ægre? nimium illi, Menedeme, [31] indulges. *ME.* [32] sine:

1 Fallacia ipsa, scilicet ut decipiaris, nunc tractatur. 2 Ironia. Non enim serio dicit, sed tantum ut rideat credulitatem Menedemi. 3 Bacchis. 4 Clinia, Syrus & Dromo. 5 Eam esse amicam Clitiphonis? 6 Scili. *credo*. 7 Cliniam filium tuum. 8 Sponsam futuram promisero filiam meam. 9 Antiphilæ tradas argentum. 10 Quo, vel unde. 11 Aureos annulos, ceteraque ornamenta aurea. 12 Vestimenta. 13 Ornamenta muliebria. 14 Quæ ad nuptias requiruntur. 15 Emat sibi. 16 Res ita se habet, quemadmodum dixisti. 17 Argentum a me extortum. 18 Bacchidi meretrici. 19 Scire licet, manifestum est, filium tuum Cliniam daturum esse, quicquid ad aurum, vestem, aliaque per nuptiarum causam paranda, abs te petet. Firmat enim Chremes; quod jam divinans dixerat Menedemus, *id amicæ dabitur*. Notandum obiter, infinitivam hanc orationem regi a verbo *scire*, quod inclusum est particulæ *scilicet*. Sic supra 2. 3. *scilicet falsurum me esse*: & infra 5. 1. *Continuo* injecisse verba *Dromonem* scil. 20 Interjectio dolentis, quod non potuerit sua sponte animadvertere talem fallaciam. 21 Quod putarim alium resipuisse, animumque revera ad nuptias adjecisse. 22 Perpeti. 23 Filium. 24 Dimittere. 25 Illi, nempe filio Cliniæ. 26 Sc. *esse*. 27 Intelligat filius. 28 Percepisse istam fallaciam, idest, sub specie nuptiarum argentum a me extorqueri. 29 Filius. 30 Timesne ægre ferat? Corripientis est. 31 Permittis quæcumque vult. 32 Permitte hoc mihi.

Inceptum est: [1] perfice hoc mihi perpetuum, Chreme.
CH. [2] Dic convenisse: [3] egisse te de nuptiis.
ME. Dicam: [4] quid deinde? *CH.* [5] me facturum esse omnia:
[6] Generum placere: postremo etiam, si voles,
[7] Desponsam quoque esse dicito. *ME.* [8] hem! istuc volueram.
CH. Tanto [9] ocius te ut [10] poscat, & tu id, quod [11] cupis,
Quam ocissime ut [12] des. *ME.* [13] cupio. *CH.* [14] næ tu [15] propediem,
[16] Ut istam rem video, [17] istius obsaturabere.
Sed hæc [18] ut ut sunt, [19] cautim, & [20] paulatim [21] dabis,
[22] Si sapies. *ME.* faciam. *CH.* abi [23] intro: vide, quid [24] postulet.
Ego domi ero, si quid [25] me voles *ME.* sane [26] volo.
[27] Nam te scientem faciam, quid egero.

1 Adjuva me porro, sicut semel cœpisti me adjuvare, neque defatigetis continuandis officiis, quandoquidem hoc facere apud me statui. 2 Dicito filio tuo te allocutum esse me, vel te communicasse mecum. 3 Mentionem fecisse, locutum esse. 4 Dicam? 5 Scilicet *dic*. 6 Maritum filiæ meæ placere mihi. 7 In matrimonium illi promissam Antiphilam. 8 Lætantis. 9 Citius, te hoc audito, quod sit desponsata. 10 Argentum. 11 Dare. 12 Filio. 13 Dare ocissime illi argentum. 14 Certe. 15 Brevi. 16 Quantum sumptum quem es facturus, video. 17 Largitionis, vel potius filii tui, id. nimiam de filio capies satietatem; si multa sint danda. 18 Qualiacumque hæc sunt inter te & filium, quocumque modo ista omnia, quæ dicimus, sese habent, sive ut fallacia, sive non. 19 Callide seu prudenter, ut quæras causam dandæ pecuniæ. 20 Per particulas, & non multum simul. 21 Illi argentum. 22 Si sapienter agere velis. 23 Ad filium tuum. 24 Petat Clinia. Al. *postulent*, sc. Clinia, Clitipho, & Syrus. 25 Sc. *facere*: id. si mea opera egebis. 26 sc. *te*. 27 Nam faciam ut scias, faciam te certiorem, consulam. Al. *te sciente*, id. ex tuo consilio faciam.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS, CHREMES.

ME. [1] EGo me non [2] tam astutum, neque ita [3] perspicacem esse scio:
Sed hic [4] adjutor meus, & [5] monitor: & [6] præmonstrator Chremes
[7] Hoc [8] mihi præstat; in me quidvis [9] harum rerum convenit,
Quæ sunt dicta in [10] stultum, [11] caudex, [12] stipes, [13] asinus, [14] plumbeus,
[15] In illum nil potest: [16] exuperat [17] ejus stultitia [18] omnia hæc.

1 Hic Syri fallacia detegitur per Menedemum, ut Cliniæ nubat Antiphila, Bacchidem Clitiphonis esse amicam Menedemus ostendit. Hujus scenæ initium Plautus imitatus est, Bacch. 5. 1. 2 Sicut opus est, sicut debeam esse, & sum: *vel* quemadmodum est Chremes meus vicinus. Totum namque hoc principium Ironicum est in Chremetem: ridet enim eum, quod foris sapiat, domi desipiat. 3 Subtilem. 4 Qui me suis consiliis juvat. Ironice hæc sunt pronuntianda. 5 Suasor. 6 Qui mihi futura præmonstrat de filio, doctor, præceptor. Plaut. Mil. *Atque hoc ei* præmonstra *& præcipe*. Magistri elogio Chremetem honestat, quod is tantum sibi præ Menedemo sapere visus esset, *ὥστε παιδαγωγεῖν αὐτὸν ἐκεῖνον*, ut regere ipsum se posse putaret. 7 Eo, id est, τῷ non esse astutum & perspicacem, idest, stultitia, stupiditate, atque adeo ut ejus stultitia ne nomen quidem invenerit. 8 Me superat, vincit. 9 Horum nominum. 10 Hominem hebetem. 11 Ista dicuntur in stultum & hebetioris ingenii hominem, quemadmodum & in ignavum, *asinus, plumbeus*, &c. *Caudex*, vel *Codex* proprie prima pars arboris est, cui radices adhærent. Al. *cautes*. 12 Truncus. *Stipes* proprie est fustis terræ defixus. 13 Tardus. 14 Obtusus. Unde *plumbeum ingenium* dicitur obtusum, & quod penetrare cogitando non potest. Sunt insignes Metaphoræ in stupidos. 15 Nihil horum verborum potest convenire in Chremetem. 16 Transcendit. *Est enim proprium stultitiæ, aliorum vitia cernere, & oblivisci suorum*. Cicer. Tuscul. Quæst. 3. 17 Chremetis. 18 Vocabula. Quæst. d. Verbis non potest describi ejus stultitia.

CH. [1] Ohe! jam [2] desine [3] Deos, uxor, [4] gratulando obtundere,
Tuam esse inventam [5] gnatam; [6] nisi illos tuo ex ingenio judicas.
Ut nil credas [7] intelligere, nisi idem dictum est [8] centies.
Sed interim quid [9] illic gnatus [10] cessat cum Syro?
ME. Quos ais homines, Chreme, cessare? *CH.* [11] hem! Menedeme advenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciastin'? *ME.* [12] omnia.
CH. Quid [13] ait? *ME*, gaudere adeo occepit, [14] quasi qui cupiunt nuptias.
CH. [15] ha, ha, he. *ME.* [16] Quid risisti? *CH.* servi venere in mentem Syri
[17] Calliditates. *ME.* [18] itane? *CH.* [19] vultus quoque hominum [20] fingit scelus.

1 Interjectio est satietatem & fastidium significans. 2 Domo egrediens uxorem castigat is, qui mox experietur, se longe fuisse uxore insipientiorem, quæ filia recuperata gaudet, dum ipse de recuperando filio nullam cogitationem suscipit. 3 Deorum aures molestia afficere, sæpius repetendo. *Obtundit* enim qui sæpe repetendo aliquid dicit. Metaphora a fabris. Sic Eun. 3. 5. *Qui me sequatur, quique eam rogitando* obtundat, *enecet*. 4 Operose gratias agendo, tibique gratulando super inventa filia; velut olim insigni parta victoria Romani Imperatores triumphantes equis albis curruque aurato in Capitolium vecti, Jovi O. M. ceterisque Diis pro felici rerum successu (ut ait Livius) gratulabantur. 5 Filiam Antiphilam. 6 Nisi Deos tui similes judices. 7 Deos. 8 Sæpissime. Numerus certus pro incerto. 9 In ædibus Menedemi apud Bacchidem: jam dudum est, quod rediisse debuerunt: promiserat enim celerem reditum Syrus 4. 6. (*Nam nihil est, illic quod morentur diutius*) & jusserat adeo herum opperiri, dum exirent. 10 Moratur, hæret. 11 Particula ostendens gaudium de adventu. 12 Nunciavi. 13 Filius. 14 Quemadmodum gaudere solent, qui vere & serio student ducere uxorem. 15 Particulæ nimii cachinni ejus, qui credebat Menedemum decipi in filio, tanquam qui hoc peteret uxorem. 16 Propter quid, id. quare. 17 Astutiæ, quas exercuit in te. 18 Scilicet *est*, ut in me calliditates suas exercuerit? q. d. non: imo potius in te exercuit. 19 Scelestus ille Syrus non se tantum, sed & alios, ut Cliniam, ita instituit ac format, ut vultum capiant, quem præmonstrat. Exemplum hujus rei habes Phor. 1. 4. 33. & seq. ubi Geta præmonstrator & monitor, Antiphonis vultum fingit. Cæsar de bel. Gal. *Hi neque*, vultum fingere, *neque interdum lacrymas tenere poterant*. Alias *vultum fingere* eleganter dicuntur, qui ipsi vultum suum componunt. 20 Format, facit: quod proprie est fingere. Cic. Finxit *enim te ipsa natura ad honestatem*,

Illic gra-

ME. Gnatus quod se [1] assimulat lætum, [2] id dicis? *CH.* [3] id. *ME.* [4] idem istuc mihi
Venit in mentem. *CH.* [5] veterator! *ME.* magis, si magis [6] noris, putes,
[7] Ita rem esse. *CH.* [8] ain' tu? *ME.* quin tu au scuita, [9] mane. *CH.* prius hoc scire expeto,
[10] Quid perdideris: nam ubi [11] desponsam nuntiasti filio,
Continuo [12] injecisse verba tibi [13] Dromonem, [14] scilicet,
[15] Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut dares.
ME. [16] Non. *CH.* quid non? *ME.* non, inquam. *CH.* Neque ipse [17] gnatus? *ME.* [18] nil prorsus, Chreme.
Magis unum etiam [19] instare, ut [20] hodie [21] conficerent nuptiæ.
CH. [22] Mira narras. Quid [23] Syrus meus? [24] ne is quidem quidquam? *ME.* [25] nihil.
CH. [26] Quamobrem? *ME.* [27] nescio equidem: sed [28] te miror, qui alia tam [29] plane scias,

gravitatem, temperantiam, magnitudinem animi, justitiam, ad omnes denique virtutes magnum hominem & excelsum.

1 Fingit filius meus se esse lætum. 2 Vis hoc dicere, hoc significas? 3 Dico. 4 Quod tu existimas de servo. Sic dicit ridendo eum, quasi quem sciat a servo suo deceptum. 5 Syrus in omni astutiarum & fallaciarum genere probe exercitatus, & vetus servus est, qui ita te deceperit! Vide Andr. 2. 6. 6 Eum scilicet Syrum. 7 Servum tuum Syrum esse veteratorem. 8 Me non satis nosse eum? 9 Expecta. 10 Quantum argenti tibi extorserit Syrus. 11 Filiam meam in matrimonium esse promissam. 12 Dixisse tibi hæc sequentia. 13 Servum filii tui. Voluit Chremes celare auctorem, & transferre in Dromonem. 14 Scire licet. Vide quæ notavimus in Act. 4. Scen. 7. v. 15. 15 Filiæ meæ desponsatæ filio tuo. 16 Non injecit mihi talia verba. 17 Filius tuus Clinia, scilicet *injicit verba?* 18 Scilicet *dixit*. 19 Instabat, id est, urgebat filius. 20 Quamprimum. 21 Conficerentur, celebrarentur. 22 Inaudita. 23 Fecit in ea re. 24 Scilic. *dixit, petiit a te?* 25 Dixit, petiit a me. 26 Syrus meus nihil dixit tibi, nihil a te petiit? 27 Quamobrem nihil dixerit mihi. 28 Hoc nescire. 29 Clare, scil. quam filii mei vultum finxerit Syrus. Pulchra ironia in his duobus versibus in eum, qui deceptus sit.

Sed tuum ille quoque [1] Syrus idem [2] mire [3] finxit [4] filiū,
Ut ne paululum quidem [5] suboleat, amicam esse [6] hanc Cliniæ.

CH. Quid ait? *ME.* [7] mitto jam osculari, atque amplexari: [8] id nihil puto.

CH. Quid est, quod [9] amplius simuletur? *ME.* [10] vah! *CH.* [11] quid est? *ME.* audi modo:

Est mihi [12] ultimis [13] conclave in ædibus quoddam [14] retro:

[15] Huc est intro [16] latus lectus, vestimentis [17] stratus est.

CH. [18] Quid, postquam hoc est factum? *ME.* [19] dictum factum, [20] huc [21] abiit Clitipho.

CH. [22] Solus? *ME.* solus. *CH.* timeo. *ME.* Bacchis [23] consecuta est illico.

CH. Sola? *ME.* sola. *CH.* perii! *ME.* ubi abiere intro, [24] operuere ostium. *CH.* [25] hem!

Clinia [26] hæc fieri videbat? *ME.* [27] quidni? [28] una mecum simul.

CH. [29] Filii est amica Bacchis, Menedeme: [30] occidi!

ME. [31] Quamobrem? *CH.* decem dierum vix mihi est [32] familia.

1 Quem tantum veteratorem putas. 2 Mirabiliter. 3 Instruxit & informavit. Ludit autem in eodem verbo. 4 Filium tuum Clitiphonem. 5 Sc. *mihi*, id. percipiatur a me. Sic Phorm. *nunquid patri subolet?* 6 Bacchidem. 7 Omitto, id. non moror hæc signa. 8 Osculari & amplexari nihil reputo, & levia sunt in comparatione ejus, quod jam audies. 9 Sc. meum filium non esse amatorem Bacchidis. 10 Hac interjectione significat, adhuc majora esse reliqua ignota Chremeti. 11 Hoc, quod majus. 12 In fine seu ultima parte domus. 13 Secretior locus. 14 In remotissima parte domus. 15 In hoc conclave. 16 Portatus: exemptiles enim lectos & portatiles habere solebant olim, quos hinc inde deportabant. 17 Ornatus. 18 Sc. *accidit*? 19 Statim dictum, statim factum, id. quam celerrime, sine ulla mora, ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον. Supra 4. 4. 20 In hoc conclave. 21 Secessit. 22 Ingressus est conclave illud? 23 Filium tuum. 24 Clauserunt. 25 Interjectio indignantis. 26 A meo filio & Bacchide, id. introire & operire ostium? 27 Vidisset. 28 Videbat. 29 Clitiphonis. Tandem ergo Chremes, veluti somno excussus, se esse deceptum, & suam fortunam sapientiamque agnoscit. 30 Perii! Vox dolentis. 31 Periisti? 32 Res familiaris sive opes ad sustentandam familiam. Sic supra 4. 7. *Servas, quod in te est, filium & me, & familiam.* Quasi dicat: vix habeo penum seu provisionem, ut ita dicam, pro decem diebus: exhaustus enim sum & pecunia a filio, & sumptibus a puellis.

ME.

ME. Quid? [1] istuc times, [2] quod operam amico [3] ille dat suo?

CH. [4] Imo quod amicæ. *ME.* [5] si dat. *CH.* an dubium [6] id tibi est?

[7] Quemquamne animo tam [8] comi esse, aut [9] leni putas,

[10] Qui, [11] se vidente, [12] amicam patiatur suam? *ME.* ha, ha, hæ.

[13] Quid ai? [14] quo verba facilius dentur mihi.

CH. [15] Derides? merito mihi nunc ego [16] succenseo.

Quot res [17] dedere, [18] ubi possim [19] persentiscere,

[20] Ni essem lapis! [21] quæ vidi! [22] væ misero mihi!

At næ illud haud [23] inultum, si vivo, [24] ferent!

[25] Nam jam. *ME.* non tu te [26] cohibes? non te [27] respicis?

Non tibi ego [28] exempli satis sum? *CH.* præ iracundia.

1 An ideo es sollicitus?, 2 Quia amicum suum Cliniam cum amica ad se recipit, cœna & hospitio accipit, ei inservit, & auxiliatur. 3 Clitipho. 4 Imo timeo, quia Bacchidi dat operam. 5 Si verum est, quod dat operam amicæ. Hoc dicit Menedemus, quasi excusans Clitiphonem, sed εἰρωνικῶς ut & cetera. 6 Quod amicæ det operam? 7 Amicum. 8 Benigno, facili. 9 Miti, patienti. 10 Cum sit amator. 11 In conspectu suo. 12 Sc. *seduci, abduci, solam in conclave*, vel aliquid tale: est autem honesta Ellipsis in re turpi. Sic Virg. *Novimus & qui te*. 13 Quare non pateretur. 14 Ut facilius decipiar. 15 Irrides me? Tandiu irridendus erat scil. donec se irrideri animadverteret. 16 Iratus sum; quia credo nunc me deceptum. 17 Fecerunt, præbuerunt mihi occasionem, argumenta & signa hujus mali. Sic Eun. 2. 3. *Hic vero est, qui si amare occeperit, ludum jocumque dices Fuisse illum alterum, præut hujus rabies, quæ* dabit. 18 Unde, ex quibus rebus. Supra: *Hujusmodi mihi res semper comminiscere*, ubi *me excarnifices*. 19 Perficere ea, quorsum scilicet spectarent. 20 Nisi fuissem homo stupidus ac non facile intelligens prope manifesta. 21 Quam multa signa vidi! Viderat enim Clitiphonem in sinum Bacchidis manum inserere, &c. 22 Exclamatio præ nimia iracundia, quod tandiu in eo errore versatus sit. 23 Non punitum. 24 Clitipho & Syrus. 25 Utrumque puniam, exhæredabo filium. Aposiopesis per interruptionem Menedemi facta. 26 Reprimis animum tuum, neque moderaris tibi? 27 Habes rationem tum prudentiæ & honestatis? Supra 1. 1. *Nullum remittis tempus, neque te respicis*. 28 Ne sc. irascendo nimium amoribus filii, aliquid facias, unde tibi cruciatum ipse parias, sicut mihi accidit.

[illegible], non [illegible] apud me. *ME.* tene istuc
[illegible]?
[illegible] flagitium est, [4] te aliis consilium dare,
[illegible] sapere, tibi non posse te auxiliarier?
[illegible] Quid faciam? *ME.* [7] id, quod me [8] fecisse
[illegible]:
[illegible] patrem esse sentiat: fac, ut audeat
[illegible] te [12] petere, & [13] poscere,
[illegible] quaerat [15] copiam, ac te deserat:
[illegible] [16] malo [7] quovis gentium,
[illegible] [19] flagitium [20] ad inopiam redi-
[illegible] patrem:
[illegible] suppeditare sumptibus,
[illegible] vere [23] ad rastros res redit.
[illegible] tibi in [24] hac re capies,
[illegible].
[illegible] te esse; & ignosces tamen

[illegible]

[illegible] pecuniae quaerendae rationem. 15 Al. *malo*. 17 Quocunque volet. 18 Filius meus [illegible]. 19 Nequitiam, meretricum amorem. 20 Ad paupertatem me deducat. 22 Si [illegible] perrexero indulgere & [illegible] ministrare in sumptibus [illegible], &c. Nota hic duos [illegible]. Plaut. *suppeditare* [illegible] dixit. 23 Rastris mihi [illegible] erit vere quaerendus [illegible], non ut tibi, qui ob [illegible] eos exercebas, & [illegible] res te adhortabatur tua, id est, ego brevi ero pauperrimus. Alludit ad rastros Menedemi 1. 1. Infra [illegible] 4. 4. simili formula Poeta usus est. 23 Molestia. 24 [illegible] tibi accerses. 26 [illegible]. 28 Morosum [illegible], severum & inexorabilem. Cum enim de homine dicitur, idem significat [illegible], inexorabilis. Cic. *Moderari enim nec difficiles senes.* Hujus contrarium est [illegible], exorabilis.

1 P. ft,

[1] Post, & id [2] ingratum. *CH.* [3] ah! nescis, [4] quam doleam. *ME.* [5] ut lubet.
[6] Quid hoc, quod volo, ut [7] illa nubat [8] nostro? nisi quid est,
Quod mavis. *CH.* imo & [9] gener, & [10] affines placent.
ME. [11] Quid dotis dicam te [12] dixisse filio?
[13] Quid obticuisti? *CH.* dotis? *ME.* ita dico. *CH.* [14] ah! *ME.* Chreme,
Ne quid vereare, [15] si est minus: [16] nil dos nos [17] movet.
CH. [18] Duo talenta [19] pro re nostra ego esse [20] decrevi satis:
Sed ita dicto opus est, si me vis salvum esse, & [21] rem, & [22] filium,
Me mea [23] omnia bona [24] doti dixisse illi. *ME.* quam rem agis?
CH. [25] Id mirari te [26] simulato, & [7] illam hoc rogitato simul,

1 Postea. 2 Sc. *tum erit*, id. nullam tibi gratiam conciliabis apud filium, nullam pro eo tibi gratiam habebit filius, cum videbit te non volentem, sed invitum & amicorum precibus expugnatum ignoscere demum. Sic supra 1. 2. *Cum gratum mihi esse potuit, nolui*. 3 Interjectio dolentis. 4 Quantum doleam, quanto dolore sim affectus, quod habeam talem filium. 5 Hæc quoque respondent superioribus 1. 1. p. 225. CH. *Siccine est sententia? M. sic.* CH. *bene vale*. Menedemus hic cum ratione ad suum negotium, de Cliniæ & Antiphilæ matrimonio, properat reverti. 6 Sc. *placet*. 7 Filia tua Antiphila. 8 Filio meo Cliniæ. 9 Filius tuus Clinia futurus gener placet mihi. 10 Parentes ejus seu cognati, qui sunt affines filiæ. *Affines* enim sunt viri & uxoris cognati inter se, quod duæ cognationes inter se diversæ, per nuptias conjunguntur, & altera ad alterius cognationis *finem* & terminum accedit. Nomina vero eorum hæc sunt: *socer*, *socrus*, *gener*, *nurus*, *vitricus*, *noverca*, *privignus*, *privigna*. 11 Quam dotem. 12 Promisisse destinasse. 13 Quare non respondes mihi? Fingitur stare cogitabundus. 14 Deliberationem significat hæc cunctatio, non tam de dote, quam de ratione emendandi & ad frugem revocandi filii. 15 Si minus dotis filiæ tuæ dicturus es, si parvulam etiam dixeris dotem. 16 Nullatenus nos dotem moramur. 17 Afficit. 18 1200. coronatos 19 Secundum facultates nostras, seu pro ratione rei familiaris meæ. 20 Constitui. 21 Sc. *familiarem*, id. facultates meas. 22 Cliphonem. 23 Omnes meas facultates. 24 Pro dote sive in dotem destinasse filiæ. 25 Propter illud, quod sc. mea omnia bona doti dixerim illi. 26 Fingito apud filium. 27 Filium.

Qua-

Meam [1] me invito potuit? verum [2] illud, Chreme,
[3] Dicunt: [4] *jus summum, sæpe summa* [5] *est malitia*.
CH. [6] Haud faciam. *SY.* imo, aliis si [7] licet, [8] tibi non licet.
[9] Omnes te in [10] lauta, & [11] bene parte auĉta putant.
CH. Quin egomet jam ad [12] eam [13] deferam. *SY.* imo [14] filium
[15] Jube potius. *CH.* [16] quam ob rem? *SY.* quia [17] enim in [18] eum suspicio est
Translata amoris. *CH.* [19] quid tum? *SY.* quia videbitur
Magis verisimile [20] id esse, cum [21] hic [22] illi [23] dabit:
Et simul [24] conficiam facilius ego, quod [25] volo.
[26] Ipse adest: abi, effer argentum. *CH.* [27] effero.

1 Me nolente. Q. d. Filia mea me patre inscio est oppignorata: contractus igitur est invalidus. 2 Proverbium. 3 Homines vulgo. 4 Nimius juris rigor. A jure summo ad æquitatem invitat Syrus Chremetem, quæ est propria bonorum virorum laus. *Summum jus* dicitur, quando leges sine aliqua mitigatione observantur: *æquitas*, mitigatio legum propter justam caussam, sive summi juris remissio. 5 Injuria. 6 Non confugiam ad eas rationes summi juris. 7 Sequi juris rigorem, uti summo jure. 8 Qui scilicet dives es. 9 Omnes enim existimant te esse divitem civem. 10 Splendida. 11 Quæ ampla est, ut possis mutuum reddere. 12 Bacchidem. 13 Decem minas. 14 Clitiphonem. 15 Deferre argentum ad eam. 16 Juberem filium deferre. 17 Certe. 18 Filium tuum, quem Menedemus putat esse amatorem Bacchidis. 19 Quid inde sequitur, si translata est in eum amoris suspicio? 20 Quod Bacchis sit amica Clitiphonis. 21 Filius Clitipho. 22 Bacchidi. 23 Argentum. 24 Efficiam, perficiam, id est, facilius Menedemum decipiam, sub specie tui decipiendi. 25 Conficere. 26 Clitipho certe advenit. 27 Mox elaturus sum: ut, *mox huc revertor*, & similia.

ACTUS IV. SCENA V.

CLITIPHO, SYRUS.

CL. [1] Nulla est tam [2] facilis res, [3] quin difficilis fiet,

1 Redit Clitipho iratus: verum a Syro placatur, cum paratum argentum, & Bacchidem esse apud Menedemum intelligit; simulque, quibus moribus verbisque uti debeat apud patrem, præscribit. 2 Inter omnes actiones humanas. 3 Ut non.

Quam

Quam [1] invitus facias: [2] vel me hæc [3] deambulatio,
[4] Quamvis non laboriosa, [5] ad languorem dedit:
Nec quidquam magis nunc [6] metuo, quam ne [7] denuo
[8] Miser aliquo [9] extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
[10] Ut te quidem omnes Dii, Deæ, [11] quantum est Syre,
Cum tuo istoc [12] invento, cumque [13] incepto [14] perduint!
Hujusmodi mihi res semper [15] comminiscere,
[16] Ubi me [17] excarnifices. *SY.* [18] i tu hinc quo dignus es.
[19] Quam pene tua me [20] perdidit protervitas.
CL. [21] Vellem hercle factum: ita [22] meritus. *SY.* [23] meritus? quo modo?
[24] Næ me [25] istuc ex te prius [26] audisse gaudeo,
Quam argentum haberes, quod daturus jam fui.
CL. [27] Quid igitur dicam tibi vis? abiisti, mihi

1 Nuleus. Ovid. *Et non sentitur sedulitate labor.* 2 Etiam. 3 Quæ debebat afferre voluptatem. 4 Quamvis sit facilis. 5 Reddidit me plane defessum: quia eam invitus subivi. Plaut. *Ubi sæpe* ad languorem dederis *octonarios lictores.* 6 In meo amore. 7 De novo, iterum. 8 Clitipho. 9 Vi expellar in aliquem locum. 10 Jam videns servum, cum eo expostulat. 11 Quantum est Deorum Dearumque, id est, quicunque, quotcunque. 12 Figmento. 13 Consilio tuo. 14 Perdant, omni malorum genere te accumulent. Antique. 15 Comminisceris, id est, fingis, excogitas. 16 In quibus, id est, ex quibus rebus, per quas res. Plaut. Cap. *Hujusmodi paucas poetæ reperiunt Comœdias, ubi boni meliores fiunt.* 17 Minutim excrucies. 18 Abi hinc in malam rem, in malam crucem, qua dignus es, ut meruisti. 19 Quam pene petulantia, audacia, temeritas tua, & incontinentes illæ manus mea consilia disturbassent, meque periculo & iræ patris tui obtulissent. 20 Apud patrem. 21 Ut mea protervitas te perdidisset. Defendit Clitipho suam iracundiam. 22 Sc. *es.* 23 Egone meritus sum, ut perirem, ut male mactarer? Loquitur confidenter Syrus, qui conscius sibi est magnorum in Clitiphonem meritorum. 24 Certe, profecto. 25 Quod ita velis me perditum. 26 Ne in indignum argentum conferretur. Nam, ut ait Ennius, *Bene facta male locata, male facta arbitror.* 27 Quomodo igitur vis me loqui tecum, qui tantam mihi molestiam confeceris, dum eamdem ostentas amicam, & interdicis, meque ne præsentibus quidem bonis frui permittis? Minus hæc contumaciter, vultuque mitiore dicit.

[1] Amicam adduxti, quam non licitum est tangere.
SY. [2] Jam non sum iratus: [3] sed scin' ubi nunc sit tibi
Bacchis? *CL.* [4] apud nos. *SY.* [5] non. *CL.* ubi ergo? *SY.* [6] apud Cliniam.
CL. [7] Perii! *SY.* [8] bono animo es: jam [9] argentum ad [10] eam deferes,
Quod [11] ei es pollicitus. *CL.* [12] garris: [13] unde? *SY.* a patre.
CL. [14] Ludis fortasse me? *SY.* ipsa re [15] experibere.
CL. Næ ego fortunatus sum: [16] deamo te Syre.
SY. Sed [17] pater egreditur: cave, quidquam admiratus sis,
[18] Qua causa id fiat: [19] obsecundato in loco:
Quod imperabit, facito: [20] loquitor paucula.

1 Bacchidem. 2 Jam iram posui, cum ex te hoc verbum audivi: *Amicam aduxti, quam non licitum est tangere*. Verum enim est te mihi jure succensuisse, quod ab amica Bacchide tantopere prohibitus sis. 3 Interponitur aliqua spei mora, ut augeatur beneficii gratia. 4 Domi nostræ puto eam esse. 5 Est apud vos. 6 Scilicet in ædibus Menedemi. 7 Quia est apud Cliniam. 8 Bonum animum habeas. 9 Decem minas, sive decem coronatos. Hoc enim est primarium illud consilium Syri, cujus causa Bacchidem adduxerat. 10 Bacchidem. 11 Bacchidi. 12 Nugaris, inania dicis. Metaph. ab avibus. 13 A quo id argentum extorqueretur. 14 Illudis, derides. 15 Experieris. Antiquum est. 16 Valde amo. Nam hic *de* auget. Gratias agentis esse videtur, ut alibi: *amo te, merito te amo*, &c. 17 Scilicet *tuus*, nempe Chremes. 18 Quod tibi pecunia tam facile ab eo tradatur, quam ad Bacchidem deferas. 19 Subservito ei, facito ad nutum ejus, prout locus, id est, occasio seu opportunitas postulat. 20 Ne ex sermonibus tuis, ait Eugraphius, nascatur ulla suspicio.

ACTUS IV. SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

CH. UBi [1] Clytipho nunc est? *SY.* eccum me, [2] inque *CL.* [3] eccum hic tibi.

1 Qui argentum ad Bacchidem deferat. Chremes argentum adfert, quod det Clitiphoni: ad postremum quæritur de sumptu faciendo filiæ causa. 2 Dic, responde patri. Non enim Clitipho audet intueri patrem. 3 Sc. *me*, id, ecce eum hic tibi, quem quæris, id. adsum. Hic Clitipho Syro præcipienti obsecundare incipit, & in sequentibus pergit.

CH.

CH. [1] Quid rei esset, dixti [2] huic? *SY.* dixi pleraque omnia.
CH. Cape hoc [3] argentum, ac [4] defer. *SY.* [5] hui, quid stas [6] lapis?
[7] Quin [8] accipis? *CL.* [9] cedo [10] sane. *SY.* sequere hic me [11] ocius:
[12] Tu hic nos, dum [13] eximus, interea [14] opperibere:
Nam [15] nihil est, [16] illic quod moremur diutius.
CH. [17] Minas quidem jam decem habet a me filia,
Quas pro [18] alimentis esse nunc [19] duco [20] datas.
[21] Hasce [22] ornamentis consequentur [23] alteræ:
[24] Porro [25] hæ [26] talenta dotis [27] apposcent duo.
[28] *Quam multa injusta ac prava* [29] *fiunt moribus!*
Mihi nunc, [30] relictis rebus, inveniendus est
[31] Aliquis, labore [32] inventa meo cui dem [33] bona.

1 Quid, aut cui hoc argentum debeat deferre. 2 Filio meo Clitiphoni. 3 Decem minas, id. centum coronatos. 4 Ad Bacchidem pro liberanda filia. 5 Hæc verba Chremeti Guyetus tribuit, adempta Syro: cui tamen ideo deberi potius videtur, ut admiratione cunctantem adolescentem impellat, memor præcepti sui, *cave quicquam admiratus sis*. 6 Stupide, ignave. Plaut. *Nullum hoc est stolidius saxum*. 7 Cur non? 8 Argentum. 9 Da, porrige mihi, pater, quandoquidem dare lubet. 10 Assentientis est. Sic And. 1. 1. *Nempe ergo aperte vis, quæ restant, me loqui?* D. sane *quidem*. 11. Cito. Syrus callide festinat, ut Clitiphonem, non satis idoneum docte ferre fallaciam, amoveat. 12 Chreme. 13 Ex ædibus Menedemi. 14 Antiquum, pro *opperieris*, id. expectabis. 15 Nulla causa est, ob quam, &c. 16 In domo Menedemi. Hoc addit ne Chremes suspicetur causam quæsitam apud Bacchidem manendi. 17 Centum coronatos. Init rationem tenax senes, quot quantisque auctus sit damnis, inventa filia, ad alimenta, ornamenta, dotem. 18 Nutrimentis, id. cibo, potu & vestibus. 19 Puto, æstimo. 20 Bacchidi. 21 Decem minas. 22 Pro indumentis. 23 Totidem minas, id. decem. 24 Deinde. 25 Decem minæ pro alimentis & ornamentis. 26 Mille & ducentos coronatos. Talentum valet sexcentis coronatis Gallicis. 27 Mox poscent, adjungent sibi, id. in dotem accipient: filia enim mea nubilis est. 28 Epiphomena in hominum mores improbos. 29 Ex prava vitæ consuetudine nascuntur: qualis est talis pecuniæ profusio in liberis educandis, & elocandis. 30 Omnibus meis negotiis posthabitis. 31 Sc. *gener*. 32 Parta, quæsita labore meo. Infra 5. 4. *ut serves, quod labore* inveneris. 33 Cum filia dotata.

ACTUS IV. SCENA VII.

MENEDEMUS, CHREMES.

ME. [1] Multo [2] omnium nunc me [3] fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, cum te intelligo
[4] Resipisse. *CH.* [5] ut errat! *ME.* te ipsum quærebam, Chreme:
Serva, [6] quod in te est, [7] filium, & [8] me, & [9] familiam.
CH. [10] Cedo, quid vis faciam? *ME.* [11] invenisti hodie [12] filiam.
CH. [13] Quid tum? *ME.* hanc uxorem sibi dari [14] vult Clinia.
CH. Quæso, [15] quid tu hominis es? *ME.* [16] quid? *CH.* jam ne oblitus es,
Inter nos quid si dictum de [17] fallacia,
Ut [18] ea via abs te argentum auferretur? *ME.* [19] scio.

1 Chremes, dum Menedemum credit per Syrum decipi, ipse per Syrum & Clitiphonem deceptus est. 2 Scilicet *hominum*. Hæc egrediens domo senex, intro ad filium loquitur. 3 Felicissimum. 4 Resipuisse, id est, e vitiorum gurgite ad sanam mentem & rectam vivendi rationem emersisse. *Resipiscere* enim est ad priorem mentis statum, vel ad meliorem redire. 5 Quantum fallitur Menedemus, quod filium suum putat resipuisse? Secum ista loquitur Chremes, qui Menedemum credit decipi, cum ipse decipiatur. 6 Quantum in tua potestate est. 7 Scil. *meum*, idest, Cliniam. 8 Senem. 9 Rem familiarem, facultates. Sic infra 5. 1. *Decem dierum vix mihi est* familia. *Familia* proprie est turba famulorum. Deinde tamen paulatim usus invaluit, ut *familiæ* appellatione comprehenderentur tam liberi, quam servi, unius patrisfamilias juri subjecti. Post hæc ad eos quoque hoc nomen translatum est, qui ex eadem sunt cognatione: ut, *Cæsarum, Scipionum familiæ*. 10 Dic. Cum Menedemus tam accurato initio usus esset, Chermes quid ergo est, inquit, quo filium tuum, & te, & familiam servare possim? Quibus verbis Chremetis felicitatem signari voluit, ut cum honore mox nurum expeteret, cujus agnitionem prædicaverat. 12 Antiphilam. 13 Quid ea res ad te & filium servandum pertinet? 14 Cupit, petit. 15 Qualis tu homo es? 16 Quid ita? 17 Tibi struenda per servum de emungendo argento. Vide sup. 3. 1. 18 Eo modo, sc. fingendo filium tuum cupere uxorem. 19 Hoc esse dictum inter nos.

CH.

CH. [1] Ea res nunc agitur ipsa. *ME*, quid narras, Chreme?
CH. [2] Imo [3] hæc quidem, quæ apud me est Clitiphonis est
Amica. *ME.* [4] ita ajunt. *CH.* & tu [5] credis? *ME.* [6] omnia.
CH. Et [7] illum ajunt velle uxorem, ut, cum [8] desponderim,
[9] Des, [10] qui [11] aurum, ac [12] vestem, atque [13] alia, [14] quæ opus sunt, [15] comparet.
ME. [16] Id est profecto: [17] id [18] amicæ dabitur. *CH.* [19] scilicet
Daturum. *ME.* [20] ah! frustra igitur [21] gavisus sum miser.
Quidvis tamen jam [22] malo, quam [23] hunc [24] amittere.
Quid nunc [25] renunciem abs te [26] responsum, Chreme,
Ne [27] sentiat me [28] sensisse, atque [29] ægre ferat?
CH. [30] Ægre? nimium illi, Menedeme, [31] indulges. *ME.* [32] sine:

1 Fallacia ipsa, scilicet ut decipiaris, nunc tractatur. 2 Ironia. Non enim serio dicit, sed tantum ut rideat credulitatem Menedemi. 3 Bacchis. 4 Clinia; Syrus & Dromo. 5 Eam esse amicam Clitiphonis? 6 Scili. *credo*. 7 Cliniam filium tuum. 8 Sponsam futuram promisero filiam meam. 9 Antiphilæ tradas argentum. 10 Quo, vel unde. 11 Aureos annulos, ceteraque ornamenta aurea. 12 Vestimenta. 13 Ornamenta muliebria. 14 Quæ ad nuptias requiruntur. 15 Emat sibi. 16 Res ita se habet, quemadmodum dixisti. 17 Argentum a me extortum. 18 Bacchidi meretrici. 19 Scire licet, manifestum est, filium tuum Cliniam daturum esse, quicquid ad aurum, vestem, aliaque per nuptiarum causam paranda, abs te petet. Firmat enim Chremes, quod jam divinans dixerat Menedemus, *id amicæ dabitur*. Notandum obiter, infinitivam hanc orationem regi a verbo *scire*, quod inclusum est particulæ *scilicet*. Sic supra 2. 3. *scilicet facturum me esse*: & infra 5. 1. *Continuo* injecisse verba *Dromonem* scil. 20 Interjectio dolentis, quod non potuerit sua sponte animadvertere talem fallaciam. 21 Quod putarim alium resipuisse, animumque revera ad nuptias adjecisse. 22 Perpeti. 23 Filium. 24 Dimittere. 25 Illi, nempe filio Cliniæ. 26 Sc. *esse*. 27 Intelligat filius. 28 Percepisse istam fallaciam, idest, sub specie nuptiarum argentum a me extorqueri. 29 Filius. 30 Timesne ægre ferat? Corripientis est. 31 Permittis quæcumque vult. 32 Permitte hoc mihi.

Inceptum est: [1] perfice hoc mihi perpetuum, Chreme.
CH. [2] Dic convenisse: [3] egisse te de nuptiis.
ME. Dicam: [4] quid deinde? *CH.* [5] me facturum esse omnia:
[6] Generum placere: postremo etiam, si voles,
[7] Desponsam quoque esse dicito. *ME.* [8] hem! istuc volueram.
CH. Tanto [9] ocius te ut [10] poscat, & tu id, quod [11] cupis,
Quam ocissime ut [12] des. *ME.* [13] cupio. *CH.* [14] næ tu [15] propediem,
[16] Ut istam rem video, [17] istius obsaturabere.
Sed hæc [18] ut ut sunt, [19] cautim, & [20] paulatim [21] dabis,
[22] Si sapies. *ME.* faciam. *CH.* abi [23] intro: vide, quid [24] postulet.
Ego domi ero, si quid [25] me voles. *ME.* sane [26] volo.
[27] Nam te scientem faciam, quid egero.

1 Adjuva me porro, sicut semel cœpisti me adjuvare, neque defatigetis continuandis officiis, quandoquidem hoc facere apud me statui. 2 Dicito filio tuo te allocutum esse me, vel te communicasse mecum. 3 Mentionem fecisse, locutum esse. 4 Dicam? 5 Scilicet *dic*. 6 Maritum filiæ meæ placere mihi. 7 In matrimonium illi promissam Antiphilam. 8 Lætantis. 9 Citius, te hoc audito, quod sit desponsata. 10 Argentum. 11 Dare. 12 Filio. 13 Dare ocissime illi argentum. 14 Certe. 15 Brevi. 16 Quantum sumptum quem es facturus, video. 17 Largitionis, vel potius filii tui, id. nimiam de filio capies satietatem; si multa sint danda. 18 Qualiacumque hæc sunt inter te & filium, quocumque modo ista omnia, quæ dicimus, sese habent, sive ut fallacia, sive non. 19 Callide seu prudenter, ut quæras causam dandæ pecuniæ. 20 Per particulas, & non multum simul. 21 Illi argentum. 22 Si sapienter agere velis. 23 Ad filium tuum. 24 Petat Clinia. Al. *postulent*, sc. Clinia, Clitipho, & Syrus. 25 Sc. *facere*: id. si mea opera egebis. 26 sc. *te*. 27 Nam faciam ut scias, faciam te certiorem, consulam. Al. *te sciente*, id. ex tuo consilio faciam.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS, CHREMES.

ME. [1] EGo me non [2] tam astutum, neque ita [3] perspicacem esse scio:
Sed hic [4] adjutor meus, & [5] monitor: & [6] præmonstrator Chremes
[7] Hoc [8] mihi præstat; in me quidvis [9] harum rerum convenit,
Quæ sunt dicta in [10] stultum, [11] caudex, [12] stipes, [13] asinus, [14] plumbeus,
[15] In illum nil potest: [16] exuperat [17] ejus stultitia [18] omnia hæc.

1 Hic Syri fallacia detegitur per Menedemum, ut Cliniæ nubat Antiphila, Bacchidem Clitiphonis esse amicam Menedemus ostendit. Hujus scenæ initium Plautus imitatus est, Bacch. 5. 1. 2 Sicut opus est, sicut debeam esse, & sum: *vel* quemadmodum est Chremes meus vicinus. Totum namque hoc principium Ironicum est in Chremetem: ridet enim eum, quod foris sapiat, domi desipiat. 3 Subtilem. 4 Qui me suis consiliis juvat. Ironice hæc sunt pronuntianda. 5 Suasor. 6 Qui mihi futura præmonstrat de filio, doctor, præceptor. Plaut. Mil. *Atque hoc es præmonstra & præcipe*. Magistri elogio Chremetem honestat, quod is tantum sibi præ Menedemo sapere visus esset, *ὥςε παιδαγωγεῖν αὐτὸν ἐκεῖνον*, ut regere ipsum se posse putaret. 7 Eo, id est, τῷ non esse astutum & perspicacem, idest, stultitia, stupiditate, atque adeo ut ejus stultitia ne nomen quidem invenerit. 8 Me superat, vincit. 9 Horum nominum. 10 Hominem hebetem. 11 Ista dicuntur in stultum & hebetioris ingenii hominem, quemadmodum & in ignavum, *asinus, plumbeus*, &c. *Caudex*, vel *Codex* proprie prima pars arboris est, cui radices adhærent. Al. *cautes*. 12 Truncus. *Stipes* proprie est fustis terræ defixus. 13 Tardus. 14 Obtusus. Unde *plumbeum ingenium* dicitur obtusum, & quod penetrare cogitando non potest. Sunt insignes Metaphoræ in stupidos. 15 Nihil horum verborum potest convenire in Chremetem. 16 Transcendit. *Est enim proprium stultitiæ, aliorum vitia cernere, & oblivisci suorum*. Cicer. Tuscul. Quæst. 3. 17 Chremetis. 18 Vocabula. Quæst. d. Verbis non potest describi ejus stultitia.

CH. [1] Ohe! jam [2] desine [3] Deos, uxor, [4] gratulando obtundere,
Tuam esse inventam [5] gnatam; [6] nisi illos tuo ex ingenio judicas.
Ut nil credas [7] intelligere, nisi idem dictum est [8] centies.
Sed interim quid [9] illic gnatus [10] cessat cum Syro?
ME. Quos ais homines, Chreme, cessare? *CH.* [11] hem! Menedeme advenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciastin'? *ME.* [12] omnia.
CH. Quid [13] ait? *ME.* gaudere adeo occepit, [14] quasi qui cupiunt nuptias.
CH. [15] ha, ha, hæ. *ME.* [16] Quid risisti? *CH.* servi venere in mentem Syri
[17] Calliditates. *ME.* [18] itane? *CH.* [19] vultus quoque hominum [20] fingit scelus.

1 Interjectio est satietatem & fastidium significans. 2 Domo egrediens uxorem castigat is, qui mox experietur, se longe fuisse uxore insipientiorem, quæ filia recuperata gaudet, dum ipse de recuperando filio nullam cogitationem suscipit. 3 Deorum aures molestia afficere, sæpius repetendo. *Obtundit* enim qui sæpe repetendo aliquid dicit. Metaphora a fabris. Sic Eun. 3. 5. *Qui me sequatur, quique eam rogitando* obtundat, *enecet*. 4 Operose gratias agendo, tibique gratulando super inventa filia; velut olim insigni parta victoria Romani Imperatores triumphantes equis albis curruque aurato in Capitolium vecti, Jovi O. M. ceterisque Diis pro felici rerum successu (ut ait Livius) gratulabantur. 5 Filiam Antiphilam. 6 Nisi Deos tui similes judices. 7 Deos. 8 Sæpissime. Numerus certus pro incerto. 9 In ædibus Menedemi apud Bacchidem: jam dudum est, quod rediisse debuerunt: promiserat enim celerem reditum Syrus 4. 6. (*Nam nihil est, illic quod moretur diutius*) & jusserat adeo herum opperiri, dum exirent. 10 Moratur, hæret. 11 Particula ostendens gaudium de adventu. 12 Nunciavi. 13 Filius. 14 Quemadmodum gaudere solent, qui vere & serio student ducere uxorem. 15 Particulæ nimii cachinni ejus, qui credebat Menedemum decipi in filio, tanquam qui ficte peteret uxorem. 16 Propter quid, id. quare. 17 Astutiæ, quas exercuit in te. 18 Scilicet *est*, ut in me calliditates suas exercuerit? q. d. non: imo potius in te exercuit. 19 Scelestus ille Syrus non se tantum, sed & alios, ut Cliniam, ita instituit ac format, ut vultum capiant, quem præmonstrat. Exemplum hujus rei habes Phor. 1. 4. 33. & seq. ubi Geta præmonstrator & monitor, Antiphonis vultum fingit. Cæsar de bel. Gal. *Hi neque, vultum fingere, neque interdum lacrymas tenere poterant*. Alias *vultum fingere* eleganter dicuntur, qui ipsi vultum suum componunt. 20 Format, facit: quod proprie est fingere. Cic. Finxit *enim te ipsa natura ad honestatem*,

ME. Gnatus quod se [1] assimulat lætum, [2] id dicis? *CH.* [3] id. *ME.* [4] idem istuc mihi
Venit in mentem. *CH.* [5] veterator! *ME.* magis, si magis [6] noris, putes,
[7] Ita rem esse. *CH.* [8] ain' tu? *ME.* quin tu ausculta, [9] mane. *CH.* prius hoc scire expeto,
[10] Quid perdideris: nam ubi [11] desponsam nuntiasti filio,
Continuo [12] injecisse verba tibi [13] Dromonem, [14] scilicet,
[15] *Sponsæ* vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum ut dares.
ME. [16] Non. *CH.* quid non? *ME.* non, inquam. *CH.* Neque ipse [17] gnatus? *ME.* [18] nil prorsus, Chreme.
Magis unum etiam [19] instare, ut [20] hodie [21] conficerent nuptiæ.
CH. [22] Mira narras. Quid [23] Syrus meus, [24] ne is quidem quidquam? *ME.* [25] nihil.
CH. [26] Quamobrem? *ME.* [27] nescio equidem: sed [28] te miror, qui alia tam [29] plane scias,

gravitatem, temperantiam, magnitudinem animi, justitiam, ad omnes denique virtutes magnum hominem & excelsum.

1 Fingit filius meus se esse lætum. 2 Vis hoc dicere, hoc significas? 3 Dico. 4 Quod tu existimas de servo. Sic dicit ridendo eum, quasi quem sciat a servo suo deceptum. 5 Syrus in omni astutiarum & fallaciarum genere probe exercitatus, & vetus servus est, qui ita te deceperit! Vide Andr. 2. 6. 6 Eum scilicet Syrum. 7 Servum tuum Syrum esse veteratorem. 8 Me non satis nosse eum? 9 Expecta. 10 Quantum argenti tibi extorserit Syrus. 11 Filiam meam in matrimonium esse promissam. 12 Dixisse tibi hæc frequentia. 13 Servum filii tui. Voluit Chremes celare auctorem, & transferre in Dromonem. 14 Scire licet. Vide quæ notavimus in Act. 4. Scen. 7. v. 15. 15 Filiæ meæ desponsatæ filio suo. 16 Non injecit mihi talia verba. 17 Filius tuus Clinia, scilicet *injicit verba*? 18 Scilicet *dixit*. 19 Instabat, id est, urgebat filius. 20 Quamprimum. 21 Conficerentur, celebrarentur. 22 Inaudita. 23 Fecit in ea re. 24 Scilic. *dixit, petiit a te*? 25 Dixit, petiit a me. 26 Syrus meus nihil dixit tibi, nihil a te petiit? 27 Quamobrem nihil dixerit mihi. 28 Hoc nescire. 29 Clare, scil. quam filii mei vultum finxerit Syrus. Pulchra ironia in his duobus versibus in eum, qui deceptus sit.

Sed tuum ille quoque [1] Syrus idem [2] mire [3] finxit [4] filiū,
Ut ne paululum quidem [5] subоleat, amicam esse [6] hanc Cliniæ.

CH. Quid ait? *ME.* [7] mitto jam osculari, atque amplexari: [8] id nihil puto.

CH. Quid est, quod [9] amplius simuletur? *ME.* [10] vah! *CH.* [11] quid est? *ME.* audi modo:
Est mihi [12] ultimis [13] conclave in ædibus quoddam [14] retro:
[15] Huc est intro [16] latus lectus, vestimentis [17] stratus est.

CH. [18] Quid, postquam hoc est factum? *ME.* [19] dictum factum, [20] huc [21] abiit Clitipho.

CH. [22] Solus? *ME.* solus. *CH.* timeo. *ME.* Bacchis [23] consecuta est illico.

CH. Sola? *ME.* sola. *CH.* perii! *ME.* ubi abiere intro, [24] operuere ostium. *CH.* [25] hem!
Clinia [26] hæc fieri videbat? *ME.* [27] quidni? [28] una mecum simul.

CH. [29] Filii est amica Bacchis, Menedeme: [30] occidi!

ME. [31] Quamobrem? *CH.* decem dierum vix mihi est [32] familia.

1 Quem tantum veteratorem putas. 2 Mirabiliter. 3 Instruxit & informavit. Ludit autem in eodem verbo. 4 Filium tuum Clitiphonem. 5 Sc. *mihi*, id. percipiatur a me. Sic Phorm. *nunquid patri subolet?* 6 Bacchidem. 7 Omitto, id. non moror hæc signa. 8 Osculari & amplexari nihil puto, & levia sunt in comparatione ejus, quod jam audies. 9 Sc. meum filium non esse amatorem Bacchidis. 10 Hac interjectione significat, adhuc majora esse reliqua ignota Chremeti. 11 Hoc, quod majus. 12 In fine seu ultima parte domus. 13 Secretior locus. 14 In remotissima parte domus. 15 In hoc conclave. 16 Portatus: exemptiles enim lectos & portatiles habere solebant olim, quos hinc inde deportabant. 17 Ornatus. 18 Sc. *accidit*? 19 Statim dictum, statim factum, id. quam celerrime, sine ulla mora, ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον. Supra 4. 4. 20 In hoc conclave. 21 Secessit. 22 Ingressus est conclave illud? 23 Filium tuum. 24 Clauserunt. 25 Interjectio indignantis. 26 A meo filio & Bacchide, id. introire & operire ostium? 27 Vidisset. 28 Videbat. 29 Clitiphonis. Tandem ergo Chremes, veluti somno excussus, se esse deceptum, & suam fortunam sapientiamque agnoscit. 30 Perii! Vox dolentis. 31 Periisti? 32 Res familiaris sive opes ad sustentandam familiam. Sic supra 4. 7. *Servus, quod in te est, filium & me, &* familiam. Quasi dicat: vix habeo penum seu provisionem, ut ita dicam, pro decem diebus: exhaustus enim sum & pecunia a filio, & sumptibus a puellis.

ME.

ME. Quid? [1] istuc times, [2] quod operam amico [3] ille dat suo?

CH. [4] Imo quod amicæ. *ME.* [5] si dat. *CH.* an dubium [6] id tibi est?

[7] Quemquamne animo tam [8] comi esse, aut [9] leni putas,

[10] Qui, [11] se vidente, [12] amicam patiatur suam? *ME.* ha, ha, hæ.

[13] Quid ai? [14] quo verba facilius dentur mihi.

CH. [15] Derides? merito mihi nunc ego [16] succenseo.

Quot res [17] dedere, [18] ubi possim [19] persentiscere,

[20] Ni essem lapis! [21] quæ vidi! [22] væ misero mihi!

At næ illud haud [23] inultum, si vivo, [24] ferent:

[25] Nam jam. *ME.* non tu te [26] cohibes? non te [27] respicis?

Non tibi ego [28] exempli satis sum? *CH.* præ iracundia.

1 An ideo es sollicitus?. 2 Quia amicum suum Cliniam cum amica ad se recipit, cœna & hospitio accipit, ei inservit, & auxiliatur. 3 Clitipho. 4 Imo timeo, quia Bacchidi dat operam. 5 Si verum est, quod dat operam amicæ. Hoc dicit Menedemus, quasi excusans Clitiphonem, sed εἰρωνικῶς ut & cetera. 6 Quod amicæ det operam? 7 Amicum. 8 Benigno, facili. 9 Miti, patienti. 10 Cum sit amator. 11 In conspectu suo. 12 Sc. *seduci, abduci, solam in conclave*, vel aliquid tale: est autem honesta Ellipsis in re turpi. Sic Virg. *Novimus & qui te*. 13 Quare non pateretur. 14 Ut facilius decipiar. 15 Irrides me? Tandiu irridendus erat scil. donec se irrideri animadverteret. 16 Iratus sum; quia credo nunc me deceptum. 17 Fecerunt, præbuerunt mihi occasionem, argumenta & signa hujus mali. Sic Eun. 2. 3. *Hic vero est, qui si amare occeperit ludum jocumque dices Fuisse illum alterum, præut hujus rabies, quæ* dabit. 18 Unde, ex quibus rebus. Supra: *Hujusmodi mihi res semper comminiscere*, ubi *me excarnifices*. 19 Perficere ea, quorsum scilicet spectarent. 20 Nisi fuissem homo stupidus ac non facile intelligens prope manifesta. 21 Quam multa signa vidi! Viderat enim Clitiphonem in sinum Bacchidis manum inserere, &c. 22 Exclamatio præ nimia iracundia, quod tandiu in eo errore versatus sit. 23 Non punitum. 24 Clitipho & Syrus. 25 Utrumque puniam, exhæredabo filium. Aposiopesis per interruptionem Menedemi facta. 26 Reprimis animum tuum, neque moderaris tibi; 27 Habes rationem tum prudentiæ & honestatis? Supra 1. 1. *Nullum remittis tempus, neque te respicis*. 28 Ne sc. irascendo nimium amoribus filii, aliquid facias, unde tibi cruciatum ipse parias, sicut mihi accidit.

Menedeme, non sum [1] apud me. *ME.* tene istuc [2] loqui?

Nonne id [3] flagitium est, [4] te aliis consilium dare,

[5] Foris [6] sapere, tibi non posse te auxiliarier?

CH. Quid faciam? *ME.* [7] id, quod me [8] fecisse ajebas parum:

Fac, te [9] patrem esse sentiat: fac, ut audeat

Tibi [10] credere [11] omnia, abs te [12] petere, & [13] poscere,

Ne [14] quam aliam quærat [15] copiam, ac te deserat:

CH. Imo abeat potius [16] multo [17] quovis gentium,

Quam [18] hic per [19] flagitium [20] ad inopiam redigat patrem:

[21] Nam si illi pergo suppeditare sumptibus,

Menedeme, mihi illæc vere [22] ad rastros res redit.

ME. Quot [23] incommoda tibi in [24] hac re capies, nisi [25] caves!

[26] Difficilem ostendes te esse, & ignosces tamen

1 Mei vel mentis compos. 2 Scilicet *decet*? Exclamationes efferuntur per Infinitivos. 3 Res pudenda, res reprehensione & convicio digna. 4 Eurip. *Μισῶ σοφιςὴν, ὅςις οὐχ αὑτῷ σοφὸς* Id. *Odi sapientem, qui sibi non sapit.* 5 Apud alios, in alienis rebus sapientem esse. *Nequicquam enim sapit, qui sibi non sapit.* Chremeti regerit Menedemus sua ipsius verba, & consilium in ipsum retorquet, non sine tacita curiositatis exprobratione. Conferendus est hic locus cum oratione Chremetis, 1. 1. p. 225. &c. 6 Illi dicuntur *foris sapere*, qui aliorum negotia diligentius curant, quam sua, & interim res suas negligunt. 7. Sc. *facias*. 8 Non sufficienter effecisse in filium, neglexisse. 9 Benevolum esse intelligat. 10 Committere. 11 Sua consilia. 12 Cum humilitate omnia. 13 Si sit honestum. 14 Aliquam. 15 Opem, auxilium abeundi: vel *copiam*, id. pecuniæ quærendæ rationem. 15 Al. *malo*. 17 Quocunque volet. 18 Filius meus Clitipho. 19 Nequitiam, meretricium amorem. 20 Ad paupertatem me deducat. 22 Si enim persevero indulgere & affatim ministrare in sumptibus dandis, &c. Nota hic duos Dativos. Plaut. *suppeditare clamori* dixit. 23 Rastris mihi victus erit vere quærendus præ inopia, non ut tibi, qui ob absentiam filii eos exercebas, & præterquam res te adhortabatur tua, id est, ego brevi ero pauperrimus. Alludit ad rastros Menedemi 1. 1. Infra Phorm. 4. 4. simili formula Poeta usus est. 23 Molestia. 24 Illa duritia tibi accerses. 25 Tibi consulis. 26 Morosum in filium, severum & inexorabilem. Cum enim de homine dicitur, idem significat quod morosus, inexorabilis. Cic. *Moderari enim nec difficiles senes*. Hujus contrarium est *facilis*, id est, exorabilis.

1 P. st,

[1] Post, & id [2] ingratum. *CH.* [3] ah! nescis, [4] quam doleam. *ME.* [5] ut lubet.
[6] Quid hoc, quod volo, ut [7] illa nubat [8] nostro? nisi quid est,
Quod mavis. *CH.* imo & [9] gener, & [10] affines placent.
ME. [11] Quid dotis dicam te [12] dixisse filio?
[13] Quid obticuisti? *CH.* dotis? *ME.* ita dico. *CH.* [14] ah! *ME.* Chreme,
Ne quid vereare, [15] si est minus: [16] nil dos nos [17] movet.
CH. [18] Duo talenta [19] pro re nostra ego esse [20] decrevi satis:
Sed ita dicta opus est, si me vis salvum esse, & [21] rem, & [22] filium,
Me mea [23] omnia bona [24] doti dixisse illi. *ME.* quam rem agis?
CH. [25] Id mirari te [26] simulato, & [27] illam hoc rogitato simul,

1 Postea. 2 Sc. *tum erit*, id. nullam tibi gratiam conciliabis apud filium, nullam pro eo tibi gratiam habebit filius, cum videbit te non volentem, sed invitum & amicorum precibus expugnatum ignoscere demum. Sic supra 1. 2. *Cum gratum mihi esse potuit, nolui*. 3 Interjectio dolentis. 4 Quantum doleam, quanto dolore sim affectus, quod habeam talem filium. 5 Hæc quoque respondent superioribus 1. 1. p. 225. CH. *Siccine est sententia? M. ita.* CH. *bene vale*. Menedemus hic cum ratione ad suum negotium, de Cliniæ & Antiphilæ matrimonio, properat reverti. 6 Sc. *placet*. 7 Filia tua Antiphila. 8 Filio meo Cliniæ. 9 Filius tuus Clinia futurus gener placet mihi. 10 Parentes ejus seu cognati, qui sunt affines filiæ. *Affines* enim sunt viri & uxoris cognati inter se, quod duæ cognationes inter se diversæ, per nuptias conjunguntur, & altera *ad* alterius cognationis *finem* & terminum accedit. Nomina vero eorum hæc sunt: *socer*, *socrus*, *gener*, *nurus*, *vitricus*, *noverca*, *privignus*, *privigna*. 11 Quam dotem. 12 Promisisse destinasse. 13 Quare non respondes mihi? Fingitur stare cogitabundus. 14 Deliberationem significat hæc cunctatio, non tam de dote, quam de ratione emendandi & ad frugem revocandi filii. 15 Si minus dotis filiæ tuæ dicturus es, si parvulam etiam dixeris dotem. 16 Nullatenus nos dotem moramur. 17 Afficit. 18 1200. coronatos 19 Secundum facultates nostras, seu pro ratione rei familiaris meæ. 20 Constitui. 21 Sc. *familiarem*, id. facultates meas. 22 Clitiphonem. 23 Omnes meas facultates. 24 Pro dote sive in dotem destinasse filiæ. 25 Propter illud, quod sc. mea omnia bona doti dixerim illi. 26 Fingito apud filium. 27 Filium.

Qua-

Quamobrem id faciam. *ME.* quin ego vero, quamobrem [1] id facias, nescio.

CH. [2] Egone? ut [3] illius animum, qui nunc luxuria, & [4] lascivia

[5] Diffluit, [6] retundam, [7] redigam, ut, [8] quo se vertat, nesciat.

ME. Quid agis? *CH.* [9] mitte: [10] sine me in hac re gerere mihi morem. *ME.* [11] sino:

[12] Itane vis? *CH.* ita. *ME.* [13] fiat. *CH.* age jam, [14] uxorem ut [15] accersat, paret

Se: [16] hic ita, ut [17] liberos est æquum, [18] dictis confutabitur.

Sed [19] Syrum. *ME.* quid [20] eum? *CH.* [21] egone? si vivo, [22] adeo exornatum dabo,

Adeo [23] depexum, ut, [24] dum vivat, meminerit semper mei:

[25] Qui sibi me [26] pro ridiculo ac delectamento putat.

Non (ita me Dii ament) [27] auderet facere [28] hæc [29] viduæ mulieri,

Quæ [30] in me fecit.

1 Quod tuo filio nihil velis dare. 2 Vis scire, quare ego hoc faciam? 3 Filii mei Clitiphonis. 4 Petulantia. 5 Dissolutus est, id. qui nimis luxuriose & lascive vivit. 6 Reprimam. 7 Sc. eo, id. deducam eum in illum statum. 8 In quam partem. 9 Omitte, desine inquirere. 10 Permitte me satisfacere animo meo, vel facere arbitrio meo in hac re. 11 Permitto. 12 Ut sc. ei dicam, quod dixisti? 13 Concessi. 14 Antiphilam. 15 Deducat domum filius tuus Clinia. Deductio uxoris vesperi & noctu fiebat. 16 Filius meus Clitipho. 17 Quemadmodum ingenuos confutari oportet. 18 Verbis, non verberibus ut servus castigabitur, convincetur. 19 Verberibus puniam, flagellis cædam, &c. Aposiopesis. Erudite Eugraphius: *Cum utique majora tormenta servo minatus sit; irascentis more, quod esset facturus, exprimere non potuit.* 20 Sc. *punies*, id est, quid illi facies? 21 Rogas, quid facturus sim illi? 22 Syrum adeo exornabo, id est, comptum reddam, & plagis deformabo. 23 Sc. *dabo*, id est, flagellis cæsum, compositum ac laceratum pœnis & tormentis, *vel*, comam ejus adeo depectam & traham. 24 Quandiu. 25 Syrus. 26 Pro ludibrio, id est, qui putat me esse stultum, non herum. & quem rideat, & in quo fallendo delectetur. 27 Syrus. 28 Has illusiones. 29 A viro divisæ, quæ se ulcisci non potest, & in quam injuria plerumque impunita est. 30 Contra me exercuit.

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMUS, CHREMES, SYRUS.

CL. [1] ITane [2] tandem quæso est, Menedeme, ut pater
[3] Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patris?
[4] Quodnam ob facinus? quid ego [5] tantum sceleris [6] admisi miser?
[7] Vulgo id faciunt. *ME.* scio tibi esse [8] hoc [9] gravius multo, ac [10] durius,
Cui fit. Verum ego [11] haud minus ægre [12] patior, id qui [13] nescio,
[14] Nec rationem capio, nisi quod tibi bene [15] ex animo volo. *CL.* [16] hic
Patrem esse ajebas? *ME.* [17] eccum. *CH.* [18] quid me [19] incusas, Clitipho?

1 Est, sicut dixisti, id est, hoc ne est credibile aut memorabile? Clitiphonem filium propter amicam objurgat pater: idque adeo fit, ut sic admonitus redeat in viam, & Bacchide relicta, uxorem ducat. Continet hæc Scena etiam callidum Syri consilium, quo catastrophen, id est, eventum negotii machinatur. 2 Hæc particula habet aliquid urgens & accelerans, q. d. paucis responde. 3 Tam parvo tempore, tam subito omnem paternam benevolentiam a me averterit, ut sc. me abdicaret & hæreditate privaret? 4 Exuit paternum animum? 5 Quod dignum esset ex credatione. 6 Commisi, feci? 7 Juvenes, mihi æquales ut plurimum seu passim faciunt, id quod feci, sc. scortantur, & hoc per leges licet: & ita se tutatur alieno exemplo. *Nam, quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant: & aliquid atque adeo multa addunt, atque adferunt de suo.* Cic. l. 4. Ep. 3. 8 Quod fecit pater, quod sc. ejecerit animum patris de te. 9 Molestius. 10 Acerbius. 11 Quam tu. 12 Fero, id. mihi æque dolet, atque tibi. 13 Quare illud ægre feram: vel potius, cur pater id faciat. Dissimulat enim Menedemus se scire, quod ex Chremete audiverat: ita enim erat juvandus Clitipho solatio & officio, ut parenti constaret auctoritas, neque corrumperetur consilii fructus. 14 Neque intelligere possum causam, cur pater id faciat. 15 Non ficte, sed sincere faveo. 16 Apud te. 17 Demonstrantis est. 18 Propter quid. 19 Reprehendis?

Quid-

Quidquid ego [1] hujus [2] feci, tibi [3] prospexi, & [4] stultitiæ tuæ.

[5] Ubi te vidi animo esse [6] omisso, & [7] suavia in præsentia

Quæ essent, [8] prima habere, neque [9] consulere in longitudinem;

[10] Cepi rationem, ut neque [11] egeres, neque ut [12] hæc posses [13] perdere.

[14] Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,

Abii ad proximos, tibi qui erant: [15] eis [16] commisi, & [17] credidi:

[18] Ibi tuæ stultitiæ semper erit [19] præsidium, Clitipho,

1 Hujus rei: nam hic *hujus* est neutrius generis. Dictis jam confutat filium, ut ante constituerat. 2 Quod omnia mea bona illi doti dixerim. 3 Consului, providi, feci in rem tuam. 4 Quæ impedit te, quo minus perspicias, quid tibi obsit aut prosit. 5 Postquam. Exponit stultitiam istam in adolescente. 6 Negligenti, dissoluto, non in futurum prospicienti. Sic Adelp. 5. 3. *At enim metuas, ne ab re sint tamen* Omissiores *paulo*. 7 Dulcia in præsenti tempore, id. voluptates. 8 Præcipua, optima, & plurimi facere. Sal. in Cat. *Domi otium atque divitiæ, quæ* prima *mortales putant, affluerent*. Lucretius *prima virorum*, id. principes viros sive optimates, dixit. 9 Providere, prospicere in tempus futurum, id. in diem vivere, tantum de præsentibus cogitare, neque de futuris curam gerere. Sic Adelph. 3. 3. *o Demea, istuc est sapere, non quod ante pedes modo est, Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt, Prospicere*. 10 Inveni viam, modum. 11 Indigeres necessariis. 12 Mea bona, quibus te privavi, seu abdicavi. 13 Dilapidare. 14 Ordo est, *Ubi*, id est, postquam, *per te*, id est, propter tuam luxuriam & lasciviam, te obstante, tua ipsius culpa, *non licuit mihi dare tibi* sc. bona mea, quibus egeres, *cui primo*, id. præcipuo, utpote filio-familias, *decuit* sc. *me dare*, aut dari bona mea, *abii*, id. converti me ad eos, qui erant tibi proximi, id. hæredes, sc. ad sororem tuam, sicut postea explicatur, ut futurum ejus maritum. 15 Proximis tuis. 16 Commendavi. 17 Cum fiducia tradidi omnia mea bona, primum sc. tutanda, ne profusione intereant, quod in te verendum est; deinde, ut dispensanda, quantum ad necessitates vitæ attinet, etiam in te. 18 Apud tuos proximos. 19 Adjumentum. Per similitudinem enim præsidium sumitur pro omni auxilio, & salutis propugnaculo. Sic Hecyr. 1. 1. *illum autem esse unicum*, Præsidium *velle se senectuti suæ*. *Præsidium* proprie dicuntur milites, qui unius Præfecti imperio parent, & custodiæ, vel defensioni arci, oppidi, vel personæ præsident. Cæs. 1. Bel. Gal. *Eo opere facto* præsidia *disponit, castella communit, quo facilius, si se invito transire conarentur, prohibere possit*.

1 Vi-

[1] Victus, [2] vestitus, [3] quo in tectum te receptes.
CL. [4] hei mihi!
CH. [5] Satius est, quam [6] te ipso hærede [7] hæc possidere Bacchidem.
SY. [8] Disperii! sceleftus quantas [9] turbas [10] concivi [11] insciens!
CL. [12] Emori cupio. *CH.* [13] prius quæso disce; quid sit [14] vivere.
[15] Ubi scies, si displicebit [16] vita, tum [17] istoc utitor.
SY. Here, [18] licetne? *CH.* loquere. *SY.* [19] at tuto? *CH.* loquere. *SY.* [20] quæ ista est [21] pravitas,
Quæve amentia est, quod [22] peccavi ego, id [23] obesse [24] huic? *CH.* [25] illicet,
[26] Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te: nec tu [27] aram tibi,

1 Alimonia ad vitam sustentandam. 2 Cultus sive ornatus ad tegendum corpus. 3 Ut in domicilium & quasi hospitium frequenter te recipias. 4 Dolentis. 5 Melius est hoc, ut illa bona dentur proximis. 6 Si tu ipse esses hæres, illi omnia esses daturus. 7 Bona mea. 8 Variis modis perii! 9 Turbationes. 10 Concitavi, commovi. Sic Hecyr. 3. 1. *Fortasse unum aliquod verbum hanc inter eos iram conciverit.* Est enim perfectum verbi *concio, concies*, secundæ conjugationis, vel *concio, concis*, quartæ: quæ ambo significant, concito, commoveo. 11 Per imprudentiam. 12 Mori. 13 Quam emori cupias. 14 Vere vivere: ut Act. 1. &c. 1. id est, secundum rationem & virtutem, quæ vera est vita: nam improborum vita quasi mors est. Unde Diogenes dicenti cuidam miserum esse vivere: *Non*, inquit, *vivere miserum est, sed male vivere*. 15 Postquam scies, quid sit vivere secundum rationem & virtutem. 16 Actus & modus vivendi. 17 *Tò* emori, morte, id. moriendi voto atque consilio, quod dicis te cupere emori. 18 Scil. Syrus conatur culpam in se transferre, ut liberet Clitiphonem. 19 Sed licetne loqui sine periculo? 20 Qualis. 21 Iniquitas; perversum judicium. 22 Meis fallaciis. 23 Nocere. 24 Clitiphoni innocenti. 25 Ire licet; semper finem rei significat, ut *actum est*. Sic Judices de consilio dimittebantur, suprema dicta cum præco pronuntiasset. 26 Noli te interponere in hoc negotio mihi cum filio communi. 27 Altare, super quod preces fundantur. *Ara* enim est altare sive locus, in quo Diis preces & sacrificia fiebant. Hoc tamen inter *altare*, & *aram* interesse quidam existimant: quod *ara* superis atque inferis Diis constituebantur: *altaria* tantum superis. Ceterum *ara* asylum

Neque [1] precatorem pararis. *ST.* [2] quid agis?
CH. [3] nihil ſuccenſeo
Nec [4] tibi, nec [5] huic: nec vos eſt [6] æquum, [7]
quod facio, mihi.
ST. [8] Abiit: au! rogaſſe vellem. *CL.* [9] quid, *Sy*re? *ST.* [10] unde mihi peterem cibum:
[11] Ita nos alienavit: tibi jam [12] eſſe [13] ad ſororem intelligo.
CL. [14] Adeon' rem rediiſſe, ut periculum etiam
[15] fame mihi ſit, Syre!
ST. [16] Modo liceat vivere, ſpes eſt. *CL.* [17] quæ?
ST. nos eſurituros ſatis.
CL. Irrides in re [18] tanta, neque me [19] quidquam
conſilio adjuvas?
ST. Imo & [20] ibi nunc ſum, & [21] uſque dudum
id egi, dum loquitur pater:

lum ſeu confugii erat locus, quo qui confugiſſent, immunitatem impunitatemque conſequebantur, qui aras amplexi fuiſſent. *Hæc* ara *tuebitur omnes*, inquit Heeuba apud Virg. 1. Æn. Athenis autem, urbe media, fuit ara, Miſericordiæ ſacra, aſylum, ad quod confugerent cives miſeri, nec non ſervi, qui ſe contra alienas vires tutari non poſſent.

1 Interceſſorem, patronum, qui pro te intercedat, teque a penis liberet. Si quando ſervi dominos graviter offendiſſent, ſibique male timerent, ſolebant olim ſupplices conducere ad eos, quorum gratia putabant dominos ſuos nihil non facturos, ut precibus illorum placatis heris, ſupplicium evaderent. Plaut. *Nihil moror mihi* preeatorem. 2 Quid igitur vis facere? 3 Ni-il, id eſt, non, *vel*, in nullo iraſcor. 4 Syro. 5 Clitiphoni. 6 Sc. *ſuccenſere*. 7 Ob id, quod facio in excludendo filio ab hæreditate. 8 Diſceſſit ſenex Chremes. 9 Voluiſſes interrogare. 10 A quo, id eſt, quis mihi eſſet cibum ſuppeditaturus, cum tu ſolus habeas victum & veſtitum, & tectum apud ſororem. 11 Adeo, eo modo, dando omnia ſorori. 12 Cibum. Irridet Clitiphonem. 13 Apud. 14 Eſtne poſſibile rem & fortunam meam in eum ſtatum redactam eſſe! 15 Pro *famis*, id eſt, a fame. 16 Dummodo. 17 Spes eſt reliqua? 18 Tanti momenti, ubi de fortunis meis agitur. 19 In aliquo, ſeu aliquantulum. Opportune inſtigatur ſervus, ut conſumat, quod supereſt fallaciæ. 20 Totus in hoc, ſive in ea cogitatione ſum, hoc nunc ago, tanquam paratus te adjuvare. Sic ſupra 3. 1. pag. 227. *Etſi ſubſenſi id quoque illos* ibi eſſe; *& id agere inter ſe clanculum*. 21 Aſſidue in eo occupatus fui: ut te conſilio juvarem.

1 Et

[1] Et quantum ego intelligere possum. *CL.* [2] quid?
SY. [3] non abierit longius.
CL. [4] Quid id ergo? *SY.* [5] sic est, [6] non esse horum te arbitror. *CL.* quid [7] istud, Syre?
Satin' [8] sanus es? *SY.* ego dicam [9] quod mihi in mentem: tu [10] dijudica.
[11] Dum [12] istis fuisti [13] solus, dum nulla alia [14] delectatio,
Quæ [15] propior esset, [16] te indulgebant, tibi [17] dabant: nunc filia
Postquam est [18] inventa [19] vera, inventa est caussa, qua te [20] expellerent.
CL. Est [21] verisimile. *SY.* an tu ob [22] peccatum hoc esse [23] illum iratum putas?
CL. Non arbitror. *SY.* nunc aliud [24] specta: [25] matres omnes filiis.
[26] In peccato adjutrices, [27] auxilio in paterna injuria
Solent esse: [28] id non fit. *CL.* verum dicis. Quid ergo nunc faciam, Syre?

1 Hæc verba studio sic traxisse Syrum intellige, ut Clitiphoni anxiam injiceret curam cogitandi, quid tanto conatu editurus esset Syrus, qui animum ejus hoc pacto præparabat ad illud admittendum, quod ipsi mox suggestum cupiebat. 2 Quid id est? 3 A vero mea conjectura: sive prope adest, cum illud comperies verum, quod ego suspicor. 4 Sc. *est*? 5 Postquam Veterator aliquandiu tacens, velut cogitabundus, suspensum habuit Clitiphonem, erumpit (si Diis placet) in hanc vocem. *Sic est*, sc. ut mihi in mentem venit. 6 Arbitror te non esse filium horum: nec dignatus est dicere, *parentum*, aut, *Chremetis & Sostratæ*. 7 Sc. *dicis*? 8 Mentis compos. 9 Sc. *venit*. 10 Revolve apud te, an verum sit, quod dicam. 11 Quandiu. 12 Parentibus. 13 Unicus filius. 14 Recreatio, quam de te capiebant, parentibus fuit. 15 Propinquior, charior. 16 Permittebant tibi omnia. 17 Dona faciebant, quæcunque optabas. 18 Cognita est. 19 Non subdita, ἡ γνησία. 20 Ejicerent, abalienarent. 21 Probabile, & imaginem quandam habet veritatis. 22 Quod scivit te amare Bacchidem. 23 Patrem tuum Chremetem. 24 Considera, animadverte. 25 Ἐςὶ καὶ μήτηρ φιλότεκνος μᾶλλον πατρός Menander. 26 Cum filii peccaverunt. 27 Præbere auxilium filiis, & peccata eorum excusare, quando pater infestus est & iniquior; & non cum æquitate agit in filios. 28 A tua matre, id. nunc tu vides matrem non esse tibi adjutricem.

SY.

SY. [1] Suspicionem istam ex illis quære : [2] rem profer palam .
[3] Si non est verum , [4] ad misericordiam [5] ambos [6] adduces cito , [7] aut
[8] Scibis , [9] cujus sis , *CL.* recte [10] suades : [11] faciam . *SY.* sat [12] hoc [13] recte mihi in
Mentem venit : [14] namque adolescens , [15] quam minima in spe situs erit ,
Tam facillime patris pacem in leges [16] conficiet suas.
Etiã haud scio,an uxoré [17] ducat , ac Syro nil [18] gratiæ.
[19] Quid hoc autem ? [20] senex erit forax : ego [21] fugio : [22] adhuc quod factum est ,
Miror non [23] jussisse illico me [24] arripi : ad Menedemum hinc pergam : eum
[25] Precatorem mihi paro: [26] seni nostro fidei nihil habeo.

1 Exquire , percunctare ex illis , rectene hoc suspiceris , an secus , id est , an sis eorum filius , necne . 2 Dic illis plane rem totam ut est , id est , tuam suspicionem , & quare adductus sis in eam opinionem . 3 Si falso suspicaris , te non esse filium eorum . 4 Ut misereantur . 5 Patrem & matrem . 6 Commovebis . 7 Aut si est verum , te non esse eorum filium . 8 Antique pro *scies* . 9 Se. *filius* . 10 Consulis mihi . 11 Cum hoc verbo statim digreditur ad matrem Clitipho , & cum ea talem orationem habere instituit , ut præceperat Syrus , qui in theatro subsistit. 12 Consilium de movenda suspicione . 13 Commode . 14 Adolescens enim , quanto minus statuere se posse finget filium se esse , tanto facilius patris benevolentiam ad arbitrium & voluntatem suam obtinebit . Metaphora a pactionibus bellicis , quæ certis legibus & conditionibus inter partes transfiguntur . 15 Al. *eum* , *tum* . 16 Sibi conciliabit . 17 Clitipho . 18 Veniæ apud Clitiphonem erit : reconciliabitur ille quidem parenti , si præsertim animum a meretrice avulsum ad nuptias transferat ; quæ una placandis parentibus ratio superesse videtur : at mihi nihil gratiæ , id est , veniæ , erit ex hoc consilio ; nec apud adolescentem , qui ægre feret se abstrahi a Bacchide ; nec apud Chremetem , qui me ut amoris meretricii adjutorem oderit . Alii volunt , Syrum his verbis innuere , sperare se , si Clitipho uxorem ducat , ab illo sibi aliquando gratiam relatum iri , tum pro obsequio in amore præstito , tum confecta per hoc consilium pace . Q. d. Credo Syro aliquid fore gratiæ , sive speravit reddendum beneficium , sive *gratiæ* nomine veniam intelligit , sibi deprecante Clitiphone dandam , uti evenisse exitus fabulæ docet . 19 Sc. *est* . Vox timentis . 20 Chremes . 21 Me in pedes conjicio . 22 Propter hoc quod factum est . 23 Herum . 24 Celeriter comprehendi . 25 Intercessorem mihi comparo . 26 Nullatenus Chremeti confido .

ACTUS

ACTUS V. SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

SO. [1] PRofecto, nisi [2] caves [3] tu homo, aliquid gnato [4] conficies mali:
[5] Idque [6] adeo miror, [7] qui tam [8] ineptum quidquam potuerit tibi
Venire in mentem, mi vir. *CH.* [9] oh! pergin' [10] mulier esse? ullamne ego
Rem unquam volui, [11] quin tu in [12] ea mihi [13] adversatrix fueris Sostrata? at
Si [14] rogitem jam, quid est [15] quod pecem, aut quamobrem [16] id faciam, nescias:
In qua re nunc [17] tam confidenter restas, stulta? *SO.* [18] ego nescio?

1 Sostrata cum marito expostulat, & pro filii salute plus æquo sollicita, monet maritum, ne pergat exhæredate filium: at maritus contra falsis objurgatiunculis eam refutat, in ipsius inobedientiam & mores acerbe invehens. 2 Provides. A magnitudine periculi, auxilio est filio in paterna injuria. 3 Mi homo, quod non solummodo est uxoris ad virum, sed cujuscumque feminæ. Sic Andr. 4. 4. *Tu pol* homo *non es sobrius*. Et Eun. 4. 6. *Num formidolosus obsecro es*, mi homo? *To' homo* autem hic contemptus nihil habet, ut quidam putant, quod ex sequentibus, *mi vir*, argui potest. 4 Procurabis, comparabis. In qua significatione quoque dicimus, conficere pecuniam, id. curare, comparare. *Conficere* proprie est facere, perficere. Cic. Confeci, *quæ jussisti, omnia*. Sic, *Bellum jam confectum est*. 5 Et ob id, & propterea. Ellipsis. 6 Valde. 7 Quomodo. 8 Ab omnibus improbatum: quod consilium ineas exhæredandi Clitiphonem, cum omnia tua bona doti dixeris Antiphilæ. 9 Interjectio indignantis & irridentis. 10 Mulieris officium facere, quæ sæpe vult loqui, & marito repugnare? Guyetus legit, *Pergin' odiosa esse*, id. rixosa, incommoda, importuna? 11 Quod non. 12 Re, quam volebam. 13 Contraria, id. adversata fueris? Unde Hecyr. 2. 1. *viris Esse advorsas, æque studium est, similis est pertinacia*. 14 Te. 15 In quo. 16 Tam infestus & acerbus sim filio, quod omnia bona velim dare filiæ meæ. 17 Tam audacter resistis, adversaris ergo mihi? 18 Itane ego nesciam, quid facias, in te sc. tam manifestæ acerbitatis? Al. *ego nesciam?*

CH.

CH. [1] Imo ſcis potius, quam quidem redeat [2] ad
integrum [3] eadem oratio.
SO. [4] Oh! [5] iniquus es, [6] qui me tacere de re [7]
tanta poſtules.
CH. [8] Non poſtulo: jam loquere: nihilominus ego
[9] hoc faciam tamen.
SO. [10] Facies? *CH.* [11] verum. *SO.* non [12] vides
quantum mali [13] ex ea re [14] excites?
[15] Subditum ſe ſuſpicatur. *CH.* ſubditum! ain' tu?
SO. [16] certe ſic erit,
Mi vir. *CH.* [17] confitere. *SO.* [18] au! obſecro te
[19] iſtuc inimicis fiet.
Egon' confitear meum non eſſe filium, qui ſit meus?
CH. Quid metuis? ne non, cum velis, [20] convincas
eſſe illum tuum?
SO. [21] Quod filia eſt inventa? *CH.* [22] non, ſed,
quod magis credendum ſiet,

1 Ego libentius dicam te ſcire, quare reſtes tam confidenter, quam ut totam hanc iterum retexam fabulam, & quaſi integre narrem, atque iteratis tuis contradictionibus me obtundas. Iracunda conceſſio. 2 Ad principium. 3 Idem hic ſermo, quem hic habuimus in ſcena. Quidam de ſermone, quem domi habuerant, antequam in ſcenam prodirent, accipiunt. 4 Indignantis eſt. 5 Æquitatis nullam rationem habes. 6 Quod, quia. 7 Tanti momenti, ſc. de filii noſtri ſalute, vel de abalienatione filii. 8 Ut taceas. 9 Quod conſtitui, id. omnia mea bona filiæ doti dicam, exhæredato filio. 10 Indignabunda repetit verbum. 11 Certe; omnino faciam: vel verum eſt, quod dixi me facturum. 12 Animadvertis. 13 Quam moliris, exhæredando ſc. filium tuum. 14 Moveas? 15 Putat ſe eſſe non verum filium, ſed tantum ſubdititium, ſuppoſititium pro vero ſubjectum, ὑποβολιμαῖον: ut faciunt mulieres, quæ parere non poſſunt, & ut placeant viris, gravidas ſe fingunt, & aliquarum inopum mulierum filios ſupponunt, ac pro ſuis edunt. Proprie *ſubditur* is dicitur, qui alicujus imperio ſubjectus eſt. Eſt enim a verbo *ſubdo*, id eſt, ſubjicio. 16 Comperio rem ita eſſe, ut dico. 17 Dic eum non eſſe filium tuum, ſed ſubditum. 18 Interjectio dolentis. 19 Negare proprium filium apud nos non habeat locum, ſed hoc malum transferatur potius ad inimicos. Imprecatio eſt. Ovid. *Hoſtibus eveniant convivia talia noſtris*. 20 Probare poſſis. 21 Ex eo putas poſſe convinci hunc eſſe filium, quia filia noſtra eſt cognita, quæ probet me non ſterilem fuiſſe, neque adeo opus habuiſſe, ut de ſupponendo puero unquam cogitarem? 22 Non hoc dico, non opus eſt illo argumento, ſed aliud fortius argumentum probandæ γνησιότητος in animo volvo.

Quod

Quod est [1] consimilis moribus,
Facile convinces [2] ex te natum : nam [3] tui similis est probe:
Nam [4] illi nihil [5] vitii est relictum, quin sit & idem tibi:
Tum [6] præterea [7] talem, nisi tu, [8] nulla pareret filium.
Sed [9] ipse [10] egreditur, [11] quam severus; [12] rem cum videas, censeas.

1 Conveniens. 2 Quia κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν, id est, *mali corvi malum ovum*. 3 *Similis tui* cum genitivo dicimus, cum morum similitudinem aut doctrinæ ostendimus: sed *similis tibi* cum dativo dicimus, cum qualitatem similem ostendere laboramus. 4 Filio Clitiphoni. 5 Mali moris, *Vitium* enim proprie est pravitas animi, vitiositas a *vitando*, ut quidam volunt, dictum, opponiturque *virtuti*. 6 Præter hæc omnia, præter mores. 7 Talium morum, tam perditum, tam vitiosum, sicut scena seq. describitur. 8 Alia mulier. 9 Clitipho. 10 Exit. 11 Quam ferox, quam gravis est! 12 Ex severitate illa vultus posses *censere*, id est, æstimare, *rem*, id est, rei veritatem, nempe animum Clitiphonis, nunc eo ipso ferociorem, quod subditum se, & a nobis alienum suspicetur. Proverbialis locutio.

ACTUS V. SCENA IV.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

CL. [1] Si [2] unquam [3] ullum fuit tempus, [4] mater, [5] cum ego [6] voluptati tibi
Fuerim [7] dictus filius tuus [8] tua voluntate, obsecro

1 Clitipho cum matre colloquens, suos sibi parentes commonstrari cupit: qua oratione illam admodum reddit sollicitam. Chremes contumeliose filium objurgat. 2 Preces ad muliebre ingenium & animum maternum maxime efficaces. 3 Q. d. a die, a quo sum conceptus. 4 In quo nomine affectus inest. Hoc ex consilio servi Syri, qui supra 5.2. 5 Quo tempore. 6 Lætitiæ & delectationi, cum audires me vocari filium tuum. 7 Appellatus. 8 Te volente me dici filium tuum, quæ me pro filio tibi esse voluisti.

a Ejus

[1] Ejus ut memineris, atque [2] inopis nunc te miserescat mei,
[3] Quod peto, & volo, parentes meos ut commonstres mihi.
SO. Obsecro mi gnate, ne istuc [4] in animum inducas tuũ,
[5] Alienum esse te. *CL.* [6] sum. *SO.* [7] miseram me! [8] hoccine quæsisti obsecro?
[9] Ita mihi, atque [10] huic sis [11] superstes, [12] ut ex me atque ex [13] hoc [14] natus es:
Et cave posthac, si me amas, unquam [15] istud verbum ex te [16] audiam. *CH.* at
Ego, si me metuis, mores cave in te esse [17] istos sentiá.
CL. [18] Quos? *CH.* si [19] scire vis, ego dicam; [20] gerro, [21] iners, [22] fraus, [23] helluo,

1 Temporis. 2 Mei, qui sum inops & miser, nunc misereatur, misereat te. 3 In eo, ne graveris meos mihi parentes commonstrare, quod unice cupio & desidero. Alii intelligunt *propter* sive *ob* ante τὸ *quod*. 4 Tibi persuadeas. 5 Suppositititium, & non proprium filium. *Alienus* enim is dicitur, qui nullo nobis necessitudinis vinculo est devinctus: vel etiam alienatus, i. immutatus, & ex amico inimicus factus. Cic. *Si illa a me est alienior, nihil tibi literæ meæ proderunt*. *Alienum* proprie dicitur, quod ad alium pertinet. Cic. *Difficilis est cura rerum alienarum*. 6 Sc. *alienus*. Cum gemitu pronuntiandum est, desperantis in morem. 7 Vox dolentis. 8 Hoc Chremeti dicit. 9 Utinam tam diu sis nobis salvus & incolumis, quam vere ex nobis natus sis. Religiosum autem & solemne parentum votum erat, filios sibi relinquere superstites. Plaut. Asin. 1, 1, 1. *Sicut tuum vis unicum gnatum tuæ superesse vitæ sospitem & superstitem, ita te obtestor*. 10 Patri tuo Chremeti. 11 Supervivens. 12 Sicut. 13 Patre tuo Chremete. 14 Legitimus filius es. 15 Istum sermonem quod sis alienus. 16 Sc. *ne*. 17 Pessimos. 18 Mores in me sentis? 19 Istos mores. 20 Tu es nugator, homo levis. *Gerræ* enim nugæ dicuntur: a græcis deductum nomen qui γέῤῥας vocant *crates vimineas*. Cum enim Athenienses Syracusas obsiderent, & crebro *gerras* poscerent, irridentes Siculi *gerras* clamitare cœperunt; unde factum est, ut *gerræ* pro nugis accipiantur; & inde *gerrones* appellari leves, inepti, ac ridiculi homines. A *gerro* nomine fit compositum *congerro, onis*, quod significat eum, qui cum alio gerrone easdem exercet nugas. 21 Otiosus, ignavus, nulli arti studens. *Iners* enim proprie significat eum, qui sine arte est. Sed quoniam, qui nullam artem exercent, vel otiosi sunt, vel ignavi, fit, ut *iners* pro otioso vel ignavo sumatur. 22 Fraudulentus, fallax, qui fallere consueveris patrem: ut alibi *scelus* pro scelerato. 23 Sumptuosus, vorator insatiabilis, seu immoderate bona tua consumens. Inde fit *helluari*, id est, bona sua luxuriose & immoderate profundere.

[1]Ganeo, [2]damnosus; [3]crede; & [4]nostrum te esse credito.
CL. [5] Non sunt hæc dicta parentis. *CH.* non, [6] si ex capite sis meo
Natus; item ut [7] ajunt [8] Minervam esse ex Jove, [9] ea causa magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me [10] infamem fieri.
SO. [11] Di istæc. *CH.* [12] nescio Deos: ego, [13] quod potero, [14] enitar sedulo.
[15] Quæris id, quod habes, parentes: [16] quod abest, non quæris, patri
Quo modo [17] obsequare, & [18] serves, quod [19] labore invenerit.
[20] Non mihi per [21] fallacias [22] adducere [23] ante oculos? [24] pudet

1 Scortator. 2 Damnum tuis parentibus adferens: ut jam fecisti extorquendo a me per Syrum decem minas Bacchidi. 3 Crede hoc quod dixi: verissimum est te talem esse, qualem descripsi. 4 Et eadem opera credito te nostrum esse filium. Innuit tacita vi castigationis non tam de nativitate, quam de moribus agi: quis enim vult dicere talem filium pro suo agnorceret? Parentes sc. ita sentiunt, ut ab initio hujus fabulæ Menedemus ἠθικῶς enuntiavit. *Ego te meum esse dici tantisper volo. Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis, Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero*, id est, non eris mihi amplius pro filio, exheredaberis. 5 Talia verba non solent procedere a vero patre, qui filium amat; nam verus pater nunquam tales infert contumelias filio suo. 6 Etiamsi singulari modo tibi pater sim. 7 Poetæ. 8 Palladem esse natam ex capite sive cerebro Jovis. *Minerva* belli Dea, sapientiæ & bonarum omnium artium inventrix, ex Jovis cerebro sine matre procreata fingitur: quia omnis sapientia & doctrina ex Deo est. Ajunt enim Jovem, cum Junonem sterilem videret, ac prorsus sine prole esset, cerebrum suum percussisse, indeque Minervam armatam prosiluisse. 9 Propter eam causam, quod e capite meo sis natus. 10 Infamari, ad infamiam adduci. 11 Dii prohibeant sive impediant ista, quod deberes infamis fieri propter filii flagitia. 12 Sc. quid facturi sint, an prohibituri sint. Sic supra 2, 4. *Nescio alias*, i. nescio quid aliæ mulieres fecerint. Modus loquendi iratorum præcipue, qui Dei cogitationem non habent. 13 Quantum, quoad. 14 Conabor diligenter, ne fiam infamis. 15 Interrogas de parentibus, quos habes. 16 Quod in te desideratur. 17 Placeas, obedias. 18 Comparcas. 19 Sudore corporis sui pater tuus acquisiverit. 20 Sc. *erubuisti, veritus es?* 21 Astutias, dicendo eam esse amicam Cliniæ. 22 Bacchidem meretricem: sed tacuit coram matre. Vetus enim Romanor. lex inter alias hæc erat: *Ne quis præsentibus feminis obscœna verba facito*. 23 In conspectum meum? 24 Sc. *me*.

O D.-

Dicere, [1] hac præsente, [2] verbum turpe: at te [3] id nullo modo
Facere puduit. *CL.* [4] eheu! quam ego nunc totus displiceo mihi!
[5] Quam pudet! neque quod principium incipiam ad [6] placandum, scio.

1 In præsentia matris tuæ. 2 Scil. te adduxisse meretricem. 3 Quod ego non ausim dicere. 4 Interjectio dolentis. 5 Commissorum flagitiorum, sive me id fecisse. 6 Leniendum, mitigandum patrem.

ACTUS V. SCENA V.

MENEDEMUS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

ME. [1] ENimvero [2] Chremes nimis [3] graviter cruciat [4] adolescentulum,
Nimisque [5] inhumane: [6] exeo ergo, ut [7] pacem conciliem: [8] optume,
[9] Ipsos video. *CH.* [10] ehem, Menedeme, cur non [11] accersi jubes
[12] Filiam, [13] & quod dotis dixi, firmas? *SO.* mi vir te obsecro
[14] Ne facias. *CL.* pater, obsecro ut mihi ignoscas. *ME.* [15] da veniam, Chreme:

1 Menedemi interventu, post tantas turbationes, tranquilla sunt omnia. Archonidis filia Clitiphoni volenti uxor datur. Syro a Chremete ignoscitur. 2 Vicinus meus. Loquitur hæc Menedemus secum. 3 Acerbe vexat verbis contumeliosis. Conveniunt hæc verba personæ Menedemi, ut qui experientia didicisset, quam male sibi cesserit austeritas patris. 4 Clitiphonem, qui adhuc est imperitus rerum. 5 Inhumaniter, crudeliter. 6 Egredior igitur, quia tam inhumanus est. 7 Concordiam inter patrem & filium conficiam, componam. 8 Opportunc accedit, quandoquidem ipsos video. 9 Chremetem & Clitiphonem. 10 Interjectio percipientis eum, quem volebat. 11 Advocari ad te, ut fit tibi nurus, sicut solet fieri in nuptiis. *Accersitur* proprie uxor, dum ad virum ducitur. 12 Meam. 13 Et confirmas, adfers eam dotem, quam destinavi filiæ? Hæc dicit Chremes, ut magis augeat suspicionem Sostratæ & filii de exhæredando Clitiphone. 14 Ne des omnia filiæ. Putat enim verum Sostrata, quod fingit senex de exhæredando filio. 15 Ignosce, parce illi.

5 Si-

[1] Sine, te exoret. *CH.* [2] egon' mea bona ut dem Bacchidi dono, sciens?
[3] Non faciam. *ME.* At nos non [4] sinemus. *CL.* si [5] me vivum vis, pater,
[6] Ignosce. *SO.* [7] age Chreme mi. *ME.* age quæso, [8] ne tam obfirma te, Chreme.
CH. [9] Quid istuc? video non licere ut cœperam, hoc [10] pertendere.
ME. Facis ut te decet. *CH.* ea [11] lege hoc [12] adeo [13] faciam, si facit id,
Quod ego [14] hunc æquum censeo. *CL.* pater omnia faciam: [15] impera.
CH. [16] Uxorem ut ducas. *CL.* [17] pater. *CH.* [18] nihil audio. *ME.* [19] ad me recipio:
[20] Faciet. *CH.* [21] nil etiam audio ipsum. *CL.* perii! *SO.* [22] an dubitas, Clitipho?
CH. Imo, [23] utrum vult. *ME.* faciet omnia. *SO.* [24] *hæc*, [25] *dum incipias*, [26] *gravia sunt*,

1 Permitte ut orando a te impetret, ut sibi ignoscas. Al. *exorem*. 2 An petis, ut ego sinam mea dari Bacchidi meretrici a filio. 3 Non dabo sciens Bacchidi mea bona. 4 Sc. *dari*, idest, ut Bacchis tua bona habeat. 5 Ut vivam. 6 Condona mihi. 7 Adhortantis est. 8 Noli te tam obstinatum ac durum præbere. Ille enim dicitur *se obfirmare* in aliquo proposito, qui pertinaciter in illo perseverat, tanquam immobilis truncus. 9 Sc. ago, resisto? Formula est ægre & paulatim concedendi: nam Chremes precibus suorum victus veniam dat denique filio Clitiphoni, qui vix tandem adducitur, ut animum serio ad uxorem applicet. 10 Perficere consilium meum, cœpta persequi. Sic Eun. 1, 1. *Verum si incipies neque pertendes naviter*, &c. 11 Conditione. 12 Certe. 13 Mutabo consilium, & illi ignoscam. 14 Clitiphonem, scil. *facere*. 15 Manda tantum. 16 Sc. *censeo impero*. 17 Q. d. pater, aliud quodvis oneris impone, vel da mihi spatium, *dum mea me victum doceat fortuna dolere*. aut simile quodvis verbum. 18 Nullam excusationem accepturus sum, nisi ut mandata faciat. 19 Promitto eum hoc facturum, ego ero sponsor. 20 Uxorem ducet. 21 Nihil adhuc audio Clitiphonem respondentem ad ea, quæ proposui, an sc. promittat, quod postulo, aliter veniam daturus non sum. 22 An vereris, gravaris ducere uxorem? 23 Scil. eligat, i. aut uxorem ducat, aut exhæredatione mulctetur. 24 Ducere uxorem, sive nuptiæ circa initia graves & molestæ sunt, utpote jugum liberis hominum cervicibus imponentes. 25 Ἐν τῷ ἄρχεσθαι, καὶ τὸ ἀρχεσθαι. 26 Molesta, difficilia. Unde illud: *Dimidium factum, qui bene cœpit, habet*.

Dumque [1] *ignores*: [2] *ubi cognoris, facilia*. *CL.* [3] faciam pater.

SO. Nate mi, ego pol tibi dabo illam [4] lepidam, quam [5] tu facile ames,

[6] Filiam [7] Phanocratæ nostri. *CL.* [8] rufamne illam virginem,

[9] Cæsiam, [10] sparso ore, adunco naso? [11] non possum, pater.

CH. [12] Eja, ut elegans est? [13] credas animum ibi esse? *SO.* [14] aliam [15] dabo.

CL. [16] Quid istuc? quandoquidem [17] ducenda est, [18] egomet habeo propemodum,

Quam volo. *SO.* [19] nunc laudo te, gnate. *CL.* Archonidis filiam.

SO. [20] Perplacet. *CL.* [21] pater, hoc nunc restat. *CH.* quid? *CL.* Syro [22] ignoscas volo,

Quæ mea causa fecit. *CH.* [23] fiat. [24] Vos valete, & [25] plaudite.

1 Sis ignarus matrimonii. 2 Ubi jugo illo assueveris, facile videtur, id est, leve; ac non pœnitebit duxisse uxorem. 3 Ducam uxorem. 4 Elegantem, jucundam, sermone, moribus & forma suavem. *Formosa facies*, ais Publius Mimus, *muta commendatio est*. 5 Qui es elegans formarum spectator. 6 Sc. *dabo*. 7 Vicini aut amici. 8 Capillo, scil. *dabis aut ducerem?* Est autem ὑπομυκτηρίς deformis puellæ. 9 Cæsis, glaucis oculis, qualis est color cæli. 10 Virginem habentem os sparsum, idest, latum seu extensum, & nasum curvum? 11 Sc. *ducere eam*. 12 Videre quæso, quam curiosus, delicatus, & prudens in discernendis puellis sit: aut *elegans formarum spectator* sit filius meus Clitipho! 13 An putes, vel ex sermone ejus colligas ejus animum esse in uxore ducenda? 14 Virginem. 15 Tibi. 16 Quid opus est verbis? Vide supra. 17 Mihi uxor. 18 Ego propemodum scio, inveni puellam talem, qualem cupio, Archonidus filiam. 19 Quod sis eo animo. 20 Hoc valde mihi placet. 21 Ultimo intercedit pro Syro. 22 Remittas, condones. 23 Ignoscatur ei. 24 Spectatores. 25 Manus jungite simul, sic Poetæ congratulantes.

ADEL-

ADELPHI

PUBLII TERENTII

Carthaginensis Afri.

1 ACTA LUDIS, FUNEBRIBUS L. EMILII PAULI, Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO, 3 ÆDILIBUS CURULIBUS. 4 EGERUNT L. ATTILIUS 5 PRÆNESTINUS, ET MINUTIUS PROTHYMUS. 6 MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII FILIUS, TIBIIS 7 SARRANIS. 8 FACTA E GRÆCA MENANDRU. EDITA L. ANICIO GALLO, ET M. CORNELIO CETHEGO CONSULIBUS. ANNO AB URBE CONDITA DXCV. ANTE CHRISTUM NATUM CLXVIII.

1 Exhibita est. 2 Qui pro funere alicujus patritii viri instruebantur. 3 Duo fuerunt *Ædiles Curules*, sic dicti a sella eburnea, qua, tanquam curru, vehebantur. Hi regiis utebantur insignibus, ornati purpura, curamque sacrificiorum & ludorum habebant. 4 Actores fuerunt. 5 *Præneste* est urbs Latii. Inde Denominativum *Prænestinus*, qui est ex illa urbe. 6 Melodias. *Modi* fuerunt melodiæ, seu cantilenæ quædam ita compositæ, ut responderent argumento fabulæ. Fiebant autem a perito & quidem artifice artis Musices. 7 Paribus, quæ adhibebantur ad significandam hilaritatem, seu jocum in fabulis. 8 Scripta est.

FABULÆ INTERLOCUTORES,

ÆSCHINUS, *adolescens*.	HEGIO, *senex*.
CANTHARA, *nutrix*.	MITIO, *senex*.
CTESIPHO, *adolescens*.	PAMPHILA, *nurus*.
DROMO, *servus*.	SANNIO, *leno*.
DEMEA, *senex*.	SOSTRATA, *matrona*.
GETA, *servus*.	SYRUS, *servus*.

PERSONÆ MUTÆ,

BABILO.	STORAX, *servus*.
PARMENO, *servus*.	

IDIOMATA PERSONARUM
PRÆCIPUARUM.

Æschinus, *Adolescens non malus, sed lenitate nimia patris adoptivi ad voluptates, & protervium prolapsus.*

Canthara, *nutrix animosa, & non imprudens.*

Ctesipho, *Adolescens natura agrestior, & ad labores pronior; voluptates tamen clanculum capit.*

Demea, *natura agrestis, austerus, & tenax.*

Geta, *servus non malus & laboriosus, pauci consilii.*

Hegio, *senex amici memor; unde familia & amici causam agit prudenter & cordate.*

Mitio, *natura bonus, nimium tamen facilis, mitis, quietis amans.*

Parmeno, *servus fidelis & audax.*

Sannio, *leno, nec prudens, nec audax.*

Sostrata, *matrona prudens & modesta.*

Syrus, *servus callidus in extruendis dolis, in procuranda re domestica non satis fidelis.*

RATIO NOMINUM.

Æschinus, ἀπὸ τῆς αἰσχύνης *a probro, quasi probrosum dicas, quod flagitiis esset infamis, vel ab ἢ αἶσχος dedecus, analogice esset Αἰσχῖνος nisi forte sit potius Αἰσχίνης Æschines.*

Canthara, ἀπὸ τοῦ κανθάρου, *a poculo, quod nutrix puero praeberet potum.*

Ctesipho, ἀπὸ τῆς κτήσεως, *a prædio, & φωτὸς, luce aut viro, prædii lux aut vir, idest, agricola, quod in prædio moraretur, idque excoleret.*

Dromo, *vide Andriam.*

Demea, ἀπὸ τοῦ δήμου, *a plebe, quasi plebejam dicas.*

Geta, *Gentile nomen.*

Hegio, ἀπὸ τοῦ ἡγεῖσθαι, *ducem & principem esse; quia curam Sostratæ ejusque familiæ habet.*

Mitio, *nomen Latinum a* Mitis.

Pamphila, *vide Andriam.*

Parmeno, *vide Eunuchum.*

Sannio, *a* Σαννὸς, *fatuus, quod in hac Comœdia populo ridiculo esset.*

Sostrata,)
Syrus,) *vide Heautontim.*

ADEL-

ADELPHORUM.

ARGUMENTUM.

C. SULPITIO APOLLINARI AUCTORE.

DUos cum haberet [1] Demea [2] adolescentulos,
[3] Dat Mitioni [4] fratri [5] adoptandum [6] Æschinum,
Sed [7] Ctesiphonem [8] retinet; [9] hunc [10] citharistriæ
[11] Lepore captum, sub [12] duro ac [13] tristi [14] patre,
Frater [15] celebat Æschinus; famam rei
Amorisque in [16] se [17] transferebat; denique
[18] Fidicinam [19] lenoni [20] eripuit: [21] vitiaverat
Idem Æschinus civem Atticam pauperculam;
[22] Fidemque dederat, [23] hanc sibi uxorem [24] fore.
Demea [25] jurgare, & [26] graviter ferre: [27] mox tamen,
[28] Ut veritas [29] patefacta est, [30] ducit Æschinus
[31] Vitiatam, potitur Ctesipho [32] citharistriam,
[33] Exorato suo patre duro Demea.

1 Civis Atticus & homo rusticus. 2 Juvenes filios. 3 Concedit. 4 Suo. 5 Assumendum in filium. 6 Alterum filium. 7 Alterum filium. 8 Demea. 9 Ctesiphonem. 10 Cujusdam fidicinæ, quæ cithara canere solebat. 11 Venustate irretitum. 12 Crudeli, moroso. 13 Severo, austero. 14 Demea. 15 Occultabat, ne sc. pater animadverteret amorem Ctesiphonis. 16 Æschinum. 17 Id est, finxit se amare citharistriam. 18 Citharistiam illam. 19 Puellarum venditori, sc. Sannioni. 20 Æschinus in gratiam Ctesiphonis. 21 Stupraverat. 22 Et sancte promiserat. 23 Virginem stupratam. 24 Futuram esse. 25 Objurgabat Mitionem fratrem, & Æschinum filium. 26 Moleste ferebat Æschinis flagitium. 27 Statim. 28 Postquam. 29 Manifestata, revelata est veritas, sc. utrumque filium amare. 30 In uxorem capit. 31 Virginem civem Atticam stupratam a se. 32 Pro *citharistria*. Archaismus. 33 Persuaso, inducto, ut daret licentiam potiundæ ejus.

ALIUD M. ANT. MURETI.

Mitio, & Demea, duo dissimillimo fratres ingenio fuere, Ille urbanam vitam secutus est, hic rusticam: ille cœlebs vixit, hic uxorem duxit: ille ingenio lenissimo, hic asperrimo: ille mitis etiam in alienos, hic sævus etiam in suos: ille etiam in ira placidus, hic etiam citra iram ferox. Erant Demeæ filii duo; ex quibus natu majorem Æschinum sibi adoptavit Mitio, eumque secum in urbe liberalissime, indulgentissimeque educavit: minorem Ctesiphonem ruri secum severe imprimis ac restricte habuit pater. Æschinus multas meretrices, patre ad omnia conivente, adamavit, multa convivia celebravit: quæ denique juventus fert, ea omnia non libere modo, sed etiam licenter exercuit. Postremo usque eo progressus est, in virginem pauperculam quidem, sed bonam, bonis prognatam, Pamphilam nomine, quam mater Sostrata vidua sancte secum & pudice, ut poterat, educabat, noctu tumulentus, cum incidisset, vim ei attulit, gravidamque fecit. Venit postea ad matrem illius, veniam petens, pollicensque se puellam uxorem ducturum: qua fide data, & ignotum est, & tacitum. Ctesipho, cum in urbem interdum ventitaret, ipse quoque citharistriæ cujusdam amore correptus est: totam ejus rei famam, ne qua emanaret, ac perveniret ad Demeam, in sese Æschinus transferebat. Tandem, cum leno puellæ dominus, aut pecuniam sibi, quanti ea erat, vellet in manum dari, aut se eam alii venditurum minitaretur, adductus in summam desperationem Ctesipho, jam de relinquenda patria cogitabat, cum Æschinus, re intellecta, qui nullo, neque pudore senetetur, neque metu, domum lenonis per vim ingressus est, & ipsum, & familiam contudit pugnis, puellamque per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota urbe rumor, venit Demea, Mitionem objurgat, inclamat, testatur Deos atque homines, quod dissolutus, quod intemperans, quod vinosus, quod scortator, quod nullius bonæ rei Æschinus foret, omnem in Mitione uno hærere culpam. Diis gratias agere; quod ille saltem, quem ipse ruri haberet, frugi ac temperans esset; rei studeret & famæ; illarum rerum nihil ne cogitaret quidem: tantum videlicet interesse inter suam & fratris disciplinam. Placat hominem, quantum in se est, Mitio: jamque se ab eo expediverat, cum supervenit aliud, quod majores etiam tumultus excitaret. Raptam ab Æschino citharistriam, perfertur ad matrem Pamphilæ: quæ quidem Pamphila ita erat ad pariendum vicina, ut jam e dolore laboraret. Quid faceret misera? mutatum Æschini animum, se vero, filiamque suam proditas per summam perfidiam ac desertas putabat. Getam servulum, qui pauperem familiam solus, ut poterat, alebat, mittit ad Hegionem, puellæ cognatum, jubetque ei rem, ut erat, exponere. Interea audierat Demea, suum quoque Ctesiphonem in raptione adfuisse; jamque totus in fermento, ut ajunt, erat; cum ei Syrus, servus vaferrimus, mendaciolum aspergit: venisse quidem rure Ctesiphonem, sed venisse objurgatum Æschinum:

multa

multa ei medio foro mala dixisse, deinde rediisse rus in præfecturam suam; lacrumare gaudio Demea, & gratulari sibi, quod unum saltem haberet, in quo extaret paternæ severitatis exemplum. Dum rus reddit, incidit in Hegionem, a quo de constuprata per vim ab Æschino Pamphila intelligit. Denuo commotus, dum fratrem, ut in eum iram evomeret, quærit, obvium habuit mercenarium a villa, ex quo sciscitatus de filio, accipit, non esse ruri. Redit ad Syrum, a quo ei rursus novum mendacium, velut offa in os, ne latraret, objicitur: quærit, ubi fratrem reperire posset: id vero ita indicavit Syrus, ut infelix senex dum illius verbis fidem habet, nequicquam omne oppidum perreptaverit. Interea Mitio omnium ab Hegione certior factus, ipsemet ad mulieres profectus, jacentes jam & afflictas erexerat, labantes & dubias confirmaverat, tristitia ac mœrore confectas recreaverat, pollicitus se Æschino Pamphilam uxorem daturum. Venit Demea: clamor, jurgium, convicia. Etiam eo præsente, servulus quidam Ctesiphonem per imprudentiam nominat: ille enim subito per vim in ædes irrupisset, quem jampridem putabat ruri fodere, aut arare, aut aliquid ferre, eum accubantem cum amica, & suaviter potitantem deprehendit: ibi vero tanta iracundia incitatus est, ut arderet. Satis diu vociferatus cum esset, tandem placida & composita Mitionis oratione eo perducitur, ut, deposita vetere sævitia, benignus, affabilis, lepidus esse meditetur: itaque ipso non permittente tantum, sed etiam jubente, puerpera domum traducitur: fiunt nuptiæ, lenoni numeratur argentum: Mitio ipse Sostratam ducit uxorem: Hegioni datur, unde vivat: Syrus una cum Phrygia uxore manumittitur: cum Mitio, ceterique omnes, sed tamen præcipue Mitio, illam tantam, tam insperatam, tam subitam mutationem admiraretur, gravi & cordata oratione claudit fabulam Demea: si omnia profundere, si in omni libidine ac nequitia vivere, si totam rem helluationibus, scortationibus, largitionibus consumere libeat, nihilo id sua magis, aliquanto etiam minus, quo sibi minus ætatis supersit, quam aliorum, interesse: sin corrigi se in loco & modice coerceri atque admoneri velint, cum esse se, qui id præstare possit. Permittuntur ei omnia: ita fabula concluditur.

PROLOGUS.

[1] Postquam [2] Poeta sensit, [3] scripturam suam
Ab iniquis observari, & [4] adversarios
[5] Rapere in pejorem partem, quam acturi sumus.
[6] Indicio de se ipse erit: vos [8] eritis judices,
[9] Laudine, an vitio, duci factum id oporteat.
[10] Synapothnescontes [11] Diphili [12] Comœdia est:
Eam Commorientes Plautus fecit [13] fabulam.
In [14] Greca adolescens est qui [15] lenoni eripit
Meretricem [16] in prima fabula: eum Plautus [17] locum
Reliquit [18] integrum: eum [19] hic locum [20] sumpsit sibi

1 Quoniam, quia. Sic Donatus. Prologum facit, sicut in aliis, respondendo invidorum calumniis, & captat benevolentiam. 2 Terentius. 3 Poemata sua ab inimicis & æmulis curiose inspici & examinari, ut notari possint. 4 Suos æmulos, nempe Luscium Lavinium, & alios. Vide Prologum Andriæ & Heautontimorumeni. 5 Violenter trahere in pejorem partem, id est, reprehendere, vituperare Comœdiam suam, quam repræsentaturi sumus; quasi furtum fecisset Terentius, cum locum in Adelphos sibi sumpsisset ex Diphili fabula, præteritum a Plauto, qui eam Latinam fecerat. 6 Ipse Poeta delator, index & proditor sui ipsius erit, exponet vobis omnem rem. 7 Spectatore. 8 Judicabitis. 9 An oporteat id, quod fecit Poeta (transferendo sc. Græcam) dari aut verti laudi, an vituperationi. 10 Latine *Commorientes*, dicebantur qui tanta religione mutuæ amicitiæ sese devoverant, ut non modo, dum viverent, bona malaque justa tolerarent, sed etiam pari fato libenter morerentur; adeo ut uno amicorum mortuo, alter necem sibi consciscerer. Tale hominum genus fuit apud Ægyptios, Gallos, & alibi. Tales apud Cæsarem l. 3. de bello Gallico Soldurii describuntur, quem vide. 11 Præstantissimi inter Græcos Comici, & sententiarum plenissimi: coætanei Menandro. 12 Sc. Græca. 13 Latinam Comœdiam. 14 Comœdia Diphili. 15 Puellarum venditori, qui quæstum facit ex vendendis mulieribus. 16 In prima parte fabulæ. 17 De adolescente, qui lenoni eripit meretricem. 18 Intactum, liberum alteri, qui eum tractaret, nihil de argumento mutans. 19 Noster Poeta Terentius. 20 Traduxit in suam Comœdiam vocatam a duobus fratribus. *Adelphi* enim est vox Græca, id est *fratres*: duo enim *fratres* sunt principalis pars istius Comœdiæ, scilicet Mitio & Demea. Quorum alter Mitio vitam elegit cœlibem; alter vero Demea duxit uxorem, ex qua sustulit duos filios Æschinum & Ctesiphonem.

In

In Adelphos; verbum de verbo expressum [1] extulit.
[2] Eam nos acturi sumus [3] novam: [4] pernoscite,
Furtumne [5] factum existimetis, an [6] locum
[7] Reprehensum, qui [8] præteritus [9] negligentia est.
Nam quod isti [10] dicunt [11] malevoli, [12] homines nobiles
[13] Eum adjutare, assidueque [14] una scribere,
[15] Quod illi [16] maledictum vehemens esse existimant,
Eam laudem [17] hic [18] ducit maxumam, cum [19] illis placet,
Qui vobis universis, & populo placent,
[20] Quorum [21] opera [22] in bello, [23] in otio, [24] in negotio,
Suo quisque [25] tempore usus est sine superbia.
Dehinc ne expectetis [25] argumentum fabulæ.
[27] Senes, qui primi [28] venient, [29] hi [30] partem [31] aperient:
[32] In agendo partem ostendent. [33] Facite, æquanimitas
Vestra [34] Poetæ [35] ad scribendum [35] augeat [37] industriam.

1 Transtulit, & latinitate sua donavit. 2 Fabulam Adelphos. 3 Prima vice. 4 Vos spectatores, perfecte noscite & videte. 5 De Plauto. 6 Comœdiæ Diphili. 7 A Poeta nostro denuo tractatum, resumptum, & velut e fuga retractum: nam fugerat hic locus Plautum. 8 Prætermissus, relictus. 9 Incuria, scilicet Plauti, cujus æmulari nunc exoptat negligentiam. 10 Objiciunt. 11 Invidi. 12 Scipionem Africanum, Lælium, Sulpitium Gallum, &c. 13 Poetam. Vide Terentii vitam. 14 Simul cum Terentio componere, facere Comœdias. 15 Responsio vel defensio. 16 Opprobrium, crimen. 17 Poeta. 18 Existimat. 19 Nobilibus, Scipioni, Lælio, &c. Q. d. Cum ad familiaritatem illorum admittitur, cum talium virorum judicio in recensendis fabulis suis utitur. 20 Nobilium. 21 Auxilio. 22 Tempore belli, ut opera Scipionis Africani. 23 In pace, ut opera Furii Pii. 24 In Accusationibus & causis criminalibus, in quibus multi sunt usi opera Lælii, idque ita, ut tamen illi minime superbirent ob collata beneficia. 25 Cum necessitas exigeret, quandocunque tempus postulavit. 26 Materiam hujus Comœdiæ. 27 Mitio & Demea. 28 In proscenium. 29 Senes. 30 Argumenti. 31 Explicabunt sive exponent sua oratione. 32 In progressu sive in actione fabulæ partem argumenti exhibebunt. 33 Vos spectatores curate, ut favor & æquitas vestra, &c. 34 Terentii. 35 Ad componendas alias Comœdias. 36 Excitet. 37 Diligentiam.

ACTUS I. SCENA I.

MITIO.

[1] STorax, [2] non rediit hac nocte [3] a cœna Æschinus,
Neque servulorum [4] quisquam, qui [5] adversum ierant.
Profecto hoc vere [6] dicunt: [7] si absis uspiam,
Aut [8] ubi si [9] cesses, [10] evenire ea satius est,
Quæ [11] in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat
[12] Irata, quam [13] illa, quæ parentes [14] propitii.
Uxor, si cesses, aut te [15] amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut [16] animo obsequi,
[17] Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male:
Ego, quia non rediit [18] filius, [19] quæ cogito!
[20] Quibus nunc sollicitor rebus! [21] ne aut [22] ille [23] alserit,

1 Vocativi casus est. Egressus enim in proscenium alloquitur Storacem, qui intus erat. Admodum est sollicitus Mitio, quod nondum redierit a cœna hesterna filiu adoptivus Æschinus. Ostendit præterea Mitio in liberis educandis lenitate plus, quam asperitate, profici. 2 Interrogationem hic vulgo ponunt. Guyetus interrogationis notam delet; vocato enim (inquit) servo Mitio, eoque non respondente, concludit servum cum filio abesse, & a cœna non rediisse; ut hic Storax ex iis servis fuerit, qui obviam ierant, nec dum redierant. 3 Post cœnam. 4 Rediit. 5 Obviam illi processerant, ut deducerent eum domum. Intelligit enim *Adversitores*, qui domino, foris cœnanti, teste Donato, *adversum ibant*, officii & tutelæ gratia. Quorum meminit Plautus in Mostell. Act. 4. 6. Homines. 7 Si quis usquam a domo absit, vel in aliquo loco sit a domo absens. 8 Si ubi, id est, sicubi, si quando. Anastrophe. 9 Diutius domo absis; βραδύνοις. 10 Contingere tibi ea mala melius est. 11 Contra te absentem, vel de te absente. 12 Zelotypa, rixosa ob cessationem mariti. 13 Mala evenire tibi. 14 Benigni, sc. *in animo suo cogitant*. Opponuntur *uxor irata & parentes propitii*. 15 Aliam. 16 Aut indulgere genio, libidini tuæ servire, & voluptati studere. 17 Et te solum tuis frui voluptatibus, quo tempore male se domi uxor habet. 18 Æschinus. 19 Quas habeo cogitationes malas, quæ veniunt mihi in mentem! 20 Ob quas res nunc vexor, angor & sollicitus sum! 21 Sc. *sollicitor*. Subjungit enim, quibus rebus sollicitetur. 22 Æschinus. 23 Frigus nimium sit passus, propter quod male habuerit, neque redire potuerit. Sic Horat. *Multa tulit, fecitque puer, sudavit & alsit.*

Aut

Aut uspiam ceciderit, aut [1] perfregerit aliquid.
[2] Vah! quenquamne hominem [3] in animum instituere, aut
[4] Parare, quod sit [5] charius, [6] quam ipse est sibi?
[7] Atqui ex me hic natus non est, sed ex fratre; [8] is adeo
Dissimilis studio est. Jam inde ab adolescentia
Ego [9] hanc clementem vitam urbanam, atque [10] otium
[11] Secutus sum, &, quod [12] fortunatum [13] isti putant,
Uxorem nunquam habui: [14] ille [15] contra, [16] hæc omnia:
[17] Ruri agere vitam, semper [18] parce, ac [19] duriter
[20] Se habere: uxorem [21] duxit; [22] nati filii
Duo: [23] inde ego [24] hunc [25] majorem [26] adoptavi mihi,
[27] Eduxi a parvulo; [28] habui, amavi pro meo;
In eo me oblecto: [29] solum id est charum mihi.

1 Habeat membrum aliquod fractum, crus, vel brachium: 2 Interjectio dolentis vel irridentis. 3 In animo concipere, fingere, proponere. His autem verbis adoptio significatur. Al. *in animo*. 4 Comparare, acquirere, seu in animo disponere. 5 Dilectius. 6 Quam ipse homo, qui instituit, est charus sibi ipsi? 7 Atque Æschinus non est meus filius naturalis, sed fratris Demeæ. Argumentatur a Minore ad Majus: Cum ego tantopere sim solicitus pro filio adoptivo; necesse est majorem existere solicitudinem pro liberis in veris parentibus. 8 Frater Demea est vita & voluntate valde diversa. *Adeo* hic est particula intendendi. 9 Hunc modum vivendi in urbe, qui reddit homines clementes; ut *pallida mors*. 10 Securitatem seu tranquillitatem. 11 Amavi, elegi. 12 Non ducere uxorem, sive cœlibatum. 13 Qui sunt impliciti matrimonio. 14 Frater Demea. 15 E contrario. 16 Secutus est, elegit: Hanc morum & studiorum dissimilitudinem certe miratur Cicero, dicens, *Ex iis fratribus, qui in Adelphis sunt, quanta in altero duritas, in altero comitas!* Et Horat. l. 2. Ep. 2. *Cur alter Fratrum cessare*, &c. 17 Vixit in agris. 18 Tenaciter, quantum ad servandum. 19 Aspere & acerbe, quantum ad laborandum. 20 Se tractavit, gessit. Sic Plaut. *Habes illum arcte contenteque*. 21 Frater Demea. 22 Nati sunt ex ea uxore, quam duxit, duo filii, Æschinus & Ctesipho. 23 Ex duobus illis filiis. 24 Æschinum. 25 Qui est major natu. 26 Assumpsi mihi in filium. 27 Educavi, nutrivi eum ex tempore, quo adhuc parvulus erat, id est, ab ineunte ætate, a teneris annis. 28 Æstimavi, tractavi, & dilexi eum, ac si esset ex me natus. Sic Hecyr. *Nam nunquam secus habui illam, ac si ex me esset nata*. 29 Oblectari in filio est mea summa voluptas.

1 Ille

[1] Ille ut [2] item [3] contra me habeat, [4] facio sedulo:
[5] Do, [6] prætermitto: [7] non necesse habeo omnia
[8] Pro meo jure agere: [9] postremo, alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium:
[10] Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem,
aut
Audebit, tanto magis audebit [11] ceteros.
[12] *Pudore, & liberalitate liberos*
[13] *Retinere* [14] *satius esse* [15] *credo, quam* [16] *metu.*
[17] Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
[18] Venit ad me sæpe clamans, [19] quid agis, Mitio?
Cur [20] perdis [21] adolescentem [22] nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu [23] his rebus [24] sumptum suggeris?
[25] Vestitu nimium [26] indulges; nimium ineptus
es.

1 Æschinus. 2 Similiter. 3 Vicissim me diligat tanquam patrem suum. 4 Laboro vehementer. 5 Tribuo ei pecuniam in sumptus. 6 Multa delicta. Q. d. Conniveo ad quædam vitia, quæ tolerari possunt. 7 Non opus est mihi, non exigit necessitas. 8 Pro patria potestate, secundum autoritatem meam in eum 9 Ordo est: *Postremo*, id est, denique, *consuefeci filium*, sc. Æschinum, *ne*, id est, ut non, *celet me ea*, sc. peccata, facta, *quæ adolescentia fert*, id est, juvenilis ætas adfert adolescentibus, quibus obnoxia est adolescentia, *quæ*, sc. facta adolescentiæ, *alii*, sc. adolescentes, *faciunt clanculum patres*, i. clam patribus, patribus nescientibus. 10 Argumentum a Minore ad Majus. 11 Sc. *homines fallere*: 12 Verecundia & bonitate sive lenitate, quæ virtutes liberorum hominum esse solent, id est, ingenua educatione. 13 In officio continere ac reprimere a vitiis. 14 Melius. 15 Existimo. 16 Timore, id est, verberibus, vel duritia, quæ ex odio proficiscuntur. 17 Hi modi retinendi liberos non congruunt fratri mecum, id est, in hoc dissentimus, non consentimus. Nam *hoc convenit mihi tecum* dicitur, id est, de hoc non est inter nos controversia. 18 Frater Demea. 19 Mimesis sive Prosopopæja, quam multis laudat Cic. l. 1. de Inventione. 20 Corrumpis pessima institutione? 21 Æschinum. 22 In nostrum utriusque damnum. 23 Sc. *faciendis*. 24 Pecuniam subministras, suppeditas? 25 Vestitui filii. Virg. 1. Æn. *Parce metu, Cytherea*, id est, metui. Idem: *Venatu invigilant pueri*, id est, venatui. Antiptosis. 26 Inservis, id est, tu nimium das operam, ut filius nitide vestiatur.

1 Mi-

[1] Nimium [2] ipse est [3] durus, [4] præter æquumque & bonum:
Et [5] *errat longe*, [6] *mea quidem sententia*,
Qui imperium credat [7] *gravius esse aut* [8] *stabilius*,
[9] *Vi quod* [10] *fit*, *quam illud*, *quod* [11] *amicitia* [12] *adjungitur*.
[13] Mea sic est ratio, [14] & sic animum induco meum.
[15] Malo coactus qui [16] suum officium facit,
[17] Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
[18] Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
[19] Quem beneficio adjungas, ille [20] ex animo [21] facit,
[22] Studet par referre, [23] præsens, absensque idem erit.
Hoc [24] patrium est, potius consuefacere filium,
[25] Sua sponte recte facere, quam [26] alieno metu.
[27] Hoc pater, ac dominus interest: [28] hoc qui nequit,

1 Nunc Mitio de fratre suo suam adhibet sententiam. 2 Frater meus Demea. 3 Austerus. 4 Ultra quam æquitas, quæ de juris rigore multa remittit, & bonitas sive justitia requirit. 5 Fallitur Demea. Duodecim istis versibus magnifica ῥῆσις continetur de imperio patrio, seu disciplina patria, quo tanquam specioso colore Mitio nimiam suam indulgentiam & lenitatem obducit: magno ætatis & sapientiæ prætextu γνωμολογίας. 6 Meo certe judicio. 7 Majoris auctoritatis, quantum ad vim. 8 Firmius, durabilius, quantum ad tempus. 9 Violentia, metu. 10 Efficitur, exercetur. 11 Amore, benevolentia. 12 Acquiritur, copulatur. 13 Meus modus ac sententia est talis. 14 Et sic mihi persuadeo. 15 Metu aut violentia. 16 Facit id quod debet, τὸ καθῆκον ἔργον. 17 Vitat peccare tandiu, quandiu putat id, quod facit, quod scietur. Nam *oderunt peccare mali formidine pœnæ*. 18 Si coactus malo credit id, quod facturus est, futurum esse secretum & occultum, iterum ad naturam suam depravatam, seu perditos mores suos regreditur. Nam *naturam expellas furca, tamen usque recurret*. 19 Ille homo vel juvenis, quem devincias, & obliges tibi aliquo merito. 20 Ex voluntate, sua sponte, non ficte. 21 Officium. 22 Conatur respondere beneficiis acceptis. 23 In præsentia & absentia sui custodis seu monitoris non mutabitur: sed semper perget in officio, beneficio & honestate allectus. 24 Officium patris est, decet patrem. 25 Ex animo. 26 Alterius nempe monitoris, aut custodis, aut patris. 27 In hoc, id est, in hac re sc. vel cogendo metu subditos, & sic est *dominus*, quia cogit servos; vel beneficiis adjungendo; & sic est pater, quia fungitur officio patris, differt. Hellenismus est. τούτῳ ὁ πατὴρ τοῦ δεσπότου διαφέρει. Noster Eun. *Stulte intelligens quid interest!* 28 Qui hoc non potest facere, nempe adjungere beneficiis suis & allicere ad bene vivendum,

1 Fa-

[1] Fateatur se nescire [2] imperare liberis.
Sed estne hic [3] ipsus, de quo [4] agebam? & certe is est.
Nescio [5] quid tristem video: credo jam, ut solet,
[6] Jurgabit. Salvum te advenire Demea,
[7] Gaudemus.

1 Fateri debet. 2 Liberos regere, & illis præesse. 3 Ipse Demea. 4 Loquebar?. 5 Propter quid. 6 Rixabitur. Sic Andr. *Cum Davo egomet vidi* jurgantem *ancillam*. 7 Hic Scena incipit cum colloquio Demeæ & Mitionis.

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA, MITIO.

DE. [1] EHem! [2] opportune: te ipsum quærito. *MI* [3] Quid tristis es? *DE.* [4] rogas me, ubi nobis [5] Æschinus
Siet, quid tristis ego sim? *MI.* dixin' [6] hoc fore?
Quid [7] fecit? *DE.* [8] quid ille fecerit? [9] quem neque pudet
Quidquam; nec metuit quenquam; [10] neque legem putat

1 Hæc particula ostendit affectum quærentis. Demea, homo durus & asper, graviter cum Mitione expostulat de Æschini absentis petulantia, cupiditatibus & injuriis: excusat eumdem Mitio, plus nimio indulgens pater. 2 Tempestive, sc. *advenis*. 3 Propter quid, cur? 4 Ordo est: *Rogas me, quid ego tristis sim? ubi nobis Æschinus fiet?* 5 Quem tu conservare debebas, & scite ubi versari sit solitus. Nempe hunc sibi velut suæ tristitiæ auctorem sibi in conspectum dari gestit, in ipsum potius, quam in Mitionem, evomiturus iram, quam adveniens colligerat, aliis atque aliis narrantibus quæ designarat. 6 Hoc futurum esse, ut scil. frater jurgaret? Dixerat enim: *Credo jam ut solet, jurgabit*. De hoc dicit ad spectatores; deinde convertit se ad fratrem. 7 Æschinum. 8 Rogitas etiam quid filius Æschinus fecerit? 9 Æschinum. Non describit jam factum, sed animum facientis corruptum ostendit, atque a pudore (qui homines regit, &, ne obliviscantur honestatis, admonet) a metu eorum, quibus auctoritas est (ut parentibus in filios) a reverentia legum (quæ civitatis mores continet) alienum, atque effrænem. 10 Neque putat se ulli legi obnoxium esse, id est, putat sibi omnia licere.

Te-

Tenere se ullam: nam illa, quæ [1] antehac facta sunt,
Omitto: [2] modo quid designavit? *MI.* quidnam id est?
DE. [3] Fores effregit: atque [4] in ædes irruit
Alienas; ipsum [5] dominum atque omnem [6] familiam
[7] Mulctavit usque ad mortem; [8] eripuit [9] mulierem,
Quam amabat: clamant omnes, [10] indignissime
[11] Factum esse. [12] Hoc [13] advenienti [14] quot mihi, Mitio,
Dixere? [15] in ore est omni populo. Denique
Si [16] conferendum [17] exemplum est, non [18] fratrem videt
[19] Rei dare operam, [20] ruri esse [21] parcum ac [22] sobrium?
Nullum [23] hujus [24] simile factum: hæc cum [25] illi, Mitio
[26] Dico, [27] tibi dico: [28] tu illum [29] corrumpi sinis.

1 Ante hoc tempus. 2 Quæ nunc commisit mala? *Designare* enim, est veluti de integro aliquam turpitudinem committere. *Designo* proprie significat, denoto, demonstro. Hinc *designatores* dicebantur, qui constituendæ funebri pompæ præerant, unicuique incedendi locum, ordinem præscribentes. 3 Æschinus ostium lenonis disjecit, disrupit, fregit. 4 In domum lenonis Sannionis irrupit, sive per violentiam introivit. 5 Scil. *domus* qui domi præest, possessorem domus, sc. lenonem. 6 Lenonis, scilic. servos vel puellas. 7 Pessime tractavit, laceravit, verberavit usque ad confinium mortis, quamvis mors non sit consecuta. Hoc dicit ad exaggerationem. 8 Lenoni. 9 Fidicinam. 10 Inhonestissime. 11 Ab Æschino. 12 Hic Tò *hoc* pro huc Adverbio positum esse multis placuit, mihi Pronomen esse magis placet. Donatus ambiguum reliquit. 13 In urbem. 14 Homines. 15 Nemo est ejus, qui nesciat, id est, omnes cives sciunt. Supra in Andr. *Uno ore prædicant.* 16 Comparandum. 17 Æschini ad Ctesiphonem: q. d. Æschinum non esse dignum, cum quo frater conferatur; sed longe decipitur Demea, ut ex progressu patebit. 18 Ctesiphonem. 19 Operi rustico, & rei familiari sustentandæ ac augendæ, non amori, incumbere? 20 Extra civitatem. 21 Non prodigum ac non bibosum, ut Æschinus est, sed moderati victus. 22 Temperantem. 23 Æschini. 24 Est simile facti fratris sui. 25 In illud, vel de illo, sc. Æschino. 26 Dicta volo. 27 In te, vel de te dicta volo, id est, hæc cum ita loquor, ut ad Æschinum pertinere, illique dici videantur, tu satis intelligere debes, ad te quoque pertinere, tibique dici. 28 Æschinum, quem adoptasti. 29 Depravari.

1 MI.

[1] *MI. Homine imperito nunquam quidquam* [2] *injustius*,
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum [3] *putat.*
DE. [4] Quorsum istuc? *MI.* quia [5] tu Demea [6] hæc [7] male judicas.
[8] Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque [9] potare, [10] non est, neque fores
[11] Effringere; hæc si neque ego, neque tu [12] fecimus,
Non sivit [13] egestas [14] facere nos: tu nunc tibi
Id laudi [15] ducis, quod tum fecisti inopia.
[16] Injurium est: nam si [17] esset unde id fieret,
Faceremus; & tu [18] illum tuum, si esses [19] homo,
Sineres nunc [20] facere, [21] dum per ætatem licet,
[22] Potius quam, ubi te expectatum ejecisset foras,
[23] Alieniore ætate post faceret tamen.

1 Inexperto ac rustico. 2 Iniquius, & magis injuste judicans. 3 Bene esse factum. 4 In quem finem dicis illa? 5 Qui tibi videris admodum sapiens. 6 Quæ facit Æschinus. 7 Non secundum æquitatem. 8 Hoc autem Mitio non dicit, ut juvenes ad talem licentiam ac peccatum adhortaretur, sed ut Demeam, virum nimis rigidum, a severitate nimia dehortaretur. Expedit enim interdum (nam honestum nunquam est) patres ignoscere delictis filiorum; quod si Menedemus fecisset, nunquam illi filius fuisset profugus. Quod vero Mitio non ex animo hoc dixerit, ipse in fine hujus Scenæ confitetur, ubi dicit absente Demea: *Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit*, &c. quo genere etiam utitur apud Plautum Clitipho in Pseudolo, 1, 5, 18. &c. Vide Ciceronem pro Cœlio. 9 Bibacem esse. 10 Hæc geminata negatio, Atticorum more vehementius negat. 11 Dirumpere. 12 In juventute. 13 Penuria rei familiaris. Q. d. non defuit voluntas, sed venit necessitas, ideoque nulla laus est. 14 Talia. 15 Æstimas, reputas. 16 Injuste & male judicas, id est, immerito id tibi laudi ducis, quod coactus fecisti. 17 Fuisset olim, id est, si habuissemus opes, quibus id, quod facit Æschinus, fieri potuisset, fecissemus talia. 18 Alterum filium Ctesiphonem. 19 Humanus, justus, æquus, id est, si esses homo peritus rerum & modi vivendi juveniliter. 20 Quod facit Æschinus. 21 Quandiu ætas juvenilis patitur, & non tanta reprehensione digna est, id est, dum adhuc est juvenis. 22 Potius quam tamen filius tuus faceret id, quod nunc facit Æschinus, ætate magis aliena a talibus ineptiis, minus convenienti tempore, i. cum desinit esse juvenis, quando expulisset te foras odiosum, non amatum a filio propter tuam in eum duritiam, i. postquam esses per mortem tuam expulsus a damnatione in eum. *Expectati parentes* dicuntur odiosi, quorum mors a filiis quotidie expectatur, & exoptatur. 23 Quæ aliam vitam, alios mores postulat.

1 MI.

DE. [1] Pro Jupiter ! tu me homo [2] adigis ad insaniam.
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? *MI.* [3] ah!
[4] Ausculta, ne [5] me obtundas de hac re sæpius.
Tuum [6] filium dedisti [7] adoptandum mihi:
Is [8] meus est factus: si [9] quid peccat, Demea,
[10] Mihi peccat; ego [11] illi maxumam partem feram.
[12] Obsonat? potat? [13] olet unguenta? de [14] meo.
Amat? dabitur a me argentum, ubi erit [15] commodum;
[17] Ubi non erit, fortasse [16] excludetur foras.
[18] Fores effregit? [19] restituentur: [20] discidit
Vestem? [21] resarcietur. [22] Est, [23] Diis gratia,
Et unde [24] hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.

1 Tragica exclamatio est reprehendentis Mitionem, & in eum excandescentis. 2 Redigis, deducis ad dementiam. 3 Interjectio indignantis & ægre ferentis talia verba. 4 Mitio jurgium vult ad disputationem conferre. 5 Aures meas, id est, noli mihi sæpius molestus esse & tædiosus de facto Æschini. Metaph. a fabris, qui repetunt aliquid tundendo malleo. 6 Æschinum. Duplex erat accusatio, & *flagitii* & *damni*. De flagitio jam disseruit; nunc de damno respondet argumento ab adoptionis jure petito. 7 Assumendum in filium. 8 Per adoptionem, id est, omnis in Æschinum potestas, disciplina, regimen ad me transiit a te, cum in adoptionem mihi dedisti filium: sicut & damna mea sunt, quatenus damnosus est ille. 9 In aliqua re. 10 Contra me, ad damnum meum & dedecus. 11 Ibi, in ea re, in peccatis filii Æschini, vel pro illo Æschino maximum damnum sustinebo, accipiam: quia nunc in meam traductus est familiam. 12 Si Æschinus convivia frequenter parat, laute & oppipare vivit, 13 Unguentorum odore fragrat. Quod est mollium & lascivorum virorum, in cute curanda laborantium. Erant autem apud veteres adolescentes unguento delibuti, tanquam voluptuarii. 14 De meis pecuniis est. 15 Opportunum, sc. *dare*. 16 Commodum dare argentum. 17 Ab avara meretrice, quæ non facile amatorem, a pecunia inopem, admiserit. 18 Diruit Æschinus ostium lenonis: Citat hunc locum Cicero pro Cælio, sub persona mitioris patris. 19 In pristinum statum restaurabuntur, sc. meis sumptibus. 20 Disrupit, vel discerpsit. 21 Illa reparabitur, resuetur. 22 Scil. *mihi*, id est, ego habeo facultates, pecuniam, qua possim hæc solvere. 23 Scil. habetur a me. 24 Diruta reparentur.

Postre-

Postremo, aut [1] desine, aut [2] cedo [3] quemvis [4] arbitrum:
Te [5] plura [6] in hac re peccare [7] ostendam. *DE.* [8] hei mihi!
[9] Pater esse disce ab [10] illis, qui vere [11] sciunt.
MI. [12] Natura tu [13] illi pater es, [14] consiliis ego.
DE. [15] Tun' consulis quidquam? *MI.* [16] ah! si [17] pergis, abiero.
DE. Siccine agis? *MI.* an ego toties de eadem re audiam?
DE. [18] Curæ [19] est mihi. *MI.* & mihi curæ est: verum, Demea,
Curemus æquam uterquam partem; [20] tu alterum,
[21] Ego item [22] alterum: nam [23] ambos curare, propemodum
[24] Reposcere illum est, quem [25] dedisti. *DE.* [26] ah Mitio!
MI. Mihi sic [27] videtur. *DE.* [28] quid istuc? tibi si istuc placet,

1 Cessa mecum altercari. 2 Da. 3 Quemcunque volueris. 4 Judicem, qui liti, controversiæ nostræ finem imponat, & pro te, aut pro me sententiam ferat. 5 In pluribus, quam me, vel in multis. 6 In instituendo filio. 7 Convincam. 8 Dolentis cum indignatione. 9 Cum sis cælebs. 10 Patribus. 11 Sciunt, re ipsa quid sit patrem esse. Al. *sient*, id est, qui vere patres sunt, id est, natura, non adoptione. 12 Generatione naturali. Q. d. Tu es illi pater naturalis. 13 Æschino. 14 Ego sum pater illi suasionibus & adhortationibus. Q. d. Tu genuisti illum, ego vero educavi eum, &, quæ sunt illi facienda, suadeo. Plus autem est, consiliis patrem esse, quam natura: quia naturalis pater tantum est causa τοῦ γενέσθαι; præcepter vero τοῦ καλῶς γενέσθαι Vide Juv. Sat. 7. 15 Tune suades ei aliquid, quod sit illi utile atque honestum? 16 Interjectio indignantis. 17 Perseveras expostulare mecum. 18 Q. d. Natura illi pater sum, non possum abjicere omnem de moribus ejus & educatione curam. 19 Æschinus. 20 Tu Demea cures alterum filium, scilicet Ctesiphonem. 21 Curem. 22 Æschinum. 23 Ctesiphonem & Æschinum. 24 Repetere: cum ex meo filio tuum vis facere, quem adoptio ex tuo meum fecit. 25 Mihi in adoptione. 26 Quid dixisti? Interjectio dolentis. 27 Te velle reposcere. 28 Formula est ægre concedentis, ut jam aliquoties notatum est.

1 Pro-

[1] Profundat, [2] perdat, pereat, [3] nihil ad me attinet.
Jam si [4] verbum unum posthac. *MI.* rursum, Demea,
Irascere? *DE.* an non [5] credis? [6] repeton' quem dedi?
[7] Ægre est: [8] alienus non sum: [9] si obsto: hem desino.
[10] Unum vis curem, curo: [11] & est Dis gratia,
[12] Cum ita, ut volo, est; [13] iste tuus ipse sentiet
Posterius; nolo in ullum [14] gravius dicere.
MI. [15] Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit; tamen
[16] Nonnihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
Me ægre pati, [17] illi nolui: nam [18] ita est homo:
[19] Cum placo, adversor sedulo, & deterreo:
Tamen [20] humane vix [21] patitur; verum si [22] augeam,
Aut etiam [23] adjutor sim ejus iracundiæ,
Insaniam profecto cum [24] illo; etsi Æschinus

1 Æschinus prodigat, consumat omnia. Metaph. ab aqua, quæ profunditur ex vasis. *Profundere* enim proprie est large & copiose fundere. Permissio Ironica. 2 Amittat quicquid illi potest contingere. 3 Nihil moreor. 4 Scil. *addidero*, dixero. Aposiopesis est irascentis. 5 Scil. *me irasci*? Q. d. Merito irascor. 6 An reposco a te filium meum, quem dedi adoptandum? Minime certe, non tam iniquus sum. 7 Sed molestum est mihi cum luxu & scortatione perditum vivere. 8 Quamvis Æschini pater amplius non sim, illo a te adoptato, tamen alienus illi non sum, sed adhuc natura pater. 9 Si tamen hanc quoque sollicitudinem ferre non potes, concedam tuæ voluntati: verbum posthac unum non addam. 10 Ctesiphonem. 11 Et habetur Diis gratia. 12 Quoniam meus filius talis est, ut cupio. Fallitur Demea; nam amat itidem Ctesipho. 13 Filius adoptivus Æschinus percipiet postea malum, quod sequetur ex nimia tua indulgentia. 14 Pejus. 15 Hæc mala, quæ de Æschino dicit Demea, non sunt omnino falsa, neque omnia, quæ dicit, vera sunt. Hæc secum Mitio dicit, abeunte Demea. 16 Hæc, quæ fecit Æschinus, aliquantulum mihi displicent. 17 Demeæ. 18 Talis est, talibus moribus, tam morosus est ille frater meus. 19 Cum volo placare eum, non obsequor (quo pacto alius ingenii homines flecti solent) sed contradico illi vehementer, & deflecto eum ab illa opinione, quam concepit de eo, propter quem irascitur. 20 Modeste, patienter. 21 Se placari frater, vel ea, quæ dixi. 22 Iracundiam ejus. 23 Assentiar illi in iracundia ejus, dicamque eum recte irasci. 24 Fratre meo Demea.

1 Nec

[1] Nonnullam [2] in hac re [3] nobis facit injuriam.
Quam [4] hic non amavit meretricem, aut [5] cui
non dedit
Aliquid? Postremo nuper (credo jam [6] omnium
Tædebat) dixit [7] velle uxorem ducere:
Sperabam jam [8] defervisse adolescentiam;
Gaudebam; ecce autem [9] de integro; [10] nisi quid-
quid est,
[11] Volo scire, atque [12] hominem [13] convenire, si
apud [14] forum est.

1 Aliquam. 2 Quod effregerit fores, &c. 3 Mihi & fratri. 4 Æschinus. 5 Meretrici. 6 Meretricum. 7 Sc. se. 8 Vehementem & flagrantem amoris vim imminutam. Metaphora. 9 Denuo. ἀρχῆθεν scilic. *amare cœpit*. 10 Sed. 11 Quomodo sit factum. 12 Æschinum. 13 Alloqui. 14 Venale, vel causatum.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO, ÆSCHINUS.

SA. [1] OBsecro, [2] populares, ferte misero atque
[3] innocenti auxilium,
[4] Subvenite [5] inopi. *ÆS.* [6] otiose nunc jam illi-
co hic consiste:

1 Omissis senibus, describitur Æschini factum, jurgantis cum lenone, propter puellam ereptam. 2 O cives. Supra in Eun. Chærea adolescens suos æquales vocat *populares*. Infra in Phorm. servus Davus conservum Getam *popularem* vocat. Sic & hic leno suæ sortis aut fortunæ homines sordidos vocat *populares*. Et apud Salust. *populares* Catilinæ vocantur conjurationis socii. Quæ Demea scena præcedente commemoravit Mitioni, hic contingere posterius videntur. Sed omnino videtur Demea, mox ubi Æschinus fores effregit, & Psaltriam eripuit, id a populo intellexisse, & Mitioni retulisse. Interea autem dum colloquuntur, Æschinus, quam eripuit meretricem, deducit ad fratrem Ctesiphonem in domum Mitionis: Psaltriam autem tenet & sequitur in via leno, & inclamat hæc, *Obsecro, populares*, &c. 3 Qui non meruerim vapulare. 4 Succurrite. 5 Mihi destituto omni ope. 6 Secure, amoto omni metu isthic mane, dum puer aperit fores. Nempe hæc dicuntur Psaltriæ sibi adhuc a lenone metuenti & trepidanti.

1 Quid

[1] Quid respectas? nihil pericli est; nunquam, [2] dum ego adero, [3] hic te
Tanget. *SA.* [4] ego [5] istam [6] invitis omnibus.
ÆS. Quanquam est sceleſtus, [7] non committet hodie unquam iterum ut [8] vapulet.
SA. Audi, Æschine, ne [9] ignarum fuisse te [10] dicas meorum [11] morum,
[12] Ego leno sum. *ÆS.* [13] scio. *SA.* at [14] ita; ut usquam fuit [15] fide quisquam optuma.
Tu quod te [16] posterius purges, nolle [17] hanc injuriam mihi
Factam esse, [18] hujus non faciam: [19] crede hoc, ego meum jus persequar:
Neque tu verbis [20] solves unquam, quod [21] re mihi malefeceris.
Novi ego [22] vestra hæc: [23] nollem factum; [24] dabitur jusjurandum, esse te
Indignum injuria hac; indignis cum egomet sim [25] acceptus modis.

1 Cur frequenter respicis? 2 Quandiu. 3 Leno Sannio. 4 Scilicet, *abducam, receptam.* Aposiopesis. 5 Puellam, vel Psaltriam. 6 Nolentibus. 7 Tamen non efficiet, non perficiet. Cic. *Non committam, ut tibi stultus videar.* 8 Verberibus afficiatur. 9 Nescium. 10 Postea in judicio. 11 Conditionis, vitæ. 12 Ego sum puellarum venditor, fateor: nihil autem tibi hoc proderit, quominus ereptæ mulieris nomine reus peragi possis: tam mihi jus dicetur, quam alii. 13 Te esse lenonem. 14 Talis sum. 15 Præstandi sc. quod vel pollicitus, vel minatus fuero. 16 Postea in judicio excusare velis. 17 Vapulationis meæ, & ablationis puellæ. 18 Non tanti faciam, nihil faciam tuam purgationem, δεικτικῶς: nam τὸ *hujus* cum summi digiti ostensione pronunciatur. 19 Hoc pro rato & certo habe. 20 Satisfacies. 21 Ipso effectu. 22 Verba, quibus vos soletis excusare. Confutatiuncula per Mimesim. 23 Velim hoc non esse factum, facti me pœnitet. Satisfaciendi formula, in qua pœnitentia, & confessio injuriæ cum quadam palinodia conspicitur, adhibita jurisjurandi religione. Exemplum est apud Plaut. Amphitr. 3, 2, 50. &c. ubi Alcumena stupri arguta a marito, ac jam divortium parans, non placatur, nisi istiusmodi satisfactione. Hæc sunt verba Alcumenæ. *Neque me perpetiar probri Falso insimulatam, quin ego illam aut deseram, Aut satisfaciat mihi, atque adjuret insuper, Nolle esse dicta, quæ in me insontem protulit.* Quod & statim factum a Jove simulatitio marito. 4 Jurejurando affirmabo apud judicem. 25 Tractatus.

1 Quid

ÆS. [1] Abi præ ſtrenue, ac [2] fores [3] aperi. *SA.* ceterum [4] hoc nihil facis.
ÆS. [5] I intro nunc jam. *SA.* at [6] enim non [7] ſinam. *ÆS.* accede [8] illuc, Parmeno,
Nimium abiiſti iſtoc: [9] hic [10] propter hunc aſſiſte, hem, [11] ſic volo;
Cave nunc jam oculos a meis oculis [12] quoquam dimoveas tuos:
Ne mora ſit; ſi [13] innuerim, quia [14] pugnus continuo in mala hæreat.
SA. [15] Iſtuc volo erga ipſum experiri. *ÆS.* [16] hem ſerva: [17] omitte mulierem.
SA. [18] O facinus indignum! *ÆS.* [19] geminabit, niſi caves. *SA.* [20] hei miſero mihi!
ÆS. [21] Non innueram; verum [22] in iſtam partem potius peccato tamen;
[23] I nunc jam. *SA.* [24] quid hoc rei eſt? [25] regnumne, Æſchine, hic tu poſſides?

1 Præi diligenter, ſine ulla trepidatione puer. Sic And. 1, 2. *I præ, ſequar.* Apoſtrophe ad Parmenonem. 2 Ædium patris mei Mitionis. 3 Ut ingrediamur cum puella. 4 Nihil proficis hoc, fruſtra id conaris: obſiſtit enim leno, ut mox: *at enim non ſinam*: dum rei ſuæ poſſeſſionem ſibi vindicat, donec plagis coercetur, ut amplius reſiſtere nequeat. 5 Pſaltriam alloquitur. 6 Certe. 7 Permittam ut cum Parmenone ingrediatur puella. 8 Ad eum locum, ubi leno eſt. 9 Δεικτικῶς. 10 Juxta lenonem. 11 Ut juxta lenonem ſtes. 12 Ne in aliquem locum vertas. 13 Dederim tibi nutu ſignum. 14 Manus compreſſa in os ſive in genam lenonis impingatur. *Mala* enim eſt illa pars faciei prope oculos, quæ more *mali* id eſt, pomi, eſt rotunda. 15 Volo de Parmenone facere periculum an pugnis me cæſurus ſit. 16 Iſtum tibi a Parmenone colaphum: ita inſultantis erit vapulanti lenoni. Nam Parmeno acceptam ab Æſchino puellam abducere conabatur. Leno vero ſequens, retrahere nitebatur. Alii Parmenoni dictum malunt, & τὸ *ſerva* pro τήρει id eſt, obſerva jam, quid nutu ſignificetur, accipiendum, & innuentis erit, ut pugnum ingerat. 17 Dimitte. 18 Quod ita ſum verberatus ab illo ſervo. 19 Parmeno conduplicabit verbera ſive plagam, i. iterabit, aliam impinget. 20 Interjectio dolentis. Cum geminaſſet Parmeno, exclamat leno. 21 Non dederam tibi ſignum, Parmeno, ut geminares plagam. 22 Ut verberes eum non juſſus potius, quam juſſus non verberes. 23 Tu jam, o leno, acceptis verberibus, quod ſc. quærebas, abi cum puella. 24 Quid hoc ſibi vult? 25 Utrum ſic dominaris & exerces tyrannidem Athenis, civitate libertatem ſemper adverſus tyrannos aſſerente, atque ubi Democratica adminiſtratio?

ÆS.

ÆS. [1] Si possiderem, [2] ornatus esses ex tuis virtutibus.
SA. Quid tibi rei mecum est? ÆS. [3] nihil. SA.
quid? nostin' [4] qui sim? ÆS. [5] non desidero.
SA. Tetigin' [6] tui quidquam? ÆS. si [7] attigisses, [8] ferres infortunium.
SA. Qui tibi [9] magis licet [10] meam habere, pro [11] qua ego argentum dedi?
Responde. ÆS. ante [12] ædes non fecisse erit [13] melius hic [14] convicium:
Nam si [15] molestus pergis esse, jam [16] intro abripiere, atque ibi
Usque ad necem [17] operiere loris. SA. [18] loris liber?
ÆS. [19] sic erit.
SA. O hominem [20] impurum! [21] hiccine libertatem ajunt æquam esse omnibus?

1 Hic regnum. 2 Haberes præmia vitiis & sceleribus tuis digna. Ironice hæc dicuntur, & κατ' ἀντίφρασιν. 3 Mihi tecum rei est. 4 Qualis. 5 Nosse qualis sis. Catul. Ep. 94 *Nil nimium studeo, Cæsar, tibi velle placere, Nec scire utrum sis albus, an ater homo.* Adde l. h. 2, 3, 85. 6 Ex tuo corpore. Magna enim differentia est, si quis dicat, *tetigi aliquid tuum*; *& tetigi aliquid tui*: nam prius significat me tetigisse aliquid, quod tuum erat, ut librum, vestimentum, vel aliud quippiam: sed *tetigi aliquid tui*, significat me tetigisse aliquod ex membris corporis tui. 7 Leniter tetigisses, quod multo minus est, quam tetigisses. 8 Fatereris infelicem successum, id est, pessime tecum ageretur, miserrime te tractarem. 9 Quam mihi quicquam tui tangere. 10 Puellam. 11 Puella. 12 Meus. 13 Honestius, vel magis ex re tua. Habent hæc verba speciem suadentis, cum interim graves minas denuntient, quas mox clarius exprimit Æschinus. 14 Vociferationem vel maledictum facere, id est, conviciari. 15 Vociferationibus, conviciis. 16 In interiorem domum ab hoc loco rapieris. 17 Totus obrueris lororum notis, vibicibus ex lororum percussione: vel scuticis, sive funiculis ex corio factis cæderis, flagellaberis, quibus cædebantur servi, ut conditionis reminiscerentur: Ut enim magistratus virgis in noxios utebantur, ita domini in servos loris. *Lorum* proprie corrigia est ex corio. *Lora* etiam habenas vocamus, & retinacula jumentorum. 18 Minitaris quod ego non servilis conditionis operiar, id est, cædar loris? Loris quippe cædere sive flagellare liberum hominem Athenis non licebat, servorum id supplicium fuit. 19 Operiere loris. 20 Improbum. 21 An homines dicunt, facultatem liberam agendi quidlibet esse æqualem omnibus incolis hic Athenis? Q. d. An non vivimus in Republica populari, ubi omnes cives, eo ipso quod cives sunt, æquo jure agitant, & libertatis beneficiis perfruuntur? Unde & Cicero pro C. Rabirio, legem

ÆS. Si satis jam [1] debacchatus es, leno, audi si vis nunc jam.

SA. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me? *ÆS.* [2] mitte [3] ista, atque [4] ad rem redi.

SA. [5] Quam rem? quo redeam? *ÆS.* jamne me vis dicere, quod ad te attinet?

SA. [6] Cupio; [7] æqui modo aliquid. *ÆS.* [8] vah! [9] leno [10] iniqua me non vult loqui.

SA. Leno sum, fateor, pernicies [11] communis adolescentium,

[12] Perjurius, pestis: tamen tibi a me nulla est [13] orta injuria.

ÆS. Nam hercle etiam [14] hoc restat. *SA.* [15] illuc quæso redi, quo cœpisti, Æschines.

ÆS. [16] Minis viginti tu [17] illam emisti, [18] quæ res tibi vertat male:

Argenti [19] tantum [20] dabitur. *SA.* [21] quid, si ego illam nolo vendere?

Coges me? *ÆS.* minime. *SA.* namque [22] id metui. *ÆS.* [23] neque vendendam censeo,

---

Portiam, quæ exemplo Juris Attici virgis cædi civem Romanum vetabat, libertatis favore commendat.

1 Insanivisti. 2 Omitte. 3 Quæ antea sunt facta. 4 Ad negotium de quo agitur inter nos, de puella sc. quam abstuli tibi. 5 Sc. *omittam?* 6 Te aliquid dicere. 7 Dummodo proponas, dicas aliquid, quod sit justum ac honestum. 8 Interjectio irridentis. 9 Puellarum venditor. 10 Injusta, inhonesta: Q. d. Mirum est, lenonem patrocinari justitiæ. Et sic religionem lenoni jöculariter exprobrat. 11 Publica. 12 Violans fidem. 13 Nata. 14 Intulisse mihi injuriam reliquum est, id est, unus ego sum adhuc, cui tu injuriam non feceris. Ad illud negotium, propositum redi plane, ad quod redire cœpisti, cum dixisti: *mitte ista, atque ad rem redi.* 16 Ducentis coronatis Gallicis. 17 Puellam, quam rapui. 18 Quæ datio argenti in tuam cedat, seu convertatur perniciem. Imprecatio est Æschini in malum emptorem. 19 Quanti sc. empta est, idest, viginti minæ. 20 Tibi. 21 Scilicet *facies*, vel *dices*? 22 Ne me cogeres vendere. Ironia. 23 Q. d. Tu dicis, Sannio, cogi te non posse, ut mihi vendas mulierem: recte: non cogam te: imo ostendam, nec fas tibi esse, vel mihi, vel cuiquam mortalium eam vendere: libera est enim, quam tu hactenus ut servam, ut venalem detinuisti: eo nomine te in jus vocabo, assertaque in libertatem muliere, ut sine omni pretio eam dimittere cogaris, efficiam.

Quæ

Quæ [1] libera est: [2] nam ego illam liberali assero causa manu:
Nunc [3] vide utrum vis, [4] argentum accipere, an [5] causam meditari tuam.
[6] Delibera hoc, [7] dum ego redeo. *SA.* [8] proh supreme Jupiter!
Minime [9] miror, qui insanire occipiunt [10] ex injuria.
[11] Domo me eripuit; verberavit, [12] me invito abduxit meam;
Homini misero [13] plus quingentos colaphos infregit mihi.
[14] Ob malefacta hæc [15] tantidem emptam postulat sibi [16] tradier.
Verum enim, quando [17] bene promeruit, fiat: suum jus postulat.
Age jam cupio, si modo [18] argentum reddat: sed ego [19] hæc [20] hariolor:
[21] Ubi me dixero [22] dare [23] tanti, testes [24] faciet illico,

1 Non servilis conditionis. Ordo est: *Nam ego assero*, i. vindico, restituo illam e servitute tua in libertatem: unde Vindices libertatis, *Assertores* dicebantur, *manu* sc. mea injecta (nam Assertores, seu Vindices libertatis manu capiebant, quem asserebant in libertatem) liberam eam esse asseverans, *causa liberali*, id. judicio seu lite, quæ contineat actionem libertatis. 3 Cogita tecum. 4 Quod obtuli, scil. viginti minas. 5 Tuam actionem defendere. sc. tuum jus in hac causa liberali, quam in te intendam. Per similitudinem enim *causa* dicitur omnis actio, quam in Senatu, sive in foro, & apud judices, populumve habemus. Cic. ad Attic. *Meditare apud Brutum causam meam*. 6 Mente voluta hoc, an velis argentum accipere, an causam meditari tuam 7 Donec. 8 Exclamatio est irascentis, & quasi Jovis auxilium invocantis. 9 Illos homines insanire. 10 Post acceptam injuriam. 11 Æschinus e domo mea per vim me extraxit. 12 Me nolente puellam meam violenter eripuit. 13 Plus quam quingentas, id est, multas alapas compressa manu incussit, inflixit. 14 Quæ in me exercuit 15 Pro eodem pretio, quo empta est, sc. viginti minis. 16 Tradi Paragoge. 17 Concessio ironica. Quanquam nihil tale meritus est Æschinus, tamen quia jus meum persequi mihi non licet, dividuum faciam potius, quam in periculum veniam, serventne an perdam totum. 18 Quod pro ea dedi. 19 Quæ sequuntur. 20 Divino, suspicor. 21 Ubi pactio intercesserit pretii, jam ereptionis actio sublata erit, & solutio expectanda. 22 Venum dare puellam. 23 Pro tanto pretio scil. viginti minis. 24 Capiet, adhibebit Æschinus.

Vendidisse me: [1] de argento somnium: [2] mox, cras redi:

[3] Id quoque possum [4] ferre, [5] si modo [6] reddat: [7] quanquam injurium est.

Verum cogito id, [8] quod res est: quando [9] eum quæstum occeperis,

[10] Accipiunda & mussitanda injuria adolescentium est.

Sed nemo [11] dabit: frustra egomet mecum [12] has rationes [13] puto.

1 Quantum ad argentum reddendum spectat, erit somnium, id. nihil accipiam: quemadmodum cum aliquis somniat se accepisse pecuniam: tandem cum expergiscitur, nihil invenit in manibus suis. 2 Statim revertere, dicet mihi quærenti pecuniam, cras revertere, & ita procrastinabit de die in diem. 3 Hanc moram, scil. mox cras redi. 4 Tolerari. 5 Dummodo. 6 Pecuniam debitam. 7 Quamvis differre solutionem, vel adigi ut vendas, quod nolis, sit inferre injuriam. 8 Quod verum est. 9 Quærere lucrum in vendendis puellis. 10 Toleranda & dissimulanda sive tacenda. *Mussitare* enim proprie significat dissimulandi causa tacere: dictum a *muto*. 11 Argentum. 12 Quibus judico perferendam esse injuriam illatam. 13 Perpendo, computo.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, SANNIO.

SY. [1] TAce, egomet [2] conveniam jam [3] ipsum: [4] cupide accipiat faxo, [5] atque etiam

Bene [6] dicat secum esse actum. [7] Quid istuc, Sannio, est, quod te audio

Cum hero nescio [8] quid concertasse? *SA.* [9] numquam vidi [10] iniquius

1 Syrus egrediens intro loquitur ad Æschinum, qui jusserat eum ad Sannionem exire, ipsique persuadere, ut acciperet, quod oblatum erat. 2 Alloquar. 3 Lenonem Sannionem. 4 Statim faciam, ut accipiat pecuniam libenter. 5 Scilicet dicat. 6 Ut gratias quoque agat pro ea re, quod non prorsus periclitetur de summa rei. 7 Dissimulat se scire, quod probe novit, ne subornatus esse videatur. 8 Propter quam causam cum Æschino contendisse, & quidem usque eo, ut ad manus sit perventum. 9 In omni vita mea. Sannio quæritur de injuria sibi facta ab Æschine, & Syri consiliis eluditur; qui eum callide impellit, ut accipiat pretium pro erepta virgine. 10 Contentionem magis imparem, magis inæqualem.

Con-

Concertationem [1] comparatam, quam [2] hæc hodie inter [3] nos fuit:

Ego vapulando, [4] ille verberando, [5] usque ambo defessi sumus,

SY. [6] Tua culpa. *SA.* quid agerem? *SY.* [7] adolescenti morem gestum oportuit.

SA. Qui potui [8] melius, qui hodie [9] usque os præbui. *SY.* [10] age, scis quid [11] loquar?

Pecuniam [12] *in loco negligere, maximum interdum est lucrum*: *SA.* [13] hui!

SY. Metuisti, si nunc de tuo jure [14] concessisses paululum,

Atque [15] adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,

[16] Ne non tibi istuc fœneraret? *SA.* ego [17] spem [18] pretio non emo.

1 Inter duos constitutam, concitatam. 2 Concertatio. 3 Me & Æschinum. 4 Æschinus. 5 Multum, valde. 6 Scilic. *fuit* quæ effecit ut ita vapulares; *vel*, id factum est tua culpa, id. per tuam culpam, in ablativo. 7 Æschino morem gerere seu obtemperare te oportuit. 8 Morem gerere adolescenti. 9 Assidue faciem percutiendam obtuli. 10 Hic corripientis est Adverbium. 11 Velim dicere? 12 In tempore, ubi opportunitas postulat. Q. d. Interdum commodum est pecuniam negligere, sed non semper, ut in hac parte. Sic Heaut. 4. 5. *Obsecundato in loco*. Nam quæ *in loco* sunt aut fiunt, convenienter tempori locove & opportune fieri dicuntur. 13 Interjectio ridentis. 14 Decessisses, id. si paululum tuum jus prætermisisses, capiendo pecuniam ab adolescente, & illi morem gerendo. 15 Æschino morem gessisses, illius mores tolerasses, idest, animo ejus & voluntati obsecutus fuisses. 16 Quod non istud argentum, quod scilic. potuisses habere, adferret tibi fœnus, idest, lucrum? Nam aliquid dicitur *fœneratum*, quod cum fœnore, idest, lucro redditum est & multiplicatum. Interdum tamen *fœnerare* Activum, & *fœnerari* Deponens, est pecunia, sive aliam rem fœnori sive ad usuram dare, id. quæ ab accipiente cum lucro reddatur, & multiplicetur. Aliquando *fœnerare* est accipere ad usuram: ut, *Ego a Joanne fœneravi pecuniam*, idest, ad usuram accepi. 17 Expectationem futuri boni, idest, lucri futuri ab Æschino. 18 Negligendo scilic. pecuniam, quam habere præsentem possem. *Spem pretio emere*: proverbialiter ergo dicitur pro eo quod est certum & præsens, detrimentum facere spe incerti lucri.

SY. Nunquam [1] rem facies: [2] abi, nescis, [3] inescare homines, Sannio.

SA. Credo [4] istuc [5] melius esse: verum ego nunquam adeo astutus fui,

Quin, quidquid possem, mallem [6] auferre potius [7] in præsentia.

SY. [8] Age, novi tuum [9] animum, [10] quasi [11] quidquam tibi sint viginti minæ,

[12] Dum [13] huic [14] obsequare: præterea autem te [15] ajunt proficisci [16] Cyprum. *SA.* [17] hem!

SY. [18] Coemisse, hinc quæ illuc veheres, multa: [19] navem conductam: hoc scio,

Animus [20] tibi pendet: [21] ubi illinc, spero, redieris, tamen [22] hoc ages.

1 Ditesces, accumulabis, augebis rem familiarem, facies lucrum. 2 Discede a tua professione sordida, quam nescis exercere; *vel*, abi in malam crucem, in malam rem. 3 Astutia & illecebris fallere. Similitudo petita est ab iis, qui præfixo æri cibo pisces alliciunt. Unde Plato τὴν ἡδονὴν δέλεαρ κακῶν, id. *voluptatem malorum escam* dixit, quod ea videlicet homines capiantur, ut hamo pisces. 4 Quod dicis, sc. concedere de jure suo, & differre solutionem. 5 Aptius ad inescandum homines, quam sc. futura lucra sperare ex illa inescatione incerta & vaga. 6 Ab aliquo accipere pecuniam. 7 Sine dilatione, in tempore præsenti. Ita Lena quædam apud Plautum in Asin. adolescenti montes aureos pollicenti inquit: *Semper oculatæ nostræ sunt manus, credunt quod vident.* 8 Adverbium hortandi: nam hortatur lenonem, ut attendat ad verba sua. 9 Sc. *liberalem*, quod contemnas argentum pro puella arrepta. 10 Quasi tu viginti minas alicujus facias. Dicit enim eum viginti minas non magnifacere, nec eas ullo apud eum loco & numero esse. 11 In aliquo pretio, in aliqua æstimatione. 12 Dummodo. 13 Æschino. 14 Morem geras. 15 Homines sc. id. rumor est. 16 In Cyprum, Insulam Veneri consecratam: unde Venus dicta est *Cypria*. Sic apud C. Nepotem legitur *proficisci Ægyptum*, id. in Ægyptum. 17 Hic est novo & insperato aliquo dicto percussus. Qu. d. Quid dicis! 18 Ajunt te emisse multa mercimonia, quæ abduceres ex Athenis in Cyprum. 19 Qua tua sis vecturus. 20 Suspensus est, in æquilibrio est, id. dubitas apud te, utrum hic maneas, an illuc, sc. in Cyprum, proficiscaris. A libra Metaph. est, quæ neutram in partem vergit. 21 Post reditum tuum e Cypro quamquam longinquum & tardum. 22 In hac lite persequenda occupaberis, id. exiges debitum seu pecuniam ab Æschino: nam *hoc agere* dicimus eum, qui instat negotio suo.

SA. [1] Nusquam pedem. Perii hercle! [2] hac illi spe hoc inceperunt. *ST.* [3] timet:
[4] Injeci scrupulum homini. *SA.* [5] o scelera! illud vide,
[6] Ut in ipso [7] articulo [8] oppressit! [9] emptæ [10] mulieres
Complures, & item hinc [11] alia, quæ porto Cyprum;
Ni [12] eo ad [13] mercatum venio, [14] damnum maximum est.
Nunc si [15] hoc omitto, ubi [16] illuc rediero, [17] actum agam.
[18] Nihil est, [19] refrixerit res: [20] nunc [21] demum [22] venis?
[23] Cur passus? [24] ubi eras? [25] ut sit satius perdere,

1 Sc. *moveo, profero*. 2. Quia speraverunt me profecturum Cyprum adolescentes, ideo hoc moliti sunt; hoc consilium inierunt a me eripiendi puellam meam. Sic infra: *Hoccine illo dignum est: hoccine incipere Æschinum?* 3 Sannio leno metuit. Hoc Syrus secum dicit. 4 Incussi molestiam & solicitudinem lenoni. *Scrupuli* sunt minuti lapilli, qui inter ambulandum insiliunt in calceos hominis, ac pedem torquent. Inde *injicere scrupulum* dicitur, qui sollicitudinem injicit animo cujuspiam: & *scrupulum eximit*, qui sollicitudinem eximit. 5 O scelestos homines. 6 Quomodo. 7 Temporis puncto, momento quo mihi ad mercatum eundum erat, id. quam tempestive, Cic. *Ut eum sitis conditionibus in ipso articulo temporis abstringeres*. Ab articulis membrorum, id. juncturis, qui commode ad varios vitæ usus flectuntur. Metaph. est. 8 Obruit: præoccupavit Æschinus! 9 A me. 10 Meretrices. 11 Multa præter mulieres. 12 Cyprum 13 Nundinas. *Mercatus* significat & locum mercaturæ exercendæ destinatum, & tempus, quo homines in aliqua loca confluunt ad negotiandum sive mercaturam exercendam. 14 Ex illis rebus emptis. 15 Negotium cum Æschino, sc. exigere argentum ab Æschino. 16 Ex Cypro. 17 Nihil efficiam, frustra contendam. Sumptum a judiciis, ubi non licet causam iterum agere, de qua jam sit pronuntiatum. 18 De argento. 19 Totum hoc negotium de hac oppressione jam desierit esse recens, jam deferbuerit, jam non erit nova, sed obsoleta & rejecta. 20 Scil. *dicetur mihi a judicibus*. Est autem Mimesis forensium. 21 Tandem, post tantum temporis. 22 Ad agendum de re sopita. 23 Cur passus es tam diu deberi tibi? Cur maturius debitum non reposcebas? 24 Cum sc. tempus esset agendi. 25 Ita ut melius sit ex animo delere spem hujusce pecuniæ unquam adipiscendæ.

Quam aut hic manere, tam diu, aut [1] tum [2] persequi.

SY. [3] Jamne enumeraſti id, quod ad te rediturum! putes?

SA. Hoccine [4] illo dignum eſt? hoccine incipere Æſchinum?

[5] Per oppreſſionem ut [6] hanc mihi eripere [7] poſtulet?

SY. [8] Labaſcit; [9] unum hoc habeo: vide ſi ſatis placet,

Potius quam [10] venias in periclum, Sannio,

Serveſne, an perdas [11] totum, [12] dividuum face,

[13] Minas decem corradet alicunde. *SA.* [14] hei mihi!

Etiam [15] de ſorte nunc venio in [16] dubium miſer.

[17] Pudet nihil: omnes dentes [18] labefecit mihi,

Præterea [19] colaphis tuber eſt totum caput.

1 Cum rediero. 2 Jus meum. 3 Donati commentarius revera hic nugas habet. Reliquerat Syrus, veluti per diſſimulationem, Sannioni ſpatium deliberandi, poſtquam is negaverat ſe peregre iturum: nam hoc erit ulcus, quod Syrus callide tangere, leno callide contegere cœperat: nunc, poſt interpoſitam moram, Syrus, jamne computaſti & rationem ſatis ſubduxiſti, quid ſit, id. quantum ſit, quod ad te redibit, ſive, quantum lucri ſis facturus, Cyprium mercatum negotio Æſchini, aut hoc illi præferendo? Hæc enim dubitatione animum lenonis in diverſa trahere volebant. Sequentia clare id oſtendunt: quando Sannio ſimulat Cyprium iter ſe poſthabiturum. 4 Æſchinum decet? 5 Per vim. 6 Puellam. 7 Velit? 8 Animus ejus cadit. Metaph. ab arbore, quæ ſuccisa multis ictibus tandem ruinam minatur. Hoc dicit Syrus apud ſe: ſequentia clare ad Sannionem. 9 Quod tibi queat promitti, aut cujus ſpem tibi facere auſim, Æſchinum daturum eſſe (ſi ſtatim ſc. & antequam in Cyprum proficiſcaris, argentum poſtules accipere) decem minas. 10 De ſumma pecuniæ. 11 Puellam & pretium. 12 Fac diviſionem: id. divide illas viginti minas per medium, & declinatur *hoc dividuum, ui*. 13 Æſchinus comparabit, abſtrahet ab aliquo centum coronatos, qui ſunt pro parte media. 14 Dolentis. 15 Quantum ad ſummam principalem, qua empta eſt puella, ſc. viginti minarum. 16 Periculum. 17 Æſchinum. 18 Labare, id eſt, ruere fecit ac decidere, & fregit mihi, ἔκρουσεν. 19 Ex frequentia colaphorum, ex pugnorum ictibus totum meum caput eſt tumidum, tuberibus plenum.

Etiam

Etiam insuper [1] defraudet? [2] nusquam abeo. *SY.* ut lubet.
Numquid [3] vis, [4] quin abeam? *SA.* imo hercle hoc quæso, Syre,
[5] Ut ut hæc sunt [6] facta, [7] potius quam [8] lites sequar,
[9] Meum mihi reddat, saltem quanti empta est, Syre.
Scio te non usum ante hac amicitia mea
[10] Memorem me dices esse, & [11] gratum. *SY.* [12] sedulo
Faciam: sed Ctesiphonem video: lætus est
[13] De amica. *SY.* [14] quid, quod te oro? *SY.* [15] paulisper mane.

1 Per fraudem eripiat pretium a me datum pro puella? 2 Non proficiscor in aliquem locum ad mercatum, sed agam adversus Æschinum. 3 Aliquid mihi dicere. 4 Antequam. 5 Qualicunque modo, utcunque. 6 Inter me & Æschinum. 7 *Stultitia est, cui bene esse licet, eum præverti litibus.* Plaut. 8 Litigem & agam in Æschinum. 9 Sortem, quam supra recusavit. 10 Recordantem beneficii, si nunc juveris. 11 Gratiam referentem. 12 Laborabo vehementer, ut tuum tibi reddatur. 13 Propter amicam, quam Æschinus lenoni eripuit. Sic Eun. 5. 2. *Ecquid nos amat de fidicina istac?* Cum Syrus vidisset Ctesiphonem, & in occursum ejus tenderet, Sannio, ut mos est vehementer aliquid cupientium, denuo suum negotium volens commendare, aut aliquid de eo submonere, *quid, quod, te oro?* id est, quid volui amplius de eo, quod te oro? vel sic, antequam abeas, oro te ut: sed Syrus interfatur, & retinet Sannionem. Cui conferas licet similem affectum Charini And. 4. 2. &c. 15 Tantisper. Quasi dicat: Ctesipho mihi alloquendus est, post ad te redeo.

ACTUS II. SCENA III.

CTESIPHO, SYRUS.

CT. Abs [1] quavis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas;
Verum enimvero id demum [2] juvat, si, quem æquum est [3] facere, is benefacit.

1 Quovis, quolibet: nam *quivis* hic est ablativus singularis. Ctesipho fratrem Æschinum laudat, agitque gratias absenti pro accepto beneficio. 2 Affert gaudium, & delectat. 3 Benefacere.

O frater! frater! [1] quid ego nunc te laudem? satis certo scio,
Nunquam ita [2] magnifice quidquam [3] dicam, [4] id [5] virtus quin superet tua.
Itaque unam hanc rem me habere [6] præter alios præcipuam arbitror;
[7] Fratrem homini nemini esse [8] primarum [9] artium magis principem.
ST. [10] O Ctesipho! *CT.* [11] o Syre, Æschinus ubi est?
ST. [12] ellum, te expectat domi. *CT.* [13] hem!
ST. [14] Quid est? *CT.* [15] quid sit? [16] illius opera, Syre, nunc vivo: [17] festivum caput!
Omnia sibi qui [18] postputarit esse [19] præ meo commodo,
[20] Maledicta, [21] famam, meum amorem, & [22] peccatum in se transtulit:
[23] Nihil pote [24] supra. Sed quidnam [25] foris crepuit? *ST.* mane, mane, [26] ipse exit foras,

1 Propter quid, cur? 2 Honorifice. 3 De te. 4 Quod dixero magnifice. 5 In benefaciendo mihi. 6 Supra. 7 Neminem, id. nullum hominem habere fratrem magis excellentem optimis virtutibus, sc. qui magis colat pietatem fraternam. Alii sic: Arbitror me habere fratrem hominem neminem esse, id. fratrem talem, ut nemo homo sit magis princeps primarum artium. 8 Τῶν πρώτων ἀρετῶν κύριον, id. dominum, possessorem. 9 Hic artes sunt, fores effringere, puellam emptam diripere, lenonem pessime afficere. Quanta est judicii depravati in adolescentulis amatoribus stoliditas! 10 Vocat Syrus Ctesiphonem, & gaudet. 11 Respondet Ctesipho. 12 Ecce illum. 13 Lætantis interjectio. 14 Propter quod gaudes. 15 Sc. *rogas?* 16 Æschini industria atque auxilio nunc vivo, cum prius languerem, non habens amicam, quam deperibam. 17 O lepidum hominem, sc. Æschinum: quem *festivum*, dicit *caput*, ut alibi *festus dies hominis*, qui festum & lætum diem attulerit. 18 Putaverit esse postponenda sibi, id. contemnenda a se. 19 In comparatione mei commodi, vel propter meum commodum. 20 Convitia, contumelias. 21 Infamiam, malum nomen. Virg. 4. Æn. *Neque enim specie*, famave *movetur*. Est enim vocabulum hoc ἐκ τῶν μέσων, quod in bonam pariter & malam usurpatur partem. Est enim *fama*, quicquid de aliquo dicitur, sive bonum, sive malum. 22 Meum de rapienda puella. 23 Non poterat facere aliquid, ultra quam fecit. 24 Sc. *esse*. 25 Ostium resonuit? Singularis Num. est, & Nom. casus. Plaut. Asin. 5. 1. 7. *vestræ foris crepuit*. 26 Æschinus.

A C T U S II. S C E N A IV.

ÆSCHINUS, SANNIO, CTESIPHO, SYRUS.

ÆS. [1] UBI ille est [2] sacrilegus? SA. me quærit: [3] numquidnam effert? [4] occidi?
[5] Nil video. ÆS. [6] ehem, [7] opportune? te ipsum quærito: quid [8] fit, Ctesipho?
[9] In tuto est omnis res? omitte [10] vero tristitiam tuam.
CT. Ego [11] illam vero [12] omitto, qui [13] te fratrem habeam quidem: o mi Æschine!
O mi [14] germane! [15] ah vereor [16] coram [17] in os te laudare [18] amplius,
Ne id [19] assentandi magis, quam quod habeam [20] gratum, facere existimes.
ÆS. [21] Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos, Ctesipho.
[22] Hoc mihi dolet, nos pene sero [23] scisse, [24] & pene in eum locum

1 Colloquuntur fratres: agitur de pecunia reddenda lenoni & paranda cœna. 2 Nefarius leno. *Sacrilegus* proprie dicitur qui rem sacram, aut e loco sacro furatur: a quo tale furtum *sacrilegium* appellatur. 3 An aliquid pecuniæ adfert, quod sim habiturus pro fidicina rapta? 4 Perii! 5 Nihil pecuniæ video eum adferre. 6 Lætantis. 7 Tempestive, sc. *advenisti*. 8 Agitur. 9 Totum negotium & de amica, & de lenonis jurgio, & de suspicione patris est extra periculum, caret periculo. 10 Proinde. Adhortantis. 11 Tristitiam. 12 Abjicio, depono. 13 Tam diligentem in meis rebus. 14 Frater uterine. 15 Interjectio dolentis se non audere prorumpere in ejus laudes. 16 In præsentia tua. 17 In conspectu tuo, ante faciem tuam: quod Græci dicunt κατ' ὄμμα ἐπαινεῖν, id est, *præsentem laudare*. 18 Ulterius; quia antea laudavit. 19 Adulandi, blandiendi, sc. *causa*, *gratia*. Sal. *privato arma opprimendæ libertatis cepit*. Τὸ καὶ ἐπαινεῖν παρόντας, κολακικόν ἐστι. id. *præsentem laudare, assentationis est*. Aristot. 2 Rhet. 20 Tuum in me beneficium. 21 Ineptiæ arguit Ctesiphonem, a minori. Q. d. Facturus idem officium fui vel ignoto: es igitur ineptus, qui tibi fratri præstitum a me id esse laudibus tantopere extollis. *Tὸ inepte* ergo hic jocantis est, fratris sc. majoris ad minorem. Vide Eun. 3. 15. &c. 22 Hoc indigne fero. 23 Scivisse de tuo amore. 24 Extremum fere pervenisse in eum statum.

Rediisse, ut si [1] omnes [2] cuperent, nihil tibi possent [3] auxiliarier.

CD. [4] Pudebat *ÆS.* ah! stultitia est istæc, non pudor, tam ob [5] parvulam

Rem pene [6] e patria? [7] turpe dictu: Deos quæso ut [8] isthæc prohibeant.

CT. [9] Peccavi. *ÆS.* [10] quid ait tandem nobis Sannio? *ST.* jam [11] mitis est.

ÆS. Ego ad forum ibo, ut [12] hunc absolvam: [13] tu intro ad illam Ctesipho.

SA. Syre, [14] insta. *ST.* [15] eamus: namque [16] hic [17] properat in Cyprum. *SA.* [18] ne tam quidem:

[19] Quamvis [20] etiam maneo [21] otiosus hic. *ST.* [22] reddetur, [23] ne time.

SA. [24] At ut omne reddat. *ST* [25] omne reddet, tace [26] modo, ac sequere hac. *SA.* sequor.

CT. [27] Heus heus, Syre *ST.* hem, quid est?

CT. obsecro hercle, [28] hominem istum [29] impurissimum

[30] Quamprimum [31] absolvitote, ne, si magis, [32] irritatus siet,

1 Cognati & amici. 2 Auxiliari tibi. 3 Auxiliari, sc. si fuisset fidicina asportata in Cyprum. 4 Pudebat me referre tibi de amore meo. 5 Parvi momenti & ponderis, nempe puellam amatam. 6 Sc. *fugere*, id. in exilium abire, quia enim puella in Cyprum erat ad mercatum evehenda, una quoque Ctesip. volebat fugere. 7 Quod dicatur, sc. ut propter puellæ amorem patria velis carere. 8 Exilium, fugamque patriæ avertant. 9 Non recte feci in illo stulto amore dissimulato & proprie exitiali. 10 Apostrophe ad Syrum. 11 Placidus, qui antea erat irritatus, & debacchatus. 12 Sannioni argentum persolvam, dimittam à me, reddito illi pretio, cui habendo tantopere inhiat, & quasi ut a me solvam; ita ut non amplius sit alligatus ad debitum istud exigendum. 13 Ingredere, eas. 14 Urge Æschinum, ut mihi satisfaciat. 15 O Æschine. 16 Leno. 17 Festinat proficisci. Ironia. 18 Certe non tantum propero in Cyprum. Timet enim, ne eo dicto Æschinus avertatur a solvendo. 19 Quantum vis. 20 Adhuc, præterea. 21 Sine occupatione, expectans pecuniam. 22 Argentum seu pretium puellæ restituetur tibi. 23 Noli timere. 24 Sed insta, fac ut reddat totum pretium. 25 Æschinus restituet tibi totum pretium. 26 Tantummodo, 27 Vox hæc est revocantis ex longinquo. 28 Lenonem. 29 Sordidissimum, avarissimum. 30 Citissime. 31 Dimitte tu & Æschinus, eique satisfacite. 32 Ad iram incitatus, non data pecunia.

1 Ali-

[1] Aliqua ad [2] patrem [3] hoc [4] permanet, atque ego tum [5] perpetuo perierim.

SY. [6] Non fiet: bono animo es: tu cum [7] illa te intus oblecta [8] interim.

Et [9] lectulos jube sterni nobis, & parari [10] cetera:

Ego jam, [11] transacta re, [12] convertam me domum cum [13] obsonio.

CT. [14] Ita quæso: [15] quando hoc bene successit, [16] hilarem hunc sumamus diem.

1 Aliqua ratione, aliquo modo. 2 Demeam. 3 Iste raptus puellæ. 4 Perfluat, perveniat, id. ne pater rescilcat, ne ad patrem deferatur. 5 In perpetuum perditus fuerim. Metuit enim exhæredationis pœnam; cujus causæ erant hæ: si filius noctu foris cubuisset; si commessaretur; si lenones pulsasset; si libidini incumberet; si voluntati paternæ repugnasset. 6 Non permeabit ad patrem factum hoc. 7 Psaltria. 8 Dum ego & Æschinus aliud curamus. 9 Discubitorios, in quibus accumbentes veteres cœnabant. 10 Reliqua præter lectulos, quæ sunt necessaria ad convivium celebrandum. 11 Placata lite, aut finito negotio de raptu puellæ. 12 Conferam. 13 Eduliis, quæ adduntur ultra panem & vinum. 14 Sc. *facias*. 15 Quandoquidem hoc prospere nobis contigit, sc. ut leno non moveret turbas, sed folveretur, & amata potiremur. 16 Hilari animo atque vultu hunc diem sumamus nobis, usurpemus, ἰδιοποιῶμεν, consumamus, transigamus, id. fruamur hoc die. Sic infra 5. 3. *Et rei hilarem hunc sumamus diem.*

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA, CANTHARA.

SO. [1] Obsecro mea tu [2] nutrix, [3] quid nunc fiet? *CA.* quid fiet, rogas?

Recte ædepol [4] spero. *SO.* [5] modo [6] dolores, [7] mea tu, [8] occipiunt primulum.

CA. Jam nunc times, quasi nunquam [9] adfueris, nunquam tute pepereris.

1 Solicita inducitur Sostrata, ob filiæ, quæ ex Æschino gravida est, vicinum partum. 2 Canthara. 3 Quomodo res se habebit cum partu filiæ meæ? 4 Omnia futura cum tua filia. 5 Nunc. 6 Filiæ meæ parturientis, ὠδῖνες. Sic Andr. *laborat e dolore*. 7 Blandimentum est muliebre. 8 Primum incipiunt, intendunt sc. 9 Parturienti mulieri interfueris, vel opem tuleris, tanquam esses ἀπειρατος ὠδίνων.

SO.

SO. [1] Miseram me! neminem habeo, [2] solæ sumus. [3] Geta autem hic non adest?
[4] Nec quem ad [5] obstetricem mittam, nec qui accersat Æschinum.
CA. Pol [6] is quidem jam hic aderit: nam nunquam unum [7] intermittit diem,
Quin semper veniat. *SO.* [8] solus mearum [9] miseriarum est [10] remedium.
CA. [11] E re nata melius fieri haud potuit, quam factum est, hera:
[12] Oblatum quando [13] vitium est, [14] quod ad [15] illum attinet [16] potissimum,
[17] Talem, tali genere, tali [18] animo, natum ex tanta familia.
SO. Ita pol est, ut dicis: [19] salvus nobis, Deos quæso, ut fiet.

1 Exclamatio dolentis. 2 Ego & filia. 3 Servus noster non est præsens: interfuit enim rixæ, qua Æschinus lenoni Psaltriam eripuit, uti mox narrabit ipse scena, quæ sequitur. 4 Sc. *est*, vel *habeo*. 5 Mulierem, quæ adesse solet seu ferre opem parturienti. 6 Æschinus. 7 Omittit, pretermittit. 8 Æschinus. 9 Calamitatum. 10 Solatium, medela. 11 Prout res nata erat, id. sortita erat eventum, id. ex conditione illa vitiatæ virginis. AL. *e re nata*, id. ex usu filiæ. 12 Quandoquidem vitiata est virgo, ab eo vitiata sit, qui erat expetendus ad matrimonium. 13 Stuprum. 14 Quantum. 15 Æschinum sc. qui eam vitiavit. 16 Imprimis. 17 Tam formosum. Commendatio a bonis animi & corporis. 18 Sapientia, aut molestia. 19 Incolumis, superstes.

ACTUS III. SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

GE. Nunc [1] illud est, quod, [2] si omnes omnia sua consilia [3] conferant,
Atque [4] huic malo [5] salutem [6] quærant, auxilii nihil afferant,
[7] Quod [8] mihique, [9] heræque, filiæque [10] herili est: [11] væ misero mihi!

1 Tempus, ille temporis articulus, negotium, periculum. Geta, Sostratæ servus, valde commotus, heræ nuntiat, Æschinum, alio captum amore, eripuisse lenoni puellam, deserta ac spreta Attica virgine, quam stupraverat. 2 Etsi. 3 Congregent. 4 Contra hoc malum, quod Æschinus alio amore captus, & virginis stupratæ desertor sit. 5 Remedium salutis. 6 Invenire studeant suis consiliis. 7 Malum. 8 Polysyndeton. 9 Sostratæ. 10 Ex hera mea natæ, sc. Pamphilæ; quæ nunc partui proxima est. 11 Interjectio execrantis.

[1] Tot res repente [2] circumvallant, [3] unde [4] emergi non potest;

[5] Vis, [6] egestas, [7] injustitia, [8] solitudo, [9] infamia.

[10] Hoccine sæclum? o scelera! o genera [11] sacrilega! o [12] hominem impium!

SO. [13] Me miseram! quidnam est, quod sic video [14] timidum & properantem Getam?

GE. [15] Quem neque [16] fides, neque [17] jusjurandum, neque ulla [18] misericordia

[19] Repressit, neque [20] reflexit, [21] neque quod partus instabat prope,

[22] Cui miseræ [23] indigne per vim vitium [24] obtulerat.

SO. non [25] intelligo

Satis, quæ [26] loquatur. *CA.* [27] propius obsecro accedamus, Sostrata. *GE.* [28] ah

Me miserum! vix sum [29] compos animi, ita [30] ardeo iracundia.

1 Tot res malæ. 2 Circumdant, premunt nos, tanquam inimica acies, quæ vallo circundat aut stipat se circa hostes, aut circumcludit vallo ipsos hostes, ne possint aufugere. Metaphora ergo est ab hostibus, vel a militari acie, a castris obsidione cingendis. 3 Ex quibus rebus. 4 A nobis evadi, id. unde non possumus nos expedire. Metaph. a natantibus. 5 Violentia illata virgini ab Æschino. 6 Inopia ipsius puellæ. 7 Judiciorum iniquitas, injuria. 8 Desertio a defensoribus. 9 Ignominia, ab his, quid credunt puellam esse vitiatam pretio. 10 An tales, id. tam depravati sunt homines hujus sæculi. O *tempora*! *o mores*! 11 Nefaria & impia, id. o homines perditissimos, qui nihili faciunt honestatem & leges. 12 Æschinum. 13 Est dolentis. 14 Perturbatum. Sic Eun. 4. 2. *Sed quid hoc, quod timida subito egreditur Pythias?* 15 Æschinum. Geta Sostratæ exclamationem non audivit, ideo pergit in sermone suo: ac proinde hæc verba adjungenda sunt illis: *o hominem impium!* 16 Promissio data puellæ, qua promisit se ducturum uxorem. 17 Juramentum, quo juravit se ducturum eam. 18 Quod ei vim intulit. 19 Cohibuit ne auderet id moliri. 20 Revocavit, retraxit, ne id faceret grande facinus. 21 Neque id repressit, eo quod partus ejus puellæ imminebat, appropinquabat. 22 Filiæ herili. 23 Impie, turpiter. 24 Intulerat. 25 Ea. 26 Geta. 27 Propinquius. Adverbium, comparativi gradus *a prope*. 28 Interjectio dolentis vel indignantis. 29 Sanæ mentis, compositi animi. Ira enim, rationi inimica, tollit mentem de cardine: cujus faciem vide apud Senecam, l. 1. de Ira, c. 1. *Flagrant & micant oculi, multus ore toto rubor, exæstuante ab imis præcordiis sanguine, &c.* 30 Incendor.

[1] Nihil est, quod malim, quam totam [2] familiam [3] dari mihi obviam,
Ut iram hanc in eos [4] evomam omnem, [5] dum ægritudo hæc est recens:
[6] Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modo.
[7] Seni [8] animam [9] primum [10] extinguerem ipsi, [11] qui illud produxit scelus:
Tum autem Syrum [12] impulsorem, [13] vah! [14] quibus illum [15] lacerarem modis!
[15] Sublimem [17] medium [18] arriperem, [19] capite primum in terram [20] statuerem,
Ut [21] cerebro [22] dispergat viam:
[23] Adolescenti ipsi [24] oculos [25] eriperem, [26] post hæc præcipitem darem:
[27] Ceteros [28] ruerem, [29] agerem, [30] raperem, [31] tunderem, & [32] prosternerem.

1 Accurate expressit irascentis mores. 2 Demeam, Mitionem & ipsum Æschinum. 3 Occurrere mihi. 4 Ejiciam, effundam. Sic Hecyr. 3. 5. *Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre est*, evomam. Et infra 3. 5 *Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc* evomam. Metaph. sumpta a serpentibus. 5 Quandiu hæc mentis meæ iracundia ac perturbatio est nova. Nam paulatim progressu temporis defferveſcit ira, quæ, cum recens esset, erat vehementissima. 6 Putarem me habere sufficiens de illis supplicium, si modo eos puniam ob injuriam nobis illatam: nam *Vindicta bonum vita jucundius ipsa*. Juv. Sat. 13. 7 Demeæ. 8 Vitam & anhelitum seu spiritum, quo vivimus, id. aerem, ut mox: *Animam recipe*. 9 Imprimis. 10 Interciperem, id. senem ipsum suffocarem. Metap. ab igne. Respexit autem Poeta ad illorum opinionem, qui putabant animam esse ignem, qui extingui posset. 11 Qui illum sceleratum filium Æschinum genuit, procreavit. 12 Suasorem, auctorem istius sceleris. 13 Hic ostendit vehementiam affectus in Syrum. 14 Q. d. acerbis, asperis. 15 Dilaniarem. 16 In altum sublatum, ut caderet gravius. 17 Per medium corporis. 18 Celeriter & cum impetu caperem eum. *Mediam arripere*, est ita tenere, ut extricare se nullo modo possit. 19 Al. *capite pronum*, id. pronum in caput, præcipitem. 20 Immitterem & præcipitem eum darem. 21 Effusione cerebri. 22 Diversis partibus spargeret. 23 Æschino. 24 Quibus amore puellæ captus est. 25 Eruerem, effoderem, extruderem. 26 Post illud factum, sc. ereptis oculis, præcipitarem ac dejicerem eum ab aliquo editiore loco. 27 Scelerum duces, qui sunt de illa familia. 28 Prosternerem. *Ruere* hic habet activam significationem, significatque toto corpore uti ad impellendum: quod faciunt, qui præcipites alios prosternunt. Proprie *ruere*, est concidere. Virg. Ruit *alto a culmine Troja*. 29 Agitarem, nimia celeritate persequerer. 30 Raptim illos comprehenderem. 31 Contunderem, contererem fabrorum more, qui malleis tundunt sæpe incudem, ictus repetentes. *Tundere* enim est percutere. 32 In terram dejicerem.

Sed cesso [1] hoc malo [2] heram [3] impertiri [4] propere?
SO. [5] revocemus. [6] Geta. *GE.* [7] hem!
[8] Quisquis es, sine me. *SO.* ego sum [9] Sostrata.
GE. ubi ea est? te ipsam quærito:
Te expecto: [10] oppido [11] opportune te obtulisti mihi obviam,
Hera. *SO.* quid est? [12] quid trepidas? *GE.* [13] hei mihi! *SO.* [14] quid festinas mi Geta?
[15] Animam recipe. *GE.* [16] prorsus! *SO.* quid istuc prorsus ergo est? *GE*? [17] periimus.
Actum est. *SO.* obsecro te [18] quid sit. *GE.* [19] jam! *SO.* quid jam, Geta?
GE. [20] Æschinus! *SO.* quid ergo [21] is? *GE.* [22] alienus est a nostra familia. *SO.* hem!
[23] Perii! [24] quare? *GE.* amare occepit [25] aliam. *SO.* [26] væ miseræ mihi!
GE. [27] Neque id occulte fert: a lenone [28] ipsius eripuit palam.

1 Quod Æschinus cœpit amare aliam. 2 Sostratam. 3 Hujus mali participem facere? Sic *participare aliquem prandio*, apud Plautum est prandii participem facere. Dicimus autem; *impertior tibi consilia mea*, & *impertior te consiliis meis*, id. tibi communico consilia mea. 4 Festinanter. 5 Sc. *eum*: incipiebat enim Geta domum versus ire. 6 Vocat eum suo nomine. 7 Indignantis est. 8 Quicunque sis, permitte me ire ad impertiendam heram hoc malo eventu: & hoc dicit Geta, nondum visa Sostrata, præ nimia ira. Similis locus apud Plaut. in Asin. 2. 4. ubi Leonidæ verba sunt: *Non hercle te pravideram; quæso ne vitio vertas, ita iracundia obstitit oculis*. 9 Tua hera. 10 Valde. Adverbium intendendi. 11 In tempore. 12 Propter quid, quare. 13 Exclamatio dolentis. 14 Quare es ita perturbatus & anhelans more festinantis, usque adeo ut crebriora verba continuare non possis præ anhelitu nimio? 15 Spiritum, anhelitum resume, & incipe respirare. 16 Omnino, sc. *periimus*, quod sequitur: sed illud proferre non potuit præ anhelitu nimio. 17 Verba sunt desperationis. Nam *actum est* dicitur in ea re, de qua sit jam lata sententia. 18 Sc. *dicito*. 19 Anhelans Geta & singultus emittens dicit *jam*. 20 Sc. *alienus est a nostra familia*; ut postea sequitur; sed suspirio impeditus dixit tantum *Æschinus*. 21 Sc. *fecit*? 22 Alienatus, alienus factus. 23 Dolentis. 24 Sc. *est alienus a nobis*? 25 Puellam: ideo sc. est alienus. 26 Exclamatio dolentis. 27 Et non occulte habet, non occultat, non celat illud, scilicet se amare aliam. Sic *præ se ferre*, & *præ se habere*, est palam habere, monstrare, ostendere. 28 Comicum est.

SO.

SO. [1] Satin' hoc certum? *GE.* certum: [2] hisce oculis egomet vidi, Sostrata. *SO.* [3] ah
Me miseram! quid credas jam? aut [4] cui credas? [5] nostrumne Æschinum,
[6] Nostram vitam omnium, in [7] quo nostra spes, [8] opesque omnes [9] sitæ erant,
[10] Qui sine [11] hac jurabat se unum nunquam victurum diem,
Qui in [12] sui gremio [13] positurum [14] puerum dicebat patris, [15] ita
[16] Obsecraturum, ut [17] liceret [18] hanc uxorem ducere!
GE. Hera, lacrymas [19] mitte, ac potius, quod ad hanc rem [20] opus est, [21] porro prospice;
Patiamurne, an [22] narremus cuipiam? *CA.* [23] au, au! mi homo, [24] sanun' es?
An [25] hoc [26] proferendum tibi usquam esse videtur? *GE.* mihi quidem non [27] placet.
Jam primum, [28] illum alieno animo a nobis esse, res ipsa indicat.
Nunc si [29] hoc palam proferimus, [30] ille inficiat ibit, [31] sat scio:

1 Scilicet *Est*? 2 Δεικτικῶς testibus certissimis: *pluris enim est oculatus testis unus quam auriti decem*. 3 Interjectio flentis. 4 Cui homini confidas. 5 Estne verum, nostrum Æschinum, qui nobis tam familiaris sit, talia fecisse? Est enim Ecliptica oratio perturbatis apta. 6 Ita charum, ut est nobis chara vita. 7 Æschino. 8 Auxilium, salus. 9 Positæ, collocatæ. 10 Æschinus. 11 Filia mea Pamphila. 12 Supra genua patris sui, more matrum. 13 Scilicet *se*. 14 Cum natus esset ex illa, *vel* cujus partus imminet. 15 Hoc modo. 16 Patrem suum. 17 Voluntate patris. 18 Filiam meam. 19 Omitte, id est, noli flere amplius. 20 Necessarium. 21 In futurum consilio provide: nam *res turbidæ consilium, non fletum, expetunt*. 22 Quod Æschinus amare cœpit aliam. 23 Interjectio indignantis. 24 An compos mentis es? 25 Tam indignum facinus Æschini. 26 Divulgandum. 27 Ut usquam proferatur. 28 Æschinum habere animum alienatum a nobis. 29 Illud factum Æschini. 30 Æschinus negabit. A *facio* fit *inficior* Deponens, quod significat nego: a quo fit nomen *inficias*, solum habens accusativum in plurali numero, & solum cum verbo *ire* jungitur. Dicimus enim, *inficias eo*, id est, nego, & quasi *infectum*, id est, non factum testor. 31 Non dubito.

2

Tua

Tua [1] fama, & [2] gnatę vita in [3] dubiem veniet:
[4] tum si maxime
Fateatur, cum amet aliam, non est utile [5] hanc
[6] illi [7] dari.
Quapropter, [8] quoquo pacto tacito est opus. *SO.*
[9] ah! [10] minime gentium:
[11] Non faciam *GE.* quid ages? *SO.* [12] proferam.
GE. [13] hem, mea Sostrata, vide quam rem
agas.
SO. [14] Pejore res loco non potis est esse, quam
in hoc, quo nunc sita est.
Primum [15] indotata est: tum præterea, [16] quæ se-
cunda ei dos erat,
[17] Periit: [18] pro virgine dari nuptum non po-
test: [19] hoc reliquum est,
[20] Si inficias ibit, [21] testis mecum est annulus,
quem [22] amiserat.

1 Bonum nomen: quia crimini erit tibi vitiatam esse filiam. 2 Filiæ tuæ Pamphilæ. 3 Periculum. 4 Præterea etsi Æschinus maxime confiteatur se vitiasse filiam tuam. 5 Filiam tuam Pamphilam. 6 Æschino, impedito alio amore. 7 Nuptui. 8 Quocunque modo celato est opus. Sic Sal. *Priusquam incipias consulito, & ubi consulueris, mature facto opus est.* 9 Repudiantis vox est. 10 Nequaquam opus est tacere ubi genitivus *gentium* ponitur cum *minime*, non necessitate significationis, sed ornatus gratia: ut etiam dicimus, *nusquam gentium, terrarum, locorum*. 11 Non tacebo. 12 Divulgabo filiam vitiatam ab Æschino. 13 Monentis. 14 In pejore statu res, sc. mea filia non potest esse, quam in quo statu nunc est collocata. 15 Sine dote, id est, paupercula est. 16 Virginitas, pudor. *Non ego* (inquit Alcmena apud Plautum) *illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur; sed pudicitiam, & pudorem, & sedatam cupidinem, Deum metum, parentum amorem, & cognatorum concordiam.* 17 Præterita est, nunquam reditura: nam (ut ait Ovidius) *Læsa pudicitia, deperit illa semel.* 18 Pamphila non potest collocari vel nubere tanquam virgo. Dicimus *dare nuptum filiam; admittere spectatum; dare venum ædes*: quæ verba quamvis motum non significent eundi de loco ad locum; tamen junguntur priori supino: nam (ut loquuntur) in se latenter motum obtinent: Alii volunt *dari nuptum* dici ἐλλειπτικῶς, pro dari ad nuptum, id. nuptias. 19 Quantum ad cetera. 20 Si Æschinus negabit. 21 Loco testis apud me, vel pro me, qui testabitur ipsum factum. 22 Æschinus.

Postq.

Postremo, [1] quando ego conscia mihi sum, [2] a
me culpam hanc procul esse, nec
[3] Pretium, neque [4] rem ullam [5] intercessisse [6] illa, aut me, indignam; [7] experiar, Geta.
GE. [8] Quid istuc? [9] accedo, [10] ut melius dicas.
SO. [11] tu, [12] quantum potes, abi,
Atque Hegioni cognato [13] hujus rem omnem narrato [14] ordine.
Nam [15] is [16] nostro Simulo fuit [17] summus, &
nos [18] coluit maxime.
GE. [19] Nam hercle alius nemo respicit nos. *SO.* propera: tu, mea Canthara,
Curre, [20] obstetricem accerse, ut, cum [21] opus
sit, ne in mora nobis siet.

1 Quandoquidem ego ipse scio apud me. *Conscia mens recti famæ mendacia ridet*. Ovid. 4. Fast. *Hic murus aheneus esto, Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa*. Horat. Cic. l. 6. Ep. fam. *Conscientia recta voluntatis maxima consolatio est rerum incommodarum, nec est ullum malum præter culpam*. 2 Me non esse ream hujus culpæ de stupro filiæ. 3 Pecuniam, donum. 4 Internuncium, pactum clam, aut promissum, ut habet Donatus. 5 Intervenisse, interpositum esse. 6 Filia mea. 7 Actionem intendam in judicio, apud judices agam. Cic. pro Quint. *Si quid in controversiam veniret, intra parietes, aut summo jure* experiretur. 8 Formula est ægre consentientis. 9 Accedo ad tuam sententiam, id. assentior tibi, hera, pedibus in tuam eo sententiam, ut rectius proferatur hoc crimen, quam celetur, ut prius sentiebam. *Accedere* enim *alicui*, est assentiri. Solebant enim in Republica Romana Senatores, quibus censendi jus non erat, suo loco relicto transire, sive *accedere* ad eos, quorum sententiam approbabant. 10 Ut, hoc loco caussam efficientem denotat, utpote quæ, vel quia me veris & solidis rationibus vincis. Certe hunc esse genuinum hujus loci sensum, vel inde videre est, quod dehinc nihil disputant Sostrata & Geta, sed consilium rem omnem proferendi mox exequuntur, abeunte ad Hegionem Geta. 11 Geta. 12 Citissime. 13 Filiæ meæ. 14 Per ordinem, eodem tenore, quo facta est. 15 Hegio. 16 Marito meo, patri hujus Pamphilæ meæ. 17 Familiaris amicus. 18 Amavit, in honore habuit nos plurimum, defuncto sc. marito. 19 Bene dicis, ut id narrem Hegioni, nam sane nemo præter eum, curat, tuetur, adjuvat nos, favet nobis: ut dicimus *Deum respicere nos*, cum nostri miseretur, ac benigne exaudit. Sic Andr. *Age, me in tuis secundis rebus*, respice. 20 Mulierem parturientibus opem ferentem. 21 Eam adesse parturienti.

ACTUS

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA, SYRUS.

DE. [1] DIsperii! Ctesiphonem audivi filium
Una fuisse in [2] raptione cum Æschino.
[3] Id misero restat mihi mali, si [4] illum [5] potest,
[6] Qui alicujus rei est, etiam eum [7] ad nequitiem abducere.
Ubi ego [8] illum quæram? credo [9] abductum in ganeum
Aliquo: [10] persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum [11] ire Syrum video: [12] hinc scibo jam, ubi fiet.
Atque hercle [13] hic [14] de grege illo est: si me [15] senserit
[16] Eum [17] quæritare, [18] nunquam dicet [19] carnifex.
[20] Non ostendam [21] id me velle.

1 Variis modis perii! actum est de me! Male habet Demea, quod Ctesiphonem filium audiverit una adfuisse, cum eriperet mulierem Æschinus. Commendatur deinde Ctesipho, vituperantur Mitio & Æschinus: callide utrumque Syrus facit. Demea autem narratione virtutum Ctesiphonis plurimum gaudet. 2 Abductione seu violenta ablatione puellæ Psaltriæ. *Raptio* est violenta perpetratio injuriæ: *raptus*, vis & injuria perpetrantis: *rapina*, lucrum injustum & præda per vim rapta. 3 Ut sc. alter filius Ctesipho corrumpatur lascivia. 4 Filium Ctesiphonem. 5 Æschinus. 6 Qui aliquid negotii facit, *vel* cui aliqua virtus inest. 7 Ad lasciviam attrahere. 8 Ctesiphonem. 9 Eum invitum attractum in aliquem locum, sc. in lupanar seu fornicem, id. in domum meretricis, ubi γανόντα id. luxuriæ indulgent homines nequam. Inde *ganeo* dicitur ganeorum frequentator. 10 Æschinus ille improbus induxit Ctesiphonem, non dubito. *Suadere* facientis est; *persuadere* perficientis est. 11 Venire. 12 Ex hoc Syro jam sciam, ubi sit Ctesipho. 13 Syrus. 14 De illo sodalitio, de illo hominum genere, qui filiis operata præstant in amoribus promovendis, & parentibus imponunt. Sic Eun. *Unum etiam hoc vos oro, ut me in vestrum* gregem recipiatis. Metaph. 15 Syrus perceperit. 16 Ctesiphonem. 17 Instanter quærere. 18 Non. Tantum enim hic negandi Adverbium sine ulla temporis adsignificatione. Sic Act. 1. Sc. 1. & 2. Phorm. 2. 2. 19 Tortor ille Syrus, qui me excarnificat & dolore afficit. 20 Dissimulabo. 21 Eum quæritare, vel scire ubi sit Ctesipho.

SY.

SY. Omnem [1] rem [2] modo [3] seni,
[4] Quo pacto se haberet, [5] enarramus [6] ordine.
[7] Nil quidquam vidi lętius. DE. [8] Proh Jupiter!
Hominis stultitiam! SY. [9] collaudavit filium:
[10]Mihi, [11] qui id dedissem consilium, egit gratias.
DE. [12] Disrumpor. SY. [13] argentum [14] adnumeravit illico;
[15] Dedit præterea in sumptum [16] dimidium minæ.
[17] Id distributum sane est ex sententia. DE. [18] hem,
[19] Huic mandes, si quid recte curatum velis.
SY. [20] Hem Demea, [21] haud aspexeram te: [22] quid agitur?
DE. [23] Quid agatur? [24] vestram nequeo mirari satis
Rationem. SY. [25] est hercle inepta, ne dicam dolo, atque

1 Totum negotium & factum Æschini de raptione puellæ fidicinæ, quam senex scire volebat. Syrus, tanquam non videns Demeam, hæc loquitur, & Demea ea audiens verba, tacite sua intermiscet. Multi hic novam scenam faciunt sine ulla necessitate. 2 Paulo ante. 3 Mitioni. 4 Quomodo jam existeret, id. quomodo rapuisset Lenoni puellam. 5 Enarravimus; ut, *omnis humo* fumat *Neptunia Troja*. 6 Per ordinem uti erat factum. 7 Neminem unquam vidi lætiorem sene Mitione, cum narrassemus rem: est enim neutra oratio pro masculina. Cic. *Quid nobis duobus laboriosius?* 8 Irascentis exclamatio. 9 Deest o, id. o Mitionis stoliditatem, qui lætatur de improbitate filii adoptivi! 10 Syrus prosequitur secum sermonem, non videns Demeam, dicens. Mitio simul cum lætitia sua laudavit Æschinum propter illud factum. 11 Qui fuissem auctor ut ita res fieret, quemadmodum narrabam ei. 12 Laceror, dilanior ira ac dolore. 13 Quo erat opus. 14 Ad numerum ab Æschino postulatum numeravit Sannioni. 15 Mitio nobis. 16 Dimidiatam minam, dimidiam partem minæ, id. quinos coronatos. 17 Dimidium minæ est certe in diversa tributum, id. dispertitum secundum votum nostrum. 18 Interjectio indignantis, & simul Ironiam ostendentis. 19 Committas Syro, rectius quam Mitioni aut Æschino: quia enim Syrus jactitabat distributum esse ex sententia id dimidium minæ; per Ironiam dicit Demea; *Huic mandes*, &c. qui non distribuet, sed dilapidabit, Plaut. Asin. v. 107. *Eidem homini*, si quid recte curatum velis, mandes. 20 Interjectio hic est commoti re subita & nova. 21 Hic Syrus fingit se Demeam non aspexisse in scena, ex primo illo consilio senem deridendi. 22 Blandientis est, non interrogantis. 23 Sc. *rogas*. 24 Non possum satis cum admiratione reprehendere vestrum modum vivendi non satis probandum. 25 Certe, ne mentiar, sed sine dolo & serio loquar, nostra ratio vivendi & est stulta & sibi repugnans, non bene cohærens. Concessio, ut facilius derideat Demeam.

Absur-

Absurda. [1] Pisces ceteros [2] purga, [3] Dromo:
Congrum istum maximum in aqua sinito [4] ludere
[5] Tantisper: ubi ego rediero, [6] exossabitur:
Prius [7] nolo. *DE.* [8] hæccine flagitia? *SY.* mihi quidem non [9] placent:
Et [10] clamo sæpe. [11] Salsamenta hæc, [12] Stephanio
Fac [13] macerentur pulchre. *DE.* Dii [14] vostram fidem!
[15] Utrum studione [16] id sibi [17] habet, an laudi putat
Fore, si [18] perdiderit [19] gnatum? [20] væ misero mihi?
[21] Videre videor jam [22] diem illum, [23] cum hinc egens
Profugiet aliquo militatum. *SY.* o Demea,
[24] *Istuc est sapere, non quod* [25] *ante pedes modo est,*
Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt,

1 Aversus Dromoni & conservis, qui intus, mandat de piscibus exenterandis, desquammandis, & exossando congro. 2 Eviscera. 3 Nomen servi. 4 Moveri, natare & vivere. 5 Dum eo. 6 Ossa eximentur, purgabitur, sicut & alii. *Exossare* enim hic est purgare, & quasi ossa removere, & auferre spinas ex piscibus. 7 Exossari sive purgari eum. 8 Fieri oportet, vel ferenda sunt. 9 Hæc flagitia, quæ fiunt apud fratrem tuum. 10 Objurgo, increpo profusores nostros Mitionem & Æschinum. Vide infra pag. 321. Syrus ergo dicit, se indignabundum clamare contra ineptias domus & domini, non vere dicendo: *Salsamenta hæc, Stephanio,* &c. 11 Hæc opsonia salita ob diuturnum usum, sc. pisces salsi & lardum. *Salsamenta* ergo generaliter dicuntur cibi, qui sunt salsi: Hic iterum aversus conservos adhortatur, de culina admodum solicitus. 12 Nomen conservi. 13 Mollificentur, aut madefiant, ut salsugo perluatur recte ut decet. 14 Vestram fidem imploro! 15 Utrumne studio id sibi habet, id. in studio habet? Tmesis. 16 Perdere filium suum. 17 An Mitio putat id ad studium, id. studiose facit, ita ut dedita opera ejus perditioni vacet, &c. 18 Corruperit, scil. subministrando sumptus. 19 Filium suum Æschinum. 20 Exclamatio præ nimia iracundia. 21 Imaginatio est futuri periculi senibus aptissima. 22 Illud tempus. 23 Quo die, & quo tempore Æschinus egenus longe discedet a patre ex hoc loco, sc. Athenis, ad aliquem locum ad militandum, sive ad stipendia facienda. 24 Illa est vera & solida sapientia. 25 Τὸ πρὸ ποδὸς, id est, quæ sunt præsentia. *Quod est ante pedes, nemo spectat; cæli scrutantur plagas.* Cic. 2. de Divinat. sumptum a Thalete Milesio, qui sidera contemplans, ea, quæ ante pedes erant, neglexerat, & in scrobem ceciderat.

[1] *Prospicere*. *DE.* quid ? istæc jam [2] penes vos
[3] Psalteria est?
SY. Ellam intus. *DE.* [4] Eho, [5]an domi [5] est habiturus ? *SY.* [6] credo, [7] ut est
Dementia. *DE.* [8] hæccine fieri ? *SY.* [9] inepta lenitas
Patris, & [10] facilitas prava. *DE.* [11] fratris me [12] quidem
Pudet, [13] pigetque. *SY.* nimium [14] inter vos, Demea, (ac
[15] Non quia ades præsens, dico hoc) pernimium interest.
Tu [16] quantus quantus, [17] nihil nisi sapientia es:
[18] Ille somnium: sineres vero [19] illum [20] tu tuum
Facere [21] hæc ? *DE.* sinerem [22] illum ? an non sex [23] totis mensibus
Prius [24] olfecissem, quam [25] ille [26] quidquam cœperit?
SY. [27] Vigilantiam tuam tu mihi narras ? *DE.* sic [28] fiet

1 Prævidere. 2 In ædibus fratris. *Penes* & *apud* sic differunt. *Penes* proprie significat dominium rei: *Apud* vero significat loci & personæ conjunctionem. 3 Cantatrix, fidicina: a ψάλλω id est, *canto*. 4 Interjectio attentionem movens. 5 An frater Mitio retinebit eam Psaltriam, tanquam si foret Æschini uxor? 6 Illam cum domi habiturum esse. 7 Prout demens est. 8 An oportet hæc flagitia fieri a meo fratre? 9 Stulta indulgentia ad permittendum. 10 Ejus bonitas ad ignoscendum perniciosa sibi & filio, scilic. *facit hæc*, vel *est causa* talium flagitiorum. 11 Mitionis, qui nimis est lenis & facilis. 12 Equidem, certe. 13 Doleo fratris causa, vel propter fratrem, qui tam male sibi & filio consulit. *Pudet* nos eorum, quæ turpiter fiunt: *piget* eorum, quæ cum damno & malo fiunt. 14 Interest inter te & fratrem. Commendatio ironica Prudentiæ Demeæ per collationem amplificata. 15 Non in os laudo, non hoc do auribus tuis. 16 Quantuscunque, id est, totus. 17 Ex omni parte es sapiens. 18 Frater tuus Mitio est vanus & inutilis, quale est somnium. 19 Filium tuum Ctesiphonem. 20 Sapientia ipsa. 21 Flagitia. 22 Facere hæc? 23 Integris. 24 Sensissem, deprehendissem ipsum hoc esse facturum, more odorisequi canis, qui, quod nondum videtur oculis, jam docet odoratu aut præsto, aut prope esse? Metaphoram ergo petit a canibus sagacibus. 25 Meus filius. 26 Istorum flagitiorum. 27 Quid mihi de tua in educando filio diligenti observatione memoras, quam memini, & scio singularem esse plane, sicut dixi. 28 Vigilantia mea, vel filius meus talis tantummodo maneat, qualis nunc est.

Modo,

Modo, ut nunc est. *SY.* [1] *ut quisque suum vult esse, ita est.*

DE. Quid? [2] eum? vidistin' hodie? *SY.* [3] tuumne filium?

([4] Abigam huc rus) [5] jam dudum aliquid rur! agere arbitror.

DE. Satis scis [6] ibi esse? *SY.* [7] oh, quem egomet [8] produxi. *DE.* optime est:

Metui, ne [9] hæreret hic. *SY.* atque [10] iratum admodum.

DE. [11] Quid autem? *SY.* [12] adortus jurgio [13] fratrem apud forum

[14] De Psaltria istac. *DE.* [15] ain' vero? *SY* [16] vah, [17] nil reticuit:

Nam, [18] ut [19] numerabatur forte argentum, [20] intervenit

[21] Homo de improviso: cœpit clamare, o Æschine,

Hæccine flagitia [22] facere te? hæc te [23] admittere,

[24] Indigna genere nostro? *DE.* [25] oh! [26] lacrumo gaudio.

1 Prout suum quisque filium educatione formarit, talem habebit: in nobis enim situm est, quales tandem liberos habere velimus. Quod vivo exemplo in duobus illis ex eadem matre canibus, quorum alter venationibus, alter culinæ assuetus erat, Lycurgus demonstravit. 2 Filium meum Ctesiphonem. 3 Interrogas, an viderim filium tuum? 4 Expellam, fugabo Ctesiphonem in agrum ad laborandum. Aversus hæc & secum dicit Syrus. 5 Puto filium in agro operari jampridem. *Agere* enim proprie est operari. 6 Filium esse ruri? 7 Interjectio indignantis, quod ei non credatur. 8 Porro duxi, comitatus sum, cum iret. 9 Maneret apud fratrem & inciperet amare. Similitudo petita est a visco aucupum. 10 Sc. *produxi eum*. 11 Propter quid, quare erat iratus 12 Aggressus est jurgatione? idest, objurgavit. 13 Æschinum. 14 Propter istam Psaltriam raptam. Ficta narratio. 15 Dicisne verum? 16 Interjectio irridentis senem tam difficilem ad credendum. 17 Ctesipho nihil celavit fratrem, sed aperte eum nominatus est. 18 Quando. 19 Ab Æschino, ut daret lenoni pro Psaltria rapta. 20 Præter spem subito advenit. *Intervenire* est in medio negotio, quasi ex insidiis supervenire, & opprimere in ipso actu eos, qui rem celatam vellent. 21 Ctesipho. 22 Scilicet *decet*. Μιμησις. 23 Committere. 24 Quæ dedecorant nostram familiam? 25 Interjectio hic lætantis est. 26 Lachrymas effundo præ lætitia. Dicitur etiam *lacrumor*, Deponens.

SY. Non tu hoc argentum perdis, sed [1] vitam tuam.
DE. [2] Salvus sit, spero: est similis [3] majorum, [4] suum. *SY.* [5] hui!
DE. Syre, [6] præceptorum plenus istorum [7] ille. *SY.* [8] phi!
[9] Domi [10] habuit, [11] unde disceret. *DE.* [12] fit sedulo:
[13] Nil prætermitto: [14] consuefacio: denique
[15] *Inspicere*, [16] *tanquam in speculum, in vitas omnium*
Jubeo, atque ex [17] *aliis sumere exemplum sibi.*
[18] Hoc [19] facito. *SY.* [20] recte sane. *DE.* [21] hoc fugito. *SY.* [22] callide.
DE. [23] hoc laudi est. *SY.* [24] isthæc res est. *DE.* [25] hoc vitio datur.
SY. [26] Probissime. *DE.* [27] porro autem: *SY.* non hercle otium est.

1 Quia aut nimia crapula peribis, aut lascivia ad nimiam inopiam redigeris. 2 Erit beatus. 3 Prædecessorum ac parentum, qui ante eum vixerunt. Per *Majores* enim indifferenter possunt intelligi omnes illi, qui ante nos fuerunt. Alioqui per *Majores* solent intelligi quicumque avi, abavi, proavi, atavi, tritavi, & ante hos in infinitum. 4 Suorum, id. insistit vestigiis majorum suorum. 5 Interjectio admirantis, quasi admiretur Syrus, quæ narret Demea. 6 Documentorum de vita recte instituenda. 7 Ctesipho est. 8 Interjectio admirantis. 9 *Domi nobis ista nascuntur*. Cic. 2. Academic. 10 Sc. *aliquem*, nempe te præceptorem magnum & exemplum. 11 A quo bonos mores sibi acquireret. 12 Laboratur vehementer, nulli labori parcitur in filio erudiendo. 13 Nihil omitto, quod ei utile fore putem. 14 Assuetum officio in bonis moribus. 15 Jubeo eum diligenter considerare vivendi modos hominum. 16 Sicut videtur habitudo faciei in speculo; sic vitas hominum volo illum animadvertere. Unde Socrates monebat juvenes formosos, ut inspicerent speculum, & pulchram sibi adstruerent formam. Plato item jubebat ebrios & iratos in speculo se contemplari, ut, visa deformitate, vitia fugerent. Confer huc Satyram 4. Horatii l. 1. sub finem citantis παραδείγματα sibi a patre tradita quæ sequeretur, quæ fugeret. 17 Aliorum moribus. Hinc illud Mimianum: *Ex vitio alterius sapiens emendat suum.* Et, *Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.* 18 Scil. *dicendo ei?* 19 Quia bonum & laudabile est. 20 Scil. *mones*, vel *facis*. 21 Quia vitio dari solet. 22 Astute scilicet *facis*. 23 Exemplum. 24 Illa est vera instituendi ratio. 25 Hoc factum vertitur in vituperium. 26 Rectissime, scilicet *imperas*. 27 Scilicet *ita impero*. Initium ulterioris orationis interruptæ per Syrum. Garruli sunt ut plurimum senes, & suarum rerum laudatores.

Nunc

Nunc mihi [1] auscultandi: pisces ex [2] sententia
[3] Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, [4] cautio est:
Nam [5] id nobis [6] tam flagitium est, [7] quam illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modo dixti; & [8] quod queo,
[9] Conservis [10] ad eundem [11] isthunc præcipio [11] modum.
[12] Hoc salsum est, hoc [13] adustum est, hoc [14] lautum est parum:
[15] Illud recte: [16] iterum sic memento: [17] sedulo
Moneo, quæ possum pro mea sapientia:
Postremo, tanquam in speculum, [18] in patinas, Demea,
[19] Inspicere jubeo, & moneo, quid facto [20] usus sit.
[21] Inepta hæc esse, nos quæ [22] facimus, sentio:
Verum quid [23] facias? [24] *ut homo est, ita morem geras.*
Numquid vis? *DE.* mentem vobis meliorem [25] dari.
SY. Tu [26] rus hinc ibis? *DE.* recte. *SY.* nam quid tu [27] hic agas,
Ubi, si quid bene præcipias, nemo [28] obtemperet?
DE. Ego [29] vero [30] hinc abeo, [31] quando [32] is, [33] quamobrem huc veneram,

1 Quæ dicere vis de tuo filio. 2 Sc. *animi*, id. ut volebam, qui bene respondent votis meis. 3 Inveni atque comparavi mihi. 4 Oportet me cavere, mihi incumbit. 5 Si pisces non recte curentur, sed corrumpantur. 6 Pari modo delictum credimus. 7 Quemadmodum vos flagitium ducitis, si non honeste vivatis. 8 Quantum possum. 9 Aliis, qui mecum serviunt, quibus tamen præsum. 10 Juxta. 11 Quem ex te audivi. 12 Hoc opsonium est nimio sale conditum. Mimesis verborum Syri ad conservos. 13 Combustum. 14 Non satis mundum, seu munde paratum. 15 Illud opsonium est recte lautum & paratum. 16 Vide ut secundo seu alio tempore sis memor parare hoc modo, ut te doceo. 17 Diligenter doceo conservos, secundum scientiam meam condiendi cibos, & efficiendi eos sapidos. Tò *sapientia* autem hic *διαστρεπτικῶς* accipitur, ut Donatus notavit, quia condimenta gustu ac sapore temperant coqui. 18 In vasa coquinaria. Facete verba Demeæ transfert Syrus. Nam quæ Demea ad animum retulerat, Syrus ad culinarum sapientiam coegit. 19 Conservos. 20 Quid opus sit fieri. 21 Absurda, stulta. 22 Apud fratrem tuum. 23 Faciat aliquis. 24 Quibus moribus aliquis est, eo modo illi morem geri oportet. 25 Sc. *volo*. 26 Ad agros: nam in urbe erat. 27 In urbe. 28 Obtemperat, id. obedit. 29 Certe, sane. 30 Ex urbe. 31 Quandoquidem. 32 Filius Ctesipho. 33 Propter quem, cujus causa.

Rus abiit: [1] illum curo [2] unum: [3] ille ad me attinet:
[4] Quando ita [5] vult [6] frater, de [7] isthoc [8] ipse [9] viderit.
Sed quis illic est, quem video procul? est ne hic Hegio
[10] Tribulis noster? [11] si satis cerno, is hercle est: [12] vah!
Homo [13] amicus nobis [14] jam inde a puero. [15] Dii boni!
[16] Næ [17] illiusmodi jam magna nobis civium
[18] Penuria est: [19] antiqua homo virtute ac fide.
Haud [20] cito mali quid ortum ex hoc sit [21] publice.
Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis [22] reliquias
Restare video: [23] vah! vivere etiam nunc lubet.
[24] Opperiar [25] hominem hic, ut [26] salutém, & [27] colloquar.

1 Ctesiphonem. 2 Solum. 3 Ctesipho. 4 Quoniam. 5 Vult me curare hunc. 6 Mitio. 7 Æschino. 8 Frater meus Mitio. 9 Ipse suum curet filium. 10 De tribu nostra, e curia nostra. Populus Atheniensis distributus erat in tribus duodecim ad mensium numerum. 11 Si recte video. 12 Hic interjectio est exultantis præ adventu amici. 13 Qui nos amavit. 14 Ab ineunte ætate, idest, cum adhuc pueri essemus. 15 Exclamatio est propter paucitatem bonorum. 16 Certe. 17 Talium, qualis est Hegio, id est, qui sunt tam boni & pii. 18 Egestas. 19 Est homo honestate vitæ ac veritate & fidelitate proba, pura, qua antiqui, pollebant: nam *antiquitas proxime ad Deos accedit*. Cic. 2. de de Leg. Itaque antiquos omnes viros bonos ac probos appellamus. Sic *homines antiqui*, id est, simplices ac probi a Cicerone dicuntur pro Sexto Roscio. *Vide quam sim antiquorum hominum*: ad Attic. l 9. Ep. 18. 20 Facile. 2. in Republica. 22 Homines reliquos. 23 Est lætantis interjectio. 24 Expectabo. 25 Hegionem. 26 Eum. 27 Colloquium cum eo familiare habeám.

ACTUS III. SCENA IV.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

HE. [1] PRoh Dii immortales! [2] facinus indignum! Geta,
[3] Quid narras? *GE.* [4] sic est factum. *HE.* Ex illa familia
Tam [5] illiberale facinus [6] esse ortum? [7] o Æschine
[8] Pol haud paternum istuc dedisti. *DE.* [9] videlicet
De [10] Psaltria hæc [11] audivit. [12] id illi nunc dolet
Alieno; [13] pater id nihili pendit: hei mihi!
Utinam hic prope [14] adesset alicubi; atque audiret [15] hæc!
HE. [16] Ni facient, quæ illos [17] æquum est, haud sic [18] auferent.
GE. In te spes [19] omnis, Hegio, nobis [20] sita est;
[21] Te solum habemus, tu es [22] patronus, tu [23] parens:
Ille tibi moriens nos commendavit [24] senex.
Si [25] deseris tu, [26] periimus. *HE.* cave [27] dixeris;

1 Irascentis exclamatio, & Deos in testimonium vocantis. Hegio docet Sostratæ filiam inique ab Æschino tractatam, tandem vitiatam esse; id factum nunc Demeæ narrat. 2 Turpe scelus admissum est ab Æschino. 3 Non interrogantis est, sed admirantis indignitatem facti. 4 Quemadmodum dixi. 5 Inhonestum, & libero homine indignum, qualis est Æschinus. 6 Miror, vel nefarium est. 7 Apostrophe ad Æschinum. 8 Certe non perpetrasti istud facinus ad exemplum patris Demeæ, qui adeo honestus est. 9 Sine omni dubio. 10 Rapta ab Æschino. 11 Hegio. 12 Illud factum Æschini displicet Hegioni, qui non est de familia nostra. Dicimus *tuos casus dolet mihi & doleo tuum casum*. 13 Mitio, qui Æschinum adoptavit, pro nihilo habet illud factum, quod dolet alieno. 14 Ipse pater Mitio, frater meus. 15 Quæ dicuntur ab Hegione, *vel*, querelam hanc de Æschino. 16 Si non facient parentes Æschini & Æschinus. 17 Oportet facere. 18 Scil. inultum peccatum, crimen, id est, non ita evadent: nam (ut ait Horatius) *Culpam pœnæ premit comes*. 19 Tota. 20 Posita, collocata. 21 In quo spem reponamus. 22 Defensor viduæ & filiæ. 23 Tanquam parens. 24 Simulus; pater puellæ, maritus Sostratæ. 25 Nos in tanta necessitate. 26 Tunc actum est de nobis. 27 Ne dixeris, scilicet, me deserturum esse vos.

[1] Neque faciam, neque me satis pie posse arbitror.
DE. [2] Adibo: [3] salvere Hegionem plurimum
[4] Jubeo. *HE.* [5] oh! te quærebam ipsum: salve Demea.
DE. [6] Quid autem? *HE.* [7] major filius tuus Æschinus,
Quem [8] fratri adoptandum dedisti, neque [9] boni,
Neque [10] liberalis functus [11] officium est viri.
DE. [12] Quid isthuc? *HE.* nostrum amicum noras Simulum, atque
[13] Æqualem? *DE.* [14] quidni? *HE.* [15] filiam [16] ejus virginem
[17] Vitiavit. *DE.* [18] hem! *HE.* mane, nondum audisti, Demea,
Quod est gravissimum. *DE.* an [19] quid est etiam [20] amplius?
HE. [21] Vero amplius, nam [22] hoc quidem [23] ferundum aliquo modo est:
[24] Persuasit [25] nox, [26] amor, [27] vinum, [28] adolescentia,
[29] Humanum est: [30] ubi scit factum, ad [31] matrem virginis
Venit ipsus ultro, lacrumans, orans, obsecrans,

1 Non deseram vos, neque arbitror me posse facere, quin videri possim impius. 2 Ibo ad Hegionem. 3 Salvum esse, salutari. 4 Volo. 5 Interjectio optantis. 6 Scil. *res est*, vel, cur quærebas me? 7 Quia tantum duo erant, ideo *major* dicit, non *maximus*. Comparativo enim utimur, cum sermo est de duobus. 8 Mitioni. 9 Probi. 10 Honesti; ἐλευθερίου. 11 Officio. Archaismus. 12 Est, quod tu dicis? 13 Coætaneum. 14 Cur non noverim eum, cum fuerit mihi amicissimus? 15 Pamphilam. 16 Simuli. 17 Æschinus stupravit. 18 Interjectio est dolentis & irati. 19 Aliquid flagitii. 20 Majus. 21 Certe, imo vero est aliquid majus. Sæpe *vero* est affirmative respondentis; atque ea significatione est modo Postpositivum (ut Andr. 2, 2. & 2, 1. Heaut. 3, 2.) modo Præpositivum, ut hic apparet. 22 Vitium virginis. 23 Tolerandum. 24 Impulit eum ad id faciendum quod fecit. Unde Ovid. *Nox, & amor, vinumque nihil moderabile suadent. Illa pudore vacat, Liber amorque metu.* Virgil. *Bacchus & ad culpam causam dedit.* 25 Temporis opportunitas. 26 Ardor & furor amoris. 27 Vinolentia. 28 Juvenilis ætas, quæ plerumque lubrica est. 29 Idest, ab humana fragilitate incitatum. 30 Cum Æschinus sentiret postridie se peccasse ob vitiatam virginem. 31 Sostratam.

1 Fi-

[1] Fidem dans, jurans se [2] illam [3] ducturum domum.
[4] Ignotum est, [5] tacitum est, [6] creditum est: [7] virgo ex [8] eo.
Compressu gravida facta est: [9]mensis hic [9] decimus est:
[10] Ille [11] bonus vir [12] nobis [13] psaltriam, si Diis [14] placet,
[15] Paravit, [16] quacum vivat; [17] illam deserit.
DE Pro [18] certon' tu [19] isthæc dicis? *HE.* [20] mater virginis
[21] In medio est, ipsa [22] virgo, [23] res ipsa: [24] hic Geta
[25] Præterea, ut captus est servorum, [26] non malus,
[27] Neque iners, [28] alit illas: solus omnem familiam

1 Promittens. 2 Pamphilam. 3 Recepturum in uxorem: nam maritus ducere solet domum suam uxorem, cum eam sibi copulatam conjugio habuerit. 4 Venia est Æschino a matre data, quia sic orabat: ab *ignoscitur*, *ignoscebatur*, verbo impersonali. 5 Nihil est revelatum, res est celata: a *tacetur*. 6 Fides habita est ei sive promissis ejus. 7 Pamphila. 8 Ea compressione Æschini. 9 Ex quo Æschinus compressit eam, & jam illa parturit. Decimo vero mense olim patiebant mulieres, quia breviores erant veterum menses, quam nostri, cum ad Lunæ cursum eos metirentur, non Solis. Hinc Virg. *Matri longa decem tulerunt fastidia menses*. 21 Æschinus. 11 Ironia. 12 In nostrum ludibrium. 13 Fidicinam, quam rapuit lenoni. 14 Hoc, quod neque bonum, nec æquum est, ac proinde Diis non placet. Ad invidiam conciliandam hoc interposuit. 15 Acquisivit, superinduxit. 16 Cum qua Psaltria vitam agat. 17 Filiam Simuli amici nostri quam vitiavit. 18 Vero explorato, seu re certa & explorata. 19 Facinora Æschini. 20 Sostrata. 21 Populi, civium, in media urbe versatur, a quovis adiri potest, præsto est, testificatura de hac re: quod enim est in medio loci alicujus, non est absconsum, ut in corona hominum sedentium, qui stat in medio circi multum est in luce, & in promptu. Hinc phrases illæ, *venire*, *prodire*, *procedere in medium* &c. Item *tollerce e medio*, i. removere aliquem e medio hominum, de hac luce, id. e vita. 22 Stuprata & gravida. 23 Ipsum crimen seu pondus uteri, exactis ad pariendum mensibus, sc. *est in medio*. 24 Sc. *est in medio*, ut testificetur de hac re, si sit opus. 25 Quantum capacitas, intellectus, conditio, sors. 26 Tolerabilis, bonus, & fidelis. Κατὰ Ἀντίφρασιν dictum est. 27 Et non sine arte, id est, imo solers & gnavus sive industrius; eadem figura. 28 Nutrit matrem & filiam, quærendo victum, unde hæ vivant.

[1] Sustentat: hunc [2] abduce: [3] vinci: [4] quære rem.
DE. Imo hercle [5] extorque, nisi [6] ita factum est,
Demea.
Postremo non [7] negabit, coram ipsum cedo.
DE. [8] Pudet; nec, quid [9] agam, neque quid [10]
huic respondeam,
Scio. *PA.* [11] Miseram me, [12] differor doloribus!
[13] Juno Lucina fer opem, [14] serva me obsecro.
HE. [15] hem!
Numnam illa quæso [16] parturit? *GE.* [17] certe,
Hegio. *HE.* [18] hem!
[19] Illæc fidem nunc vestram implorat, Demea;
[20] Quod vos jus cogit, id voluntate [21] impetret.
Hæc primum [22] ut fiant, Deos quæso, ut [23] vobis
decet:
[24] Sin aliter animus vester est, Demea,
Summa vi defendam [25] hanc, atque [26] illum mortuum
[27] Cognatus mihi erat: una a pueris [28] parvuli

1 Fovet. 2 Abduc, id est, rape tecum, etsi nolit, hunc Getam in aliquem locum; ubi tu possis etiam per tormenta extorquere rei veritatem. 3 Liga eum, est enim secundæ personæ imperativi modi, a *vincio, vincire*. 4 Rei veritatem inquire ab eo. 5 Per tormenta extorquendo me veritatem elice, exquire: solas enim catenas pro pœna adjecerat. 6 Ut dixit Hegio meo relatu. 7 Ipse Æschinus. 8 Scil. *me*, id. pudore afficior ob tam turpe facinus. 9 In illa re. 10 Hegioni. 11 Pamphila, filia Sostratæ, parturiens clamat intus. 12 Discrucior, divellor, dilanior propter dolores partus. 13 Diana, quæ lucem præbes natis. Hæc a parturientibus invocabatur. Hic versus ex Andria 3, 1. repetitus est. 14 Parturientem. 15 Mirantis hic est repentinum partum. 16 In puerperio laborat, desiderat parere? *Parturire* enim, est partum desiderare. Cic. *Utinam aliquando dolor populi Romani pariat, quod jam diu* parturit. 17 Scilicet *parturit*. 18 Interjectio puerperæ conditionem miserescentis. 19 Pamphila ab Æschino vitiata auxilium vestrum nunc poscit. 20 Pamphila assequatur, cum benevolentia vestra id, scil. conjugium cum Æschino quod æquitas legum coget vos facere. 21 A vobis. 22 Ut impetret cum voluntate. 23 Vos decet facere, ἡμιιγπρέπει Hellenismus. 24 Sed si aliter vultis, scilicet ut hac fiant. 25 Pamphilam parturientem. 26 Patrem ejus Simulum, qui mortuus est. 27 De cognatione mea, Αἰτιολογία, cur tueatur puellam. 28 Cum essemus adhuc parvi.

Su-

Sumus [1] edocti: una semper [2] militiæ, & [3] domi
[4] Fuimus, paupertatem una [5] pertulimus gravem.
Quapropter [6] nitar, [7] faciam, [8] experiar: denique
[9] Animam relinquam potius, quam illas deseram.
Quid mihi respondes? *DE.* [10] fratrem conveniam, Hegio:
[11] Is quod mihi [12] de hac re dederit consilium, id [13] sequar.
HE. Sed, Demea, hoc tu facito, cum animo cogites:
Quam vos [14] facillime agitis, quam estis maxime
[15] Potentes, [16] dites, fortunati, [17] nobiles,
[18] Tam maxime vos [19] æquo animo [20] æqua noscere
Oportet, si vos vultis [21] perhiberi probos.
DE. [22] Redito: fient, quæ fieri æquum est, omnia.
HE. Decet te facere. Geta, duc me intro ad [23] Sostratam.

1 Educati. Sic Heau. 1, 2. *Attamen habet bone & pudice eductam, ignaram artis meretriciæ.* 2 In bello. 3 In civitate, scilicet tempore pacis. 4 Versati sumus. 5 Passi sumus. 6 Toto studio hoc unum agam. 7 Moliar, conabor. 8 Jure, id est, litem intendam, agam causam seu persequar jus puellæ in judicio. Vide supra 3, 2. 9 Vitam relinquam, id est, moriar. 10 Mitionem alloquar, in cujus potestate est Æschinus. 11 Hic versus habetur in Phorm. 2, 4, 21. 12 De hoc facto. 13 Exequar. 14 Sine magno labore vitam agitis, vel vivitis, id est, quo magis vivitis in abundantia omnium rerum. *Agere vitam*, est vivere. *Facile* autem *agere* dicuntur divites, qui facile nulloque negotio in rerum copia vivunt. Unde *facilis victus*, id est, abundans, largus. Virg. *Fundit humo facilem victum justissima tellus.* Sic & Dii, quibus nihil deest, ῥεῖα ζώοντες ab Homero & Hesiodo, i. *facile viventes* dicuntur. Hinc *difficultas* nonnunquam paupertatem significat; sicut apud Ciceronem. 4. in Ver. *Ostendit se in summa difficultate esse nummaria.* 15 Præ aliis omnibus. 16 Divites. 17 Omnibus noti, id est, opibus, genere & factis potissimum clari, illustres. 18 *Recte præcipere videntur, qui monent, ut, quanto superiores sumus, tanto nos submissius geramus.* Cicer. 19 Sponte, libenter. Donat. *Benedixit, æquo animo: quia potentiori & fortiori conatu actura est æquitas.* 20 Τὰ ἐπιεικῆ φρονεῖν. 21 Judicari, haberi, nemini injuriam facientes. 22 Ad me. Acerbe satis præcedentia Hegio ingesserat, ac simul abiturus tergum verterat, veluti subiratus, quod nihil planius quicquam Demea respondisset, sed tantummodo se fratrem conventurum, itaque Demea eum revocat & prolixius pollicetur. 23 Matrem virginis.

DE. [1] Non me indicente hæc fiunt; utinam hoc sit modo
[2] Defunctum; verum nimia illa [3] licentia
Profecto [4] evadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac [5] requiram [6] fratrem, ut [7] in eum [8] hæc [9] evomam.

1 Hæc flagitia fiunt ab Æschino me dicente, non tacente, id est, dixi hæc sic eventura esse. Hæc referuntur ad dicta supra 1, 2. *Cum ita, ut volo est* &c. *Iste tuus senties posterius, nolo i. illum gravius dicere.* 2 Ultimum sit, finitum sit in hoc negotio, nec Æschinus pergat ulterius, & pejora committat. Verbum *defungi* hic & alibi quanquam deponens, impersonaliter usurpatur. 3 Libertas, quæ datur illi a fratre Mitione. 4 Perveniet, idest, deterius aliquid committet. 5 Diligenter quæram. 6 Mitionem. 7 Contra. 8 Flagitia scilicet, quæ mihi molesta sunt. 9 Ejiciam, effundam, utpote quæ me ægrum faciunt, quibus me levabo, cum languor iste ejectus erit. Sic supra 1, 2. *Ut iram hanc in eos* evomam *omnem*. Metaphora a stomacho. Ut enim stomachus nimio cibo aut potu oneratus per vomitum levatur, ita animi dolor maledictis aut lachrymis egeritur, juxta illud Ovidii, *Expletur lachrymis egeriturque dolor.*

ACTUS III. SCENA VI.

HEGIO.

[1] Bono animo fac sis, Sostrata, & [2] istam, [3] quam potes,
Fac consolere; ego Mitionem, si apud forum est,
[4] Conveniam, atque, [5] ut res gesta est, narrabo ordine.
[6] Si est, [7] ut facturus officium fiet suum,
Faciat; [8] sin aliter [9] de hac re ejus sententia est,
Respondeat mihi, ut, [10] quid agam, [11] quamprimum sciam.

1 Da operam, ut habeas bonum animum. Hegio Sostratam consolatur, & dilemmate consilium suum concludit. Inter eundum hæc intro ad Sostratam loquitur. 2 Filiam tuam Pamphilam puerperam. 3 Quantum. 4 Alloquar. 5 Sicut. 6 Talis Mitio. 7 Ut velit facere, quod decet. 8 Sed si Mitio nolit facere, quod peto. 9 De ducenda vitiata. 10 Ut in jus vocem, causam ad judices deferam. 11 Citissime.

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO, SYRUS.

CT. [1] AIn' patrem hinc abiisse rus? *SY.* [3] jam dudum. *CT.* [4] dic sodes. *SY.* apud Villam est: nunc [5] eum maxime [6] operis aliquid facere credo. *CT.* [7] utinam quidem:
[8] Quod cum salute [9] ejus fiat, ita se [10] defatigarit velim,
Ut [11] triduo hoc perpetuo e lecto prorsus nequeat surgere.
SY. [12] Ita fiat, & [13] istoc si quid potis est rectius.
CT. [14] ita: nam hunc diem
[15] Misere nimis [16] perpetuum, ut cœpi, cupio in lætitia [17] degere:
Et [18] illud rus nulla alia caussa tam [19] male odi, nisi quia [20] prope est.
Quod si [21] abesset longius,
Prius nox [22] oppressisset [23] illic, quam [24] huc [25] reverti posset iterum.
Nunc, ubi me [26] illic non videbit, jam huc [27] recurret, [28] sat scio:
[29] Rogitabit me, ubi fuerim, [30] quem ego hodie toto non vidi die.
Quid [31] dicam? *SY.* [32] nihilne in mentem? *CT.* [33] nunquam quidquam. *SY.* tanto [34] nequior!

1 Aisne? Syrus Ctesiphonem instituit, quomodo respondere debeat patri. 2 Demeam. 3 Sc. *rus abiit*. 4 Sc. *verum*. 5 Al. *cum*. 6 Aliquid operari, laborare. 7 Esset apud villam, ut faceret aliquid operis. Potest etiam ad sequentia referri, ut sit: utinam quidem se defatigarit. 8 Quod defatigari ita tamen fiat ut non moriatur ex illa fatigatione. 9 Demeæ. 10 Operando. 11 Per tres hos integros dies. 12 Idem ego quoque opto. 13 Ista re si quid rectius fieri potest, i. si mori hominem contingat. 14 Scilicet *opto*. 15 Vehementer. 16 Integrum. 17 Transigere. 18 Illam villam suburbanam patris mei. 19 Valde, vehementer. 20 Civitatem. 21 Rus ab urbe esset situm. 22 Eum, id est, patrem meum. 23 Ruri. 24 In urbem. 25 Ad me quærendum. 26 Ruri. 27 Celeriter redibit. 28 Certo. 29 Rediens domum. 30 Patrem. 31 Respondebo patri? 32 Scilicet *venit*? Sic Heaut. *Ego dicam, quod mihi in mentem*. 33 Nihil quicquam in mentem venit. Sic supra 1, 2. *Homine imperito nunquam quidquam injustius*. 34 Deterior, sc. *tu es*, quod tibi nihil in mentem veniat, i. tardus & stupidus sis.

 1 Cliens,

[1] Cliens, [2] amicus, [3] hospes [4] nemo [5] est vobis?
CT. [6] sunt: [7] quid postea?
SY. [8] Hisce opera ut data sit. *CT.* [9] quæ non data sit, non potest fieri. *SY.* potest.
CT. [10] Interdiu; sed si [11] hic [12] pernocto, [13] caussæ quid dicam, Syre?
SY. [14] Vah! quam vellem etiam [15] noctu amicis [16] operam mos esset dari.
Quin tu [17] otiosus es; [18] ego illius sensum pulchre calleo:
Cum [19] fervet maxime, tam [20] placidum quam ovem [21] reddo: *CT.* [22] quo modo?
SY. [23] Laudarier te audit libenter: [24] facio te apud illum Deum:
Virtutes narro. *CT.* meas? [25] *SY.* [26] tuas; [27] homini [28] illico lacrumæ cadunt,
Quasi [29] puero [30] gaudio: [31] hem tibi autem! *CT.* quidnam est? *SY.* [32] *lupus in fabula*.

1 Cujus causa sit defendenda. Nam *cliens* est, qui opera patroni seu advocati egens, eum sequitur, ut sua ab eo caussa defendatur. 2 Cujus amicitiæ venia danda est, & mos gerendus. 3 Amicus externus, qui te hospitio excepit. 4 Nullus. 5 In urbe. 6 Clientes, amici & hospites. 7 Quid inde vis deducere? 8 Dic patri, roganti ubinam fueris, quod opem talibus amicis tuleris. 9 Opera. 10 De die potest credi opera data esse. 11 Apud puellam. 12 Permaneo tota nocte, neque domum redeo. 13 Quam adferam excusationem? 14 Interjectio ridentis. 15 Tempore nocturno, non solum interdiu: & hoc sermone ridet Ctesiphonem, cum nihil aliud dicendum succurrat: subest enim obscœnitas. 16 Inservire. 17 Securus, sine cura. 18 Ego patris tui animum seu conditionem & mores ejus callide & optime novi. 19 Excandescit, irritatus est, & æstuat ira, quæ est ebullitio sanguinis circa cor. 20 Mitem, placatum. 21 Efficio. 22 Qua ratione ita mitigas patrem meum? 23 Laudari. Paragoge. Τέκνων ἀρετὴ δόξα πατέρων i. *liberorum virtus, patrum gloria est*. 24 Summis laudibus ad cælum usque te extollo, ac si laudarem Deum. Hyperbole est proverbialis, de singulari laude dignis. Cic. *In quo tu mihi* Deus *esse videris*, i. singularis ac summus. 25 Virtutes narras. 26 Sc. *virtutes narro*. 27 Patri tuo Demeæ. 28 Statim, ut virtutes tuas narro. 29 Qui statim in lachrymas prorumpit. 30 Præ gaudio. 31 Tibi dico, Ctesipho. Interjectio monentis de inopinato adventu patris. 32 In sermone, qui fit de lupo, lupus ipse apparet. Plaut. Sticho: *Atque eccum lupum in sermone*. Silentii indictio, quoties

CT. Pater adest? *ST.* ipsus est. *CT.* Syre, quid agimus? *ST.* fuge [1] modo [2] intro: [3] ego videro.
CT. Si quid [4] rogabit, [5] nusquam tu me: audistin'?
SY. potin' ut desinas?

ties venit, de quo loquimur, & nobis aufert loquendi facultatem, i. cum forte fortuna in medio sermone intervenit is, cujus mentio fiebat; nam homines obmutescere creditum est, quos prior viderit lupus. Virg. Ecl. 9. *Vox quoque Marin Ipsa fugit, lupi Marin videre priores.*

1 Tantummodo. 2 Ad amicam. 3 Illud mihi curæ erit, sc. quid agendum sit. 4 De me pater. 5 Dic te nusquam vidisse me.

ACTUS IV. SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRUS.

DE. [1] NÆ ego homo sum infelix! primum [2] fratrem nusquam invenio [3] gentium:
Præterea autem, dum illum quæro, [4] a villa [5] mercenarium
Vidi; [6] is [7] filium negat esse ruri; nec, quid agam, scio.
CT. [8] Syre. *ST.* quid ais? *CT.* men' quærit. *ST.* [9] verum. *CT.* perii! *ST.* [10] Quin tu animo bono es.
DE. [11] Quid hoc, [12] malum, infelicitatis? nequeo satis [13] decernere,
Nisi me credo [14] huic esse natum rei [15] ferundis miseriis.

1 Queritur Demea, quod fratrem non repererit: idem a Syro deluditur, locum, in quo sit frater, bifariam describente. 2 Mitionem. 3 Pleonasmus. 4 De villa nostra. 5 Operarium aliquem mercede conductum, seu præmio aliquid facientem. 6 Mercenarius. 7 Ctesiphonem. 8 Vocantis est. 9 Adverbium est affirmandi. 10 Ne te sollicites. 11 Quæ hæc est infelicitas? Demea solus loquitur, nondum animadvertit Syrum. 12 Malum sit mihi, capiti meo, id est, væ mihi, væ fato iniquo meo. Nam τὸ *malum* hic non abundat, ut putat Donatus, sed indignantis Demeæ imprecatio est in malum fatum suum, seu potius in se ipsum infelicem. 13 Dijudicare, qualis sim. 14 Ad hanc rem. 15 Ad tolerandas scilicet calamitates. Appositive dictum.

Pri-

Primus sentio [1] mala nostra; primus [2] rescisco omnia;

Primus porro [3] obnuncio: ægre solus, si quid fit, [4] fero.

SY. [5] Rideo hunc; primum ait se scire: [6] is solus [7] nescit omnia.

DE. Nunc [8] redeo; si forte [9] frater redierit, [10] viso. *CT.* Syre,

Obsecro, vide ne ille [11] huc prorsus se [12] irruat. *SY.* [13] etiam taces?

Ego [14] cavebo. *CT.* nunquam hercle hodie ego [15] istuc [16] committam tibi:

Nam me jam in [17] cellam aliquam cum [18] illa concludam: id tutissimum est.

SY. [19] Age, tamen ego [20] hunc amovebo. *DE.* sed eccum sceleratum Syrum.

SY. [21] Non hercle hic quidem [22] durare quisquam, [23] si sic fit, potest.

Scire equidem volo, [24] quot mihi sint domini: quæ hæc est miseria? *DE.* quid

1 Infortunia. 2 Cognosco. 3 Aliis mala, quæ acciderunt, nuntio, & quasi malum omen nuntio: qui enim mala nuntiat, *obnunciat*, id est, contra nunciat; qui vero bona, *annunciat*. Nam proprie dicuntur *obnunciare* augures, cum aliquid mali ominis viderunt. 4 Patior. 5 Derideo Demeam, *vel*, rideo propter Demeam. Hoc Syrus dicit Ctesiphoni. 6 Demea. 7 Nam Mitio scit, quomodo res sese habeat, similiter Syrus, similiter Ctesipho & Æschinus. 8 In domum fratris. 9 Mitio. 10 Venio ad videndum. 11 In hanc domum, in qua ego sum. 12 Impetuose inferat se, irrumpat. Usus est verbo Neutro, tanquam Activo. Sic supra, *Ceteros ruerem*. 13 Tace. 14 Ne irruat. 15 Negotium amovendi patris, vel cavendi ne prorsus irruat se huc. Q. d. Non audeo tuæ pollicitationi de amovendo patre credere, adeoque me securum non prius præstabo, quam donec in cellam me aliquam conclusero. Notæ Donati nugantur: *quod ego jam, id est, complexum mulieris*. 16 Committam. 17 Locum secretiorem, ubi celari possim. 18 Psaltria amica. 19 Fac quod dicis, conclude te cum illa. Assentientis est. 20 Abducam patrem tuum, abigam illum rus. A saxis magni ponderis sumpta Metaphora. 21 Simulat Syrus se esse verberatum a Ctesiphone. 22 Diu manere. 23 Si tanta sævitia exerceatur in servos. 24 Quam multi.

1 Ille

[1] Ille gannit? quid vult? quid ais [2] bone vir? hem, est [3] frater domi?

SY. Quid, [4] malum, bone vir mihi narras? equidem [5] perii. *DE.* quid tibi est?

SY. [6] Rogitas? Ctesipho me [7] pugnis miserum, & istam [8] Psaltriam

[9] Usque occidit. *DE.* [10] hem! quid narras? *SY.* [11] hem, [12] vide ut discidit labrum.

DE. [13] Quamobrem? *SY.* etne [14] impulsore [15] hanc emptam esse [16] ait. *DE.* [17] non tu eum rus [18] hinc [19] modo

[20] Produxe ajebas? *SY.* [21] factum: verum [22] post [23] venit [24] insaniens:

[25] Nil pepercit; [26] non puduisse verberare hominem [27] senem,

Quem ego [28] modo [29] puerum tantillum in manibus [30] gestavi meis?

DE. [31] Laudo, Ctesipho; [32] patrissas; [33] abi, [34] virum te judico.

1 Quid veterator ille conqueritur gannitu, plorat? Metaphora a vulpibus, ad ploratus vapulantium, quarum proprium est gannire. 2 Omnium pessime, improbissime. Ironia. 3 Mitio. 4 Quid, malum, me contumeliæ causa appellas? quid mihi illud tuum, *bone vir* (μιμησικῶς quo me sc. irrides & vituperas) occinit? quasi non satis afflictus, satis miser sim, injuria sc. filii tui. 5 Perditus sum præ nimiis ictibus. 6 Quid mihi fit? 7 Ictibus pugnis factis. 8 Puellam fidicinam. 9 Ferme aut prope interfecit, *vel*, valde cecidit: & tum compositum pro simplici ponitur. 10 Interjectio admirantis vel timentis. 11 Dolentis, vel ostendentis. 12 Vide quomodo Ctesipho disrupit ac fregit labium meum. Ostendebat autem seni parum videnti & intra os. 13 Quare ita discidit labrum tibi? 14 Suasore, auctore. 15 Psaltriam. 16 Ctesipho. 17 Nonne. 18 Ex urbe. 19 Paulo ante. 20 Produxisse. Syncope. 21 Sc. *est*. id est, modo produxi eum rus. 22 Postea. 23 In urbem. 24 Mentis impos & demens. 25 Nullatenus temperavit ab ictibus. 26 Si *oportuit*. 27 Syrum. 28 Nuper. 29 Cum esset puer tantillus, id est, parvulus quantillum tu scis eum fuisse, cum a me gestaretur: & dicendo *tantillum*, ostendit ei digito vel manu mensuram, & quantitatem ejus, qua erat, cum a se gestaretur. 30 Portavi. 31 Est Apostrophe ad absentem Ctesiphonem. 32 Patrem imitaris, seu mores paternos, sequeris vestigia patris. 33 Fuge, age. 34 Virili animo præditum, scientem moderari tibi.

SY.

SY. [1] Laudas? [2] me ille continebit posthac, si sapiet, manus.

DE. [3] Fortiter. *SY.* [4] perquam; quia [5] miseram mulierem, & me servulum,

Qui [6] referire non audebam, vicit; [7] hui, [8] perfortiter.

DE. Non potuit [9] melius; [10] idem, quod ego, sensit, te esse huic rei caput.

Sed estne [11] frater [12] intus? *SY.* non est. *DE.* ubi [13] illum quæram, cogito.

SY. Scio ubi [14] sit; verum hodie [15] nunquam monstrabo. *DE.* [16] hem, quid ais? *SY.* [17] ita.

DE. [18] Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. *SY.* at nomen nescio

[19] Illius hominis, sed [20] locum [21] novi ubi sit. *DE.* dic ergo locum.

SY. Nostin' [22] porticum apud macellum hanc [23] deorsum? *DE.* quidni noverim?

SY. Præterito hac recta platea [24] sursum; ubi [25] eo veneris,

[26] Clivus [27] deorsum [28] versus est; [29] hic te præcipitato; postea

1 Laudas eum, quod me verberavit? 2 Certe Ctesipho comprimet ac temperabit manus a verberibus infligendis post hoc tempus, si sit sapiens. Comminatur servus vel fugam, vel repercussionem. 3 Strenue fecit Ctesipho meus te cædendo & Psaltriam. 4 Valde fortiter fecit. Ironia. 5 Citharistriam imbellem & calamitosam, a lenone abreptam. 6 Repercutere percutientem. 7 Interjectio deridentis. 8 Valde strenue se gessit. Ironia. 9 Facere, quam fecit. 10 Eandem habuit sententiam, quam ego habui, scil. te esse hujus emptionis Psaltriæ præcipuum auctorem. 11 Mitio. 12 Domi. 13 Fratrem Mitionem. 14 Frater. 15 Non. 16 Interjectio indignantis. 17 Ita dico, ut audivisti, me hodie non monstraturum, ubi sit frater. 18 Tanto ictu percutiam caput tuum hoc baculo, ut cerebrum in minutas partes frangatur; & sic baculum sustulisse videtur Demea. 19 Apud quem est. 20 In quo est frater. 21 Scio. 22 Locum deambulando aptum. *Porticus* olim ædificia erant propter imbres evitandos & propter umbram captandam, atque deambulationem ædificata. 23 Versus inferiorem partem in loco depresso sitam. 24 Versus superiorem partem. 25 Ad porticum. 26 Parvus collis & facilis. 27 Versus partem inferiorem. 28 Adversum te est. 29 Per hanc viam cito descende, vel præcipitem te dato in hunc clivum. Nam vox *præcipitato* ambigua, hic a servo irato de industria usurpata fuisse videtur, in hominem odiosum & invisum Demeam.

Est

Eſt ad hanc manum [1] ſacellum : [2] ibi [3] angiportum [4] propter eſt.
DE. Ubinam? *ST.* [5] illic, ubi etiam [6] caprificus magna eſt. *DE.* novi. *ST.* [7] hac pergito.
DE. [8] Id quidem angiportum non eſt pervium? *ST.* [9] verum hercle, [10] vah!
[11] Cenſen' hominem me eſſe? [12] erravi; in [13] porticum rurſum redi.
Sane [14] hæc multo [15] propius [16] ibi, & minor eſt [17] erratio.
Scin' Cratini hujus [18] ditis [19] ædes? *DE.* ſcio. *ST* ubi [20] eas prӕterieris,
[21] Ad ſiniſtram hac recta platea; ubi ad [22] Dianæ veneris,
Ito ad dexteram: priuſquam ad [23] portam venias, apud ipſum [24] lacum
Eſt [25] piſtrilla, & [26] ex adverſo eſt [27] fabrica: [28] ibi [29] eſt, *DE.* quid ibi facit?

1 Parvum templum, quaſi ſacra cella. 2 Apud ſacellum. 3 Anguſtus vicus ſive tranſitus, στενὸς πόρος : ab *angendo* dictus, quod propter *anguſtiam* nihil per eos agi poſſit in portus. Vide Eun. 5. 2. 4 Prope, juxta. Virg. *Templum de marmore ponam* Propter *aquam*. 5 Augiportum eſt. 6 Ficus ſylveſtris, nunquam maturos fructus habens, ſed omnia loca, in quibus naſcitur, penetrans: unde *Caprificus* dicta, quod muros & parietes *carpat*. 7 Via. 8 Ea certe anguſta via non eſt facilis ut illac tranſeatur: vel quia non patet exitus, cum ingreſſus fueris intro. 9 Id angiportum non eſſe pervium. 10 Interjectio ridentis ſe ipſum, quod erraverit. 11 Non cenſes me poſſe labi & errare more hominum? Q. d. Humanum eſt errare. Epanorthoſis quaſi errantis. 12 De angiporto. Errorem ſimulat Veteratur, qui nullus erat: nam cum plane ſciret non eſſe pervium, ludos faciebat ſeni: quem ut hominem ruſticum id neſcire putabat. 13 Quam jam tibi demonſtravi. 14 Via. 15 Propinquius & brevius, quaſi vero erraſſe profuerit, ut ait Donatus. 16 Ad eum locum, ubi eſt frater. 17 Deviatio, id eſt minus errabis. 18 Divitis. 19 Domum. 20 Ædes Cratini. 21 Sc. *ito* 22 Sc. *templum*, *ædem*. Liv. *Ad ſpei* (ſc. templum) *pugnatum eſt*. 23 Civitatis. 24 Lavatorium equorum. Nam ſemper lacus portis additus fuit ob uſum jumentorum introeuntium & exeuntium, atque ut adverſus hoſtilem ignem portis de proximo ſubveniretur. 25 Parvum piſtrinum, id eſt, taberna ſive officina, in qua pinſitur, id eſt, teritur ſeu contunditur frumentum truſatili mola, quæ vel ab equis, vel ſervis circumagitur. *Piſtrilla* autem diminutivū eſt a *piſtrina* ἀρχαϊκῶς pro *piſtrino*; ut *textrina*, & ſimilia. 26 Ex oppoſito, e regione. 27 Officina fabrorum. 28 In eo loco. ſc. apud fabricam. 29 Mitio frater tuus.

ST.

SY. [1] Lectulos in sole iligneis pedibus faciundos dedit,
Ubi potetis vos. *DE.* [2] bene sane: sed cesso ad [3] eum [4] pergere?
SY. I sane, ego te [5] exercebo hodie, ut [6] dignus es, [7] silicernium.
Æschinus [8] odiose cessat; prandium [9] corrumpitur:
Ctesipho autem [10] in amore est totus: ego jam [11] prospiciam mihi.
Nam jam [12] adibo, atque unumquodque, quod quidem erit [13] bellissimum,
[14] Carpam, & [15] cyathos sorbillans [16] paulatim hunc [17] producam diem.

1 Discubitorios. Habebant enim veteres lectos tricliniares & discubitorios, in quibus cœnabant. Ordo est, *Dedit*, id est commisit, locavit, *lectulos faciundos iligneis pedibus*, id est, habentes pedes seu fulcra ex ilice arbore facta, *ubi*, id est, in quibus lectulis accubantes, *vos*, id est, tu & ipse, *potetis*, id est, simul bibatis & genio indulgeatis, *in sole*, id est, aprico, in loco soli exposito, & sole calefacto. Veteres enim vel in sole, vel sub dio, vel in umbra, vel sub tecto, pro anni tempestate convivia agitabant. Distinctæ aliter in quibusdam libris sunt personæ. Nam, *ubi potetis vos?* cum indignatione & stomacho interrogat Demea, cui callide & serviliter Syrus respondet. *Bene sane*. Quæ sequuntur rursus ad Demeam pertinent, præ nimia ira abeuntem. 2 Scilic. *facit*. Ironia. 3 Mitionem. 4 Me conferre. 5 Vexabo. 6 Qui exercearis. 7 O tu senex decrepite, qui si licet cernis, dum incurvus es, vel stratæ saxo viæ intentus, vel sarcofago jam jam propinquanti tibi! 8 Cum tædio, tædiose mutatur, ἀηδῶς βραδύνει. 9 Propter illam moram. 10 Omni cogitatione intentus est amori. 11 Providebo, consulam, id est, aliquid edam & bibam. 12 Ibo ad locum convivii. Al. *abibo*, sc. domum. 13 Optimum, delicatissimum: nam *bellus*, *a*, *um*, est diminutivum a bonus, a, um. *Belli* autem *cibi* eadem ratione dicuntur, qua secundæ Mensæ bellaria. 14 Decerpam, eligam unumquodque ex opsoniis. 15 Cyathos parum absorbens seu hauriens: *Sorbillo*, *as*, est diminutivum a *sorbeo*, quasi parum sorbeo. 16 Sensim. 17 Protraham, quam potero longum faciam, finiam, edendo scilic. & bibendo.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA IV.

MITIO, HEGIO.

MI. [1] EGO in [2] hac re nihil reperio, quam ob rem lauder tantopere, Hegio.
Meum [3] officium facio; quod peccatum a [4] nobis [5] ortum est, [6] corrigo:
Nisi si in illo me credidisti esse hominum numero, qui [7] ita putant
Sibi fieri injuriam: [8] ultro, si [9] quam [10] facere ipsi, [11] expostulant,
Et ultro accusant: [12] id quia non est a me factum, agis gratias?
HE. [13] Ah! [14] minime; nunquam te [15] aliter, [16] atque es, in animum induxi meum.
Sed quæso, ut una mecum ad [17] matrem virginis eas, Mitio,
Atque istæc [18] eadem, quæ mihi dixti, tute dicas [19] mulieri:
[20] Suspicionem hanc propter [21] fratrem [22] ejus esse, & illam [23] psaltriam.
MI. Si ita æquum [24] censes, aut si ita opus est [25] facto, [26] eamus. *HE.* bene facis:

1 Rogat Mitionem Hegio, ut Sostratam adeat, narraturus illi suspicionem alienati a Pamphila Æschini ortam esse propter ereptam Ctesiphoni Psaltriam. 2 Hoc negotio de conjugio Æschini & Pamphilæ, quod fieri debere & dico & volo. Vide Andr. 2, 1, 30. Pergit autem Mitio γυνμολογῶ ut & Hegio, per totam scenam. 3 Quod patrem decet. 4 Nostris, id est, filio meo Æschino, cujus peccatum in meum etiam dedecus redundat. 5 Profectum, commissum est. 6 Emendo. 7 Scilicet, ut tu fecisti, qui Pamphilæ negotium agens mecum expostulasti. Atque ita Emphasis erit in τῷ *ita*. 8 Sua sponte, nemine lacessente. 9 Aliquam injuriam. 10 Aliis. 11 Cum eo, cui facta est injuria. 12 Quia non expostulavi, nec te accusavi. 13 Interjectio dolentis. 14 Nequaquam eam ob rem te laudo, aut tibi ago gratias. 15 Alium esse, id est, semper judicavi te esse probum virum. 16 Quam. 17 Sostratam. 18 De negotio filii tui. 19 Sostratæ, matri virginis. 20 Quam habent, scilicet quod Æschinus amet Psaltriam, quam lenoni eripuit. 21 Ctesiphonem. 22 Æschini. 23 Fidicinam, quam amat Ctesipho. 24 Judicas. 25 Fieri. 26 Ad mulierem.

1 Nam

[1] Nam & [2] illi animum jam [3] revelabis, quæ [4] dolore ac miseria
[5] Tabescit, [6] & tu officio fueris functus: sed [7] si aliter putas,
Egomet [8] narrabo, quæ mihi [9] dixti. *MI.* imo ego ibo. *HE.* bene facis:
[10] *Omnes, quibus res sunt* [11] *minus secundæ*, [12] *magis sunt nescio quo modo*
[13] *Suspiciosi*: [14] *ad contumeliam* [15] *omnia accipiunt magis*:
[16] *Propter suam* [17] *impotentiam se semper* [18] *credunt* [19] *negligi*.
Quapropter te ipsum [20] purgare [21] ipsi coram, [22] placabilius est.
MI Et [23] recte, & [24] verum dicis. *HE.* sequere me ergo hac [25] intro. *MI.* [26] maxime.

1 Αἰτιολογία petitionis. 2 Sostratæ, vel Pamphilæ. 3 Recreabis, refocillabis eam. 4 Injuriæ acceptæ ab Æschino. 5 Deficit, perit, conficitur. *Tabescere* enim, est animi vel corporis morbo confici. Derivatur a *tabes*, quod proprie est tarda corruptio ex cura, aut animi ægritudine procedens. 6 Et tu facies, quod facere debes. 7 Si aliter tibi videtur, si aliter faciendum esse putas, neque te velle ire. 8 Mulieri ea. 9 Dixisti, sc. hanc rem ortam esse ex fratre, non Æschino: Syncope. 10 Vide Act. 2. Aululariæ Plaut. Sc. 2. 11 Parum prospere, id. qui sunt in aliqua miseria, qui sunt inopes & tenuioris fortunæ. *Secundus* enim sæpius idem est quod prosper: ut *secunda fortuna*, id. prospera, quæ vel nobis adest, vel nobis obsequitur: sic *res secundæ*, quæ pro nostro desiderio sequuntur. 12 Quam alii homines. 13 Pleni suspicionibus, id. magis suspicantur de malo aliquo, quam alii. 14 Ad contemptum, injuriam, εἰς ἀτιμίαν καὶ καταφρόνησιν Sic Hecyr. 1.2. *Viri omnes ferre & tegere* contumelias. 15 Omnia facta interpretantur. 16 Ratione. 17 Infirmitatem vel inopiam. 18 Putant. 19 Contemni ab illis, qui sunt fortunati. Hinc *minoribus major æmulandi cura*, apud Tacitum 4. H. 48. 20 Excusare. 21 In conspectu & præsentia ipsius mulieris. 22 Aptius est ad eam placandam. Sic Phorm. 5. 7. *Id nosmet indicare* placabilius est. Τὸ ergo *placabilius* hic est active significationis, a *placabilis*, ὑλαστήριος. id. placativus: tale est *penerabilis*: unde *penetrabile telum*, *penetrabile fulmen*, *penetrabile frigus*, &c. 23 Quantum ad verba. 24 Quantum ad rem & sententiam. 25 In domum Sostratæ. 26 Libentissime te sequar.

ACTUS IV. SCENA IV.

ÆSCHINUS.

[1] Discrucior [2] animi: hoccine [3] de improviso mali mihi [4] objici
[5] Tantum, [6] ut neque quid de me faciam, neque quid [7] agam, certum siet?
[8] Membra [9] metu [10] debilia sunt: animus timore [11] obstupuit: [12] pectore
Consistere nihil consilii quicquam potest. [13] Vah! quo modo
Me [14] ex hac turba expediam? tanta nunc [15] suspicio de me incidit,
Neque ea [16] immerito. [17] Sostrata credit, [18] mihi me emisse hanc Psaltriam:
[19] Anus indicium id fecit mihi.
Nam [20] ut [21] hinc forte [22] ea ad [23] obstetricem missa erat, ubi [24] eam vidi, illico
Accedo, [25] rogito, Pamphila quid agat: [26] jam partus adsiet:

1 Animus meus cruciatur variis cogitationibus, & equidem displicentibus: componitur enim ex *dis* & *crucior*, quasi vario modo crucior in animo meo. Dolet vehementer Æschinus, in suspicionem se venisse apud Sostratam & Pamphilam, quod amare Psaltriam cœperit; quam non sibi, sed fratri ut gratum faceret, a lenone eripuerat. 2 Pro *animo*, casus pro casu. Est autem constructio Græca: sic & Livius de Lucretia, *Ægram animi consolantur*. 3 Non opinanti, præter expectationem. 4 Imponi. 5 Adeo magnum & molestum. 6 Ut nesciam. 7 In illo negotio propter fratrem. 8 Mea. 9 Propter patrem. 10 Est enim metus causa, cur sanguis ad cor se recipiens, exteriora membra suo vigore destituat. 11 Non sum apud me. 12 In animo meo nihil deliberationis vel boni remedii residere & morari potest. 13 Interjectio indignantis & dolentis. 14 Ex hac turbatione, quam describit, & secum ipse conqueritur, explicabo? 15 Mala opinio apud meam amicam Pamphilam, & matrem, quod aliam cœpi amare, de me contigit. 16 Scilicet *incidit*. 17 Mater Pamphilæ. 18 In meum usum, scilicet ut habeam uxorem. 19 Canthara, missa ad obstetricem quærendam, significavit mihi suspicionem incidisse de me. 20 Postquam. 21 A domo Sostratæ. 22 Anus. 23 Scilicet *accersendam*. 24 Anum excuntem. 25 Anum. 26 An sit vicina partui.

1 Fone

[1] Eone obstetricem accersat : [2] illa exclamat, [3] abi, abi : jam, Æschine,
Satis diu [4] dedisti verba : [5] sat adhuc tua nos frustrata est fides.
[6] Hem, quid [7] istuc, obsecro, inquam est? [8] valeas, habeas [9] illam, quæ placet.
[10] Sensi illico [11] ad illam suspicari ; sed me [12] repressi tamen,
Ne quid de [13] fratre [14] garrulæ illi dicerem, ac [15] fiet palam.
[16] Nunc quid faciam? dicam ne [17] fratris esse [18] hanc? [19] quod minime est opus
[20] Usquam efferri : [21] age, [22] mitto : fieri [23] potis est, [24] uti ne qua exeat.
[25] Ipsum id metuo [26] uti credant : [27] tot concurrunt verisimilia :
Egomet [28] rapui ; [29] ipse egomet [30] solvi argentum ; [31] ad me abducta est domum :

1 Ideone, eam ob rem, scilicet quia partus adest. 2 Anus. 3 Non est, quod mecum loquaris. 4 Decepisti nos tuis verbis, illusisti. 5 Satis huc usque tua promissio, quam fecisti de ducenda Pamphila, decepit nos. Sic Andr. *Etsi hercle sæpe jam me spes hæc frustrata est.* 6 Interjectio res novas audientis. 7 Quod tu dicis, id est, quo tendit ista tua responsio. 8 Abeas & discedas a nobis, respondit anus. Sic Andr. 4. 2. Valeant, *qui inter nos dissidium volunt.* Indignantis est. 9 Psaltriam. 10 Ex sermone anus intellexi. 11 Quod amem Psaltriam. 12 Cohibui, nec volui auferre illam suspicionem, tegendo amorem fratris. 13 Amore fratris. 14 Illi vetulæ Cantharæ loquaci ac verbosæ, quæ silere non potest, sed quicquid audivit, effutit. Taceri quod vis, nemini dicas, ne mulieri quidem, cui si quid narraveris, hoc erit quod ait Antiphanes. πᾶσι τοῖς κήρυξιν ἐν ἀγορᾷ φράσαι. 15 Publicaretur ab ea vetula amor fratris. 16 Deliberat solus secum. 17 Amicam. 18 Psaltriam. 19 Hanc esse amicam fratris Ctesiphonis. 20 In aliquem locum disseminari, divulgari, fieri, palam. 21 Adverbium hortantis se ipsum in deliberando. 22 Omitto consilium indicandi fratrem, vel potius metum, ne, si Sostratæ rem omnem aperiat, fiat palam. 23 Potest. 24 Ut non illud de fratre aliqua ratione seu via erumpat in lucem, divulgetur. 25 Vereor quod mulieres non credant me rapuisse Psaltriam fratri, & non mihi. 26 Ne non. 27 Tot probabilia seu probabiles rationes similes veri, id est, similitudinem habentes veritatis, congeruntur adversus me, ut facile credatur meam esse. 28 Psaltriam a lenone. Prima ratio. 29 Secunda ratio. 30 Apud forum lenoni dedi. 31 Tertia ratio.

1 Hæc

[1] Hæc [2] adeo mea culpa fateor fieri: non me [3] hanc rem [4] patri, [5] ut ut
Erat gesta, [6] indicasse! [7] exorassem, ut [8] eam [9] ducerem domum.
Cessatum est usque adhuc; [10] nunc porro, Æschine, [11] expergiscere.
Nunc [12] hoc primum est: ad [13] illas ibo, ut [14] purgem me accedam [15] ad fores:
Perii! [16] horresco semper, [17] ubi fores [18] pulsare hasce occipio miser.
[19] Heus! heus! Æschinus ego sum, [20] aperite aliquis actutum ostium.
[21] Prodit [22] nescio quis: [23] concedam huc.

1 Illam esse de me suspicionem. 2 Certe, nunc. 3 Stuprum Pamphilæ illatum. 4 Mitioni, qui est adoptivus pater. 5 Utcunque, sive bene, sive male ea res esset facta. 6 Scil. *oportuit*! 7 Orando ab eo impetrassem. 8 Pamphilam. 9 Haberem in uxorem, quemadmodum promiseram Sostratæ. 10 Apostrophe ad se ipsum. 11 Excita te ipsum, neque amplius cessa; & otiosus esto. *Expergisci* enim per Metaph. significat res suas diligenter curare. 12 Quod faciam. 13 Sostratam & Pamphilam. 14 Excusem me, liberem me hac suspicione, rejiciendo a me crimen in fratrem, secreto tamen. 15 Ad ostium domus Sostratæ. 16 Contremisco. 17 Postquam. 18 Percutere. 19 Adverbium vocantis. 20 Aliquis e vobis aperiat januam cito seu celeriter. Synthesis. 21 Exit veniens ad aperiendas fores. 22 Tenendum est, in Græcia passim id obtinuisse, ut non introrsum, sed in publicum pulsæ fores aperirentur: ita prius esse, qui aperiret, quam quis esset videri potuit, cum intermedia obstaret janua, quandiu non tota patebat. Hinc etiam factum est, ut crepare passim apud Comicos fores dicantur, priusquam patescant. Nempe intus sono quodam, aut crepitu exiturus prætereuntem, aut forte in publico præ foribus stantem, præmonebat, ne ab impulsa de improviso janua læderetur. 23 Conferam me.

ACTUS IV. SCENA V.

MITIO, ÆSCHINUS.

MI. ITA [1] uti dixi, Sostrata,
[2] Facite; ego Æschinum [3] conveniam, ut, quomodo [4] acta hæc sint, [5] sciat.
Sed quis ostium hoc [6] pulsavit? *ÆS.* [7] pater hercle est; perii! *MI.* [8] Æschine.
ÆS. [9] Quid huic hic negotii est? *MI.* tune his [10] pepulisti fores? [11] tacet.
Cur [12] hunc [13] aliquantisper non [14] ludo? [15] melius est.
Quandoquidem [16] hoc nunquam mihi ipse voluit [17] credere.
Nil mihi respondes? *ÆS.* non equidem [18] istas, [19] quod sciam.
MI. [20] Ita? nam mirabar, quid [21] hic [22] negotii esset tibi.

1 Quemadmodum. Exordium ex abrupto. Novum incutit metum Æschino pater faceto commento; ostendens alii viro nupturam Pamphilam. Tandem amoto ludo agere serio incipiens, filii animum gaudio explet, futurum promittens, ut illam ipse ducat uxorem. 2 Tu & filia: unde apparet Mitionem jam multa dixisse. 3 Alloquar. 4 Transacta hæc sint, sc. quod auctor his nuptiis factus sim, quod velim hodie apparari nuptias, eaque de re vobiscum omnia transegerim. 5 Ex me cognoscat. 6 Percussit? 7 Mitio pater adoptivus est hic intra domum. 8 Vocat eum. 9 Quod negotium habet Mitio pater meus in domo Sostratæ? Per indignationem hoc dicit. 10 Pulsasti, percussisti. Inde *pulso, as* Frequentativum. 11 Obmutuit Æschinus. Hæc secum dicit Mitio, cum non responderet Æschinus. Conscii ex improviso rogati, tacent, neque animum ad cogitandum instituere subito possunt. Unde proverbium. *Qui tacet, is reus est.* 12 Æschinum. 13 Aliquandiu. 14 Illudo faceto aliquo commento? Sic infra: *Obsecro, pater, num* ludis *tu nunc me?* 15 Ut a me ludatur, quam ut dimittatur. 16 Amorem filiæ Sostratæ. 17 Committere, secreto dicere ac detegere. 18 Sc. *fores populi.* 19 Quantum. Non est plane negantis. 20 Estne ita, ut ais, sc. te fores non pepulisse? Hæc dicuntur Ironice. 21 Ante fores. 22 Si non pepulisti.

1 Bru-

[1] Erubuit: [2] salva res est. *ÆS.* dic [3] sodes, pater.
Tibi vero quid [4] isthic est rei? *MI.* [5] nihil mihi quidem.
Amicus quidam me a foro [6] abduxit modo
Huc advocatum sibi. *ÆS.* [7] quid? *MI.* ego dicam tibi.
[8] Habitant hic quædam mulieres pauperculæ:
Opinor [9] eas non nosse te, & certo [10] scio:
Neque enim diu [11] huc [12] commigrarunt. *ÆS.* quid tum postea?
MI. Virgo est cum matre. *ÆS.* perge. *MI.* hæc virgo [13] orba est patre:
[14] Hic meus amicus [15] illi [16] genere est proximus:
[17] Huic leges cogunt nubere hanc. *ÆS.* [18] perii!
MI. [19] quid est?
ÆS. [20] Nihil: [21] recte: [22] perge. *MI.* [23] is [24] venit, ut secum [25] avehat:

1 Rubore est suffusus, in eo pudor est. Hæc secum ad spectatores dicit Mitio. 2 Nam rubor est virtutis color: & ita magnum est argumentum nondum perfricuisse frontem, & omnem depofuisse pudorem. 3 Si audes, & si tibi cordi est: & est Comicum verbum blandienti aptissimum, & jam familiariter loqui incipienti. 4 Apud Sostratam. 5 Scilicet, *est istic negotii*. 6 Deduxit paulo ante ad Sostratam intercessorem & mediatorem pro se, sc. ut omnia de nuptiis filiæ & ipsius transfigerentur mea intercessione. Nam *advocatus* dicitur, qui causam alicujus agit, & intercedit apud judicem: est enim *advocatus* omnis homo defendere alium paratus, etiamsi nihil dicat, agatque. 7 Cur, in qua re abduxit te advocatum sibi? 8 Morantur. Delusurus Æschinum Mitio, narratiunculam de abducenda per cognatum amica comminiscitur: in qua verisimilia immiscens, in summum metum injecit filium. 9 Mulieres. 10 Te non esse. 11 Athenas. 12 Ceperunt sedes. 13 Caret. *Orbus* dicitur qui aliqua re chara privatus est: ut parens dicitur liberis *orbus*, & contra liberi dicuntur *orbi* parente. 14 Qui me a foro abduxit huc advocatum sibi. 15 Virgini. 16 Cognatione. 17 Athenienses cogunt hanc puellam nuptui collocari huic amico meo, qui est genere proximus. Sic Phorm. 1. 2. *Lex est, ut orbæ, qui sine genere proximi, iis nubant; Et illas ducere eadem hæc lex jubet*. 18 Vox dolentis. 19 Quid mali est, quod sic periisse te dicas? 20 Nihil mali est. 21 Bene est, nedum male mihi sit. Hoc respondet Æschinus patri, ne ex auditis dolere videatur. 22 Loqui, quod cœpisti. 23 Amicus. 24 Athenas. 25 Tanquam uxorem.

Nam habitat [1] Mileti. *ÆS.* [2] hem! [3] virginem
ut ſecum avehat?
MI. Sic eſt. *ÆS.* [4] Miletum uſque obſecro? *MI.*
[5] ita. *ÆS.* [6] animo male eſt.
Quid [7] ipſæ? quid ajunt? *MI.* quid illas? [8] cen-
ſes? nihil [9] enim
[10] Commenta [11] mater eſt, [12] eſſe ex alio viro
Neſcio quo puerum natum, neque [13] eum nominat
[14] Priorem eſſe illum; non oportere [15] huic dari.
ÆS. [16] Eho, nonne [17] hæc juſta tibi videntur [18]
poſtea?
MI. [19] Non. *ÆS.* obſecro, [20] non? an illam hinc
[21] abducet pater?
MI. [22] Quidni illam abducat? *ÆS.* [23] factum a
vobis [24] duriter,
[25] Immiſericorditerque, atque etiam, ſi eſt, pater,
Dicendum [26] magis aperte. [27] illiberaliter.
MI. Quam ob rem? *ÆS.* rogas me? quid [28] illi
tandem creditis

1 In urbe Joniæ, quæ eſt Atheniensium colonia. 2 Dolentis eſt interjectio & vehementer commoti. 3 Sc. *dicis eum venisse?* 4 Sc. *vel ſecum avehere virginem?* Longinquitatem loci admiratur amator, cum tamen propinquiſſima eſſet ab Attica in Caria uſque & expeditiſſima. 5 Certum eſt. 6 Animo linquor, animus meus æger eſt dolore, quem ex ſermone patris concepi. Hoc ad ſpectatores converſus dicit, ita ut pater non audiat. 7 Mulieres, Mater & virgo. 8 Putas, ſcil. *poſſe dicere?* 9 Certe, ſc. *dicunt*, quod alicujus momenti ſit. Alii diſtinctionem ponunt poſt *nihil*: atque *Tò enim* pro *ſed* poſitum volunt, ut Phorm. 5, 9. 10 Excogitavit, finxit. 11 Soſtrata. 12 Ut ſe agnoſcat ſuamque cauſam Æſchinus. 13 Virum, ex quo natus eſt puer. 14 Commenta mater eſt, illum virum, ex quo natus eſt filius, eſſe præferendum, id. cui potius ſit collocanda puella. 15 Amico meo Mileſio. 16 Interjectio audientis quod optabat. Q. d. quid? cum hæc ex matre virginis audires, an non juſtior poſtea tibi cauſa hæc viſa eſt, quam amici illius tui, qui te advocatum ſibi huc adduxerat? 17 Quæ dixit Soſtrata, ſcil. illum, ex quo natus eſt puer, eſſe priorem & præferendum. 18 Audita cauſa. 19 Non videtur mihi juſta. 20 Dicis non videri illa tibi juſta? 21 Abſtrahet amicus tuus? 22 Cur non? 23 In hac cauſa. 24 Crudeliter, & mente inflexibile. 25 Sine miſericordia, & cum rigore. 26 Apertius, clarius. 27 Injuſte, inhoneſte, viris liberis indigne, Supra 3. 4. *ex illane familia tam* illiberale *facinus eſſe ortum?* 28 Mileſio.

Fore

Fore animi misere, qui illi [1] consuevit prius,
(Qui [2] infelix, haud scio, an [3] illam [4] misere nunc amat)
Cum hinc sibi videbit [5] præsens præsenti [6] eripi,
Abduci [7] ab oculis? [8] facinus indignum, pater!
MI. Qua ratione [9] istuc? quis [10] despondit? quis [11] dedit?
[12] Cui, quando nupsit? [13] auctor his rebus quis est?
Cur duxit [14] alienam? *ÆS.* an [15] sedere oportuit
Domi virginem [16] tam grandem, [17] dum cognatus hinc
[18] Illinc veniret, expectantem? [19] hæc, mi pater,
Te dicere æquum fuit, & [20] id defendere.
MI. [21] Ridicule: adversumne [22] illum [23] causam dicerem,
[24] Cui veneram advocatus? sed quid, Æschine,

1 Consuetudinem & conversationem habuit prius cum illa puella. Sic Phorm. 5, 5. *Cum ejus consuevit matre in Lemno clanculum.* Et Hecyr. 4, 1. *Nam si is posset ab ea sese derepente avellere, Quicum tot consuesset annos, non eum hominem ducerem, nec virum satis firmum gnatæ.* 2 Propter hanc surreptionem. 3 Cum qua consuevit. 4 Perdite, valde. 5 Ante oculos. 6 Auferri ab alieno. 7 A conspectu suo. 8 Quod facinus indignum est. Appositive. 9 Dicis; sc. esse indignum facinus. 10 Promisit illam ei adolescenti, quem tu defendis? Latenter ex obliquo perstringit Æschinum, qui sine patris consensu & auctoritate se nuptiis illaqueaverat. 11 Tradidit puellam huic adolescenti in manus? 12 Quando data est illa huic nuptui? 13 Quis præest seu præfuit his rebus faciendis, scilicet de nuptiis? 14 Eam quæ sibi non erat desponsata neque data, alterius matrimonio debitam, cum non esset genere proximus sive cognatus. 15 Conditionem expectare, non nubere. 16 Tantæ ætatis, quantæ est, idest, nubilem, maturam viro. Veteres enim *grandem* non ad corpus, sed tantum ad ætatem retulerunt jam pene adultam: quod si *natu* addatur, provectiorem ætatem significat, & jam pene senilem. Nunc tamen *grandem* pro magno ponimus. 17 Donec aliquis de cognatione veniret ex hac aut illa parte. 18 Aliunde. Sed jam designatus erat locus, unde expectaretur cognatus. *Huc* igitur malim, scil. Athenas *illinc*, sc. Mileto. 19 Quæ dixi. 20 Sc. eam retineret. 21 Sc. *dictum id est.* 22 Amicum. 23 Nove hoc dictum, cum hoc sit proprium reo, quando accusationibus respondere cogitur. 24 Ad cujus defensionem veneram intercessor futurus & defendere paratus?

[1] Nostra? aut [2] quid nobis cum [3] illis? abeamus: quid est?
[4] Quid [5] lacrumas? *ÆS.* pater, obsecro, ausculta. *MI.* Æschinus, [6] audivi omnia,
Et [7] scio, nam amo te: [8] quo magis, quæ agis, curæ [9] sunt mihi.
ÆS. Ita velim me [10] promerentem ames, [11] dum vivat, mi pater,
Ut me [12] hoc delictum [13] admisisse in me id mihi [14] vehementer dolet,
[15] Et me tui pudet. *MI.* [16] credo hercle; [17] nam ingenium novi tuum
Liberale; sed vereor, ne [18] indiligens nimium sies,
[19] In qua civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiasti, quam te [20] jus non fuerat tangere.
Jam [21] id peccatum primum magnum; [22] magnum, ac [23] humanum tamen;
[24] Fecere alii sæpe, [25] item boni; ac postquam [26] evenit, cedo.

1 Scilic. *id refert*? id est, quid hæc fama de puella ad nos spectat? 2 Sc. *negotii est*? 3 Mulieribus. 4 Propter quid, cur? 5 Fles! 6 Totum negotium est mihi cognitum, ac proinde detegere noli. Non vult pater filium torqueri in confitendo crimine suo. 7 Quomodo hæc sint acta. 8 Qua re, sc. quia te amo. 9 Ea. 10 Bene merentem, & dignum qui a te amer. 11 Quamdiu vivis, id est, per omnem vitam. Deprecatur culpam Æschinus. 12 De virginis stupro. *Delictum* proprie est, cum non fiunt, quæ fieri debent: a *delinquendo* dictum, quia is, qui peccat, *delinquit* officium suum. 13 Committendo recepisse in me. 14 Maximum adfert dolorem. 15 Et ita me ames, sicut pudore afficior, quod sum tibi causa pudoris, id est, tui causa, propter te quem offendi. Sic *pænitet me peccati*, scilicet causa, idest, quod peccaverim. 16 Te pudere & facti & mei. 17 Nam scio naturam tuam esse bonam & honestam. 18 Negligens in vita recte instituenda & formanda. 19 An utique oblitus es te Athenis vivere, ubi legibus vivitur. 20 Non licebat, οὐ θεμιτόν. 21 Vitiare virginem. 22 Scilicet *inquam*. 23 A fragilitate humana profectum. 24 Illud peccatum. 25 Similiter, itidem probi adolescentes ut tu es, idest, cives Attici, bonis parentibus nati, generosi. 26 Hoc factum est, id est vitiata puella.

Nun-

Nunquid [1] circumſpexti? aut nunquid tute [2] proſpexti tibi,
Quid fieret? [3] qua fieret? ſi te ipſum mihi puduit dicere,
[4] Qua reſciſcerem? [5] hæc dum dubitas, menſes [6] abierunt decem.
[7] Prodidiſti te, & [8] illam miſeram, & [9] gnatum, [10] quod quidem in te fuit.
Quid? credebas, [11] dormienti [12] hæc tibi [13] confecturos Deos?
Et ſine [14] tua opera illam in cubiculum [15] iri deductum domum?
Nolim [16] ceterarum rerum te ſocordem [17] eodem modo
[18] Bono animo es, duces uxorem hanc. *ÆS.* [19] hem! *MI.* bono animo es, inquam. *ÆS* pater,
Obſecro, num [20] ludis tu nunc me? *MI.* [21] ego te? quam ob rem? *ÆS.* neſcio.
Niſi, quia tam [22] miſere [23] hoc eſſe cupio verum, [24] eo [25] verior magis.
MI. Abi domum, ac Deos comprecare, [26] ut uxorem accerſas: abi.

1 Circumſpectando alicunde auxilium quæſiviſti tibi. 2 Providiſti. 3 Qua ratione, quomodo. 4 Per quos, vel qua ratione cognoſcerem, quod feceras. 5 De his, ideſt, dum non audes hæc mihi dicere, ac talia me celas. 6 Fluxerunt. Q. d. Interim eſt puer natus. 7 Perdidiſti, decepiſti. 8 Puellam. 9 Filium tuum jam natum. 10 Quantum. 11 Ceſſanti & non vigilanti in tuis negotiis. 12 Ubi tibi crimen ignoſceretur, & connubium tranſigeretur. 13 Curaturos, ad plenum facturos? Adhuc ejus negligentiam perſtringit Mitio. Otioſo enim Deus non favet: &, ut Cato apud Salluſtium inquit: *Non votis, neque ſupplicils muliebribus auxilia Deorum parantur: vigilando, agendo, bene conſulendo, proſpere omnia cedunt: ubi ſocordiæ atque ignaviæ te tradideris, nequicquam Deos implores; irati infeſtique ſunt.* 14 Tuo labore & induſtria. 15 Deducendam eſſe. 16 In aliis rebus negligentem & ignavum. Ita apud Tacitum *ſocordem futuri* legas. 3. Hiſt. 31. 17 Quo fuiſti in hoc negotio. 18 Habeas bonum animum. 19 Interjectio gaudentis. 20 Illudis, derides. 21 Scil. *luderem*? 22 Valde. 23 Me Pamphilam ducturum uxorem. 24 Ideo. 25 Sc. *verum non eſſe*. 26 Ut ſis felix in illo matrimonio.

ÆS. Quid? jamne uxorem? *MI.* jam. *ÆS.* [2] jam?
MI. jam [3] quantum potest. *ÆS.* Di me, pater,
Omnes [4] oderint, [5] ni magis te, quam [6] oculos nunc amo meos.
MI. [7] Quid? [8] quam illam? *ÆS.* [9] æque. *MI.* [10] perbenigne. *ÆS.* quid? ille ubi est [11] Milesius?
MI. [12] Abiit, [13] periit, [14] navem ascendit: sed cur [15] cessas? *ÆS.* abi pater:
[16] Tu potius Deos comprecare; nam tibi eos, certo scio,
[17] Quo vir melior multo es, quam ego sum [18] obtemperaturos magis.
MI. Ego eo intro, ut, quæ [19] opus sunt, parentur: [20] fac tu, ut dixi, si sapis.
ÆS. [21] Quid hoc negotî? hoc est [22] patrem esse, aut [23] hoc est [24] filium esse?
Si frater, aut [25] sodalis esset, [26] qui magis morem gereret?
[27] Hic non amandus? hiccine non [28] gestandus in sinu est? [29] hem!

1 *Accersam, ducam?* 2 Admirantis est. 3 Quam potest ocissime. 4 Odio habeant. 5 Nisi. 6 Quod enim quis unice charum habet, id *plus oculis suis amare* dicitur: oculorum enim sensus nobis charissimus est. Catul. *Ni te plus oculis meis amarem.* 7 Scil. *dicis?* 8 Amas me magis, quam Pamphilam? 9 Æqualiter te amo, atque Pamphilam. 10 Valde benigne, humanissime, sc. *loqueris*. Hor. Ep. 7. *Mirari secum tacitus; quid multa?* benigne, *Respondet.* 11 Vir de Mileto, qui eam ducendam venerat. 12 Discessit. 13 Quoniam is nullus fuerat. 14 Qua veheretur Miletum. 15 Moraris, nec mihi obsequeris abeundo ac Deus comprecando, ut uxorem accersas? 16 Meo loco. 17 Quanto. 18 Morem gesturos, exauditoros. 19 Necessaria ad nuptias. 20 Tu comprecare Deos. 21 Quid hoc sibi vult, quod pater mihi facit? Admiratur Æschinus benignitatem patris, & pariter laudat. 22 Uti severitate patris? 23 Quod ego facio, ita familiariter agendo cum patre. 24 Uti timore filiali, quo solet angi filii, apud parentes de vitiis responsuri. 25 Convictor, pari familiaritate utens esset pater meus. *Sodales* enim proprie dicuntur, qui ejusdem sunt collegii, aut certe, qui rerum leviorum, jucundiorumque inter se sunt participes. 26 Quomodo, qua ratione magis indulgeret mihi, quam indulgeat? 27 Talis pater non est amore dignus? 28 Immodico favore amplectendus est? A' φιλοσοργία matrum in liberos infantes, proverbium natum. 29 Interjectio admirantis, vel timentis offendere.

1 Ita-

[1] Itaque [2] adeo magnam mihi [3] injecit sua [4] commoditate [5] curam,
Ne forte [6] imprudens faciam, quod [7] nolit: [8] sciens cavebo.
Sed cesso ire intro, [9] ne mora meis nuptiis egomet sim?

1 Hoc dicit Æschinus, sibi nunc imprimis curæ foret, ut pro tantis beneficiis & summa indulgentia patri contra referat gratiam obsequio cultuque. 2 Valde. 3 Incussit, intulit. 4 Bonitate ac clementia. 5 Sollicitudinem. 6 Per imprudentiam. 7 Sc. *me facere*. 8 Attendens providebo, ne quid faciam, quod nolit. 9 Ne ego ipse impediam nuptias meas?

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

[1] Defessus sum [2] ambulando: [3] ut, Syre, te [4] cum tua
[5] Monstratione [6] magnus perdat Jupiter.
[7] Perreptavi [8] usque [9] omne oppidum, ad portam, ad [10] lacum:
[11] Quo non? neque [12] fabrica ulla erat, neque [13] fratrem [14] homo
Vidisse se ajebat quisquam. Nunc vero [15] domi.
[16] Certum obsidere est [17] usque, donec [18] redierit.

1 Demea ambulando fatigatus, de Syro quæritur, quod non aperte satis commonstraverit locum, ubi frater esset Mitio. 2 Dum quæro fratrem meum. Anhelans, solus hæc secum loquitur. 3 Utinam. Imprecantis est. 4 Particula ista, *cum*, indignationi exprimendæ servit, ut in Eun. 1. *hinc, quo dignus es*, cum *donis tuis tam lepidis*. 5 Iniquissima scil. & falsissima. 6 Supremus. 7 Lento passu incessi, quia senex. *Reptare* enim significat tarde incedere, seu lento passu ambulare, ut faciunt senes, amplius progredi non valentes: tardus enim incessus non perambulatio, sed perreptatio dici debet. Hoc igitur verbo exprimit senilem in gradiendo moram & imbecillitatem. Sic Hor. l. 1. Sat. 5. *Millia tum pransi tria* repsimus. Vide quæ nos ibidem. 8 Continue. 9 Totam urbem, scil. Athenas. 10 Quem mihi monstraverat Syrus. 11 In quem locum urbis non perreptavi? Q. d. Ubique fui, nullus est locus, quem non perscrutatus sum. 12 Officina fabri. Amandarat enim Demeam Syrus ad fabricam, quæ nulla erat; supra Sc. 2. hujus Act. 13 Mitionem. 14 Interrogatus a me. 15 In domo fratris. 16 Decrevi, constitutum est sedere tanquam in aliqua obsidione. 17 Continue. 18 Frater Mitio.

ACTUS IV. SCENA VII.

MITIO, DEMEA.

MI. [1] IBo, [2] illis dicam nullam esse in [3] nobis [4] moram.
DE. Sed [5] eccum ipsum; te jam dudum quæro, Mitio.
MI. [6] Quidnam? *DE.* fero alia flagitia [7] ad te ingentia
[8] Boni illius adolescentis. [9] *MI.* ecce autem. *DE.* [10] nova,
[11] Capitalia. *MI.* [12] ohe! [13] jam. *DE.* [14] ah! nescis [15] qui [16] vir siet. *MI.* scio.
DE. O stulte! tu [17] de psaltria me somnias
[18] Agere; [19] hoc peccatum [20] in virginem est civem. *MI.* scio.
DE. [21] Ohe! [22] scis, & [23] patere? *MI.* quidni patiar? *DE.* dic mihi,
Non [24] clamas? non [25] insanis? *MI.* [26] non: [27] malim quidem.
DE. Puer [28] natus est. *MI.* [29] Dii bene vortant.
DE. [30] virgo nihil habet.

1 Demea de vitio virgini oblato & nuptiis rescifcit: is fingitur jam tumultuari, sed postca placatur. 2 Sostratæ & filiæ ejus Pamphilæ. 3 Me & filio. 4 De nuptiis, id est, dicam nuptias jam debere fieri. 5 Fratrem Mitionem. 6 Cur quæsivisti me? 7 Tanquam ad auctorem. 8 Ironia. Q. d. pessimi, flagitiosissimi illius Æschini. 9 Ecce autem hominem querulum nostrum fratrem Demeam, s. rursus queri incipit. 10 Recentia, qualia nemo hactenus audivit, scil. *fere flagitia*. 11. Propter quæ dignus sit capite puniri. 12 Interjectio fastidientis. 13 Satis dixisti, sussi it, desine nunc ista loqui. 14 Interjectio dolentis. 15 Qualis. 16 Æschinus. 17 Quæ fuit rapta a lenone. 18 Loqui. 19 De quo jam loquor. 20 Contra virginem civem Atticam; ac propterea grave & capitale per leges. 21 Interjectio irascentis. 22 Illud scil. flagitium fecisse filium? 23 Toleras? 24 Indignaris? 25 Præ indignatione. 26 Sc. *clamo*. 27 Scil. illud flagitium non esse factum: sed quoniam quod factum est, infectum fieri nequit, æquo animo fero, in quam sententiam, hanc orationem prosequitur v. 20. 28 Ex Pamphila. 29 Bene feliciterque eveniat. 30 Pamphila est pauper.

MI.

MI. [1] Audivi. *DE.* & ducenda [2] indotata est?
MI. [3] scilicet.
DE. Quid nunc [4] futurum est? *MI.* [5] id [6] enim, [7] quod res ipsa fert:
[8] Illinc [9] huc [10] transferetur [11] virgo. *DE.* [12] o Jupiter
[13] Istoccine pacto oportet? *MI.* quid faciam amplius?
DE. [14] Quid facias? si non [15] ipsa re tibi [16] istuc [17] dolet,
[18] Simulare certe est hominis. *MI.* [19] quin jam virginem
Despondi: [20] res composita est: [21] fiunt nuptiæ:
[22] Dempsi metum omnem: [23] hæc magis sunt hominis. *DE.* ceterum
Placet tibi [24] factum Mitio? *MI.* [25] non, si queam
Mutare: nunc, cum non [26] queo, [27] æquo animo fero.
[28] *Ita vita est hominum, [29] quasi, cum ludas [30] tesseris;*
[31] *Si illud, quod maxime opus est [32] jactu, non cadit,*
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.

1 Nihil habere. 2 Sine dote. 3 Certe est ducenda indotata. Adverbium affirmandi est. 4 De hac re. 5 Futurum est. 6 Certe. 7 Quod fieri debet. 8 Ex dibus Sostratæ matris. 9 In ædes meas. 10 Traducetur. 11 Pamphila, quæ etiam cum viro fuit. Virgil. Ecl. 6. *Ah virgo infelix!* de Pasiphae. Eadem ratione *puellam* vocat Gellius *virginem*, quæ recens peperit, l. 12. c. 1. 12 Irascentis exclamatio. 13 An oportet fieri nuptias isto modo quem dicis, etiam sine dote? 14 Scil. *rogas?* 15 Ipso effectu, in veritate. 16 Factum filii, vel nuptias fieri indotatas. 17 Est tibi dolori. 18 Saltem spectat ad hominem probum, & decens est fingere dolorem ad correctionem filii. 19 Imo vero tanquam socer futurus filio meo Æschino petivi illam filiam. 20 Negotium de conjugio est transactum, confectum. 21 Parantur. 22 Quia factum est mea voluntate. 23 Hæc (sc. ut nuptiæ fiant, cum res sit composita) magis decent hominem, idest, viro digniora sunt, quam illa, quæ dixisti, *simulare certe est hominis.* 24 Quod vitiavit virginem civem? 25 Placet mihi. 26 Possum mutare. 27 Patienter tolero, neque me ob id excruciandum duco. Nam *levius fit patientia, Quicquid corrigere est nefas.* Horat. 28 Talis, ejusmodi. 29 Tanquam. 30 Talis. 31 Q. d. Ita est vita hominum, ut emendes id, quod accidit, consilio & industria, quasi cum ludas tesseris, si jam tesseræ illud, quod maxime opus est, non cadit, ita est ludus, sive necesse est, ut corrigas arte, quod forte cecidit: 32 In ludo tesserarum.

DE. [1] Corrector! [2] nempe tua arte viginti minæ
Pro Pſaltria periere: quæ, [3] quantum poteſt,
[4] Aliquo abjicienda eſt; [5] ſi non pretio, at gratiis.
MI. [6] Neque eſt, neque illam ſane [7] ſtudeo vendere.
DE. Quid igitur [8] facies? *MI.* domi erit. *DE.* [9] pro Divum fidem!
[10] Meretrix, & [11] materfamilias una in domo!
MI. Cur non? *DE.* [12] ſanumne te credis eſſe?
MI. equidem [13] arbitror.
DE. [14] Ita me Dii ament, [15] ut video ego tuam ineptiam:
[16] Facturum credo, ut habeas [17] quicum [18] cantites.
MI. [19] Cur non? *DE.* & nova [20] nupta [21] eadem hæc diſcet? *MI.* [22] ſcilicet.
DE. Tu inter [23] eas [24] reſtim ductans [25] ſaltabis.
MI. [26] probe. *DE.* [27] probe?
MI. Et [28] tu nobiſcum una, ſi [29] opus ſit. *DE.* hei mihi!

1 Dicis corrigendum eſſe arte, quod accidit, qualis corrector tu es, & emendator illius, in quo eſt erratum. Q. d. Tu es inſignis corrector. Hoc dicit Ironice ridendo eum. 2 Certe tuo conſilio & tua correctione ducenti coronati perditi ſunt pro Pſaltria: quia fruſtra empta eſt, cum ille aliam ducat. 3 Quam celerrime. 4 In aliquem locum detrudenda, ejicienda eſt. 5 Si non abjici ac poſſit revendi alicui, qui det pretium, quo conſtitit, ſaltem ſine pretio aliquo abjicienda eſt. 6 Aliquo abjicienda. 7 Laboro, volo. 8 Cum Pſaltria, ſi neque vis abjicere, neque vendere. 9 Imploro opem Divorum! Tragica exclamatio propter indignitatem rei. 10. Pſaltria. 11 Pamphila, uxor honeſta. Se. *erit*. 12 Sanæ mentis. 13 Me eſſe ſanum & præditum ratione, 14 Jurantis & affirmantis eſt. Poſtquam apertis conviciis non poteſt ad iracundiam concitare, joco aggreditur. 15 Prout, quantum. 16 Habiturum te eam domi. 17 Cum qua. 18 Frequenter canas amatoria cantica & meretricia, more juvenum, cum jam ſis ſenex. 19 Haberem aliquam, quicum canerem? 20 Pamphila. 21 Quæ fient a Pſaltria. 22 Certe diſcet hæc eadem. Adverbium affirmandi. 23 Novam nuptam ſive nurum, & Pſaltriam. 24 Tu qui in choreis præſultor & moderator eris, funem duces, quem alii, eodem fune apprehenſo, te præeuntem ſequentur. Ex eodem genere eſt illa Metaph. apud Cic. in Ep. *Familiam ducere*, pro principem eſſe & auctorem alicujus ſectæ. *Reſtim ductare*, idem videretur eſſe quod κόρδακα ἕλκειν Ariſtophanis, id eſt, manibus nexis in orbem ſaltare. 25 Tripudiabis, choreas duces. 26 Pulchre id faciam. 27 Se. *ait*? 28 Se. *ſaltabit*. 29 Aliquo ſaltatore.

Non

Non te [1] hæc pudent? *MI.* [2] jam vero omitte, Demea,
Tuam iſtanc iracundiam, atque ita, uti decet,
[3] Hilarem ac [4] lubentem [5] fac te [6] gnati in nuptiis:
Ego [7] hos [8] conveniam; [9] poſt huc redeo. *DE.* o Jupiter!
[10] Hancine vitam! [11] hoſcine mores! [12] hanc dementiam!
Uxor [13] ſine dote veniet: [14] intus Pſaltria eſt:
[15] Domus ſumptuoſa: [16] adoleſcens luxu perditus:
[17] Senex delirans: ipſa, [18] ſi [19] cupiat, [20] Salus
[21] Servare prorſus non poteſt [22] hanc familiam.

1 Horum pudet? Ubi *pudent* perſonale eſt verbum, a *pudeo es*, habetque accuſativum poſt ſe, ut, *hoc pudet me*, id. affert mihi pudorem. 2 Poſtquam & diſputatum luſum ſatis eſſet, vultum ſerio, ſed comi, Mitio Demeam, ut tandem omiſſa iracundia, vultum animumque tempori ac nuptiis filii convenientem caperet, exhortatur. Sed digreſſo Mitione, adhuc ringitur. 3 Hilarem. Dicitur enim *hilarus, a, um*, & *hilaris, es* ita ut ſit ſecundæ & tertiæ declinationis. 4 Facilem, & benevolum. 5 Exhibe, præbe. 6 Filii Æſchini. 7 Filium, Scſtratam & ſponſam. 8 Alloquar. 9 Poſtea. 10 An decet talem vitam agi vel duci! 11 Sc. *decet eſſe*! 12 Eſſe convenit, ut neſciant, quid ſit faciendum! 13 Paupercula. 14 In domo Mitionis. 15 Familia, id. homines de familia ſunt multa conſumentes, & immoderate ſumptus facientes. 16 Æſchinus ipſe eſt corruptus libidine & laſcivia. 17 Mitio eſt deſipiens, & a recta lira, id. a recto tramite recedens. *Lirare* enim dicuntur agricolæ, cum crate dentata, vel tabula aratro annexa, quaſi liræ teſtudine operiunt ſemina. Primo autem terra aratur, quod dicunt proſcindere; deinde ſecunda aratione excitatæ grandiores glebæ franguntur, quod vocant effringere: tertia aratione, jacto ſemine, boves *lirare* dicuntur, id. cum tabulis & vomere ſimul, & ſatum frumentum operiunt in porcis & ſulcant in foſſas, quo pluvia aqua dilabatur. Ab hac *lira* primo *deliratio* dicta eſt, cum quis non recte ſulco tegendo ſemen inſerebat. Deinde per Metaphoram ad inſaniam hoc vocabulum translatum eſt: unde & *deliri*, inſani dicuntur; & *delirare*, inſanire. 18 Etiamſi. Epiphonema Hyperbolicum eſt, quo ſumma deſperatio notatur. 19 Scil. *ſervare*. 20 Dea ſalutis: quemadmodum *Concordia*, *Victoria*, *Pax*, &c. Unde *Salutaris porta* Romæ appellata eſt, ab hujus Deæ æde, quæ ei proxima fuit. Colebatur autem Salus a Romanis non aliter ac a Græcis ὑγεία: cujus ædes a C. Junio Bubulco Cenſore locata fuit. Nam eam Conſul bello Samnitum vovit, mox idem Dictator eam dedicavit, & hæc a Fabio Pictore depicta eſſe creditur. Liv. l. 9. 1. decad. 21 Conſervare incolumem. 22 Quæ eſt corruptiſſimis moribus.

ACTUS V. SCENA I.

SYRUS, DEMEA.

SY. [1] ÆDepol, [2] Syrisce, te [3] curasti [4] molliter,
[5] Lauteque [6] munus administrasti tuum.
[7] Abi. Sed postquam intus sum omnium [8] rerum satur,
[9] Prodeambulare [10] huc libitum est. *DE.* illud [11] sis [12] vide
[13] Exemplum disciplinæ. *SY.* ecce autem hic adest
[14] Senex noster: quid fit? [15] quid tu es tristis? *DE.* [16] oh scelus!
SY. [17] Ohe! [18] jam tu verba [19] fundes [20] hic sapientia?
DE. [21] Tun'? [22] si meus esses. *SY.* [23] dis quidem esses, Demea,
Ac tuam rem constabilisses. *DE.* [24] exemplum omnibus

1 Exit probe potus Syrus multum exultans, laute se ac opipare cœnatum esse: hunc Demea ob temulentiam objurgat. 2 *Syriscum* se appellat diminutiva forma, blandiendi caussa. 3 Tractasti te. 4 Delicate. 5 Splendide. 6 Officium, edendo quicquid esset lautum, & cyathos sorbillando. 7 *Abi* verbum vel sibi, vel alteri (ut ait Donatus) cum laude blandientis: nam sic dicunt, qui compotes sunt votorum omnium. Supra: *Laudo, Ctesipho, patrissas*: abi: *virum te judico*. 8 Ferculorum repletus, id est, satis edi & bibi. 9 Longius expatiari, quasi *porro*, id est longe, *deambulare*. Sic *producere, proferre, prodire*, eadem figura dicuntur. 10 Ante fores. 11 Si vis. 12 Consideret aliquis. 13 Syrum, quem quasi exemplum, eo quod senior jam sit, imitari debeant ceteri conservi. α'ν ί'φ μαριν significat in totum jacere disciplinam. 14 Demea. 15 Apta est ebrio interrogatio. 16 O scelerate serve. 17 Interjectio ridentis. 18 Jam tu copiose hic loqueris ac proferes sapientem orationem? Nam *verba fundere*, est copiose loqui. Cic. *Antipater ille Sidonius solitus est versus Hexametros, aliosque variis modis atque numeris* fundere *ex tempore*. 19 Al. *fundis*. 20 Apud servum ebrium. 21 Scelerate, tu ne hæc facias? 22 Sc. *servus*, id est, si esses sub imperio meo, curarem ut esses exempli loco omnibus. 23 Dives esses, & res tua familiaris bene administraretur & augeretur, si tuus essem servus. Ebrius multa de rei familiaris administratione per suam industriam promittit. 24 Documentum omnibus aliis servis, ne inebriarentur. Et persequitur sermonem Demea, quem inceperat.

Cura-

Curarem ut esses. *ST.* [1] quamobrem? quid feci?
DE. rogas?
In ipsa [2] turba, atque in [3] peccato maximo,
[4] Quod vix sedatum satis est, potasti [5] scelus,
[6] Quasi re bene gesta. *ST.* sane [7] nollem huc exitum.

1 Velles in me statuere exemplum. 2 Turbatione. 3 Raptione Citharistriæ. 4 Quod peccatum nondum pacatum, compositum est. 5 Scelerate. 6 Quasi res bene se habuisset, nec fuisset crimen admissum, ut fuit. *Rem gerere* veteres dicebant proprie, cum hostibus confligere, eosque fundere, insignemque aliquam victoriam ex iis referre. Horat. Rem gerere, *& captos ostendere civibus hostes*, *Attingit solium Jovis*, *& cælestia tentat*. 7 Vellem me non exivisse huc ad prodeambulandum; quoniam a Demea non objurgatus fuissem.

ACTUS V. SCENA II.

DROMO, SYRUS, DEMEA.

DR. [1] HEus, Syre, rogat te Ctesipho, ut [2] redeas. *ST.* [3] abi.
DE. Quid Ctesiphonem hic [4] narrat? *ST.* nihil. [5] *DE.* [5] eho, [6] carnifex,
Est Ctesipho [7] intus? *ST.* [8] non est. *DE.* Cur [9] hic [10] nominat?
ST. Est alius [11] quidam [12] parasitaster [13] parvulus,
[14] Nostin'? *DE.* jam [15] scibo. *ST.* quid agis? quo abis? *DE.* [17] mitte me.

1 Vocantis est. Exitu parasiti cujusdam Ctesipho Demeæ proditur. Syrus Demeam ab ingressu avertere conatur: sed frustra. 2 Ad se, unde ebrius venisti. *Arcanum demens detegit ebrietas*: quod versutus Syrus diu celarat, prodit Dromo ebrius. 3 Vade in malam rem, in malam crucem. Hoc modeste dicit Syrus, indignatus quod nominasset Ctesiphonem coram patre per imprudentiam. 4 Nominat? 5 Indignantis. 6 Tortor, qui me excrucias, & mori me denique cogis tua improbitate. 7 In ædibus Mitionis apud Psaltriam? 8 Sc. *intus*. 9 Dromo. 10 Nominavit? 11 Hoc nomine Ctesipho. 12 Imitator parasitorum. 13 Per quod ostendit, τὸ *parasitaster* non esse Diminutivum, sed potius Imitativum. 14 Cognoscisne esse alium tali nomine? 15 Sciam, sit ne intus, nec ne. 16 Dehortantis. 17 Dimitte me. Impediebat enim eum, ne iret.

SY. [1] Noli, inquam. *DE.* [2] non manum abstines, [3] mastigia?
An tibi jam mavis cerebrum [4] dispergam hic? *SY.* [5] abiit.
Ædepol [6] commissatorem haud sane commodum,
Præsertim Ctesiphoni: quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ [7] silescunt turbæ, interea in angulum
Aliquo abeam, atque [8] edormiscam hoc [9] villi: sic agam.

1 Sc. *intrare*. 2 Non amoves manum a me impediendo? 3 Improbe serve, verbero, ut qui dignus sis verberibus. *Mastigia* enim est servus, qui aut flagris cæditur, aut certe iisdem cædi dignus est: a μάστιξ, *flagrum*. 4 Ut diffundam, frangam ictu hujus baculi, quem teneo. Al. *dispergi*. 5 Senex evasit mihi e manibus: & hoc dicit tristi vultu. 6 Convivam ingratum, importunum, scilicet *habebunt*. 7 Pacantur turbationes, quæ statim futuræ sunt. 8 Dormiendo, per somnum decoquam. 9 Vinulum, paululum vini, quod bibi nimium. *Villum* enim Diminutivum est a *vinum*.

ACTUS V. SCENA III.

MITIO, DEMEA.

[1] *MI.* Parata a nobis [2] sunt, ut dixti, Sostrata, [3] Ubi vis: quisnam [4] a me [5] pepulit tam graviter fores?
DE. [6] Hei mihi! quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?
[7] O cælum! o terra! o maria [8] Neptuni! *MI.* [9] hem tibi.

1 Quæ sc. requiruntur ad nuptias. Cognito Ctesiphonis amore, Demea exclamat, & Mitionem objurgat, ut liberorum corruptelam: per quem placatur tandem & Æschino & Ctesiphoni. 2 Omnia. Sunt verba discedentis. 3 Quando volueris, sc. huc venire cum filia tua. Aposiopesis, audito pulsu ædium suarum. 4 E domo mea exiens. Vide supra 4. 4. 25. 5 Pulsavit, percussit? 6 Præ dolore nimio exclamat. 7 Omnia accusat iracundus. Et hoc est, quod ait Horat. in Arte Poetica: *Interdum tamen & vocem Comœdia tollit, iratusque Chremes tumido delitigat ore.* 8 Quibus præest Neptunus, Saturni & Opis filius, cui in orbis totius divisione maris regnum obtigit. Dictus autem est *Neptunus* vel a *nando*, ut Ciceroni placet, vel (ut Varro existimat) a *nubendo*, quod mare terras *nubat*, id. tegat. 9 Ecce tibi hominem, o spectator. Supra 4. 6. *Ecce autem*.

Resci-

Rescivit [1] omnem rem : [2] id nunc [3] clamat : [4] ilicet,
[5] Paratæ lites : [6] succurrendum est ; *DE.* [7] eccum [8] adest
[9] Communis [10] corruptela nostrum liberum.
MI. Tandem reprime iracundiam, atque [11] ad te redi.
DE. [12] Repressi, [13] redii, [14] mitto maledicta omnia :
[15] Rem ipsam putemus : [16] dictum hoc inter nos fuit,
Ex te [17] adeo est [18] ortum, ne tu curares [19] meum,
Neve [20] ego [21] tuum : [22] responde. *MI.* [23] factum est, [24] non nego.
DE. Cur nunc apud te [25] potat ? cur recipis meum ?
Cur emis amicam, Mitio ? nam [26] qui minus
Mihi idem jus æquum est esse, quod mecum est tibi ?
[27] Quando ego [28] tuum non curo, ne cura [29] meum.
MI. Non æquum dicis, non : nam vetus [30] verbum hoc quidem est,
Communia esse amicorum inter se omnia.

1 Totum negotium de emptione Psaltriæ & amore Ctesiphonis. 2 Propter id. 3 Indignatur. 4 Ire licet. Desperantis hic est & perturbati. 5 Jurgia erunt parata mihi. 6 In tempore, ut possim eum placare. 7 Ecce eum. 8 Mitio. 9 Qui tam suum, quam meum filium corrupit sua indulgentia. 10 Corruptio nostrorum liberorum. 11 Irati enim exierunt de potestate, id. de consilio, de ratione, de mente. Unde P. Syrus : *Homo extra corpus est suum, cum irascitur ; Et iratus cum ad se redit, sibi tum irascitur.* 12 Compescui iracundiam. Quam subita mutatio ! qui modo præ iracundia tantopere exclamaverat, qui fratri contumelias dixerat, nunc ad unam ejus vocem, qua iracundiam reprimere, atque ad se redire monebatur, mitescit. 13 Ad me, id est, placatus sum. 14 Omitto. 15 Rei ipsius inter nos pactæ computemus, sive expendamus rationes. 16 Nos ita convenimus. 17 Præterea. 18 Hoc pactum processit. 19 Filium Ctesiphonem. 20 Curarem. 21 Filium tuum Æschinum. 22 Mihi. 23 Quod dicis. Concessio est. 24 Ita esse factum. 25 Bibit in tuis ædibus filius meus, si non curas meum. 26 Quare non liceret mihi eodem jure uti, quo tu uteris, cum caussa sit æqualis ? Tu habes jus in meum filium, æquum est me habere tantum juris in tuum filium. 27 Quandoquidem, quoniam. 28 Filium Æschinum. 29 Filium Ctesiphonem. 30 Proverbium.

DE.

DE. [1] Facete: nunc demum [2] istæc nata oratio est.

MI. Ausculta paucis, nisi [3] molestum est, Demea:

Principio, si id te [4] mordet, sumptum filii

Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites:

Tu illos [5] duos olim [6] pro re tolerabas tua.

[7] Quod satis [8] putabas tua bona [9] ambobus fore,

Et me [10] tum uxorem credidisti [11] scilicet

Ducturum; eandem illam [12] rationem antiquam obtine:

[13] Conserva; [14] quære, [15] parce: fac [16] quam plurimum

Illis [17] relinquas: [18] gloriam tu istam obtine:

[19] Mea, quæ [20] præter spem evenere, [21] utantur sine:

[22] De summa nihil [23] decedet: quod [24] hinc [25] accesserit,

Id [26] de lucro putato esse: [27] omnia si hæc voles

In animo [28] verè cogitare, Demea,

Et [29] mihi, & [30] tibi, & [31] illis [32] dempseris molestiam

1 Lepide quidem hoc nunc dixisti, sed tunc cum mecum pactum de filiis nostris curandis inibas, de hoc ne cogitaras quidem; mirum itaque, si tibi sic sapientia crescat in horas. 2 Istud proverbium exortum, excogitatum est, sc. communia esse amicorum inter se omnia. 3 Si tibi placet. 4 Affligit, offendit. Sic Eun. 3. 1. *Denique tu par pari referto; quod eam remordeat.* 5 Filios tuos. 6 Secundum facultates tuas alebas & sustentabas. 7 Quia. 8 Sufficientia. 9 Filiis tuis Æschino & Ctesiphoni. 10 Cum essent tui liberi. 11 Certe. 12 Considerationem illam, quam prius habebas, serva. 13 Omnia tua acquisita custodi. 14 Collige, acquire nova. 15 Omnibus utere modice. 16 Bonorum. 17 Ut relinquas post mortem tuam. 18 Laudem de ditandis filiis. 19 Meis bonis. Archaismus. 20 Nam cum putares me uxorem ducturum, non expectabas a me bona pro filiis tuis. 21 Permitte ut hi filii tui utantur. 22 De patrimonio. 23 Diminuetur. 24 Ex meis bonis. 25 Liberis tuis addetur ex bonis meis. 26 Pro lucro habeto: cum ante putares nihil esse accessurum illis. 27 Jam dicta, & de te officio meo. 28 Recte expendere, considerare. 29 Quia non audiam illas querelas. 30 Quia excrucias te illis cogitationibus. 31 Filiis tuis. 32 Demea. Enallage modi.

DE.

DE. [1] Mitto rem:conſuetudinem ipſorum:*MI.*[2] mane:
[3] Scio: [4] iſtuc ibam: [5] multa in homine, Demea,
[6] Signa inſunt, ex quibus [7] conjectura facile fit,
Duo cum [8] idem faciunt, ſæpe ut poſſis dicere,
Hoc licet [9] impune facere [10] huic, [11] illi non [12] licet:
Non quod diſſimilis [13] res ſit, ſed quod [14] is, qui
[15] facit:
[16] Quæ ego eſſe in [17] illis [18] video, [19] ut confidam fore ita,
[20] Ut volumus. Video ſapere, [21] intelligere, [22] in
loco
[23] Vereri, [24] inter ſe amare: ſcire [25] eſt liberum
Ingenium atque animum: quovis illos tu die
[26] Reducas. At [27] enim metuas, [28] ne ab re ſint
tamen

1 Omitto de pecunia, quam filii noſtri prodigunt, queri, fortunæ bona nihil moror: ſed loquor ſeu defleo malam ipſorum converſationem ac depravatos mores. 2 Interrumpit Mitio ſermonem Demeæ, dicens: tace, noli pergere in eo, quod incepiſti dicere. 3 Intelligo, quid velis dicere. 4 Volebam iſtud dicere, quod te velle dicere intelligo. 5 Homini intelligenti facile eſt de vita & moribus adoleſcentium æſtimare animum ipſorum & ingenium: adeo etiam, cum duo idem facere videntur, dicat tamen peritus rerum æſtimator, *hoc licet impune &c.* 6 Indicia. 7 Conjectatio futuræ probitatis. 8 Eandem actionem. 9 Sine punitione & reprehenſione. 10 Alteri, qui ſc. liberali ingenio præditus eſt, nec facile corrumpi poteſt. 11 Qui per naturæ improbitatem obſequio abutitur. 12 Sc. *facere hoc impune.* 13 Quæ fit ab eis. 14 Diſſimili ingenio ſit. 15 Ea. 16 Signa prædicta inhærentia homini, ex quibus mores futuri poſſunt conjectari. 17 Filiis tuis, ſc. Æſchino & Cteſiphone. 18 Sentio 19 Ut certiſſime credam vel ſperem eos noſtris votis in poſterum ſuis probatis moribus reſponſuros. 20 Quales eos optamus. 21 Intelligentes eſſe filios, quid faciant in rem ſuam. Enumerat ſigna. 22 Ubi eſt opus & opportunum. 23 Timere, αἰδεῖσθαι. 24 Mutuo amore ſe proſequi. 25 Licet vel datur intelligere, id. facile ex iis quæ in his duobus adoleſcentibus inſunt, ſignis cognoſcas, indolem eorum eſſe liberalem & honeſtam, ob quam nonnihil ipſis indulgere liceat. 26 Revocare poſſis in bonam vitæ viam illos filios, quandocunque libuerit tibi eos revocare: non enim in malis pertinaces ſunt. 27 Certe poſſis metuere. Occupatio, qua occurrit argumento, quod Demea objicere poterat, nempe interim perire rem familiarem, dum eis convivia & amores conceduntur. 28 Quod negligentiores ſint in patrimonio conſervando, ſed rem familiarem imminuant, eique minus ſtudeant: quia potant, amant & olent unguenta.

[1] Omissiores paulo: o noster Demea,
[2] Ad omnia alia [3] ætate sapimus [4] rectius:
Solum unum hoc [5] *vitium adfert senectus* [6] *hominibus*,
[7] *Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est:*
[8] Quod illos sat ætas acuet. *DE.* [9] ne nimium modo
Bonæ tuæ istæ nos [10] rationes, Mitio,
Et tuus iste animus æquus [11] subvertat. *MI.* tace,
[12] Non fiet: [13] mitte jam istæc: [14] da te hodie mihi:
[15] Exporrigere frontem. *DE.* [16] scilicet, ita tempus fert:
Faciendum est: ceterum rus cras cum [17] filio
[18] Cum prima luce ibo [19] hinc. *MI.* imo de nocte [20] censeo:
Hodie modo hilarem te [21] face. *DE.* & istam [22] psaltriam
[23] Una [24] illuc mecum [25] hinc abstraham. *MI.* [25] pugnaveris:

1 Negligentes nimis. Sic Heaut. 5. 2. *Ubi te animo vidi esse* omisso, &c. 2 Præterquam ad avaritiam. 3 Per ætatem nostram. Nam tempus multam & variam doctrinam parat. *Non omnia grandior ætas, Quæ fugiamus, habet: seris venit usus ab annis*. 4 Melius. 5 Avaritiæ. 6 Senio confectis. 7 Diligentiores & magis anxii ad divitias comparandas nos omnes, senes sumus, quam æquum est. 8 Ad quod, ad quam rem, sc. ut sint attentiores ad rem, id est, quod illos senectus docebit. 9 Vide modo, ne bonæ istæ tuæ rationes, & iste animus tuus æquus nimium nos subvertat. 10 Argumenta, quæ adduxisti pro excusatione. 11 Perdat penitus. Al. *subvertant*. 12 Tale quiddam. 13 Omitte jam ista, quæ tu times. 14 Accomoda te voluntati meæ hodie, & morem geras mihi. 15 Explica frontem, quam contraxisti in rugas præ tristitia, id est, hilaris esto. *Frons* enim tristitiæ, hilaritatis, clementiæ & severitatis indicium: Hic *frons* accipitur pro animi nostri affectu, quem ex fronte perspicimus. Inde *frontem exporrigere*, vel *explicare* dicimur, cum hilarescimus; *contrahere*, cum ringimur, id est, ubi quid molestum est. *Frontem perfricare*, est pudorem deponere. 16 Certe, ut video, tempus nuptiarum filii postulat ita, ut scilicet frontem exporrigam. 17 Ctesiphone. 18 Cum primum illuxerit. 19 Ex tuis ædibus. 20 Ut eas etiam noctu, dummodo hunc lætum transigamus. 21 Exhibe. 22 Cantatricem. 23 Cum filio. 24 Rus. 25 Ex hac urbe abducam invitam. 26 Rem magnam feceris, viceris.

1 Eo

[1] Eo prorsus pacto illi alligaris filium.
[2] Modo facito, ut [3] illam [4] serves. *DE.* ego [5] istuc videro: atque
[6] Illi [7] favillæ plena fumi ac [8] pollinis
[9] Coquendo [10] sit [11] saxo, & [12] molendo: [13] præter hæc,
[14] Meridie ipso, faciam, ut [15] stipulam colligat:
[16] Tam excoctam reddam atque atram, quam carbo est. *MI.* placet.
Nunc mihi videre sapere; atque equidem filium,
[17] Tum, etiamsi nolit, [18] cogas, cum [19] illa una [20] cubet.
DE. Derides? [21] fortunatus, qui isto [22] animo sies:
Ego sentio. *MI.* ah! [23] pergisne? *DE.* jam [24] desino.
MI. I ergo intro, & [25] cui rei est, ei rei hilarem hunc [26] sumamus diem.

1 Eo modo, sc. abducendo tecum Psaltriam, alligabis omnino filium illi Psaltriæ, id. sine Psaltria esse non poterit. Alii *illi* exponunt illic, sc. ruri. 2 Tantummodo. 3 Psaltriam. 4 Ne sc. in urbem revertatur. 5 Curabo hoc ut illam servem. 6 Filio Ctesiphoni. 7 Scintillæ extinctæ & desertæ ab igne: sic dictæ, quod ignem tectum foveant. 8 Farinæ tenuis & minutæ, quæ volitat ex mola, cum molitur: qua farinula molitores, & pistores sunt toti obruti & candidati. 9 Quia perpetuo debet esse in culina. 10 Psaltria. 11 Faciam. 12 Pinsendo, frangendo fruges mola. 13 Quod debeat coquere & molere. 14 Quasi in ipso fervore & æstu Solis: quo tempore Sol est vehementior. 15 Culmum segetum. *Stipula* enim est calamus frumenti, ut tritici, hordei, farris & similium. 16 Tantum a Sole desiccatam atque nigram sive calore Solis exustam efficiam, quantum carbo est excoctus atque ater. Differt *carbo* a *pruna*, quod *carbo* nominatur, cum extincta fuerit pruna: *pruna* autem dicitur, quandiu illa ardet. Est autem hic suppliciorum meditatio, quibus ulcisci statuimus eos, qui nos læserint, quod dolorem non parum levat 17. Cum tam atram reddideris Psaltriam. 18 Cogere deberes. 19 Psaltria. 20 Scil. *ut*. 21 In hoc felix videris, quod miseriarum sensu careas: ego vero sentiam. 22 In ferendis malis. 23 In tuis jurgiis? 24 Irasci. 25 Cui rei licet sumere, scilic. lætitiæ & gaudio nuptiali. 26 Impendamus, consumamus: unde & *sumptum* dicimus pecuniam, quæ consumenda est.

ACTUS

ACTUS V. SCENA IV.

DEMEA.

[1] *Nunquam ita* [2] *quisquam* [3] *bene subducta ratione ad* [4] *vitam fuit,*
[5] *Quin* [6] *res,* [7] *ætas,* [8] *usus, semper aliquid* [9] *apportet* [10] *novi,*
Aliquid [11] *moneat: ut illa, quæ te scire credas,* [12] *nescias,*
Et quæ tibi [13] *putaris* [14] *prima,* [15] *in experiundo repudies.*
[16] Quod [17] mihi evenit nunc. Nam ego vitam [18] duram, [19] quam vixi [20] usque adhuc,
[21] Prope jam decurso spatio, mitto: [22] id quamobrem? [23] re ipsa repperi,
[24] *Facilitate nihil esse homini melius, neque* [25] *clementia:* [26] id

1 Nunquam ita quisquam tam prudenter vitam suam instituit. Demea cum videat, non probari vulgo severitatem in liberos, diversam institutionis viam meditatur: atque ex duro & agresti studet fieri benignus. 2 Aliquis. 3 Considerata recte vivendi vita. Metaphora a calculatoribus. 4 Instituendam, id est, ad vivendum. 5 Quod non. 6 Experientia. 7 Ætatis conditio, tempus. 8 Exercitatio in modo vivendi. 9 Adferat. 10 Quod prius erat ignotum. 11 Animos cognoscendi & proficiendi cupidos. 12 Intelligas te nescivisse ante. Unde P. Syrus: *Discipulus est prioris posterior dies.* 13 Antea esse. 14 Præcipua, optima, priore loco petenda. 15 In probando ea rejicias. Q. d. Nemo unquam tam exacte & prudenter vitam suam instituit, qui non usu & experientia factus prudentior nonnihil suum vitæ institutum mutet & corrigat. 16 Nescire, quæ credebam me scire, & repudiare, quæ prima mihi putabam. 17 Qui sum senex; *vel,* qui bene subduxeram rationem ad vitam. 18 *Laboriosam,* asperam. 19 Vitam. 20 Huc usque, hactenus, in hunc præsentem diem. 21 Fere jam traducto cursu vitæ meæ, id est, in extrema fere senectute, omitto, muto. Metaphora est a cursoribus, qui in spatio currunt ad certas metas. 22 Si quis me interroget, quare faciam id, id est omittam pristinam vivendi rationem? 23 Experientia ipsa deprehendi, scilicet *respondebo.* 24 Bonitate, comitate. 25 Benignitate, iræ absentia, ut ita dicam. *Facilis est,* cujus ira cito placatur; *clemens,* qui non irascitur. 26 Facilitate nihil esse homini melius, neque clementia.

Esse

Esse verum, [1] ex me, atque ex fratre cuivis facile est noscere.
Vitam [2] ille suam semper [3] egit in [4] otio, in [5] conviviis:
[6] Clemens, [7] placidus, [8] nulli lædere os, [9] arridere omnibus,
[10] Sibi vixit, sibi [11] sumptum fecit: omnes bene [12] dicunt, amant.
[13] Ego ille [14] agrestis, [15] sævus, [16] tristis, [17] parcus, [18] truculentus, [19] tenax,
[20] Duxi uxorem: [21] quam [22] ibi miseriam [23] vidi! [24] nati filii,
Alia cura: [25] porro autem, [26] illis dum [27] studeo ut [28] quam plurimum
Facerem, [29] contrivi in [30] quærendo vitam, atque ætatem meam:
Nunc, [31] exacta ætate, hoc [32] fructi pro [33] labore ab [34] iis [35] fero,
[36] Odium: [37] ille alter sine labore [38] patria potitur commoda:

1 Ex consideratione & comparatione mei, & fratris Mitionis. 2 Frater meus Mitio. 3 Traduxit, transegit. 4 Tranquillitate ac pace absque sollicitudine, id. semper fuit animo læto & hilari. 5 Sodalitatibus. 6 Mansuetus egit vitam. 7 Pacificus. 8 Nullum præsentem offendere. Cum enim aliquis præsens molestia sermonis afficitur, tunc *os*, id est, facies seu vultus offenditur ac læditur, nam statim os ejus rubore perfundi cernimus. 9 Risu suo omnibus benignitatem suam seu favorem ostendere. 10 Suo more, suo arbitratu vixit frater. 11 Sumptuosus fuit. 12 Loquuntur de eo. 13 Demea. 14 Inurbanus sermone & incultus. 15 Crudelis. 16 Mœstus, severus. 17 In sumptibus faciendis. 18 Terribilis ipso aspectu. *Tristis* enim dicitur animo, *truculentus* vultu. 19 Nimis tenens ea, quæ largiri deberem & mihi & aliis. 20 Cum frater cælebs vixerit. 21 Quantam. 22 In conjugio. 23 Sensi, expertus sum. 24 Nam nati sunt mihi duo filii, Ctesipho & Æschinus, qui sunt mihi alia sollicitudo, præter uxorem, cujus cura marito præcipua est. 25 Post omnes illas molestias. 26 Filiis meis. 27 Laboro, operam do. 28 Scilicet *bonorum*, id est, quamplurimas divitias accumularem, relinquerem. 29 Consumpsi. 30 Acquirendo illis divitias. 31 Decurso spatio, ætate mea finita. 32 Pro *fructus*, id est, hunc fructum. Archaismus 33 Meo. 34 Filiis meis. 35 Reporto, aufero. 36 Sc. odium: quia me odio prosequuntur. 37 Frater meus Mitio. 38 Patris commodis fruitur, id est, fructibus seu delectationibus, quibus frui solent felices patres in suis liberis. Archaismus.

[1] Illum amant: me fugitant: [2] illi [3] credunt [4] consilia omnia:
Illum diligunt: apud illum sunt [5] ambo: ego [6] desertus sum:
[7] Illum, ut vivat, optant: meam autem mortem expectant [8] scilicet.
Ita [9] eos, meo labore [10] eductos maximo, [11] hic [12] fecit suos
[13] Paulo sumptu: miseriam omnem ego [14] capio, [15] hic potitur gaudia.
[16] Age, age, jam experiamur porro [17] contra, & quid ego possiem
[18] Blande dicere, aut [19] benigne facere, [20] quando [21] huc [22] provocat.
[23] Ego quoque a [24] meis me amari & [25] magni pendi postulo.
Si [26] id [27] fit dando atque obsequendo, non [28] posteriores [29] feram:
[31] Deerit:id mea minime [32] refert,qui sum natu maximus.

1 Filii mei amant Mitionem: enumerat autem illa commoda, quibus potitur Mitio. 2 Mitioni. 3 Committunt. 4 Arcana, decreta, deliberationes suas. 5 Æschinus & Ctesipho. 6 Derelictus ab illis tanquam contemptui habitus. 7 Precantur illi, scilicet Mitioni longiorem vitam. Modus dicendi veterum est. 8 Scire licet, id est, ut apparet. 9 Filios meos. 10 A parvulo educatos, nutritos. 11 Frater Mitio. 12 Ut habeant illum pro patre. 13 Parva impensa. 14 Ex liberis. 15 Frater Mitio fruitur gaudiis, ex benevolentia filiorum procedentibus. 16 Adhortatur Demea se ipsum ad imitandum mores fratris benignos. 17 Vicissim, contra illam vitam, quam vixi. 18 Leniter, amabiliter. 19 Mansuete, id est, ut sim munificus erga liberos. 20 Quandoquidem. 21 Ad hoc experiendum, scilicet quid ego possim blande dicere, aut benigne facere. 22 Incitat me frater. 23 Qui sustinui tantos labores. Confer Plauti Asinariam 1, 1. *Omnes parentes*, &c. 24 Filiis. 25 Magni æstimari. 26 Ut amer & magni pendar. 27 Efficitur largiendo illis ac morem gerendo, indulgendo. 28 Sc. *partes*. Est enim Metaphora sumpta a partibus histrionum in fabula: inter quos *primas agunt*, qui maximam fabulæ partem sustinent: *secundas tertias*, qui illis sunt inferiores. 29 Non vincar a Mitione dando atque obsequendo, sed in ea re primus ero, non posterioris munere fungens. 31 Si deerit mihi facultas & potestas; vel non satis erit mihi, quia res mea diminuetur nimium dando & obsequendo. 32 An mihi multæ sint opes an paucæ, eo quod sim natu maximus, adeoque vitæ meæ spatium prope decursum sit, atque ita paucissimis egeam: sed juniores maneat, quæ metuenda sit, egestas.

ACTUS V. SCENA V.

SYRUS, DEMEA.

SY. [1] HEus Demea, rogat [2] frater, ne abeas longius. *DE.* [3] Quis homo? [4] o Syre noster, salve: quid fit? quid agitur?
SY. [5] Recte. *DE.* [6] optime est: [7] jam nunc hæc [8] tria primum addidi
[9] Præter naturam, [10] o noster! quid fit? quid agitur?
[11] Servum haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. *SY.* [12] gratiam habeo. *DE.* atqui, Syre,
[13] Hoc [14] verum est, & ipsa re [15] experiere [16] propediem.

1 Blandientis vox. Demea Syro præter naturam adulatur, & contra ingenium suum blandus esse conatur. 2 Sc. tuus Mitio. 3 Sc. *est, qui me vocat?* Respicientis vox est. 4 Cic. 2. de Orat. *Qui neque natura, neque arte lepidi sunt, prudenter tacent: aut non loquuntur, nisi necessario. Aliqui dum faceti esse student, inepti, ridiculi, aut etiam molesti fiunt.* 5 Scilicet *agitur.* 6 Audio hæc libenter. 7 Hoc submisse & apud se dicit. 8 Vocabula, verba, quæ sequuntur. 9 Contra consuetudinem meam, nam semper antehac fui severus. 10 Hæc sunt tria illa verba, quæ dixit Demea præter naturam: *o noster*, est primum verbum: *quid fit*, est secundum: *quid agitur*, tertium. Mimesis. 11 Servum haud improbum, minime malum, sed æquum, justum ac bonum te præstas atque exhibes, & tibi benefaciam bono animo. 12 Pro illo tuo officio, quod ita me commendas, & polliceris mihi operam tuam. *Habere gratiam*, fit animo: *Agere gratias*, fit verbis. 13 Quod jam dixi, scil. me benefacturum esse tibi. 14 Facturus sum, verum erit: ne itaque existimes me dicere mendacium. 14 Me officiosum esse. 15 Cito ταχέως brevi tempore, quasi jam prope sit dies.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA, DEMEA.

GE. [1] HEra, ego huc ad [2] hos [3] proviso, [4] quam mox virginem

1 Pergit Demea adulando comis videri, dicens; o Domina mea Sostrata, mater puellæ nupturæ, &c. 2 Mitionem & Æschinum. 3 Procedo, eo ad videndum. Hic Geta in foribus stans, intus existentem heram alloquitur. 4 Quam cito, quam statim, id est, quando virginem accersituri sint, ut Sc. nuptiæ fiant. Sic Eun. 4.7 THR. *Sed eccam Thaidem ipsam video.* GN. quam mox *irruimus*, &c.

Accer-

Accersant: sed eccum Demeam: [1] salvus fies.
DE. [2] Oh! [3] qui vocare? *GE.* [4] Geta. *DE.* Geta, [5] hominem maximi
Pretii esse te hodie judicavi animo meo:
Nam is [6] mihi est profecto servus [7] spectatus satis
[8] Cui dominus curæ est, ita uti [9] tibi sensi, Geta:
Et tibi [10] ob eam rem, si quid usus [11] venerit,
Lubens bene [12] faxim; [13] meditor esse affabilis,
Et bene [14] procedit. *GE.* bonus es, [15] cum hæc existimas.
DE. [16] Paulatim [17] plebem [18] primulum facio [19] meam.

1 Salve. 2 Hac interjectione utimur ubi ex intervallo notos videmus. 3 Quomodo, quo nomine. 4 Scilicet *vocor*. 5 Hodie judicavi secundum animi mei sententiam te esse hominem plurimi æstimandum. Ridicula morositatis fuga, & affabilitatis affectatio: ubi dominus servulo, grandior minori blanditur. Sed, *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt*. Horat. 6 Quantum ad judicium meum pertinet. 7 Fidelis, probatus, [illegible]. 8 Servo, id. qui diligenter agit rem domini, sive præsente, sive absente eo. 9 Scilic. dominum *tuum esse curæ*. 10 Propter eam causam, quia es fidelis & spectatus servus. 11 Acciderit, in quo possim tibi prodesse. 12 Faciam. 13 Conor, studeo esse sermone suavis & benignus, quasi facilis, quem possit unusquisque *affari*, id est, alloqui. Hæc ad spectatores conversus. 14 Succedit ipsa meditatio, ut quotidie efficiar magis amabilis. Sibi gratulatur suam morum humanitatem. 15 Quoniam hæc, quæ de me dixisti, judicas, ἀπογαβάνης. 16 Sensim. Et hæc ad spectatores. 17 Servos. Q. d. A servis & plebe initium sumo: mox ab his rudimentis & experimentis ad dominum, ascendam. 18 Nunc primum, vel imprimis, τὸ πρότον. 19 Mihi faventem. Nam plebs mansuetis favere solet, & austeris adversari.

ACTUS V. SCENA VII.

ÆSCHINUS, DEMEA, SYRUS. GETA.

ÆS. [1] Occidunt me equidem, dum nimis [2] sanctas nuptias

1 Summa molestia afficiunt me, nimis cruciant certe hi, scilicet Mitio & pater Demea. 2 Magnificas, splendide ac religiosa pompa apparatas, in quibus nihil cæremoniarum negligitur.

Stu-

Student [1] facere: in [2] apparando [3] consumunt [4] diem.
DE. Quid agitur, Æschine? *ÆS.* [5] hem! pater mi, tu [6] hic [7] eras!
DE. [8] Tuus hercle [9] vero & [10] animo, & [11] natura pater,
[12] Qui te plus quam oculos hosce; sed cur non domum
Uxorem accersis? *ÆS.* [13] cupio: verum [14] hoc mihi moræ est,
[15] Tibicina, & [16] Hymenæum qui cantet. *DE.* [17]che,
[18] Vin' tu [19] huic seni [20] auscultare? *ÆS.* [21] quid?
DE. [22] missa hæc fac.
[23] Hymenæum, [24] turbam, [25] lampadas, [26] tibicinas:
Atque hanc [27] in horto [28] maceriam jube [29] dirui,
[30] Quantum potest, [31] hac transfer, [32] unam fac domum:
[33] Transduce & [34] matrem, & [35] familiam omnem [36] ad nos. *ÆS.* [37] placet,

1 Celebrare. 2 Præparandis nuptiis cum magno apparatu. 3 Conterunt, traducunt. 4 Integrum, vel solum. 5 Interjectio deprehensi & insperantis alterius adventum. 6 Cum prædicta loquerer & quererer apud me. 7 Aderas? 8 Sc. *ego sum*. 9 Certe, sane. Affirmantis est. 10 Affectione paterna. 11 Generatione, quod non est in Mitione. 12 Scil. *amo*. Sic supra 4. 5. *Di me, pater, omnes oderint, ni magis te, quam oculos nunc amo meos*. 13 Sc. *accersere domum uxorem*. 14 Hoc me impedit. 15 Mulier tibia canere solita in nuptiis. 16 Ille Musicus, qui canat carmen nuptiale, Epithalamium, hymnum virginalium nuptiarum. Hymenæus Liberi & Veneris filius fuit, Deus nuptiarum præses, qui primus certas nuptias instituisse dicitur; ideo per laudem cantatur in virginalibus nuptiis ob hujusmodi meritum. 17 Interjectio movens seu captans attentionem. 18 Visne? 19 Mihi Demeæ, qui sum senex. 20 Obedire? 21 In quo vis me auscultare tibi? 22 Omitte illam pompam, de qua dicam. 23 Hymnum nuptialem qui canat. 24 Multitudinem convivarum. 25 Lucernas, faces nuptiales, seu tædas; quinque enim faces a pueris novæ nuptæ, dum domum deduceretur, præferebantur. 26 Mulieres tibia canendi peritas. 27 Stantem in horto olitorio, ubi nascuntur herbæ, quibus vescimur. 28 Hunc parietem constantem ex lapidibus sine calce. 29 Dejici. 30 Quam celerrime fieri potest. 31 Scil. via, id est, per hanc maceriam traduc ad nos sponsam tuam. 32 Diruendos muros, intersecantes domos vestras, effice ut sit tanquam una domus, ita ut eatur de domo in domum, ac si esset una domus. 33 Traduc, transporta. 34 Sostratam. 35 Omnes servos. 36 Ad ædes nostras. 37 Quod dicis vel suades.

Pater [1]lepidissime. *DE.* [2] euge, jam [3]lepidus [4]vocor.
[5] Fratri ædes fient perviæ; [6] turbam domum
Adducet, sumptum [7] admittet: [8] multa: quid
[9] mea?
Ego [10] lepidus [11] ineo gratiam: jube nunc jam
Dinumeret [12] illi [13] Babylo [14] viginti minas.
Syre, cessas [15] ire, ac [16] facere? *SY.* quid [17]
ergo? *DE.* [18] dirue:
[19] Tu, [20] illas, abi, & [21] traduce. *GE.* Dii tibi, Demea,
[22] Bene faxint, cum te [23] video [24] nostræ familiæ
Tam ex animo [25] factum velle. *DE.* [26] dignos arbitror.
[27] Tu [28] quid ais? *ÆS.* [29] sic opinor. *DE.* multo [30] rectius est,

1 Suavissime. 2 Interjectio gaudentis. 3 Suavis sermone & jucundus. 4 A filio meo. Hæc autem dicit non Æschino, sed vel apud se, vel Syro servo, irridens adolescentis animum. 5 Domus fiet fratri transitu facilis, destructa sc. maceria. 6 Æschinus ducet multitudinem fæminarum in domum. 7 Adjunget, idest, faciet multos sumptus & longe majores solito. 8 Alia fient incommoda. 9 Sc. *interest*, *refert*? Nam hæc omnia fient sumptus ejus. 10 Suavis pater. 11 Amicos mihi comparo, habent mihi gratiam. Nam *inire gratiam alicujus*, est conciliare sibi alicujus amicitiam. 12 Æschino. 13 Hæc verba fuerunt Mitionis (odiose nunc a Demea, ei velut insultante, repetita) quibus ille aliquando, in sumptum nimis facile, a fœneratore, cui Babylo nomen fuerit, viginti minas Æschino annumerari jusserat. Id ergo dicit Demea, hoc verbo dehinc sæpius opus fore, ubi traducta hac omni familia, damno non levi auctus Mitio, graves admiserit sumptus. Q.d. Mitio viginti minis ad fidicinæ emptionem datis, gratiam Æschini & Ctesiphonis sibi comparavit: ego autem hac mea comitate illos ad me retraxi; periit ergo ipsi suus sumptus, ego enim jam lepidus vocor, ego lepidus ineo gratiam: atque hinc insultatio: Dinumeret nunc illi Babylo viginti minas. 14 Ducentos coronatos. 15 Ad diruendam maceriam. 16 Quod jussi, scil. diruere maceriam? 17 Sc. *facerem*? 18 Disjice maceriam. 19 Geta. 20 Matrem & familiam omnem. 21 Transfer ad nos. 22 Benefaciant. 23 Intelligo. 24 Sostratæ, & filiæ ejus, & ceteris de familia. 25 Bene cupere, commodis ejus studere. 26 Vos omnes esse dignos, quibus talia fiant, scil. ut maceria diruatur, & familia ad nos traducatur. 27 Æschine. 28 Qu. d. Nonne illa familia est digna, cui tali modo consulatur? 29 Esse dignos, quibus hæc contingant beneficia. 30 Melius est, scilicet, maceriam dirui, & illac traduci uxorem.

Quam

Quam illam [1] puerperam nunc duci [2] huc per [3] viam

[4] Ægrotam. ÆS. nihil enim vidi [5] melius, mi pater.

DE. [6] Sic soleo: sed eccum, Mitio egreditur foras.

1 Non multo ante partu liberatam. 2 Ad nos. 3 Plateam. 4 Propter partum. 5 Hoc tuo judicio. 6 Sc. *suadere bene*. Formula applaudendi sibi, ut supra aliquoties; nec sine κρωνέιᾳ tamen, quasi vero ædes, suas in filiorum gratiam diruere sit solitus.

ACTUS V. SCENA VIII.

MITIO, DEMEA, ÆSCHINUS.

MI. [1] JUbet [2] frater? ubi is [3] est? tu jubes [4] hoc, Demea?

DE. Ego [5] vero [6] jubeo, & [7] hac re, & [8] aliis omnibus

[9] Quam maxime unam facere nos [10] hanc familiam,

[11] Colere, adjuvare, [12] adjungere. ÆS. [13] ita quæso, pater.

MI. [14] Haud aliter censeo. DE. imo hercle ita [15] nobis [16] decet.

[17] Primum [18] hujus [19] uxoris est mater. [20] quid postea?

1 Maceriam dirui in horto? Videtur Mitio interdixisse servis, ne Maceriam diruerent, & quæsivisse, quisnam iis auctor esset illius diruendæ, respondisse servos, *Jubet hoc frater tuus*. Mitioni suadetur in hac Scena, ut uxorem ducat Sostratam: ac vix tandem persuadetur, & Demea præter naturam facilis esse studet. 2 Demea. 3 Ut interrogem, an verum sit. 4 Maceriam dirui? 5 Certe. 6 Volo, cupio diruatur maceria. 7 Diruptione maceriæ. 8 Sc. *rebus*. 9 Quantum fieri potest. 10 Sostratæ & filiæ. 11 Amare, honorare. Sic supra: *Et nos coluit maxime*. 12 Per affinitatem conjungere ac devincire. 13 Ut fiat, idest, ut sit una familia. 14 Ego etiam subscribo vestræ sententiæ. 15 Pro ἡμῖν πρέπει Græcismus. Supra 3, 5. *ut vobis decet*. 16 Facere, ut fiat una familia. 17 Primo hujus uxor habet matrem. Vel sic: *Ego jubeo nos unam facere hanc familiam*, &c. *primum quod hujus uxoris est mater proba & modesta*. 18 Æschini. 19 Pamphilus. 20 In quem finem dicis ista? quid ex eo vis concludere.

DE. Proba & modesta. *MI.* ita ajunt. *DE.* [1] natu grandior.
MI. [2] Scio. *DE.* parere jam diu [3] hæc [4] per annos non potest:
Nec, qui eam [5] respiciat, [6] quisquam est: [7] sola est. *MI.* quam [8] hic rem agit?
DE. [9] Hanc te æquum est ducere, [10] & te operam, ut fiat, dare.
MI. [11] Me ducere autem? *DE.* [12] te. *MI.* me? *DE.* te, inquam. *MI.* [13] ineptis. *DE.* [14] si tu sis homo.
[15] Hic faciet. *ÆS.* [16] mi pater. *MI.* quid tu autem [17] huic, asine, [18] auscultas? *DE.* nihil [19] agis:
Fieri aliter non potest. *MI.* [20] deliras. *ÆS.* sine, te [21] exorem, mi pater.
MI. Insanis? [22] aufer. *DE.* [23] age, [24] da veniam filio. *MI.* satis [25] sanus es?
Ego novus [26] maritus anno [27] demum quinto & sexagesimo
Fiam, atque [28] anum decrepitam ducam? [29] idne estis auctores mihi?

1 Annosa est mater uxoris hujus. 2 Esse natu grandiorem. 3 Sostrata. 4 Propter ætatem. 5 Adjuvet, tueatur, quia est anus. 6 Scil. *homo*. 7 Deserta. 8 Demea. 9 Sostratam. 10 Et oportet te, Æschine, laborare, ut pater meus adoptivus ducat eam uxorem. 11 Sc. *æquum est*. Repudiantis vox. 12 Sc. *æquum est*. 13 Inepte loqueris. 14 Si Æschine, hominis virtus in te sit, si te dignum facere studeas, efficies & persuadere juvabis, ut hic faciat. Æschinum enim alloquitur. 15 Mitio ducere Sostratam, socrum tuam, uxorem. 16 Blanditur ei. Q. d. obtempera petitis. 17 Demeæ patri tuo naturali. 18 Obtemperas, aures præbes? 19 Proficis. 20 Decipis. 21 Ut vincam persuasione mea, scilicet ut uxorem ducas. 22 Scilicet *te*, idest, abi; vel, *aufer*, scil. *manum*, orans enim patrem manu prensabat Æschinus. 24 Hortantis Adverbium. 25 Præsta illi hoc beneficium, concede quod petit, sine, te exorari a filio. 25 Mentis compos? 26 Nuptus, sponsus. 27 Tandem. 28 Vetulam ultimæ senectutis capiam in uxorem? 29 An vos estis mihi suasores, id est, an suadetis mihi hoc, scil. ut ducam anum decrepitam? Eleganter autem dicitur: *Sum tibi auctor ut hoc facias*, id est, suadeo seu consulo tibi ut hoc facias.

ÆS.

ÆS. [1] Fac: [2] promisi ego [3] illis. *MI.* [4] promisti autem? [5] de te largitor puer.

DE. [6] Age, [7] quid? si [8] quid te majus oret? *MI.* quasi [9] hoc non sit maximum.

DE. [10] Da veniam. *ÆS.* [11] ne gravare. *DE.* fac, [12] promitte. *MI.* [13] non omittis?

ÆS. [14] Non, nisi te [15] exorem. *MI.* [16] vis hæc quidem est. *DE.* age, age, [17] prolixe Mitio.

MI. Etsi [18] hoc [19] pravum, [20] ineptum, [21] absurdum, atque [22] alienum a [23] vita mea
Videtur; si vos tantopere [24] istuc vultis, fiat. *ÆS.* [25] bene facis;
Merito te amo. *DE.* [26] verum quid? quid ego dicam? hoc cum fit, quod volo.
[27] Quid nunc quod restat? Hegio cognatus [28] his est proximus,

1 Duc eam uxorem. 2 Pollicitus sum antea te facturum, & ducturum matrem uxorem. 3 Sostratæ, & Hegioni, & filiæ. 4 Promisisti illis id de me? Syncope. 5 Tu adhuc imprudens & pauca expertus, fac promissiones & largitiones tuas de tuo, & non de meo. 6 Corripientis hic est. 7 Sc. *faceres*, vel *diceres*? 8 Si filius Æschinus petat a te aliquid majus? 9 Ducere anum decrepitam. 10 Fac, concede, quod petit filius 11 Ne tibi sit grave ac molestum id facere: *vel* ne te difficilem & inexorabilem præstes in hac re. Nam *gravem se præbet*, qui id facile non præstat in beneficio, quod potest. 12 Te ducturum eam uxorem. 13 Sc. *me*? Manu enim prensum tenebat Æschinus, ut supra dictum est. 14 Scilic. *omittam*. 15 Orando a te impetrem ut ducas uxorem. 16 Hæc efflagitatio certe est coacta impulsio. Hæc phrasis quasi proverbialis fuisse videtur apud veteres, cum violentius tractarentur. Plaut. *Vis hæc quidem hercle est, & trahi, & tradi simul*. 17 Benigne, large, sc. *promitte*. Cic. Ep. 7.5. *Neque minus ei* prolixe *de tua voluntate promisi*. *Prolixus* ex *pro* & *laxus* compositum est. 18 Ducere anum decrepitam. 19 Non rectum; quia sum homo senio confectus. 20 Stultum. 21 Inconveniens, indignum auditu. *Absurdum* enim dicitur, a quo, tanquam indigno quod audiatur, avertimus aures ut surdi. 22 Abhorrens. 23 Quam semper vixi cœlibem. 24 Ut ducam uxorem. 25 Quod ducas uxorem. 26 Verum quid ego amplius faciendum proponam? Quandoquidem omnia, quæ volui & proposui, facta sunt. Verba sunt Demeæ secum loquentis, & meditantis sibi novam comitatis laudem, Mitioni aliam exercendæ liberalitatis materiam: unde mox de Hegione in mentem venit. 27 Quid nunc restat faciendum, quod faciendum proponam? Restat Hegio scilicet. 28 Sostratæ & filiæ Pamphilæ uxori sui filii.

[1] Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere [2] illi decet.

MI. [3] Quid facere? *DE.* [4] agelli est hic [5] sub urbe [6] paulum, quod [7] locitas foras:

[8] Huic [9] demus, [10] qui fruatur. *MI.* paulum [11] id autem? *DE.* [12] si [13] multum fiet,

Faciundum est: [14] pro patre huic est: bonus [15] est: [16] noster est; [17] recte datur.

[18] Postremo nunc meum illud verbum facio, [19] quod tu Mitio,

Bene & sapienter dixti dudum: *Vitium commune omnium est*,

[20] *Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus*: [21] hanc maculam nos decet

[22] Effugere: [23] dictum est vere, & re ipsa [24] fieri oportet, Mitio.

MI. [25] Quid istic? [26] dabitur, quandoquidem [27] hic vult. *ÆS.* [28] mi pater.

1 Propinquus propter nuptias, nam uxoris cognati marito affines sunt. 2 Hegioni. 3 Bene nos illi decet? 4 Prædioli. 5 Suburbani. Plaut. *Est ager* sub urbe *hic nobis*; *eum dabo dotem sorori*. 6 Parum. 7 Per usum pretio concedis nescio cui alieno & foris posito. Locum autem posuit pro persona. 8 Hegioni pauperi. 9 Hunc agellum. 10 Ut, vel quo fruatur, id est, fructum ex eo percipiat, non ut proprietatem habeat. 11 Sc. *est*? 12 Etiamsi. 13 Agelli esset. 14 Hegio est Phamphilæ nurui nostræ, Sostratæ filiæ, loco patris, quantum ad affectionem. 15 Hegio. 16 Nobis affinitate vel amicitia junctus. 17 Juste, merito collocatur apud talem virum beneficium, cum bonus sit, & noster. 18 Denique nunc libet uti illa adversum te, uti mihi dudum eam objecisti. Unde mox velut insultans Mitioni subjicit Demea, *Suo sibi gladio hunc jugulo*. Al. *non*. Q. d. Non volo id in me quadrare, ut dicar *ad rem in senecta attentior*. Atqui hactenus quidem Demea culpam hanc non satis a se amovet, cum non de se largiatur, sed ad largiendum tantummodo Mitionem adhortetur. Prius ergo placet magis. 19 Verbum. 20 Quod plus æquo incumbentes & inhiantes pecuniæ congerendæ & rei familiari augendæ in senectute sumus. 21 Hanc labem sive ignominiam cupiditatis, seu avaritiæ. 22 Vitare: ne videamur nimis ad rem attenti esse: *Turpe est doctori*; *cum culpa redarguit ipsum*. 23 A te. 24 A te quoque. 25 Hoc dicit, videns se victum propriis verbis. 26 Ille agellus dabitur Hegioni. 27 Demea. 28 Sc. fac, quod suadet Demea, da fruendum Hegioni hunc agellum. Blandientis est dictum & applaudentis.

DE. Nunc tu mihi [1] germanus es pariter corpore & animo. *MI.* gaudeo.

DE. [2] Suo sibi gladio hunc jugulo.

1 Frater uterinus. 2 Occido, neco fratrem Mitionem ense proprio sibi, id est, suis ipsum verbis convinco aliquem contra se locutum, & in verba, sibi noxia, erupisse, vel quando suis se verbis prodidit, recte *suo sibi se gladio jugulari* dicitur, ubi τὸ *sibi* redundat per Pleonasmum. Est autem Metaphora translata ab his, qui in pugna suis ipsorum telis aliquoties confodiuntur. Hannibal apud Livium, suis se artibus perire conqueritur.

ACTUS V. SCENA IX.

SYRUS, DEMEA, MITIO, ÆSCHINUS.

SY. [1] Factum est, quod jussisti, Demea.
DE. [2] Frugi homo es: ego ædepol, hodie [4] mea quidem sententia
Judico, Syrum fieri æquum liberum. *MI.* [5] istum liberum?
Quodnam ob [6] factum? *DE.* [7] multa. *SY.* o noster Demea, ædepol vir [8] bonus es.
Ego [9] istos [10] vobis [11] usque a pueris [12] curavi ambos sedulo,
[13] Docui, monui, bene præcepi semper, quæ potui, omnia.

1 Maceria diruta est. Hortatu Demeæ Syrus cum uxore libertate donatur, & filiis ambobus optatæ uxores conceduntur. Causam etiam Mitioni refert Demea, cur tam repente mores mutaverit. 2 Modestus. *Frugi* autem est omnis generis, & indeclinabile. 3 Ne differatur res. 4 Meo certe judicio, mea opinione judico justum esse, Syrum servum hodie manumitti ac libertate donari. 5 Sc. *fieri æquum judicas?* 6 Bene factum. Q. d. Quæ est causa manumissionis? Donatus: *jure: ascribi enim causas manumissionis in jure formula est.* Ita supra in Andr. I. I. II. & 12. *feci e servo ut esses libertus mihi, Propterea quod serviebas liberaliter.* Unde & *pretium* v. seq. appellatur libertas, ob merita scil. persolutum. 7 Propter multa facta, multas causas. 8 Quia tam sollicitus es pro me. 9 Æschinum & Ctesiphonem. Enumerat causas manumissionis. 10 In vestrum commodum. 11 Assidue ab ineunte ætate, cum adhuc pueri essent. 12 Curæ habui ac custodivi. 13 Tanquam pædagogus.

DE. [1] Res apparet: & quidem [2] porro, [3] opsonare, [4] cum fide
Scortum adducere, apparare [5] de die convivium:
[6] Non mediocris hominis hæc sunt officia. *SY.* [7] o lepidum caput!
DE. Postremo hodie in Psaltria ista emunda [8] hic [9] adjutor fuit,
[10] Hic curavit: [11] prodesse æquum est: [12] alii [13] meliores erunt:
Denique [14] hic vult [15] fieri. *MI.* vin' [16] tu [17] hoc fieri? *ÆS.* cupio. *MI.* [18] siquidem
Tu vis, Syre, [19] eho [20] accede huc ad me: liber esto. *SY.* [21] bene facis:
Omnibus gratiam habeo, & [22] seorsim tibi [23] præterea, Demea.
DE. [24] Gaudeo. *ÆS.* & [25] ego. *SY.* [26] credo: utinam hoc [27] perpetuum fiat gaudium, ut
Phrygiam uxorem meam una mecum videam liberam. *DE.* [28] optimam

1 Res ipsa loquitur, te fuisse tam diligentem pædagogum. Hoc dicit ridendo eum. 2 Hæc sequentia docuisti. 3 Providere de opsoniis, idest, de omnibus eduliis præter panem & vinum, opsonia coemere. 4 Fideliter: *vel*, meretricem adducere, quæ fidibus canat. 5 Scil. medio, i. interdiu. Turpe veteribus fuit de die convivum apparare: quod Horatius nominat *diem frangere, aut partem solido demere de die*. 6 Magni, id. non quilibet hæc efficere potest, a singulari ingenio proveniunt. 7 O homo festive & jucunde: nam *caput*, præcipuam partem ponit pro toto homine per Syncedochen. 8 Syrus servus. 9 Impulsor, auctor. 10 Al. *hac*, id. hanc rem sc. fidicinæ raptum. 11 Benefacere tali servo propter illa beneficia. 12 Servi. 13 Obsequentiores. Ironia. 14 Æschinus. 15 Ut libertate Syrus donetur. 16 Æschine. 17 Ut Syrus libertate donetur? 18 Quandoquidem. 19 Interjectio admonentis, attentionem concitantis. 20 Dominus enim caput, aut aliud membrum servi tenens, dicebat, *hunc hominem liberum esse volo*. 21 Quod me manumittis. Gratiarum actio. 22 Separatim, particulariter, præcipue habeo gratiam. 23 Præter alios. 24 Te esse liberum factum. Gratulantis vox est. 25 Scilicet *gaudeo*. 26 Quod ambo gaudeatis mea libertate. 27 Nusquam interruptum, solidum, perfectum, cui nulla ægritudo comes intercedat. 28 Judico, cognovi eam esse mulierem admodum probam.

Mu-

Mulierem quidem. *SY.* & [1] quidem nepoti tuo, [2] hujus filio,
Hodie [3] primam mammam dedit [4] hæc. *DE.* hercle vero [5] serio;
Siquidem [6] primam dedit, haud dubium, quin [7] emitti æquum siet.
ÆS. [8] Ob eam rem? *DE.* ob [9] eam : postremo a me argentum, [10] quanti est, sumito.
SY. Dii tibi, Demea, omnes semper omnia optata [11] adferant.
MI. Syre, [12] processisti hodie pulchre. *DE.* siquidem porro, Mitio,
Tu [13] tuum officium facies, atque [14] huic [15] aliquid paulum [16] præ manu
Dederis, [17] unde utatur : [18] reddet tibi cito. *MI.* [19] istoc vilius.
ÆS. [20] Frugi homo [21] est. *SY.* [22] reddam hercle : da [23] modo. *ÆS.* age pater. *MI.* [24] post consulam.
DE. [25] Faciet. *SY.* o [26] vir optime! *ÆS.* o pater mi [27] festivissime!
MI. [28] Quid istuc? quæ res tam repente [29] mores mutavit tuos?

1 Equidem, certe. 2 Æschini. 3 Prima. 4 Uxor mea Phrygia., 5 Extra jocum. 6 Sc. *mammam*. 7 Eam extra servitutem mitti, manumitti, liberam fieri. 8 Quæ nullius est momenti? 9 Sc. *rem*. 10 Quanto pretio Phrygia empta est, vel æstimabitur. 11 Præstent. 12 Ad magnum bonum provectus es hodie, omnia tibi feliciter successerunt, quod te & uxorem manumitti obtinuisti. 13 Patrocinii sc. ut libertum non deseras, sed alas manumissum, ut Donatus recte interpretatur. 14 Syro servo. 15 Pecuniæ. 16 In manum, in manibus, & in promptu. Plaut. *Reddidi patri omne argentum, quod fuit mihi præ manibus*. 17 Quo alatur, vivat, de quo usumfructum capiat. 18 Sortem & usuram. 19 Ille non reddet mihi etiam minus vel minoris valoris ista re vilissima, quam tibi ostendo. Flocum enim aut aliud quippiam tale ostendens Mitio, *istoc vilius*, id. nihil, redditurum dicit. Satis id apparet ex responso Æschini, & mox ipsius firmantis fidem. 20 Parcus modestus. 21 Ille Syrus. 22 Pecuniam, quam præ manu dederis. 23 Tantumodo. 24 Postea deliberabo, quod ad eam rem attinet. 25 Mitio faciet, quod petitur, id. pecuniam dabit. 26 Sc. Demea. 27 Jucundissime, lepidissime. 28 Sc. *rei est*? 29 Durissimos: quia antea fuisti durus, nunc factus es lenis.

Quod [1] prolubium? quæ istæc [2] subita est largitas?
DE. [3] dicam tibi;
[4] Ut id ostenderem; quod te [5] isti [6] facilem & [7] festivum putant,
Id non fieri [8] ex vera vita, neque adeo ex [9] æquo & bono,
Sed ex [10] assentando, [11] indulgendo, & [12] largiendo, Mitio.
Nunc [13] adeo si [14] ob eam rem vobis mea vita [15] invisa est, Æschine,
[16] Quia non justa injusta prorsus omnia omnino obsequor:
[17] Missa facio, [18] effundite, emite, facite quod vobis lubet.
[19] Sed si id vultis potius, quæ vos propter adolescentiam
Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum,

1 Quæ est hæc promptitudo ad largiendum? Q. d. Unde ista immoderata profusio & liberalitas existit? Al. *proluvium*, quod a *proluo*, id. decoquo, derivatum est. 2 Repentina, insperata, cum prius parcus esses. 3 Ingenue fatebor, quare mutaverim mores. 4 Sc. *feci*. Sic enim Demea respondet fratri: Quod ex me quæris, quod proluvium istuc sit, quæ hæc subita largitas mea, dicam tibi: hoc feci, ut id ostenderem, &c. 5 Filii mei. 6 Benignum. 7 Jucundum. 8 Ex vero vivendi modo, ex vera & laudabili naturæ tuæ facilitate, ex bonis moribus, quos recta ratio format; verum ex fallaci vita. 9 Vera æquitate. 10 Blanditiis, assentatione. 11 Indulgentia, plus æquo permittendo. 12 Ex nimia pecuniæ largitate: quæ vitia sunt a vera virtute prorsus aliena. 13 Certe. 14 Quod non possim assentari, indulgere & largiri. 15 Odiosa. 16 Quia obsequendo vobis non permitto sive concedo prorsus ista omnia, sive justa, sive injusta sint, quæ permittit frater. 17 Omitto omnia illa. Guyetus legit, *Missos facio*, sc. *vos*, *o filii*, id. dimitto vos, & vestro arbitratu vivere sino. 18 Consumite omnia. 19 Ordo est: *Sed si vultis potius id*, sc. *me reprehendere*, id est, improbare, *& corrigere*, id est, emendare, recta facere, *obsecundare*, id est, obsequi vobis, & indulgere, prospera facere, *in loco*, id est, ubi opportunum & commodum erit, pro re nata, *hæc, quæ vos minus videtis*, id est, non animadvertitis, non intelligitis, *propter adolescentiam*, id est, propter juventutem, quæ est imbecillior, & quæ *cupitis magis impense*, id. magis acriter seu vehementer, quam æquum est, & quæ *parum consulitis*, id. non satis prospicitis, cogitatis, quid porro futurum sit.

Hæc

Hæc reprehendere me, corrigere, & obsecundare in loco:

[1] Ecce me, qui [2] id faciam vobis. *ÆS.* [3] tibi, pater, permittimus;

[4] Plus scis, quid facto opus est: sed de [5] fratre quid fiet? *DE.* [6] sino

Habeat: [7] finem in istac faciat. *ÆS.* [8] istuc recte. [9] plaudite.

1 Habetis me in promptu & ante oculos. 2 Reprehendam, corrigam & obsecundabo hæc omnia. Offert suam operam. 3 O pater, tuæ voluntati ac dispositioni relinquimus omnia. 4 Quam nos, quia es homo senio confectus. Valet enim consilio senectus, pollet prudentia, excellit permultarum rerum usu & experientia. 5 Ctesiphone, id est, de nuptiis fratris, seu illius amore. 6 Permitto, ut habeat Psaltriam uxorem. 7 Modum suo amori, & suæ libidini faciat in illa Psaltria, id est, vitam suam transigat cum ea, neque velit amare aliam, sed hac sola sit contentus. 8 Sc. *est* vel *dicitur*. 9 Congratulamini Poetæ & actoribus complosione manuum.

PHORMIO
PUBLII TERENTII
Carthaginensis Afri.

1 ACTA 2 LUDIS ROMANIS, L. POSTHUMIO ALBINO, ET L. M. CORNELIO MERULA. 3 ÆDILIBUS CURULIBUS. 4 EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, ET L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. 5 MODOS FECIT FLACCUS 6 CLAUDII, TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRÆCA. 7 APOLLODORI 8 EPIDICAZOMENOS. 9 FACTA 10 QUARTO, CN. FANNIO STRABONE, ET M. VALERIO MESSALA, CONSULIBUS. ANNO AB URBE CONDITA DXCIIL ANTE CHRISTUM NATUM CLIX.

1 Exhibita, recitata. 2 Eo tempore, quo ludi Romani exhibiberentur. Intelligit autem Megalenses, qui in honorem magnæ matris Deorum fiebant. 3 Cum essent Ædiles Curules, id. quorum cura erat ædificiorum, tam sacrorum, quam profanorum ludorum, & earum rerum, quæ ad usum Reip. spectabant. 4 Actores fuerunt. 5 Modulationes, cantica composuit, quæ tibiis exprimi aut cani solent. Omnia enim carmina quondam canebantur ad tibias, vel ad modum aliquem Musicum. 6 Sc. *filius*. 7 Apollodori illius Comici. 8 Qui vindicat rem suam. 9 Acta, edita. 10 Sc. *loco*.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

ANTIPHO, *adolescens*.
CHREMES, *senex*.
CRATINUS, *advocatus*.
CRITO, *advocatus*.
DAVUS, *servus*.
DEMIPHO, *senex*.
DORIO, *leno*.
GETA, *servus*.
HEGIO, *advocatus*.
NAUSISTRATA, *matrona*.
PHÆDRIA, *adolescens*.
PHORMIO, *parasitus*.
SOPHRONA, *nutrix*.

PERSONÆ MUTÆ.

DORCIO, *ancilla*.
PHANIUM, *adolescentula*.
STILPHO, *adolescens*.

IDIO-

IDIOMATA PERSONARUM PRÆCIPUARUM.

Antipho, *Adolescens, patris reverens, ac meticulosus, & simplicior.*

Chremes, *Senex pauci consilii, sed liberalis, & in gaudio sollicitus, uxorem multum metuens.*

Davus, *servus probus & fidelis.*

Demipho, *senex concitatior, sed prudens, atque in gaudio apertus, ad rem attentior.*

Dorio, *leno impurus, superbus, durus.*

Geta, *servus callidus, vafer, fallax.*

Nausistrata, *mulier nobilis, & dotata ac cordata.*

Phædria, *adolescens majoris animi, ac confidentior.*

Phormio, *parasitus audax & impudens sycophanta.*

Sophrona, *nutrix provida & fidelis.*

RATIO NOMINUM.

Antipho, *vid. Eunuch.*

Chremes, *vid. And.*

Cratinus, a κράτος, *robur, ut a Valens, Valentinus.*

Crito,) *vid. Andr.*
Davus,)

Demipho, quasi τοῦ δήμου φῶς *populi claritas.*

Dorio, *nomen gentile. Vid. Eunuch.*

Geta,) *vid. Adelph.*
Hegio,)

Nausistrata, *a copiis navalibus, quarum gloria populus Atheniensis aliquando excelluit.*

Phædria, *vid. Eunuch.*

Phormio, ἀπὸ τῶν φορμῶν, *quæ sunt sarmenta sive codices, vel stramenta nautica.*

Sophrona, *vide Adelph.*

PHOR-

PHORMIONIS

ARGUMENTUM.

C. SULPITIO APOLLINARI AUCTORE.

[1] CHremetis frater [2] aberat [3] peregre Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes [4] clam habebat [5] Lemni uxorem & [6] filiam,
[7] Athenis aliam [8] conjugem, & amantem [9] unice
[10] Gnatum [11] fidicinam: [12] mater e Lemno advenit
Athenas: [13] moritur: [14] virgo sola ([15] aberat Chremes)
[16] Funus procurat: [17] ibi [18] eam visam [19] Antipho
Cum amaret, [20] opera [21] parasiti uxorem accipit.
[22] Pater & Chremes [23] reversi [24] fremere: dein [25] minas
Triginta [26] dant parasito, ut [27] illam conjugem
Haberet [28] ipse: [29] argento hoc [30] emitur [31] fidicina.
[32] Uxorem retinet Antipho a [33] patruo agnitam.

1 Protasis est. 2 Ab urbe Athenis. 3 Longe. Profectus enim erat in Ciliciam. 4 Secreto, nesciente uxore Nausistrata. 5 In Lemno, insula una ex Cycladibus, patria Vulcani. 6 Phanium ex illa uxore. 7 Sc. *habebat*. 8 Uxorem. 9 Singulariter. 10 Filium sc. Phædriam, habebat ex illa uxore. 11 Citharistriam. 12 Phanii puellæ, quam duxit uxorem Antipho. 13 Mater moritur Athenis, absente marito Chremete. 14 Phanium. 15 In Lemno. 16 Exequias matris mortuæ. Sic Andr. 1, 1. *Curabat una funus*. Cic. *Funus* curavi illi amplissimum. 17 In procuratione funeris, vel in pompa funebri. Epitasis hujus fabulæ. 18 Phanium. 19 Filius Demiphonis. 20 Industria, auxilio. 21 Phormionis, qui aliorum mensas & cibaria sequebatur. 22 Antiphonis, sc. Demipho. 23 Ille ex Cilicia, hic ex Lemno. 24 Fremebant; id est, indigne ferebant. 25 Trecentos coronatos, qui faciunt 450. florenos. 26 Ipsi senes. 27 Puellam Phanium. 28 Parasitus Phormio. 29 Triginta minis. 30 A Lenone. 31 Amata a Phædria. 32 Phanium. 33 Chremete. Catastrophe fabulæ.

ALIUD

ALIUD M. ANT. MURETI.

CHremes, & Demipho fratres Athenienses erant. Chremes Athenis uxorem divitem ac bene dotatam duxerat Nausistratam, & ex ea susceperat filium Phædriam. Habebat Nausistrata, præter ceteras opes, opima prædia in Lemno. Eo igitur Chremes quotannis, ad ea locanda capiendosque fructus, commeabat. Dum illic residet, pauperculæ cujusdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit uxorem, & ex ea suscipit filiam Phanium: ac ne res emanaret, commutato nomine, Stilphonem se Lemni vocari jubet. Detrahebat autem e fructibus prædiorum uxoris Atheniensis, quantum satis esset ad illam alteram una cum filia nutriendam: deinde Athenas reversus, aut calamitatem, aut vilitatem, aut tale aliquid causabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Cum igitur Phanium quindecim jam haberet annos, conveniunt inter se Chremes & Demipho, ut Chremes quidem & Lemniam uxorem, & Phanium Athenas clanculum adduceret; Demipho vero Phanium filio suo uxorem daret: ejus rei causa proficiscitur in Lemnum Chremes. Eodem tempore accidit, ut Demiphoni quoque iter esset in Ciliciam. Abeuntes, ambo Getæ (is Demiphonis servus erat) filios committunt suos. Profectis senibus, Phædria se statim citharistriæ cujusdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod qui a lenone emeret, quod daret, nihil habeat. Interea uxor Lemnia, quæ, propter paupertatem, viri, diutius forte quam solebat, morantis adventum expectare non posset, conscensa navi, Athenas una cum filia & nutrice ipsius venit: quærunt Stilphonem frustra. Athenis, qui quemquam eo nomine nosset, reperiebatur nemo: ibi mater (tanta eam ægritudo ceperat) moritur. Ei funus una cum nutrice procurantem Phanium cum adspexisset Antipho, subito amore illius exarsit. Venit ad nutricem postridie, ut ejus sibi copiam faceret, obsecrans. Illa se, nisi puellam uxorem duceret, facturam negat. Illi, eum & quidvis facere cuperet, & patrem absentem vereretur, parasitus Phormio consilium dedit. Lex erat Athenis, ut orbas puellas, qui eis genere proximi essent, ducerent; aut, si id nollent, dotem eis dare cogerentur: ego, inquit parasitus, simulabo, me patri virginis amicum fuisse, ideoque causam illius suscipere: vocabo te in judicium, tanquam illius cognatum, tecumque lege agam, ut eam ducas: tu ita te defendes, ut mihi facilem victoriam præbeas: ita condemnabere. Sic fiet, ut & tu potiaris tua, & patre reverso, paratam excusationem habeas. Ita fiunt omnia, ut parasitus suaserat. Confectis jam nuptiis, eodem die ambo redeunt senes: turbari uterque: ille, quod filius indotatam uxorem, se absente, duxisset: hic, quod vereretur, ne, erepta sibi hac collocandæ filiæ occasione, tota res fieret palam. Eo ipso die, leno, citharistriæ, quam Phædria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minæ darentur, venditurum se eam, minitabatur. Ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait senibus, se cum Phormione collocutum: Phormionem vero, si sibi dotis triginta minæ da-

ren-

rentur, paratum eam uxorem accipere, quam duxisset Antipho. Eam pecuniam Demipho a Chremete sumptam numerat Phormioni: is eam Phœdriæ, Phædria lenoni pro amica tradit. Cum hæc jam confecta essent, agnoscitur Phanium. Ibi vero senes gaudere: quod, quas nuptias ipsi facere moliebantur, ex ipsis absentibus atque inscientibus, factæ essent: sed dolebant, sibi periisse triginta minas. Eas dum a Phormione primo blanditiis, postea etiam per vim eripere conantur, Phormio, qui jam de duabus Chremetis uxoribus, deque tota re intellexerat, inclamat Nausistratam, eique aperit omnia: illa cum aliquandiu de viro conquesta esset, tandem placatur, filiique ipsius judicio omnia se permissuram pollicetur.

PRO-

PROLOGUS.

Postquam [1] Poeta [2] vetus [3] Poetam non potest
[4] Retrahere a studio, & [5] transdere [6] hominem in [7] otium;
[8] Maledictis [9] deterrere, [10] ne scribat, [11] parat:
[12] Qui ita [13] dictitat, quas antehac [14] fecit [15] fabulas,
[16] Tenui esse oratione, & [17] scriptura levi,
Quia [18] nusquam [19] insanum [20] scripsit adolescentulum
Cervam [21] videre [22] fugere, & [23] sectari canes,
Et [24] eam [25] plorare, orare ut [26] subveniat sibi.
Quod si [27] intelligeret, [28] olim cum [29] stetit nova,

1 Lucius Lavinius, æmulus Terentii. 2 Qui jam diu est, ut *vinum vetus dicimus*; non qui jam diu fuit, ut, Ennius. Don. 3 Terentium. 4 Cum quadam violentia absterrere, revocare ab exercitio scribendarum Comœdiarum; vel *a studio*, ut supra loquitur, *Musico*. 5 Tradere, traducere, permovere. 6 Poetam Terentium. 7 Vacationem studij & cessationem laboris, id. ut desinat scribere. 8 Calumniis, conviciis, quæ postrema sunt imperitorum tela. 9 Deflectere, dehortari. 10 Ut non componat Comœdias. 11 Poeta vetus studet, conatur. 12 Poeta vetus. Μιμητικῶς verba adversarii sive criminatoris refert, quibus Poetam reprehendat. 13 Frequenter dicit. 14 Composuit Poeta noster Terentius. 15 Comœdias. 16 Exili, humili, nullius ponderis, id est, soliditatem nullam esse in sententiis. 17 Familiari stilo, id est, non esse compositam verbis gravibus & exquisitis, sed levibus & facilibus. 18 In nullo loco Comœdiarum suarum. 19 Furibundum; quæ Tragœdiæ aptiora, quam Comœdiæ. *Versibus exponi Tragicis res Comica non vult*. 20 Scribendo effinxit Terentius. 21 Nempe per furorem. Insani enim & furentes putant se videre, quod non vident, οἱ ὄντα ἰδεῖν τὰ μὴ ὄντα. Sic per quietem dicimur videre, quod somniantes non videmus, sed videre nobis videmur. 22 In venatione. 23 Insequi, urgere eam cervam. 24 Cervam. 25 Flere. 26 Adolescentulus opem ferat cervæ. 27 Poeta vetus, scilicet Lucius Lavinius. Plinius de cervis: *Urgente vi canum, ultro confugiunt ad hominem*. 28 Jam pridem, cum esset scriptorum penuria, nec scribere Poeta noster incepisset. 29 Comœdia ejus nova, & propterea placens, placuit populo, & peracta est tota, cum primum in scenam inferretur, cum non est explosa. Comœdiæ enim dicuntur *stare*, quando placent populo. Est Phrasis Comica.

PRO-

[1] Actoris [2] opera [3] magis ſtetiſſe, quam [4] ſua:
[5] Minus multo audacter, quam nunc [6] lædit, [7] læderet,
Et magis [8] placerent, quas feciſſet [9] fabulas.
[10] Nunc ſi quis eſt, qui hoc dicat, aut ſic cogitet,
[11] Vetus ſi Poeta non [12] laceſſiſſet prior,
Nullum [13] invenire Prologum potuiſſet [14] novus,
Quem [15] diceret, niſi [16] haberet, cui malediceret:
[17] Is ſibi [18] reſponſum hoc habeat: [19] in medio omnibus
[20] Palmam eſſe poſitam, [21] qui artem tractant muſicam.
[22] Ille ad [23] famem [24] hunc [25] ab ſtudio [26] ſtuduit rejicere:
[27] Hic [28] reſpondere voluit, non [29] laceſſere.

1 Hiſtrionis, ſcilicet in ea repræſentanda. 2 Induſtria, ſtudio, diligentia. 3 Potius eam placuiſſe, & ad finem uſque peractam. 4 Opera ſive induſtria, qua uſus fuit in ea componenda. 5 Non tam impudenter. 6 Offendit, maledicit. 7 Maledieeret, offenderet, carperet Poeta vetus noſtrum Poetam. 8 Et fabulæ, quas fabulas feciſſet, magis placerent populo. 9 Antipoſis. Sic in Prolog. Andr. *Populo ut placerent, quas feciſſet fabulas.* 10 Occurrit tacite objectioni: poterat enim objici, Terentium non potuiſſe Prologos ſcribere, niſi materiam haberet maledicendi adverſario. 11 Lucius Lavinius. 12 Provocaſſet, irritaſſet. 13 Excogitare præfationem. 14 Poeta noſter Terentius, 15 Apte componeret, eloqueretur. 16 Aliquem, ſc. veterem Poetam. 17 Qui hoc dicit, aut ſic cogitat. Huic objectioni jam reſpondet. 18 Reſponſionem hanc. 19 In communi, ἐν μέσῳ, ex æquo omnibus Comicis. Nimirum præmia ante certamen in conſpectu proponuntur, incitamentum certantibus. Virg. 3. Æn. *Munera principio ante oculos, circoque locantur: in medio, ſacri tripodes, viridesque coronæ, Et palma, pretium victoribus, armaque, & oſtro Perfuſæ veſtes, argenti, aurique talenta.* 20 Victoriam, præmium victoriæ, id. unicuique Poetæ licere certare ad conſequendam palmam. 21 Exercent artem Poeticam, cui præſunt Muſæ, qui ſcribunt Comœdias. Sic ſupra Prolog. Heaut. *Repente ad ſtudium hunc ſe applicaſſe Muſicum.* 22 Vetus Poeta Lucius Lavinius. 23 Eſuriem, inopiam, quæ illi erat ſubeunda, niſi induſtria ſua compoſuiſſet Comœdias, quas Ædilibus venderet, unde victum quæritaret. 24 Poetam noſtrum Terentium. 25 Ab induſtria componendi ſive ſcribendi Comœdias, id. ut ceſſante ſtudio & induſtria, fame periret & inopia. 26 Conatus eſt repellere, conjicere, redigere. 27 Terentius. 28 Maledictis. 29 irritare.

1 Benedictis si certasset, 2 audisset bene:
3 Quod ab illo allatum est, sibi id esse relatum putet.
4 De illo jam finem faciam dicendi mihi,
5 Peccandi 6 cum ipse 7 de se finem non 8 facit.
Nunc quid velim, animum 9 attendite: apporto 10 novam
11 Epidicazomenon 12 quam vocant Comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;
13 Quia 14 primas partes qui aget, eis rit Phormio
Parasitus, 15 per quem res geretur maxime.
16 Voluntas vestra si 17 ad Poetam accesserit,
18 Date operam, 19 adeste æquo animo per silentium,

1 Si vetus Poeta bonis sermonibus & benevolis provocasset. 2 Laudatus a Poeta nostro fuisset. Nam *bene audire*, est audire bene dici, laudari: contra *male audire*, est audire male dici sibi aut de se, id est, vituperari. 3 Poeta vetus putet id, quod maledictum est ab illo esse retortum in se: q. d. quod dedit, recepit. 4 De ipsius maledicentia & calumniis. 5 Maledicendi mihi, calumniandi. 6 Quoniam, quamvis. 7 Propria voluntate & motu, nulla a me injuria provocatus, ἀφ' ἑαυτοῦ. 8 Pro *faciat*. 9 Attentum præstate. 10 Comœdiam. 11 Ab Antiphone de quo judicium est. ἐπιδικάζεσθαι, est in judicio quippiam asserere & adjudicare: nimirum hic Phanium, agente Phormione, Antiphoni adjudicatur. Donatus hic *Epidicazomenon* in fœminino genere ex Appollodoro scribendum esse contendit: sed pace ejus dixerim, τὸ *Epidicazomenon* rectum videri, & a Terentio hic Antiphonis respectu, ut diximus positum esse qui in hac fabula ἐπίδικος, seu ἐπιδικαζόμενος introducitur, id est, de quo in judicio contenditur inter Demiphonem patrem & puellam Chremetis filiam. 12 Quam jure suo Græci ἐπιδικαζόμενον vocare possint, propter ejusdem Apollodori similis argumenti fabulam, quam ἐπιδικαζόμενον nominavit. id est, τὴν ἐπιδικαζομένην παρθένον, id est, puellam, de qua in judicio contenditur. 13 Ratio cur Latinis *Phormio* hæc fabula vocetur. 14 Præcipua officia in toto fabulæ progressu. *Primarum partium actores* seu *personæ* in Dramate eæ dici possunt, quæ plurimum versantur in Dramate, seu quarum major ratio habetur; quam potissimum respicit fabula, & a qua plerunque nomen fabulæ imponitur; ut *Andromacha Euripidis*, *Andria Terentii*, *Amphitrio Plauti*. 15 A quo materia fabulæ præcipue procedet. 16 Affectus, favor vester. 17 Poetæ nostro assenserit ac faverit. 18 Succurrite nobis. 19 Sitis candidi judices.

Ne

Ne simili utamur [1] fortuna, [2] atque [3] usi sumus,
Cum per [4] tumultum [5] noster grex [6] motus loco est:
7 Quem [8] actoris virtus [9] nobis restituit [10] locum:
[11] Bonitasque vestra [12] adjutans, atque [13] æquanimitas.

1 Infortunio. 2 Sicut. 3 In agenda Hecyra. 4 Gladiatorum & funambulorum. Vide Prol. Hecyræ. 5 Nostra multitudo & caterva actorum. 6 Perdidit locum sibi ab Ædilibus destinatum. 7 Locum turbatum. 8 Histrionis decora actio. 9 Histrionibus. 10 Iterum agendi Comœdias. 11 Favor in spectando. 12 Actorem. 13 In ignoscendis erratis.

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

[1] AMicus summus meus, & [2] popularis Geta
Heri ad me venit: erat [3] ei [4] de ratiuncula
[5] Jam pridem apud me [6] reliquum pauxillulum
Nummorum; 7 id ut [8] conficerem: [9] confeci: affero.
Nam [10] herilem filium [11] ejus duxisse audio
Uxorem: [12] ei credo [13] munus hoc corraditur.
[14] *Quam inique comparatum est, ii, qui minus habent,*
Ut semper aliquid addant [15] *divitioribus!*

1 Davus exiens, dicit adferre se quam debet Getæ, pecuniam. 2 Ejusdem gentis vel civitatis, cujus ipse sum. Plautus *Curiales* vocat. *Popularis* proprie dicitur, quod est populi. Interdum *popularis* dicitur gratus & charus populo, qui sibi populi favorem conciliat, quique populi est studiosus. Cic. *Nihil tam populare, quam bonitas*. 3 Getæ. 4 Propter supputationem aliquid restantem. *De* enim hic causam denotat. 5 Olim. 6 Reliquum. 7 Pauxillulum nummorum, quod erat ei de ratiuncula reliquum. 8 Compararem, colligerem, paratum haberem, sc. *ad me venit*. Pendet enim a præcedenti: 9 Collegi, comparavi. 10 Filium domini ejus, scil. Antiphonem. 11 Getæ. 12 Heri filio. 13 Illa pecunia radendo, i. cum magna difficultate comparatur. 14 Quam injuste constitutum est. 15 Ditioribus minus pauperibus adjungant.

2 Quod

[1] Quod [2] ille [3] unciatim [4] vix [5] demenso de suo,
[6] Suum defraudans genium, [7] comparsit miser:
[8] Id [9] illa universum [10] abripiet, [11] haud existimans
Quanto labore [12] partum: porro autem Geta
[13] Ferietur alio munere, ubi [14] hera pepererit:
Porro [15] alio autem, ubi [15] erit puero natalis dies;
Ubi [17] initiabunt, omne hoc [18] mater auferet:
Puer [19] causa erit [20] mittundi: sed videone Getam?

1 Ordo est: *Illa abripiet universum id quod ille miser, defraudans suum genium, comparsit vix unciatim de demenso suo*. Geta. 3 Per singulas uncias, obolos, id est, minimis portiunculis, particulatim. Est autem *uncia* duodecima pars assis, seu libræ Romanæ. 4 Ægre, difficulter. 5 Reservando de portione sua, qua abstinebat plerunque ut peculium sibi compararet. Servi enim singulis mensibus quaternos modios, id est, quasdam mensurulas frumenti, seu libras centum & quatuor cum besse accipiebant: & id *demensum* dicebatur, a *demetiendo*: nam illis frumentum, certa mensura dimensum tradebatur. 6 Parce vivens & naturæ illud detrahens, quod appetere videbatuor. *Genius* naturæ Deus est, & pro ipsa natura ponitur. Fingunt autem duos cuique homini esse genios, scilicet bonum & malum. Hinc est *defraudare genium*, abstinere ab iis, quæ appetit natura: sicut contra *indulgere genio*, est voluptuose atque laute vivere. 7 Parcendo custodivit: a *comparco*. 8 Totum illud simul. 9 Sponsa Antiphonis. 10 Abradet. 11 Non perpendens, considerans. 12 Id peculium acquisitum sit. 13 Onerabitur, premetur, grave erit ei dare, i. per aliud munus Geta damnum accipiet, quasi per aliud vulnus, alio munere, velut malo ac damno, mactabitur. *Feritur* ergo *munere*, non qui recipit, sed qui dat, præsertim invitus. Metaphora petita est a gladiatoribus, qui adversarios feriunt. Eadem Metaphora usus est Horatius: *Majorum nequis amicus Frigore te feriat*, i. te frigide acceptum contemnat. 14 Sc. *ejus*, i. uxor herilis filii. 15 Munere ferietur Geta. 16 Celebrabitur. 17 A lacte depellent, & novi cibi potusque præbendi, & in lecto cubandi initium facient: quod non sine religione sive cæremoniis fiebat; itaque tum initiabantur, id est, offerebantur, consecrabantur, ob esum, Deæ *Eduliæ*; ob potum, *Poticæ Deæ*; sic cum a cunis infans tranimoveretur, initiabatur *Deæ Cubæ*; cum fari inciperet, *Fabulino*; cum stare, *Statulino*. Guyetus sic: *Initiabunt*, id est, nomen dabunt. 18 Uxor Antiphoni. Inepte hinc quæritur a Donato, *an nutrix? an vera mater?* non enim nisi de vera matre accipi debere, & Latinitas & contextus docet. 19 Occasio. 20 Mittendi, dandi hujusmodi munera.

ACTUS I. SCENA II.

GETA, DAVUS.

GE. [1] SI quis me quæret rufus. *DA.* [2] præsto est, [3] desine. *GE.* [4] oh!
At ego [5] obviam [6] conabar tibi, Dave. *DA.* [7] accipe, [8] hem;
[9] Lectum est, [10] conveniet numerus, quantum debui.
GE. [11] Amo te, & [12] non neglexisse, habeo gratiam.
DA. Præsertim ut nunc sunt [13] mores; [14] adeo res rediit:
Si quis quid [15] reddit, magna habenda est gratia.
[16] Sed quid tu es tristis? *GE.* [17] egone? nescis quo in metu, &
Quanto in periclo sim. *DA.* quid istuc est? *GE.* [18] scies,
Modo ut tacere possis. *DA.* abi sis [19] insciens:

1 Sc. jube ut me expectet, aut, me abiisse dicito. Aposiopesis: nam aptaret plura dicturum fuisse, sed interceptus est sermo ejus a Davo, de quo loqui videbatur. Geta hic narrat, quo sunt profecti senes, Demipho & Chremes: qua occasione cœperit amare Demiphonis filius Antipho, & quomodo captus amore virginis, eam opera parasiti Phormionis uxorem duxerit. 2 In tertia persona de se loquitur Davus. 3 Noli ire ei obviam, sive gradum. 4 Interiectio ostendens lætitiam de adventu. 5 Sc. *ire* seu *procedere*. 6 Tentabam, properabam. *Conari* enim est ἐνεργεῖν, ad agendum se expedire, ad opus accingi, tentare. 7 Debitum, pecuniam. 8 Admonentis est. 9 Probum, bonum, electum est argentum, ita ut nullus sit nummus adulterinus. Prius de qualitate, deinde de quantitate sive de numero dicit. 10 Numerus horum nummorum sine controversia erit tantus, in quanto numero pecuniæ tibi debitor fui, id. æquabitur. 11 Quod sc. reddideris pecuniam debitam. Venusta est formula respondendi, cum grata nobis aut verba aut facta aliorum significamus. Plaut. AN. *Quiesco ergo*. AD. *Amo te*. 12 Te non fuisse negligentem in pecunia conficienda, & adferenda. 13 Hominem. 14 Eo ad id res rediit. 15 Cui aliquid debet. 16 Transitio ad expositionem argumenti. 17 Quæris, cur ego tristis sim? 18 Audies. 19 Sulte.

Cujus

Cujus tu fidem in [1] pecunia [2] perſpexeris,
[3] Verere ei [4] verba credere? [5] ubi [6] quid mihi lucri eſt
Te [7] fallere? *GE.* ergo auſculta. *DA.* hanc [8] operam tibi [9] dico.
GE. [10] Senis noſtri, Dave, fratrem majorem Chremem
Noſtin'? *DA.* [11] quidni? *GE.* quid? ejus [12] gnatum Phædriam?
DA. Tanquam te. *GE.* [13] evenit, [14] ſenibus ambobus ſimul,
Iter [15] illi in [16] Lemnum ut eſſet, [17] noſtro in [18] Ciliciam
Ad [19] hoſpitem antiquum: [20] is [21] ſenem per epiſtolas
[22] Pellexit, [23] modo non [24] montes auri pollicens.
DA. [25] Cui tanta erat res, & [26] ſupererat? *GE.* [27] deſinas:
[28] Sic eſt ingenium. *DA.* [29] oh! [30] regem me eſſe oportuit!

1 Certo tempore numerata. 2 Clare & plane cognoveris, expertus ſis. Argumentatur a Majore ad Minus: nam majus eſt, pecuniam credere, quam verba. 3 Vereris, times. 4 Rem non tanti pretii. 5 In qua creditione verborum. 6 Q. d. Nihil. 7 Si non tacerem. 8 Auſcultandi, audiendi, id. dic quantum volueris, ego te audiam. 9 Addico. 10 Demiphonis. Narratio quæ argumentum fabulæ explicat. 11 Sc. *noſſem?* 12 Sc. *noſtin'*. 13 Exponit cauſam itineris Demiphonis, ſed Chremetis tacet. 14 Chremeti & Demiphoni. 15 Chremeti, cujus filius erat Phædria. 16 Inſulam in mari Ægeo, unam ex Cycladibus. 17 Demiphoni, cujus filius erat Antipho. 18 Regionem in minori Aſia. 19 Veterem amicum extentum, id. qui Demiphonem, cum in Ciliciam veniret, hoſpitio excipiebat; & rurſus quem Demipho, cum Athenis eſſet, hoſpitio excipiebat. 20 Hoſpes. 21 Demiphonem. 22 Blanditiis evocavit. 23 Tantum non, μόνον οὐχὶ, propemodum, ferme. 24 Immenſa promittens, ſpeſque ampliſſimas oſtentans. Sal. *Maria monteſque polliceri cœpit*. A Perſarum arrogantia dictum, qui propter auri venas aureos montes jactabant. 25 Pellexitne dominum tuum, vel hoccine pollicebatur domino tuo, cui tantæ divitiæ erant, qui tantas divitias poſſidebat, & ultra quam uſus poſtulabat? 26 Abundabat divitiis, ἐπλεόναζε. 27 Mirari. 28 Talis eſt natura ejus, ſc. avara, ut omnia poſtponat lucro. 29 Interjectio bene de ſe ſentientis. 30 Divitem & opulentum, ut qui ſcirem uti bonis: ita ſum natura liberalis & magnanimus. Optat enim ſe habere divitias Demiphonis, quibus dicit ſe melius uſurum, quam Demiphonem.

GE.

GE. Abeuntes ambo [1] hic tum senes me [2] filiis
Relinquunt quasi [3] magistrum. *DA.* o Geta, [4] provinciam
Cepisti duram. *GE.* mihi [5] usu venit, hoc scio.
[6] Memini [7] relinqui me, [8] Deo irato meo.
Cœpi [9] adversari [10] primo: [11] quid verbis opus est?
[12] Seni [13] fidelis dum sum, [14] scapulas [15] perdidi.
DA. [16] Venere [17] in mentem [18] istæc mihi; namque [19] inscitia est,
Adversum [20] stimulum [21] calces. *GE.* cœpi his omnia

1 Al. *hinc*, sc. Athenis. 2 Phædriæ & Antiphonis. 3 Pædagogum, & vitæ gubernatorem, *οἷα παιδαγωγὸν καταλείπουσι*. 4 Onus, officium grave, periculosum ac molestum suscepisti, sortitus es. Q. d. Regere alios, & aliorum negotiorum esse inspectorem; est res difficillima ac durissima. *Capere provinciam* is dicitur, qui negotium aliquod curandum suscipit. Sumpta est similitudo a consuetudine Romanorum, apud quos qui gerebant Magistratum, provincias alias alii sortiebantur. Vide supra. 5 Ita plane mihi accidit, *συμβέβηκεν*, re ipsa expertus sum, esse duram provinciam. Al. *usus venit*. 6 Ita existimaveram. 7 Ab heris, a dominis custodem filiorum. 8 Malo, non satis propitio genio meo. Veteres autem, quoties prospere quicquam evenerat, ac ceperant, *Diis propitiis* id evenisse arbitrabantur: contra, quando mali quicquam evenerat, *Deo irato* id factum esse credebant. Pari modo, quia Geta ad malum suum relictus erat custos, dicit se *relictum* esse Deo irato suo, id. genio suo & Deo, quem peculiarem nascendo sortiebatur. Q. d. Cum mœrore reminiscor, quod relinquor hic ad malum & incommodum meum: quale solet evenire Deo irato. 9 Resistere adolescentibus, cum in amorem inciderent. 10 Post abitum parentis. 11 Quid multa dicam? 12 Demiphoni. 13 Quandiu præsto operam in regendis liberis. 14 Humeros. Synecdoche. 15 Scapularum mearum dominus esse desii, id est; scapulæ meæ carnificibus traditæ sunt cædendæ, adeo fuerunt verberibus attritæ scapulæ, ut me eas non habere, sed perdidisse putarem. Quia servi natura contumeliosi, in scapulis verberari solebant: hinc natum est illud, *Scapulas perdidi*, scilicet cædendo. 16 Jamdudum. 17 Scilicet sic eventura esse. 18 Quæ dicis tibi accidisse. Quasi dicat: Haud equidem miror id tibi contigisse. 19 Imperitia. 20 Domini filios, *vel* adversus eum, qui te potentior est. 21 Scilicet *jactare*, id est, stultum est repugnare & reluctari domini filiis, *πρὸς κέντρα λακτίζειν*. Metaphora petita est a bobus, quos agricolæ lignis præacutis a tergo fodiunt. Quod si quando calcibus repugnent adversum stimulum, gravius etiam læduntur boves; tantum abest ut stimulo noceant.

Face-

Facere [1] obsequi, quæ vellent. *DA.* [2] scisti uti fore.
GE. [3] Noster mali nil quidquam primo: [4] hic [5] Phædria
Continuo quandam nactus est puellam
[6] Citharistriam: hanc amare cœpit [7] perdite.
[8] Ea [9] serviebat [10] lenoni impurissimo:
Neque, quod [11] daretur, [12] quidquam: [13] id curant [14] patres.
[15] Restabat aliud nihil, nisi oculos [16] pascere,
[17] Sectari, in [18] ludum ducere, & reducere:
[19] Nos [20] otiosi [21] operam dabamus Phædriæ.
In quo [22] hæc discebat ludo, [23] ex adverso [24] ei loco
[25] Tonstrina erat quædam: [26] hic solebamus [27] fere
Plerunque eam [28] opperiri, [29] dum [30] inde iret [31] domum.
Interea dum sedemus [32] illic, intervenit
Adolescens quidam lacrumans: nos [33] mirarier:

1 Concedere. 2 Scivisti tempori servire, occasionem arripere, scivisti quid agendum hic foret, negotiatorum exemplo, qui pro annonæ ratione pretium mercibus suis statuunt. *Sen. Utamur foro, & quod fors fert, æquo feramus animo.* Huic affine est, *servire scenæ*. 3 Antipho herilis filius, scilicet *fecit*. 4 Δεικτικόν. 5 Alter adolescens, Chremetis filius. 6 Fidicinam. 7 Præter modum & rationem, vehementer, ut homo perditus, cui nihil pensi quid agat, modo voti fiat compos. 8 Puella Citharistria. 9 Ad quæstum. 10 Puellarum venditori turpissimo, avarissimo. 11 Lenoni ob pretium istius puellæ. 12 Erat apud filios. 13 Ne quid filii sui haberent, quo possent puellas emere a lenonibus. 14 Ambo, scilicet Chremes & Demipho. 15 Amatori Phædriæ. 16 Satiare, idest, inani quadam voluptate sese oblectare. Metaph. pecudibus, quæ pascendo saturantur. 17 Comitari puellam in publicum prodeuntem. 18 Locum exercitii sive scholam, in qua discebat artem Musicam. Nam omnis locus exercitii, qui Græce *schola* dicitur, Latine dicitur *ludus*. Inde *ludum litterarium* dicimus scholam, in qua pueri litteris dant operam. Hinc *ludimagister*, qui præest ludo litterario, ac litteras docet. 19 Ego & Antipho. 20 Otioso & tranquillo animo. 21 Adjuvabamus hac in re Phædriam. 22 Puella. 23 E regione illius loci, in quo discebat hæc Citharistria. 24 Al. *illico*, idest, recta, statim, prope. 25 Officina tonsoria. 26 In hac tonstrina. 27 Ut plurimum. 28 Expectare. 29 Donec. 30 Ex ludo. 31 In domum lenonis. 32 In tonstrina expectantes citharistriam. 33 Pro *mirari*, idest, admirabamur rei novitatem. Paragoge.

Rogamus, [1] quid sit: nunquam æque ([2] inquit) [3] ac modo
Paupertas mihi *onus* [4] visum est & *miserum & grave*.
Modo quandam vidi virginem [5] hic viciniæ
Miseram, suam matrem [6] lamentari mortuam:
[7] Ea [8] sita erat ex adverso: neque [9] illi [10] benevolens,
Neque [11] notus, neque [12] cognatus, [13] extra unam [14] aniculam,
Quisquam aderat, qui [15] adjutaret funus: [16] miseritum est:
Virgo ipsa facie egregia. [17] Quid verbis opus est?
[18] Commorat omnes nos: [19] ibi continuo [20] Antipho,
Vultisne eamus [21] visere? [22] alius: censeo,
Eamus; [23] duc nos sodes: [24] imus, [25] venimus,
[26] Videmus; [27] virgo pulchra: & quo magis [28] diceres,
Nihil aderat [29] adjumenti ad [30] pulchritudinem
Capillus [31] passus, [32] nudus pes, ipsa [33] horrida:

1 Quamobrem lachrymetur. 2 Adolescens. 3 Sicut paulo ante. 4 Refertur ad *onus*. Sal. *Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur*. 5 In hac vicinia, ubi multi vicini habitant. Non *vicinia* complectitur homines inter se propinquos, ac vicinos: *vicinitas* vero est domorum propinquitas. 6 Voce querula & tristi deflere. 7 Mater mortua. 8 Collocata, posita erat e regione puellæ. 9 Virgini. 10 Benevolus, qui patrocinium desertæ susciperet. 11 Qui ignotæ consilium imperciret. 12 Sanguine junctus. 13 Præter. 14 Quæ ætate & imbecillitate virium nihil poterat. 15 Curaret, vel auxiliaretur ad celebrandum funus, id est, ipsum officium exequiarum. Heaut. *Atque illis onera adjuta*. 16 Misereus sum ejus puellæ, ajebat adolescens. 17 Fuit oratio adolescentis lachrymantis. 18 Commoverat ad commiserationem adolescens illis lachrymis. 19 Tunc. 20 Sc. *dixit*. 21 Ad visendum hanc puellam? Est autem constructio Græca, ut apud Virgil. *populares penates venimus*. 22 Adolescens inquit. Hoc Phædria vel quis alius ad adolescentem, qui virginem indicavit, conversus dicere videtur. 23 Ad eam. 24 Omnes nos. 25 Ubi erat virgo. 26 Quemadmodum dixerat adolescens. Asyndeton, quale illud Cæsaris: *Veni, vidi, vici*. 27 Sc. *erat*. 28 Eam pulchram. 29 Auxilii. 30 Commendandam & augendam. 31 Dispersus per totum collum, rejectus post tergum, id est, capilli ejus erant sparsi, *pando pandis*. Singularis pro plurali. 32 Pedes ejus erant sine calceis. 33 Inculta præ dolore.

[1] Lacrymæ, veſtitus [2] turpis; ut, ni [3] vis boni
In ipſa ineſſet forma, [4] hæc formam extinguerent.
Ille, [5] qui illam amabat [6] fidicinam, tantummodo,
Satis [7] ſcita inquit: [8] noſter vero. *DA.* jam ſcio:
Amare cœpit. *GE.* ſcin' [9] quam? quo [10] evadat, vide:
Poſtridie ad [11] anum recta pergit: obſecrat:
Ut [12] ſibi [13] ejus faciat [14] copiam: illa [15] enim ſe [16] negat:
Neque [17] eam æquum ait [18] facere: illam civem eſſe Atticam,
[19] Bonam, [20] bonis prognatam: ſi [21] uxorem velit,
[22] Lege [23] id licere facere: [24] ſin aliter, [25] negat.
[26] Noſter, quid ageret, [27] neſcire: & [28] illam ducere
Cupiebat, & [29] metuebat [30] abſentem patrem.
DA. Non, ſi [31] rediiſſet, [32] ei pater veniam daret?
GE. [33] Ille [34] indotatam virginem atque [35] ignobilem

1 Erant in ejus facie. 2 Propter matrem. 3 Abundantia pulchritudinis. 4 Quæ dixi, ſcil. ſolutio crinis, nuditas pedum, lachrymæ, veſtitus turpis. 5 Phædria. Eſt autem periphraſis Phædriæ. 6 Citharistriam. 7 Formoſa, pulchra, elegans eſt: ut in Andr. Scitus *puer natus eſt Pamphilo*. 8 Antipho, ſcilic. *cœpit amare*; ſed intercepit ſermonem Davus. 9 Sc. amare cœperit? 10 Perveniat. 11 Vetulam, quæ cuſtodiebat puellam. 12 Antiphoni. 13 Puellæ. 14 Facultatem, id eſt, ut eam quam primum ſibi tradat, ut potiatur ea virgine. 15 Vero. Nam *Tò enim* hic non eſt Conjunctio cauſalis, ſed adverſativa, pro *ſed* vel *vero*. Vide Adelph. 4. 5. 16 Facturam copiam. 17 Antiphonem. 18 Quod hoc petit. 19 Probam, ingenuam, nobilem. Horat. *Fortes creantur fortibus & bonis*, &c. 20 Probis parentibus, majoribus. 21 Decere hanc puellam. 22 Legitime, ſecundum legem Atticam, ut civis civem ducat. 23 Quod petit, ſc. copiam virginis. 24 Sed ſi alio modo velit ſibi fieri copiam virginis. 25 Anus ſe facturam. 26 Antipho. 27 Neſciebat. 28 Puellam. 29 Ne ille domum rediens, illum ædibus expelleret. 30 Qui in Cilicia erat. 31 Domum. 32 Non permitteret habere eam uxorem? 33 Pater, homo tam avarus. 34 Dote carentem. 35 Non natam ex claris parentibus, obſcuro loco natam.

Daret illi? nunquam faceret. *DA.* [1] quid fit denique? *GE.* [2] Quid fiat? est [3] parasitus quidam Phormio,
Homo [4] confidens, [5] qui (illum Dii omnes [6] perduint!)
DA. Quid is fecit? *GE.* hoc consilium, quod dicam, [7] dedit.
[8] Lex est, ut orbæ, qui sint genere proximi,
Iis nubant; & illos ducere eadem hæc lex jubet.
[9] Ego [10] te [11] cognatum dicam, & tibi [12] scribam dicam:
[13] Paternum amicum me assimulabo virginis;
Ad judices veniemus: quis fuerit pater,
Quæ mater, [14] qui cognata tibi sit, omnia hæc
[15] Confingam, [16] quod erit mihi bonum atque commodum.
Cum tu [17] horum nihil [18] refelles, [19] vincam [20] scilicet.
[21] Pater [22] aderit: mihi paratæ [23] lites; quid [24] mea?

1 Cum illo adolescente: id est, quis exitus rei tandem consequitur? 2 Quæris, interrogas quid factum fuerit? De præterito enim, tanquam de præsenti loquitur. 3 Qui alienum cibum sectari soleat. 4 Audax, temerarius. 5 Scil. *dedit hoc consilium quod dicam*: sed consideratione audaciæ ejus Geta confusus, interrumpit hæc verba. 6 Perdant! Imprecatio est. 7 Scil. *ei*. 8 Sc. *inquit Phormio*. Est Mimesis. Ordo est: *Lex est*, sc. Athenis, *ut* virgines *orbæ*, id est, pupillæ, parentibus privatæ, *nubant iis*, scil. adolescentibus, *qui sint proximi genere*, idest, cognatione: *& hæc eadem lex*, sc. Attica, *jubet illos*, sc. proximos, *ducere*, scil. illas orbas sibi cognatas. Illa ergo lex talis: *Orba proximo nubat: orbam proximus ducat*. Vide Adelph. 4. 5. & infra 1. 3. 9 Inquit parasitus. Mimesis est. 10 Antiphonem. 11 Virginis. 12 Litem intendam, diem dicam, in jus vocabo. Græca est phrasis δίκην γράφεσθαι, idest, *litem intendere*. *Dica* enim significat actionem, quam contra aliquem in judicio experimur: vulgo *citationem* vocamus. 13 Fingam, comminiscar me esse amicum patris virginis. 14 Quomodo, qua ratione. 15 Comminiscar. 16 Quatenus ex usu meo videbitur, & quantum commodum erit. 17 Confingam. 18 Refutabis. 19 Superabo te in judicio. 20 Certe. Est particula affirmandi. 21 Pater tuus Demipho. 22 Reversus ex Cilicia. 23 Actiones & controversiæ forenses, sc. *erunt*. 24 Scilicet *interest, refert*?

[1] Illa quidem [2] nostra erit. *DA.* [3] jocularem audaciam.
GE. Persuasum est [4] homini: [5] factum est: [6] ventum est: [7] vincimur:
[8] Duxit. *DA.* quid narras? *GE.* hoc, quod audis. *DA.* o Geta!
Quid [9] te futurum est? *GE.* nescio hercle: unum hoc scio:
Quod [10] fors feret, [11] feremus æquo animo. *DA.* [12] placet:
[13] Hem, [14] istuc viri est officium. *GE.* [15] in me omnis spes mihi est.
DA. [16] Laudo. *GE.* ad [17] precatorem adeam, [18] credo, qui [19] mihi
Sic oret: nunc [20] amitte quæso [21] hunc: ceterum
Posthac si [22] quidquam, [23] nihil [24] precor; [25] tantummodo
Non addat, [26] ubi ego hinc abiero, vel occidito.

1 Orba puella. 2 De grege nostro, nam in judicio vincemus. Verba enim hæc sunt adhuc Phormionis, qui cum intimus esset Antiphoni, non poterat non etiam Phanio, ubi ab hoc deducta esset domum, itidem esse amicus. 3 O, *vel*, audio ex te, vel dicis audaciam joco similem, ridiculam; *vel*, quæ joco & fabulæ similior videtur, quam rei gestæ & veræ. Sic Andr. 5. 4. Jocularium *in malum insciens pene incidi*. 4 Antiphoni ut sc. assentiretur consilio callido. 5 Quemadmodum dixerat Phormio, idest, dixit parasitus, quis fuisset pater, quæ mater, quomodo fuerit cognata, &c. 6 Ad judices. 7 Ab adversariis nostris in judicio. 8 Istam virginem. 9 De te, idest, quid tibi continget, qui magister relictus sis Antiphoni? 10 Fortuna. Al. *fors*. 11 Talis est illa sententia apud Virg. *Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est*. Et apud Horat. *Levius fit patientia, Quicquid corrigere est nefas*. 12 Placet mihi responsum tuum magnanimum & constans. 14 Hortantis hic est. 14 Esse forti animo, *vel*, ut æquo animo ferat, quæ acciderint. 15 In mea solertia, ut strenue me defendam. Ætiologia, quare velit æquo animo ferre fortunæ eventum. 16 Quod habeas fortem animum in rebus adversis. 17 Intercessorem, qui pro me intercedat. Sic Heaut. 5. 2. *Nec tu aram tibi, neque* precatorem *pararis*. 18 Ironia. Q.d. Non credo me facturum. 19 Pro me. 20 Dimitte. Prosopopœa est: inducitur enim precator loquens. 21 Syrum Getam. 22 In aliqua re, sc. *deliquerit, peccaverit*. 23 Non. 24 Pro eo. 25 Verba sunt Getæ. 26 Verba sunt precatoris.

D.A. Quid [1] pædagogus [2] ille, qui [3] citharistriam?

[4] Quid rei gerit? *GE.* sic [5] tenuiter. *D.A.* non multum habet

Quod det fortasse. *GE.* imo nihil, nisi spem [6] meram.

D.A. Pater [7] ejus rediit, an non? *GE.* [8] nondum. *D.A.* quid? [9] senem

[10] Quoad expectatis vestrum? *GE.* non certum scio:

Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modo, &

Ad [11] portitores esse delatam; [12] hanc [13] petam.

D.A. Nunquid Geta, aliud me vis? *GE.* ut bene sit tibi.

[14] Puer [15] heus; nemon' huc prodit? [16] cape, da hoc [17] Dorcio.

1 Phædria scil. quem prius puellam *sectaris*; *in ludum ducere & reducere* (quod pædagogi munus) dixerat Geta. Servi enim, qui heriles filios in scholas deducebant, atque inde domum reducebant, *Pædagogi* dicebantur, ἀπὸ τοῦ παῖδας ἄγεσθαι. Ita hic per jocum Phædria, qui Citharistriam ductabat. 2 Sc. *facit*? 3 Sc. *sectatur*, *deducit ad ludum citharædicum*, *amat*: vel tale quid. Elipsis. 4 Quomodo vivit. 5 Parce, sobrie. Significat Phædriam nihil habere, amicæ quod det. 6 Solam, puram: 7 Phædriæ, scil. Chremes. 8 Sc. *rediit*. 9 Demiphonem. 10 Quando, ad quod tempus. 11 Custodes portuum, qui in portu rebus inferendis operam dant. *Portitores* enim dicuntur, qui Principis jussu aut magistratus cujuspiam in portu ideo sedent, ut a præternavigantibus vectigal exigant. 12 Epistolam. 13 Adferam. 14 Alloquitur mutam personam. 15 Adverbium vocandi. 16 Argentum hoc. 17 Ancillæ. Dorcium est fœmin. gen. ut *Glycerium*.

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

AN. [1] Adeon' rem rediisse, ut, qui mihi [2] consultum esse optime velit,
Phædria, patrem extimescam, [3] ubi in mentem ejus [4] adventi venit?
Quod ni [5] fuissem [6] incogitans, [7] ita [8] eum [9] expectarem, [10] ut par fuit.
PH. Quid istuc est? *AN.* rogitas? [11] qui tam [12] audacis facinoris mihi conscius
Sis? quod utinam ne Phormioni [13] id suadere in mentem incidisset,
[14] Neu me [15] cupidum [16] eo [17] impulisset, [18] quod mihi [19] principium est mali.
[20] Non potitus essem: fuisset tum mihi illos [21] ægre aliquot dies:
[22] At non [23] quotidiana [24] cura hæc augeret animum. *PH.* [25] audio.

1 Fierine potest, rem ad eum pervenisse statum! Querela Antiphonis metuentis patrem, & Phædriæ correptio hic exhibetur: contendunt autem inter se, uter magis miser sit. 2 Provisum, idest, ut provideatur & prospiciatur optime mihi, & cui res meæ cordi sunt. 3 Cum ego recordor ejus adventus. 4 Pro *adventus*, sc. Athenas e Cilicia. Genitivus antiquus. Cic. *Venit enim mihi Platonis in mentem*. 5 Nisi. 6 Temerarius, præceps; quia pleraque mala potius ex incogitantia, quam ignorantia. 7 Eo animo. 8 Patrem. 9 Expectassem. Enallage temporis. 10 Sicut æquum fuit seu decuit probum & obedientem filium eum exspectare. Q. d. Nequaquam duxissem uxorem, absente patre, adversando ejus voluntati. 11 Qui mecum scias, quam audax facinus commiserim. 12 Contracti matrimonii, absente patre, sive quod duxerim uxorem, nesciente patre. 13 Ut ducerem uxorem. 14 Neve. 15 Volentem, & incensum amore. 16 Ad id faciendum, sc. ad ducendam uxorem. 17 Instigasset. 18 Sc. me tam cupidum fuisse. 19 Præcipuum est malum, caput mali. 20 Verum quidem est, non essem consecutus rem amatam, id est, eam puellam. Occupatio. 21 Grave ac molestum, idest, ingens dolor extitisset in animo meo. 22 Respondet tacitæ objectioni. 23 Qua quotidie conficior. 24 Sollicitudo. 25 Audio quidem, quod dicis, sed longe aliter sentio, & nihil dicis: amore enim tuo frui, ut facis, omnibus rebus anteponendum mihi videtur. *Τὸ audio* igitur hic εἰρωνικὸν est, & κατ' ἀντίφρασιν sumitur, id est, non audio, non assentior.

AN. [1] Dum expecto, [2] quam mox [3] veniat, qui adimant hanc mihi [4] consuetudinem.

PH. [5] Aliis, quia [6] desit [7] quod amant, [8] ægre est: tibi, quia [9] superest, [10] dolet.

[11] Amore abundas, Antipho:

Nam tua quidem [12] hercle certe [13] vita hæc expetenda, optandaque est.

[14] Ita me Dii [15] bene ament, [16] ut mihi liceat [17] tam diu, quod amo, [18] frui,

Jam depacisci mortem cupio: [19] tu conjicito cetera.

[20] Quid ergo ex hac [21] inopia nunc capiam, & [22] quid [23] tu ex istac [24] copia:

[25] Ut ne [26] addam quod [27] sine sumptu, [28] ingenuam, [29] liberalem [30] nactus es:

Quod habes, ita ut voluisti, uxorem, sine [31] mala fama: [32] palam

Beatus; [33] ni unum desit, animus qui [34] modeste [35] isthæc ferat.

1 Quamdiu expecto, sc. *at non quotidiana cura*, &c. 2 Quam cito. 3 Pater domum. 4 Conversationem, familiaritatem, quam cum ea habui, τὴν συνήθειαν, usumfructumque amoris. 5 Adolescentibus. 6 Deest. Virg. *Lac mihi non æstate novum, non frigore* defit. Sic Eun. 2. 2. *Omnia habeo, neque quicquam habeo; nil cum est, nil* defit tamen. 7 Rei amatæ fruitio. 8 Molestum est. 9 Quod amas, id est, potiundæ amicæ occasio abundans est. Πλεονάζει, περισσεύει. 10 Dolori est. 11 Ex nimia satietate lascivis. 12 Particula asseverantis, ad significandam felicitatis magnitudinem & certitudinem. 13 Hic vitæ tuæ status, hæc commoda & voluptates vitæ tuæ. 14 Modus est jurandi. 15 Ardenter, vehementer. 16 Ut tandem amore meo fruar, quandiu a tuo, paratus sum: Pactionem cum morte inire, vitam cum morte commutare. 17 Tantisper. 18 Citharistria mea, quam amo. 19 Tecum cogita, cetera tibi conjicienda relinquo, quæ sc. ex his sequuntur, id. quam tu sis fortunatus, & ego miser. 20 Molestiæ, idest, quos dolores ego patiar. 21 Amoris sc. quod non possim frui, quod amo. 22 Voluptatis, i. quæ gaudia. 23 Sc. *capias*. id. percipias. 24 Abundantia rei optatæ: quia domi amicam habes. 25 Ut taceam. Præteritio, qua Antiphonis amplificat felicitatem a persona novæ nuptæ. 26 His. 27 Quæ sibi sumptum non faciat. 28 Liberam, non servam, liberis parentibus ortam. 29 Honestam, bene moratam amicam. 30 Sortitus es. 31 Malo nomine. 32 Sine omni dubitatione, sine controversia fortunatus es. 33 Nisi unum hoc tibi desit, animus sc. qui hæc ferat. 34 Moderate. 35 Commoda, quæ tibi contigerunt, ferre possit, i. qui his possit esse contentus, qui recte possit uti talibus bonis.

Quod si tibi [1] res sit cum [2] eo lenone, [3] quocum mihi est, [4] tum sentias:
Ita plerique [5] ingenio sumus omnes: *nostri nosmet pœnitet*.
AN. At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phædria,
Cui [6] de integro est potestas etiam [7] consulendi, quid velis;
[8] Retinere, amare, [9] amittere: ego in eum [10] incidi infelix locum,
[11] Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec [12] retinendi copia.
Sed quid est? videon' ego advenire huc currentem Getam?
Is [13] ipsus est. [14] Hei! timeo miser, quam nunc mihi hic rem nuntiet.

1 Negotium. 2 Avarissimo scilicet. 2 Cum quo. Anastrope. 3 Te revera beatum esse; *vel*, quantum sit molestiæ illi, cui cum talibus est negotium. 5 Habemus talem naturam, ut nunquam sorte nostra contenti simus, sed semper alienam sortem magis miremur, nostram contemnamus, optemus inexperta, experta damnemus. Hor. *Optat ephippia bos piger, optat arare caballus*. Et Ovid. *Fertilior seges est alieno semper in arvo: Vicinumque pecus grandius uber habet*. 6 De novo; *vel* de rebus tuis adhuc integris. 7 Consultandi, deliberandi. 8 Fidicinam. 9 Dimittere a te, deserere eam. 10 Deveni miser in eum statum, id est, res meæ eo redactæ sunt. 11 Ut non habeam facultatem neque amittendi, neque retinendi ejus quod amo. 12 Propter patrem, qui mox hanc mihi consuetudinem est ademturus. 13 Ipse. Antiquum est. 14 Vox est ingemiscentis seu dolentis.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

GE.[1] NUllus es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium [2] celere [3] reppereris;
Ita subito nunc [4] imparatum tanta [5] te impendent mala:
[6] Quæ neque [7] uti [8] devitem scio, neque quomodo me [9] inde [10] extraham:
Nam non potest [11] celari nostra diutius jam [12] audacia.
Quæ si non [13] astu providentur, me, aut [14] herum [15] pessundabunt.
AN. [16] Quidnam [17] ille [18] commotus venit? GE. [19] tum, temporis [20] punctum mihi
[21] Ad hanc rem [22] est; [23] herus adest. AN. quid istuc est [24] mali?
GE. [25] Quod cum [26] audierit, quod ejus [27] remedium inveniam iracundiæ?

1 Periisti, actum est de te. Hæc secum loquitur Geta, rediens a portitoribus admodum tristis. Porro Antiphoni nuntiat Geta, e Cilicia rediisse patrem Demiphonem, quo nuntio tantus injicitur metus male sibi conscio adolescenti, ut subducat illico sese. 2 Subitum, velociter inventum. Dicitur, *hic celer*, *hæc celeris*, *hoc celere*. 3 Inveneris, excogitaveris. 4 Minime instructum consiliis. 5 In te pendent, tibi imminent. Compositum pro simplici. 6 Mala. 7 Quomodo. 8 Declinem, effugiam, priusquam irruant. 9 Ex illis malis, si in ea incidam. 10 Expediam. 11 Tegi, occultari. 12 Audax facinus, temeritas de conjugio tam temere facto, quod sc. Antipho duxerit uxorem, absente patre, cujus rei ego fui auctor. 13 Astute, astutia. 14 Herilem filium Antiphonem. 15 Oppriment. Hic versus totidem verbis repetitur a Davo supra Andr. 1. 3. 3. 16 Propter quid, cur. 17 Geta. 18 Perturbatus. 19 Præterea Geta non videns juvenes, pergit in sermone suo. 20 Momentum, brevissimum tempus. Metaphora sumpta est a puncto Mathematico. 21 Ad huic rei providendum, ad deliberandum, quid mihi in hac re agendum sit. 22 Superest, restat. 23 Senex Demipho jam domum rediit. 24 Incommodi, quod perturbatus loquitur Geta. 25 Uxorem duxisse Antiphonem filium. 26 Demipho. 27 Consilium, quod placari possit senis iracundia.

1 Lo-

[1] Loquarne? [2] incendam: [3] taceam? [4] instigem? [5] pargem me? [6] laterem lavem.
7 Eheu me miserum! [8] cum mihi paveo, [9] tum Antipho me excruciat [10] animi,
Ejus me miseret; ei nunc timeo; is nunc me [11] retinet: nam [12] absque [13] eo
Esset, recte ego mihi [14] vidissem, & [15] senis essem [16] ultus iracundiam;
Aliquid [17] convasassem, atque hinc [18] me conjicerem protinus in pedes.
AN. [19] Quam [20] hic fugam aut [21] furtum parat?
GE. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut [22] qua quærere insistam via?
PH. Te nominat. *AN.* nescio quod magnum hoc nuntio exspecto malum.
PH. [23] Ah! sanus ne es?
GE. Domum ire pergam; ibi [24] plurimum est. *PH.* revocemus hominem. *AN.* sta illico. *GE.* [25] hem!
Satis [26] pro imperio, [27] quisquis es. *AN.* Geta.
GE. ipse est, quem volui [28] obviam.

1 An interroganti de re tota hero respondeam? Q. d. Non. 2 Nam si loquar, inflammabo iracundiam viri, iracundiorem reddam. 3 Nihil respondendo. Q. d. Non. 4 Quia sic incitem eum ad iracundiam. 5 Excusem me, a me culpam & suspicionem omnem amoliendo. Q. d. Non. 6 Quia sic frustra laborem, inanem operam sumam, sicut qui lavando laterem, ut eum dealbet, operam perdit; nam lavando rubrior fit. 7 Interjectio dolentis. 8 Partim timeo, ne quid mali mihi accidat propter adventum Demiphonis. 9 Multo magis. 10 Animo, id est, me curis torquet, facit me perturbatissimum. Archaismus est. 11 Remoratur me, qui essem fugiturus, nisi res ad eum pertineret. 12 Plaut. *Nam absque eo esset, hodie nunquam ad Solem occasum viverem.* 13 Antiphone. 14 Providissem, prospexissem. Aphæresis est. 15 Demiphonis. 16 Subita fuga. 17 Collegissem sarcinam aliquam, ac mecum asportassem, vasa collegissem. 18 Fugerem illico. 19 Hæc dicit Antipho Phædriæ cognato. 20 Geta. 21 Quia dixerat, *aliquo convasassem.* 22 Quam viam capiam ad eum quærendum? Hoc loco usus est Ablativo: sed in Eun. 1. 3. usus est Accusativo. *Quam insistam viam?* 23 Interjectio dolentis. 24 Sæpissime est propter amorem uxoris suæ. 25 Indignantis est. 26 Imperiose, secundum imperium, cum fiducia loqueris, agis, & sine timore, ut solent homines imperio freti. 27 Nondum enim animadvertit esse Antiphonem. 28 Mihi venire, dari.

AN. [1] Cedo, [2] quid portas, obſecro? atque id, ſi [3] potes, [4] verbo expedi.
GE. [5] Faciam. *AN.* eloquere. *GE.* [6] modo apud portum. *AN.* [7] meumne. *GE.* intellexti? *AN.* [8] occidi. *PH.* hem!
AN. Quid agam? *PH.* quid ais? *GE.* [9] hujus patrem [10] vidiſſe me, [11] patruum tuum.
AN. [12] Nam quod ego huic nunc [13] ſubito exitio remedium inveniam miſer?
[14] Quod ſi [15] eo meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut diſtrahar;
[16] Nulla eſt mihi vita expetenda. *GE.* [17] ergo iſtæc cum ita ſint, Antipho,
Tanto magis te [18] advigilare æquum eſt, [19] *Fortes fortuna adjuvat.*
AN. [20] Non ſum apud me. *GE.* atque opus eſt nunc cum maxime, [21] ut ſis, Antipho;
Nam ſi [22] ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur
[23] Commeruiſſe culpam. *PH.* hoc verum eſt. *AN.* [24] non poſſum immutarier.
GE. [25] Quid ſi aliquid gravius tibi nunc faciendum foret?

1 Dic. 2 Sc. *novi*. 3 Poſſibile eſt. 4 Paucis explica, quid portes nuntii. 5 Brevibus narrabo totam rem. 6 *Patrem tuum vidi*, dicturus erat Geta; ſed præventus eſt ab Antiphone, quem timor intelligentem fecerat. 7 Scilicet *patrem Demiphonem vidiſti?* 8 Actum eſt de me. 9 Antiphonis. 10 Scil. *dico*, *ajo*. 11 Qui eſt patruus tuus, id eſt, frater patris tui. 12 Quodnam. 13 Repentino malo, quod mihi imminet. 14 Apoſtrophe ad Phanium. 15 In eum ſtatum, in eam anguſtiam eventus mei, res meæ revertuntur, rediguntur. 16 Sine Deorum quidem. 17 Itaque cum tantopere timeas ab ea diſtrahi. 18 Vigilem eſſe, operam dare, ut eam conſerves. 19 Audaces & animoſos fortuna juvat. Unde Cato apud Sal. *Non votis, neque ſuppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur: vigilando, agendo, bene conſulendo, proſpere omnia cedant; ubi ſocordiæ te atque ignaviæ tradideris, nequicquam Deos implores: irati infeſtique ſunt.* 20 Præ nimio metu nihil poſſum incipere. 21 Apud te. 22 Intellexerit. 23 Commiſiſſe. 24 Non poſſum facere contra naturam, non poſſum effici fortis & audax. 25 Sc. *faceres*.

AN.

AN. Cum [1] hoc non possum, [2] illud minus possem.
GE. hoc [3] nihil est, Phædria: [4] ilicet:
[5] Quid conterimus operam frustra? [6] quin abeo?
PH. & quidem ego. *AN.* obsecro,
Quid si [7] assimulo? [8] satin' est? *GE.* [9] garris.
AN. [10] vultum contemplamini: [11] hem,
Satin' sic est? *GE.* non. *AN.* quid si sic? *GE.*
propemodum. *AN.* quid si sic? *GE.* sat est.
[12] Hem istuc [13] serva, [14] & verbum verbo, par
pari ut respondeas,
Ne suis te [15] iratus sævis dictis [16] protelet. *AN.*
scio.
GE. [17] Vi [18] coactum te esse [19] invitum, [20] lege, [21] judicio: [22] tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in [23] ultima
platea? *AN.* [24] ipsus est:
Non possum [25] adesse. *GE.* [26] ah! quid agis! quo
abis, Antipho! mane.
Mane, inquam. *AN.* egomet [27] me novi, & [28]
peccatum meum:

1 Tolerare, quod est minus grave, s-. esse animo forti. 2 Quod est gravius ae molestius. 3 Nullius momenti. 4 Ire licet, actum est de Antiphone, i. nulla in eo spes salutis reliqua est, i. firmitatis, constantiæ, frustra hæc a nobis dicuntur, a judiciorum consuetudine sumptum, ubi cum finitum esset judicium, præco clamabat: Ilicet, i. ire licet, finito judicio. 5 Cur inanem operam sumimus, monendo Antiphonem? 6 Sed ἀλλα. 7 Fingo me esse animo forti, vel audacem apud patrem, quasi nullius rei mihi essem conscius? 8 Vultum mutat, & ad confidentiam se componit Antipho, ut abeuntes, aut abire simulantes retineat. 9 Nihil est, nugaris. 10 An emergat tristitiæ signum. 11 Monentis est. 12 Admonentis. 13 Observa. 14 Fac ut in loquendo & respondendo semper tibi constes: Quid hoc sit, non melius potest intelligi, quam ex contentione Demiphonis & Phædriæ scena sequenti: quod enim Antipho subterfugit, Phædria probe implevit officium. 15 Senex pater. 16 Perturbet, exagitet & longe propellat. Metaphora petita est a crebro telorum jactu, quo perturbatur is, qui petitur. 17 Sc. *dic, fac respondeas*. 18 Ad ducendam uxorem. 19 Te nolente, Πλεοναστικῶς dictum est. 20 Attica. 21 Sententia judicis, quam in te tulit. 22 Intelligisne? 23 Extrema parte plateæ, ut *imæ fores*, i. forium pars ima. 24 Ipse pater est. 25 Fatri, i. expectare adventum patris. 26 Interjectio dolentis. 27 Hominem pavidum. 28 Quod duxerim uxorem, absente patre.

Vobis

Vobis commendo Phanium, & [1] vitam meam.
PH. Geta, quid nunc fiet? *GE.* tu jam [2] lites audies.
Ego [3] plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
[4] Id nosmetipsos facere oportet, Phædria.
PH. [5] Aufer mihi, [6] oportet: [7] quin tu, quid faciam, impera.
GE. Meministin', [8] olim ut fuerit vestra oratio
In re incipienda ad defendendam [9] noxiam?
Justam illam [10] causam, facilem, [11] vincibilem, optimam?
PH. [12] Memini. *GE.* [13] hem! nunc [14] ipsa ea est opus, aut, [15] si quid potest,
Meliore, & callidiore. *PH.* fiet sedulo.
GE. Nunc prior [16] audito tu: ego [17] in insidiis hic ero
[18] Succenturiatus, si [19] quid [20] deficies. *PH.* [21] age.

1 Defensionem vitæ meæ. 2 Jurgia. Bene Donatus, huic comparavit locum Heaut. 2, 3. 115. *Tibi erunt parata verba, huic homini verbera:* ἐκπαραλλήλου enim hæc dicun- 3 Puniar, feriar. 4 Ut simus audaces seu forti animo. 5 Omitte illud *oportet*, ne dicas mihi amplius, oportet hoc, vel hoc facere. 6 *Oportet* hic materialiter est accipiendum. Dixerat enim Geta, *id nosmetipsos facere oportet*: id corripit Phædria & mutat dicens: *quin tu, quid faciam, impera*; quo se paratissimum ostendat, quacunque ope possit, Antiphoni auxiliari. 7 Imo præscribe mihi leges. 8 Antehac, nuper, cum sc. Geta moneret Antiphonem, ut responderet accusationibus paternis, se invitum esse coactum, lege, judicio. 9 Noxam, id est, culpam, peccatum. 10 Defensionem. 11 Quæ facile vincatur. 12 Hanc suscitationem nostram. 13 Monentis est. 14 Sc. *causa*, *defensione*, vel *oratione*. 15 Si qua narratione possibile est quippiam inveniri vel excogitari, εἴπως δυνατόν ἐστι. 16 Accede, adorire, aggredere eum. Virg. *Nec quisquam ex agmine tanto Audet* adire *virum*. 17 Alii melius *in subsidiis* legunt, teste Palmerio, id est, in secunda acie. Nam quæ deficientibus primis submittitur acies, *subsidia* dicuntur, non *acies*. 18 Substitutus, id est, succurrere ac supplere delectum paratus. Q. d. Ego diligenter tibi subserviam, diligenter te observabo, ne in confutando sene, & in defendendo noxa Antiphonis deficias. Donatus admonet, Metaphoram esse a re militari sumptam. *Succenturiati* dicuntur, qui explendæ centuriæ militaris gratia subjiciunt se ad supplementum ordinum. 19 In aliqua re. 20 Inferior eris. 21 Fac quod dicis: vel est Adverbium horrandi.

ACTUS

ACTUS II. SCENA I.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

DE. [1] ITane [2] tandem uxorem duxit Antipho [3] injussu meo?
Nec meum [4] imperium, ac, [5] mitto imperium, non [6] simultatem meam
[7] Revereri saltem? [8] non pudere? o [9] facinus audax! o Geta
[10] Monitor! *GE.* [11] vix tandem. *DE.* quid mihi [12] dicent? aut quam [13] causam reperient?
[14] Demiror. *GE.* atqui [15] repperi jam; [16] aliud cura. *DE.* an hoc [17] dicent mihi?

1 Filium Antiphonem, se absente, uxorem duxisse; ægerrime fert Demipho: a Phædria ille & Geta servo defenditur. At postremum Demipho Phormionem convenire constituit, ut injuriam cum eo expostulet, qui ducendæ puellæ auctor fuerat. 2 Hæc particula habet quiddam urgens & accelerans. 3 Contra meam voluntatem. 4 Patern.am meam auctoritatem, sc. *reveritus est?* 5 Omitto. 6 Iram, odium. Donatus *jurgium & contentionem* exponit, quod sc. ex odio oriantur. *Simultas* proprie est odium tectum, latens, dissimulatum: a *simulando*, ut quidam volunt dicta est; quia, qui simultates exercent, inter se *simulata* loquuntur. 7 Reveritus est, vel oportuit filium revereri? 8 An non puduit eum flagitii, vel mei, id est, mea causa? 9 Quia duxit uxorem invito patre. 10 Auctor nuptiarum, quia consilium dedisti, id est, huic mandes, si quid recte curatum velis: hunceine ego filio meo quasi magistrum & monitorem reliqui? facinorum, sc. monitor huic fuerit, non disciplinæ & probi moris magister. 11. Sc. *me nominat*, *meminit mei*, id est, denique post multa verba ad nomen meum pervenit. Expectaverat enim Geta, ut se velut huic rei caput in primis accusaret. 12 Geta & filius. 13 Defensionem, excusationem. 14 Valde miror, vel nescio: nam admirationem ignorantia facit. Sic enim Donatus interpretatur, & hanc interpretationem confirmat Getæ responsum. Sic Hecyr. 4. 1. PHI. *Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter; sed* demiror. *Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare voluerit partum*, id est, ego nescio, hoc quid sit. 15 Causam, quam dicam. 16 Noli de eo esse solicitus, sed ad rem aliam confer curam tuam. 17 Antipho, Phædria & Geta, Occupatio.

i. Inp.

[1] Invitus fecit; lex [2] coegit: [3] audio, [4] fateor.
GE. placet.
DE. [5] Verum scientem, tacitam [6] causam tradere adversariis,
Etiamne id facere lex [7] coegit? *PH.* [8] illud durum. *GE.* ego [9] expediam: [10] sine.
DE. Incertum est, quid agam, quia præter spem, atque [11] incredibile [12] hoc mihi obtigit.
Ita sum [13] irritatus, [14] animum ut nequeam ad cogitandum instituere.
[15] Quamobrem [16] *Omnes cum secundæ res sunt maxime, tum maxime*
Meditari secum oportet, quo pacto [17] adversam ærumnam ferant,
[18] Pericla, damna, [19] exilia: [20] peregre rediens semper cogitet,
Aut filii peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ:
[21] Communia esse hæc, fieri posse; ut ne quid animo sit [22] novum:

1 Nolens duxit uxorem. Mimesis. 2 Eum, ut duceret eam. 3 Admitto illam excusationem. 4 Legem coegisse, vel id verisimile esse. 5 Confutatio objectionis. 6 Offerre victoriam in caussa. 7 Quasi dicat, Minime. 8 Illud est magni momenti, vel periculosum. 9 Totum negotium. 10 Me facere, ut volo. 11 Quod nunquam fuissem crediturus. 12 Quod filius duxit uxorem, me absente. 13 Ad iram provocatus; commotus, perturbatus. 14 Ut non possim animum, improvisis filii Antiphonis nuptiis commotum & turbatum, in eum statum disponere seu inducere, ut de eo, quod hic agendum sit, serio cogitare possim. 15 *Quamobrem oportet omnes* homines *meditari sum maxime*, id est, præcipue, *cum res sunt maxime secundæ*, id est, prosperæ, &c. Quam commode sententiam hanc dixerit Terentius a Philosophia sumptam, ostendit Cicero Tuscul. 3. allato simili Euripidis loco. 16 Auson. in Periand. *Adversa rerum vel secunda prædicat Meditanda cunctis Comicus Terentius, Locare sedes, bellum gerere, aut ponere.* 17 Res adversas, calamitatem. 18 Asyndeton, & expositio ærumnarum. 19 Al. *exitia.* 20 Pater, vel quicunque redit a longinquis regionibus. 21 Omnibus hominibus accidere posse. *Cuivis accidere potest, quod cuiquam potest.* Pub. Syrus. 22 Incogitatum, improvisum: q. d. nihil admiretur, si hoc acciderit.

Quid-

Quidquid [1] præter ſpem [2] eveniat, [3] omne id deputare eſſe in lucro.

GE. O Phædria, incredibile eſt, quanto herum [4] anteo ſapientia.

[5] Meditata mihi ſunt omnia mea [6] incommoda: [7] herus ſi redierit,

[8] Molendum [9] uſque in [10] piſtrino: vapulandum: habendæ [11] compedes:

Opus ruri faciendum; horum nihil quidquam accidet animo novum.

Quidquid præter ſpem eveniet, omne id deputabo eſſe in lucro.

Sed [12] quid [13] hominem [14] ceſſas adire, & [15] blande in principio alloqui?

DE. [16] Mei fratris video [17] filium ire mihi obviam.

PH. Mi patrue ſalve. *DE.* [18] ſalve: ſed ubi eſt Antipho?

PH. [19] Salvum advenire. *DE.* [20] credo: [21] hoc reſponde mihi.

PH. [22] Valet; [23] hic eſt: ſed ſatin' [24] omnia [25] ex ſententia?

DE. [26] Vellem quidem. *PH.* [27] quid iſtuc? *DE.* rogitas, Phædria?

1 Si illa mala non acciderint. 2 Accidat nobis. 3 Exiſtimare id accidiſſe ex abundantia, ultra id quod timebas futurum. 4 Præcello, ſupero. 5 Cogitata, conſiderata, proviſa: ubi τὸ *meditata* Paſſive ſumitur, tanquam veniens a verbo Communi *meditor*. Hæc eſt altera τῶν αἰτία poſt illam in Adelphis 3, 3. 6 Pericula, mala. 7 Elegantem enumerationem addit ſuorum incommodorum. 8 Mihi erit. 9 Semper, aſſidue. *Uſque* ſignificat durationem longi temporis. 10 Loco, in quo circumagebantur molæ truſatiles, & ita frumenta pinſebant, id eſt, molebantur. Vide Andr. 1, 2. 11 Vincula, catenæ colligantes pedes. Servi enim vincti erant in ergaſtulis, ſed pedibus tantum. 12 Propter quid, cur? 13 Demiphonem ſenem. 14 Apoſtrophe ad Phædriam. 15 Suaviter, lenibus verbis. 16 C remetis. 17 Phædriam. 18 Reſalutantis eſt. 19 Sc. *te gaudeo*. Reſpondens hic iterat Phædria ſalutationem. 20 Te gaudere propter meum adventum. 21 Quod te rogo. 22 Antipho. Reſpondet de qualitate, cum tamen interrogatus eſſet de loco. 23 Athenis agit res ſuas, ubi tu diſcedens reliquiſti. 24 Scilicet *evenerunt*, *ſucceſſerunt*. 25 Ex voto? 26 Omnia ex ſententia mihi eveniſſe, ſucceſſiſſe. 27 Quid accidit tibi, quod ſic mihi reſpondeas?

1 Bonas,

[1] Bonas, me absente, hic [2] confecisti nuptias.

TH. [3] Eho! an [4] id succenses nunc illi? *GE.* [5] artificem probum!

DE. Egone [6] illi non succenseam? ipsum [7] gestio
[8] Dari mihi in conspectum; nunc [9] sua culpa ut [10] sciat
[11] Lenem patrem illum factum me esse [12] acerrimum.

TH. Atqui nil [13] fecit, patrue, [14] quod succenseas.

DE. Esse autem similia omnia: omnes [15] congruunt.
[16] Unum cognoris, omnes noris. *TH.* haud ita est.

DE. [17] Hic in noxa est, [18] ille ad [19] defendendam causam adest.
[20] Cum ille est, [21] hic præsto est: [22] tradunt operas mutuas.

1 Per Antiphrasin & Ironiam ostendit bonas non esse nuptias, ut quæ sine patris jussu sint confectæ. 2 Conciliastis, celebrastis. 3 Interjectio admirantis. 4 Propter id, scilicet propter nuptias. 5 Sc. *o*, Q. d. partes suas probe agere novit. Geta laudat Phædriam, quod defensionem patruelis eo astu inceptet, qui optabatur: fronte composita, verbis fidem asseverantibus: conferri debent v. 48. & 55 Hoc seorsum dicit, ut Demipho non audiat. 6 Filio meo. 7 Vehementer cupio. 8 Ante oculos meos, seu obviam mihi venire. 9 Quod uxorem, me absente, duxerit. 10 Scire possit. 11 Facilem, indulgentem, sc. *antehac*. 12 Difficillimum, durissimum. 13 Filius tuus. 14 Propter quod irascaris illi ἐφ ὦ ὀργισθείης. 15 Concordant, bene consentiunt, conveniunt. ὁμογνωμονοῦσι, πρὸς τινὰς εἶναι 16 Ex duobus, scil. vel filium, vel Phædriam. Ita Virg. 2. Æneid. *Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab uno Disce omnes.* 17 Antipho in culpa est, admisit culpam Hos duos versus Guyetus plane expungit: nollem factum: satis enim probi & Terentio digni videntur: quos Donatus bene interpretatur, & exemplo Ciceroniano plane huc convenienti illustrat. 18 Phædria. 19 Defendendam noxam sive culpam. 20 Cum fratris filius Phædria in noxa sive culpa est. 21 Meus filius Antipho ad defendendum adest. 22 Mutuo se adjuvant, se vicissim in peccatis defendunt, mulus mulum scabit. Translatum videtur ab agricolis vicinis, qui mutuam inter sese operam commodare solent. Aut ab artificibus, qui mutua nonnunquam utuntur opera; maxime fabri ærarii.

GE.

GE. [1] Probe eorum facta [2] imprudens [3] depinxit [4] senex.

DE. Nam [5] ni hæc ita essent, [6] cum illo haud stares, Phædria.

PH. [7] Si est, patrue, culpam ut Antipho in se admiserit;
Ex qua [8] re [9] minus rei foret, aut famæ temperans,
[10] Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat:
Sed si quis forte [11] malitia fretus sua,
Insidias [12] nostræ fecit adolescentiæ,
Ac [13] vicit; nostran' culpa ea est, an judicum,
[14] Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?

GE. Ni nossem [15] causam, crederem vera [16] hunc loqui.

DE. An quisquam judex est, qui possit noscere
[17] Tua justa, ubi tute verbum non [18] respondeas,
Ita ut [19] ille fecit? *PH.* functus adolescentuli est
[20] Officium [21] liberalis; postquam [22] ad judices

1 Recte, vere. 2 Nesciens amorem Phædriæ. Nondum enim ita rem se habere compererat Demipho, sed ex suspicione & ira loquebatur. 3 Descripsit. Metaphora a pictoribus, qui coloribus exprimunt res ipsas. 4 Demipho. 5 Nisi enim traderetis operas mutuas ac juvaretis alter alterum. 6 Non faveres illi, non ita defenderes meum filium Antiphonem, non esses ab illius partibus. Al. *pro illi*: ut apud Virg. 8. Æn. *In summo custos Tarpejæ Manlius arcis Stabat pro templo*, id est, pro defensione templi. *Stare* igitur *cum* vel *pro aliquo*. idem esse puto, quod Græcis, παρεῖναι καὶ id est, alicui studere, favere, & eum tutari, Cic. *ab aliquo stare* dixit. 7 Si ita est. Huic apologiæ compara orationem Lysitelis apud Plautum Trinummo 2, 2, 46. &c. 8 Culpa. 9 Non temperans foret rei familiaris, id est, utilitati, bonis, facultatibus suis, minus, quam par erat, consulens, providens: quia indotatam duxit. 10 Non defendo illum, non intercedo pro illo. 11 Malitiosa sua confisus audacia. Translatio culpæ in Phormionem, & judices. 12 Nobis adolescentibus, qui sumus imperiti rerum. 13 Nos. 14 Qui sæpe divitibus tantas copias eripiunt, quia illis invident. 15 Sc. aliam esse: quia coactus est sua voluntate. 16 Phædriam. 17 Tum jus, τὰ σὰ δίκαια quid in causa justi habeas. 18 Ad accusationem. Reus enim, qui tacet, consentire videtur. 19 Filius meus Antipho. 20 Antique pro *officia*. 21 Boni, ac præ se ferentis bonam indolem. 22 In jus vocatus a Syncophanta.

Ven-

Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui:
Ita [1] eum tum [2] timidum ibi obſtupefecit pudor.
GE. Laudo [3] hunc: ſed ceſſo adire quamprimum [4] ſenem?
Here, ſalve; ſalvum te adveniſſe gaudeo. *DE.* oh!
[5] Bone cuſtos ſalve, [6] columen [7] vero familiæ,
[8] Cui [9] commendavi [10] filium [11] hinc [12] abiens meum.
GE. [13] Jamdudum te omnes nos accuſare audio
Immerito, & [14] me [15] horum omnium [16] immeritiſſimo.
Nam quid me [17] in hac re facere voluiſti [18] tibi?
[19] Servum hominem [20] cauſam orare [21] leges non [22] ſinunt,
[23] Neque teſtimonii dictio eſt. *DE.* [24] mitto omnia: addo
Iſtuc; [25] imprudens timuit adoleſcens: [26] ſino:
[27] Tu ſervus: verum ſi cognata eſt maxime;
Non fuit neceſſe [28] habere; ſed id quod [29] lex jubet,
[30] Dotem daretis, [31] quæreret alium virum.

1 Antiphonem. 2 Perturbatum. 3 Phædriam. Q. d. Recte quidem egit Phædria: ſed & nonnihil a me dicendum ſupereſt. 4 Demiphonem. 5 Ironia. ut *bone vir*, *bonas nuptias* ſupra. Q. d. O improbe, indiligentiſſime magiſter liberorum meorum. 6 Suſtentatio, decus & columna, cui familia noſtra innititur. Virg. *In te domus inclinata recumbit*. 7 Certe. 8 Sc. tibi. 9 Reliqui te tanquam magiſtrum. 10 Antiphonem. 11 Athenis. 12 In Ciliciam. 13 Paulo ante. 14 Sc. *accuſas*. 15 Quos accuſas. 16 Qui ſum plane extra culpam, qui unus ex omnibus minime merui accuſari. 17 In accuſatione filii apud judices. 18 In tuum commodum. 19 Ut *mulier ancilla* apud Sall. Objicit ſeni legem, quæ non admittit ſervum teſtem. 20 Oratione cauſam alicujus defendere vel agere in judicio. 21 Noſtræ publicæ. 22 Permittunt. Lex talis eſt: *Servus homo cauſam ne orato*. 23 Neque licet ſervo teſtimonium veritatis dicere, non poteſt produci loco teſtis. *Dictio teſtimonii*, eſt, facultas dicendi teſtimonium: quemadmodum *factio teſtamenti*, eſt teſtamenti faciendi facultas. 24 Omnia, quæ a te afferuntur, prætermitto, i. concedo. 25 Imperitus. Mimeſis. 26 Hoc concedo. 27 Scil. *es*: ideoque multa facere per leges vetitus. 28 Uxorem, ἔχειν γυναῖκα id. jure poſſidere. 29 Attica. 30 Dotem dare debebatis, debuiſſetis. Hic affertur altera pars legis, poſt eam quæ ponebatur 1. 2. pag. 436. &c. Integra ergo eſt: *Orbam proximus cognatus ducat, aut dotem det*. 31 Quærere debebat, debuit, ſcilicet accepta dote.

1 Qua

[1] Qua ratione [2] inopem potius [3] ducebat domum?
GE. Non [4] ratio, verum [5] argentum deerat. *DE.* [6] sumeret
Alicunde. *GE.* alicunde? nihil est dictu facilius.
DE. Postremo, si nullo alio [7] pacto, [8] fœnore.
GE. [9] Hui! dixti pulchre, si quidem quisquam [10] crederet
[11] Te vivo. *DE.* non, non sic futurum est, [12] non potest.
Egone illam cum [13] illo ut patiar nuptam unum diem?
[14] Nil suave meritũ est. [15] Hominem commonstrarier
Mihi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.
GE. Nempe, [16] Phormionem? *DE.* istum [17] patronum mulieris.
GE. Jam [18] faxo hic aderit. *DE.* [19] Antipho ubi nunc est? *PH.* [20] foris.
DE. Abi, Phædria; eum require, atque [21] adduce huc *PH.* [22] eo
Recta via equidem illuc. *GE.* nempe ad [23] Pamphilam *DE.* at ego
[24] Deos penates hinc salutatum domum

1 Quo consilio, quo jure, qua de causa. 2 Uxorem. 3 Quod absolute vulgo dicitur *ducebat*. 4 Consilium, causa. 5 Pecunia, quam numeret pro dote. 6 Sumpsisset, sumere debebat, id est, mutuatus esset. 7 Potuisset sumere argentum vel pecuniam. 8 Sumeret pecuniam. 9 Ludentis est. 10 Pecuniam. 11 Quandiu vivis. Lex erat Athenis, qua cavebatur, ne filio familias, vivo etiam patre, mutuanti quisquam crederet: qui credidisset petitionem ne haberet. 12 Sc. *fieri*, id est, non est possibile, *ἀδυνατὸν ἐστι*. Hæc significatio. τῷ Terentio familiaris est. 13 Filio meo. 14 Antipho suis factis nihil suave a me, sed omnia acerba & dura meritus est: *vel*, nihil mihi fecit Antipho suave, ut ei aliquid esse suave permittam. Figura Λιτότης. Donati annotatio plane inepta est. 15 Phormionem. 16 Cupis tibi demonstrari. 17 Defensorem. Patronus enim dicitur, qui aliquem in judicio defendit. 18 Faciam ut adsit. 19 Filius. 20 Sc. *est*, id est, prodit. 21 Antique pro *adduc*. 22 Quæsitum filium tuum. 23 Amicam accedis. 24 Deos domesticos & familiares hinc adoratum domum de via deflector. Mos erat apud veteres, ut & discedentes, locum, quem relinquebant, salutarent, vel ei ut valedicerent; & revertentes item salutarent: quod iidem faciebant etiam primum in regionem quampiam ingredientes propter Genios sive Lares, quos locis adesse credebant. Erant Penates patrii ac familiares cujusque Dii. Romæ publice habuerunt ædem in Velia, eo in loco, ubi Tullius Hostilius Rex primum habitaverat.

1 Qua

Divertor: [1] inde ibo ad [2] forum, atque aliquot mihi
[3] Amicos advocabo, ad hanc rem qui [4] adsient,
Ut [5] ne imparatus sim, si [6] adveniat [7] Phormio.

1 Deinde, post precationes. 2 Causarum. 3 Advocatos adhibebo. 4 Præsidio sint. 5 Non. 6 Forte advenerit. 7 Parasitus, qui harum nuptiarum auctor fuit.

ACTUS II. SCENA II.

PHORMIO, GETA.

PH. [1] ITane patris ais conspectum [2] veritum [3] hinc [4] abiisse? *GE.* [5] admodum.
PH. [6] Phanium relictam solam? *GE.* sic. *PH.* & iratum [7] senem?
GE. [8] Oppido. *PH.* [9] ad te [10] summa solum, Phormio, rerum redit:
Tute hoc [11] *intristi*; *tibi omne est exedendum*: [12] accingere.
GE. [13] Obsecro te. *PH.* [14] si rogitabit. *GE.* in te spes est. *PH.* [15] ecce re.
[16] Quid si reddet? *GE.* [17] tu impulisti. *PH.* [18] sic opinor. *GE.* [19] subveni.

1 Num hoc affirmas? Adducitur Phormio, ut factum defendat, qui hic se instruit, cum Demiphone litigaturus. 2 Antiphonem. 3 Ex ædibus. 4 Aufugisse. 5 Dico eum valde veritum abiisse. 6 Scilicet *ais esse*? 7 Demiphonem. 8 Valde. 9 Se ipsum alloquitur Phormio. 10 Caput principale horum negotiorum ad te solum recidit. 11 Pro *intrivisti*, a verbo *intero*, *intrivi*, *intritum*. Qu. d. Tu auctor extitisti consilii de ducenda puella, æquum etiam est, ut tuo periculo rem expedias, tibi quoque ferendum, si quid ex ea re incommodi acciderit: quod alio proverbio dicitur: *Celo quod aptasti tibi ipsi nendum est*. 12 Præpara te, atque expedi illud negotium. 13 Ista verba Getæ continuam orationem inter se constituunt: *Obsecro te, in te spes est, tu impulisti, subveni*. Nam verba, quæ interloquitur Phormio, nihil minus quam respondentis ad verba Getæ, sed potius cogitantis secum & consilium quærentis, esse videntur. 14 Si Demipho senex rogabit, unde sibi sit cognata Phanium. 15 Ecce rem. Succisa nimis hæc deliberantis vox, proinde obscuræ est significationis. 16 Quid si volet recipere me puellam Phanium. 17 Tu es auctor, ut duceret uxorem. 18 Eludam senem. 19 Succurre ergo Antiphoni & mihi.

PH. [1] Cedo ſenem: [2] jam inſtructa ſunt mihi in corde conſilia omnia.
GE. [3] Quid ages? *PH.* [4] quid vis? niſi uti [5] maneat Phanium, atque ex [6] crimine hoc
Antiphonem [7] eripiam, atque in me omnem iram [8] derivem ſenis?
GE. [9] O vir fortis, atque amicus! verum hoc ſæpe, Phormio,
Vereor, ne iſtæc [10] fortitudo in nervum erumpat denique. *PH.* [11] ah!
[12] Non ita eſt: [13] factum eſt periculum: [14] jam pedum viſa eſt via.
Quot me cenſes homines jam [15] deverberaſſe uſque ad necem
[16] Hoſpites? tum cives? quo magis [17] novi, [18] tanto ſæpius.

1 Da ſenem; id eſt, ſine ut veniat ſenex. Phormio inter deliberandum non attendit, quid Geta dicat: verum ad conflictum ſe paratum ſentiens, expoſcit adverſarium. 2 Omnes modi, omnia argumenta, quibus ſenem illudam, ſunt jam in corde meo parata. Metaphora ſumpta eſt ab exercitu. Q. d. Sic inſtruxi mea conſilia, quaſi aciem. 3 Cum ſene in illa cauſa. 4 Ut agam aliud. 5 Hic cum Antiphone. 6 Periculo, hac culpa, quod, inſcio & abſente patre, uxorem duxerit. 7 Liberem. 8 Transferam, convertam. *Derivatio* dicitur inflexio criminis ab eo ad quem pertinebat, ad eum ad quem non pertinebat. 9 O Phormio, vir fortis atque amicus es. 10 Tam audax animi conatus forenſis illa litium peritia ad extremum in compedes & vincula redundet, id eſt, ne tu in carcerem conjiciaris. Sic 4, 4. *In nervum ibit*. Metaphora a Sagittaris ſumpta eſt, qui immoderatis viribus arcum adducendo, non telum incitant, ſed nervum rumpunt, idque non ſine ſuo periculo. Quadrat in temerariam, inconſideratamque audaciam, quæ plerunque infelix eſſe ſolet, & in maximum malum aliquando adducere. 11 Reprehendentis eſt. 12 Nihil eſt periculi. 13 Experimentum, experientia facta eſt in aliis decipiendis. 14 Jam via pedum eſt proviſa, jam via mihi explorata eſt, in qua tuto pedem ponere liceat, & qua aufugiam, ſi res cogat: adeoque id negotii nunc non primum tento; ac proinde non eſt quod timeas. Metaphora a viatoribus, qui neſcientes vias, veſtigia aliorum quærunt, qui præceſſerunt. 15 Litibus & ſycophantiis vexaſſe, indigniſſime tractaſſe. Μεταβ.κῶς καταχρηστικῶς. 16 Peregrinos. 17 Hoc artificium. 18 Tanto plures quotidie perdo & deverberare ſoleo.

1 Cu-

[1] Cedodum, an unquam injuriarum audisti mihi
scriptam [2] dicam?

GE. [3] Qui istuc? *PH.* [4] quia *non rete accipitri
tenditur, neque* [5] *milvio*,

[6] *Qui* [7] *malefaciunt nobis : illis, qui* [8] *nihil
faciunt,* [9] *tenditur*.

Quia enim in [10] illis [11] fructus est, in [12] illis [13]
opera luditur.

[14] Aliis [15] aliunde est periclum, [16] unde aliquid
[17] abradi potest:

Mihi sciunt nihil esse: [18] dices, ducent damnatum
domum:

[19] Alere nolunt hominem [20] edacem: & [21] sapiunt,
mea quidem sententia,

Pro [22] maleficio si [23] beneficium summum nolunt
[24] reddere.

GE. Non potest satis pro merito ab [25] illo tibi
referri gratia.

1 Dic mihi. 2 Actionem Injuriarum, id est, me esse accusatum injuriarum, me esse vocatum in jus? Vide supra 1, 2. 3 Qua ratione illud accidit? 4 Venusta est Allegoria ab aucupibus sumpta de iis, qui bonis insidiantur, improbis dimissis. 5 Avibus rapacibus. Hinc Anacarsis Solonis leges aranearum telis similes dicebat, quas animalia fortiora perrumpunt, sed minuta inhærent. 6 Accipiter & milvius. 7 Ore & unguibus. 8 Sc. *mali*. 9 Recte. 10 Qui nihil male faciunt. 11 Utilitas: quoniam non male faciunt nobis & esui sunt. 12 Qui male faciunt nobis. 13 Labor frustra suscipitur, perditur; quia esui non sunt. 14 Divitibus. Accommodatio est Allegoriæ. 15 Ex alia causa, id est, aliis aliud periculum imminet. 16 A quibus, scil. sunt divites. 17 Per vim auferri, detrahi, extorqueri. Q. d. ditioribus magis solent strui insidiæ, quam pauperibus. 18 Objectio. Q. d. Dicere posses, quamvis injuriarum postulatus & damnatus non habeam quod solvam, tamen astringi possum ad servitutem, ut, qui non sum solvendo. Alludit ad pœnam nexorum, quia creditoribus, quibus satisfacere non poterant, mancipabantur, & ad operas damnabantur, & donec eis satis fecissent, in custodia tenebantur. Vide Liv. 1. Decad. 19 Q. d. Minime ducent damnatum domum. Responsio. 20 Voracem multi cibi. 21 Sapienter agunt meo quidem judicio. 22 Injuria sibi illata. 23 Alimoniam, id est, alere hominem edacem. Paronamasia. 24 Retribuere. 25 Antiphone, pro quo ita laboras.

PH. [1] Imo enim nemo satis pro merito gratiam
[2] Regi refert.
[3] Tene [4] asymbolum venire, [5] unctum, atque [6] lautum [7] balneis,
Otiosum [8] ab animo; cum [9] ille & [10] cura, & [11] sumptu [12] absumitur,
[13] Dum tibi fit, quod placeat; [14] ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior [15] decumbas; cœna [16] dubia apponitur?
GE. [17] Quid istuc verbi est? *PH.* [18] ubi tu dubites, [19] quid [20] sumas potissimum.
[21] Hæc, [22] cum rationem ineas, quam sint suavia, & [23] quam chara sint;

1 Correctio per collationem. Q. d. Nullus aulicus suo Regi tantum debet, quantum ego Antiphoni. 2 Locupleti, diviti, a quo alitur. Ita enim vocabant parasiti benefactores & alumnos suos. Ita Antipho. *Rex* erat Phormionis. 3 Q. d. An non hoc summum beneficium dici debet? 4 Immunem, nihil conferentem ad convivium sine symbola, sine sumptu. Symbola est, quod pro sua quisque parte ad communes dapes confert: a συμβάλλω, id est, *confero*, *conjicio*, eo quod in medium conferretur: unde *asymbolus*, qui nihil solvit, Vide Andr. 1, 1. 5 Oleo odorato. Consuetudo erat veterum, singulis diebus, antequam cibum caperent, in balneo se lavare, & postea ungere. 6 Lotum. 7 E balneis. Plaut. Pers. 1. 3. *Lautum credo a balneis jam hic affuturum*. 8 Animo, id est, expertem omnium curarum, tranquillo animo. Sic Plaut. *æger ab animo*, pro quo æger animo. Sic Catul. *ferox a robore Theseus*, idest, ferox robore. 9 Rex, dives. 10 Sollicitudine in apparando. 11 Impensa, consumendo bona sua. 12 Conficitur. 13 Dum tibi aliquid apponatur, *vel*, dum habeas. 14 Et dum Rex irascitur. Metaphora petita est a canibus, qui proprie dicuntur *ringi*, cum irritati, rictum diducunt, quasi latraturi aut morsuri. Itaque *ringi* dicitur, qui irascendo gestus & modos canum ringentium imitatur, ostendendo scil. dentes, crispando nasum, & corrugando frontem. 15 Ad mensam sedeas, & in toto recumbas. 16 Opipara, & vario apparatu affluens, ut, quem cui cibum præferas, ignores seu dubius sis, &, ut ipse Phormio mox exponit, *ubi tu dubites, quid sumas potissimum*. Eadem significatione & *dies dubius* dicitur, pro auspicato & felici; quasi in multis gaudiis quid prius, quid posterius fit, nescias. 17 Quid sibi vult hoc verbum *dubia*? 18 Explicatio cœnæ dubiæ. 19 Ciborum. 20 Carpas. 21 Superiora illi, sc. merita Regis, vel fercula cœnæ dubiæ. 22 Cum tecum serio reputes, perpendas. 23 Quam magno pretio Regi constent.

[1] Ea qui præbet, non tu hunc habeas plane præsentem Deum?

GE. [2] Senex adest, vide quid agas; [3] prima coitio est acerrima:

Si [4] eam [5] sustinueris, [6] post illa jam, [7] ut lubet, [8] ludas licet.

1 Ordo est. *Non tu habeas*, id est, reputes, reverearis, *hunc* sc. regem, *qui præbeat ea*, sc. fercula, *plane*, idest, prorsus *Deum*, idest, tanquam Deum, cui referri gratia non possit: *præsentem*, idest, propitium, potentissimum, *vel* qui hisce in terris, ut Deus, colatur? 2 Demipho. 3 Primus congressus, conflictus seu impetus est vehementissimus. Metaphoram esse monet Donatus a prælio; *nam & congredi* (inquit) *milites*, *& coire dicuntur*. 4 Primam illam coitionem. 5 Sustentaveris, toleraveris, non succumbendo. 6 Postea, id est, post illam coitionem. 7 Ut tibi placet. 8 Poteris senem illudere, id est, reliqua ludus erunt, non militia. Donatus: *in officio militari omne negotium vel pugna, vel ludus*.

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

DE. [1] EN [2] unquam [3] cuiquam [4] contumeliosius [5] Audistis factam injuriam, quam [6] hæc est mihi?

[7] Adesto quæso. *GE.* [8] iratus est. *PH.* quin tu [9] hoc age, [10] est:

Jam ego [11] hunc [12] agitabo. [13] Proh Deum immortalium,

1 Excitat ad rem magnam considerandam. Donatus: *En* vim habet indignationis post enarratam injuriam. Plaut. *Quæso*, en *nunquam hodie licebit mihi loqui*? Hæc scena concertationem habet Demiphonis & parasiti. Clam patre uxorem duxerat Antipho: domum reversus pater, illam vult ejicere: contradicit Phormio. 2 A tempore. 3 Homini. A persona. 4 Cum majori contumelia. A genere injuriæ. 5 Vos advocati. Est enim Apostrophe Demiphonis ad advocatos. 6 Sc. *facta*, *illata injuria*? 7 Vos advocati, sitis mihi præsidio atque auxilio. 8 Demipho. 9 Attentionis & silentii formula. 10 Silentii indicti particula vel nota: ut Andr. 4. 1. & alibi. 11 Demiphonem. 12 Incitabo, παροξυνῶ, exagitabo, ad iram commovebo. Metaphora a feris sumpta videtur, quæ a venatoribus e cubilibus suis excitantur & agitantur. 13 Deorum, sc. *fidem*. Cum priora submissa voce dixisset, ut solus Geta audiret, nunc exclamare incipit, ut Demipho audiat & terreatur.

Negat [1] Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho [2] negat esse cognatam? *GE.* [3] negat.
DE. [4] Ipsum esse opinor, de quo [5] agebam: [6] sequimini.
TH. [7] Neque [8] ejus patrem se scire, qui fuerit? *GE.* negat.
TH. Nec [9] Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? *GE.* negat.
TH. [10] Quia [11] egens relicta est [12] misera, [13] ignoratur parens,
[14] Negligitur ipsa: [15] *vide*, [16] *avaritia quid facit!*
GE. Si [17] herum [18] insimulabis avaritia, [19] male audies.
DE. O audaciam! etiam me [20] ultro accusatum [21] advenit?
TH. [22] Nam jam [23] adolescenti [24] nihil est quod succenseam,
Si [25] illum minus norat; quippe [26] homo jam [27] grandior,

1 Quam duxit filius. Fingit Phormio se certare cum Geta, & hic repetit nomen senis, ad invidiam & acrimoniam contentionis. Sic Ovid. *Et me mihi perfide? prodis. Me mihi prodis, ait.* 2 Q.d. Ego dico Phanium esse cognatam ejus. 3 Demipho, scilicet hanc Phanium esse cognatam suam. 4 Phormionem. 5 Vobiscum communicabam, loquebar. 6 Sc. *me.* 7 Et negat se scire, &c. 8 Phanii. 9 Quem Phormio fingit esse patrem puellæ. 10 [illegible] ad spectatores dicit. 11 S[illegible] dote. Vide Plaut. Stich. 4 1. 12 Phanium. 13 Non agnoscitur pater ejus. 14 Contemnitur, nemo eam respicit. 15 Stomachantis est, ut in Adelph. *Illud sit, vide, exemplum disciplinæ.* 16 Quid non mortalia pectora cogit Auri sacra fames! Per exclamationem indicare vult Phormio, propter avaritiam pauperes amicos nihili fieri. 17 Demiphonem. Fingit Geta se defendere herum, cum illum potius irrideat. 18 Accusabis crimine avaritiæ. *Insimulare* proprie, est falsi aliquem accusare, id est, simulare crimen in aliquem: dicitur & de vero crimine καταχρηστικῶς. 19 Ego quoque te accusabo, & conviciis te afficiam. 20 Sua sponte, non lacessitus. 21 Phormio. 22 Phormio pergit in sua oratione. 23 Antiphoni. 24 Nulla causa est, propter quam irascar. 25 Stilphonem puellæ patrem. 26 Pater puellæ. 27 Grandævus, grandis natu. *Grandis* enim sæpe dicitur de ætate; ut *grandis puer, grandis virgo,* &c. Prima ergo excusatio, quod Stilphonem non noverit, est sumpta ab ætate.

[1] Pauper, [2] cui opera vita erat, [3] ruri fere
Se continebat: ibi agrum [4] de nostro patre
[5] Colendum habebat: [6] sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum.
[7] At quem virum? quem ego [8] viderim [9] in vita optimum.
GE. [10] Videas te, atque [11] illum, ut narras, *PH.* [12] abi in malam crucem:
Nam ni [13] ita eum [14] existimassem, nunquam tam graves
Ob [15] hanc inimicitias [16] caperem [17] in vestram familiam,
[18] Quam [19] aspernatur nunc tam [20] illiberaliter.
GE. Pergin' [21] hero absenti male loqui, [22] impurissime?

1 Secunda excusatio a fortuna. 2 Cui opera victum suggerebat, suppeditabat, ᾧ τὸ ἔργον ἦν ὁ βίος, qui victum quotidianum manuali operatione quærebat. Tertia excusatio sumitur a genere vitæ. 3 In agris ut plurimum vivebat. 4 A. 5 Arandum. Quarta excusatio ab affectione studii, quia agricola erat. 6 Ordo est; *Interea senex*, scilic. Stilpho, *narrabat sæpe mihi*, hunc suum cognatum, scil. Demiphonem, *negligere se*, quod sc. pauper esset. 7 Sed qualem virum Demipho negligebat? Sic Eun. 3, 5. *At quem Deum? qui templa cæli summa sonitu concutit*. 8 Cognoverim. 9 Scil. *mea*. Alii sic: in moribus, *vel*, cum viveres. 10 Nugarum plena omnia apud veteres interpretes. Id vero certum est, verba esse Getæ aut conviciantis Phormioni (si scil. respicias verba proxime præcedentia, *virum in vita optimum*, sensus erit: Vide ut tu sis talis, qualem te ais vidisse illum, id est, *vir optimus*, quo pacto per consequentiam negabitur Phormionem jam esse virum bonum) aut, si Geta notavit, quod paulo ante dictum de ipsius paupertate, illud *videas* non imperantis erit aut monentis Phormionem, sed male ei precantis & optantis, ut se videat æque miserum, pauperem, & ab omnibus relictum, quemadmodum ipsum Stilphonem se vidisse dixerat, utrovis modo accipiat. τὸ *atque* hoc loco est similitudinis, idem quod quemadmodum, ὡς ὥσπερ. Rectius autem hoc clare dictum a Geta accipimus, ut defendisse dominum videatur. 11 Stilphonem. 12 Vade ad patibulum, εἰς κόρακας. 13 Quod fuisset optimus. 14 Cognovissem talem. 15 Phanium. 16 Suscepissem. 17 Contra. 18 Familiam. 19 Demipho. Contemptim dicit. 20 Inique, injuste, turpiter, præter officium boni viri. 21 De hero absente male loqui, id. hero absenti maledicere. Sic inferius, *absenti tibi Te indignas, seque dignas contumelias, Nunquam cessavit dicere hodie*. 22 Improbissime.

PH.

PH. [1] Dignum autem [2] hoc illo eſt. *GE.* [3] ain' tandem [4] carcer? *DE.* [5] Geta.
GE. [6] Bonorum extortor, legum [7] contortor. *DE.* [8] Geta.
PH. [9] Reſponde. *GE.* [10] quis homo eſt? [11] ehem? *DE.* tace. *GE.* [12] abſenti tibi
Te indignas, ſeque dignas contumelias,
Nunquam ceſſavit dicere hodie. *DE.* [13] ohe, [14] deſine.
[15] Adoleſcens, primum abs te hoc [16] bona venia peto,
Si tibi placere [17] potis eſt, mihi ut reſpondeas:
[18] Quem amicum tuum ais fuiſſe iſtum? [19] explana mihi,
Et [20] qui cognatum me ſibi eſſe diceret?
PH. [21] Proinde [22] expiſcare, quaſi non [23] noſſes. *DE.* [24] noſſem? *PH.* [25] ita.
DE. Ego [26] me nego: tu, [27] qui ais, [28] redige ad memoriam.

1 Herus tuus dignus eſt cui maledicatur. 2 Maledictum. 3 Aiſne eum dignum eſſe conviciis his? *Tò tandem* hic indignantis. Plaut. Truc. TH. *Lubitum eſt*. SY. *ain' tandem?* 3 Carcere digne, qui dignus es qui in carcerem conjiciaris. Lucil. de homine nequam: *Carcer vix carcere dignus*; ideſt, homo præ nequitia etiam carcere indignus. 5 Vocat Demipho Getam. 6 Addit cauſam, quare ſit dignus carcere. Geta enim Demiphonem non audiens pergit in incepto ſermone, qui dixerat, *ain' tandem carcer?* 7 Conturbator, depravator, malignus interpretator. 8 Repetitio vocationis. 9 Jam hero te vocanti. Hoc ſubmiſſa voce dicit. 10 Fingit, ſe non vidiſſe herum, quo ſerio eum defendiſſe credatur. 11 Interjectio agnoſcentis vocantem. 12 Ordo eſt: Hic paraſitus Phormio *nunquam ceſſavit dicere hodie*, ideſt, modo, *tibi abſenti contumelias indignas te*, ideſt, quas non meruiſti, *& dignas ſe*, id. quas ipſe meritus eſt audire. 13 Interjectio ſatietatem uſque ad faſtidium deſignans. 14 Tace Geta. 15 Convertit ſe ad Phormionem. 16 Bona pace, ſine ira & contentione. 17 Poteſt. Archaiſmus eſt. 18 Cujus cauſam tantopere egiſti adverſus filium. 19 Expone, planum mihi facito. 20 Quomodo, unde. 21 Perinde. Adverbium eſt ſimilitudinis. 22 Expiſcaris, id. diligentiſſime ex me quæris, quis ille ſit. *Expiſcari* proprie, eſt diligenter quærere, ubinam piſces lateant. Metaphora ergo ſumpta eſt a piſcatoribus. 23 Hominem. 24 Negantis. Q. d. Ego illum noſſem? imo vero non novi. 25 Sc. *noſti*. Affirmantis. 26 Noſſe iſtum tuum amicum, quem mihi cognatum fuiſſe dicis. 27 Qui affirmas me noſſe eum. 28 Reduc.

PH. [1] Eho, tu [2] sobrinum tuum non noras? *DE.* [3] enecas.
Dic [4] nomen. *PH.* [5] nomen? [6] maxime. *DE.* [7] quid nunc taces?
PH. Perii hercle! [8] nomen perdidi. *DE.* [9] hem, quid ais? *PH.* [10] Geta.
Si meministi [11] id, quod olim dictum est, [12] subjice; [13] hem!
[14] Non dico, quasi non noris, tentatum advenis.
DE. Egon' autem [15] tento? *GE.* [16] Stilpho. *PH.* atque adeo, quid [17] mea?
Stilpho [18] est. *DE.* quem [19] dixti? *PH.* Stilphonem, inquam noveras?
DE. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
Quisquam isto nomine. *PH.* [20] itane? non te [21] horum pudet?
At si [22] talentum [23] rem reliquisset decem?
DE. [24] Dii tibi male faciant? *PH.* primus [25] esses memoriter
Progeniem vestram usque [26] ab avo atque atavo proferens.

1 Interjectio, illusionem quandam ostendens, quod non noverit senex suos cognatos. 2 Ex sorore matris tuæ natum. *Sobrini* enim dicuntur, qui ex duobus pluribusve sororibus sunt nati: ut *patrueles*, qui ex fratribus, cognati. 3 Obtundis me. 4 Sc. *ejus*. 5 Scilic. *quæris*. 6 Scil. *dicam*. 7 Propter quid, cur. 8 Nominis oblitus sum. Hoc dicit submissa voce ad Getam. 9 Interjectio indignantis. 10 Tacite hæc dicit in aurem Getæ. 11 Sc. *nomen*. 12 Suggere, redige in memoriam. Liv. Decad. 3. l. 8. *Has mihi spes subjicit fortuna populi Romani*. 13 Stomachantis est. 14 Scil. *nomen*. Callide simulat se data opera tacere nomen, quod non succurrebat; Geta tamen nonnihil opitulatur; ita servi mutuas operas tradunt. 15 Qui non novi cognatum. 16 Scil. *est nomen defuncti cognati*. Hoc quoque submissa voce dicit Geta. 17 Scil. *refert ejus nomen proferre*. 18 Sc. *nomen*. 19 Nominasti. 20 Aude, hoc dicere? 21 Scil. *verborum*. 22 Decem talentorum, idest, sex millium coronatorum. Unum enim *talentum* continet sexcentos coronatos. 23 Familiarem, id est hæreditatem, *οὐσίαν*. 24 Imprecatio. Intercipit sermonem Demipho, & submissa voce hoc dicit. 25 Proferres, enarrares, Græcismus: ut And. 4. 5. *ut tu sciens*, id. ut tu scias. 26 A remotis majoribus.

DE. [1] Ita ut dicis: ego tum si [2] advenissem, [3] qui mihi
Cognata ea esset, [4] dicerem: itidem tu [5] face.
[6] Cedo, qui est cognata? *GE.* [7] eu! [8] noster [9] recte: [10] heus tu [11] cave.
PH. [12] Dilucide expedivi, quibus [13] me oportuit
Judicibus: tum, [14] si id falsum fuerat, filius
Cur non [15] refellit? *DE.* [15] filium narras mihi?
Cuius de stultitia dici, ut dignum est, non potest.
PH. At tu, [17] qui sapiens es, [18] magistratus adi,
[19] Judicium de eadem causa [20] iterum ut [21] reddant tibi:
Quandoquidem solus [22] regnas, & [23] soli licet
[24] Hic de eadem [25] causa bis judicium adipiscier.
DE. [26] Etsi facta mihi injuria est, veruntamen
Potius quam [27] lites secter, aut quam [28] te audiam,
[29] Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.

1 Esto me facturum fuisse, sicut tu dicis de hæreditate. 2 Ad hæreditatem adeundam. 3 Quomodo, in quo gradu. 4 Dicere debuissem, dixissem, id. probanda mihi cognatio fuerat. 5 Dic, quomodo mihi sit cognata. 6 Dic. 7 Interjectio exultantis. 8 Herus. 9 Hoc dicit. Geta laudat herum in os, qui tamen Phormionem cupit vincere. 10 Admonentis. Iacad Phormionem versus lente. 11 Ne quid dicas, quod obsit causæ tuæ. 12 Clare explicui, explanavi causam meam. 13 Sc. *expedire*. 14 Quod dixi coram judicibus. 15 Refutavit, ostendendo esse falsum? 16 Loqueris mihi de filio? 17 Qui tibi plus aliis sapere videris, qui omnes sapientia superas. 18 Judices. 19 Sententiam. 20 Denuo, secundo. 21 Constituat: contra morem & leges civitatis nostræ. 22 Regnare vis, id. stare judicum sententiis recusas. 23 Tamquam potenti. 24 Athenis, ubi leges vigent, ubi libertas omnibus communis est. 25 De qua jam lata est sententia. 26 Senex confutatus a Phormione, cum parum in judicio spei reponeret, honesta *ἐπιεικείας* præscriptione, ad transactionem animum adjicit: quasi ex altera parte legis, de dotanda, quam proximus non vult ducere, orba. 27 Contentiones forenses, id est, potius quam judices accedam. 28 Scil. contra me causam Phanii agentem. 29 Ordo est. *Abduce*, idest, abduc, sc. accepta dote, *hanc*, *itidem ut si sit cognata*, idest perinde ac si cognata esset, *& accipe quinque minas*, sc. 50. coronatos, *quod lex jubet dare dotem*, id. in dotem. Appositive. Vel *dare dotem*, idest, cupio dare dotem.

PH. [1] Ha, ha, hæ, homo ſuavis! *DE.* [2] quid
eſt? [3] num iniquum poſtulo?
An ne hoc quidem ego adipiſcar, [4] quod jus publicum
eſt?
PH. Itane [5] tandem quæſo? [6] civem ubi abuſus ſis,
[7] Mercedem dare lex jubet ei, atque [8] amittere? [9]an,
Ut ne quid turpe civis in ſe admitteret
Propter egeſtatem, proximo juſſa eſt dari,
Ut cum [10] uno [11] ætatem degeret? [12] quod tu vetas.
DE. [13] Ita, [14] proximo quidem: at [15] nos unde?
aut quam ob rem? *PH.* [16] ohe!
[17] *Actum, ajunt, ne agas.* *DE.* non [18] agam?
imo [19] haud deſinam,
[20] Donec perfecero hoc. *PH.* [21] ineptis. *DE.* [22]
ſine modo.
PH. Poſtremo tecum nihil rei nobis, Demipho, eſt:
Tuus eſt [23] damnatus gnatus, non [24] tu: nam tua
Præterierat jam ad ducendum ætas. *DE.* omnia
hæc
[25] Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere.
[26] Aut quidem cum [27] uxore hac ipſum [28] prohibebo
domo.

1 Hic riſu deſtruxit, quod prætendebat ſenex. 2 Quare rides? 3 An peto quod injuſtum eſt? 4 Scilicet dotem dare? 5 Scilicet *agis*? Hic Phormio & mentem legis, & conſilium legislatoris adverſario opponit, ſed Demipho ad æquitatem legis confugit. 6 Cive, ideſt, civilis filia. Archaiſmus. 7 Dotem. Odioſe hoc dicit. 8 A ſe dimittere? 9 Ordo eſt, *An civis*, id. civis filia, juſſa eſt, ſc. per leges, vel auctoritate judicum, *dari proximo*, id. ſuo cognato, *ut ne quid admitteret in ſe*, id. committeret, ageret, turpe, id. inhoneſtum, *propter egeſtatem*, id. inopiam, &c. 10 Sc. *viro*. 11 Vitæ ſuæ tempus honeſte traduceret. 12 Ut cum uno ætatem degat: quæris enim divortium in hoc matrimonio. 13 Concedentis. 14 Juſſa eſt civilis filia dari. Ironia. 15 Ex qua occaſione ſumus ei proximi? Ruſſus negat eſſe cognatam. 16 Eſt illudentis. 17 Ne fruſtra contendas ac litiges de re, de qua judices ſententiam jam pronuntiarunt. 18 Actum ſc. quod, me abſente, hic egiſtis? 19 Non quieſcam. 20 Donec ad finem deduxero hoc negotium, quod ago, ſcilicet nuptiarum filii mei Antiphonis diſſolutionem. 21 Deliras præ ſenectute. 22 Scilic. *me facere*. 23 A judicibus condemnatus, ut ducat Phanium uxorem. 24 Sc. *es damnatus*. 25 Filium meum. 26 Si ſcil. alia filii eſt ſententia. 27 Phanio. 28 Interdicam illi hanc domum, & ejiciam.

DE.

DE. [1] Iratus est. *TH.* [2] tu [3] te idem melius feceris.

DE. Itane es [4] paratus facere [5] me adversum omnia?

[6] Infelix! *TH.* [7] metuit [8] hic nos, tametsi sedulo
Dissimulat. *GE.* [9] bene habent tibi principia. *TH.* [10] quin, quod est
Ferundum, fers: tuis dignum [11] factis feceris,
Ut amici inter nos simus. *DE.* egon' tuam [12] expetam
[13] Amicitiam? aut te [14] visum, aut auditum velim?
TH. Si [15] concordabis cum illa, [16] habebis, quæ tuam
Senectutem oblectet: [17] respice ætatem tuam.
DE. Te oblectet; tibi habe. *TH.* minue vero iram.
DE. [18] hoc age:
Satis jam verborum est: nisi tu properas mulierem
[19] Adducere, ego illam ejiciam: [20] dixi, Phormio.

1 Demipho. 2 Demipho. 3 De te: ut Andr. 3. 4. *quid me nunc faciam?* i. de me. Q. d. Tu idem de te melius statueris, ut te domo prohibeas, eamque filio & novæ nuptæ facias vacuam, i. e. æquius est, te domum relinquere, quam filium ejicere. Dixerat enim Demipho. *Antiphonem hac prohibebo domo.* Al. *tute idem melius feceris*, id est, rectius ipsum cum uxore hac prohibeas domo, quam si cum ea litiges, ut facis. Sed prior expositio placet. 4 Instructus. 5 Adversum me. Anastrophe est. 6 Κακοδαίμων, improbe, scelerate: nihil enim improbitate miserius, *vel*. qui aliis infelicitatem affert. 7 Hæc Phormio ac Geta inter se submissa voce loquuntur, ut Demipho non audiat. 8 Senex Demipho. 9 Tu feliciter cœpisti, estque magna spes eventum nostris votis responsurum esse. 10 Particula portandi. 11 Faceres, quod te decet; *vel*, nihil feceris alienum a tua consuetudine. 12 Expetere deberem. 13 Hominis sycophantæ. 14 Videre. 15 Concorditer vives cum nuru tua Phanio. 16 Aliquam domi. 17 Rationem habeas senectutis tuæ: quæ postulat aliquid delectamenti. 18 Attende ad ea, quæ dicturus sum. 19 E domo mea. 20 Q. d. Non mutabo sententiam. Minantis hic est: ideo etiam a Phormione, ut par pari referat, repetitum. Sic Hecyr. 4, 3. Laches iratus uxorem alloquitur, i. *ergo intro, & compone, quæ tecum simul Feruntur: dixi.* Respondet illi: *ita ut jubes, faciam.* Hoc verbo alioqui in judicio utebantur, perorata causa: ut mox scena seq.

PH. Si tu [1] illam attigeris [2] secus, quam dignum
est [3] liberam,
[4] Dicam impingam tibi grandem: [5] dixi, Demipho.
Si quid [6] opus fuerit, heus: [7] domo me. *GE.* intelligo.

1 Puellam. 2 Aliter. 3 Se. *attingere.* 4 Gravi actione tecum agam, vocabo te in jus. 5 Repetit odiose verba Demiphonis. 6 Mea opera. Hæc submisse Getæ dicta accipi debent. 7 Scilicet *accerse.*

ACTUS II. SCENA IV.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINUS, CRITO.

DE. [1] QUanta me cura & solicitudine afficit
[2] Gnatus, qui me & se hisce [3] impedivit [4] nuptiis!
Neque mihi in conspectum [5] prodit; ut saltem [6] sciam,
Quid [7] de hac re dicat, [8] quidve sit sententiæ.
[9] Abi, tu vise, redierit ne jam, an nondum, domum.
GE. Eo. *DE.* videtis, quo [10] loco [11] res hæc fiet.
Quid ago? dic, Hegio. *HE.* [12] ego? [13] Cratinum
censeo,
Si tibi [14] videtur. *DE.* dic, Cratine? *CRA.* [15]
mene vis?
DE. Te *CRA.* ego, [16] quæ in rem tuam sint,
ea velim facias; mihi

1 Consulit Demipho advocatos super filii conjugio: unus suadet, dissuadet alter, tertius nihil suadet. 2 Filius Antipho, qui deberet me exhilarare. 3 Intricavit, implicuit, ut nullum de explicando reperiam consilium. 4 Quas, me absente, confecit. 5 Filius. 6 Scire possim. 7 De his nuptiis. 8 Quo sit animo, an velit retinere uxorem, nec ne. 9 Apostrophe ad Getam. 10 Statu. 11 Negotium hoc de nuptiis situm, positum sit. 12 An ego dicam sententiam meam? 13 Ego judico Cratinum priorem dicere debere sententiam suam, utpote digniorem. 14 Placet. 15 Dicere priorem sententiam meam? 16 Quæ in utilitatem tuam sint, id est, quæ sint tibi utilia, quæ tibi magnam adferant utilitatem.

[1] Sic hoc videtur; quod, te [2] absente, [3] hic [4] filius
Egit, [5] restitui in integrum [6] æquum esse & bonum,
Et [7] id [8] impetrabis: [9] dixi. *DE.* [10] dic nunc, Hegio?
HE. Ego [11] sedulo [12] hunc dixisse credo: verum [13] ita est,
Quot homines, tot [14] *sententiæ:* [15] *suus cuique mos.*
Mihi non videtur, quod sit [16] factum legibus,
[17] Rescindi posse: & turpe [18] inceptu est. *DE.* dic; Crito?
CRI. Ego amplius deliberandum censeo:
Res [19] magna est. *HE.* [20] nunquid nos vis? *DE* [21] fecistis probe:
[22] Incertior sum multo, quam [21] dudum. *GE.* [23] negant
Rediisse. *DE.* [24] frater est expectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.
Percontatum ibo ad portum, [25] quoad se recipiat.
GE. At ego Antiphonem quæram, ut, quæ acta hic sint, [26] sciat.
Sed eccum [27] ipsum video [28] in tempore huc se recipere.

1 Hæc est mea sententia. 2 in Cilicia. 3 Athenis. 4 Antipho, qui non est sui juris. 5 Restaurari, corrigi, irritum fieri, ut, quæ facta sunt, pro infectis habeantur, & irrita declarentur. Liv. *Cum præcipitata raptim consilia neque revocari, neque restitui in integrum possent.* 6 Honestum. 7 Ut res restituantur in integrum. 8 A judicibus. 9 Sententiam meam hac de re elocutus sum. 10 Etiam tuam sententiam. 11 Cum studio, σπουδαίως, bona fide. Pedibus it in sententiam Cratini, & postea adversatur eidem. 12 Cratinum. 13 Si solet accidere, ut vulgo dicitur. 14 Opiniones. Pers. *Mille hominum species, & rerum discolor usus, Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.* 14 Sua cuique arridet sententia. 15 Decretum, pronuntiatum a judicibus juxta leges. 16 Irritum fieri, infringi, antiquari. Sal. in Jugurth. *Ait oportere quinquenii consulta & decreta omnia* rescindi. 17 Al. *inceptum.* 18 Magni momenti. 19 Nunquid amplius indiges nostra opera, priusquam abimus? Abiturientium formula. 20 Quod me comitati sitis. Ironia. 21 Ex tribus enim unus suasit, alter dissuasit, tertius nihil dixit. 22 Paulo ante, sc. *eram.* 23 Domestici dicunt filium tuum Antiphonem nondum reversum esse. 24 Chremes: 25 Quando rediturus sit. Sic supra 1, 2. *senem.* Quoad expectatis vestrum? 26 Scire possit. 27 Antiphonem. 28 Tempestive.

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO, GETA.

AN. [1] ENim vero, Antipho, multis modis cum istoc [2] animo [3] vituperandus es.
[4] Itane te hinc abiisse, & [5] vitam [6] tutandam dedisse [7] aliis tuam?
Alios [8] tuam rem [9] credidisti, quam [10] tete, [11] animadversuros magis?
Nam, [12] ut ut erant [13] alia, [14] illi certe [15] consuleres, [16] quæ nunc tibi domi est:
Ne quid propter tuam [17] fidem decepta [18] pateretur mali,
Cujus nunc [19] misera spes, opesque sunt in te [20] uno omnes sitæ.
GE. Equidem, [21] here, [22] nos jam dudum hic te absentem [23] incusamus, [24] qui abieris.
AN. Te ipsum quærebam. *GE.* sed [25] ea causa [26] nihilo magis defecimus.

1 Antipho reversus se ipsum incusat, quod patris conspectum veritus fugerit, quodque ita inconsulto discedens, causam suam aliis defendendam reliquerit; rem totam denique ex Geta cognoscit. 2 Consilio, quod cepisti, sc. quod ita inconsulto te patri subduxisti. 3 Incusandus, reprehendendus. 4 Sc. *decet* vel *æquum est*. 5 Causam tuam, qua vita periclitatur. 6 Tuendam, defendendam. 7 Phædriæ, Getæ & Phormioni. Nam aliena nos non tam movent, quam nostra, id quod fabula de patrefamilias & cassita nos monet: de qua vide Gel. l. 2. c. 29. 8 Tuum negotium. 9 Putasti. 10 Te ipsum, ad quem attinet. 11 Curaturos. 12 Qualicunque. 13 Negotio. 14 Phanio uxori tuæ. 15 Prospiceres, illius rationem haberes. 16 Quam duxisti uxorem. Periphrasis est Phanii. 17 Promissionem, qua te illi obstrinxisti. 18 Al. *potiretur*, i. ne qua ratione Phanium in malum incideret, & ab eo opprimeretur. *Potiri mali*, est in malum incidere, & ei quasi mancipari, ut qui in hostes incidunt, eis mancipantur. 19 Phanii. *Miseram* appellat, quasi a se desertam, & in expectatione repudii positam. 20 Solo. 21 Antipho. 22 Ego Phædria & Phormio. 23 Reprehendimus. Virg. 2. Æn. *Quem non* incusavi *amens*? 24 Quod discesseris, aliisque causam tuam defendendam reliqueris. 25 Eo quod abieris. 26 Nihilo plus destitimus causam tuam agere, cessavimus pro te eniti.

AN.

AN. [1] Loquere, obsecro, quonam in [2] loco sunt [3] res & [4] fortunæ meæ?

[5] Nunquid patris subolet? *GE.* [6] Nil etiam. *AN.* [7] ecquid spei porro est? *GE.* nescio. *AN.* [8] ah?

GE. [9] Nisi Phædria haud cessavit pro te [10] eniti. *AN.* [11] nihil fecit novi.

GE. [12] Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, [13] strenuum hominem [14] præbuit.

AN. Quid [15] is fecit? *GE.* [16] confutavit verbis [17] admodum iratum [18] senem.

AN. [19] Heu [20] Phormio! *GE.* [21] ego, [22] quod potui porro. *AN.* mi Geta, [23] omnes vos amo.

GE. Sic sese habent principia, [24] ut dico: [25] adhuc tranquilla res est.

[26] Mansurusque [27] patruum pater est, [28] dum huc adveniat. *AN.* [29] quid eum? *GE.* ajebat,

1 Dic, indica mihi. 2 Statu, scilic. pessimo, an vero optimo. 3 Negotia de nuptiis. 4 Exitus negotii. 5 Nunquid pater factum meum sub sensit, ac suspicatur me concordasse cum Phormione & sua sponte victum esse? Metaph. Supra Heaut. 5, 1. *Ut me paululum quidem suboleat amicam esse hanc Cliniæ.* 6 Nihil etiam subolet patri, quod Phormionis consilio uxorem duxeris. 7 Ecquid boni sperandum videtur tibi de rebus meis in posterum? 8 Interjectio dolentis. 9 Nihil aliud bonæ spei concipio, nisi quod Phædria, &c. Alii *sed* ponunt: ut Andr. 4, 2. Nisi *Deos fuisse iratos mihi, sat scio.* 10 Laborare, intercedendo apud patrem pro te. 11 Antiquum obtinet, sui similis est, hoc facile cogitavi, cum aliquid facturum esse in mea causa, solet enim in me esse officiosus. 12 Præterea, præter hoc. 13 Audacem & officiosum. 14 Exhibuit se. 15 Phormio. 16 Convicit, exagitavit, refellit arte sycophantica. Sic Heaut. 5, 1. *Hic ita ut liberos est æquum dictis confutabitur.* 17 Hic ἀμφιβολία est, τὸ *admodum* enim τῷ *iratum* jungi potest, & τῷ *confutavit* similiter, id est, confutavit senem admodum iratum, & confutavit admodum, senem iratum, prior sensus placet. 18 Demiphonem. 19 Gaudentis & laudantis factum Phormionis. 20 Q. d. Multum tibi debeo. 21 S. c. *feci, præstiti.* 22 Quantum. 23 Vobis omnibus gratias ago. Supra, 1. 2. cum Davus bona fide mutuum reddidisset, respondet Geta, *Amo te.* Est ego gratias agentis formula. 24 Quod confutatus est senex. 25 Nihil turbarum adhuc est. 26 Expectaturus. 27 Chremetem. 28 Donec revertatur ea Lemno. 29 Cur mansurus sive expectaturus est eum pater? Sic Plaut. M. *Filiam, quam ex te suscepi.* PE. *quid eam?* M. *eductam perdidi. Hostium petita est.*

1 Dc

[1] De [2] ejus consilio velle sese facere, quod [3] ad hanc rem attinet.

AN. [4] Quantus metus est mihi, venire huc salvum nunc patruum, Geta:

Nam, [5] ut audio, [6] per unam ejus, aut vivam, aut moriar, [7] sententiam

GE. Phædria tibi adest. *AN.* ubinam? *GE.* eccum [8] ab sua palæstra exit foras.

1 Ex. 2 Fratris Chremetis. Dixerat enim supra: *Is quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.* 3 Ad nuptias sive matrimonium Antiphonis filii. 4 Iræ nimio amore optat mortem patruo: q. d. mallem eum in itinere mori. 5 Quemadmodum intelligo ex sermone tuo. 6 Ex patrui sententia mihi mors aut vita veniet: quia sine Phanio non potero vivere. 7 Propter ejus consilium. 8 E domo lenonis, in qua assidue exercitatus est, quemadmodum athleta in palæstra, quæ est locus, ubi luctatores nudi & oleo perfusi quondam luctabantur.

ACTUS III. SCENA II.

PHÆDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

PH. [1] Dorio, [2] audi obsecro. *DO.* non audio. *PH.* [3] parumper. *DO.* [4] quin omitte me.

PH. Audi, quod dicam. *DO.* at enim tædet jam audire eadem [5] millies.

PH. At nunc dicam, quod lubenter audias. *DO.* loquere; audio.

PH. Nequeo te exorare, ut [6] maneas triduum hoc? quo nunc abis?

DO. Mirabar, si tu mihi quidquam [7] afferres novi.

1 Phædria lenonem Dorionem orat, ut venditam militi Pamphilam non tam cito abducendam tradat: se intra triduum nummos annumeraturum, quos pro illius redemptione sit pollicitus. 2 Adhuc pauca. 3 Sc. *audi*. 4 Ne sis mihi molestus. 5 Sæpissime. Numerus finitus pro infinito: ut supra in Eun. *Plus millies jam audivi*. 6 Expectes Athenis cum venditione puellæ per triduum hoc? 7 Diceres.

AN.

AN. [1] Hei! [2] metuo lenonem, ne quid suo suat capiti. *GE.* [3] idem ego metuo.

PH. Non mihi credis? *DO.* [4] hariolare. *PH.* [5] sin fidem do? *DO.* [6] fabulæ.

PH. [7] Fœneratum [8] istuc beneficium tibi pulchre [9] dices. *DO.* [10] logi.

PH. Crede mihi, gaudebis [11] facto: [12] verum hercle hoc est. *DO.* [13] somnia.

PH. [14] Experire, non est longum. *DO.* [15] *cantilenam eandem canis.*

PH. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus. *DO.* [16] garri modo.

PH. Adeon' ingenio esse [17] te duro atque [18] inexorabili,

Ut neque misericordia, neque precibus [19] molliri queas?

1 Interjectio dolentis. 2 Ex omnibus, quæ adferantur, explicationibus, Mureti eruditior est: qui ut Græcis *εἰς κεφαλὴν*, sic Latinis *suo capiti* formulam esse autumat male precandi. Non dubito ergo, quin horum Antiphonis verborum hic sit sensus. Metuo ne leno aliquid struat aut machinetur mali, quod quidem precor in suum ut recidat caput. 3 Ne quid mali machinetur. 4 Pro *hariolaris*, id est, frivola & incerta effutis, dicis, & fidem quę non merentur, ut solent Harioli, id est, vaticinatores. *Vel*, rem ipsam conjectas, me tibi nequicquam credere. 5 Sed si sancte promitto. 6 Nugæ sunt omnia tua promissa. 7 Fœnore magno tibi redditum ac compensatum. *Fœnero pecuniam*, id est, do pecuniam ad usuram, *fœneror pecuniam*, id est, accipio pecuniam ad usuram. 8 Quod feceris, sc. expectando triduam. 9 Sc. *posthac*. Argumentum ab utili. 10 Inania sunt tua verba sine re: & declinatur, *logi*, *logorum*: sed in singulari dicitur *logos*, quod Græcum est. 11 Propter illud factum, si expectaveris, *vel*, cum hoc feceris, gaudebis; id est, facti te non pœnitebit. 12 Te gavisurum hoc facto. 13 Sunt quæ tu dicis, i. non plus momenti tua habent verba, quam somnia. 14 Fac periculum, non est longum tempus, quod peto, sc. triduum hoc. Infra. D. *Obtundit.* AN. *haud longum est, quod orat, Dorio.* 15 Nihil facis; nisi quod mihi molestus es tuis pollicitationibus, ac proinde chorda semper oberras eadem. Proverbium ergo in eos, qui molesti sunt, sæpius eadem inculcantes. Sumptum a cantoribus, qui, si quando diutius eandem occinant cantionem, tædium adferunt auribus. 16 Inania effuti ac loquere tantummodo. 17 Sc. *decet*, vel *possibile est*. 18 Inflexibili, a quo nihil potest exorari, i. orando obtineri seu impetrari. 19 Mitigari, flecti, exorari.

DO.

DO. Adeon' te esse [1] incogitantem, atque [2] impudentem, Phædria,
Ut [3] phaleratis dictis [4] ducas me, & meam [5] ductes gratis?
AN. [6] Miseritum est. *PH.* [7] hui! [8] veris vincor.
GE. [9] quam similis uterque est sui!
PH. [10] Neque, alia Antipho cum occupatus esset sollicitudine,

1 Inconsideratum in re incipienda. 2 In petendo. 3 Ornatis, blandis & fucatis verbis: quia dixit, *Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus. Phalera* ornamenta sunt equorum. Inde per Metaphoram *phalerata dicta* sunt bona verba, & ad fidem faciendam ornatissime composita. 4 Ducere putes, seducere, producere ac mihi verba dare tibi persuadeas? 5 Abducas tecum meam puellam Pamphilam sine quæstu ac mercede? 6 Miseret me Phædriæ. Tres istos versus pro insititiis habet Guyetus. Neque Donatus multum expedit. Ego sic intelligo. Non ergo de lenone per Ironiam dicit hoc Antipho, ut vult Donatus: sed de seipso, vere ac serio; cognato Phædriæ συμπάσχων. 7 Antipho cum audiret irritas Phædriæ ad lenonem inexorabilem preces, nondum ipse a Phædria conspectus, dolet vicem ejus, cui res esset cum tam impuro lenone: & ad Getam, sibi astantem, conversus, *miseritum est*, inquit. 8 Q. d. Jus suum postulat leno: cui verbis nemo satisfacit. Agnoscit enim his verbis Phædria, verum esse quod leno objicerat, ipsum sc. nihil hactenus nisi verba dedisse, cum pecuniam sæpius promisisset. Ita ut τὸ *veris vincor* nihil aliud sit, quam quod Hec. 1. 2. *vera prædicas*. 9 Geta Antiphoni, modo miseranti sortem patruelis, *quam uterque* (leno & Phædria) ait, *est similis sui*, id est, suis utens moribus, id est, ille leno, *pernicies communis adolescentium, perjurus, pestis* (Adelph. 2, 1.) avarus & durus: & Phædria impatienter amans, & mollioris animi, ac perditus. 10 Illud quoque gravissimum mihi est, hoc malum tum potissimum mihi objectum esse seu obvenisse, cum Antipho non alia, id est, eadem detentus esset sollicitudine ex amore. Nam hactenus una erat utriusque sollicitudo, si caussam vides: quanquam diversimode, hic copia, ille inopia laborabat. Querela ergo Phædriæ ab eo, quod veris se vinci videbat, illuc descendit, ut auxilii inopiam deploret: cum enim, in quo uno spes auxilii præcipua esse poterat, Antiphonem maxima nunc sollicitudine perturbari. Ordo itaque verborum sic restituendus est: *Neque tum hoc malum esse objectum mihi, cum Antipho occupatus esset alia*: i. leviore, *sollicitudine*. Q. d. Hoccine malum nunc mihi tempore tam alieno objici; neque tum cum animus Antiphonis propria ægritudine liber mihi auxiliari potuisset objectum esse!

Tum

Tum esse hoc mihi objectum malum! *AN.* [1] ah! quid [2] istuc autem est, Phædria?
PH. [3] O fortunatissime Antipho. *AN.* [4] egone? *PH.* [5] cui, quod amas, domi est;
Nec cum hujusmodi unquam [6] usu venit ut conflictares malo.
AN. [7] Mihin' domi est: [8] imo, id quod ajunt, [9] *auribus teneo lupum?*
Nam neque quomodo [10] amittam a me, invenio, neque [11] uti retineam, scio.
DO. [12] Ipsum istuc mihi in [13] hoc est. *AN.* eja, [14] ne parum leno sies:
[15] Numquid hic confecit? *PA.* [16] hiccine? [17] quod [18] nemo inhumanissimus;
Pamphilam [19] meam vendidit. *GE.* [20] quid! vendidit? *AN.* ain' vendidit?

1 Condolentis particula. 2 De quo conquereris tantopere, & in quo auxilium meum desideras. 3 Quoniam maxima itidem sollicitudine occupatus sis, fortunatissimus es tamen, si mecum compareris: nimirum suæ cuique calamitates maximæ videntur. 4 Sc. *fortunatissimus sum?* 5 Qui domi uxorem habes. 6 Usus venit, id est, opus aut necesse fuit, contigit ut frequenter decertares cum hujusmodi malo homine, id est, cum tali lenone. 7 Sc. *quod amem?* 8 Corrigentis est. 9 Versor in summo discrimine & periculo, perplexus hæreo, nescio quid sine periculo agere possim. Græcum proverbium: Τῶν ὤτων ἔχω τὸν λύκον, ὔτ' ἔχειν, ὔτ' ἀφεῖναι δύναμαι, quod Antipho mox explicat. *Nam neque*, &c. Dicitur in eos, qui ejusmodi negotio involvuntur, quod neque relinquere sit integrum, neque tolerari possit. Videtur inde ortum, quod lupus ob aurium brevitatem, neque teneri commode possit, neque citra summum periculum e manibus dimitti bellua tam mordax. 10 Dimittam, rejiciam a me eam uxorem, vetante lege. 11 Quomodo, quo pacto eam mihi retineam, nolente patre. 12 Quod tu dicis esse tibi in uxore. 13 Phædria: nescio enim, qua via eum a me rejiciam (ita obtundit rogando) & qua via retineam, cum desint nummi. In eodem ergo luto hæreo; idem mihi, quod tibi, accidit. 14 Obtineto lenonum mores, respondeto tuo nomini, tuæque turpitudini, insigniter improbus sis. 15 Dic mihi, Phædria, ecquid leno Dorio cum aliquo transegit de Pamphila? Alii sic: Numquid flagitii est, quod hic confecit leno? 16 Quæris, an hic confecerit aliquid? 17 Confecit, quod, &c. 18 Sc. *faceret*. 19 Amicam. 20 Admirantis est.

PH.

PH. Vendidit. *DO.* [1] quam indignum facinus! [2]
ancillam ære emptam [3] suo.
PH. Nequeo [4] exorare, ut me [5] maneat, & cum
[6] illo ut [7] mutet fidem,
Triduum hoc? [8] dum id, quod est promissum ab
amicis, argentum [9] aufero.
Si non tuum [10] dedero, unam præterea horam ne
[11] oppertus sies.
DO. [12] Obtundis. *AN.* haud longum [13] est, quod
orat, Dorio: [14] exoret, sine:
[15] Idem hic tibi, quod bene promeritus fueris,
[16] conduplicaverit.
DO. Verba [17] istæc sunt. *AN.* Pamphilamne hac
[18] urbe [19] privari sines?
Tũ tu præterea [20] horũ amorem [21] distrahi [22] poterin' pati?
DO. [23] Neque ego, neque tu. *GE.* [24] *Dii tibi
omnes id, quod es dignus,* [25] *duint.*
DO. [26] Ego te complures [27] adversum ingenium
meum menses [28] tuli
Pollicitantem, & nihil ferentem, [29] flentem: nunc
[30] contra omnia hæc;
[31] Repperi, qui [32] det, neque [33] lacrumet; [34]
da locum melioribus.

1 Sc. *est?* Ironia. 2 Sc. *vendere*. 3 Meo ære. 4 Orando ab eo impetrare. 5 Expectet, opperiatur. 6 Altero, sc. milite. 7 Fidem non servet, promissis non stet, fallat eum, i. ut resignet militi pactionem. 8 Donec. 9 Ab illis, i. e. accipio, extorqueo. 10 Tibi. 11 Expectes, differas. 12 Sc. *me*, i. e. mihi molestus es, & tædio afficis tuis sermonibus. Metaph. sumpta a fabris, qui tundendo ferrum molliunt. 13 Sc. *tempus*. Sup. 3. 2. *Experire, non est longum*, &c. 14 Ut hoc precibus a te impetret. 15 Phædria duplicatam tibi gratiam referet. 16 Beneficium. 17 Quæ tu loqueris. 18 Athenis. 19 Spoliari, excludi. 20 Phædriæ & Pamphilæ. 21 Divelli, disjungi, dirimi: 22 Poterisne. 23 Poterimus pati eorum amorem distrahi, i. afficiemur magnopere hac amoris distractione. Quod Antipho de distractione seu separatione serio dixerat, id leno repetit, voce quidem ad miserationem composita, sed ut irridere illum appareat: unde & Getæ indignatio subsequitur: *Dii tibi*, &c. 24 Dii te perdant. Imprecatio. 25 Dent. Archaismus est. 26 Hæc Phædriæ a lenone dicuntur. 27 Contra naturam meam. 28 Pertuli, toleravi. 29 Plorantem, cum non esses solvendo. 30 Ex opposito horum omnium, ἀντὶ τούτων πάντων. 31 Hominem aliquem. 32 Pecuniam. 33 Fleat. 34 Cede citius solventibus, aliquid numerantibus, plus dantibus? τοὺς κρείττους. Non enim prece, sed pretio, lenonis animus expugnatur;

AN.

AN. Certe hercle ego satis si [1] commemini, [2]
tibi quidem est [3] olim dies,
[4] Quam ad [5] dares [6] huic, [7] præstituta. *PH.* [8]
factum. *DO.* num ego istuc nego?
AN. Jamne [9] ea præteriit? *DO.* non: verum [10]
ei [11] hæc antecessit. *AN.* non [12] pudet
[13] Vanitatis? *DO.* minime, [14] dum ob rem. *GE.*
[15] sterquilinium. *PH.* Dorio,
[16] Itane tandem facere oportet? *DO.* [17] sic sum:
[18] si placeo, utere.
AN. Siccine [19] hunc decipis? *DO.* imo enimvero, Antipho, [20] hic me decipit:
Nam hic me [21] hujusmodi sciebat esse: ego [22] hunc
esse [23] aliter, credidi.
Iste me fefellit: ego [24] isti nihilo sum aliter, [25]
ac fui.
Sed [26] ut hæc sunt, tamen hoc [27] faciam: cras
mane [28] argentum mihi
Miles [29] dare se dixit: si mihi prior tu attuleris,
Phædria,

1 Recordor. 2 Phædriæ, 3 Antehac. 4 Ad quam, sc. *diem.* Anastrophe. Al. *quoad*, id est ad quod tempus. 5 Pecuniam, pretium puellæ. 6 Lenoni. 7 Præfinita & determinata. 8 Sc. est, i. tempus fuit mihi præstitutum. Confessio est. 9 Dies. 10 Diei præstitutæ. 11 Dies, qua advenit is, qui dat, neque lachrymat, i. dies, qua pecuniam attulit miles. Q. d. Cras aderit, incrastinum finis constituti inter nos temporis incidit. Donatus nihil hic extricat. 12 Te. 13 Mendacii, τοχνηέος, levitatis, perfidiæ, quod ante tempus petas pecuniam, nec expectes illam olim præstitutam diem, quodque vehementius de Phædria quæstus sis? 14 Dummodo mendacium sit propter utilitatem ac lucrum, dummodo propter meam vanitatem nanciscar pecuniam. 15 Abjectissime & improbissime homo, dignus qui perpetuo in sterquilinio vitam degas. Metaphora. Est enim *sterquilinium*, locus stercoribus plenus, seu eorum receptaculum. 16 Ut ante diem præstitutam pecuniam a me petas? 17 Eo ingenio sum, ejusmodi sunt mei mores. 18 Si mea te conservatio delectat, nunc potes mecum conversari vel frui mea amicitia. 19 Phædriam. 20 Phædria. 21 Talibus moribus præditum, id est lenonem sine fide. 22 Phædriam. 23 Aliis moribus præditum, id est, liberaliorem, hominem fide dignum, ἀξιόπιστον. 24 Phædriæ. 25 Quam fui prius. Quasi dicat. Ego semper maneo leno. 26 Qualiacumque. 27 Contra ingenium meum. 28 Pecuniam. 29 Daturũ esse. Præsens pro futuro.

[1] Mea lege utar, ut [2] potior sit, qui prior ad [3]
dandum est, Vale.

1 Meo jure, lenocinio: in quo semper commodum est prius, quam fides. 2 Melioris conditionis, vel *potior*, id est, charior, acceptior. Unde illud vulgare dictum: *Qui prior est tempore, potior est jure.* 3 Argentum.

ACTUS III. SCENA III.

PHÆDRIA, ANTIPHO, GETA.

PH. [1] Quid faciam? unde ego nunc tam subito,
huic [3] argentum inveniam [4] miser,
[5] Cui [6] minus nihilo est? quod si [7] hic potuisset
nunc exorarier
[8] Triduum hoc, [9] promissum fuerat. *AN.* itane
[10] hunc [11] patiemur, Geta,
[12] Fieri miserum, qui me [13] dudum, ut dixti, [14]
adjurit [15] comiter?
[16] Quin, [17] cum opus est, [18] beneficium rursum
ei experimur reddere?
GE. [19] Scio equidem hoc esse [20] æquum. *AN.*
[21] age ergo, solus [22] servare hunc potes.
GE. Quid faciam? *AN.* invenias argentum. *GE.*
cupio; sed [23] id [24] unde, [25] edoce.

1 Adolescentes persuadent Getæ, licet difficulter, ut per fallaciam argentum extorqueat. 2 Lenoni Dorioni. 3 Triginta minas, quas leno poscit. 4 Infelix. 5 Mihi. 6 Ὑπερβολικῶς dictum est de paupere, qui nihil habet; de eo tamen, qui debet plus, quam habet, recte dici posse videtur. 7 Leno. 8 Ut expectaret. 9 Argentum intra triduum: scil. ab amicis, ut supra dixit. 10 Phædriam. 11 Nostra negligentia. 12 Perire. 13 Modo. 14 Pro *adjuverit*; & hoc pro *adjuvit*. Enallage modi. Sic Ennius apud Cic. de Senect. *O Tite, si quid ego* adjuro, *curamve levasso*. 15 Fideliter, amanter, non gravate. 16 Cur non. 17 Quandoquidem exigit necessitas. 18 Referre ei, a quo tu antea es defensus, parem studemus gratiam, beneficium beneficio compensare? 19 Fateor, assentior tibi. 20 Justum, ut sc. reddas beneficium pro beneficio. 21 Da ergo operam. Adhortandi & impellendi particula. 22 Opitulari Phædriæ. 23 Argentum. 24 Sc. *inveniam*. 25 Explana, commonstra mihi.

AN.

AN. [1] Pater [2] adest hic. *GE.* scio, sed quid tum?
AN. ah! [3] *dictum sapienti sat est.*
GE. [4] Itane? *AN.* ita. *GE.* sane hercle [5] pulchre suades: etiam tu hinc [6] abis?
[7] Non triumpho, ex nuptiis tuis si nihil nanciscor mali,
Ni etiam nunc me [8] hujus quærere causa [9] in malo jubeas crucem.
AN. Verum [10] hic [11] dicit. *PH.* quid? ego vobis, Geta, [12] alienus sum? *GE.* [13] haud puto
Sed parum ne est, omnibus quod nunc nobis succenset [14] senex,
Ni [15] instigemus etiam, [16] ut nullus locus relinquatur [17] preci?
PH. [18] Alius ab oculis meis [19] illam in [20] ignotum abducet locum?
Dum igitur [21] licet, dumque adsum, [22] loquimini mecum, Antipho,

1 Demipho. 2 Prope est Athenis; a quo facile, si velis, tua calliditate poteris pecuniam extorquere. 3 Verbum, *ἔπος*, i. verbum vel unum sapienti ad intelligendum sufficit. Q. d. Sapiens tu es; ergo, quid te facere velim, facile intelligis. Hoc autem dicto Antipho patrem suum argento emungendum esse Getæ significat. 4 Vis falli patrem: *vel*, vis ut emungam argento senem? 5 Argentum inveniendum esse, i. scitum argenti inveniendi modum indicas, ut scil. patri fucum faciam. 6 Sc. in malam crucem (ut supra 2, 3.) vel *rem*. Volebat indignabundus dicere, sed repressit se. Alii sic. An etiam hinc abis, ne me sc. ad hoc, quod fieri vis, adjuvare possis? 7 Non glorior, non lætor, non triumphum commetui. Metaphora a victoribus. 8 Phædriæ, cognati tui. 9 In parvo malo magnum malum, i. supplicium ultimum, quod sit de me in cruce sumendum. Q. d. Satis periculi ex nuptiis tuis habeo: quare non opus est, Phædriæ nomine majori malo nos onerare. 10 Geta. 11 Nondum se expedivit periculo, in quod fuit conjectus. 12 Extraneus videor, pro quo non debeatis laborare? 13 Te esse alienum nobis: imo curæ esse debere, cum sis herilis filii frater. 14 Demipho. 15 Incitemus, nova fallacia provocemus ad iram. Metaphora ab equis, qui instigantur calcaribus. 16 Ut preces non admittantur apud eum, sed contemptui habeantur, id est, ne posthac ulla ratione placari possit. 17 Precibus. 18 Miles scil. 19 Pamphilam. 20 Peregrinam civitatem? vi quadam avehet? 21 Vobis. 22 Tanquam nunc ultimum allocuturi & visuri.

Com-

Contemplamini me. *AN.* [1] quamobrem? aut quidnam [2] facturus? [3] cedo.
PH. [4] Quoquo [5] hinc asportabitur terrarum, [6] certum est [7] persequi,
Aut [8] perire. *GE.* [9] Dii bene vertant, quod agas: [10] pedetentim tamen.
AN. Vide, si quid [11] opis potes adferre [12] huic. *GE.* [13] si quid? [14] quid? *AN.* [15] quære obsecro,
[16] Nequid plus minusve faxit, [17] quod nos post pigeat, Geta.
GE. [18] Quæro: [19] salvus est, ut opinor: verum enim [20] metuo [21] malum.
AN. Noli metuere; una tecum bona, malaque tolerabimus.
GE. [22] Quantum argenti opus est tibi? loquere. *PH.* solæ [23] triginta minæ.
GE. [24] Triginta? [25] hui! [26] perchara est, Phædria. *PH.* [27] istac vero [28] vilis est.
GE. [29] Age, age, [30] inventas reddam. *PH.* [31] o

1 Contemplabimur te? 2 Scto. 3 Dic. Quocunque; Verba sunt desperantis. 5 Athenis, ex patria. 6 Firmiter decrevi, constitui. 7 Eam. 8 Mori in via. 9 Bene precandi formula, qua utebantur initio rei gerendæ. 10 Non præcipitanter, sed sensim, caute agito, quod proponis. Alludit ad Proverbium, Σπεῦδε βραδέως, i. *festina lente*. Item, *Amor & iracundia eo sultores pessimi*. 11 Auxilii. 12 Phædriæ. 13 Dicis, si quid opis possim adferre huic? Repetit sermonem Antiphonis cum molestia & tædio. 14 De re proposita cogitantis habitum exprimit. 15 Aliquod consilium. 16 Ne quid omnino faciat, id est, ne se ipsum interimat. 17 Cujus. *Pigeat* hic est verbum personale. 18 Investigo jam aliquod consilium. 19 Tandem quærendo viam inveni, εὕρηκα, qua salvus evadat Phædria. 20 Timeo mihi. 21 Infortunium, quod mihi ex eo accidere potest: vel *malum*, i. supplicium & tormentum. 22 Alloquitur Phædriam. 23 Trecenti coronati, sc. *opus sunt mihi*. *Mina* enim valet decem coronatis. 24 Sc. *minæ*? 25 Interjectio ridentis vel admirantis quantitatem pretii. 26 Nimis vel valde chara. 27 Talis puella & tantæ formæ. 28 Nequaquam chara. 29 Hortantis est Adverbium. 30 Operam dabo, ut inveniam, i. consequar triginta istas minas. 31 O venustum hominem! Est collaudatio.

lepi-

lepidum caput! *GE.* [1] aufer te hinc. *PH.* jam [2] opus eſt.

GE. Jam [3] feres: ſed [4] opus eſt mihi Phormionem adjutorem [5] ad hanc rem dari.

AN. [6] Præſto eſt: [7] audaciſſime [8] oneris quidvis impone, & feret:

[9] Solus eſt homo amico amicus. *GE.* eamus ergo ad [10] eum [11] ocius.

AN. Nunquid eſt, [12] quod mea opera vobis opus ſit? *GE.* [13] nihil: verum abi domum, &

[14] Illam miſeram, quam ego nunc intus ſcio eſſe [15] exanimatam metu,

Conſolare: ceſſas? *AN.* nihil eſt, [16] æque quod faciam lubens.

TH. Qua [17] via [18] iſtud facies? *GE.* dicam in [19] itinere: [20] modo te hinc amove.

1 Amove te, i. abi ex hoc loco. 2 Mihi triginta iſtis minis. Inſtat illi ut feſtinet, præſenti pecunia opus eſſe affirmans. 3 Pecuniam ad Dorionem lenonem. 4 Opus eſt mihi opera & conſilio Phormionis. 5 Ad extorquendam pecuniam. 6 Adeſt, adjuvat te, auxiliatur tibi. 7 Liberrime, ſine ullo timore. 8 Officii. Metaphora ab animalibus, quibus imponuntur onera. 9 Solus Phormio fideliter juvat, in omnibus neceſſitatibus ipſe præſto eſt, pauci ſunt ita amici ſuis amicis, μόνος φιλεῖν τοὺς φίλους ἐπίσταται Quadrat in eos, qui amici cauſa nihil non audent, nullumque officium refugiunt, modo gratum faciant ei. 10 Phormionem. 11 Velociter, cito. 12 Ad quod faciendum egeatis meo auxilio & labore? 13 Nihil eſt, in quo ſit opus opera tua. 14 Uxorem tuam Phanium. 15 Perturbatam. 16 Quam hoc, quod ego conſoler eam. 17 Ratione, modo. 18 Invenies triginta minas? 19 Via. 20 Tantummodo hinc abi.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO, CHREMES.

DE. [1] QUid? [2] qua profectus causa hinc es [3] Lemnum, Chremes?
Adduxtin' tecum filiam? *CH.* non. *DE.* [4] quid ita non?
CH. Postquam videt me [5] ejus [6] mater [7] hic [8] esse [9] diutius,
[10] Simul autem non [11] manebat [12] ætas virginis
Meam negligentiam; [13] ipsam cum omni [14] familia
[15] Ad me esse profectam [16] ajebant. *DE.* [17] quid [18] illic tam diu,
Quæso igitur [19] commorabare, ubi [20] id [21] audiveras?
CH. [22] Pol me [23] detinuit [24] morbus. *DE.* [25] unde? aut [26] qui? *CH.* rogas?
[27] *Senectus ipsa est morbus*: sed venisse eas
[28] Salvas audivi ex [29] nauta, qui illas vexerat.

1 O Chreme, quid est? quid ais? quid fecisti in peregrinatione tua? Demipho & Chremes, senes & fratres, colloquuntur: narrat Demiphoni Chremes, cur in Lemno diutius hæserit; fit & mentio nuptiarum Antiphonis. 2 Ordo est; *Adduxtin'* i. adduxistine *tecum filiam*, sc. susceptam ex Lemnia uxore, *cujus causa profectus es hinc*, i. Athenis, *Lemnum?* 3 In Lemnum insulam, unam ex novem Cycladibus, in quam præcipitatus fuit Vulcanus. 4 Quare non adduxisti tecum filiam? Repetit odiose & cum stomacho verba Chremetis. 5 Filiæ meæ Phanii. 6 Lemnia. 7 Athenis. 8 Cessare, manere. 9 Nimis diu: præter expectationem & tempus constitutum. 10 Adde huc, quod, &c. 11 Exspectabat, i. exspectare poterat. Sic Horat. *Omnes una* manet *nox*. 12 Ætas virginis jam nubilis reditum meum exspectare non poterat, longiorem moram: cessationem non concedebat. 13 Matrem. 14 Filia & famulis. 15 Athenas. 16 In insula Lemno. 17 Propter quid, cur? 18 In insula Lemno. 19 Manebas. 20 Matrem cum omni familia Athenas profectam. 21 Intellexeras ex propinquis ejus. 22 Per ædem Pollucis. Jurandi particula est. 23 Præpedivit, quo minus redirem. 24 Adversa valetudo. 25 Contraxeras morbum? quæ fuit causa morbi? 26 Qualis morbus detinuit te? 27 Quia *multa senem circumveniunt incommoda*. 28 Incolumes. 29 Gubernatore navis.

DE.

DE. Quid [1] gnato [2] obtigerit, [3] me absente, auditin' Chreme?

CH. [4] Quod quidem me [5] factum [6] consilii incertum facit.

Nam [7] hanc conditionem [8] si cui tulero extraneo;

Quo pacto, aut [9] unde mihi sit, dicendum ordine est.

Te mihi fidelem esse æque, atque egomet sum mihi,

[10] Sciebam: ille si me [11] alienus [12] affinem volet,

[13] Tacebit, [14] dum intercedet familiaritas:

[15] Sin spreverit me, [16] plus, quam opus est scito, sciet:

[17] Vereorque, ne [18] uxor [19] aliqua [20] hoc resciscat mea.

Quod si fit, ut me [21] excutiam, atque egrediar domo,

1 Antiphoni. 2 Acciderit, evenerit. 3 Postquam profectus fui in Ciliciam. 4 *Certe audivi*: quod quidem, &c. 5 Filii tui, sc. quod contraxerit matrimonium, me & te absente. 6 Me ita perturbat, ut, quid consilii capere debeam, incertus sim. 7 De nuptiis filiæ clam ex uxore Lemnia susceptæ, *vel*, elocatione filiæ. Vide Hec. 2, 1. Plaut. *Dicam ut aliam* conditionem *filio inveniat suo*, id est, aliam filio uxorem quærat. Hinc & apud Liv. 3. *conditionem filiæ quærere*. Ita Svetonius de Octavio loquens, jam sollicito, post obitum Agrippæ, de collocanda rursus filia Julia; *multis* (inquit) conditionibus *circumspectis Tiberium elegit*. 8 Si filiam meam alicui, nulla affinitate aut consanguinitate conjuncto obtulero, elocavero: ut & *ferre legem*, quod est populo offerre. 9 Filia suscepta. 10 Pro *sciebam*. Archaice. 11 Gener, propinquitate nobis non conjunctus, ut tuus filius. 12 Socerum. 13 Hoc meum factum, *vel* ortum filiæ, *vel* consuetudinem meam cum uxore Lemnia, ex qua suscepta est hæc filia. 14 Quandiu erit inter nos amicitia. 15 Si vero contempserit me, si simultas orta fuerit, idest, sin affinitati meæ renuntians filiam meam repudiaverit. Donatus hic dubitat, utrum se proditum iri dicat, an post nuptias. Ego hic *Tò spreverit* de repudio, quod fit post nuptias, accipiendum esse non dubitat. 16 Plus sciet de rebus meis, quam expediet mihi eum scire. 17 Vereorque, ne inde tandem nuptiæ meæ uxoris Lemniæ ad uxoris aures perveniant. 18 Attica, scil. Nausistrata. 19 Scil. *ratione*, idest, hoc aut illo pacto. 20 Factum, me habere filiam aliunde. 21 Si quid in me opis aut ingenii sit, id adhibeam, ut mihi de futuro prospiciam. Al. *excutiat*, sc. uxor: id est, diligenter inquirat, ecquid vestibus ablaturus tegam. Sic Quintil. excusserunt *patruum, & aurum in sinu ejus invenerunt*.

Id restat: [1] nam ego meorum solus sum meus.

DE. Scio ita esse, & istæc mihi [2] res solicitudini est,

Neque [3] defetiscar usque adeo [4] experirier,

Donec tibi id, quod [5] pollicitus sum, effecero.

16 Ἐγὼ γὰρ εἰμὶ τῶν ἐμῶν ἐμὸς μόνος, id est, ego solus mihi fidere possum, neminem domi habeo, a quo consilium, auxiliumque petam: cetera omnis familia non mihi, sed uxori studet: illius omnes captant benevolentiam. Alii sub voce *meorum* ea potissimum Chremetem intelligere volunt, quæ videbantur ejus, nec erant tamen, quia duntaxat uxoris nomine possidebat: adeoque Chremetem, esse sibi omnino nihil, nisi ex dote Nausistratæ, significare. 2 Quam nunc agimus, scil. ut filius meus filiam tuam clam ducat. 3 Defatigabor, desinam, deficiam. *Defetiscor* facit in præterito *defessus sum*, auctore Prisciano. 4 Experiri. Paragoge. 5 Ut gener fiat filius.

ACTUS IV. SCENA II.

GETA.

[1] EGo hominem [2] callidiorem vidi [3] neminem,

Quam Phormionem: venio ad hominem, ut dicerem

Argento opus esse, & id quo pacto [4] fieret:

Vix dum dimidium dixeram, [5] intellexerat:

[6] Gaudebat, [7] me laudabat, quærebat [8] senem,

Diis gratias agebat, [9] tempus sibi dari,

[10] Ubi Phædriæ se ostenderet [11] nihilo minus

[12] Amicum esse, quam Antiphoni: [13] hominem [14] ad forum

Jussi [15] opperiri: [16] eo me esse [17] adducturum [18] senem.

1 In hanc scena Geta exultat duos sibi senes offerri, quos fallere possit. 2 Astutiorem. 3 Nullum. 4 Pecunia haberetur. 5 Totam rem. Supra 3. 3. *Dictum sapienti sat est*. 6 De illo consilio. 7 Quod excogitassem tale consilium. 8 Demiphonem. 9 Occasionem & opportunitatem sibi offerri. 10 Quo tempore. 11 Æque amicum Phædriæ, quam Antiphoni. Nam ipsius opera Antipho uxorem duxerat: rursus ipsius opera Phædria redimeret citaristriam. 12 Faventem. 13 Phormionem. 14 Ad forum, vel in foro. 15 Expectare. 16 Ad forum. 17 Sc. *pollicitus sum*, vel *dixi*. 18 Demiphonem.

Sed

Sed eccum [1] ipsum; quis est [2] ulterior? [3] at ea
[4] Phædriæ
Pater [5] venit; quid pertimui autem [6] bellua?
An quia, quos fallam, pro [7] uno [8] duo sunt mihi [9] dati?
[10] Commodius esse opinor [11] duplici spe [12] utier.
[13] Petam [14] hinc [15] unde [16] a primo [17] institui:
[18] is si [19] dat, [20] sat est:
[21] Si ab hoc nihil fiet, tum hunc [22] adoriar [23] hospitem.

1 Demiphonem. 2 Comes, qui sequitur eum, ab ulteriori parte, ultra eum, præter eum. Guyetus legit *interior*, idest, in loco digniore ex illis duobus, qui simul ambulant. Ovid. *Et medius juvenum non indignantibus ipsis Ibat*; & interior *si comes unus erat*. 3 Interjectio timentis. 4 Chremes, Demiphonis frater. 5 Reversus est ex Lemno. 6 Inconsideratus veluti bellua. 7 Sene. 8 Fratres sc. pro uno sene decipiendi. 9 Oblati? 10 Oportunius. Hunc versum Guyetus expungit, quod nollem factum. 11 Duabus niti anchoris, ac duplicem habere spem fallendi hunc & illum, ut saltem ab altérutro pecunia extorqueatur. Antea enim tantum simplex erat spes fallendi scil. Demiphonem: ea jam duplex facta est, cum adsit Chremes. 12 Pro *uti*, per Paragogen. 13 Argentum. 14 Ab hoc sene Demiphone. Δεικτικῶς; hoc enim dicens Geta Demiphonem digito monstrat. 15 A quo. 16 Primo, a principio, primum. τὸ πρῶτον. 17 Incepi. 18 Demipho. 19 Argentum. 20 Bene. 21 Si pecuniæ nihil impetrabitur, dabitur, conficietur ab hoc sene Demiphone. 22 Quasi per insidias aggrediar. 23 Chremetem peregre venientem, qui supervenit aliunde tanquam hospes & ignarus rerum actarum. Cic. Ep. 1. l. 2. Ne hospes *plane veniam*.

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

AN. [1] Expecto, [2] quam mox recipiat huc sese
Geta:

1 Geta adoritur senes, & mira fallacia argentum cudit, & minas triginta ab ipsis aufert. 2 Quando, quam cito rediturus sit. Supra 2. 4. *quod se recipiat*. Antipho hæc secum loquitur ad spectatores.

X 2 Sed

Sed [1] patruum video cum patre [2] astantem: [3] hei mihi!
[4] Quam timeo adventus [5] hujus [6] quo [7] impellat patrem.
GE. [8] Adibo [9] hosce: [10] o noster Chremes. *CH.* salve Geta.
GE. [11] Venire [12] salvum [13] volupe est. *CH.* credo. *GE.* quid [14] agitur?
CH. [15] Multa advenienti, ut fit, nova [16] hic [17] compluria.
GE. Ita, de Antiphone audistin' quæ facta? *CH.* omnia.
GE. [18] Tun' ne dixeras [19] huic? [20] facinus indignum; Chreme,
Sic [21] circumiri. *DE.* id cum [22] hoc [23] agebam [24] commodum.
GE. Nam hercle ego quoque [25] id [25] agitans mecum sedulo,
Inveni, opinor, [27] remedium [28] huic rei. *DE.* [29] quid Geta?
[30] Quod remedium. *GE.* [31] ut abii abs [32] te, [33] fit forte obviam

1 Fratrem patris mei, scil. Chremetem. 2 Colloquentem. 3 Interjectio dolentis. 4 Quantopere. 5 Patris Chremetis. 6 Ad quod consilium, in quam sententiam vel partem, vel in bonam, vel in malam. 7 Inducat patrem Demiphonem. Nam Demipho ex Chremetis consilio se hoc negotium confecturam, supra indicavit. 8 Aggrediar. 9 Chremetem & Demiphonem. Hoc secum dicit. 10 Excipiendi formula. 11 Te domum. 12 Incolumem. 13 Voluptas est. 14 Quasi dicat, Quid rerum novarum affers? 15 Scil. *narrata sunt mihi*. 16 Athenis. 17 Complura; ut plerique omnes in Andria, & alibi. 18 Tunc Demipho. Apostrophe ad alterum senem. 19 Chremeti. 20 Scil. *est*. 21 Circumveniri, decipi. Metaphora sumpta est a venatione, in qua retia tenduntur feris. 22 Fratre Chremete. 23 Communicabam, id. de hac re conferebamus sermones inter nos. 24 In ipso tempore, nacta opportunitate, ἄρτιος. 25 Illud factum Antiphonis. 26 Considerans, volutans, in animo versans, deliberans. 27 Consilium. 28 Ut non admittatur uxor Antiphonis. 29 Scil. *invenisti*? 30 Sc. invenisti? 31 Postquam. 3 Demiphone. 33 Venit mihi obviam.

Mi-

Mihi Phormio. *CH.* [1] qui Phormio? *GE.* is, qui [2] iſtanc. *CH.* ſcio.
GE. [3] Viſum eſt mihi, ut [4] ejus [5] tentarem ſententiam:
[6] Prendo [7] hominem ſolum: cur non, inquam, Phormio,
[8] Vides, inter vos ſic [9] hæc potius, [10] cum bona
Ut [11] componantur gratia, quam [12] cum mala?
[13] Herus liberalis eſt, & [14] fugitans litium:
Nam ceteri quidem hercle [15] amici omnes [16] modo
[17] Uno ore [18] auctores fuere, ut [19] præcipitem [20] hanc daret.
AN. Quid [21] hic [22] cœptat? aut quo [23] evadet hodie? *GE.* an [24] legibus
[25] Daturum pœnas dices, ſi [26] illam [27] ejecerit?
Jam id [28] exploratum eſt: [29] eja, [30] ſudabis ſatis,

1 Quis. 2 Uxorem Antiphonis nobis obtruſit, aut defendit, aut cognatam dixit, vel tale quid. Apoſtopeſis. 3 Placuit mihi, commodum eſſe judicavi. 4 Phormionis. 5 Opinionem experirer, explorarem quid ſentiat. 6 Prehendo, id. comprehendo, ſeduco, ac blandius alloquor. Metaph. a candidatis qui ſolebant circumire, & prenſando magiſtratus a populo petere. 7 Phormionem. 8 Provides, diſpicis, das operam. 9 Hæc negotia de iſtis nuptiis, *vel*, quæ tibi ſunt cum ſenibus. 10 Cum amicitia & concordia ſine litibus. 11 Tranſigantur, concordentur, ad exitum perducantur. 12 Sc. *gratia*, id. cum ſimultate & diſcordia, vi & ingratiis, ut apud Plautum ſæpius. 13 Demipho, dominus meus, eſt liberalis ingenii, ingenuus ac benignus, non avarus. 14 Judicium ſubire nolens, contentiones forenſes detrectans. Q. d. Mavult diſpendium aliquod pecuniarum incurrere, quam dubium litis eventum experiri, ubi *fugitans* vim nominis habet: ideoque genitivo jungitur: accuſativo, vim tantum Participii. 15 Demiphoni. 16 Paulo ante. 17 Una voce, uno conſenſu, unanimiter, ſummo animorum & ſuffragiorum conſenſu. 18 Incitatores, hortatores, id. Demiphoni ſuaſerunt, hoc ei conſilii dederunt. 19 Domo contumelioſe expelleret. 20 Phanium. 21 Geta. 22 Temere & audacter incipit facere? Hoc ſecum loquitur Antipho. 23 Perveniet. Supra in Eun. *Ubi friget, hoc evaſit*. 24 Per leges, vel ſententiam judicum. 25 Punitum iri Demiphonem. Sic Eun. 1, 1. *Et ei dabis ultro ſupplicium*. 26 Phanium, uxorem Antiphonis. 27 Expulerit, exturbaverit e domo ſua? 28 Perſpicuum, compertum & planum eſt, illam domo ejici poſſe ſine periculo. 29 Interjectio concedentis cum quadam illuſione. 30 Laborabis vehementer, idque fruſtra. Metaph.

[1] Si cum illo inceptas homine; [2] ea eloquentia est.
Verum, [3] pone esse [4] victum eum: at tandem tamen
Non [5] capitis [6] ejus [7] res agitur, sed pecuniæ.
Postquam [8] hominem [9] his verbis [10] sentio [11] mollirier,
Soli sumus nunc hic, [12] inquam: [13] eho dic, quid vis dari
Tibi [14] in manum, ut herus [15] his desistat litibus,
[16] Hæc [17] hinc [18] facessat, ut molestus ne sies?
AN. [19] Satin' illi Dii sunt propitii? *GE.* nam [20] sat scio,
[21] Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
Ut ille est bonus vir, [22] tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. *DE.* [23] quis te istæc jussit loqui?
CH. [24] Imo non potuit [25] melius pervenirier
Eo, quo nos volumus. *AN.* [26] occidi! *CH.* [27] perge [28] eloqui.

1 Si incipias litigare cum domino meo. 2 Tantam habet eloquentiam, quæ in judiciis præstare solet innocentiæ: tam eloquens est. Dissuadet enim Phormioni, ne legibus disceptet, propter hominis eloquentiam. 3 Finge, τίθει, fac, esto sane 4 Superatum Demiphonem. 5 Vitæ. 6 Demiphonis. 7 Non est periculum de vita ejus. Horat. *Tua res agitur, paries cum proximus ardet*. 8 Phormionem. 9 Hac ratione. 10 Ego Geta. 11 Pro *molliri*, per Paragogen, id est, mitigari, commoveri, & placidum reddi. 12 Dico. 13 Admonendi, vel excitandi particula. 14 Pecunia præsenti. Plaut. *Si mihi duo talenta dantur numerata* in manum. 15 Litigare desinat, remissa Phanio. 16 Phanium. 17 Ex domo heri Demiphonis. 18 Sc. se, idest, se absentem faciat, se amoveat, abeat. *Facesso* interdum significat, facio. Inde *facessere negotium*, est exhibere sollicitudinem & curam. 19 An Dii irati mentem illi ademerunt? Satisne ille sanus est, ac mentis compos? Quibus bonam mentem veteres optabant, Deos propitios precabantur; contra, quibus malam mentem, iratos Deos. Antipho itaque, ignarus consiliorum Getæ, putat eum insanire, qui de dimittenda sua uxore verba faciat. 20 Satis. 21 Si tu descenderis ad tolerabiles conditiones, *vel*, æquum & bonum postulaveris. 22 Non altereabimini, tria verba sufficient, non contenderis in judicio. Supra in Andr. *Nunquam tecum commutaturus est unum verbum*. 23 Quis te jussit Phormioni dicere conditiones? 24 Correctio. 25 Commodius pertractari & componi causa. 26 Exclamatio consternati hominis ob dictum Chremetis. 27 Geta. 28 Exponere, quid postulaverit Phormio tandem.

GE.

GE. At primo [1] homo [2] insanibat. *CH.* [3] cede
[4] quid postulat?
GE. [5] Quid? nimium: quantum lubuit. *CH.* dic.
GE. si quis daret
[7] Talentum magnum. *CH.* [8] imo malum hercle:
[9] ut nihil pudet!
GE. Quod dixi [10] adeo ei: quæso, [11] quid, si filiam
Suam unicam [12] locaret? [13] parvi retulit
[14] Non suscepisse: [15] inventa est, [16] quæ dotem petat.
[17] Ut ad pauca redeam, ac [18] mittam [19] illius ineptias;
Hæc denique ejus fuit postrema [20] oratio:
Ego, [21] inquit, jam [22] a principio [23] amici [24] filiam,
Ita ut [25] æquum fuerat, volui uxorem ducere.
Nam mihi veniebat in mentem [26] ejus [27] incommodum
[28] In servitutem pauperem ad ditem dari:

1 Phormio. 2 Pro *insaniebat*, id est, furebat, impatienter ferebat, cum ei ista dicerem. 3 Dic. 4 Quantum petit argenti, ut abducat iterum puellam? 5 Scil. *ais*? 6 Mihi, scil. *dixit, respondit*, id est, respondit Phormio, se postulata facturum, si quis daret talentum magnum. 7 Octingentos coronatos. Id enim minis octoginta (singulæ autem minæ drachmas 100. continebant) constabat: aliud minis tantum sexaginta, id est, sexcentis coronatis. Vide Andr. 1.6. & 5.4. 8 Imo si quis daret ei infortunium. Quasi dicat se malle illi dare malum, quam tantum pretium. 9 Ut Phormionem non pudet tantum postulare? 10 Certe. Q.d. Ego eodem modo reprehendi ipsius impudentiam. 11 Sc. faceret. 12 Nuptui traderet, elocaret? Q.d. vix tantum dotis numeraret. Cic. 2. Offic. *Themistocles consultus, utrum bono viro pauperi, aut minus probato* diviti filiam collocaret: *Ego, inquit, malo virum, qui pecunia egeat, quam pecuniam, quæ viro.* 13 Parum profuit illi Demiphoni, vel interfuit. 14 Non genuisse, non habuisse aliam filiam præter unicam. 15 Cum inventa sit alia peregrina, qualis fuit Phanium, filia Stilphonis. 16 Quæ per leges petit a cognato dotem puellæ divitis, scil. talentum magnum, quæ alicui possit locari. Verba sunt Phormionis. 17 Ut paucis ac breviter omnia dicam. 18 Omittam. 19 Phormionis. 20 Petitio. 21 Phormio. 22 Antequam eam duceret Antipho. 23 Hujus mei, sc. Stilphonis. 24 Phanium. 25 Juxta leges, cum essem proximus. 26 Filiæ Phanii. 27 Infortunium, scil. *futurum*. 28 Si daretur pauper illa in servitutem apud divitem adolescentem, idest, si pauper diviti nuberet, traderetur in servitutem, & non fieret uxor. Nota phrasin: *dari ad divitem*, id est in potestatem diviti tradi. Plaut. Asin. *Tum postea ad pistores dabo, ut ibi cruciere currens*, idest, in pistrinum dabo ad molas cursu incitato agendas...

Seu mihi [1] opus erat, ut [2] aperte tibi nunc [3] fabuler,
[4] Aliquantulum quæ afferret, [5] qui dissolverem,
Quæ debeo: & etiam nunc, si vult Demipho
[6] Dare, quantum ab hac accipio, [7] quæ [8] sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quam [9] istanc, uxorem dari.
AN. [10] Utrum stultitia facere ego [11] hunc, an malitia
Dicam, [12] scientem, an imprudentem, incertus sum.
DE. [13] Quid, si animam debet? *GE.* [14] ager [15] oppositus est pignori ob
[16] Decem minas, [17] inquit. *DE.* [18] age, age, jam [19] ducat; [20] dabo.
GE. Ædiculæ item [21] sunt ob decem [22] alias. *DE.* hoi, hui!
[23] Nimium est. *CH.* ne [24] clama: petito [25] hasce a me decem.
GE. [26] Uxori [27] emunda ancillula; [28] tum [29] pluscula
Supellectile opus est; opus sumptu ad nuptias;
[30] His rebus [31] pone sane, inquit, decem minas.

1 Tali uxore. 2 Citra simulationem, ingenue. 3 Eloquar, narrem. 4 Aliquam pecuniæ, vel dotis summam. 5 Quo, ex qua re, unde, vel ut. 6 Mihi. 7 Desponsa, promissa. Est enim Participium hoc loco, non Nomen. 8 Phanium. 9 Hæc solus loquitur Antipho. 10 Getam. 11 De industria, an per imprudentiam. 12 Quid si deberet non solum pecuniam, sed etiam vitam, id. omnia: Græcum est proverbium, τὴν ψυχὴν ὀφείλει *Animam debere* dicimus, qui immodico ære alieno tenetur, ac denique se ipsum debet. Erat enim antiquitus lex, ut, qui solvendo non essent, illi victi addicerentur, ac traderentur creditori, luituri corpore. 13 Expositio debiti. 14 Oppigneratus, id est, datus in pignus. 15 Centum coronatos. 16 Phormio. 17 Hortantis est. 18 Phormio eam, scil. Phanium. 19 Numerabo illas decem minas. 20 Sc. *opposita pignori*, vel *oppignoratæ*. 21 Scil. *minas*. 22 Irascentis est, & simul cum admiratione indignantis. 23 Solvere viginti minas. 24 Scil. tantopere. 25 Minas decem, id est, centum coronatos. 26 Phanio. 27 Pro *emenda*. Antithesis est. 28 Præterea. 29 Paulo majore & numerosiore. 30. Scilicet *emendis*. 31 Supputa.

DE.[1] Sexcentas proinde potius ſcribito jam mihi dicas:
Nihil do: [2] impuratus me ille ut etiam irrideat?
CH. Quæſo, ego [3] dabo, [4] quieſce; tu [5] modo [6] filius
Fac ut [7] illam ducat, nos quam [8] volumus. *AN.* [9] hei mihi!
Geta [10] occidiſti me tuis [11] fallaciis.
CH. Mea cauſa [12] ejicitur: me [13] hoc eſt æquum [14] amittere.
GE. [15] Quantum poteſt, me certiorem, inquit, face;
Si [16] illam dant, [17] hanc ut [18] mittam, ne incertus fiem:
Nam [19] illi mihi dotem jam conſtituerunt dare.
CH. [20] Jam [21] accipiet: [22] illis [23] repudium renunciet:
[24] Hanc ducat. *DE.* quæ quidem [25] illi [26] res vertat male.
CH. Opportune [27] adeo nunc [28] mecum argentum attuli,
[29] Fructum, quem [30] Lemni uxor's reddunt prædia:
[31] Id [32] ſumam; [33] uxori, tibi [34] opus eſſe, [35] dixero.

1 Ipſe Phormio ſcribat mihi ſexcenta, i. multa judicia aut lites. Supra 1 2. Numerus certus pro incerto: ut ſupra in Eun. *Plus millies jam audivi*, id eſt, ſæpiſſime. 2 Impurus, improbus. 3 Illas decem minas, & ita erunt viginti, quas daturus ſum. 4 Noli te turbare, bono ſis animo. 5 Solummodo. 6 Antipho. 7 Filiam meam. 8 Eum ducere. 9 Vox deſperantis. 10 Perdidiſti. 11 Dolis. 12 Expellitur uxor Antiphonis Phanium. 13 Argentum. 14 Dare. 15 Celerrime, quamprimum. Al. *Quantum potes*. Utriuſque exempla in Plauto paſſim. 16 Phanium volunt mihi dare. 17 Quæ jam mihi ſponſa eſt. 18 Rejiciam. Al. *amittam*, vel *omittam*. 19 Cognati alterius ſponſæ. 20 Statim. 21 Promiſſam pecuniam a nobis in dotem. 22 Al. *illis*, ſcilicet nuptiis. 23 Repudiet alteram, quæ illi ſponſa eſt. Inter *divortium* & *repudium* hoc intereſt. *Divortium* intercedit inter uxorem & maritum, quando jam aliquandiu conjuges facti, diſtrahuntur. *Repudium* fit ante nuptias, quando ſponſus ſponſæ, vel viciſſim ſponſa ſponſo fidem datam renunciat. 24 Phanium, quæ Antiphoni nupſit. 25 Phormioni. 26 Dos. Acerba eſt increpatio. 27 Valde, σφόδρα i. valde opportune. 28 Ex Lemno. 29 Nempe annuum fructum, reditum. 30 In Lemno. 31 Argentum. 32 Impendam. 33 Meæ, ſcil. Nauſiſtratæ. 34 Te egere illa pecunia, atque ita eam me tibi commodaſſe. 35 Dicam, cum ſc. quæret pecuniam ſuam.

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO, GETA.

AN. [1] Geta. *GE.* [2] hem. *AN.* quid egisti? *GE.* [3] emunxi argento senes.

AN. [4] Satin' est id? *GE.* [5] nescio hercle: [6] tantum jussus sum.

AN. [7] Eho, [8] verbero, aliud mihi respondes [9] ac rogo?

GE. Quid ergo [10] narras? *AN.* quid ego narrem? [11] opera tua ad

[12] Restim mihi quidem [13] res rediit planissime.

[14] Ut te quidem omnes Dii, Deæque, [15] Superi, inferi

[16] Malis exemplis perdant! [17] hem, [18] si quid velis,

[19] Huic mandes, qui te [20] ad scopulum [21] e tranquillo [22] inferat.

1 Vocantis cum stomacho: Objurgat Antipho Getam, cujus opera in periculum se venisse putat, ne extrudatur uxor: idem ab eodem placatur. 2 Responsionis particula. 3 Evacuavi, purgavi, i est, abstuli argentum a senibus, Demiphone & Chremete, fraude. Metaphora. 4 An hoc sufficit tibi, quod emunxeris argento senes, ac per id hædriæ prospexeris? nulla tibi cura mea? At mihi male prospectum est tua fallacia. Q. d. minime hoc satis esse. 5 An id satis sit nescio. 6 Sc. *efficere*, vel extorquere pecuniam, emungere argento senes, *vel* quantum jussus sum providere, tantum me providisse scio. Ludit enim in ambiguitate interrogationis. Ipse enim de numero intelligit, alter de qualitate. 7 Interjectio admonentis & excandescentis. 8 Digne verberibus multis. 9 Quam. 10 Dicis, vis dicere? 11 Culpa. 12 Laqueum, suspendium, id est, ad chordam, qua mihi parem suspendium. Q. d. res tota eo redacta est, ut de suspendio possim cogitare. Nam amatores, qui non possunt amatis potiri, propter amoris impatientiam laqueo vitam finire seu de ponere solent. 13 Totum meum negotium. Similis loquendi figura est supra in Heaut. *Ad rastros res mihi redit*. 14 Utinam. Imprecatio. 15 Tam cælestes, quam infernales. 16 Pœnis, quæ sint, vel possint esse aliis servis exemplo. 17 Interjectio dolentis vel indignantis. 18 Si quis velit aliquid recte factum sive curatum esse. Ironia. 19 Getæ. 20 In periculum. Nam sæpe in scopulis, id est, rupibus marinis acutis naves periclitantur. Q. d. Qui e tranquillo rerum statu abducat te in futurum discrimen. Metaphora a nautis, quibus naves allisæ ad scopulos dissipantur: vel ab iis, qui cum tranquillo mari navigare possint, imperitia gubernatorum in scopulum impelluntur. 21 Ex quieto statu. 22 Impellat.

Quid

Quid [1] minus utile fuit, quam [2] hoc ulcus tangere,
Aut nominare [3] uxorem? [4] injecta est spes patri,
Posse [5] illam [6] extrudi; [7] cedo, nunc porro Phormio
Dotem si [8] accipiet, [9] uxor ducenda est domum.
Quid [10] fiet? *GE.* [11] enim non ducet. *AN.* [12] novi: ceterum
Cum [13] argentum [14] repetent, [15] nostra causa [16] scilicet
[17] In nervum potius ibit. *GE. nihil est*, Antipho,
Quin [19] *male narrando possit* [20] *depravarier.*
Tu id, quod [21] boni est, [22] excerpis: [23] dicis, quod mali est.
[24] Audi nunc [25] contra jam: si argentum [26] acceperit,
Ducenda est [27] uxor, ut ais: [28] concedo tibi:
Spatium [29] quidem tandem apparandi nuptias,

1 Minus conducibile, e re nostra, id est, magis noxium. 2 Uxoris mentionem facere. *Tangere ulcus*, est movere dolorem, ejusque rei mentionem facere, quæ nos magnopere cruciet. Metaphora a sensu acerrimo doloris, qui solet existere lacerato unguibus corpore. 3 Invisam sc. patri. 4 Data, facta, id est, concepit præter spem. 5 Uxorem. 6 Excludi, vel separari a me, 7 Dic. 8 A senibus. 9 Cogetur uxorem ducere: ego vero ipsa privaber. 10 Igitur de me? 11 Etenim certe non ducet eam, ὡ μένζα. 12 Scio non ducturum esse. 13 Triginta minas datas. 14 Reposcent senes. 15 Propter nos. 16 Particula Ironica. 17 Phormio in vincula vel carcerem se conjici potius patietur, quam nos prodat, occine pudet! Q. d. Minime hoc faciet. Cum enim senes argentum repetent, potius nos prodet, quam in vincula vel carcerem conjici se patiatur. Antiquitus enim, qui solvendo non essent, vincti creditoribus tradebantur, ut, quod pecuniæ non poterant, opera satisfacerent; & *nexi* vocabantur. Inde *nexum* inire, est lege nexus sic addici creditoribus. Vide supra 2. 1. 18 Nullum est tam præclarum dictum aut factum. 19 Pervertendo veritatem mala interpretatione. 20 Depravari, corrumpi. 21 In causa. 22 Excipis, prætermittis, extrahis. Unde *excerpta* dicimus, quæ ex libris, quos legimus, veluti flosculos quosdam extrahimus, privatimque conscribimus. 23 Objicis. Hoc est quod Epictetus Enchirid. c. 65. egregie docet, rem quamque duas habere ansas: alteram φορητὴν, quæ facit ut nihil non tolerabile videatur: alteram ἀφόρητὴν, quia, quicquid accidit præter mentem, fit intolerabile. 24 Meam responsionem, quid ego dicturus sim. 25 Vicissim. 26 Phormio a senibus. 27 Phanium. 28 Assentior tibi ita futurum esse. 29 Equidem, certe.

[1] Vocandi, [2] sacrificandi [3] dabitur paululum:
Interea [4] amici, quod [5] polliciti sunt, [6] dabunt:
[7] Inde [8] iste reddet. *AN.* [9] quam ob rem? aut [10] quid dicet? *GE.* rogas?
[11] Quot res? [12] post illa [13] monstra [14] evenerunt mihi:
Introit in [15] ædes [16] ater alienas canis:
Anguis per [17] impluvium [18] decidit de tegulis:
[19] Gallina cecinit: [20] interdixit hariolus:
[21] Haruspex [22] vetuit [23] ante brumam aliquid novi
Negotii incipere: [24] causa est justissima.
[25] Hæc fient. *AN.* ut modo fiant. *GE.* fient: [26] me vide.
[27] Pater exit: abi, [28] dic, esse argentum, Phædriæ.

1 Invitandi convivas amicos sive amicas ad nuptias. 2 Sacra faciendi pro nuptiis. 3 Et argentum. 4 Phædriæ. 5 Promiserunt se daturos. 6 Illi. 7 Al. *id*, sc. triginta minas. 8 Phormio. Al. *istis*, sc. senibus. 9 Quare reddet? 10 Quare eam non ducat? 11 Quot causas proferre potest Phormio. 12 Post illa prima auspicia pro nuptiis capta-ta. 13 Prodigi atque omina. σημεῖα, τέρατα, nuptias demorantia, quæ jam recenseam. 14 Sc. dicet Phormio. 15 Domum meam. 16 Canem autem ædes alienas introire infaustum erat: hunc interpretabantur homines superstitiosi significare adulterum, qui lectum connubialem conspurcaret. 17 Locum non coopertum in medio tecti. 18 Deorsum cecidit. Anguis per impluvium immissus veneni habebat omen, quod conjux præpararet conjugi. 19 Hoc sic accipiebant, quasi futurum significaretur, ut maritus, virili imperio dejectus, uxori morem gereret. 20 Vates prohibuit, ne ducerem uxorem. *Hariolus* est, qui divina mente vaticinatur. 21 Inspector hostiarum, & divinator ab extis earum. *Haruspices* enim dicti sunt a victimis in *hara*, id est, stabulo, in quo pecora concluduntur, *inspiciendis*: quia, postquam hostia immolata est, inspectis extis futura prædicant; unde etiam *Extispices*, appellantur. 22 Prohibuit. 23 Antequam dies decrescere incipiant, qui religiosi habebantur. Quibusdam enim religio erat aliquod negotium aggredi diebus decrescentibus. *Bruma* dicitur illa pars hyemis, in qua dies sunt breviores, Ovid. 1. Fast. *Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis, Principium capiunt Phœbus & annus idem.* 24 Occasio non ducendi uxorem. 25 Supra dicta illa: *Spatium quidem tandem apparandi nuptias dabitur* &c. *Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt*, &c. 26 Vultus mei fiduciam considera. Asseverandi & securitatem spondendi formula. Vide Andr. 2. 2. 27 Demipho. 28 Dic Phædriæ, argentum paratum esse.

ACUTE

ACTUS IV. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

DE. [1] QUietus esto, inquam: ego [2] curabo, [3] ne quid verborum duit.
[4] Hoc [5] temere nunquam [6] amittam ego a me, quin mihi [7] testes [8] adhibeam:
[9] Cui dem: & [10] quam ob rem dem, [11] commemorabo. *GE.* [12] ut cautus est, ubi nihil opus est.
CH. Atqui ita opus est [13] facto: at [14] matura, dum [15] lubido eadem hæc manet:
Nam si [16] altera illa [17] magis instabit, [18] forsitan nos rejiciat.
GE. [19] Rem ipsam putasti. *DE.* duc me ad [20] eum ergo. *GE.* [21] non moror. *CH.* [22] ubi [23] hoc egeris,

1 Securus. Hæc Chremeti dicit Demipho. Colloquuntur senes de tradendo Phormioni argento. Chremes Demiphonem instigat, ut argentum solvere festinet. 2 Procurabo, videbo. 3 Ne verba det nobis Phormio ac decipiat, & argento emungat. *Dare* enim *verba*, decipere est. 4 Marsupium seu argentum. 5 Inconsiderate, imprudenter, sine causa. 6 Dimittam e manibus meis. 7 Numerati argenti. 8 Advocem, sumam. 9 Homini. 10 Cujus causa, ad quem finem. 11 Exponam, præsentibus sc. testibus. 12 Quam providus, prudens est Demipho, ubi non est necesse esse prudentem. Nam potius deberet esse prudens in non dando argento, & in agnoscenda fallacia. Deridet senis prudentiam non temere, cum non sit in loco. Et in loco non sapere, est desipere. 13 Facere te. Approbat istud consilium Demiphonis. 14 Festina. Argumentatur ab occasione præsente. 15 Voluntas & animus Phormionis est accipiendi pecuniam. 16 Quam Phormio dicit sibi sponsam. Supra 4, 3. *Et etiam nunc, si vult Demipho Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi, Nullam mihi malim, quam istanc, uxorem dari.* 17 Instantius urgebit per amicos apud Antiphonem. 18 Nos, conditionem aliam offerentes, vel nostrum negotium, mulierem scilicet, quam nos illi destinamus, repellat ac repudiet Phormio. 19 Rem acu tetigisti, considerasti, divinasti. Hoc *εἰρωνικῶς* dictum videtur. 20 Phormionem. 21 Paratus sum ac promptus, eamus. 22 Cum, postquam. Datur negotium Demiphoni, ut transeat ad Nausistratam, eamque roget, ut hac de causa Phanium adeat, eamque de conditione mutanda certiorem faciat ac placet. 23 Dederis Phormioni argentum, præsentibus testibus.

Tran-

Transito ad [1] uxorem meam: [2] conveniat [3] hanc prius, quam [4] hinc abit:
[5] Dicat [6] eam dare [7] nos Phormioni nuptum, ne [8] succenseat:
Et magis esse [9] illum [10] idoneum, qui [11] ipsi sit [12] familiarior:
[13] Nos nostro officio nihil egressos esse: quantum [14] is [15] voluerit,
Datum esse dotis. *DE.* quid ([16] malum!) tua id refert? *CH.* [17] magni, Demipho.
DE. Non sat, tuum te officium fecisse, [18] si non id fama [19] approbat?
CH. Volo [20] ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se [21] ejectam putet.
DE. [22] Idem ego istuc facere possum. *CH.* mulier mulieri [23] magis [24] congruet.
DE. [25] Rogabo. *CH.* ubi [26] illas ego nunc reperire possim, cogito.

1 Nausistratam. 2 Et dic ei, ut alloquatur. 3 Phanium, Antiphonis uxorem. 4 E domo nostra. 5 Dicat ei, ne succenseat nobis, nos dare eam Phormioni nuptum. 6 Phanium. 7 Chremetem & Demiphonem. 8 Indignetur. Irascatur nobis. 9 Phormionem. 10 Aptum, commodum. 11 Phanio. 12 Familiaritate aliqua conjunctior. 13 Nos nihil fecisse præter officium nostrum in hoc faciendo. Al. *nihil digressos esse*. 14 Phormio. 15 Cupiverit, poposcerit. Annunciatio est repudii. 16 Indignantis Interjectio. 17 Scil. *refert mea*. 18 Etiamsi. 19 Laudat, confirmat? 20 Puellæ Phanii consensu hanc separationem fieri. Non enim decet, ut invita cogatur, & se coactam conqueratur. 21 Exclusam e domo nostra. 22 Quod ab uxore tua effici cupis. 23 Quam vir. 24 Conveniet: cui idem sexus, iidem mores, eadem æqualitas & amicitia. Est ergo ratio sumpta a sexus convenientia. 25 Petam ergo ab uxore tua, ut eam conveniat. 26 Filiam & aliam uxorem, quæ ex Lemno advenit.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

SOPHRONA, CHREMES.

SO. [1] QUid agam ? quem amicum inveniam mihi misera ? aut cui [2] consilia
Hæc [3] referam ? aut [4] unde nunc mihi auxilium petam ? nam vereor,
[5] Hera ne [6] ob meum suasum [7] indigna injuria [8] afficiatur :
Ita [9] patrem [10] adolescentis [11] facta hæc [12] tolerare audio [13] violenter.
CH. [14] Nam quæ hæc est [15] anus [16] exanimata, [17] a fratre quæ egressa est meo?
SO. [18] Quod ut facerem, [19] me egestas impulit ; cum scirem [20] infirmas
Hasce esse nuptias : [21] ut id consulerem, interea vita

1 Hac scena Sophronæ nutricis & Chremetis, qui Stilphonem se nominarat, mutua continetur agnitio. Deinde Chremes ex eadem intelligit, filiam suam Phanium Antiphoni nupsisse: ob cujus eventum inexpectatum ingenti gaudio afficitur : cavet tamen, ne uxor hoc rescifcat. 2 Has Antiphonis & Phanii nuptias nostro consilio contractas: nimirum, cum video, consilia nostra, quæ cepimus de collocanda Antiphoni Phanio, in nervum erumpere, eo quod redux pater adolescentis tam ægre fert, & disturbare hoc matrimonium volet : *infirmus* enim veretur *has nuptias*, ut v. 6. loquitur. 3 Narrabo, exponam ? 4 A quo, id est, cujus auxilium nunc implorabo? 5 Phanium. Antiphonis uxor. 6 Propter meam suasionem & meum consilium, quod dedi, ut nuberet Antiphon. 7 Al. *indigne*, id est, inhoneste. 8 Tractetur. 9 Demiphonem. 10 Antiphonis. 11 Conjugium seu nuptias sic contractas. 12 Ferre. 13 Indigne. δεινῶς. 14 Quænam. Apostrophe : ut, Nam quis *te juvenum confidentissime nostras jussit adire domos ?* Figura apta commotis aliqua re nova. 15 Vetula. 16 Perturbata, perculsa. 17 E domo fratris mei. 18 Quam rem ut facerem, sc. ut suaderem Phanio eas fieri nuptias. 19 Paupertas, necessitas movit me. Horat. *Magnum pauperies opprobrium jubet Quidvis & facere & pati : Virtutisque viam deserit arduæ.* Atque ita pergit loqui, non videns Chremetem. 20 Incertas, instabiles, id est, non perpetuum hoc esse conjugium. Sic Hec. 1.2. *Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ ?* 21 Et egestas impulit me, ut nuptias fieri suaderem, *vel*, ut Phanium nuberet Antiphoni, in hunc finem, ut vita nostra sine periculo esset, ne fame moreremur.

Ut

Ut in tuto foret. *CH.* [1] certe ædepol, nisi me animus fallit,
Aut parum [2] prospiciunt oculi, meæ [3] nutricem [4] gnatæ video.
SO. Neque [5] ille [6] investigatur. *CH.* [7] quid ago? *SO.* [8] quis est [9] ejus pater? *CH.* [10] adeon',
An maneo, [11] dum ea, quæ [12] loquitur, magis [13] cognosco? *SO.* quod si [14] cum-nunc
Reperire possim, nihil est, [15] quod verear. *CH.* [16] ea ipsa est; [17] colloquar.
SO. Quis hic loquitur? *CH.* [18] Sophrona. *SO.* & [19] meum nomen nominat? *CH.* ad me respice.
SO. Dii obsecro vos: [20] estne hic Stilpho? *CH.* [21] non. *SO.* negas?
CH. [22] Concede hinc paulum a foribus istorsum [23] sodes Sophrona.
Ne me [4] istoc posthac [24] nomine [25] appellassis. *SO.* [26] quid? non [27] is obsecro es,
Quem semper te esse dictitasti? *CH.* [28] 'st. *SO.* quid [29] has metuis fores?
CH. [30] Conclusam hic habeo [31] uxorem [32] sævam: verum istoc [33] me nomine

1 Jurantis est. 2 De longe video. 3 Sophronam. 4 Phanii. 5 Stilpho, pater puellæ. 6 Invenitur, aut investigari, seu inveniri potest. 7 Quid agam? Stupentis & deliberantis. 8 Continuat quod inceperat. Dixerat enim, *Neque ille investigatur*, ideo addit, *quia est ejus pater?* 9 Puellæ Phanio. 10 Deliberatio est. 11 Donec. 12 Sophrona. 13 Intelligo. 14 Patrem Phanii, sc. Stilphonem 15 Propter quod timeam. 16 Nutrix filiæ Sophrona. 17 Cum ea loquar. 18 Vocantis est. 19 Admirantis. 20 Agnoscit Stilphonem: quod nomen sibi sumpserat in Lemno Chremes, ut furtivos amores facilius celaret. Nam qui facinus volunt tegere, sæpe nomina mutant, ne investigentur. 21 Non sum Stilpho. 22 Discede. Veretur Chremes, ne præ lætitia nimis aperta voce loquentem uxor audiat, & facinus suum prodatur. Ideo submisse hoc loquitur, & a foribus domus eam seducit. 23 Blandientis. 24 Stilphonis. 25 Appellaveris: vetuste ab *appellasso* futuro subjunctivi, verbi *appello* ut a *levo*, *levasso*; *O Tite, si quid ego adjuvo curamve levasso*. 26 Admirantis. 27 c. Stilpho. 28 Silentium indicit Sophronæ. 29 A quibus jubes me discedere. 30 Clausam. Metaphora a feris & belluis, quæ feræ concludi dicuntur. 31 Veluti feram. 32 Vehementem. 33 Stilphonis.

1 Eo

[1] Eo [2] perperam olim dixi, ne vos forte [3] imprudentes [4] foris
[5] Effutiretis, atque [6] id porro [7] aliqua uxor mea rescisceret.
SO. [8] Istoc [9] pol nos te [10] hic invenire miseræ nunquam potuimus
CH. [11] Eho dic mihi, quid [12] rei tibi est cum [13] familia hac, unde exis? aut ubi
[14] Illæ sunt? *SO.* [15] miseram me! *CH.* [16] hem! quid est? [17] vivuntne? *SO.* vivit [18] gnata:
[19] Matrem ipsam [20] ex ægritudine miseram mors consecuta est.
CH. [21] Male factum. *SO.* [22] ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ignota,
[23] Ut potui, [24] nuptum virginem [25] locavi huic [25] adolescenti,
[26] Harum qui est dominus ædium. *CH.* [27] Antiphonine? *SO.* [28] hem, [29] isti ipsi. *CH.* [30] quid?
Duasne is uxores habet? *SO.* [31] au, [32] obsecro, unam ille [33] quidem [34] hanc solam.

1 Ideo. 2 Male & falso, non recte. 3 Incaute, id est, imprudenter, sive per imprudentiam. 4 Extra ædes. 5 Eloqueremini, effunderetis. *Effutire* significat inepte & inconsiderate aliquid proferre, sicut plerunque faciunt mulieres, quæ natura sunt loquaciores, & difficulter, quod sciunt, tacent aut continent, ut vasa fictilia, quæ habent angustum fundum & oram ampliorem, quæ facile subversa effundunt omnia. 6 Consuetudinem cum uxore Lemnia. 7 Sc. *via*, *ratione*, id est, aliquo modo. 8 Isto nomine Stilphonis. 9 Jurantis est. 10 Athenis. 11 Sciscitantis particula est. 12 Negotii. 13 Chremetis. 14 Mater & filia. 15 Dolentis est. 16 Quærentis est cum quodam stupore. 17 Mater & filia suntne superstites? 18 Filia ejus Phanium. 19 Lemniam. 20 Præ tristitia, quod maritum suum Stilphonem Athenis invenire non posset. 21 Infeliciter accidit, valde doleo. Vetus formula. 22 Nutrix. 23 Quam potui diligentissime. 24 Nuptui dedi, elocavi. 25 Antiphoni. 26 Periphrasis est Antiphonis. 27 Scilicet *data est nuptui*? 28 Annuentis & assentientis est. 29 Antiphoni. 30 Sc. *ais*? 31 Interjectio fastidientis. 32 Sc. *Deos*: quod a Sophrona dicitur mali ominis avertendi causa. 33 Equidem, certe. 34 Phanium.

CH.

CH. [1] Quid illa altera, quæ dicitur cognata? *SO.* [2] hæc ergo est. *CH.* [3] quid ais?
SO. [4] Composito est factum, quomodo [5] hanc [6] amans habere posset
[7] Sine dote. *CH.* Dii [8] vestram fidem! quam sæpe [9] forte [10] temere
Eveniunt, quæ non [11] audeas [12] optare! [13] offendi adveniens,
[14] Quicum volebam, atque ut volebam [15] collocatam [16] filiam.
Quod [17] nos ambo [18] opere maximo dabamus operam, ut fieret,
Sine nostra cura maxima, sua cura [19] hæc sola [20] fecit.
SO. Nunc quid facto est opus, vide: [21] pater [22] adolescentis [23] venit.
Eumque animo iniquo [24] hoc [25] oppido ferre [26] ajunt. *CH.* [27] nihil pericli est.
Sed [28] per Deos atque homines, [29] meam esse hanc cave [30] rescifcat quisquam.
SO. Nemo ex me [31] scibit. *CH.* sequere me: intus cetera audies.

1 Quam duxit coactus legibus, vel quæ danda erat Phormioni. Est tamen una, & illa ipsa, de qua agitur. Al. *Quid illam alteram?* Sc. nonne habet uxorem? 2 Hæc inquam est. 3 Verumne est, quod ait? Hoc admirabundus dicit Chremes. 4 Ex composito, ideſt, consulto, de industria. Virg. 2. Æn. Composito *rumpit vocem, & me destinat aræ.* 5 Phanium. 6 Antipho incensus amore. 7 Cum non esset dotata virgo. 8 Vestram fidem sc. *implore.* 9 Casu & fortuna. 10 Inconsulte, inconsiderate, ἀπρονοήτως. 11 Audeat aliquis. 12 Sibi promittere. Plaut. Mostel. *insperata magis sæpe accidunt, quam quæ speres: multaque Diis facilia sunt, etiam quæ desperant homines.* 13 Inveni, cum advenissem e Lemno, παγενόμενος. 14 Cum quo. 15 Elocatam, nupiui datam. 16 Phanium. 17 Ego Chremes & frater Demipho. 18 Maximo conatu laborabamus. Alloquitur autem se ipsum admirabundus. 19 Anus Sophrona. 20 Confecit. 21 Demipho. 22 Antiphonis. 23 E Cilicia. 24 Matrimonium, *vel*, hanc collocationem filiæ. 25 Valde. 26 Servi & ancilla. 27 Nullum est periculum in hac re. 28 Sc. *oro, obtestor.* 29 Filiam. 30 Scil. *ne.* 31 Sciet. Archaismus est.

ACTUS

ACTUS V. SCENA II.

DEMIPHO, GETA.

DE. [1] NOs [2] nostrapte culpa [3] facimus, ut [4] malis [5] expediat esse,
Dum nimium dici nos [6] bonos [7] studemus & [8] benignos.
[9] *Ita fugias, ne præter casam*, [10] aiunt: nonne id satis erat,
[11] Accipere ab [12] illo injuriam? etiam argentum est ultro [13] objectum,
[14] Ut sit, [15] qui vivat, dum aliud aliquid flagitii [16] conficiat.
GE. [17] Planissime. *DE.* [18] his nunc præmium est, qui recta prava faciunt.

1 Demipho se ipsum incusat, quod, dum avaritiæ maculam studet effugere, in stultitiæ reprehensionem incideret: dolet enim, Phormioni datum esse argentum. 2 Nostra propria culpa. Ordo est. *Dum studemus nos dici bonos*, &c. *nos facimus nostrapte culpa*, &c. 3 Sc. *Sæpe*. 4 Al. *malos*. 5 Utile sit nobis esse malis, id est, difficilibus, tenacibus & parcis, id. ut facilitatis & largitatis nos pœniteat. Hoc loco impersonale est. 6 Faciles. 7 Operam damus. 8 Liberales & mansuetos. 9 Ne sit tam præceps fuga, ut propriam domum, ubi tutissimum tibi a latronibus præsidium, prætereas, idest, ita devites vitium aliquod, ne in gravius incidas: *vel*, sic fugito Charibdin, ne in Scyllam incidas: quod in rebus medium est, semper tenendum est, nec ab eo discedendum: excessus enim a medio remoti tuti non sunt: quemadmodum cum fugimus, longius a domicilio evagari non expedit, ut commodus illuc sit receptus. Sed nos frustra a proverbio isto admoniti, nimia facilitate & largitate nostra peccavimus. Cum enim improbum illum parasitum, qui litem nobis intentavit, ulcisci conveniret, non solum ulti non sumus, sed etiam ultro argentum, quasi injuriæ præmium, obtulimus. Adagium ergo est, quo admonemur, ne sic aliquod malum fugiamus, ut in aliud majus incauti devolvamur. Palmerius legit *cassam* vel *capsam*: cujus interpretatio longe petita est. 10 Ut in proverbio est. 11 Pati. 12 Phormione parasito. 13 Oblatum: cum scilicet minori pretio illud negotium confici potuisset. 14 Ut habeat. 15 Quo, vel unde. 16 Comminiscatur, moliatur, id est, ut sustentetur ad alia flagitia committenda. 17 Omnino verum est, quod dicis. Est particula assentientis. Geta ficte assentitur. 18 Talibus, qualis est parasitus. Q. d. In hoc corrupto sæculo præmia dantur tabulis forensibus, qui faciunt *Candida de nigris, & de candentibus atra*, ex recto pravum, & ex pravo rectum. Invehitur enim in corruptos mores suæ ætatis.

GE.

GE. [1] Verissime. *DE.* [2] ut stultissime quidem [3] illi rem gesserimus.

GE. [4] Modo ut hoc [5] consilio possit discedi, ut [6] istam [7] ducat.

DE. Etiamne [8] id dubium est? *GE.* haud scio hercle, [9] ut homo est, an [10] mutet [11] animum.

DE. [12] Hem! [13] mutet autem? *GE.* [14] nescio: [15] verum, si forte, dico.

DE. Ita factum, ut frater [16] censuit; [17] uxorem [18] ejus [19] huc adducam,

Cum [20] ista ut loquatur; tu abi Geta; prænuntia [21] hanc venturam.

GE. [22] Argentum inventum est Phædriæ: [23] de jurgio siletur;

[24] Provisum est, ne in præsentia [25] hæc hinc [26] abeat: quid nunc [27] porro?

[28] Quid fiet? [29] in eodem luto hæsitas: [30] versuram solves,

1 Scilicet *dicit*. 2 Ita ut, adeo ut. 3 Phormioni profuerimus, hanc illi operam navaverimus. 4 Saltem si possimus hoc consequi, id est, modo ut Phormio hac pecuniæ summa induci possit, ut illam tandem accipiat uxorem. Queritur enim Demipho de pecunia parasito Phormioni stulte tradita. 5 Scilicet *vestro*, id est, facto. 6 Phanium. 7 Phormio. 8 Scilicet, discessum iri consilio, ut eam ducat. 9 Ut ille est, ut ingenium est hominis, qui tali sit ingenio, scilicet perfidus, inconstans, levis. Alibi *sic est homo*, id est, talibus moribus est præditus. 10 Facile mutare possit. 11 Sententiam, consilium de accipienda uxore, id est, ut non ducat eam. 12 Indignantis est. 13 Dubitas an mutet animum? 14 An sit mutaturus. 15 Sed dico hoc, si forte contigeret eum mutare animum. 16 Judicavit, consilium dedit. 17 Nausistratam. 18 Chremetis. 19 In meam domum. 20 Phanio. 21 Nausistratam. 22 Geta discedens hæc secum loquitur. 23 Nulla fit mentio de lite facienda cum Phormione propter tale conjugium; id est, lites sunt sublatæ. 24 Cautum est, id est, curavi, ne extrudatur Phanium. 25 Phanium. 26 Si expectat Chremetis uxorem Nausistratam. 27 Sc. *restat*? 28 Sc. *rebus meis*. 29 In eodem periculo versaris, quo Phormio, in eadem difficultate fallaciarum, quæ pecuniæ Phædriæ procurandæ causa a me factæ sunt, solvendarum. In eos competit, qui sic implicantur negotio cuipiam, ut se extricare nequeant. A viatoribus translatum, qui simul ac in lutum inciderint, cum alterum pedem conantur educere, altero altius immerguntur. Cumulat autem hic proverbia Geta: facundus in malo suo. 30 Ex præsenti te eripis quidem periculo, sed in multo gravio-

Geta: [1] præsens quod fuerat [2] malum, [3] in diem abiit: [4] plagæ crescunt,
[5] Nisi prospicis: nunc hinc [6] domum ibo, ac [7] Phanium [8] edocebo,
[9] Nequid vereatur Phormionem, aut [10] ejus [11] orationem.

graviores pœnas incides, *Facere versuram*, id est vertere seu mutare creditorem. Verum, quoniam ii, qui, ut æs alienum solvant, aliunde mutuum majore itidem fœnore petunt, fit nonnunquam ut illud ipsum grandius fœnus *versura* appelletur. Ita hoc loco Geta se *soluturum versuram* dixit, id est, tanto graviores daturum pœnas, quanto præsens quod erat malum, diutius fuerit dilatum. Est ergo Metaphora ab iis, qui æs alienum ære alieno persolvunt. Cic. ad Attic. Ep. 11. l. 5. *Salaminii cum Romæ* versuram facere *vellent*, *non poterant*, *quod lex Gabinia vetabat*.

1 Imminebat. 2 Periculum. 3 Usque ad diem aliquem, mihi incertum, dilatum est, id est, pœnæ cum usura tandem solventur. Supra in Eun. *Sed in diem istuc fortassis*, *Parmeno*, *est*, *quod minitare*. 4 Pœnæ graviores fient. 5 Nisi recte tibi consulis, provides. 6 Ubi est Phanium. 7 Uxorem Antiphonis. 8 Instruam. Sal. *Edoctus cuncta*. 9 Ne aliquo modo, vel in aliqua re. 10 Nausistratæ anus. 11 Quam dictura erat Phanio Nausistrata, Chremetis uxor, ut Phormionis matrimonio, si dos daretur, acquiesceret. Palmerius nimis solicite de ipsius Phormionis præsentia hic requirit.

ACTUS V. SCENA III.

DEMIPHO, NAUSISTRATA, CHREMES.

DE. [1] AGedum, ut soles, Nausistrata, fac [2] illa ut [3] placetur nobis:
Ut sua [4] voluntate id, quod est [5] faciundum, faciat. *NAU.* faciam.
DE. Pariter nunc [6] opera me adjuves, [7] ac dudum re opitulata es.

1 Adverbium hortandi. Apud Demiphonem queritur Nausistrata, patrimonium suum negligentia mariti Chremetis minui. 2 Puella Phanium. 3 Mitigetur, leniatur, id est, ne nobis irascatur. 4 Ultro, & sua sponte. 5 Necessitate. 6 Diligentia, studio. 7 Sicut paulo ante auxiliata es mihi bonis tuis, mutuam mihi dando pecuniam. Bene Donatus hic annotat locum Act. 4. Sc. 3. v. 76. *Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.*

NAU.

NAU. [1] Factum volo: ac pol queo [2] minus [3] viri culpa, [4] quam me dignum est.

DE. [5] Quid autem? NAU. quia [6] pol mei patris [7] bene parta [8] indiligenter

[9] Tutatur: nam ex his [10] prædiis talenta argenti [11] bina

[12] Capiebat [13] statim: hem, [14] vir viro quid præstat! DE. [15]. bina quæso?

NAU. Ac [16] rebus [17] vilioribus multo, tamen [18] talenta bina. DE. [19] hui!

NAU. [20] Quid hæc videntur? DE. [21] scilicet. NAU. virum me natam vellem:

Ego [22] ostenderem! DE. [23] certo scio. NAU. quo pacto! DE. [24] parce sodes.

1 Non muto factum, facti me non pœnitet. Contrarium est, *nollem factum*. 2 Scilicet *amicis opitulari*. Q.d. Utinam potuissem plus tibi dare; quod factum esset, si ex prædiis meis is fructus rediisset, qui redire debebat. 3 Mei Chremetis. 4 Quam me decet opitulari. 5 Sed cur minus opitulari potes, quam te decet? 6 Sane. 7 Bona sive facultates patris mei juste ac honestis artibus acquisitas. Cic. *Male parta, male dilabuntur*. Ovid. *Non minor est virtus, quam quærere, parta tueri*. 8 Negligenter. 9 Defendit ac conservat vir meus. 10 Possessionibus, quas mihi reliquit pater. 11 Duo, id est, mille ducentos coronatos. 12 Recipiebat meus pater quondam. Nam quod maritus tantundem ex iisdem prædiis non percipiat, hoc ipsum est quod Nausistrata queritur, ignara bonam fructuum partem intercipere alteram illam in Lemno uxorem. 13 Constanter, perpetuo, singulis annis, q. d. statum hunc fuisse ac certum quotannis redditum. Apud Plautum legimus *statim rem gerere*: item *statim stant signa*, *ἱστα μένως*. Amph. 1, 1, 84, & 120. 14 Quantum alius talium excellit: nam pater longe præstantior erat viro meo. Sic Eun. 2. 2. *Homini homo qui præstat! stulto intelligens* &c.? 15 Sc. talenta capiebat pater tuus? 16 Cum multo major annonæ vilitas esset, *vel*; annona minus cara, quam nunc est: unde effutit Nausistrata, si vir suus bonus esset paterfamilias, plus adeo nunc rediturum quam bina talenta. 17 Sic apud Ciceronem legimus, *bonis rebus, salvis rebus, secundis rebus*, & apud Cæsarem, *florentissimis rebus*. 18 Ex fructibus prædiorum capiebat pater singulis annis. 19 Admirantis hic est. 20 An non sufficiens causa est eum objurgandi? 21 Certe hæc talenta videntur mihi magnum quiddam. Annuentis & affirmantis particula. 22 Ego ostenderem, quo modo curanda esset res familiaris. 23 Minime dubito: & hoc placide interponit, ut Nausistratæ sermonem (quæ jam vocem altius tollere, & iram suscitare incipiebat, dicens: *Ego ostenderem! quo pacto!*) interciperet ac sisteret. 24 Scilicet *verbis*, id est, cessa plura loqui in maritum. Blanda dehortatio.

Ut

Ut possis cum [1] illa ; ne te [2] adolescens [3] mulier [4] defatiget.

NAU. Faciam, ut jubes: sed meum [5] virum [6] abs te exire video. *CH.* [7] hem Demipho,

Jam [8] illi datum est argentum! *DE.* curavi [9] illico. *CH.* nollem datum.

[10] Hei! video uxorem, [11] pene plus, quam sat erat. *DE.* cur [12] nolles, Chreme?

CH. [13] Jam recte. *DE.* [14] quid tu? ecquid locutus cum [15] ista es, quamobrem [16] hanc [17] ducimus?

CH. [18] Transegi. *DE.* quid ait tandem? *CH.* [19] adduci non potest. *DE.* [20] quid non potest?

CH. [21] Quia uterque utrique est cordi. *DE.* quid istuc [22] nostra? *CH.* [23] magni: [24] præter hæc;

Cognatam comperi esse nobis. *DE.* quid! [25] deliras? *CH.* sic erit:

Non [26] temere dico, [27] redi mecum in memoriam. *DE.* satisne [28] sanus es?

1 Phanio loqui commode. 2 Junior. 3 Phanium. 4 Obtundat. 5 Maritum Chremetem. 6 Ex tua domo. Metonymia est. 7 Chremes non videns uxorem præsentem, incaute facit argenti mentionem. 8 Phormioni. 9 Scilicet *dari*. 10 Dolentis sive reprimentis est. 11 Scilicet *locutus sum*, *effutivi*: incaute enim (ut diximus) argenti mentionem faciebat Chremes. Ad spectatores hoc dicit. 12 Datum argentum? 13 Scilicet *omnia sese habent*. 14 Non enim audebat Chremes quicquam uxore præsente eloqui. 15 Phanio. 16 Uxorem tuam. 17 Abducimus huc? 18 Totam rem perfeci, curavi. 19 Induci, persuaderi nequit, ut domo tua expellatur, atque a filio tuo abstrahatur. Al. *abduci*, scilicet a marito Antiphone. 20 Quare non potest abduci vel adduci? 21 Quia se mutuo amant. 22 Sc. *interest*? id est, quid istuc ad nos pertinet, si utrique est cordi? 23 Scilic. *interest*. 24 Ultra hoc, quod uterque utrique est cordi. 25 Desipis, insanis? Metaphora. *Delirare* enim proprie est a lira sive sulco declinare, & inde transfertur ad hominem non satis mentis compotem. Vide supra. 26 Inconsiderate, sine causa. 27 Recordare mecum præteritorum, de quibus antea verba fecimus. Cupit Chremes intelligere Demiphonem, quod eloqui non audet de suscepta in Lemno filia, & quomodo illa cum matre ex Lemno Athenas sit profecta. Sed tardior Demipho, & nihil suspicans tale, importunitate sua & intempestiva curiositate valde ei molestus est. 28 Mentis compos.

N.AU.

NAU. [1] Au! obſecro vide, ne in cognatam pecces.
DE. [2] non eſt. *CH.* ne nega:
Patris nomen aliud dictum eſt: [3] hoc tu erraſti.
DE. non norat patrem?
CH. Norat. *DE.* cur [4] aliud [5] dixit? *CH.* nunquam hodie [6] concedes mihi, neque
Intelliges? *DE.* [7] ſi tu nihil narras. *CH.* [8] perdis.
NAU. [9] miror quid hoc fiet.
DE. Equidem hercle neſcio. *CH.* [10] vin' ſcire? [11] at ita me ſervet Jupiter,
Ut [12] propior [13] illi, quam ego ſum, ac tu, nemo eſt homo. *DE.* Dii [14] voſtram fidem!
Eamus ad ipſam una omnes nos; aut ſcire, aut neſcire [15] hoc volo. *CH.* [16] ah!
DE. Quid eſt? *CH.* [17] itane parum mihi fidem eſſe apud te? *DE.* [18] vin' me [19] credere?
Vin' [20] ſatis quæſitum mihi iſtuc eſſe? age [21] fiat: quid [22] illa filia
[23] Amici noſtri, quid [24] futurum eſt? *CH.* [25] recte.
DE. [26] hanc igitur mittimus?

1 Interjectio oſtendens faſtidioſum eſſe, quod dicitur. 2 Cognata. 3 In hoc nomine, vel propter hoc, inde, id eſt, ea mutatione nominis error tuus. 4 Nomen. 5 Nominavit? 6 Aſſentieris, credes. 7 Scilicet nihil poſſum intelligere. 8 Eneças, obtundis me. Al. *pergis*, ſcilicet, *negare*. 9 Secum loquitur Nauſiſtrata, ignara facti Chremetis. 10 Vis ne? 11 Jurandi modus eſt. 12 Propinquior ſanguine ſive cognatione, id eſt, neminem propinquum habet magis, quam me & te. Sermo ſuboſcurus: ſignificat ipſam eſſe filiam ſuam. 13 Puellæ. 14 Veſtrum auxilium imploro. 15 Hanc cognationem, id eſt, certum eſt nihil non experiri, ne dubius animi pendeam. 16 Reprehendentis eſt. 17 Habes mihi tam parum fidei, ita parum mihi credis? Sic Liv. l. 1. ab U. C. *Mirum quantum illi viro nuntianti hac fides fuerit*, id eſt, quantum ei creditum ſit. Suet. in Veſpaſ. *Cum vix fides eſſet, rem ullo modo ſucceſſuram*, id eſt, cum vix credi poſſet, vix veriſimile eſſet. Contrarium eſt, *deeſſe fidem*. Al. *itane parvam mihi fidem eſſe*? 18 Viſne ergo? 19 Tibi. 20 Nihil ultra hac de re quærere? 21 Credatur a me. 22 Phanium. 23 Pro *tua*, caute ac diſſimulanter, ne intelligat Nauſiſtrata. 24 De ea? 25 Scilicet *futurum eſt*, id eſt, proſpere omnia cedent, non opus eſt nunc de ea re loqui. 26 Amici noſtri filiam, quam collocare Antiphoni deſtinatum erat, ergo dimittimus, miſſam facimus? Sic ſupra 4, 3, 70. *ſi illam dant, hanc ut mittam.*

CH.

CH. Quidni? *DE.* [1] illa [2] maneat? *CH.* sic. *DE.* [3] ire igitur tibi licet, Nausistrata.

NA. Sic pol [4] commodius esse, [5] in omnes arbitror, quam, ut [6] cœperas,

Manere [7] hanc; nam [8] perliberalis visa est, cum vidi, mihi.

DE. Quid istuc [9] negotii est? *CH.* jamne [10] operuit ostium? *DE.* [11] jam. *CH.* o Jupiter!

[12] Dii nos respiciunt: [13] gnatam inveni nuptam cum tuo [14] filio. *DE.* [15] hem!

Quo pacto id [16] potuit? *CH.* [17] non satis tutus est ad narrandum hic locus.

DE. At tu intro abi. *CH.* [18] heus, ne [19] filii nostri quidem [20] hoc resciscant, volo.

1 Phanium, quæ abduci non potest. 2 Matrimonio Antiphonis? 3 Domum redire; neque enim nunc opus est, ut à me rogata es, ire ad Phanium, eique persuadere, ut sua voluntate ex matrimonio Antiphonis ad Phormionem se transferri patiatur; quoniam placet nobi Phanium manere in matrimonio Antiphonis. Potest tamen illud (*hanc igitur mittimus?*) aliter accipi: hanc, sc. uxorem tuam Nausistratam, quam huc duximus, igitur domum dimittimus, ac missam facimus? ne pergat ire, quo cœpit, ad Phanium. 4 Æquius, melius. 5 Erga. 6 Ante, cum velles eam extrudere. 7 Phanium. 8 Valde honesta. 9 Quod celasti me, præsente uxore. 10 Clausit, cujus contrarium est *aperuit*, id est, reclusit. 11 Jam operuit: ne timeas audiri ab ea. 12 Dii sunt nobis propitii & fautores. 13 Filiam meam. 14 Antiphone. 15 Interjectio intelligentis, quod diu quæsiverat. 16 Scilic. *fieri*. 17 Compendio consulitur, ne eandem rem denuo narrari sit necessum. 18 Adverbium vocantis & adhortantis ad attentionem. 19 Phædria & Antipho. Est emphasis in verbo *filii*. 20 Factum meum: *vel*, quo pacto id potuerit fieri.

ACTUS V. SCENA IV.

ANTIPHO.

[1] LÆtus sum, [2] ut ut meæ res [3] sese habent, [4] fratri [5] obtigisse quod vult.
Quam [6] scitum est, ejusmodi [7] parare in animo [8] cupiditates,
[9] Quas, cum res adversæ fient, [10] paulo mederi possis!
[11] Hic [12] simul argentum repperit, [13] cura sese expedivit:
Ego nullo possum [14] remedio me [15] evolvere ex his turbis,
[16] Quin, si [17] hoc celetur, [18] in metu; [19] sin patefit, [20] in probro sim.
Neque me domum nunc [21] reciperem, [22] ni mihi esset spes [23] ostensa
[24] Hujusce habendæ: sed ubinam Getam invenire possum, ut

1 Antipho redemptam Phædriæ amicam gratulatur: seque involutum his malis queritur, unde expediri nequeat. 2 Utcumque, qualitercunque. 3 In quocunque statu res meæ sint. 4 Filio patrui sive patrueli Phædriæ, quem ut fratrem diligo. Apud Hebræos *fratres* nominabantur, non quibus communes essent parentes, sed quibus stirps ac genus esset commune. 5 Argentum scil. ad Pamphilam redimendam. 6 Elegans, pulchrum, id est, quantæ prudentiæ & felicitatis est! 7 Comparare. 8 Voluptates. 9 Quibus, cum aliquid intervenit, quod voluptatibus adversatur, facili negotio possis occurrere & amoliri. 10 Modico. 11 Phædria. 12 Simul ac, postquam. Liv. 1. 10. Simul *conspecta sunt Romana signa*. 13 Omni sollicitudine ac molestia se liberavit, exsolvit, & potitus est fidicina, quam deperierat. 14 Consilio, ratione. 15 Expedire, liberare ex his perturbationibus. 16 Ut non. 17 Factum nuptiarum, sc. quod sua voluntate, non legibus coactus Phanium duxerit. 18 Ne patefiat, atque id pater moleste ferens abducat aliqua ratione amasiam meam. 19 Sed si reveletur, sc. quod rem ex composito cum Phormione gessi. 20 Non possum me evolvere, quin in ignominia sim apud patrem & reliquos meos cognatos. Dilemma est: Sive celetur, sive patefiat factum meum, in periculo versabor. Si celabitur, ero in metu. Si patefiet, sequetur probrum. 21 Conferrem. 22 Nisi. 23 Facta, proposita, exhibita, scilicet per novas Phormionis technas, qui non ducturus erat, quæ offerebatur. Vide 4. 4. Al. *ostentata*. 24 Hanc Phanium uxorem meam habendi.

Ro-

Rogem, 1 quod tempus 2 conveniendi patris me 3 capere jubeat?

1 Quam oportunitatem. 2 Alloquendi patrem Demiphonem. 3 Observare, eligere velit, καιρὸν λαβεῖν.

ACTUS V. SCENA V.

PHORMIO, ANTIPHO.

PH. 1 Argentum 2 accepi: 3 tradidi 4 lenoni: abduxi 5 mulierem:

6 Curavi, 7 propria ea Phædria ut potiretur, nam 8 emissa est manu.

Nunc una mihi res etiam 9 restat, quæ est 10 conficiunda, otium

A 11 senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos 12 sumam dies,

AN. Sed Phormio est: 13 quid ais? *PH.* 14 quid? *AN.* quidnam nunc facturus Phædria?

Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?

PH. 15 Vicissim partes tuas acturus est. *AN.* quas? *PH.* ut 16 fugitet patrem:

1 Triginta minas. Annumeratam esse lenoni pecuniam narrat Phormio: & quasi re bene gesta, nunc se curaturum cuticulam dicit. 2 A senibus. 3 Ad redimendam fidicinam. 4 Dorioni puellæ venditori, qui habuit fidicinam. 5 Pamphilam. 6 Perfeci. 7 Sibi eum nemine communi, neque usuraria, ut Plautus loquitur, aut temporaria, sed stabili & perpetua. 8 Manumissa seu libertina facta est, & non amplius est serva, cum prius esset empta tanquam serva, ita ut jam alienari non possit amplius, tota sui juris, adeoque emancipata. Vide Plaut. Corcul. 1. 3. 32. 9 Superest, reliqua est adhuc. 10 Conficienda, id est, perficienda. 11 Chremete & Demiphone. 12 Impendam, consumam, traducam, scilic. ad potandum sive ad hilaritatem. Sic Adelph. 2. 4. *Ita quæso, quando hoc bene successit, hilarem hunc* sumamus *diem*. Hinc *sumptus* pro expensis in convivia & compotationes. 13 Antipho, qui prius solus loquebatur, videt Phormionem, & loquitur secum. 14 *dicerem*? 15 Per vices tuum officium est repræsentaturus, te imitaturus, id faciet etiam, quod tu paulo ante faciebas. Translatum a scenicis actoribus. 16 Sicut tu fugisti patrem.

Te [1] suas rogavit rursum ut ageres, [2] causam ut pro se diceres:
Nam potaturus est [3] apud me: ego me ire senibus [4] Sunium
Dicam ad [5] mercatum, ancillulam [6] emptum, [7] dudum [8] quam dixit Geta,
Ne, cum [9] hic non videant me, [10] conficere credant argentum suum.
Sed ostium [11] concrepuit [12] abs te. *AN.* vide, quis egrediatur. *PH.* Geta est.

1 Scilicet *partes*. 2 Ut defenderes eum apud patrem. 3 In meis ædibus. Ita *apud aliquem cœnare*, non est cum illo cœnare, sed in ejus ædibus. Et potest aliquis cum aliquo, nec tamen apud eum cœnare. 4 Promontorium urbis Atticæ & emporium celeberrimum. Vide Eun. 1. 2. 5 Negotiandi sive exercendæ mercaturæ gratia. 6 Ad emendam. 7 Modo. 8 De qua locutus est senibus. 9 Athenis. 10 Dilapidare, consumere. Contrario modo sumitur 1, 1. quem locum vide. 11 Apertum esse: nam crepitus ostii est signum apertionis ejus. Sic And. 3. 1. crepuit *a Glicerio ostium*. Vide Adelp. 1. 3. 12 Ostium tuum; vel ostium domus tuæ, ubi tu habitas.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

GE. [1] O Fortuna! o [2] fors fortuna! quantis [3] commoditatibus,
Quam subito meo hero Antiphoni [4] ope vestra hunc [5] onerastis diem!

1 *Fortuna* Dea est incerti eventus, quæ culta posset prodesse & obesse. Geta Antiphoni nuntiat, Phanium inventam esse Chremetis filiam. 2 Dea prosperi eventus, id est, felicissima fortuna, quæ tantum prodesse poterat; illa *dubia* dicta est; Hæc etiam *Fors* absolute nonnunquam legitur: & colebatur ab infimæ sortis hominibus, operariis, rusticis, servis, & omnibus, qui sine arte aliqua viverent. 3 Rebus commodis, id est, juvantibus, jucundis, utilitatibus, felici rerum successu. 4 Favore, benignitate. 5 Accumulastis, ut verear, ne tanto oneri ferendo impar futurus sit. Metaph. Plaut. *Ita hic me amœnitate amœna onerat dies*.

AN.

AN. Quinam [1] hic sibi vult? *GE.* [2] nosque amicos [3] ejus [4] exonerastis [5] metu!
Sed ego nunc [6] mihi cesso, qui non [7] humerum hunc onero pallio,
Atque [8] hominem propero invenire, ut hæc, quæ contingerint, [9] sciat.
AN. Num tu intelligis, [10] hic quid narret? *PH.* num [11] tu? *AN.* nil. *PH.* [12] tantundem ego.
GE. Ad [13] lenonem hinc ire pergam: [14] ibi nunc [15] sunt. *AN.* [16] heus Geta. *GE.* [17] hem tibi:
[18] Non mirum, aut novum est revocari, cursum cum [19] institeris? *AN.* [20] Geta.
GE. [21] Pergit hercle: nunquam tu [22] odio tuo me [23] vinces. *AN.* non manes?
GE. [24] Vapulabis: [25] curialis vernula est, qui me vocat.
AN. [26] Id tibi quidem jam fiet, nisi [27] resistis, [28] verbero.

1 Geta. 2 Geta Antiphonem non audit, sed pergit in sua admiratione. 3 Antiphonis. 4 Levastis, solvistis, liberastis. Perstat in Metaphora. 5 Quo afficiebamur ejus causa. 6 Meo damno. 7 Non induam, sed tantum ex humeris suspendam, ut sim expeditior ad currendum. Nam humerum pallio onerare, festinantis gestus est, & itineri se accingentis. Plaut. Epid. 2, 2. *Age nunc, jam, ornate, Epidice, & palliolum in collum conjice.* 8 Antiphonem. 9 Rescifcar. 10 Geta. 11 Sc. *intelligis?* 12 Scil. *intelligo*. 13 Dorionem. 14 Apud lenonem. 15 Antipho & Phædria, quos quæro, ibi, ut opinor, nunc sunt. 16 Vocantis est. 17 Sc. *dico, clamo*. Aversantis seu indignantis est. 18 Q. d. Minime: sæpius enim mihi accidit, ideoque tanti non est, ut illum morer, qui me revocat, quisquis est, cum nihil usitatius sit, quam ut festinans in via revocetur. 19 Al. *institeris*, id est, num sic revocando me sistere cursum meum putas? 20 Iterum vocat Getam. 21 In revocando. 22 Odiosa revocatione, molestia atque importunitate tua. Antiquis enim *odium* significabat tædium & molestiam: unde & hodie pro improba sedulitate usurpatur. Horat. Sat. 7. l. 1. *Persius hic permagna negotia dives habebat Clazomenis, etiam lites cum rege molestas Durus homo, atque* odio *qui posset vincere regem.* 23 Ab instituto itinere. 24 Al. *vapula*. 25 Publicus curiæ servus, qui tam imperiosus est. 26 Quod verbis aliis minitaris, tibi serio fiet, id est, vapulabis. 27 Stas, manes. 28 Digne verberibus.

GE. Familiariorem oportet esse hunc, qui [1] minitat malum.

Sed [2] isne est, quem quæro, an non? ipsus est. *PH.* [3] congredere [4] actutum; *AN.* quid est?

GE. O omnium, [5] quantum est, qui vivunt, hominum homo [6] ornatissime!

Nam sine [7] controversia a Diis [8] solus [9] diligere, Antipho.

AN. [10] Ita velim: sed, [11] qui istuc credam ita esse, mihi dici velim.

GE. Satin' est, si te [12] delibutum gaudio [13] reddo? *AN.* [14] enecas.

PH. [15] Qui tu hinc [16] pollicitationis [17] aufers; & quod [18] fers, [19] cedo. *GE.* [20] oh!

Tu quoque hic aderas, Phormio? *PH.* aderam; sed [21] cessas? *GE.* [22] accipe, [23] hem.

[24] Ut [25] modo [26] argentum [27] dedimus tibi apud forum, [28] recta domum

Sumus [29] profecti: interea [30] mittit [31] herus me ad [32] uxorem tuam.

1 Minitatur verbera. 2 Antipho scilicet. 3 Adi eum. 4 Cito, statim: dicitur enim ab *actu*, id est, celeritate. Unde *actuariæ naves* dicuntur celeres, id est, celeriter per mare transeuntes. 5 Quot vivunt, quantacunque fuerit hominum multitudo. 6 Beatissime, felicissime. Beati enim & felices ornati & culti prodire solent, ut contra infelices & miseri, squallentes & inculti. 7 Ambiguitate. 8 Supra modum. Plaut. Mil. *Solus quem Dii diligunt.* Sic And. *Solus est quem diligunt Dii.* 9 Diligeris, idest, amaris, cui tanta felicitas contigerit. 10 Me solum diligi a Diis. 11 Unde, quomodo? 12 Gaudio, tanquam unguento perfusum, plenum & quasi unctum. Metaphora enim ab his, qui balsamo junguntur, ut ad officia obeunda alacriores reddantur. Derivatur ab inusitato verbo *delibuo*, quod est inungo. Sic apud Ciceronem, *perfundere animum voluptate*, & *perfundere animos suavitate* legitur, *Perfundere animum religione*, Livius dixit, idest, scrupulum religionis injicere. 13 Afficio. 14 Obtundis me ambagibus tuis. 15 Noli ita pollicitari bona Antiphoni. 16 Gaudii. 17 Omittis. 18 Adfers, apportas. 19 Dicito nobis. 20 Interjectio est animadvertentis prius non visum. 21 Rem exponere? 22 Audi ergo, ausculta. 23 Q. d. Incipiam narrare. 24 Postquam. 25 Paulo ante. 26 Triginta minas. 27 Numeravimus tibi Phormioni ego & Demipho. 28 Scilicet *via*, id est, nusquam divertendo. 29 Reversi. 30 Ablegat. 31 Demipho. 32 Phanium. Hæc loquitur Geta intuens Antiphonem.

AN. Quamobrem? *GE.* omitto [1] proloqui: nam nihil ad [2] hanc rem [3] est, Antipho.
Ubi in [4] gynæceum ire occipio, [5] puer ad me accurrit Mida:
[6] Pone apprehendit pallio, [7] resupinat: respicio: rogo,
Quamobrem retineat me: ait esse [8] vetitum intra ad [9] heram accedere.
Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,
[10] Eumque nunc esse [11] intus [12] cum illis: hoc ubi ego audivi, ad fores
[13] Suspenso gradu [14] placide ire perrexi: [15] accessi, [16] astiti,
[17] Animam compressi: aurem [18] admovi: [19] ita animum cœpi attendere,
[20] Hoc modo [21] sermonem captans. *AN.* [22] euge Geta! *GE.* [23] hic pulcherrimum.

1 Uti ambagibus. 2 Quam tibi sum narraturus. 3 Pertinet, facit. 4 Mulierum conclave, locum ædium secretum, quo fabulantur inter se mulieres. Est enim *gynaceum* locus secretus in ædibus, solis mulieribus ad habitandum datus, in quod conclave non datur viris ingressus, γυνή enim *mulierem* significat, quod habet in Genitivo γυναικός: inde γυναικός: unde γυναικεῖον, gynæceum, scilicet οἴκημα, id est, *mulierum conclave*. 5 Servus 6 A tergo, retro. 7 Retrabit me in dorsum: nam *supinus* vel *resupinus* dicitur, qui in dorso jacet. 8 In gynæceum. 9 Demiphonis. 10 Chremetem. 11 Intra gynæceum. 12 Apud illas, scil. Phanium & nutricem Sophronam. 13 Gressu molli, placido, silenti, & leniter terræ impresso. ἡσύχῳ ποδί. Ov. 5. Fast. *Furtimque accedere tentat, Et fere suspensos corde micante gradus.* Elegans τύπωσις, servi auscultatoris, mirifice imaginem clam auscultantium exprimens. 14 Sine strepitu. 15 Ad fores adveni. 16 Juxta fores. 17 Spiritum sive anhelitum continui ac repressi ut melius audirem. 18 Adhibui, apposui ad illas fores, ut audirem. 19 Eo modo admotis auribus, incepi animum arrigere & advertere ad intelligendum quid dicerent. 20 Ita faciendo, ut dixi, scilicet, admovendo aures. Δεικτικῶς: gestu enim corporis rem exprimit. 21 Studens capere, atque attrahens sermonem. *Capto* enim non significat frequenter capio, sed blanditiis quibusdam & illecebris aliquid venor seu studeo capere: ut, *Hic obsequendo* captat *auram popularem*, idest, quærit, venatur. Hinc hujusmodi venatores *captatores* dicuntur. 22 Interjectio lætitiæ est, qua Antipho Getam invitat ad lætitiam, ut reliqua lætanter persequatur. 23 Ante fores.

[1] Facinus audivi: itaque pene hercle exclamavi gaudio.

PH. [2] Quod? *GE.* quodnam arbitrare? *AN.* nescio. *GE.* [3] atqui [4] mirificissimum.

[5] Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ. *AN.* [6] hem!

Quid ais? *GE.* cum [7] ejus olim [8] consuevit [9] matre in Lemno [10] clanculum.

PH. [11] Somnium: [12] utin' hæc [13] ignoraret suum patrem? *GE.* [14] aliquid credito,

Phormio, esse causæ: sed me censen' potuisse omnia

Intelligere extra ostium, [15] intus quæ inter sese [16] ipsi [17] egerint?

PH. [18] Atque hercle ego quoque illam audivi fabulam. *GE.* imo etiam [19] dabo.

[20] Quo magis credas. [21] Patruus interea [22] inde huc egreditur foras:

Haud multo post cum patre [23] idem [24] recipit se [25] intro [26] denuo;

Ait [27] uterque tibi potestatem [28] ejus habendæ se dare:

Denique ego sum missus, te ut requirerem, atque [29] adducerem.

1 Rem, πρᾶγμα. 2 Facinus audivisti? 3 Profecto. 4 Facinus audivi. 5 Chremes. 6 Interjectio admirantis & lætantis. 7 Phanii. 8 Commercium amoris habuit, rem habuit. 9 Mortua. 10 Clam uxore Nausistrata. 11 Hoc somnium est, id est, illud est phantasma, res nihili, & vanum dictum tanquam dormiendo somniatum. 12 Utrumne. 13 Non nosset. 14 Aliquam causam. 15 In gynaceo. 16 Chremes, Sophrona & Phanium. 17 Dixerint, locuti sint? 18 Audivi qui ita narrarent, sive fabularentur. Vel Ironia hic subest, & non alia hoc mente dicit, quam qua modo *somnium*: Idque Geta deinceps suis verbis fidem adstruit addito argumento, quo Phormioni persuadeat. Vel legendum *atqui*, quæ nota hic (ut sæpe conjunctione discretivæ) Revocationis sui, velut in memoriam nunc redeuntis, & jam recordantis, *se quoque illam audivisse fabulam*, quam Getæ narranti prius non crediderat. 19 Dicam, indicium faciam. Virg. Ecl. 1. *Sed tamen ille Deus qui sit, da Tysire, nobis.* 20 Ut magis credas, rem ita sese habere. 21 Chremes. 22 Ex gynæceo. 23 Chremes. 24 Confert. 25 In gynæceum. 26 Iterum, de novo. 27 Pater & Chremes. 28 Phanii. 29 Ad eam.

AN.

AN. [1] Hem! [2] quin ergo? [3] rape me: cessas?
GE. [4] fecero. *AN.* o Phormio,
Vale. *PH.* Vale, Antipho. Bene, [5] ita me Dii
ament, [6] factum: & gaudeo,
Tantam [7] fortunam de improviso esse [8] his [9] datam.
[10] Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ [11] curam [12] adimere [13] argentariam,
Ne cuiquam suorum [14] æqualium supplex sit;
[15] Nam idem hoc argentum, ita ut datum est ingratiis,
[16] Ei datum erit: [17] hoc qui cogam, [18] re ipsa repperi.
Nunc [19] gestus mihi, [20] vultusque est capiundus novus.
Sed hinc [21] concedam in [22] angiportum [23] hunc proximum;

1 Interjectio indignantis, quod non ducatur celeriter. 2 Cur igitur non adducis me ad eos? 3 Celeriter cape me, ut adducar ad eos. 4 Faciam. Subjunctivus pro Indicativo. 5 Jurandi formula. Hæc secum ad spectatores dicit Phormio, postquam Antiph & Geta recessissent. 6 Bene successit ac prospere ex animi mei sententia. 7 Felicitatem. 8 Adolescentibus, Antiphoni & Phædriæ. 9 Concessam. 10 Maximam nunc habeo opportunitatem decipiendi Chremetem & Demiphonem. 11 Sollicitudinem. 12 Adimendi. Infinitivus pro Gerundio positus more Græcorum. Sic Propert. *Non datur ad Musas currere lata via.* 13 De argento isto reddendo, quo redemit puellam. 14 Sodalium ac amicorum alicui supplicet, ut mutuo illi dent pecuniam, qua puellam redimat a lenone. 15 Ordo est: *Nam idem hoc argentum*, scilic. quo emunxi senes, *erit datum ei*, sc. Phædriæ, id est, in usum hujus cedet sine restitutione, *ita ut datum est ingratiis*, id. a senibus invitis, aut a senibus sine justa (nam de uxore ducenda res erat fictitia, &, illa nunc agnita, nullus color superest) causa per fraudem extortum. 16 Al. *his*, sc. adolescentibus. Prior tamen lectio placet, cum de Phædria solo sit sermo, cui adimenda erat cura argentaria. 17 Quomodo cogam hoc fieri, scil. ut argentum sit datum, uti datum est sine ulla restitutione. 18 Ipso effectu, vel illico excogitavi. 19 Corporis. Vult simulare se eam ducturum ex pacto, & si non dederint, pecuniam datam juste conservaturum. 20 Facies, id. indicium voluntatis. 21 Me conferam. 22 Vicum angustum. 23 Al. *hoc proximum*, *dicitur* enim *angiportus*, & *angiportum*.

Inde [1] hisce [3] ostendam me, ubi erunt egressi foras.
[4] Quo me assimularam ire ad mercatum, non eo.

1 Deinde, vel ex hoc angiporto. 2 Senibus. 3 Pateaciam. 4 Ordo est, *Non ea*, id est, *non iturum me*, mutata sententia, dicam, non proficiscar, *ad mercatum*, id est, ad mercaturam exercendam, scil. eo, id est, in eum locum, *quo*, id est, in quem locum, *assimularam*, id est finxeram, *me ire*, sc. Sunium. Dixerat enim supra 5, 5. *Ego me ire senibus Sunium dicam ad mercatum*.

ACTUS V. SCENA VII.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DE. [1] Dis magnas merito gratias [2] habeo, atque [3] ago,
[4] Quando [5] evenere [6] hæc nobis, frater, [7] prospere.
[8] Quantum potest, nunc [9] conveniendus Phormio est,
Priusquam [10] dilapidet nostras [11] triginta minas,
Ut [12] auferamus. *PH.* [13] Demiphonem, si domi est,
Visam; [14] ut quod. *DE.* at nos ad te ibamus, Phormio.
PH. [15] De eadem hac fortasse [16] causa: *DE.* ita hercle. *PH.* [17] credidi.
[18] Quid ad me ibatis? [19] ridiculum: an veremini,
Ne non id [20] facerem, quod [21] recepissem semel?

1 Cognita Phanio, senes a Phormione pecuniam repetunt: Phormio negat se redditurum: hinc contentio inter eos oritur. 2 Animo. 3 Verbis. 4 Quandoquidem, quoniam. 5 Successere. 6 Negotia, quæ rescivimus de filia tua nupta Antiphoni. 7 Ex sententia. 8 Sc. *fieri*, id est, quamprimum, quo citius fieri potest, quam celerrime. Sic supra 4, 3 Quantum potest, *me certiorem, inquis, face, Si illam dant*. 9 Alloquendus. 10 Consumat, dissipet & profundat. Supra 5, 5. Cic. *Publicam dilapidabat pecuniam*, *ænarium exhauriebat*. 11 Trecentos aureos coronatos. *Mina* enim decem aureos coronatos valuit. 12 Eas recuperemus ab illo. 13 Ex angiporto ad Demiphonem properat. 14 Quod pollicitus sum, servem, & Phanium recipiam, vel tale quid: nam Aposiopesis est. 15 Ad me ibatis. 16 Auferendæ pecuniæ. 17 Non dubitavi, quin de ea causa ad me veniretis, tanquam meæ fidei diffidentes. 18 Quare. 19 Sc. *est*. 20 Præstarem. 21 Promisissem, pollicitus essem.

1 Heus,

[1] Heus, [2] quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
[3] Adhuc [4] curavi unum hoc quidem, [5] ut mihi esset fides.
CH. Estne [6] ea ita, [7] ut dixi, [8] liberalis? *DE.* [9] oppido.
PH. [10] Itaque ad vos venio [11] nuntiatum, Demipho,
[12] Paratum me esse, ubi vultis, & [13] uxorem date.
[14] Nam omnes [15] posthabui mihi res, ita uti [16] par fuit,
Postquam, tantopere [17] id vos [18] velle, [19] animum adverteram.
DE. At [20] hic [21] dehortatus est me, ne [22] illam tibi darem:
Nam [23] qui rumor erit populi, [24] inquit, [25] si id feceris?
Olim cum honeste [26] potuit, tum non est data:
Nunc [27] viduam [28] extrudi, [29] turpe est: ferme eadem [30] omnia,

1 Particula est jactantiam significans. Q. d. Etsi fortuna me pauperem fecit, non tamen ob id soleo committere, ut in me desideretur fides & constantia. Sic & apud Virgilium Sinon ille: *nec se miserum fortuna Sinonem Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget*. 2 Quantacunque. 3 Hactenus. 4 In hoc uno operam dedi. 5 Ut crederetur mihi. 6 Filia Phanium. Chremes occupatus cogitatione de filia, præter institutum, fratrem interrogat; & est apostrophe ad fratrem. 7 Dudum. 8 Facie pulchra, & vultu ipso præ se ferens matronalem modestiam & ingenuum quemdam pudorem? Sic Andr. 1. 1. *Et quia forma erat præter ceteras honesta* ac liberali. 9 Valde est liberalis. Hæc autem inter senes, dum in via sunt, submissiori voce dicuntur. 10 Persequitur orationem, & fraudem suam, quid instituerat, Phormio. 11 Ut nunciem. 12 Ad uxorem ducendam. 13 Phanium, quam promisi me ducturum. 14 Quia novit eam sibi non datum iri, ideo simulat se ducturum, & astute urget ut dent. 15 Postposui eo fine. 16 Decuit. 17 Ut ducerem eam. 18 Cupere. 19 Animadverteram, cognoveram. 20 Frater Chremes. 21 Dissuasit mihi. 22 Phanium. 23 Qualis. Est Mimesis: repetit enim fratris verba. 24 Frater. 25 Si dederis ei Phanium? 26 Dari nuptum Phormioni. 27 Tanquam orbatam viro primo, quasi a viro divisam. 28 Ejici violenter e domo prioris mariti. 29 Inhonestum. 30 Dixit mihi Chremes.

[1] Quæ tute dudum coram me [2] incuſaveras.
PH. Satis ſuperbe illuditis me. *DE.* [3] qui? *PH.* rogas?
Quia ne [4] alteram quidem illam potero ducere.
Nam [5] quo redibo ore ad eam, quam [6] contempſerim?
CH. [7] Tum autem Antiphonem video ab ſeſe [8] amittere
[9] Invitum [10] eam: inque. *DE.* [11] tum autem video [12] filium
Invitum ſane mulierem ab ſe amittere.
Sed tranſi [13] ſodes ad forum, atque illud mihi
[14] Argentum jube rurſum [15] reſcribi, Phormio.
PH. [16] Quodne ego perſcripſi porro illis, quibus debui?
DE. Quid igitur fiet? *PH.* ſi vis mihi [17] uxorem dare,
Quam [18] deſpondiſti, ducam: ſin eſt, ut velis
Manere apud te illam, [19] hic [20] dos maneat, Demipho:
Nam non eſt æquum, me propter vos [21] decipi:
[22] Cum ego [23] veſtri honoris cauſa [24] repudium [25] alteræ
[26] Remiſerim, [27] quæ tantundem dotis dabat.

1 Quæ tu ipſe paulo ante mihi objeceràs, id eſt, qui me dicebas inique agere, quod Phanium ab Antiphone diverterem. 2 Culpaveras, reprehenderas. 3 Quomodo, qua ratione. 4 Quæ deſponſa fuit mihi, vel cui repudium renunciavi. 5 Qua fronte, qua audacia, qua fiducia. 6 Sc. *ſemel*. 7 Clam hæc ſuggerit Demiphoni Chremes, ne audiatur a Phormione. 8 Dimittere. 9 Nolentem. 10 Phanium uxorem. 11 Eadem verba eloquitur Demipho quæ fuerunt ei ſuggeſta a Chremete. 12 Antiphonem. 13 Particula blandientis. 14 Triginta illas minas. 15 Reddi, renumerari quaſi per ſcripturam. *Reſcribere* enim dicebant pro renumerare: nam ad numerationem pecuniæ antecedit ſcriptura: unde hodie datur chirographus. 16 Viſne illud argentum tibi reſcribi, quod dedi? numeravi per ſcripturam illis, quibus debui, atque ita expunxi nomina debitorum. 17 Phanium. 18 Promiſiſti mihi. 19 Apud me. 20 Pecunia, quam mihi numeraſti. 21 Defraudari. 22 Quandoquidem. 23 Veſtro honori conſulens, *vel*, pro eo, quo vos proſequor, honore. 24 Libellum repudii. 25 Alteri. 26 Divortium fecerim. 27 Altera, quam repudiavi.

DE.

DE. [1] I in malam rem hinc cum istac [2] magnificentia,
[3] Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua [4] facta adeo? *PH.* [5] irritor. *DE.* tunc hanc duceres,
Si tibi data esset? *PH.* [6] fac periculum. *DE.* ut filius
Cum [7] illa [8] habitet apud te, hoc vestrum [9] consilium fuit.
PH. [10] Quæso, quid narras? *DE.* quin tu mihi [11] argentum [12] cedo.
PH. Imo vero uxorem tu cedo. *DE.* [13] in jus ambula.
PH. In jus? [14] enimvero si porro esse [15] odiosi pergitis.
DE. Quid facies? *PH.* [16] egone? vos me [17] indotatis [18] modo
[19] Patrocinari fortasse arbitramini;
Etiam [20] dotatis [21] soleo. *CH.* quid [22] id [23] nostra? *PH.* nihil.
[24] Hic [25] quandam noram, [26] cujus vir uxorem.
CH. [27] hem! *DE.* [28] quid est?

1 Aufer te hinc, abi in malam crucem, ad patibulum. 2 Magniloquentia, magnifica oratione; quia dixerat, *vestri honoris causa*, quo magnifica prætextu jam convertit se Demipho ad jurgia. 3 Furcifer, erro, æquali supplicio plectende, ut servus fugitivus. 4 Flagitia, facta dolosa. Omnia enim jam, agnita Phanio, senibus innotuerant. 5 Incendor, provocor ad iram. 6 Experire, an sim ducturus. 7 Phanio. 8 Consuetudinem habeat. 9 Propositum. 10 Ironia, ut senum animos magis incendat. 11 Tibi datum. 12 Da mihi, δός. 13 Ad judicium eamus *Jus* enim hic pro loco ponitur; in quo jus dicitur: & ita apud Plautum sæpius. 14 Particula affirmandi. 15 Molesti. Supra: *Nunquam odio tuo me vinces*. Et in Adelph. *Æschinus* odiose *cessat*. Aposiopesis. 16 Quid ergo facturus sum, quæris? 17 Puellis sine dote, pauperibus, ut Phanio. 18 Tantummodo. 19 Præsidio esse, auxiliari, causam earum defendere. 20 Habentibus dotem, divitibus, qualis est Nausistrata, Chremetis uxor, quam scio eludi a marito suo. 21 Patrocinari. 22 Te dotatis patrocinari. 23 Refert. 24 In hac civitate. Prodit Chremetis furtivum concubitum apud uxorem. 25 Uxorem. 26 Cujus maritus habuit aliam uxorem Lemni, ut sequitur: sed interruptus est sermo a Chremete & Demiphone: 27 Interjectio indignantis. 28 Obstupescentis verba.

PH.

PH. [1] Lemni habuit aliam. *CH.* [2] nullus sum. *PH.* ex qua filiam
[3] Suscepit: & eam clam [4] educit. *CH.* [5] sepultus sum.
PH. [6] Hæc [7] adeo ego [8] illi jam denarrabo. *CH.* obsecro,
Ne facias. *PH.* [9] oh! tun' [10] is eras? *DE.* [11] ut ludos facit!
CH. [12] Missum te facimus. *PH.* [13] fabulæ. *CH.* quid [14] vis tibi?
Argentum, quod habes, [15] condonamus te. *PH.* audio.
Quid vos, [16] malum! ergo me sic [17] ludificamini
Inepti vestra [18] puerili sententia?
[19] Nolo, [20] volo: volo, nolo rursum: [21] cedo, [22] cape:
Quod dictum, [23] indictum est: quod [24] modo erat [25] ratum, [26] irritum est.
CH. [27] Quo pacto, aut [28] unde [29] hæc [30] hic rescivit? *DE.* nescio:
Nisi, me dixisse nemini, id certo scio.

1 In Lemno. 2 Perii, mortuus sum. 3 Sustulit. 4 Educat, nutrit. 5 Jam de me factum est. Verba plane desperantis: nam sepultis nulla spes reliqua. 6 Hoc factum. 7 Certe. 8 Uxori tuæ ordine narrabo, καταλέξω. 9 Insultantis est 10 Qui habebas aliam Lemni uxorem? 11 Quomodo illudit, irridet nos! Sic Andr. 3, 1. *quos mihi ludos redderes!* 12 Donamus tibi argentum, quod habes. Sic enim ipse commutavit. 13 Insultat senibus metuentibus. 14 Scil. *amplius*. 15 Condonamus tibi argentum, donamus te argento, quod habes. Sic Prolog. Eunuchi. *Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur*. 16 Exprobrantis est. 17 Illuditis, irridetis. 18 Inconstanti, indigna viris senibus, & solis pueris accommodata. 19 Phormio deridet puerilem senum sententiam & inconstantiam, qui dixerint: *Nolo*, sc. argentum condonare: &c. *Primo singula separatim*, (inquit Donatus) *deinde simul utraque pronuntianda sunt*. 20 Argentum condonare. 21 Da, redde argentum, quod pro dote neptis accepisti. 2 Argentum pro ejus dote. 23 Habetur pro non dicto. 24 Paulo ante. 25 Firmum in proposito. 26 Non ratum, infirmum. 27 Demiphoni hæc dicit. 28 Ex quo. 29 Facinora mea. 30 Phormio.

CH.

CH. [1] Monſtri, ita me Dii ament, ſimile. *PH.* [2] injeci ſcrupulum. *DE.* [3] hem!
Hiccine ut a nobis [4] hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? [5] emori hercle ſatius eſt.
Animo virili, [6] præſentique ut ſis, para:
Vides tuum peccatum eſſe [7] elatum foras,
Neque jam [8] id [9] celare poſſe te uxorem tuam:
Nunc quod ipſa ex aliis auditura ſit, Chreme,
Id noſmet [10] indicare [11] placabilius eſt:
Tum hunc [12] impuratum poterimus [13] noſtro modo
Ulciſci. *PH.* [14] at at, niſi mihi [15] proſpicio, [16] hæreo:
[17] Hi [18] gladiatorio animo ad me [19] affectant viam.
CH. At vereor, [20] ut placari poſſit. *DE.* bono animo es:
[21] Ego redigam vos in gratiam, [22] hoc fretus, Chreme,

1 Videtur eſſe aliquid prætergrediens naturæ modum, quod Phormio hæc reſciverit, nemine referente. 2 Solicitudinem & anxietatem animo illorum incuſſi: contrarium eſt, *ſcrupulum eximere*, id eſt, ſolicitudinem eximere. Sic Adelp. 2, 2. *Injeci ſcrupulum homini*, Vide Andr. 5. 4. Inde ſumpta eſt Metaphora, quod ſcrupuli, id eſt, minuti lapilli inter ambulandum in calceos hominis inſilientes, vehementer pedem ejus torqueant. Hæc ſecum Phormio. 3 Interjectio indignantis. 4 Ut apud Cic. *hoc tantum mali domeſtici*. 5 Quam hoc remittere. 6 Forti & animoſo. 7 In lucem prolatum, divulgatum, diſſeminatum. Metaph. 8 Peccatum tuum. 9 Quo minus reſciſcat uxor tua. 10 Uxori. 11 Plus habebit momenti, & utilius erit ad uxorem tuam Nauſiſtratam placandam. Active igitur exponendum contra rationem vulgatam ejuſmodi Verbalium. Sic. Adelph. 4. 3. 12 Phormionem impurum, ſceleſtum. 13 Noſtro arbitrio, quantum volemus, & eo modo, quo cupiemus, punire. 14 Interjectio metuentis. 15 Provideo, caveo. 16 Ægre me poſtea expediam. Metaphora ab avibus viſco implicitis. 17 Demipho & Chremes. 18 Animo infeſto, ſanguinolento atque ad perpetrandum parato. Denotatur ergo hic infeſtus jugulum petentium animus. Nam hoc quidem Demiphonis conſilio, indicium ultro faciendi Nauſiſtratæ, planiſſime Phormio perierat, qui ubi id ſenſit, metuit ſibi & cavet. Sumpta a gladiatoribus Metaphora, quibus aut occidere, aut occidi dicta lex eſt. 19 Aditum cupide quærunt, recta tendunt me, invadunt. Q. d. Vehementer inſtant, magna contentione urgent & repoſcunt argentum, minantur mihi ſe perſecuturos ſuum jus. 20 Ne uxor a me placari non poſſit. 21 Ego reducam vos in amicitiam. 22 Illo argumento confiſus.

[1] Cum e medio excessit, unde hæc suscepta est tibi.
PH. [2] Itane mecum agitis? satis astute [3] aggredimini.
Non hercle [4] ex re [5] istius me [6] instigasti, Demipho:
[7] Ain' tu? ubi quæ libitum fuerit [8] peregre feceris,
Neque hujus [9] sis veritus fœminæ [10] primariæ,
[11] Novo modo ei quin faceres [12] contumelias;
Venias nunc precibus [13] lautum peccatum tuum?
[14] Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
[15] Ut ne restinguas, [16] lachrymis si exstillaveris.
DE. [17] Malum, quod isti Dii, Deæque omnes [18] duint!
Tantane affectum hominem quemquam esse audacia?
[19] Nonne hoc [20] publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras? *CH.* in id redactus sum loci, [21]
Ut nesciam prorsus, quid agam cum [22] illo. *DE.* ego scio:
[23] In jus eamus. *PH.* in jus? [24] huc, si quid lubet.

1 Quoniam, quia illa mulier mortua est, sive obiit, ex qua hanc filiam genuisti. 2 Siccine mecum agitis? 3 Invaditis me. 4 Ad utilitatem sive commodum. 5 Chremetis. 6 Incitasti. Q. d. Hoc multum nocebit Chremeti, quod me ita irritaveris. 7 Apostrophe ad Chremetem. 8 Peregrino loco, peregrinans in Lemno. 9 Puduerit te; ideo æquipollentis verbi casum genitivum obtinet. Vide Heaut. 4. 4. 2, *Decem minas*, &c. 10 Primo loco dignæ. 11 Inaudito. 12 Injurias. 13 Ad lavandum, id est, purgandum. 14 His verbis meis, quæ sum uxori tuæ dicturus, ego reddam tibi illam ita ira inflammatam, iratam. Metaph. 15 Ut non extinguas, id est, places illam, sic incensam. Perstat in Metaphora: nam cum iram significavit, nunc quasi de vero igne loquitur. 16 Etiamsi totum corpus in lachrymas conversum fuerit, id est, etsi tantum lachrymarum stillaveris, ut nihil humoris tibi vel in unam supersit guttam. Ita *effœta* dicitur fœmina, quæ omnem fœtum edidit. 17 In magna ira usitatissima Interjectio est. 18 Dent. Antique. 19 Ordo est; *Nonne*, scilicet operæ pretium vel dignum est, *hoc scelus*, id est, hunc scelestum hominem, *deportari publicitus*, id est, publica condemnatione atque consilio proscribi, relegari, *hinc in terras solas*, id est, desertas, solitarias, quas nemo inhabitat? 20 Publice, e publico. Plaut. *An censebas nobis fores publicitus præberier*. 21 In eum statum, in eam angustiam deveni, eo res mea rediit. 22 Phormione. 23 In locum, in quo Jus a Prætore dicitur. 24 In domum Chremetis, vel ad Nausistratam eamus.

DE.

DE. [1] Assequere, ac retine, [2] dum huc ego [3] serves evoco.
CH. [4] Enim solus nequeo: accurre huc. *PH.* una [5] injuria est
Tecum. *DE.* [6] lege agito ergo. *PH.* [7] altera est [8] tecum, Chreme.
DE. [9] Rape hunc. *PH.* itane agitis? enimvero [10] voce est opus:
Nausistrata, exi. *CH.* [11] os opprime. *DE.* impurum vide,
Quantum [12] valet! *PH.* Nausistrata, inquam. *CH.* non taces?
PH. Taceam? *DE.* nisi [13] sequitur, pugnos in [14] ventrem [15] ingere:
Vel oculum [16] exclude. *PH.* [17] est ubi vos ulciscar probe.

1 Eum. Apposite cogitavit Donatus, quando existimat Phormionem niti ad domum Chremetis, ut conveniat Nausistratam; senes vero ad forum conari attrahere: quod sequentia docent; itaque antea parasitus ex ambiguo huc alluserit pag. 517. 2 Donec. 3 Ut eum retineant. 4 Sed. 5 Actio injuriarum ex lege. Hæc verba Demiphoni dicit Phormio. 6 Persequere ergo jus tuum per legem. 7 Sc. *injuria*, i. actio injuriarum ex lege. 8 Quia injuriam fecisti dotatæ uxori. 9 Abripe Phormionem. Servo hoc dicit, qui ad strepitum hunc & tumultum sua sponte accurrisse potest. 10 Vociferatione. 11 Obtura ei os, ne loquatur. 12 Robore corporis, vel reluctando. 13 Nos, 14 Ut eo crebris ictibus percusso vox & vires Phormioni ad tempus deficerent. 15 Immitte, infer violenter. 16 Ei erue. Plaut. Excludito *mihi hercle oculum, si dedero*. Al. *exculpe*. 17 Occasio mihi erit vos puniendi.

ACTUS V. SCENA VIII.

NAUSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

NA. [1] QUis [2] nominat me? *CH.* [3] hem! *NA.* quid istuc [4] turbæ est, obsecro,

1 Phormio Chremetem prodit uxori de altera conjuge; Phormio exultat, tam probe se ultum esse senes: Demipho pro fratre intercedit, & orat ut huic uxor factum condonet: ea neque se ignoscere dicit, neque promittere quidquam, sed filii judicio permittere omnia. 2 Evocat. Erat enim Nausistrata evocata a Phormione. 3 Interjectio dolentis vel obstupescentis. 4 Turbationis,

Mi

Mi vir? *PH.* [1] hem! quid nunc [2] obticuisti? *NA.* quis hic [3] homo est?

Non mihi respondes? *TH.* [4] hiccine ut tibi respondeat?

Qui hercle, [5] ubi sit, nescit. *CH.* cave [6] isti quidquam credas.

PH. [7] Abi, [8] tange: si non totus [9] friget, me [10] eneca.

CH. [11] Nihil est. *NA.* quid ergo est? quid istic narrat? *PH.* jam scies.

Ausculta. *CH.* pergin' credere? *NA.* quid ego, obsecro,

Huic credam, qui nihil dixit? *PH.* [12] delirat miser

Timore. *NA.* non pol [13] temere est, quod tu tam times.

CH. [14] Egon' timeo? *PH.* [15] recte sane: [16] quando nihil times,

Et hoc nihil est, quod dico ego; [17] tu narra. *DE.* [18] scelus!

[19] Tibi narret? *PH.* [20] eho tu: factum est abs te sedulo

Pro fratre. *NA.* mi vir, non mihi narras? *CH.* [21] at. *AN.* [21] quid at?

CH. Non opus est [2·] dicto. *PH.* [24] tibi [25] quidem: at scito [26] huic opus est.

1 Interjectio irritantis vel insultantis. 2 Al. *obstupuisti*, id est, stupidus & quasi saxeus effectus es præ timore? 3 Phormio. Loquitur Chremeti. 4 Sc. *petis* vel *rogas*. 5 Præ nimio timore, ne rescifcas scelus. 6 Phormioni & Nausistratæ loquitur. 7 Tu Nausistrata abi ad eum. 8 Attinge maritum tuum. 9 Metu sc. quo malæ conscientiæ horrescunt. Hinc Virg. *mihi frigidus horror Membra quatit*. 10 Occidito. 11 De eo quod iste Phormio loquitur. 12 Desipit, nescit quid faciat. 13 Sine causa. 14 Q. d. Minime. 15 Ironice. 16 Quandoquidem. 17 Chreme. 18 O scelerate Phormio! 19 Dicit Chremes narret? 20 Interjectio deridentis Phormionem. Q. d. Desine tu tandem: satis jam fratris Chremetis causam egisti, bene de fratre tuo meruisti, me irritando. Ironia. 21 Turbatus Chremes aliud dicere nequit. 22 Quid tibi vis dicendo *at*? 23 Ut dicatur, id est, narretur. 24 Flagitioso. 25 Non opus est dicto. 26 Uxori tuæ Nausistratæ.

1 In

[1] In Lemno. *CH.* [2] hem! quid ais? *DE.* non taces? *PH.* [3] clam te. *CH.*[4] hei mihi!

PH. Uxorem duxit. *NA.* [5] mi homo! [6] Dii melius duint.

PH. [7] Sic factum est. *NA.*[8] perii misera. *PH.* & [9]inde [10] filiam

[11] Suscepit jam unam, dum tu [12] dormis. *CH.* [13] quid agimus?

NA. [14] Pro Dii immortales! facinus indignum, & malum.

PH. [15] Hoc actum est. *NA.* an quidquam [16] hodie est factum [17] indignius?

[18] Qui [19] mihi, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.

Demipho, te [20] appello; nam me cum[21] hoc ipso [22] distædet loqui.

Hæccine erant [23] itiones crebræ, [24] mansiones diutinæ Lemni? hæccine erat, quæ nostros [25] fructus minuebat, [26] vilitas?

DE. Ego, Nausistrata, [27] esse in hac te culpam meritum non nego,

1 In Lemno clam te uxorem duxit, & inde, &c. Hæc enim narratio interrumpitur nunc per Chremetem, nunc per Demiphonem comminantem, nunc per votum Nausistratæ. Incipit jam narrare. 2 Interjectio dolentis. 3 Te nesciente. 4 Exclamantis & dolentis. 5 Mi vir. 6 Dii dent nobis meliora, vel malum omen Dii prohibeant. 7 Ita res se habet, ut dixi tibi. Palmerius legit *actum est*, id est, perii: & Chremeti tribuit: qui, post exclamationem illam uxoris, ad indignitatem rei consternatus, id dixerit. 8 Exclamatio perturbatæ mulieris. 9 Ex illa uxore, quam habuit in Lemno. 10 Phanium. 11 Genuit. 12 Secura es, non cogitas de ejusmodi rebus, non observas quid in Lemno maritus tuus agat. Metaphora. 13 Hac dicit Demiphoni. Sunt autem verba deliberantis, qua ratione mederi possit huic periculo. 14 Exclamatio est cum indignatione. 15 Ita res se habet. 16 Nostro tempore. 17 Iniquius? 18 Mariti. Q.d. An quicquam hoc meo viro, aliisque similibus, vel hoc hominum genere indignius? qui, &c. 19 Redundat, ut alibi sæpe, non sine elegantia tamen. Horat. Epist. 3. l. 1. *Quid* mihi *Celsus agit?* 20 Alloquor. 21 Viro meo Chremete. 22 Valde vel plurimum me tædet. 23 Profectiones frequentes. 24 Commorationes diutinæ in Lemno? 25 Reditus annuos. 26 Supra 1, 5, 3. 6. *nam ex his prædiis, &c.* 27 Eum.

Sed

Sed eam, [1] quin sit ignoscenda. *PH.* [2] *verba sunt mortuo.*

DE. [3] Nam neque [4] negligentia tua, neque odio id fecit tuo.

[5] Vinolentus [6] fere adhinc annos quindecim [7] mulierculam

Eam compressit, [8] unde hæc nata est, neque post illam unquam attigit.

[9] Ea mortem obiit: [10] e medio abiit, qui fuit in re hac [11] scrupulus.

[12] Quamobrem te oro, ut alia [13] facta tua sunt, æquo animo hoc feras.

NA. Quid [14] ego æquo animo? cupio misera in hac re jam [15] defungier.

Sed quid sperem? ætate porro minus [16] peccaturum putem?

[17] Jam tum erat senex, senectus si [18] verecundos facit.

1 Scilicet quis, qui sit paulo æquior, dubitet, vel nemo negaverit. Al. *Quæ*. 2 Frustra hæc verborum (quibus iratam Nausistratam placare studet Demipho) opera Chremeti impenditur, qui jam pro mortuo habendus, frustra erat pro fratre. Sic Plaut. *Mortuo verba nunc facio*. Sic & dicimus, *Surdo narrare fabulam*. Natum adagium a ridicula consuetudine veterum, qui vita defunctos ter voce ciebant. Unde & *conclamati* dicebantur. 3 Non enim, quod negligeret seu contemneret te, neque quod te odio prosequeretur, suscepit filiam ex uxore Lemnia. 4 Contemptu. Hæc contra consuetudinem Syntaxeos dicuntur, pro *negligentia tui*, & *odio tui*, sicuti dicuntur *amore tui* & *desidrio tui*. 5 Ebrius, vino obrutus. 6 Jam ex eo tempore ferme sunt transacti quindecim anni. *Abhinc* enim dicitur de tempore præterito; *dehinc* de futuro. 7 Cum muliercula ea concubuit. 8 Ex qua hæc filia Phanium nata est. 9 Ea mulier mortua est. 10 Ea sublata est, cujus vita huic rei sollicitudinem afferret. Supra 5. 7. *Ego redigam vos in gratiam: hoc fretus, Chreme, Cum medio excessit. unde hæc suscepta est tibi.* 11 Sollicitudo. 12 Deprecatur crimen. 13 Mansueta scilicet. 14 *feram*. 15 Defungi, desinere, illum finem in istoc facere. Sic Adel. 3. 5. *Utinam hoc sit modo defunctum*. 16 Eum. 17 Jam eo tempore, quo compressit eam. 18 Homines temperatos, modestos. Nam verecundia est justæ reprehensionis timor. Vere senex non ex temporis longinquitate, sed ex laudabili & perfecta vita cernitur.

An mea forma atque ætas [1] nunc [2] magis expetenda est, Demipho?
Quid mihi hic affert, quam ob rem expectem, aut sperem [3] porro non fore?
PH. [4] Exequias Chremeti, quibus commodum, ire jam tempus est.
[5] Sic dabo: [6] age nunc, Phormionem, qui volet, [7] lacessito:
[8] Faxo tali eum [9] mactatum, [10] atque hic est, infortunio:
[11] Redeat [12] sane in gratiam: [13] jam supplicii satis est mihi,
[14] Habet [15] hæc, ei [16] quod, [17] dum vivat, [18] usque ad aurem [19] obganniat.
NA. [20] At meo merito credo. Quid ego nunc commemorem, Demipho,

1 Cum vetula & deformior sum. 2 Magis exoptanda viro meo, quam olim, dum melior erat, & eam contempsit. 3 Postea meum maritum impudicum non fore, sed pudicum. 4 Vetus indicendi funeris formula: Ordo est: *Jam tempus est ire exequias*, id est, ire ad exequendas inferias, id est, obsequia pro mortuis (quemadmodum dicimus *ire inficias*, sic antiqui dixerunt *ire exequias*, id est, ad exequias) *Chremeti*, quem prius dixit delirare, deinde mortuum esse, tertio adferri ad rogum, ut ei exequias seu justa persolvantur, illis, *quibus commodum*, id est, opportunum *est*, scil. ire exequias. Chremeti, ut mortuo, insultat impudens parasitus. 5 Sic tractabo eos. Sic Heaut. 5. 2. *Adeo exornatum dabo.* 6 Hortantis vel insultantis est, quasi re bene gesta. 7 Irritet. 8 Faciam. 9 Oppressum, magis auctum, affectum, afflictum, id est, conciliabo ei tantum mali, quantum Chremeti conciliavi. Metaphorica αὔξησις Cic. *Quo etiam majore es malo mactatus.* 10 Quasi Chremes est mactatus. 11 Cum uxore, id est, placet sibi uxorem. 12 Hic permissive capitur. Q. d. Nihil nunc impedio. 13 Satis sumpsi de eo supplicii, jam satis ejus injurias ultus sum. 14 Materiam. 15 Nausistrata, id est, uxor Chremetis per me mariti peccatum edocta jam habet, quod per omnem vitam satis ei exprobret. 16 Propter quod. 17 Quandiu. 18 Assidue. 19 Oblateret, immurmuret, objiciat. *Obgannire*, est contra gannientem gannire, i. contra rixantem rixari, & contra murmurantem murmurare. *Gannire* autem proprie est vulpium, sicut *mugire* boum. 20 Sed maritus meus fecit illud indignum facinus, quia meruerim, ut fieret mihi talis injuria propter culpam meam, quia illi nimium indulserim. Ironia.

1 Si-

[1] Sigillatim, qualis ego [2] in iſtum fuerim? *DE.* novi æque omnia

[3] Tecum. *NA.* merito hoc meo hoc videtur factum? *DE.* minime gentium:

Verum, quando jam accuſando fieri [4] in fectum non poteſt,

Ignoſce: [5] orat, [6] confitetur, [7] purgat: quid [8] vis amplius?

PH. [9] Enimvero, prius quam [10] hæc dat veniam, mihi [11] proſpiciam & Phædriæ.

Heus Nauſiſtrata, prius quam [12] huic reſpondes [13] temere, audi. *NA.* quid eſt?

PH. Ego [14] minas triginta [15] ab iſto per [16] fallaciam [17] abſtuli:

[18] Eas dedi tuo [19] gnato: is, pro ſua amica [20] lenoni dedit.

CH. [21] Hem! quid ais? *NA.* adeon' [22] indignum tibi videtur, filius

Homo adoleſcens unam ſi habet amicam, [23] tu uxores duas,

Nil pudere? [24] quo ore illum [25] objurgabis? reſponde mihi.

DE. [26] Faciet, ut [27] voles. *NA.* imo, ut meam jam ſcias [28] ſententiam,

1 Seorſum, ſeparatim. 2 Erga hunc meum maritum, id eſt, quomodo eum tractaverim, quomodo me uſus ſit facili uxore. 3 Quemadmodum, atque tu. 4 Infectum. 5 Ut ignoſcas ſibi. 6 Culpam, ſcelus. 7 Excuſat illud ſcelus, quod vinolentus id fecerit. 8 Petis. 9 Certe. Hæc ſecum Phormio. 10 Nauſiſtrata. 11 Providebo. Sic in Heaut. *Proſpexi tibi & ſtultitiæ tuæ.* 11 Chremeti. 12 Inconſiderate. 13 Trecentos coronatos aureos. 14 A marito tuo Chremete. 15 Technam. 16 Extorſi. 17 Minas triginta. 18 Phædriæ. 19 Pro emptione ſuæ amicæ, id eſt, fidicinæ, Supra in Eun. 1. 2. *Heri minas viginti pro ambobus dedi.* 20 Dorioni. 21 Interjectio dolentis vel indignantis. 22 Deteſtabile. 23 Senex. 24 Qua fronte, qua audacia, quo vultu? Hoc modo fere Ovidius: *Non tibi plus cordis, ſed minus oris adeſt*, id eſt, non plus audes aut ſapis, ſed minus pudet. 25 Reprehendes: *Turpe eſt doctori, cum culpa redarguit ipſum.* Juven. *Unde tibi, frontem libertatemque parentis, Cum facias pejora ſenex?* 26 Chremes omnia. 27 Nauſiſtrata. 28 Opinionem.

Neque ego [1] ignoſco, neque promitto quidquam, neque [2] reſpondeo,
Prius quam [3] gnatum video: [4] ejus judicio [5] permitto omnia: is
Quod jubebit, faciam. *PH.* mulier ſapiens es, Nauſiſtrata.
NA. Satin' id eſt tibi? *PH.* imo vero pulchre [6] diſcedo, & probe,
Et præter [7] ſpem. *NA.* tu tuum nomen dic quod eſt? *PH.* mihin'? Phormio;
Veſtræ familiæ hercle amicus, & [8] tuo [9] ſummus Phædriæ.
NA. Phormio, at ergo [10] æcaſtor poſthac tibi, quod potero, & quæ voles,
Faciamque, & dicam. *PH.* [11] benigne dicis. *NA.* pol meritum eſt tuum.
PH. Vin' primum hodie facere, [12] quod ego gaudeam, Nauſiſtrata,
[13] Et quod tuo viro oculi doleant? *NA.* cupio. *PH.* me ad cœnam [14] voca.
NA. Pol vero voco. *DE.* eamus intro hinc. *NA.* [15] fiat; ſed ubi eſt Phædria,
[16] Judex noſter? *PH.* jam hic [17] faxo aderit. Vos valete, & [18] plaudite.

1 Marito meo. 2 Petitionibus tuis. 3 Phædriam. 4 Phædriæ. 5 Refero omnia ad hanc rem ſpectantia, id eſt, eum facio hujus arbitrum. 6 Nempe optata conſecutus. 7 Expectationem. 8 Filio. 9 Præcipuus amicus. 10 Per ædem Caſtoris, vel per Caſtorem i. profecto. Eſt jurandi Particula. 11 Humaniter. 12 Propter quod. 13 Et propter quod vir tuus ringatur, quod ſit illi ἀλληδῶν οφθαλμῶν &, quod nolit, videat? Nam *oculos dolere* dicimus de eo, qui rem moleſtam odioſamque videt. Nulla enim major ægritudo adferri potuit Chremeti, quam ſi ſpectaret ſecum accumbentem Phormionem, qui flagitia ipſius uxori detexerat. Quare non ſine cauſa dicit, oculos viri dolituros eo aſpectu. Cœlius Epiſt. 15 *Numquam tibi* oculi doluiſſent, *ſi in repulſa Domitii vultum vidiſſes*. 14 Faceta & paraſitica optio. 15 Eamus intro. 16 Arbiter noſter, cujus judicio omnia permiſi. 17 Faciam. 18 Congratulamini Poetæ plaudendo manibus.

HECYRA
PUBLII TERENTII
Carthaginensis Afri.

1 ACTA 2 LUDIS MEGALENSIBUS, 3 SEX. JULIO CÆSARE ET CN. CORNELIO DOLABELLA ÆDILIBUS 4 CURULIBUS, 5 NON PLACUIT. ITERUM DATA, CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. L. ÆMILII PAULI LUDIS FUNEBRIBUS, 6 NON EST PLACITA. TERTIO 7 RELATA Q. FULVIO, L. MARTIO ÆDILIBUS CURULIBUS (EGIT L. AMBIVIUS TURPIO) PLACUIT. ANNO AB URBE CONDITA D. LXXXVIII. ANTE CHRISTUM NATUM C. LXIII. ITERATA A. U. DLXXXIX.

1 Exhibita est hæc Comœdia primum. 2 Qui in honorem magnæ matris Deorum Cybeles instituebantur. 3 Quibus res erat commendata, aut quorum jussu Comœdiæ & Tragœdiæ recitabantur. 4 Quia sella eburnea vehebantur, quæ *curulis* dicebatur. 5 Hæc Comœdia primo data est sine prologo ludis Megalensibus, quos Sextus Julius Cæsar, & Cneus Cornelius Dolabella ediderunt, sed occupato populo studio funambuli displicuit. 6 Secundo non placuit propter studium populi in spectandis gladiatoribus. 7 Denuo acta.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

BACCHIS, *meretrix*.
LACHES, *senex*.
MYRRHINA, *mulier*.
PAMPHILUS, *adolescens*.
PARMENO, *servus*.
PHIDIPPUS, *senex*.
PHILOTIS, *meretrix*.
PHILUMENA, *meretrix*.
SOSIA, *servus*.
SOSTRATA, *mulier*.
SYRA, *anus*.

PERSONÆ MUTÆ.

PHILUMENA, *puella*. ISCIRTUS, *puer*.

IDIOMATA PERSONARUM PRÆCIPUARUM.

Bacchis, *meretrix bona & prudens*.

Laches, *maritus Sostratæ imperiosus. Alias natura prudens & multi consilii*.

Myrrhina, *mater Philumenæ, honoris liberorum studiosissima, non tamen satis mariti reverens*.

Pamphilus, *natura prorsus amori deditus, magis tamen in promissis fidelis & honoris cupidus*.

Parmeno, *servus levis, hero bene serviens*.

Phidippus, *pater & maritus nimium mitis & suis indulgens*.

Philotium, *meretrix juvencula, artium meretriciarum non satis gnara*.

Philumena, *uxor lenis, modesta, prudens, contumelias mariti libenter perpetiens*.

Sosia, *servus non satis hero addictus*.

Sostrata, *Matrona bona, modesta & prudens, liberorum etiam nurus amans, & mariti reverens*.

Syra, *læna pessima & vaferrima*.

RATIO NOMINUM.

Bacchis, *vide Heautontimor.*

Laches, *vide Eunuch.*

Myrrhina, *matronale nomen* τῆς μυῤῥίνης vel μυρσίνης, *myrto, qua magistratus quondam coronabantur. Fuit & nomen Amazonis. Hom. Iliad. β.*

Pamphilus, *vid. Andriam.*

Parmeno, *vid. Eunuchum.*

Phidippus, *a parsimonia equestri*: ex φειδὼ *parsimonia, &* ἵππος *equus: gloria rei equestris apud veteres ingens & sumptus magni fuerunt.*

Philotis, *a* φιλότης, *amicitia, amor, benevolentia; nisi forte in nomine sit aurium significatio, & tum componeretur ex* φίλος *amicus, &* οὖς ὠτὸς, *auris. Hinc &* Philotium.

Philumena, quasi φιλουμένη, *amabilis.*

Sosia, *vide Andriam.*

Sostrata, *vide Heautont.*

Syra, *Gentile nomen, Syriaci generis mulier.*

ARGUMENTUM.

Uxorem duxit [1] Pamphilus [2] Philumenam,
[3] Cui [4] quondam [5] ignorans virgini [6] vitium obtulit:
[7] Ejusque [8] per vim quem [9] detraxit annulum,
[10] Dederat [11] amicæ Bacchidi meretriculæ.
Dein profectus in [12] Imbrum est: [13] nuptam haud attigit.
[14] Hanc [15] mater [16] utero gravidam, ne [17] id sciat [18] socrus,
[19] Ut ægram [20] ad se transfert: [21] revertit Pamphilus:
[22] Deprehendit partum: [23] celat: [24] uxorem tamen
Recipere non vult: [25] Pater [26] incusat Bacchidis
Amorem: dum se [27] purgat Bacchis, [28] annulum
[29] Mater [30] vitiatæ forte [31] agnoscit Myrrhina:
[3] Uxorem [33] recipit Pamphilus cum filio.

1 Filius Lachetis. 2 Filiam Phidippi & Myrrhinæ. 3 Philumenæ. 4 Longo ante tempore. 5 Pamphilus nesciens Philumenam esse. 6 Stuprum attulit, id est, quam virginem ignorans quondam vitiavit, compressit. 7 Philumenæ. 8 Violenter. 9 Puellæ Philumenæ. 10 Pamphilus. 11 Quam amabat Pamphilus adolescens. 12 Insulam Thraciæ, Mercurio sacram. 13 Cum Philumena non concubuit. 14 Puellam. 15 Ejus puellæ, sc. Myrrhina. 16 Fœtum habentem in utero, gestantem uterum. 17 Philumenam esse gravidam. 18 Mater Pamphili, scil. Sostrata. 19 Tanquam ægrotam. 20 In domum suam. 21 Revertitur ex Imbro. 22 Rescifcit peperisse Philumenam. 23 Non revelat alicui partum puellæ. 24 Quandoquidem honeste non poterat facere. 25 Laches. 26 Dicit eum non velle uxorem recipere, quia amat Bacchidem, ideoque totam culpam transfert in Bacchidem. 27 Excusat, quod sit omnis culpæ expers. 28 Ereptum a Pamphilo Philumenæ & Bacchidi datum. 29 Puellæ. 30 Stupratæ filiæ suæ. 31 Recognoscit. 32 Philumenam. 33 Quemadmodum pollicitus erat, se velle eam ducere uxorem, ita quoque fecit.

ALIUD

ALIUD M. ANT. MURETI.

Pamphilus, Lachetis e Sostrata uxore filius, Bacchidem meretricem deperibat: is cum aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Lachetis & Myrrhinæ filiam incidit, eamque in via per vim compressit, atque ita effugit, ut neque ipse eam, nec puella ipsum cognoscere potuerit. In illa autem lucta etiam annulum ei detraxit, eumque Bacchidi dono dedit: paulo post pater eum, tum ut a meretricio amore averteret, tum ut præsidium suæ senectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit. Contigit, ut ea ipsa uxor ei daretur, quam ipse constupraverat: gaudente admodum puellæ matre, quæ, quia sola conscia erat filiam e stupro gravidam esse, quamprimum eam collocare properabat: ut si forte post aliquot menses pareret, nuptiis, quemadmodum sæpe fit, obtegeretur stuprum. Cecidit res longe aliter, ac putabatur: etenim Pamphilus, qui invitissimus adjecisset animam ad rem uxoriam, quique vellere se de repente a Bacchidis amore non posset, ita dormiit cum uxore, ut eam ne attigerit quidem. Bacchis, quod ea viva nunquam se uxorem ducturum, sæpe ei promiserat Pamphilus, nonnullam sibi ab eo factam injuriam putans, multo ei minus, quam solebat, placide & obsequens esse cœpit; eo factum est, ut Pamphilus ei se paulatim subduxerit, quamque prius spernebat uxorem, ejus mirificum quendam amorem animo conceperit. Interea quiddam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum esset: profecto eo, Philumena, quæ intumescere sibi uterum sentiret, cum aliorum, tum socrus in primis suæ conspectum effugiebat: tandem cum in eo esset, ut celare vix posse amplius videretur, sumpta occasione, per sacrificandi speciem, ad matrem se, unam omnium rerum consciam, confert. Post dies complusculos mittit Sostrata, qui eam accerserent: respondetur, ægrotam esse: ita ut eam saltem viseret, non admittitur. Phidippus accusare uxorem, & dicere, hæc omnia illius culpa contingere: illa contra excusare se, & culpam deprecari, nullius se rei consciam esse, cur sua consuetudo nurui odiosa esse debeat. Interea rediit Pamphilus; atque ita sors tulit, ut quo die ipse Athenas appulit, eo ipso Philumena partu levaretur. Cum igitur videndi cupidus, (ægrotare enim occeperat, & ita amabat ut qui vehementissime) subito ad eam ingressus esset, peperisse deprehendit. Ibi eum Myrrhina exeuntem prosecuta, lacrumans, obtestari cœpit, quando ea res nihil ipsi nocitura esset, ne reciperet quidem uxorem, si ita videretur, sed tamen famam illius proderet, ita se facturum recipit. Cum igitur neque vellet uxorem recipere, neque rursum veram efferret causam, suspicati sunt senes, eum Bacchidis adhuc amore impeditum, ea de causa ab uxore abhorrere. Accersitam itaque Bacchidem objurgat Phidippus: ea, cum se illi purgasset, jubetur ad mulieres ingredi, & eis quoque illam suspicionem adimere. Ingreditur annulum habens in digito, quem olim Philumenæ ereptum, sibi dederat Pamphilus. Is annulus effecit, ut vitiatam esse ab ipso Pamphilo Philumenam, cognosceretur. Lætus Pamphilus & uxorem & filium recipit.

Z 2 PRO-

[1] PROLOGUS.

[2] HEcyra est huic nomen fabulæ: [3] hæc cum [4] data
Est [5] nova, [6] novum, [7] intervenit vitium & [8] calamitas,
Ut neque [9] spectari, neque [10] cognosci [11] potuerit,
[12] Ita populus [13] studio stupidus [14] in funambulo
Animum [15] occuparat: nunc [16] hæc plane est [17] pro nova:
Et [18] is, qui [19] scripsit hanc, ob eam [20] rem noluit
[21] Iterum referre, ut [22] iterum possit [23] vendere.
[24] Alias [25] cognostis, [26] ejus; quæso [27] hanc noscite.

1 Duos esse Prologos Faernus operose docuit. 2 Ἑκυρὰ *socrus*, ἑκυρὸς *socer*. Inde autem nomen, quia per socrus & soceros (ut Don. in Præfatione) pleraque hic aguntur. 3 Fabula. 4 Edita, primum exhibita est populo. Sic in Prolog. Eun. *Menandri Phasma nunc nuper* dedit. 5 Cum antea non fuisset acta. 6 Antea non auditum. 7 Ortum est in ipsa actione. 8 Infortunium, impedimentum, quia actio subito est impedita: Metaph. Supra Eun. 1. 1. eleganter Thaidem vocat *fundi calamitatem*. 9 Agi. 10 Sciri, qua de re institutum esset argumentum. *Tò spectare* ad scenæ apparatum, qui oculis percipitur; *Tò cognosci* ad intellectum rerum, quæ aguntur in scena, referendum. 11 Fabulas: q. d. ut neque locus fuerit spectatoribus, neque auditoribus. 12 Tantum. 13 Præ studio, id. attentione & admiratione stupens, raptus, q. d. sine judicio. 14 In spectando homine gradiente super funem. *Funambulus* componitur ex *funis* & *ambulo*. *Funambuli* ergo (Græce σχοινοβάται) sunt, qui per funem protensum ambulant sive gradiuntur. Quam rem non solum admirabilem, verum etiam stupendam olim fuisse, hoc loco Terentius satis indicat. Non enim sine arte summa id, summoque fiebat usu. Atque hinc in proverbium abiit. *Ire per extentum funem*, id est, rem factu perquam difficilem præstare. 15 Intenderat. 16 Fabula quam sum acturus. 17 Tanquam nova, quia non est cognita. 18 Terentius. 19 Composuit. 20 Causam. 21 Denuo exhibere eam in scena spectandam, & proponere Ædilibus. 22 Secundo. 23 Alii ludis. Reddit enim causam, cur post funambuli spectacula, intermissa fabula denuo introducta non fuerit: ideo scilicet, quia maluit in novos ludos differre, ut tum pro nova venderet. atque ita maluit avarum Poetam (ut ait Donatus) inducere, quam suo operi diffidentem. 24 Fabulas sive Comœdias. 25 Cognovistis. 26 Poetæ. 27 Comœdiam, scilicet Hecyram.

ALTER PROLOGUS.

[1] Orator ad vos venio [2] ornatu Prologi:
Sinite [3] exorator sim, [4] eodem ut jure uti [5] senem
Liceat, quo jure sum usus [6] adolescentior,
[7] Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Ne cum Poeta [8] scriptura [9] evanesceret.
In [10] his, quas primum [11] Cæcilii [12] didici novas,
[13] Partim sum earum [14] exactus, partim vix [15] steti
Quia sciebam [16] dubiam fortunam esse scenicam,

1 Tanquam legatus aliquid rogaturus, & in conspectu vestro orationem habiturus, quem nefas est violare. Hic navus incipit Prologus, cum bis jam exacta fabula, tertio non sine periculo reduceretur, atque adeo Prologo singulari arte elaborato, indigeret. Loquitur autem L. Ambivius histrio, tum magnæ apud populum existimationis. 2 In vestitu sive habitu ejus, qui prologum, idest, præfationem aliquam, & quasi præludium habiturus est. Nam *Prologus* interdum accipitur pro ipsa præfatione; interdum pro eo, qui eam facit præfationem; ut hic. 3 Impetrator petiti, idest, ut hoc impetrem, quod volo. Nam *Orator* dicitur, quandiu rogat: *exorator* autem, cum impetraverit. 4 Eadem auctoritate in agendis Comœdiis. 5 Me L. Ambivium senem. 6 Junior. 7 Qui effeci ut fabulæ explosæ tunc, cum novæ essent, ac primum darentur in scenam, sæpius deinceps agerentur, viverent, in ore hominum essent per novas actiones nostras, ne sc. cum Poeta scriptura evanesceret. Antiptosis. Ceterum de constructione hac vide Heaut. 1. 2. 8 Poema. 9 Deficeret, periret, idest, ne hoc studium scribendarum & exhibendarum Comœdiarum simul cum Poeta periret. 10 Comœdiis. 11 Veteris Poetæ Comici. 12 Egi, exhibui. 13 Pro parte, in aliquibus earum tabularum, quod ad partem earum attinet, κατὰ μέρος αὐτῶν. 14 In agendo earum partem explosus, exclusus sum ex scena; ut fieri solet, cum fabulæ populo non placent. 15 Placui, admissus sum, licuit mihi peragere fabulam, potui obtinere, ut spectarentur Comœdiæ. Quid igitur mirum, si Terentio Poetæ in una accidit, quod Cæcilio in multis? Supra in Prologo Phorm. *olim cum stetit novas*. *Tò stare*, de fabulæ actionis successu dictum est, quod sc. agendo stamus, nec aliter recte agere liceat. Fabulæ autem in actione totæ sunt, cum ad actus humanos repræsentandos institutæ sint. Huc facit Horatianum illud: *Securus cadat, an recto stet fabula talo*, id. recte & expedite agatur fabula. 16 Eventum scenarum esse incertum: nam alii habent bonam fortunam in scenis, idest, in theatris fabulas agendo: alii malam. Q. d. Quia favor & studia spectatorum sunt varia & dubia.

Spe incerta, [1] certum mihi [2] laborem [3] sustuli.
[4] Easdem agere cœpi, ut ab [5] eodem alias discerem
Novas [6] studiose, ne [7] illum a [8] studio abducerem.
[10] Perfeci, ut spectarentur: ubi sunt [11] cognitæ,
[12] Placitæ sunt; ita [13] Poetam restitui in [14] locum,
Prope jam [15] remotum [16] injuria adversarium
Ab studio, atque ab [17] labore, atque arte [18] Musica.
[19] Quod si [20] scripturam sprevissem [21] in præsentia, &
[22] In deterrendo voluissem [23] operam sumere,
Ut [24] in otio esset, potius quam in [25] negotio,
Deterruissem facile, ne [26] alias [27] scriberet.
Nunc quid [28] petam mea causa, æquo animo, [29] attendite.
[30] Hecyram ad vos [31] refero, quam mihi [32] per silentium
Nunquam agere licitum est, ita eam [33] oppressit [34] calamitas:
Eam [35] calamitatem vestra [36] intelligentia
[37] Sedabit, si erit adjutrix nostræ [38] industriæ.

1 Indubitabilem. 2 In Comœdiis exhibendis. 3 Cœpi. 4 Fabulas sive Comœdias Cæcilii exactas iterum referre. 5 Cæcilio. 6 Accurate, diligenter. 7 Cæcilium Poetam. 8 Scribendarum Comœdiarum. 9 Deterrerem, id. ut provocarem Poetam per iteratas illas actiones nostras, ad alias Comœdias componendas, quas postmodum recitandas ediceret. 10 Impetravi tandem mea diligentia. 11 Comœdiæ Cæcilii, quæ antea erant exactæ. 12 Placuerunt populo. 13 Cæcilium. 14 Pristinum statum scribendi Comœdias. 15 Alienatum. 16 Iniquitate, malitia adversariorum. 17 Scribendi Comœdias. 18 Poetica. 19 Consequentibus incommodis. 20 Cæcilii Comœdias contempsissem. 21 Statim, in editionis primæ tempore, cum a populo spernerentur & exploderentur Cæcilii Comœdiæ. 22 In dehortando & deflectendo illum a studio. 23 Operam sumere, idest, laborare. 24 Ut in totum desisteret scribere Comœdias. 25 Quam ut occupatus esset scribendis & edendis Comœdiis. 26 Comœdias. 27 Componeret. 28 Rogem vos tanquam Orator. 29 Considerate vos auditores. 30 Hanc fabulam sic a *socru* nominatam, antea bis explosam. 31 Reporto, ut spectetur. 32 Sine aliquo impedimento, faventibus spectatoribus. 33 Obruit. 34 Infortunium, malus eventus, explosio. Metaphora. 35 Explosionem, qua est oppressa Comœdia. 36 Prudentia & ad eam cognoscendam attentio. 37 Mitigabit, placabit. 38 Diligentiæ.

Cum

Cum primum [1] eam agere cœpi, [2] pugilum gloria,
[3] Funambuli [4] eodem [5] accessit [6] expectatio:
[7] Comitum conventus, [8] strepitus, [9] clamor mulierum
Fecere, ut [10] ante tempus [11] exirem foras.
[12] Vetere in [13] nova cœpi uti consuetudine,
[14] In experiundo ut essent: [15] refero denuo:
[16] Primo actu [17] placeo; cum [18] interea [19] rumor venit,
[20] Datum iri gladiatores; populus [21] convolat:
[22] Tumultuantur, [23] clamant, [24] pugnant de loco.

1 Hecyram Comœdiam. 2 Certantium gloria, id. pugiles sive gladiatores gloriosi, qui pro gloria pugnant, & quorum victoriæ maxime gloriosæ solent esse. *Pugiles* dicuntur a *pugna*, & *pugna* dicitur a *pugno*: veteres enim ante usum ferri & armorum, pugnis & calcibus & morsibus corporumque luctatione certabant. Al. *Pugilum gratia*, id. pugillum certamen populo gratum. Horatius tractavit hunc locum Epist. 2, 1. *Sæpe etiam audacem fugat hoc terretque Poetam, Quod numero plures, virtute & honore minores, Indocti stolidique & depugnare parati. Si discordes equos, media inter carmina poscunt, Aut ursam aut pugiles: his nam plebecula gaudet.* 3 Gradientis super funem. 4 Ad eundem locum, ubi inceperam agere hanc fabulam, *vel*, cum secundo ageretur. 5 Advenit, intervenit ei actioni. 6 Desiderium. 7 Concursus, turba vel sectatorum, qui pugiles affectantur, vel servorum, qui dominos sequuntur. Ita enim mos fuit, ut in media sæpe Comœdia aut Tragœdia venationem, aut aliquot gladiatorum paria poscerent, tædii levandi gratia. 8 Certamen diversis faventium in theatro. Al. *strepitus*, id. pedum tumultus sive manuum se mutuo collidentium. 9 Vociferatio. Republica Romæ constituta, ne turbæ essent in theatro, suus quique locus attributus est, orchestra Senatoribus, quatuordecim ordines equitibus, media cavea viris, summa feminis. 10 Ante completam fabulæ actionem, priusquam ad finem deducta esset Comœdia. 11 Scena exigeret. 12 Qua usus fueram olim in Cæcilianis fabulis, quas explosas referebam. 13 Comœdia Hecyra exhibenda, in qua primus exclusus est Poeta: nam in aliis Comœdiis nunquam fuerat exclusus. Novæ enim Terentii Comœdiæ, si cum Cæcilianis compararentur. 14 Ut denuo experirer probaremque an actioni quietus posset dari locus. *Sed quid tentare nocebit?* Ovid. 15 Iterum reporto in scenam Comœdiam. 16 In prima parte Comœdiæ, quæ dividitur in quinque actus. 17 Spectatoribus. 18 Inter agendum. 19 Fama spargitur. 20 Exhibendos esse ab Ædilibus eos, qui ensibus digladiantur. 21 Celeriter currit, concurrit, rumore audito, ad eos spectandos. Metaphora, quæ exprimit studium, & desiderium vulgi. 22 Tumultum excitant, ut viderent nova. 23 Vociferantur. 24 Certant, contendunt propter locum, sc. habendum ad spectandum.

Ego [1] interea meum non potui [2] tutari [3] locum;
Nunc [4] turba nulla eſt: [5] otium & [6] ſilentium eſt:
[7] Agendi [8] tempus mihi datum eſt: vobis datur
[9] Poteſtas [10] condecorandi [11] ludos ſcenicos.
Nolite [12] ſinere per [13] vos artem [14] Muſicam
[15] Recidere ad paucos: facite, ut [16] veſtra auctoritas
[17] Meæ auctoritati fautrix, adjutrixque ſit.
Si nunquam [18] avare ſtatui pretium [19] arti meæ,
[20] Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maximum,
Quam maxime [21] ſervire veſtris commodis,
Sinite [22] impetrare me, qui in tutelam meam
Studium ſuum, & ſe in veſtram commiſit fidem;

1 In tanto tumultu. 2 Servare, defendere. 3 In quo agebam Comœdiam: quinimo mihi exeundum fuit propter tumultum & contentionem populi. 4 Turbatio, tumultus, ut antea. 5 Quies, tranquillitas. 6 Taciturnitas. 7 Recitandi Comœdiam. 8 Donatus; *ab Ædilibus ſcilicet*: Non puto: *tempus* eſt hic opportunitas, καιρὸς, εὐκαιρία quia turbæ nullæ ſunt, ideo tempus mihi opportunum datur ad agendum. 9 Facultas, occaſio. 10 Ornandi, honeſtandi ſilentio veſtro. 11 Ludos theatrales, ideſt, Comœdias, quæ in ſcenis aguntur. 12 Permittere. 13 Spectatores, id eſt, per veſirum coutemtum. 14 Studium Poeticum: ſic ſupra, *atque ab arte Muſica*. 15 Reduci, pervenire ad paucos Comicos vel Poetas, ideſt, ut Poetæ in contemptu veniant ex *re* & cado componitur. 16 Tribuit hiſtrio ſub perſona Prologi & populo & ſibi *auctoritatem*, ſed alia atque alia ſignificatione. Nempe *auctor* duo præcipue denotat, quorum utrumque hujus eſt loci. Nam & qui exemplo præit, *auctor* dicitur (ut in Prol. And. *quos hic noſter auctores habet*) & qui alienum factum ſuo ſuffragio approbat: ſic apud Liv. *patres auctores fieri* dicuntur ejus, quod populus decreverat, cum ſuo decreto comprobantes, ratum habebant. Suam ergo cum dixit hic Orator *auctoritatem*, ſignificat ſe populo, velut exemplo, præire ad fovendum ſtudium Muſicum, dum labori non parcit, quia iterum atque iterum agendo *exactas novas faciat ut inveteraſcant*. Quod vero poſtulat, ut populi *auctoritas ſuæ auctoritati fautrix, adjutrixque ſit*, nihil eſt aliud quam ſi roget, ut hunc ipſius conatum & induſtriam ſuo favore & auxilio commendet & comprobet. 17 Mihi, qui vobis exemplo præeo ad fovendum ſtudium Muſicum, faveat, & adjuvet. 18 Cupide, avarorum more conſtitui, deſtinavi. Hi tres verſus ex Prol. Heaut. deſumpti ſunt. 19 Hiſtrioniæ. 20 Et illud eſſe lucrum maximum perſuaſi, exiſtimavi. 21 Incumbere veſtræ utilitati, quærere communem utilitatem. 22 Hoc a vobis Poeta nomine.

Ne

Ne eum circumventum inique [1] iniqui irrideant.
[2] Mea causa causam hanc [3] accipite, & silentium
[4] Date, ut libeat [5] scribere [6] aliis, mihique ut discere
[7] Novas [8] expediat posthac, [9] pretio [10] emptas meo.

1 Ordo est: *Sinite me impetrare ne iniqui*, id est, injusti, malevoli æstimatores, *irrideant*, id est, deludant, *inique*, id est, injuste & improbe; *eum*, scil. Poetam, *circumventum*, id est, deceptum, oppressum, *qui*, sc. Poeta, *commisit*, id est, credidit ac deposuit, *studium suum*, id est, artem Poeticam, *in tutelam meam*, id est, in defensionem meam, *& qui commisit se*; id est, suam personam, *in vestram fidem*, id est, benevolentiam. 2 Meo nomine, quia sum Orator. Peroratio, qua cupit eos linguæ favere, ut animus Poetæ ad novas fabulas conscribendas excitetur. 3 Adversus maledicos defendendam suscipite. 4 Nobis, id est, attente audite hanc Comœdiam. 5 Componere. 6 Poetis. 7 Comœdias, quas in conspectu vestro agam. 8 Utile sit. 9 Pretio a me statuto, id est, Comœdiarum æstimatione a me facta. 10 Ab Ædilibus. Ædil. enim a Poetis fabulas emebant, æstimatione prius facta ab eo, qui acturus erat.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

PH. [1] PER pol quam paucos [2] reperias meretricibus
[3] Fideles evenire amatores, Syra.
[4] Vel hic Pamphilus jurabat quoties [5] Bacchidi,
Quam [6] sancte, ut quivis facile posset [7] credere,
Nunquam [8] illa [9] viva, ducturum uxorem domum.
[10] En! [11] duxit. *SY.* ergo [12] propterea te sedulo

1 Profecto perquam, i. est, valde paucos. Tmesis est. Philotis & Syra indigne ferunt, Pamphilum uxorem duxisse, relicta, quam amare videbatur, Bacchide, a Aliquis reperire possit. 3 Pauci sunt in amore fideles. Sic Andr. 3. 1. *Ita pol quidem res est, ut dixti, Lesbia, Fidelem haud ferme mulieri invenias virum*. 4 Etiam. 5 Meretrici. 6 Firme, religiose, per sancta quæque, Deos, sacra Deorum templa: id enim est *sancte jurare*. Sic infra 2, 2. *sancte adjuras, Non posse apud vos, Pamphilo se absente, perdurare*. 7 Ex eo juramento. 8 Bacchide. 9 Quandiu viveret. 10 Al. *hem*, quod demonstrantis est cum indignatione. 11 Uxorem Pamphilus, scilicet Philumenam, relicta Bacchide. 12 Quia pauci reperiuntur fideles.

Et [1] moneo, & [2] hortor, ne [3] cujusquam [4] misereat,
Quin [5] spolies, [6] mutiles, [7] laceres, [8] quemque nacta sis.
PH. [9] Utin' eximium neminem habeam? *SY.* [10] neminem:
Nam nemo [11] illorum quisquam scito ad te venit,
Quin ita [12] paret sese, [13] abs te ut [14] blanditiis suis
Quam minimo pretio suam voluptatem [15] explicet:
[16] Hiscine tu [17] amabo non [18] contra insidiabere?
PH. Tamen [19] eandem pol esse omnibus, [20] injurium est.
SY. Injurium est [21] autem [22] ulcisci [23] adversarios?
Aut [24] qua via [25] captant te illi, [26] eadem ipsos [27] capi?
[28] Eheu me miseram! cur non aut [29] istæc mihi
[30] Ætas, & [31] forma est, aut tibi [32] hæc sententia?

1 Consilio. 2 Impulsu. 3 Amatoris. 4 Scilicet *te*, id est, misereatur. 5 Exuas, non minimam partem auferas: id enim est *spoliare*. 6 Imminuas & detrahas aliquod, sine quo totum non potest consistere. Unde *mutili* dicti sunt boves, aut capri sine cornibus. 7 Ita lanies, ut nihil reliquum sit, quod minuas. Est insigne in his verbis incrementum. 8 Quemcunque amatorem inveneris & allexeris tuis illecebris. 9 An ita lacerabo omnes amatores, ut neminem habeam separatum ab aliis, præcipuum, præter alios charum, quem præ ceteris amem? Metaph. a pecoribus sumpta est. Nam *eximia pecora* dicuntur, quæ a grege excerpta sunt, ut uberius pascantur. 10 Eximium habeas, cujus te misereseat. 11 Amatorum. 12 Disponat, comparet se, hoc agat, eo sit animo. Supra Eun. 2, 2. *Itane parasti te?* 13 Apud. 14 Sermonibus suis blandis. 15 Satiet. id est, suæ libidini satisfaciat. Sic Andr. 1, 2. *Sivi animum ut expleret suum*. 16 Talibus amatoribus. 17 Particula blandientis: quasi, rogo te per amorem. 18 Ex adverso, ex opposito insidias strues, par pari referes? 19 Æqualis affectionis, id est, omnes eodem tractare modo, eodem animo affectam esse erga omnes. 20 Iniquum, injustum. 21 Habet hic significationem indignantis, & vim Adverbii. 22 Punire. Sic Andr 3. 5. *Namque hocce tempus præcavere mihi me, haud te ulcisci sinit*. 23 Amatores, qui insidiantur nobis? 24 Quo modo. 25 Studeant decipere? 26 Sc. *via*. 27 Decipi. Plaut. *Tu si me impudicitia captas, non potes* capere. 28 Interjectio dolentis lenæ, id est, venditricis puellarum, se non posse persuadere meretrici, ut id faciat, quod suadet, & simul desiderantis eam habere formam, qua id facere possit. Non dissimile est illud Ausonii: *Non piget & quereris, quod non aut ista voluntas Tunc fuit, aut non est nunc ea forma tibi*. 29 Tua. 30 Juvenilis. 31 Pulchritudo. Quibus verbis significat, se esse anum & deformem. 32 Mea opinio, scilicet decipiendi amatores.

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

PH. [1] SEnex, si [2] quæret me, [3] modo [4] isse [5] dicito
Ad portum, percontatum [6] adventum Pamphili.
[7] Audin', quid dicam, [8] Scirte? si [9] quæret me, uti
Tum [10] dicas: si non [11] quæret, [12] nullus dixeris;
[13] Alias ut uti possim [14] causa hac integra.
Sed videon' ego [15] Philotium? [16] unde hæc advenit?
Philotis, salve multum. *PH.* o [17] salve Parmeno.
ST. Salve [18] mecastor, Parmeno. *PA.* & tu ædepol, [19] Syra.
Dic mihi, Philotis, ubi te oblectasti tam diu?
PH. [20] Minime me equidem oblectavi, quæ cum milite
[21] Corinthum [22] hinc sum profecta inhumanissimo:
[23] Biennium [24] ibi [25] perpetuum misera [25] illum tuli.

1 Laches. Redeunti peregre Philoti Parmeno totius fabulæ argumentum narrat. 2 Domum rediens. 3 Paulo ante. 4 Ivisse, abiisse me. Syncope. 5 Seni. 6 De reditu. Erat enim in Imbrum profectus propter hæreditatem. 7 Intelligisne. 8 Muta persona inducitur. 9 Senex domum rediens. 10 Me ivisse ad portum, percunctatum adventum Pamphili. 11 Me. 12 Non, minime. Nomen pro Adverbio: ut *nullus sum*, id est, non sum, perii. Sic Andr. 2, 2. *Liberatus sum, Dave, hodie tua opera*. D. *At nullus quidem*, id est, non, minime liberatus es. 13 Alio tempore. 14 Prætextu, excusatione hac non alias dicta, id est, ut alias possim hanc causam prætendere. *Integrum* dicitur, cui nihil deest. Hinc Metaphorice *rem* vel *causam integram* dicimus, in qua re vel causa nihil immutatum est. Cic. *Itaque Alexandrina causa, quæ nobis adhuc integra est*, id est, de qua causa adhuc nihil a Senatu decretum est. 15 Meretricem. 16 Adveniebat autem Corintho Athenas. 17 Resalutanti vox. 18 Jurantis Adverbium est, quasi per ædem Castoris, *vel*, me Castor juvet: sicut *ædepol*, per ædem Pollucis. 19 Sc. *salve*. 20 Nequaquam. 21 Urbem illam Græciæ. 22 Athenis. 23 Spatium duorum annorum. 24 Corinthi. 25 Continuum, totum, sine intermissione. 26 Mores ejus militis passa sum, pertuli, toleravi. Infra 4, 3. *ibi ego te, & tu me feres*.

PA. [1] Ædepol te desiderium [2] Athenarum arbitror,
Philotium, cepisse sæpe, & te tuum
[3] Consilium [4] contempsisse. *PH.* non dici potest
Quam cupida [5] eram [6] huc redeundi, & abeundi a milite,
Vosque [7] hic videndi, antiqua ut consuetudine
[8] Agitarem inter vos [9] libere convivium:
Nam [10] illic haud licebat, nisi [11] præfinito, loqui,
Quæ [12] illi placerent. *PA.* haud opinor [13] commode
[14] Finem statuisse [15] orationi militem.
PH. Sed [16] quid hoc negotii est, modo quod [17] narravit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, ut [18] ille, [19] hac viva, posset [20] animũ inducere
Uxorem habere. *PA.* habere [21] autem? *PH.* eho tu, an non habet?
PA. Habet: sed [22] firmæ hæ vereor [23] ut sint [24] nuptiæ.
PH. [25] Ita Dii Deæque faxint, si in [26] rem est Bacchidis.
Sed [27] qui istuc credam [28] ita esse? dic mihi, Parmeno.

1 Certe puto te sæpe desiderasse & requisivisse Athenas. Dicimus, *urbis desiderium cepit me*, *tenuit me*, *affecit me*: sicut dicimus; *cepit me odium*, vel *tædium*, vel *satietas urbis*. 2 Redeundi Athenas. 3 Propositum, quo Corinthum cum milite iveras. 4 Improbasse, repudiasse. i. tui te consilii pœnituisse. 5 Pro *essem*. 6 Athenas. 7 Athenis. 8 Celebrarem. Sic supra in Heaut. *Agitare Dionysia*. Plaut. Mil. 2, 2. 10. *Accurate*, *ut sine talis domi* agitent *convivium*. 9 Sine metu, subjectione, in libertate mea. 10 Corinthi apud militem. 11 Determinato, certo, præscripto loco, tempore, modo, &c. præfinite, ὡρισμένως. Cujus exemplum est apud Plaut. Asin. 4, 1. 12 Militi. 13 Apte, bene pro tua cupiditate, jucunde. ἡδέως. 14 Terminum seu modum constituisse, præscripsisse. 15 Tuo sermoni. 16 Quid hoc rei est, quid hoc sibi vult? 17 De Pamphilo, scilicet Pamphilum uxorem duxisse. 18 Pamphilus. 19 Bacchide. 20 Sibi persuadere, aut imperare. 21 Qui dicis eum habere uxorem? prope est, non habeat. Indignantis hic significationem habet. 22 Stabiles. 23 Ne non. Particula *ut*, cum verbis *metuo*, *timeo*, *vereor* pro ne non sumitur. Sic Andr. 2, 2. *Id paves*, *ne ducas tu illam*; *tu autem*, ut *ducas*, i. ne non. 24 Hoc conjugium. 25 Ut non sint firmæ nuptiæ. 26 Utilitatem, commodum: id est, si utile est Bacchidi. Nam *res* sæpe sumitur pro utilitate. Supra in Andr. *si in rem est utrique*. 27 Quomodo. 28 Nuptias istas parum firmas esse.

PA.

PA. Non est opus [1] prolato: [2] hoc [3] percunctarier
Desiste: *PH.* [4] nempe ea causa, ut ne id fiat palam.
[5] Ita me Dii amabunt, haud propterea te rogo, ut
Hoc [6] proferam, [7] sed tacita ut mecum gaudeam.
PA. Nunquam dices tam [8] commode, [9] ut tergum meum
Tuam in fidem committam. *PH.* ah [10] noli, Parmeno:
Quasi tu non multo malis narrare [11] hoc mihi,
Quam [12] ego, quæ percontor, scire. *PA.* [13] vera [14] hæc prædicat,
Et mihi [15] illud vitium maximum est: si mihi [16] fidem
Das te tacituram, [17] dicam. *PH.* [18] ad ingeniũ redis.
[19] Fidem do, loquere. *PA.* ausculta. *PH.* [20] istic sum. *PA.* hanc Bacchidem
Amabat, [21] ut cum maxime, tum Pamphilus,
[22] Cum [23] pater, [24] uxorem ut ducat, orare occipit;
[25] Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,

1 Proferri, ut proferatur. 2 Quare nuptiæ non sint futuræ firmæ. 3 Inquirere nimis curiose cessa. 4 Sc. non est opus prolato propter eam causam, ne per me aliis innotescat, quod mihi dixeris. 5 Profecto. Modus jurandi. 6 Prodam, dicam Bacchidi vel aliis. 7 Sed ut tacitam apud me voluptatem sentiam, atque in sinu gaudeam. 8 Apte, blande, i. nunquam hoc persuadebis mihi, etiamsi optimis verbis utaris. 9 Ut dorsum meum tuæ fidelitati credam, id est, ut vellem tua causa periclitari & plagas excipere. Alludit ad pœnam servorum, quorum tergum erat flagellorum seminarium & seges apud Plautum. 10 Committere tergum tuum mihi. Hoc εἰρωνικῶς Philotis dicit, ut ex sequentibus patet: Alii sic: Noli dicere talia, noli tantopere denegare, tergiversari. 11 De infirmis nuptiis. 12 Sc. *velim*. 13 Veritatem. Hæc Parmeno secum, ut Philotis non audiat. 14 Mulier Philotis. 15 Non posse tacere. 16 Sancte promittis. Hoc clare dicit. 17 Quod percontaris scire. 18 Ad pristinos mores, ad naturam servorum, quæ est tacere non posse, redis, a qua recessisse videbaris. 19 Sancte promitto me tacituram. 20 Tota versor in audiendo, quid sis dicturus. 21 Pamphilus amabat hanc Bacchidem tum, ut cum maxime, scil. *amabat*, id est, nunquam magis, quam tum, amaverat, ita amabat Bacchidem, ut magis amare non posset. 22 Quando. 23 Laches. 24 Philumenam. 25 Et cum pater occipit dicere hæc quæ ab omnibus patribus dici solent, sc. se esse senem, ac proinde non amplius idoneum ad ferendos labores.

Sese

Perii! quid ego [1] egi? in quod me [2] conjeci malum?
Non potero hoc [3] ferre, Parmeno: perii miser!
PH. [4] At te Dii Deæque perdant cum [5] isto odio, Laches.
PA. [6] Ad pauca ut redeam, uxorem [7] deducit domum.
Nocte illa [8] prima virginem non attigit:
[9] Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
PH. Quid ais? cum virgine [10] una adolescens cubuerit,
[11] Plus potus, sese illa abstinere ut potuerit?
Non [12] verisimile dicis: nec verum arbitror.
PA. Credo ita [13] videri tibi; nam [14] nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: [15] ille [16] invitus illam duxerat.
PH. Quid deinde fit? *PA.* [17] diebus sane pauculis
Post, Pamphilus me solum [18] seducit foras,
[19] Narratque, [20] ut virgo [21] ab se [22] integra etiam [23] tum fiet,
Seque [24] ante, eam quam uxorem duxisset domum,
Sperasse, [25] eas tolerare posse nuptias.

1 Quod assensus fuerim desponsationi isti. 2 Præcipitem egi. 3 Perferre, tolerare, ut habeam uxorem. 4 Apostrophe & increpatio ad absentem. 5 Tua instantia & molestia, ut duceret uxorem. Quasi Laches non inductus amore filii, eum ad matrimonium adegisset, sed odio Bacchidis. 6 Ut breviter dicam, ut paucis absolvam narrationem. Sic Phorm. 4. 3. *Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias.* 7 Pamphilus. 8 Plena amoris & suavitatis. 9 Ordo est: Pamphilus *attigit nihil magis*, id est, non magis attigit eam, id est, itidem, similiter eam non attigit, scilicet illa nocte, *quæ non consecuta est eam*, scilicet noctem primam. Hic Donatus inepte argutari videtur. 10 Simul. 11 Bene inebriatus, plus solito potus, ut in nuptiis fieri solet. Nam teste Ovidio, *Venus in vinis, ignis in igne fuit*: Et: *Vina parant animos*. Quandoquidem *proximus est locus a Libero Baccho, ad inconcessam Venerem*, ut ait Valer. Max. 12 Probabile, & quod nec speciem quidem habeat veritatis. 13 Quod non dicam verisimile. 14 Nullus amator. 15 Pamphilus. 16 Nolent. 17 Intra pauculos dies post. 18 Scorsum ducit. 19 Mihi. 20 Quomodo. 21 Quantum ad se attinet. 22 Incorrupta, intacta. 23 Per aliquot dies. 24 Antequam eam uxorem, &c. 25 Posse habere hanc uxorem.

1 Sed

[1] Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi a suis;
Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.
TH. [2] Pium ac [3] pudicum [4] ingenium narras Pamphili.
PA. [5] Hoc ego [6] proferre, [7] incommodum esse mihi arbitror:
[8] Reddi [9] patri autem, [10] cui tu nihil dicas [11] vitii,
[12] Superbum est: sed [13] illam spero, ubi [14] hoc [15] cognoverit,
Non posse se [16] mecum esse, abituram denique.
PH. [17] Quid interea? ibatne ad Bacchidem? *PA.* [18] quotidie:
Sed, [19] ut fit, postquam [20] hunc [21] alienum ab sese [22] videt,
[23] Maligna multo & magis [24] procax facta [25] illico [26] est.

1 Subjungit Parmeno verba Pamphili: Ordo est. *Sed o Parmeno, neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini, eam haberi ludibrio*, id est, vitiari, stuprari a me, *quin*, id est, ita, ut non *reddam* eam *integram*, id est, castam, intactam, incorruptam, *itidem*, id est, eodem modo, *ut*, id est, talem qualem *accepi a suis*, sc. parentibus, *quam*, sc. virginem, *decrerim*, id est, decreverim, statuerim, *me non posse habere*, id est, retinere mecum, *diutius*. 2 Erga meretricem Bacchidem. 3 Castum erga virginem. 4 Naturam. 5 Quod nunc dixi, sc. me integram velle reddere eam. Prosequitur Parmeno Pamphili verba. 6 Dicere, divulgare, notum facere. 7 Inutile, periculosum, propter patris iram, qui auctor istarum nuptiarum. 8 Eam puellam. 9 Proprio patri Phidippo. 10 Quam non possis honeste culpare & repudiare, quam nullius vitii accuses, damnes, id est, sine justæ causæ allegatione. *Vitium dicere alicui, est vitii accusare*. Plaut. Asin. 5. 2. *faxo ut scias, Quid pericli sit, Dotatæ uxori vitium dicere*. 11 Culpæ uxoriæ, ut exponit Donatus. 12 Superbiæ. 13 Uxorem meam. 14 Quod amo Bacchidem. 15 Pamphilus. 16 Uxoris loco. 17 Faciebat Pamphilus? 18 Ibat ad Bacchidem. 19 Sicut fieri solet. 20 Pamphilum. 21 Alienatum, id est, Pamphilum duxisse uxorem. 22 Bacchis. 23 Difficilis & superba. 24 Petulans, impudens. *Procare* enim, est petere: nam qui multum petit, impudens est & procax in petendo. 25 Nuptiis celebratis. 26 Bacchis.

PH.

PH. Non ædepol [1] mirum. *PA.* atque [2] ea res multo maxime
[3] Disjunxit [4] illum ab [5] illa, postquam & ipse [6] se
Et [7] illam, & [8] hanc, quæ domi erat, cognovit satis,
[9] Ad exemplum ambarum mores earum æstimans.
[10] Hæc, [11] ita uti liberali esse ingenio decet,
[12] Pudens, [13] modesta, [14] incommoda atque [15] injurias
[16] Viri omnes [17] ferre, & [18] tegere contumelias.
[19] Hic [20] animus partim [21] uxoris misericordia
[22] Devictus, [23] partim [24] victus [25] hujus injuriis,
[26] Paulatim elapsus est Bacchidi, atque [27] huic [28] transtulit
Amorem, postquam [29] par ingenium nactus est.
[30] Interea in [31] Imbro moritur [32] cognatus senex

1 Si Bacchis sit facta multo magis procax propter id, quod fecit Pamphilus, fidem non præstando. 2 Talis malignitas & procacitas. 3 Abalienavit, abstraxit. Metaph. 4 Pamphilum. 5 Bacchide. 6 Mores suos. 7 Bacchidem esse malam meretricem. 8 Uxorem Philumenam esse modestam. 9 Ad comparationem æstimans, id est, comparans mores Bacchidis & Philumenæ, & de utriusque moribus ex hac comparatione judicans, ut sequitur. 10 Uxor Philumena. Collatio Philumenæ & Bacchidis. 11 Ut decet uxorem, quæ liberali ac modesto sit ingenio, id est, quæ bonæ ac honestæ sit naturæ. Posterius autem membrum comparationis consulto omittit, ne, Bacchidem absentem insectando, præsentem Philotium offenderet. 12 Verecunda. 13 Bene morata. 14 Importunitates, molestias. 15 Iniquitates. 16 Mariti sui Pamphili. 17 Ferebat. 18 Tegebat silentio, id est, celabat, ne ejusmodi contumeliæ, quibus afficiebatur, a quoquam rescifcerentur. 19 Tunc, postquam sc. Pamphilus hæc omnia comparavit. 20 Ejus, sc. Pamphili. 21 Miseratione, commiseratione erga uxorem, qua miserabatur uxoris, quia videbat optimos mores in conjuge. Nam Genitivi *Mei*, *Tui*, *Sui*, *Nostri*, *Vestri*, subjecti nominibus affectuum, ut sunt *odium*, *amor*, *misericordia*, *desiderium*, &c. passionem significant: ut *amor tui*, id est, quo tu amaris a me. 22 Superatus, multum motus. Al. *devinctus*, id est, adjunctus, obligatus. 23 Ex altera parte. 24 Deflexus, separatus. 25 Bacchidis improbitate & malignitate. 26 Sensim se subduxit, donec postea omnino abstineret consuetudine Bacchidis. 27 Ad vel in hanc uxorem Philumenam. Al. *huc*. 28 A Bacchide, id est, cœpit amare Philumenam. 29 Naturam suæ naturæ similem ac congruentem, ille *pius ac pudicus*, ut paulo superius, hæc *pudens*, *modesta*, &c. ut modo. 30 Dum viverent inter se familiarissime. 31 Insula Thraciæ proxima. 32 De cognatione.

[1] Horum [2] ea ad [3] hos [4] redibat lege hæreditas.
[5] Eo [6] amantem [7] invitum Pamphilum [8] extrudit [9] pater,
[10] Reliquit cum [11] matre [12] hic uxorem: nam [13] ſenex
[14] Rus abdidit ſe: huc raro in [15] urbem [16] commeat.
PH. Quid adhuc habent [17] infirmitatis nuptiæ?
PA. [18] Nunc audies. Primum dies [19] compluſculos
[20] Bene conveniebat ſane inter [21] eas; interim
Miris modis odiſſe [22] cœpit [23] Soſtratam,
Neque [24] lites ullæ inter eas, [25] poſtulatio
Nunquam. *PH.* [26] quid igitur? *PA.* ſi [27] quando ad [28] eam [29] acceſſerat
[30] Confabulatum, [31] fugere e [32] conſpectu illico,
[33] Videre nolle: denique, ubi non [34] quit [35] pati,

1 Pamphili & patris ſui Lachetis, dominorum meorum: 2 Quam cognatus ſenex reliquit. 3 Pamphilum & patrem. 4 Attinebat jure. 5 In Imbrum. 6 Amore ſuæ uxoris captum. 7 Nolentem. 8 Quaſi manibus expellit. Nam proprie *extrudere* dicitur, qui manibus expellit. Eſt autem hoc verbum neceſſitatis & aptum importunitati. 9 Laches. 10 Pamphilus. 11 Soſtrata. 12 Athenis. 13 Pater ejus Laches. 14 In agros operandi gratia ſe contulit ſeorſum ab hominum conſortio. 15 Athenas. 16 Redit, confert ſe. Cic. *Crebro enim illius litteræ ab aliis ad nos* commeant, id eſt, redeunt & redduntur. 17 Inſtabilitatis. Phor. 5. 1. 6. *Quod ut facerem, me egeſtas impulit, cum ſcirem* infirmas *haſce eſſe nuptias*. 18 Quid infirmitatis nuptiæ habeant. 19 Complures recitat cauſas, cur Philumena abierit a Soſtrata. 20 Nulla erat controverſia. Dicimus eleganter *optime inter nos conveniebat*, id eſt, nihil erat controverſiæ inter nos: ubi *conveniebat* eſt verbum Impersonale: ſed cum dicimus, *hoc convenit inter nos*, id eſt, de hoc nulla eſt inter nos controverſia, Perſonale verbum eſt. 21 Socrum & nurum. Soſtratam, matrem Pamphili, & Philumenam. 22 Nurus, uxor Pamphili, ſc. Philumena. 23 Socrum matrem Pamphili. 24 Jurgia ulla fuerunt. 25 Accuſatio, querela fuit, id eſt, nunquam apud alios querebatur nurus de ſocru, neutra conquerebatur de altera. 26 Si lites non habuerunt, quid fuit aliud inter eas, unde de odio tibi conſtet? 27 Aliquando, forte. 28 Philumenam. 29 Venerat Soſtrata. 30 Ut confabularetur ſeu colloqueretur cum ea. 31 Philumena fugiebat. 32 Soſtratæ ſc. ne videretur ab ea: quia erat gravida. 33 Nolebat aſpicere Soſtratam. 34 Poteſt. 35 Durare in domo ſocrus Soſtratæ, καρτερεῖν. Male Donatus hic τὸ *durare*, tolerare aut tolerari expoſuit.

1 Simu-

[1] Simulat se a [2] matre [3] accersi ad rem divinam:
[4] abit.
Ubi [5] illic [6] est [7] dies complures, [8] accersi jubet:
[9] Dixere causam tunc [10] nescio quam: [11] iterum jubet:
Nemo [12] remisit. Postquam [13] accersunt sæpius:
[14] Ægram esse simulant [15] mulierem; [16] nostra illico
It [17] visere ad eam, [18] admisit nemo. [19] Hoc [20]
ubi [21] senex
Rescivit, heri [22] ea causa [23] jure huc advenit:
[24] Patrem [25] continuo [26] convenit Philumenæ.
Quid [27] egerint inter se, nondum [28] etiam scio:
Nisi sane [29] curæ est, quorsum [30] eventurum [31]
hoc sit.
Habes [32] omnem rem: [33] pergam, quo cœpi, hoc iter:
PH. Et quidem [34] ego; nam [35] constitui cum
quodam hospite
Me esse illum [36] conventuram. *PA.* Dii [37] vertant
bene
Quod agas. *PH.* vale. *PA.* & tu bene vale,
Philotium.

1 Fingit Philumena. 2 Myrrhina. 3 Vocari ad sacrificium faciendum: tum enim amici & familiares vocari solebant. 4 Discedit, neque exspectat ut mitteretur. 5 Apud matrem. 6 Philumena. 7 Multis diebus. 8 Socrus Sostrata jubet Philumenam advocari. 9 Tum mater, & filia, & ancilla nescio quid causatæ sunt, quo minus Philumena redire posset. 10 Quia nullius erat momenti: q. d. nullam. 11 Secundo Sostrata jubet eam Philumenam advocari. 12 Philumenam, Pamphili uxorem. 13 Qui erant missi a Sostrata. 14 Ægrotam. 15 Philumenam. 16 Hera mea Sostrata. 17 Ad visendum, visendi caussa. Græcismus est. Infra 3. 1. 10. *Tum filius tuus* introiit videre, *ut venit, quid agat*. 18 Introduxit Sostratam ad Philumenam. 19 Dissidium, quod Philumena nollet redire. 20 Postquam. 21 Laches. 22 Propter aurum. 23 Ex agris, 24 Phidippum. 25 Illico. 26 Alloquitur. 27 Fecerint, vel locuti fuerint, duo senes. 28 Adhuc. 29 Sollicitus sum scire. 30 Processurum. 31 Quod Philumena abierit a socru, vel tumultus inter Sostratam & Philumenam. 32 Quam scire expetivisti. 33 Persequar hoc iter, quo itinere cœpi, scilicet *ire ad portum*; vel perseverabo, scilicet *ire eo*, in quem locum, scilicet ad portum, *cœpi iter*, id est, sum iter ingressus. 34 Abibo. 35 Indixi amico externo horam adventus mei. Ut Heaut. 4. 4. *Aut eum venturam dixero & constituero*, &c. Cic. *Vellem non constituisse Scipioni in Tusculanum*. Iuv. *Hic ubi nocturnæ Numa constituebat amicæ*. 36 Allocuturam. 37 Fortunent, approbent bene, & recte dirigant.

ACTUS

ACTUS II. SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

LA. [1] PROH Deum atque hominum [2] fidem! [3] quod hoc genus est, [4] quæ hæc conjuratio,
Ut omnes mulieres [5] eadem [6] æque [7] studeant, nolintque [8] omnia?
Neque [9] declinatam quicquam ab aliarum ingenio [10] ullam [11] reperias?
[12] Itaque [13] adeo [14] uno animo omnes [15] socrus oderunt [16] nurus; viris
[17] Esse adversas, [18] æque studium est, similis est [19] pertinacia.
[20] In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam, &

1 Irascentis exclamatio. Sostratam uxorem accusat Laches, quod nurum Philumenam duritia sua & morum incommoditate domo ejecerit: socrus contra, nihil tale a se peccatum esse, contendit. 2 Auxilium, sc. *imploro*. 3 Quale est hoc genus muliebre, vel mulierum? 4 Qualis est hæc conspiratio inter mulieres. 5 Easdem res, sc. lædere nurus & odiisse. 6 Pariter, similiter. 7 Studiose cupiant, velint cum affectu, *σύνπάθει*, id est, valde, impense velint. 8 Quæ viri velint, vel nurus. 9 Deflexam, inflexam seu recedentem in aliquo seu aliquatenus ab aliarum mulierum natura, ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων φύσεως ἐκκλίνουσαν. Menand. *γυναικὸς πώποτ' οὐδὲν διαφέρει* i. *a fœmina nil fœmina unquam discrepat*. 10 Mulierem. 11 Inveniat aliquis. Secunda persona pro tertia 12 Et ita. 13 Plane. 14 Valde simili & consentienti, id est, unanimiter, pariter, quia eadem æque student noluntque omnia. 15 Matres maritorum. *Necessaria sententia ἀμφιβόλια, ad describendam utramque personam*, ait hic Donatus: ambiguitas autem ex eo, quod utrumque *socrus & nurus*, vel ut Accusativi vel ut Nominativi possint accipi, sed ideo quæsita ambiguitas, quia utrolibet accipias modo, æque vera fuerit oratio: nam & τὰς socrus ut plurimum oderunt αἱ nurus: & τὰς nurus αἱ socrus. Quæ tamen amphibologia nullam habet ambiguitatem: Socrus enim accusantur, non nurus. 16 Uxores suorum filiorum. 17 Adversari, se opponere. 18 Eadem illis opera & voluntas. 19 Perseverantia in malo. 20 Omnes mulieres videntur instructæ atque eruditæ ad improbitatem, id est, malitiam didicisse in eadem schola malitiæ. *Eodem* enim *in ludo docti* dicuntur, qui similibus laborant vitiis, & improbitate pares sunt.

2 Ei

[1] Ei ludo, si [2] ullus est, magistram [3] hanc esse,
satis certo scio.
SO. Me miseram! quæ nunc, quamobrem [4] accu-
ser, nescio. *LA.* [5] hem!
[6] Tu nescis? *SO.* [7] non, ita me Dii bene ament,
mi Laches,
[8] Itaque una inter nos agere ætatem liceat. *LA.*
Dii [9] mala prohibeant.
SO. Meque abs te immerito esse accusatam, [10]
postmodum rescisces. *LA.* [11] scio,
[12] Te immerito? an quidquam pro [13] istis factis
[14] dignum te dici potest,
Quæ [15] me, & te, & familiam [16] dedecoras, [17]
filio [8] luctum paras?
[19] Tum autem [20] ex amicis inimici ut sint nobis
[21] affines, [22] facis,
[23] Qui [24] illum [25] decrerunt dignum, suos [26] cui
[27] liberos committerent:
Tu sola [28] exorere, quæ [29] perturbes [30] hæc tua
[31] impudentia.

1 Illi scholæ malitiæ. 2 Talis malitiæ ludus. 3 Uxorem meam Sostratam. 4 Adeo a marito meo, quod dicat me esse nequitiæ magistram. 5 Indignantis interjectio & irridentis. 6 Quamobrem accuseris? Ironia. 7 Scio. 8 Et ita liceat nos simul traducere vitæ tempus, ut verum dico, me nescire, quamobrem accuser. 9 Quæ hoc impedire possint, ne scil. inter nos agere ætatem liceat. 10 Postea ubi meam audiveris excusationem. 11 Ironice. 12 Dicis accusatam? Q. d. Scio te non esse tantum accusatam, quantum meruisti. 13 Quod causam præbuisti discessionis Philumenæ. 14 Prout merita es. 15 Tuum maritum. 16 Dehonestas. 17 Pamphilo absenti. 18 Mœrorem procuras, propter dissidium cum Philumena? 19 Præterea. 20 Cum prius essent amici nobis. 21 Propinqui nostri propter nuptias. 22 Tua morositate. 23 Affines. 24 Pamphilum. 25 Decreverunt, id est, statuerunt. 26 Filio. 27 Suam filiam collocarent, traderent fidei. Ubi *liberi* in plurali significatione unius filiæ usurpatur. Sic Cicero de unica Cæsaris filia loquens: *jucundissimos liberos* dicit. 28 Exoreris, emergis, prodis, reperiris. *Exoriri* dicitur, qui non expectatus aliquem invadit. *Verbum hoc impudentiam notat*, inquit Donatus. 29 Impedias. 30 Has amicitias & mutua commercia cum affinibus. 31 Importunitate, morositate.

SO. [1] Egone? *LA.* [2] tu, inquam, mulier, quæ me omnino [3] lapidem, haud [4] hominem, putas.

An, quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini,

Quo quisque pacto [5] hic vitam [6] vestrarum [7] exigat?

Multo melius, [8] hic quæ [9] fiunt, quam [10] illic, ubi sum assidue, scio:

Ideo quia, [11] uti vos mihi domi [12] eritis, [13] proinde ego ero foris.

[14] Jampridem equidem audivi [15] cepisse odium tui [16] Philumenam,

[17] Minimeque adeo mirum, & [18] ni id fecisset, [19] magis mirum foret.

Sed non credidi [20] adeo, ut etiam [21] totam hanc [22] odisset domum:

[23] Quod si [24] scissem, [25] illa [26] hic [27] manêret potius, tu hinc [28] isses foras.

At [29] vide, quam immerito [30] ægritudo hæc oritur mihi abs [31] te, Sostrata.

Rus habitatum [32] abii, [33] concedens vobis, & [34] rei serviens,

1 Perturbo omnia? 2 Perturbasti hæc. 3 Insensibilem, brutum stupidumque hominem. Sic Heautont. 5. 1. *Quot res dedere ubi possem persentiscere, si essem* lapis? 4 Tuum maritum. 5 In urbe. 6 Vestrum. Sic Eun. 4. 4. *hunc oculis suis* Nostrarum *nunquam quisquam vidit, Phædria*. 7 Agat, traducat? 8 In urbe, sc. Athenis. 9 A vobis. 10 Ruri, sc. quæ fiunt. 11 Quemadmodum. 12 Estis, id est, quales vos in urbe geritis ad meum decus vel dedecus. 12 Ita vel talis ego ero in agris, labori meo plus minusve parcens. Ita, si vos recte vixeritis, bene audio: sin prave, male. 14 Dudum. 15 Concepisse. 16 Nurum nostram. 17 Neque id adeo admirandum est, si ceperit odium tui. 18 Nisi Philumena cepisset odium tui. 19 Cum tu sis ejusmodi moribus prædita, qui facile odium pariant. 20 Eam tantum odium cepisse tui. 21 Meam totam familiam, & locum ipsum. 22 Tua causa. 23 Eam fuisse concepturam tantum odium tui. 24 Scivissem in tempore. Syncope. 25 Philumena. 26 In ædibus meis. 27 Mansisset. 28 Ivisses, commigrasses foras, i. ejecta esses. 29 Considera. 30 Animi molestia & dolor, quod totam familiam dedecorasti, expulsa nuru. 31 Uxore mea. 32 Me contuli. 33 Morem gerens vobis, vel permittens ut in urbe essetis. 34 Rei familiari operam dans.

[1] Sumptus vestros [2] otiumque ut [3] nostra res posset pati,
[4] Meo labori haud parcens, [5] præter æquum [6] atque ætatem meam.
[7] Non te pro his curasse [8] rebus, [9] ne quid ægre esset mihi?
SO. Non [10] mea opera, neque [11] pol culpa [12] evenit. *LA.* [13] imo maxime,
[14] Sola [15] hic fuisti: in te omnis [16] hæret culpa sola, Sostrata:
[17] Quæ hic erant, curares, [18] cum ego vos solvi curis ceteris.
Cum puella [19] anum [20] suscepisse inimicitias non pudet?
[21] Illius dices culpa [22] factum. *SO.* haud equidem [23] dico, mi Laches.
LA. Gaudeo, ita me Dii ament, [24] gnati causa: nam [25] de te quidem
Satis scio, peccando detrimenti nihil fieri potest.

1 Impensas, quas in urbe facitis, id est, ut vos satis haberetis in urbe. 2 Vitam otiosam. 3 Nostræ facultates, nostrum peculium. 4 Assidue laborans. 5 Contra id quod æquum est. 6 Et contra rationem ætatis meæ, quæ a labore immunis esse debebat, quia sum senex. Unde in Heaut. 1. 1. 7. Chremes dicit Menedemo. *Quid mihi videre præter ætatem tuam Facere, & præterquam res adhortatur tua.* 7 Nonne decebat te uxorem meam, &c. 8 Pro tantis meis laboribus, quibus vobis suppeditavi sumptus. 9 Ne quid molestiæ ex vobis perciperem? 10 Meo instinctu, mea operatione & studio. 11 Adverbium jurandi. 12 Accidit, ut nurus Philumena relinqueret hanc domum. 13 Sed præcipue opera tua evenit. 14 Sine me, & sola habes regimen totius domus. 15 In domo nostra. 16 Fixa est, reposita est. 17 Quæ in urbe curanda erant, curare debuisses. 18 Quando quidem ego vos, qui in urbe manebatis, liberavi aliis sollicitudinibus, scil. operandi aliquid manibus propriis. 19 Vetulam, quæ debebas usa esse sapientia, & non curasse hæc indigna tua ætate. 20 Contraxisse. 21 Philumenæ. 22 Quod fuerint inimicitiæ, vel quod discesserit. 23 Id factum culpa puellæ. 24 Pamphili gratia, id est, gaudeo: quod talem uxorem habeat, filius, quæ ne ab inimica quidem socru possit accusari. 25 Quantum ad te attinet, equidem hoc scio, peccando detrimenti nihil fieri potest tibi, id est, quantumcunque peccaveris, nihil de tua existimatione minuitur, quia jam talis es, ut peccando pejor fieri non possis.

SO.

SO. Qui ſcis, an ea cauſa, mi vir, me odiiſſe [1] aſſimulaverit,
Ut cum [2] matre una [3] plus eſſet? *LA.* quid ais? non [4] ſigni hoc ſat eſt,
[5] Quod heri nemo voluit [6] viſentem te ad eam [7] intromittere?
SO. [8] Enim [9] laſſam oppido tum ajebant: [10] eo ad eam non [11] admiſſa ſum.
LA. [12] Tuos eſſe [13] illi mores [14] morbum magis, quam ullam aliam rem, arbitror:
Et [15] merito adeo; nam [16] veſtrarum [17] nulla eſt, [18] quin gnatum velit
[19] Ducere uxorem: & quæ vobis placita [20] conditio eſt, [21] datur:
[22] Ubi duxere impulſu veſtro, veſtro impulſu eaſdem [23] exigunt.

1 Finxerit Philumena. 2 Myrrhina, ſc. quam mecum. 3 Temporis, id eſt, diutius. 4 Eſſe inimicitias inter vos. 5 Quia. 6 Euntem ad viſendum Philumenam. 7 Introducere, admittere? 8 Sed certe. 9 Debilem, defatigatam Philumenam valde morbo, ac propterea quieſcere. 10 Ideo quod eſſet laſſa. 11 Intromiſſa. 12 Duros & acerbos toleratu, id eſt, tuam moroſitatem. 13 Puellæ. 14 Cauſam morbi, id eſt, ægrotat ex moribus tuis malis, quibus acerbe contriſtatur. 15 Non ſine cauſa certe tuis malis moribus ægrotat. 16 Veſtrarum mulierum. 17 Socrus. 18 Quæ non. 19 Sc. *domum*. Veteribus enim fuit mos nuptum e patris domo noctu tædis prælatis velatam in mariti domum deduci. 20 Optio, electio, pactio, id eſt, vos matres præſcribitis filiis conditiones ex veſtra libidine, & filii coguntur eam ducere, quæ vobis placet. Sic Heaut. 4. 1. *Nam hanc* conditionem *ſi cui tulero extraneo*, &c. 21 A vobis matribus gnatis. 22 Poſtquam filii duxerunt illas uxores, quas elegiſtis, veſtra inſtantia. 23 Excludunt, ejiciunt a ſe.

ACTUS

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS, LACHES, SOSTRATA.

PH. [1] ETsi scio, [2] Philumena, meum [3] jus esse, ut te [4] cogam,
Quæ ego [5] imperem, facere; ego tamen [6] patrio animo victus, [7] faciam,
Ut tibi [8] concedam, neque tuæ [9] libidini [10] adversabor.
MA. [11] Atque eccum Phidippum [12] optime video: ex [13] hoc jam [14] scibo, [15] quid sit.
Phidippe, esse ego meis [16] omnibus scio me [17] apprime obsequentem,
Sed non [18] adeo, ut [19] facilitas mea [20] illorum corrumpat animos:
[21] Quod si tu idem faceres, [22] magis in rem & nostram, & vestram id esset.

1 Laches, Pamphili pater, remitti cupit nurum suam: pater Phidippus dicit, non posse eam perdurare apud socrum, absente Pamphilo. 2 Hæc Phidippus, domo egrediens, filiæ suæ dicit. Apparet autem multa prius patri suo Philumenam locutam fuisse. 3 Patrium scil. idest, mihi incumbere, ad me spectare. 4 Cogere possim. 5 Præcipiam tibi. 6 Paterno animo, non rationi, relicto jure meo, a jure meo recedens. 7 Impetrabo mihi. 8 Morem geram, indulgeam, hoc permittam, quod petis, nempe ut maneas. 9 Tuæ voluntati. Sal. in Cat. *Magisque in decoris armis & militaribus equis, quam in scortis atque conviviis, libidinem habebant*: vel *libidini*, idest, temerariæ, iniquæ tuæ voluntati; quia non est æquum, ut, absente marito, uxor non sit domi. 10 Reluctabor, repugnabo. 11 Hoc jungendum est cum eo, quod dixit in fine superioris scenæ; *vestro impulsu easdem exigunt*: deinde animadvertit Phidippum exeuntem. 12 Opportune. 13 Phidippo. 14 Antique pro *sciam*. 15 Quid sit sperandum de reditu puellæ. 16 In tota familia. 17 Valde facilem, indulgentem. 18 Tantopere, scil. scio me esse meis obsequentem. 19 Indulgentia, quod nimium sum obsequens. 20 Illos deteriores reddat, ut mea facilitate fiant deteriores. 21 Si non esses nimium facilis. 22 Illud esset magis utile sive utilius & nobis & vobis quam id, quod facis.

Nunc video in [1] illarum potestate esse te. *TH.* [2] eja vero.

LA. [3] Adii te heri de filia: [4] ut veni, itidem incertum [5] amisti.

Haud ita decet, si [6] perpetuam vis esse affinitatem hanc,

[7] Celare te iras: si quid est peccatum [8] a nobis, [9] profer:

Aut ea [10] refellendo, aut [11] purgando vobis, corrigemus,

Te [12] judice ipso: sin ea est causa [13] retinendi apud vos,

Quia ægra est; te mihi injuriam facere arbitror, Phidippe,

Si metuis, satis [14] ut meæ domi [15] curetur diligenter.

At, ita me Dii ament, haud tibi hoc [16] concedo, etsi [17] illi pater es,

Ut tu illam [18] salvam magis velis, quam ego; [19] id [20] adeo gnati causa,

[21] Quem ego intellexi illam haud minus, quam se ipsum, [22] magnificare.

[23] Neque adeo me clam est, quam esse [24] eum [25] graviter laturum credam,

1 Feminarum tuarum, uxoris scilicet & filiæ, id. te regi earum arbitrio, te non esse tui juris. 2 Corripientis est Adverbium. Q. d. Non recte judicas, ego non sum in illarum potestate. Blande autem accusationem, quam intendit, mitigat. 3 Filiæ tuæ causa te conveni. 4 Dimisisti, remisisti similiter incertum, sicut veni, idest, incertus veni, incertum dimisisti. 5 Amisisti. Sic Eun. 2.2. *Simul consilium cum re amisti?* 6 Stabilem, firmam. 7 Occultare, tegere iracundiæ tuæ causas. 8 A nostra parte idest, si in aliqua re peccavimus. 9 Ingenue dicas, in quibus sit peccatum. 10 Refutando, ostendendo falsum, negando illa facta. *Refello* compositum est ex *fallo* & *re* præpositione, id. falsum seu fallaciam contradictionis destruo, quod quidem fit præcipue negando. 11 Excusando, faciendi rationes ostendendo. 12 Judicante. 13 Philumenam. 14 Ne non. Supra 1. 2. Hor. *o puer*, ut sit *Vitalis, metuo*, id est, metuo, ne non sis vitalis. 15 Tractetur. 16 Permitto, adscribi non patior. 17 Philumenæ. 18 Incolumen. 19 Facio, volo. 20 Maxime, certe. 21 Filium. 22 Magnifacere, plurimi æstimare, id est, ardentissime amare. 23 Et præterea non ignoro, non me latet, præterit. 24 Filium Pamphilum. 25 Moleste, ægre.

1 Hoc

[1] Hoc si rescierit: eo, domum [2] studeo hæc prius, quam ille huc redeat.

PH. Laches, & [3] diligentiam vestram, & [4] benignitatem

Novi; &, quæ dicis, omnia esse ut dicis, [5] animum induco:

Et te hoc mihi cupio credere: [6] illam ad vos redire [7] studeo,

Si facere possim [8] ullo modo. *LA.* quæ [9] res te facere [10] id [11] prohibet?

Eho, [12] nunquidnam accusat virum? *PH.* [13] minime: nam postquam [14] attendi

Magis, & vi cœpi cogere ut [15] rediret, [16] sancte adjurat,

Non posse [17] apud vos [18] Pamphilo se absente perdurare.

Aliud fortasse [19] aliis vitii est: [20] leni ego animo sum [21] natus,

Non possum [22] adversari meis. *LA.* [23] hem Sostrata! *SO.* [24] heu me miseram!

1 Uxorem scilicet reliquisse domum meam. 2 Do operam, laboro, studiose ago, ut Philumena in domum meam redeat, antequam filius meus Pamphilus revertatur domum ex Imbro, quo profectus est. 3 Quod hoc facias bono animo. 4 Liberalitatem & beneficentiam. 5 Mihi persuadeo. 6 Filiam meam Pamphilam. 7 Do operam, impense volo. 8 Aut bonis verbis, aut objurgatione. 9 Causa. 10 Ut redeat ad nos. 11 Impedit? 12 An in aliqua re conqueritur de marito suo Pamphilo? 13 Accusat virum. 14 Institi, contendi. 15 Domum. 16 Sancte, firmiter admodum jurat. 17 In vestris ædibus. 18 Absente Pamphilo marito, se permanere. 19 Parentibus. Q. d. Nemo sine crimine vivit. Horat. *Vitiis nemo sine nascitur, optimus ille est, Qui minimis urgetur.* Et Catul. *Suus cuique attributus est error.* 20 Miti. 21 A natura. 22 Repugnare, resistere, id est omnia, quæ capiunt, concedo. Lenem esse non est vitium: sed adeo lenem esse, ut corrumpi sinas potius, quam adverseris, magnum vitium est. Merito igitur hoc addit, quod si non accidisset, se potius laudasset quam culpam agnovisset. 23 Interjectio indignantis. Q. d. Audin hoc? Tu hujus rei auctor es, tu ita tractasti eam, ut nolit redire. 24 Interjectio dolentis.

LA. [1] Certumne est istud? *PH.* [2] nunc quidem, ut videtur: [3] sed numquid [4] vis?
Nam [5] est, [6] quod me [7] transire ad [8] forum jam oportet. *LA.* eo tecum una.

1 An hoc jam non satis exploratum est scilic. culpam in te sola hærere? 2 Scilicet *facito*. 3 Discedentis est. 4 aliud, id est, numquid est, quod mea opera opus sit vobis? 5 Aliquod negotium. 6 Propter quod, quare. 7 Cito ire. 8 Causarum, non venale.

ACTUS II. SCENA III.

SOSTRATA.

[1] Ædepol [2] næ [3] nos [4] æque sumus omnes [5] invisæ [6] viris,
Propter [7] paucas, [8] quæ omnes faciunt dignæ ut videantur [9] malo.
Nam, ita me ament Dii, [10] quod me accusat nunc [11] vir, sum extra [12] noxiam.
[13] Sed non facile est [14] expurgatu; [15] ita animum induxerunt, [16] socrus
Omnes esse [17] iniquas: [18] haud [19] pol me quidem: nam nunquam [20] secus
[21] Habui [22] illam, [23] ac si ex me esset nata; nec, [24] qui [25] hoc mihi eveniat, scio:
[25] Nisi pol [27] filium [28] multimodis jam exspecto, ut [29] redeat domum.

1 Sostrata queritur, genus mulierum nimis esse suspectum viris. 2 Certe. 3 Mulieres. 4 Æqualiter. Al. inique æque, id. sive immerito, sive recte ac suo merito; ut in ult. scen. Adelph. *justa*, *injusta*. 5 Invisæ, exosæ. 6 Maritis nostris. 7 Aliquas mulieres malas. 8 Paucæ. 9 Miseria, infortunio, id. ut male tractemur, ut omnes judicemur esse pessimæ. 10 In quo, propter quod, scil. quod sim iniqua nurui. 11 Maritus meus. 12 Culpam, idest, in eo sum innocens. 13 Sc. id, cujus me accusat nunc vir. 14 Excusatu, sc. ut aliud credant mariti de uxoribus. 15 Ita persuaserunt sibi viri, hoc pro certo habent. 16 Matres maritorum. 17 Nuribus suis. 18 Conscia sum fuisse iniquam. 19 Adverbium jurandi. 20 Aliter. 21 Complexa sum, tractavi. 22 Nurum meam Philumenam. 23 Quam si propria fuisset filia. 24 Unde, quomodo, qua ratione. 25 Malum. 26 Sed. 27 Pamphilum. 28 Multis modis, vehementer. 29 Ut scilicet me his miseriis liberet, vel ut componatur hæc causa.

ACTUS

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS, PARMENO, MYRRHINA.

PAM. [1] Nemini ego [2] plura acerba esse ex amore homini unquam [3] oblata credo,
Quam mihi: heu me [4] infelicem! [5] hanccine ego vitam [6] parsi perdere?
[7] Haccine ego causa eram tantopere cupidus [8] redeundi domum?
Cui quanto fuerat [9] præstabilius, [10] ubivis gentium [11] ætatem agere,
Quam [12] huc redire? [13] atque hæc ita esse miserum me rescíscere?
[14] Nam nos omnes, quibus aliunde aliquis objectus est labos,
Omne quod est interea tempus, [15] prius quam id rescitum est, lucro est.

1 Nulli. Pamphilus reversus ex Imbro, ubi rescivit, uxorem suam, socru relicta, ad matrem, se absente, abiisse, deplorat suam infelicitatem. 2 Majora mala: quæ dupliciter evenerunt Pamphilo: ex præterito, de meretrice: ex præsenti, de uxore. Metaphora a fructibus immaturis. 3 Evenisse. 4 In Amore. Lachrymans hoc dicit. 5 Talem, tam infelicem. 6 Abstinui, veritus sum. Indignatur se in profeſſione tantam vitæ curam egisse, cum satius fuisset in mari perire, quam hanc infelicitatem experiri. 7 Ut acerba ex amore experirer, *vel*, ut resciscerem hoc dissidium. 8 Ex Imbro. 9 Melius, commodius. 10 In quolibet alio loco, etiam in ultimis terris. *Gentium* per Pleonasmum abundat. 11 Vivere. 12 Athenas. 13 Atque me miserum resciscere hæc ita esse, id. tales esse lites inter patrem & matrem, & uxorem discessisse. 14 Ordo est: *Nam omne tempus, quod est interea*, id est, quod inter illud spatium intercedit, *priusquam id*, sc. quod adsert laborem, *rescitum est*, id est, compertum est, *est lucro*, id est, est in lucro, vel ad lucrum, id est, non afficit multum, *nos omnes*, id. apud nos omnes, vel nobis omnibus (ut sit casus pro casu) *quibus aliquis labor est objectus*, idest, aliqua modestia, malum, *πόνος* ægritudo oblata est, *alicunde*, id est, ex aliquo loco, sive ex aliqua occasione. 15 Hæc Stratoclis, insignis Atheniensium Oratoris, dictum comprobat. Qui cum nunciasset Senatui populum devictum esse, idque factum populus ægre tulisset, respondisse fertur. *O cives! vobis ego injurius non sum, qui bidui tristitiam me auctore lucri fecistis.*

PAR. At [1] sic, citius [2] qui te [3] expediat his ærumnis, [4] reperies.
Si non [5] rediisses, hæ [6] iræ factæ essent multo [7] ampliores:
Sed nunc ad adventum tuum [8] ambas, Pamphile, scio [9] reverituras.
[10] Rem cognosces, iram [11] expedies, [12] restitues rursum in [13] gratiam.
[14] Levia sunt, quæ tu [15] pergravia esse [16] in animum induxti tuum.
PAM. [17] Quid consolare me? an quisquam [18] usquam gentium est [19] æque miser?
Priusquam [20] hanc uxorem duxi, habebam [21] alibi animum [22] amori deditum:
Jam [23] in hac re, ut [24] taceam, cuivis facile scitu est, quam fuerim [25] miser:
[26] Tamen nunquam ausus sum [27] recusare [28] eam, quam mihi [29] obtrudit pater.
Vix me [30] illinc abstraxi, atque impeditum [31] in ea expedivi animum meum:
Vixque [32] huc [33] contuleram, [34] hem [35] nova

1 Hoc modo, scilic. quod domum redieris, & discordias esse didiceris. 2 Quomodo. 3 Exsolvas, liberes his periculis & calamitatibus. 4 Facile invenies. 5 Domum in tempore. 6 Inter matrem & uxorem. 7 Graviores. 8 Matrem & uxorem. 9 Ita ut altera alteram accusare non audeat. 10 Controversiam, totum negotium, idest, caussam odii intelliges. 11 Explicabis, dissolves, compones, negotio cognito. 12 Eas. 13 Amicitiam, benevolentiam, id est, facies ut inter matrem & uxorem tuam bene conveniat. 14 Illa sunt parva, non magni momenti. 15 Maximi momenti. 16 Persuasisti tibi. 17 Cur. 18 In aliquo loco. 19 Atque ego sum? 20 Philumenam. 21 In alia muliere, scilic. Bacchide. 22 Amore occupatum. 23 In hoc amore Bacchidis. 24 Præteritio Rhetorica. 25 Quod, relicta Bacchide, coactus fuerim ducere uxorem. 26 Tam miser existens propter amorem. 27 Rejicere, repudiare. 28 Uxorem. 29 Offerebat mihi invito. Sic Andr. 1. 5. *ea quoniam nemini* obtrudi *potest, itur ad me.* 30 Ex amore Bacchidis abduxi, eripui. 31 In amore meretricis Bacchidis. 32 Ad amorem hujus Philumenæ. 33 Animum meum converteram. Sic supra 1. 2. *Paulatim elapsus est Bacchidi, atque huc transtulit amorem.* 34 Interjectio dolentis & indignantis. 35 Novum incommodum, nova calamitas, sc. dissensio inter matrem & uxorem emersit.

res

res orta est, [1] porro ab [2] hac quæ [3] me abstrahat.

[4] Tum matrem [5] ex ea re me, aut uxorem in culpa inventurum arbitror:

[6] Quæ cum ita esse invenero, [7] qui restat, nisi [8] porro ut fiam miser?

Nam Matris [9] ferre injurias me, Parmeno, [10] pietas jubet:

[11] Tum uxori [12] obnoxius sum; [13] ita olim [14] suo me ingenio pertulit,

Tot meas [15] injurias, quæ nunquam in ullo [16] patefecit loco.

Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,

[17] Unde ira inter [18] eas [19] intercessit, quæ tam permansit [20] diu.

PAR. [21] Hoc quidem hercle parvum est: si vis [22] vero veram rationem [23] exequi,

[24] Non maximas, quæ maximæ sunt interdum iræ, injurias

1 Deinde Donatus exponit: malim præterea, ultra. 2 Uxore mea Philumena. 3 Animum meum separet. 4 Præterea hoc etiam pertinet ad calamitatem. 5 Ex ea dissensione, id est, abitu uxoris. 6 Matrem aut uxorem esse in culpa. 7 Q. d. nihil. 8 Ultra, præterea, penitus, ut supra. 9 Perferre, tolerare, scilicet ex una parte. 10 Honor, reverentia, affectus pius in matrem. Sic ubique Virgilius vocat Æneam *pium*. 11 Ex altera parte. 12 Devinctus, obligatus, id est, debeo uxori quo minus velim expostulare cum ea de injuria aliqua. 13 Tantum. τοσοῦτον, tali modo. 14 Sua me mansueta natura usque ad finem toleravit, id est, tam morigera fuit mihi in rebus omnibus. 15 Quibus eam affeci: nempe quas supra dixit: *Nocte illa prima virginem non attigit: Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis*. Et deinde: *Quid interea, ibatne ad Bacchidem? Quotidie*. 16 Detexit, sed semper reticuit. 17 Ex quo. 18 Matrem & uxorem. 19 Orta est, intervenit. 20 Tam longo tempore. 21 Unde ira inter eas intercessit, quæ tam diu permansit. 22 Veritate. 23 Perpendere, id est, si velis rem ipsam putare, si vis veram hujus iræ causam proxime rei veritatem persequi, id est, narrare, διηγεῖσθαι. Plaut. Amph. 2. 2. 169. *Perge exequi*. Ibid. mox: *Perge porro dicere*. PH. *Hæc executus sum*, ταῦτα διηγησάμην. 24 Ordo est: *iræ, quæ sunt maximæ interdum, non faciunt*, id est, arguunt, ostendunt, probant, *injurias maximas*, idest, fit nonnunquam, ut tametsi gravissimæ extiterint iræ, inde tamen non recte concludas, injurias, unde ortæ sunt iræ, fuisse maximas.

Faciunt; nam sæpe [1] est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,

Cum de [2] eadem causa est [3] iracundus factus inimicissimus.

[4] Pueri inter sese quam pro [5] levibus noxis [6] iras gerunt?

[7] Quapropter? [8] quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.

[9] Itidem [10] mulieres sunt ferme, [11] ut pueri, [12] levi sententia:

Fortasse unum aliquod verbum hanc inter [13] eas iram [14] conciverit.

PAM. Abi, Parmeno, [15] intro, ac me [16] venisse [17] nuntia. *PAR.* [18] hem, quid [19] hoc? *PAM.* tace.

1 Contingit, accidit. 2 De qua alius non irascitur. 3 *Iracundus* dicitur, qui facile ad iram levissimis de causis potest concitari, seu *irasci facilis*, ut loquitur Horatius, etiamsi actu ipso nondum irascatur: *iratus* autem, qui jam actu ipso irascitur. Hinc ergo apparet, *iratum* posse esse non *iracundum*, & *iracundum* aliquando non iratum. Sic etiam differunt *ira* & *iracundia*: nam *ira* est ipse affectus & commotio, quæ animum hominis & rationem evertit, *iracundia* vero est proclivitas ad iram. 4 Argumentum a simili. Quemadmodum pueri leviter irascuntur; sic etiam mulieres, quia in utrisque est imbecillis animus. Hinc pulchre Propertius inquit: *Non sic incerto mutantur flumine Syrtes, Nec folia hyberno tam tremefacta Noto, Quam cito feminea non constat fœtus in ira, Sive ea causa gravis, sive ea causa levis.* 5 Parvis offensis, injuriis. 6 Graves, sic Hor. *Reddere qui voces jam scit puer, & pede certo Signat humum, gestit paribus colludere, & iram Colligit ac ponit temere, & mutatur in horas.* 7 Rogas, quare ita pueri pro re parva graves iras gerant? 8 Quia certe pueri gestant animum imbecillem, non stabilem, non constantem, qui animus regit eos pueros. Unde *animus* a Græcis ἡγεμὼν & a Sallustio *dux atque imperator vitæ mortalium* appellatur. 9 Ejusdem naturæ, vel tales. 10 Quæ facile solent irasci. 11 Quales, vel sicut. 12 Inconstanti, mobili opinione & animo. Sen. *Nihil tam mobile quam feminarum voluntas, nihil tam vagum.* 13 Socrum & nurum. 14 Commoverit, concitare potuerit, a *concieo, concies*, vel *concio, concis*, 4. conjugationis. 15 In domum Phidippi, in qua est Philumena apud matrem suam. 16 Ex Imbro. 17 Solebant enim mariti, teste Plutarcho, peregre reversi, multis de causis suum adventum prænuntiare. 18 Interjectio inopinati aliquid audientis. 19 Quod auditur in ædibus?

PAR.

PAR. [1] Trepidari ſentio, curſari [2] rurſum prorſum: [3] agedum ad fores
Accede [4] propius: [5] hem, [6] ſenſiſtin'? *PAM.* noli [7] fabularier.
[8] Proh Jupiter! audio clamorem. *PAR.* [9] tute loqueris, [10] me vetas?
MY. [11] Face, obſecro, mea gnata, *PAM.* [12] matris vox viſa eſt [13] Philumenæ.
[14] Nullus ſum. *PAR.* [15] quidum? *PAM.* perii!
PAR. Quamobrem? *PAM.* neſcio quod magnum malum
Profecto, Parmeno, me [16] celant. *PAR.* uxorem Philumenam
[17] Pavitare [18] neſcio quid, [19] dixerunt: [20] id ſi forte eſt, neſcio.
PAM. Interii! cur mihi [21] id non dixti? *PAR.* quia non poteram una [22] omnia.
PAM. [23] Quid morbi eſt? *PAR.* neſcio. *PAM.* quid? nemone [24] medicum [25] adduxit? *PAR.* [26] neſcio.
PAM. Ceſſo hinc ire [27] intro, ut hoc quamprimum, [28] quidquid eſt, [29] certum ſciam.
[30] Quonam modo, Philumena mea, nunc te [31] offendam [32] affectam?
Nam ſi [33] periculum ullum in te eſt, [34] periiſſe me una haud dubium eſt.

1 Voce tremula timorem oſtendi. 2 Huc & illuc, ultro citroque, ἄνω καὶ κάτω. 3 Hortantis eſt. 4 Propinquius. 5 Interjectio deprehendentis aliquid. 6 Audiſtine quid agatur? Nam tunc ambo erant ante fores. 7 Loqui. 8 Exclamatio audientis indignum aliquid. 9 Tu ipſe, Pamphile. 10 Prohibes me loqui? 11 Ne furtivus iſte conceptus reſciſcatur. 12 Myrrhinæ. 13 Uxoris meæ. 14 Non ſum, perii propter uxorem decumbentem. 15 Cur nullus es? 16 Al. *celas*. 17 Horrere, nonnihil ægrotare: ad corporis, & ad animi perturbationem refertur, inquit Donatus. 18 Morbum ignoro. 19 Affines ſeu propinqui tui. 20 Propter quod audis clamantem Philumenam, & Matrem obſecrantem, ut taceat. 21 Uxorem pavitare. 22 Scil. *dicere*. 23 Quo laborat morbo? 24 Ex quo ſcire poſſes, quo morbo laboret. 25 Ad uxorem ægrotam. 26 An aliquis medicum adduxerit. 27 In domum ſocrus. 28 De morbo. 29 Pro certo. 30 Apoſtrophe ad abſentem Philumenam. 31 Inveniam. 32 Laſſam morbo, infirmam. 33 Vitæ. 34 Periturum.

PAR. [1] Non usus facto est mihi nunc, [2] hunc intro sequi:
Nam [3] invisos [4] omnes nos esse [5] illis sentio:
Heri nemo voluit [6] Sostratam [7] intro admittere.
Si forte [8] morbus [9] amplior factus sit,
Quod sane [10] nolim, [11] maxime [12] heri [13] causa mei,
[14] Servum illico introiisse dicent Sostratæ:
Aliquid [15] tulisse [16] comminiscentur [17] mali:
([18] Capiti, atque ætati illorum morbus [19] qui [20] auctus sit)
[21] Hera in crimen veniet, [22] ego vero [23] in magnum malum.

1 Non est opus facto, i. non est consultum, utile mihi factu. 2 Pamphilum. 3 Exosos. 4 De vel ex familia Sostratæ. 5 Matri & filiæ. 6 Matrem Pamphili. 7 Intromittere ad eam. 8 Philumenæ. 9 Gravior. 10 Morbum esse auctum. 11 Præcipue. 12 Domini Pamphili. 13 Gratia. 14 Me Parmenonem. 15 Attulisse, intulisse in domum. 16 Confingent, excogitabunt mulieres. 17 Vel veneficium, vel incantationem. 18 Quod in illorum caput recidat, precor. Est autem formula male seu dira precantis: quemadmodum Græce dicimus. εἰς κεφαλὴν σοι. Et apud Virg. 8. Æn. *Di capiti illorum generique reservent*. Vide Phor. 3, 2. 6. *suo capiti*. 19 Unde, vel a quo malo a servo allato. Ubi τὸ *qui* vel est Adverbium, vel Ablativus singularis. 20 Amplior factus sit, creverit. 21 Domina mea Sostrata in culpam veniet, id est, accusabitur. 22 Scil. *veniam*. 23 In quæstionis tormenta.

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILUS.

SO. Nescio [1] quid [2] jamdudum [3] hic audio [4] tumultuari misera:
[5] Male metuo, ne Philumenæ magis morbus [6] aggravescat:

1 Propter quid. Pamphilus tristior egreditur a Philumena, deprehenso ejus partu, quem modis omnibus celare conatur ac tegere. 2 Longo tempore. 3 In domo vicini Phidippi, patris Philumenæ. 4 Tumultus fieri. Impersonaliter, quod in Deponentibus rarum. 5 Valde. Donatus: *Instet Terentius bonam socrum facere ut bonam meretricem faciat*. Non debuit hæc conjungere: non enim æque mirum est, socrum bonam esse, quam meretricem. 6 Gravior seu amplior fiat.

1 Quod

[1] Quod te, [2] Æsculapi, & te [2] Salus, [3] ne quid sit hujus, oro.

Nunc ad [4] eam visam. *PAR.* [5] heus Sostrata. *SO.* [6] ehem! *PAR.* [7] iterum istinc excludere.

SO. [8] Ehem Parmeno, tune [9] hic eras? perii! quid faciam misera?

Non visam uxorem Pamphili, cum in [10] proximo hic [11] sit ægra?

PAR. [12] Non visas, nec mittas quidem visendi causa quemquam;

[13] Nam qui amat, cui odio ipsus est, bis facere stulte duco.

Laborem [14] inanem [15] ipsus capit, & [16] illi molestiam [17] affert:—

[18] Tum autem filius tuus introiit videre, ut venit, quid agat.

1 Hæc est solemnis implorandi (ut, *at*, imprecandi) particula. Precatur enim Deos, qui sanitatem conferunt morbosque depellunt, ut laboranti adsint. 2 *Æsculapius* Apollinis & Coronidis filius fingitur, Medicinæ Deus ac præses fuisse, & multa valetudini mortalium utilia invenisse, ideoque in Deorum numerum relatum esse. Epidauri, urbe Achaiæ, templum habuit, cui incubantes, ægritudinum remedia capessebant. Residebant in hoc templo ægroti, quoad sanitatem reciperent. 3 *Salus* fuit Dea sanitatis & felicitatis, ὑγίεια. Huic olim C. Junius Bubulcus Cons. bello Samnitico ædem vovit, Censor locavit, Dictator dicavit. Liv. l. *6*. 4 Ut nihil hujus eveniat, ut hoc non sit, quod male metuo, scil. ne aggravescat illi morbus. Sic Eun. 2. *Quidquid* hujus *feci*, *causa virginis feci*. 5 Nurum Philumenam. *6* Revocantis Adverbium. 7 Respicientis vox de improviso. 8 Secundo non admitteris intro: nam jam semel fuisti exclusa. 9 Interjectio est ejus, quæ commota sit nova re. 10 Ante fores. 11 Sc. *loco*, i. in ædibus patris, in vicinia. 12 Jaceat. 13 Ne visas ægram Philumenam. 14 Αἰτιολογία. Ordo est: *Nam duco*, id est, puto, existimo, sc. illum *facere bis stulte*, *qui amat*, sc. eum vel eam, *cui ipsus est odio*, id est, a quo vel a qua ipse odio habetur. Docet ergo hic locus, nihil esse stultius, quam aliquem amare, a quo non redameris. Hinc Plaut. *Nullum esse beneficium duco id*, *quod*, *cui faciat non placere*. Et Horat. *Invitum qui servat*, *idem facit occidentis*. 15 Vanum, nullius effectus. 16 Qui amat, 17 Cui est odio, id est, quem amat, & a quo non redamatur. 17 Sua præsentia. 18 Aliam adfert causam, quare introire non debeat Sostrata. Ordo est: *Tum*, id est, præterea, quod in

SO. Quid ais? an venit Pamphilus? *PAR.* venit. *SO.* [1] Diis gratiam habeo.
Hem, [2] istoc verbo animus mihi rediit, & [3] cura ex corde [4] excessit.
PAR. Jam [5] ea te causa [6] maxime [7] huc nunc introire nolo:
Nam si [8] remittent [9] quippiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuo sola [10] soli,
[11] Quæ inter [12] vos intervenit, [13] unde ortum est initium [14] iræ.
Atque eccum video [15] ipsum [16] egredi: quam [17] tristis est! *SO.* o mi gnate.
PAM. [18] Mea mater, salve. *SO.* gaudeo [19] venisse [20] salvum: [21] salvane
Philumena est? *PAM.* [22] meliuscula est. *SO.* utinam [23] istuc ita Dii [24] faxint.
[25] Quid tu igitur lacrumans? aut quid es tam tristis? *PAM.* [26] recte, mater.
SO. Quid fuit [27] tumulti? dic mihi: an dolor repente [28] invasit?

nulla et gratia apud nurum, *autem filius*, sc. Pamphilus, *ut venit*, id est, postquam, vel statim ut rediit: *introiit videre*, id est, visum, ad videndum, (ut supra 1, 2. *Nostra illico it visere ad eam*) *quod agat*, scilicet uxor Philumena.

1 Quod venerit Pamphilus. 2 Tuo nuncio de adventu filii. 3 Solicitudo, anxietas. Virg. Æn. 4. *At Regina gravi jam dudum saucia cura, Vulnus alit venis*. 4 Discessit, amota est. 5 Quod scil. filius tuus Pamphilus rediit; ex quo omnia, quæ scire cupis, disces. 6 Præcipue. 7 In ædes Phidippi. 8 Scilicet *se*, id est, minuentur, relaxabuntur. Ponitur enim hic verbum Activum, quasi Neutrum esset. Cæsar. l. 3. de bel. civ. *Ventus remisit*. Liv. *Imbres remiserunt*. 9 In aliquo, vel aliquantulum. 10 Pamphilo. 11 Res, seu quod negotium. 12 Te & Philumenam intercessit. 13 Ex qua re. 14 Quare abierit, absente marito. 15 Pamphilum. 16 Exire e domo uxoris suæ. 17 Q. d. Hoc non est de nihilo. 18 Resalutantis est. 19 Te. 20 Incolumen. 21 Sana, incolumis. 22 Aliquanto melius se habet, quam ante. *Meliusculus* a Comparativo *melior* Diminutivum est: Dissimulat dolorem vel partum. 23 Ut meliuscula sit. 24 Faciant. 25 Quare. 26 Nihil est mali, nulla est causa lachrymarum & tristitiæ. Detrectat Pamphilus modeste responsionem atque *Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem*. Vide Heaut. 2, 1. & 3, 1. 27 Pro *tumultus*, id est, perturbationis. Archaismus est. 28 Arripuit eam?

PAM. [1] Ita factum eſt. *SO.* [2] quid morbi eſt? *PAM.* [3] febris. *SO.* [4] quotidiana? *PAM.* [5] ita ajunt.
I [6] ſodes [7] intro, conſequar jam te, mea mater. *SO.* fiat.
PAM. Tu [8] pueris [9] curre, Parmeno, obviam; atque [10] his onera adjuta.
PAR. Quid? non ſciunt ipſi viam, domum, quæ redeant? *PAM.* ceſſas?

1 Ut tu dicis. 2 Quo morbo laborat uxor? 3 Non mentitur Pamphilus: nam parientes non ſunt ſine febri. 4 An febris continua eſt ei? 5 Eſſe febrim quotidianam. 6 Si audes. Adverbium Comicum, & blandienti accommodatum. 7 In domum tuam, unde tu venis: non enim vult eam ingredi ad Philumenam. 8 Servis adferentibus onera de hæreditate cognati mortui propter quod miſſus fuerat Pamphilus. 9 Apud portum. 10 Adjuva ipſos onera portantes, adjuva eos in ferendis oneribus. Locutio antiqua figurata.

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

[1] NEqueo mearum rerum [2] initium ullum invenire [3] idoneum,
[4] Unde [5] exordiar narrare, quæ [6] nec opinanti accidunt,
Partim quæ perſpexi his [7] oculis, partim quæ [8] accepi auribus:
[9] Qua me propter [10] exanimatum [11] citius eduxi [12] foras.
Nam modo me intro [13] ut [14] corripui [15] timidus, alio [16] ſuſpicans

1 Deliberat Pamphilus, velitne uxorem recipere, an repudiare. 2 Principium, exordium. 3 Aptum, conveniens. 4 A quo initio. 5 Incipiam commemorare ea. 6 Non ſuſpicanti, præter omnem opinionem. 7 Meis. 8 Audivi. 9 Quapropter me. Tmeſis, id eſt, ſectio. Sic Andr. 1, 5. *Quæ meo cunque libitum eſt animo facere.* 10 Perterritum, perturbatum. 11 Quam exiviſſem, niſi ea audiviſſem. 12 Extra domum Phidippi patris Philumenæ. 13 Poſtquam. 14 Contuli me raptim ſive ingreſſus ſum domum ſoceri mei Phidippi. Infra 4, 1, 3. *Ita corripuit derepente tacitus ſeſe ad filiam.* Multum, opinor, decederet tractationi hujus affectus, & narrationi, ſi undecim hi verſus ejicerentur, quod Guyetus voluit. 15 Timens. 16 Exiſtimans.

Morbe

Morbo me visurum [1] affectam, [2] ac sensi esse,
uxorem: [3] hei mihi!
Postquam me aspexere ancillæ [4] advenisse, illico omnes simul
Lætæ exclamant, [5] venit, [6] id quod me [7] repente aspexerant.
Sed [8] continuo [9] vultū [10] earum sensi immutari omniū,
Quia tam [11] incommode [12] illis [13] fors obtulerat adventum meum.
Una [14] illarum interea propere [15] præcucurrit, [16] nuntians
Me venisse: ego [17] ejus videndæ cupidus [18] recta [19] consequor:
Posteaquam [20] introii, [21] extemplo ejus [22] morbum cognovi miser.
Nam neque, ut celari [23] posset, [24] tempus [25] spatium ullum dabat,
Neque voce alia, [26] ac [27] res monebat, [28] ipsa poterat [29] conqueri.
Postquam [30] aspexi, o facinus indignum! inquam: & [31] corripui illico
Me [32] inde lacrumans, [33] incredibili re, atque [34] atroci [35] percitus.

1 Correptam alio morbo, & non ex partu laborantem. 2 Quam percepi, intellexi esse affectam. 3 Interjectio dolentis. 4 Ingressum esse in ædes Myrrhinæ. 5 Pamphilus. Mimesis. 6 Propter id. 7 Subito. 8 Respiciens ancillas. 9 Ex vultu facile affectus cognoscuntur; est enim imago & sermo animi: & est is affectus, qui in facie elucet, unde animi motus, ut tristitia, iracundia, & gaudium colligitur. 10 Ancillarum. 11 Intempestive, non opportune, sc. in partu ipso. 12 Ancillis. 13 Fortuna præter expectationem exhibuerat. 14 Ancillarum. 15 Intro. 16 Myrrhinæ & Philumenæ. 17 Eam videndi, sc. uxorem meam Philumenam. 18 Scilicet *via*, nusquam divertendo. 19 Ancillam. 20 Ad uxorem. 21 Illico, confestim. 22 Parturientium dolores, id est, deprehendi eam parturire. Ita Andr. 1. 5. *verbum unum cave de nuptiis: Ne ad* morbum *hoc etiam*. 23 Morbus ille vel partus. 24 Temporis brevitas. 25 Moram ullam. 26 Quam. 27 Partus postulabat. 28 Uxor. 29 Gemere & dolorem ostendere. 30 Uxorem esse affectam tali morbo, i. parturientem. 31 Raptim retraxi me, egressus sum statim. 32 E cubiculo parturientis. 33 Propter partum, quem non credidissem, nisi vidissem. 34 Vehementi, propter ingentem dolorem. 35 Commotus, perturbatus. Plaut. *Delirat uxor, atra bili percita est*.

1 Ma-

[1] Mater [2] consequitur: [3] jam ut limen exirem, [4] ad genua accidit,
Lacrumans misera: [5] miseritum est. Profecto hoc sic est, ut puto,
[6] *Omnibus nobis ut res [7] dant sese, ita [8] magni atque [9] humiles sumus.*
[10] Hanc habere orationem mecum a [11] principio [12] instituit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem [13] hæc abierit, causam [14] vides.
Nam [15] vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc [16] huc confugit, [17] te atque alios partum ut celaret suum.
(Sed cum [18] orata [19] ejus [20] reminiscor, [21] nequeo, quin lacrumem miser)
[22] Quæque fors fortuna est, [23] inquit, nobis quæ te hodie [24] obtulit,
Per [25] eam te obsecramus [26] ambæ, si jus, [27] si fas est, [28] uti

1 Philumenæ, scilicet Myrrhina. 2 Sequitur me. 3 Jam in eo eram, ut limen domus exirem. 4 Juxta genua mea cecidit ac se projecit. Est hoc idem quod προσπίπτειν Græcis, id est, supplicem fieri, genibus advolvi. Seneca in Troad. Ad genus accido *supplex, Ulysses Quamque nullius pedes novere dextram, Pedibus admoveo tuis*. Misericordiæ sedes in genibus est, juxta Plinium; supplicantes enim & ad ea procumbere & amplecti solebant. 5 Ejus. 6 Ut res eveniunt nobis, prout se res habent nostræ, vel bene, vel male, ita animi nostri efferuntur vel deprimuntur. In eam autem cogitationem incidit hic, ex Myrrhinæ, nobilis matronæ miseranda specie, quæ dignitatis suæ oblita, ad pedes ejus se abjecerat. 7 Prout sunt res nostræ, vel adversæ, vel prosperæ. 8 Elato animo, superbi. 9 Abjecti, demissi. 10 Mimesis. 11 Sermonis sui. 12 Incepit Myrrhina. Liv. l. 8. *Orare Dictatorem* insistunt (inquit) *ut veniam errori humano, veniam adolescentiæ Q. Fab. daret*. 13 Filia mea, uxor tua. 14 Cognoscis, scilicet partum: 15 Stuprum. 16 Ad me matrem, vel ad meas ædes. 17 Maritum. 18 Quæ oravit, preces: 19 Myrrhinæ. 20 Memoria repeto, in memoriam redigo. 21 Non possum me continere a lachrymis. 22 Quæcunque subita fortuna est, *Forti fortunæ* gratias agebant, quibus aliquid successerat. Redit ad Mimesin. 23 Myrrhina. 24 Exhibuit. 25 Fortunam. 26 Ego & filia mea. 27 Si sit licitum, & non contra jus. 28 Ut.

1 Ad-

[1] Adversa [2] ejus [3] per te [4] tecta [5] tacitaque apud omnes sint.

Si unquam erga te [6] animo esse amico sensisti [7] eam, mi Pamphile,

[8] Sine labore hanc gratiam, te, uti sibi des pro illa, nunc rogat:

[9] Ceterum de reducenda id fac, [10] quod in rem sit tuam.

[11] Parturire eam, neque gravidam esse ex te [12] solus conscius.

Nam [13] ajunt tecum [14] post duobus concubuisse eam mensibus:

[15] Tum, postquam [16] ad te venit, mensis [17] agitur hic jam septimus:

[18] Quod te scire, [19] ipsa indicat res; nunc [20] si potis est, Pamphile,

[21] Maxime volo, doque operam, ut clam [22] partus [23] eveniat [24] patrem,

Atque adeo [25] omnes: sed si fieri id non potest, quin [26] sentiant,

1 Infortunia. 2 Uxoris. 3 Beneficio tuo. 4 Abscondita, occulta sint, ne hæc alii sciant. 5 Ne aliis quidquam indices de partu uxoris. 6 Animum habere amicum. 7 Uxorem tuam Philumenam. 8 Ordo est. Philumena, *rogat te nunc*, *uti*, id est, ut *des*, id est, exhibeas, sibi *hanc gratiam*, id est, hoc beneficium, scil. silentii, sive ut ejus partum celes, *pro illa*, sc. gratia, vel pro amico illo, quo erga te fuit, animo, *sine labore*, id est, malo tuo, vel ex quo *tibi nihil est quidquam incommodi*; ut mox. 9 Sed quantum attinet ad resumendam uxorem tuam. Bene *reducenda*: nam prius fuerat ducta domum a marito in nuptiis; deinde post abitum, si iterum sumatur, reducetur domum. 10 Quod sit tibi utile, quod tibi commodum videbitur. Nam nisi reducatur, reddenda dos erit. 11 Cupere parere, laborare ex partu. 12 Apud te scis solus. 13 Fama est. 14 Post duos menses ex die nuptiarum, sc. in tertio mense. 15 Præterea. 16 Uxor collocata est tibi, cum uxor tua est facta. 17 Labitur, traducitur. 18 Hoc tempus partus, vel rationem temporis inivisse, nempe mensem jam agi septimum. 19 Quia contristatus corripuisti te foras. 20 Si fieri potest. 21 Libentissime, vehementissime. 22 Philumenæ. 23 Accidat. 24 Ejus, sc. Phidippum. 25 Alios homines. 26 Tam pater, quam ceteri.

Dicam [1] abortum esse: [2] scio nemini aliter suspectum fore
Quin, quod [3] verisimile est, [4] ex te recte [5] eum natum putent.
[6] Continuo exponetur: [7] hic tibi nihil est quidquam [8] incommodi: &
[9] Illi miseræ [10] indigne factam [11] injuriam [12] contexeris.
[14] Pollicitus sum, & servare in eo certum est, quod [15] dixi, [16] fidem.
Nam [17] de reducenda, id vero [18] neutiquam honestum esse arbitror.
[19] Non faciam; etsi [20] amor me graviter, [21] consuetudoque ejus tenet.
[22] Lacrumo, [23] quæ [24] posthac futura [25] est vita, cum in mentem venit,
[26] Solitudoque. O [27] Fortuna, ut nunquam [28] perpetuo es bona!
Sed jam [29] prior amor me [30] ad hanc rem [31] exercitatum reddidit.

1 Ortum immaturum, infantem abortivum, & declinatur *hic abortus, us, ui*, in quarta declinatione. 2 Scio quod de illo abortu vel partu nemo aliter suspicabitur, hoc audito. 3 Probabile. 4 Tuum esse verum filium credant. 5 Fœtum. 6 Illico fœtus morti objicietur, neque tolletur pro tuo. Quod non fuit factum, imo cognitus est tandem esse filius Pamphili. 7 In hac re, scilicet in celando partum, vel si exponatur puer. 8 Mali, scilicet eum alienus exponitur, & non tollitur pro tuo. 10 Uxori Philumenæ. 11 Inique, turpiter. 12 Quod sit compressa. 13 Celaveris. 14 Myrrhinæ, me facturum, ut clam omnes sit iste partus. 15 Promisi, condixi. 16 Promissionem datam. 17 Quantum spectat ad resumendam eam in uxorem. 18 Minime decorum, ἄσημον, sc. ut reducam. 19 Ex hac re fluent omnes turbæ secuturæ. 20 Uxoris. 21 Et conversatio familiaris, quam habui cum ea, me afficit. 22 Non possum continere lachrymas, deploro conditionem vitæ futuræ. 23 Qualis. 24 Sine uxore. 25 Sit modus vivendi. 26 Carentia societatis, cælibatus. 27 Dea mutationis & volubilitatis, cujus nutu omnes res in hac vita gubernantur. Epiphonema accusantis fortunæ inconstantiam. 28 Omni tempore & assidue es prospera & constans! Idcirco Cebes Thebanus eam cæcam fingit & insanam, rotundo lapidi insistentem. Itaque Apelles cum eam sedentem pinxisset, rogatus cur id fecisset, respondit: *quia nunquam stetit*. 29 Quo amavi Bacchidem. 30 Ad divortium æquo animo ferendum. 31 Assuetum, idoneum fecit.

[1] Quem ego [2] consilio [3] missum feci, [4] idem nunc operam huic dabo.
Adest Parmeno cum [5] pueris: [6] hunc minime est opus
[7] In hac re adesse, nam [8] olim [9] soli [10] credidi,
[11] Ea me abstinuisse in principio, [12] cum data est.
Vereor, si clamorem [13] ejus hic [14] crebro audiat,
[15] Ne [16] parturire [17] intelligat; [18] aliquo mihi est
Hinc ablegandus, [19] dum parit Philumena.

1 Amorem Bacchidis. 2 De industria, ratione & prudentia. 3 Dimisi, cum Philumenam duxi. 4 Ego ipse, qui priori amori incubui, huic quoque amori Philumenæ incumbam, ut scilicet missum faciam quoque hunc amorem, quem erga uxorem habeo. 5 Servis redeuntibus ex Imbro, quo peregre profecti erant. 6 Parmenonem. 7 In partu uxoris. 8 Antehac. 9 Parmenoni. 10 Commisi, exposui, detexi. 11 Me non attigisse Philumenam. Vide, supra, 1. 2. *diebus sane pauculis post Pamphilus me solum seducit foras*, &c. 12 Id est, in ipsis nuptiis. 13 Philumenæ parturientis. 14 Sæpe. 15 Quod. 16 Fam, partu laborare. 17 Ex clamoribus. 18 Parmeno servus est expellendus, transmittendus, ἀποπεμπτέος, ex hoc loco in aliquem locum. 19 Quandiu, vel donec.

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILUS.

PAR. [1] An' tu, tibi hoc [2] incommodum evenisse [3] iter?
SO. Non hercle verbis, Parmeno, [4] dici potest
Tantum, [5] quam [6] re ipsa [7] navigare [8] incommodum est.

1 Aisne tu, Sosia? Narrat Sosia, quæ adierit maris pericula: servus Parmeno in arcem mittitur, ne parere Philumenam interim audiat. 2 Molestum, tædiosum accidisse, id est, non ex sententia successisse. 3 Ex Imbro Athenas. 4 Exponi, exprimi. 5 Quantum. 6 Ipso facto, experientia. 7 In mari. 8 Periculosum est. Eleganter Propert. l. 3. *Terra parum fuerat, terris adjecimus undas, Fortuna miseras auximus arte vias. Anchora te teneat, quem non tenuere penates; Quid meritum dicas, cui sua terra parum est? Ventorum est quodcunque paras, haud ulla carina Consenuit, fallit portus & ipse fidem.*

PAR.

PAR. Itane est? *SO.* o [1] fortunate! nescis [2] quid mali
Præterieris, [3] qui nunquam es ingressus mare.
Nam alias ut omittam [4] miserias, [5] unam hanc vide;
Dies triginta, aut [6] plus eo, in navi fui,
Cum [7] interea [8] semper mortem [9] expectabam miser:
Ita [10] usque [11] adversa tempestate usi sumus.
PAR. [12] Odiosum. *SO.* [13] haud clam me est: denique [14] hercle [15] aufugerim
Potius, quam [16] redeam, si [17] eo mihi redeundum sciam.
PAR. [18] Olim [19] quidem te causæ impellebant [20] leves,
Quod nunc [21] minitare facere, ut faceres, Sosia.
Sed Pamphilum [22] ipsum video stare ante ostium.

1 Felix Parmeno. 2 Quod malum, quod vitæ pericula prætergressus sis, effugeris. 3 Quod nunquam navigaveris in mari. 4 Calamitates navigandi. 5 Hanc unam miseriam considera, cognosce. 6 Longiori tempore, vel plus spatio illo triginta dierum in navi fui. In quo dicendi genere τὸ *eo* non refertur ad *triginta*, sed ad *spatium* aut *tempus*; ut Heaut. 1, 1. *annos sexaginta natus es, Aut* plus eo, *ut conjicio*. 7 Inter eos triginta dies. 8 Assidue, omnibus horis seu momentis: quia expectatio mali est durissima. Ovid. *Morsque minus pœnæ, quam mora mortis, habet*. 9 Præsentem videbam, id est, versabar in periculo mortis. Non immerito Horat. l. 1. Od. 3. exclamat: *illi robur, & æs triplex Circa pectus erat, qui fragilem truci commisit pelago ratem Primus*, &c. Unde Anacharsis, cum audiret spissitudinem tabularum nautiearum esse quatuor digitorum, dixit, *tantillum a morte abesse eos, qui navigant*: 10 Assidue, semper. 11 Ventos minus secundos habuimus. 12 Illud est molestum toleratu, semper tanto tempore mortem expectare. 13 Non ignoro, sed ego solus scio, bene expertus sum, quam odiosum illud sit. 14 Adverb. jurandi. 15 Aufugerem. 16 Ad herum meum. 17 In eum locum, sc. Imbrum, vel in mare. 18 Ante navigationem. 19 Equidem, certe. 20 Nullius momenti, id est, parvæ occasiones movebant te. 21 Te velle aufugere a domino propter illam magnam causam. Q. d. Facile credo tibi, te tanti mali, quantum videtur esse navigatio, vitandi causa fugam arrepturum, cum jam olim levibus de causis fugam adornaveris: ita jocose ut servum nequam & fugitivum perstringit. 22 A quo missus sum.

1 Ite

[1] Ite intro: ego [2] hunc adibo, si quid [3] me velit.
Here, etiam tu [4] hic stas? *PAM.* equidem te expecto. *PAR.* [5] quid est?

PAM. [6] In arcem [7] transcurso opus est. *PAR.* [8] cui homini? *PAM.* tibi.

PAR. [9] In arcem? [10] quid eo? *PAM.* [11] Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum una advectus est, conveni.
PAR Perii! [12] vovisse hunc dicam, si salvus domum
[13] Rediisset unquam, ut me [14] ambulando [15] rumperet.

PAM. [16] Quid cessas? *PAR.* quid vis [17] dicam? [18] an conveniam modo?

PAM. [19] Imo, quod constitui me hodie conventurum eum,
Non posse, ne me frustra [20] illic expectet, [21] vola.

1 Vos conservi, ite in domum Lachetis cum oneribus. 2 Pamphilum. 3 Sc. *facere*. 4 Ante ædes Myrrhinæ. 5 Quod tantopere me expectes. 6 Editiorem urbis locum. Mittitur Parmeno in Arcem, ne Philumenam parturire intelligat. 7 Aliquem transcurrere, vel transcursu, transcursione, ut *opus facto*, *opus dicto*. Hic *transcurso in arcem* εἰρωνικῶς dictum, quasi iter breve sit, quod longum est. Alibi de brevi itinere, *transcurrere in forum*, dixit. 8 Opus est transcurrere in arcem? 9 Transcurso opus est mihi? 10 Quare in eum locum, sc. in arcem transcurrendum mihi est? 11 Virum illum amicum externum ex Mycone, insula una ex Cycladibus, alloquere. 12 Dicere ausim Pamphilum voto Deo promisisse, *Vovere* enim, est aliquid Deo sancte promittere. Pro quo etiam dicimus, *vota facere*, *vota nuncupare*. Unde promissio ejusmodi, facta Deo, *votum* dicitur. Facere alludit ad eorum morem, qui longis itineribus mari, periclitati (ut hic Donatus) vovent aliquid, si domum pervenerint. Et convenit hoc Pamphilo, quem male navigasse supra audierat. 13 Dominus meus. 14 Hinc inde currendo. 15 Defatigaret, vel potius occideret. Mart. l. 12 Ep. 14. *Quid te frana juvant temeraria? sapius illis, Prisce, datum est equitem rumpere, quam laporem*, i. occidere. *Rumpi* dicuntur, quibus ex nimia intensione vocis aut laboris vena frangitur. 16 Cur non properas? 17 Hospiti illi Myconio. 18 An alloquar eum solummodo, id est, satisne est, si modo eum convenero, nec aliquid fecero? 19 Non convenies modo, sed dices me non posse convenire eum in eo, quod constitui me esse allocuturum eum. 20 In arce. 21 Curre velociter, ita curre ut volare magis, quam currere, videaris.

PAR.

PAR. At non novi hominis faciem. *PAM.* [1] at faciam, ut noveris:

[2] Magnus, [3] rubicundus, [4] criſpus, [5] craſſus, [6] cæſius,

[7] Cadaveroſa facie. *PAR.* Dii [8] illum perdant. Quid, ſi non [9] veniet? [10] maneamne uſque ad veſperum?

PAM. [11] Maneto: curre. *PAR.* non [12] queo, ita feſſus ſum.

PAM. [13] Ille abiit. Quid agam infelix? prorſus neſcio

Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,

[14] Suæ gnatæ partum; nam me miſeret [15] mulieris.

Quod potero, [16] faciam; [17] tamen ut [18] pietatem colam;

Nam me [19] parenti potius, quam [20] amori, [21] obſequi

Oportet: [22] at at, eccum [23] Phidippum, & [24] patrem

Video: [2·] horſum pergunt: quid dicam [25] hiſce, [27] incertus ſum.

1 Bene monet Donatus, ſtomachoſe hæc eſſe pronuntianda. 2 Corpore, id eſt, ille eſt magnæ ſtaturæ. 3 Facie. 4 Crinibus, id eſt, criſpos habens capillos, qui *criſpe* dicuntur. 5 Pinguis. 6 Glaucis oculis, id eſt, viridibus, quaſi felis oculos habens. *Cæſius color* dicitur, qui cæli ſpeciem habet, dictus quaſi cælius. Et ſane cæli color glaucus eſt, ut nos dicimus *Hemesblauw*. 7 Efficio memorabilis, ſed aſſimulata, in qua *cadaveroſam faciem* cum *rubicundo* parum convenire, plerique animadvertunt. Donatus dedit operam, ne nihil diceret, nec expedivit. Ego illis aſſentio, qui *cadaveroſam faciem*, fœdam, monſtruoſam & ſimilem cadaveri interpretantur. 8 Callidemidem hoſpitem Myconium ad quem ego mittor. Hæc ſecum dicit. 9 In arcem. 10 Ergo ibi expectem. 11 In arce. 12 Currere. 13 Servus Parmeno. 14 Philumenæ. 15 Myrrhinæ. 16 Celabo. 17 Si ita poteſt fieri, ut ſine matris graviore offenſa & ira hoc, ſc. uxoris partum, celem, libenter celabo, & uxoris famæ conſulam: ſin aliter, pietatem erga matrem amori præferam. 18 *Pietas* proprie eſt reverentia & amor ergo parentes. Supra: *Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet*. In ſeq. ſcena, *Nunc me pietas matris potius commodum ſuadet ſequi*. 19 Matri meæ. 20 Uxoris meæ Philumenæ. 21 Obedire. 22 Interjectio eſt conterriti & conturbati. 23 Patrem Philumenæ. 24 Meum, ſc. Lachetem. 25 Verſus hanc partem ad me ambo veniunt. 26 Socero & patri. 27 Neſcio.

ACTUS

ACTUS III. SCENA V.

LACHES, PHIDIPPUS, PAMPHILUS.

LA. [1] Dixtin' [2] dudum, dixisse [3] illam, se expectare [4] filium?
PH. [5] Factum. *LA.* [6] venisse ajunt, [7] redeat. *PA.* quam [8] causam dicam [9] patri,
Quamobrem non [10] reducam, nescio. *LA.* quem ego hic audivi loqui?
PA. [11] Certum obfirmare est viam me, quam decrevi persequi.
LA. [12] Ipsus est, de quo [13] hoc agebam tecum. *PA.* salve, mi pater.
LA. Gnate mi, salve. *PH.* [14] bene factum te [15] advenisse, Pamphile,
Atque [14] adeo, quod [17] maximum est, [18] salvum atque [19] validum. *PA.* [20] creditur.

1 Dixistine? De reducenda Philumena inter senes agitur. Pamphilus se reducturum negat. Fert eam rem ægre Phidippus. 2 Paulo ante. 3 Philumenam. 4 Meum Pamphilum, maritum ejus qui peregre abest ad hæreditatem petendam. 5 Scil. est, id est, dixi Philumenam dixisse se expectare filium meum Pamphilum. 6 Filium meum. 7 Filia tua Philumena. 8 Excusationem non reducendæ uxoris. Hæc secum sollicitus Pamphilus loquitur. 9 Meo, sc. Lacheti. 10 Uxorem meam. 11 Firmiter decrevi insistere viam, (i. rationem & consilium, propositum) quam mihi insistendam sive persequendam proposui, nempe ut matri potius, quam amori, obsequar, ac propterea uxorem non reducam, & non reducendæ causam veram celem. Sumpta est similitudo ab illis, qui ingressi semel iter diligenter illud perficere student. *Obfirmare* enim significat firmiter proponere aliquid. Sic in Heaut. 5. 5. *Quæso ne* tam obfirma te, *Chreme*. 12 Ipse Pamphilus. Archaismus est. 13 Hanc causam, ut quamprimum reduceret uxorem. Al. *hic*. 14 Gaudeo, prospere contigit. Formula est peregre redeuntes gratulandi. 15 Rediisse. 16 Certe, scilicet bene est factum. 17 Præcipuum: quia advenire non validum, magna est tristitia. 18 Incolumem rediisse te. 19 Robustum, & corpore bene habito ac vegeto. 20 Bene factum esse, quod advenerim, sed mox cum de repudio nostro agetur, hoc minime credetur. Donatus: *Minus blande respondet, de repudio locuturus*. Melius Guyetus, submisse dici a Pamphilo ad spectatores converso, ita ut neque Laches nec Phidippus audire possint.

LA.

LA. Advenis modo? *PA.* [1] admodum. *LA.* [2] cedo, [3] quid [4] reliquit Phania,
[5] Consobrinus noster? *PA.* sane hercle [6] homo [7] voluptati obsequens
Fuit, [8] dum vixit: & [9] qui sic sunt, [10] haud multum hæredem adjuvant:
Sibi vero hanc laudem [11] relinquunt, [12] vixit, [13] dum vixit, [14] bene.
LA. Tum tu [15] igitur nihil attulisti huc plus [16] una sententia.
PA. Quidquid id est, quod reliquit; [17] profuit. *LA.* imo [18] obfuit:
Nam [19] illum vivum & [20] salvum vellem. *PH.* [21] impune optare [22] istuc licet.
[23] Ille [24] reviviscet jam nunquam: & tamen, utrum [25] malis, scio.
LA. [26] Heri Philumenam ad se accersi [27] hic jussit: dic [28] jussisse te.

1 Valde modo, id est, jam primum advenio: πάνυ ἀρτίως ἦλθον. 2 Dic mihi. 3 Quantum. 4 Nobis. 5 Propinquus, quasi *sororinus*: *sobrini* dicuntur, qui nati sunt ex duabus sororibus: sed *Consobrini* sunt, quorum alter natus est ex fratre, alter ex sorore. Nam ex fratribus cognati dicuntur *Patrueles*, auctore Donato. 6 Phania. 7 Lautitiæ suæ incumbens, i. fuit homo voluptuarius. 8 Quamdiu vixit, i. in vita. 9 Qui ita vivunt, voluptatibus obsequentes. 10 Non relinquunt multum pecuniæ post mortem, non reddunt divitem hæredem, parum consulunt hæredi. 11 Apud omnes homines, scilicet ut hoc de iis dicatur, *vixit*, &c. 12 Amphibologia est in verbo *vivere*, quid interdum simpliciter vivere, interdum genialiter vitam agere significat. Ut apud Catul. *Vivamus, mea Lesbia, atque amemus*. 13 Quandiu. 14 Laute. 15 Quia sic vixit. 16 Præter illam unam sententiam, οὐδὲν μιᾶς γνώμης πλέον, sc. quod vixit bene, dum vixit. 17 Nobis: quare non est, quod ejus pœniteat. 18 Nocuit: quia id signum est me amisisse amicum, quem adhuc vivere vellem. 19 Phaniam. 20 Incolumem ac sanum optarem. 21 Sine pœna, sine aliquo tuo periculo & damno. Q. d. Si optata evenirent, nunquam optares, ut ille revivisceret. 22 Ut esset vivus & salvus. 23 Phania consobrinus noster. 24 In vitam restituetur. 25 Eligas, scilicet ut reviviscat, an ut non reviviscat. 26 Hic Laches transfert sermonem ad redditionem Philumenæ. 27 Phidippus socer tuus. 28 Ut Philumena ad te veniret. Hoc Laches in aurem Phidippo dicit, ut id comprobaret.

PH.

PH. [1] Noli fodere: jussi. *LA.* [2] sed eam jam remittet. *PH.* [3] scilicet.

PA. Omnem rem scio, [4] ut sit gesta: adveniens audivi omnia. *LA.* at

Istos [5] invidos Dii perdant, qui [6] hæc libenter nuntiant.

PA. Ego me scio [7] cavisse, ne ulla [8] merito contumelia

[9] Fieri a vobis posset, idque si nunc [10] memorare hic velim,

Quam [11] fideli animo & [12] benigno [13] in illam & [14] clementi [15] fui,

[16] Vere [17] possim, ni [18] te [19] ex ipsa [20] id magis velim rescisceere.

[21] Namque eo pacto maxime apud te meo erit ingenio fides,

Cum [22] illa, quæ nunc [23] in me iniqua est, [24] æqua de me dixerit:

Neque mea culpa hoc [25] dissidium evenisse, id testor Deos.

Sed [26] quando sese esse indignam deputat matri meæ

1 Noli pulsare, vel tundere manu latus meum, submonendo me ut id dicam, nam te revera jussi eam accersi ad me. Hoc enim facimus monendi gratia, & suggerendi & impellendi. Ut apud Horat. l. 1. Ep. 8. *Mercamur servum, qui dictet nomina, lævum fodiat latus.* 2 Sed Phidippus statim remittet Philumenam, quia domum rediisti. 3 Certe ego remittam eam. 4 Quomodo sit facta. 5 Invidentes matrimonio. 6 Talia, qualia audivisti. 7 Providisse. 8 Jure: quia alias fieri possunt contumeliæ. 9 Mihi. 10 Referte, narrare. 11 Servanti fidem ei datam a me. 12 Mansueto. 13 Erga. 14 Miti. 15 Pro *fuerim*. 16 Bona conscientia. 17 Scilicet *memorare id*. 18 Phidippum. 19 Filia tua Philumena, uxore mea. 20 Quam fideli animo & benigno in illam & clementi fuerim. 21 Nam eo modo habebis fidem, id est credes meis factis & moribus. Dicimus eleganter. *Est mihi apud te fides*, id est, tu habes mihi fidem, vel mihi credis. 22 Philumena. 23 Mihi irata. 2. Omnia bona, quod ei nunquam fuerim molesta. Quia adversarii testimonium, si contra se dicat, tam grave est, quam vel boni viri. 25 Divortium, discordiam inter me & uxorem. 26 Quandoquidem digniorem se esse putat sive judicat, quam ut matri meæ obsequatur ac morem gerat.

Qua

Quæ concedat, [1] cujus [2] mores toleret sua modestia;
Neque alio pacto potest [3] componi inter eas gratia;
[4] Segreganda aut mater a me est, Phidippe, aut Philumena.
Nunc me [5] pietas matris [6] potius [7] commodum [8] suadet sequi.
LA. Pamphile, [9] haud invito ad aures sermo mihi accessit tuus,
Cum te [10] postputasse omnes [11] res [12] præ parente intelligo.
[13] Verum vide, ne impulsus ira [14] prave insistas, Pamphile.
PA. Quibus iris impulsus nunc [15] in illam iniquus sim?
Quæ nunquam quidquam erga me [16] commerita est, pater,
Quod nollem: & sæpe, quod vellem, [17] meritam scio:
Amoque, & [18] laudo, & vehementer [19] desidero.
Nam fuisse erga me [20] miro ingenio expertus sum:
[21] Illique exopto, ut [22] reliquam vitam [23] exigat
Cum [24] eo viro, [25] me qui sit [26] fortunatior;

1 Matris. 2 Modos vivendi difficiles, quales sunt in senibus, qui morosi sunt. 3 Conciliari inter matrem & Philumenam amicitia. Sic Phor. 4. 3. *cur non, inquam, Phormio, Vides, inter vos hæc potius cum bona*, Ut componantur gratia, *quam cum mala?* 4 Sejungenda, separanda: Hic impletur deliberatio illa scena superiore v. 33. & 34. 5 Charitas in matrem. 6 Quam uxoris: quia desiit esse uxor mea. 7 Utilitatem sequi, idest, ut consulam matri, ne eam a me segregem. Falso hoc infert, ut ignarus veræ religionis. Vult enim Deus, ut patrem & matrem relinquat homo, & conjugi suæ adhæreat. Matth. 19. 8 Incitat. 9 Non invitus audivi sermonem tuum; quantum spectat ad pietatem, non quantum ad dissidium, quod invisum est mihi. 10 Posthabuisse & reputasse tamquam inferiores. 11 Alias. 12 In comparatione pietatis matris tuæ. 13 Sed diligenter considera. 14 Oblique, ac non recte, immoreris & pertinax sis & obfirmes in tuo proposito, pravam insistas viam. Al. *plane*, id. ὅλως, παντελῶς. 15 Contra uxorem Philumenam. 16 Commisit aliquid mali. 17 Præstitisse, fecisse. 18 Propter illa officia honestæ uxoris. 19 Eam. 20 Mirabili, singulari mansuetudine & ira. 21 Uxori meæ. 22 Quod reliquum est vitæ suæ. 23 Transigat, traducat. 24 Tali marito. 25 Quam ego. 26 Felicior.

Quandoquidem illam a me [1] distrahit necessitas.
PH. [2] Tibi in [3] manu est, [4] ne fiat. *LA.* [5] si sanus fies,
Jube [6] illam redire. *PA.* [7] non est [8] consilium, pater,
Matris [9] servibo commodis. *LA.* quo abis? [10] mane,
Mane, inquam; quo vadis? *PH.* quæ hæc [11] pertinacia est?
LA. [12] Dixine, Phidippe, [13] hanc rem [14] ægre laturum esse eum?
Quamobrem te [15] orabam, ut filiam [16] remitteres.
PH. Non credidi [17] ædepol adeo [18] inhumanum fore:
Ita nunc is [19] sibi [20] me [21] supplicaturum putat?
[22] Si est, ut velit [23] reducere uxorem, licet:
[24] Sin alio est animo, [25] renumeret dotem huc, [26] eat.
LA. [27] Ecce autem, [28] tu quoque [29] proterve iracundus es.
PH. [30] Percontumax [31] rediisti huc nobis, Pamphile.
LA. Decedet jam [32] ira hæc, etsi merito iratus est.
PH. Quia paululum vobis [33] accessit pecunia,

1 Aufert vis pietatis, cui non facile obsistitur. 2 Pamphilo. 3 Tua potestate. Sic infra 4.4. *Uxor quid facias, in manu non est mea.* Sal. *Neque mihi in manu fuit, Jugurtha qualis nunc foret.* 4 Ut non distrahatur a te illa, ut non fiat divortium. 5 Si non sis insanus, si rebus tuis consultum velis. 6 Philumenam. 7 Non constitui eam educere. 8 Intentio seu propositum ejus reducendæ. 9 Antique pro *serviam*, id. consulam utilitatibus, idest, ego matri meæ morem geram. 10 Revocantis est. 11 Filii tui, quod sc. neminem velit audire, quod nolit recipere uxorem. *Pertinax* autem dicitur, qui a proposito nullis rationibus divelli potest. 12 An non prædixi? 13 Discessum Philumenæ a matre Pamphili. 14 Molesto perpessurum. 15 Supra 2.2. 16 Ante adventum filii? 17 Jurantis est. 18 Pamphilum immittem futurum. 19 Genero. 20 Socerum. 21 Pro filia, ut eam recipiat. 22 Si ita res sese habeat, vel si Pamphilus eo est animo. 23 Recipere, resumere. 24 Sed si habet alium animum, quam reducendæ uxoris, id. si nolit recipere aut reducere uxorem. 25 Reddat mihi renumerando pecuniam sibi datam pro filia. 26 In malam rem, idest, valeat. 27 In promptu adest alius. 28 Sicut Pamphilus. 29 Superbe, immoderate, impudenter propensus ad iram. 30 Valde rebellis nobis, admodum superbe contemnens tuos majores. 31 Ex Imbro. 32 Filii mei Pamphili. 33 Ex Imbro, sc. ex hæreditate Phaniæ consobrini.

1 Sub-

[1] Sublati [2] animi sunt. *LA.* etiam [3] mecum litigas?
PH. [4] Deliberet, [5] renuncietque hodie mihi,
[6] Velit ne, an non; ut alii, si [7] huic non sit, [8] siet.
LA. Phidippe, [9] ades, [10] audi paucis: [11] abiit: quid [12] mea?
Postremo inter se [13] transigant [14] ipsi, ut lubet:
[15] Quando nec [16] gnatus, neque [17] hic mihi [18] quidquam obtemperant:
Quæ dico, [19] parvi pendunt: porro hoc jurgium ad
Uxorem, [20] cujus fiunt [21] consilio omnia [22] hæc,
Atque in [23] eam hoc omne, quod mihi [24] ægre est, [25] evomam.

1 Elati, superbi, arrogantes estis. 2 Vocant Latini *animos* numero plurali ferociam illam vehementiamque animi confidentis, quæ Græcis est θυμός. Sic Cic. *Quos illorum* animos? *quos impetus, quam ferociam fore putatis?* Et Liv. *Sustulerant* animos *Ætoli, cum ob Romanam societatem, tum post Attali adventum.* 3 Quemadmodum cum Pamphilo litigasti? 4 Filius tuus Pamphilus. 5 Significet. 6 Utrum velit reducere uxorem, an non velit. 7 Pamphilo. 8 Uxor sc. 9 Ad me accedas propius. 10 Ausculta brevi sermone. 11 Phidippus. 12 Sc. *refert*, id. quid ad me spectat? 13 Concordent, paciscantur, componant rem suam. 14 Filius Pamphilus & Phidippus socer. 15 Quandoquidem. 16 Pamphilus. 17 Phidippus. 18 In aliquo obediunt. 19 Parvi æstimant. 20 Uxoris. 21 Suasu. 22 De dissensione & discessu Philumenæ. 23 Uxorem. 24 Molestum est; solet enim ægritudinem vomitus relevare. 25 Ejiciam, effundam. Sic Adelp. 3. 4. *Ibo, requiram fratrem ut in eum hæc* evomam. Metaphora ab ægrotantibus, qui ad concitandum vomitum utuntur pharmacis. Ita fit iratis, qui non quiescunt, nisi molestiæ auctorem probe ulti fuerint.

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPUS.

MY. [1] PErii! quid agam? [2] quo me vertam? quid meo respondeo [3] viro

1 Objurgat Myrrhinam Phidippus ob celatum filiæ suæ partum, & quod auctor sit dissidii inter Pamphilum & Philumenam. 2 In quam partem convertam me? 3 Marito Phidippo.

Misera? nam audisse vocem pueri [1] visus est [2] vagientis:
Ita [3] corripuit [4] derepente tacitus sese ad [5] filiam.
Quod si resciverit peperisse eam, [6] id qua caussa clam [7] habuisse me
Dicam, non ædepol scio.
[8] Sed ostium concrepuit: credo [9] ipsum [10] ad me exire: [11] nulla sum.
TH. Uxor [12] ubi me ad filiam ire sensit, [13] se duxit foras.
Atque [14] eccam video: quid [15] agis, Myrrhina? [16] heus, [17] tibi dico. *MY.* [18] mihine,
Mi vir? *PH.* vir ego tuus? tu virum me, aut hominem adeo esse [19] deputas?
Nam si [20] utrumvis horum, mulier, unquam tibi visus forem,
[21] Non sic [22] ludibrio tuis factis habitus essem. *MY.* [23] quibus? *PH.* at rogitas?
Peperit [24] filia? [25] hem! taces? [26] ex quo? *MY.* [27] istuc rogare æquum est patrem?

1 Mihi. Non erat certa: sed inde conjicit, quia *ita corripuit*, &c. 2 Vagitum, qui clamor est infantis, edentis. 3 Celeriter recepit. Supra 3, 3, 5. *Nam modo me intro ut corripui timidus*, &c. 4 Subito. 5 Philumenam. 6 Peperisse eam. 7 Tenuisse. 8 Seu janua patefacta est, & quidem cum sonitu violento. 9 Virum meum Phidippum. 10 In me, contra me, quasi litigaturum. Propert. *pugnes ad hydras*, id est, adversus hydras. 11 Non sum, utpote quæ perii. 12 Postquam. 13 Contulit, subduxit se foras, clam abiit, elapsa est, ita ut non sentiretur, ἀψοφητὶ διεξέγαγεν ἑαυτὴν. Asinius ad Ciceronem: *Balbus quæstor ne stipendio quidem militibus reddito*, duxit se *a Gadibus*. 14 Ecce hic video eam uxorem. 15 Q. d. Quare non ades filiæ tuæ? 16 Adverbium vocandi sive admonendi. 17 Tecum loquor. 18 Scilicet *dicis*, id est, me ne alloqueris? 19 Existimas? 20 Utrumlibet horum scilicet aut vir aut homo. 21 Non fuissem sic delusus per tua facta, quæ me celasti. 22 Derisioni, illusioni. 23 Quibus factis a me ludibrio habitus es? 24 Nostra. 25 Interjectio indignantis. 26 Ex quo homine peperit, id est, e cujus compressu? 27 Scilicet de filia, ex quo pepererit?

1 Pe-

[1] Perii! ex quo [2] censes, nisi ex illo [3] cui data
est nuptum, obsecro?
TH. [4] Credo: neque [5] adeo arbitrari [6] patris est
[7] aliter: sed [8] demiror
[9] Quid sit, quam ob rem tantopere hunc omnes
nos celare volueris
Partum, præsertim cum [10] recte, & [11] suo peperit
tempore.
[12] Adeone [13] pervicaci esse animo, ut [14] puerum
[15] præoptares perire,
[16] Ex quo inter nos scires posthac [17] amicitiam
[18] fore firmiorem,
Potius quam esset [19] cum illo nupta [20] adversus
animi lubidinem
Tui? ego [21] etiam [22] illorum esse hanc [23] culpam
[24] credidi, [25] quæ te est penes.
MY. [26] Misera sum. *TH.* utinam sciam ita esse [27]
istuc: [28] sed nunc mihi in mentem venit,

1 Hoc Myrrhina ad spectatores conversa, ut a Phidippo marito non audiatur, dicit. 2 Eam peperisse. 3 Cui nupsit, vel nuptum collocata fuit, idest, ex Pamphilo. 4 Eam peperisse ex Pamphilo. 5 Certe, præterea. 6 Patrem decet. 7 Quam quod ex viro suo filia pepererit. Non vult ulterius inquirere in ea, quæ jam peracta erant. 8 Valde miror. 9 Causæ. 10 Quod non monstrum peperit. Monstra enim solebant veteres celare, quia credebant aliquid mali, ubi nascebantur, portendere. 11 Congruo tempore, quo prægnantes possunt parere, scilicet septimo mense. Ergo tum apud Græcos partus septimestris, tempestivus habitus est: nam post nuptias hic mensis agebatur septimus. Videndus omnino Gellius 3, 16. ubi Medicorum & Philosophorum illustrium de tempore humani partus & varietate puerperii sententias ponit. 12 Scilic. *decet*, vel, *oportet*. 13 Magno, obstinato, & perseveranti cum quadam vi. 14 Filiæ, vel ex Pamphilo natum. 15 Potius cuperes, vel valde cuperes. Liv. *Mortem in certamine, quam ut alter alterius subigeretur imperio*, præoptantes. 16 Filio, vel nato infante. 17 Affinitatem. 18 Futuram esse stabiliorem. 19 Illi scil. Pamphilo. 20 Contra tuam voluntatem. 21 Adhuc, usque adhuc: quod non notarem, nisi Donatum hic ambiguum viderem. 22 Apud illos, scil. Pamphilum & parentes suos. 23 De divortio filiæ. 24 Antea. 25 Quæ culpa est in te ipsa, & quasi in possessione tua. 26 Innocens sum. 27 Te vere esse miseram, id est, innocentem. 28 Sed nunc aliud longe diversum quam te innocentem esse, in mentem venit ex eo quod olim dixisti, cum negabas, &c. tunc enim his nuptiis, quantum in te fuit, obstitisti, impedimento fuisti.

De hac re quam locuta es [1] olim, cum [2] illum generum cepimus:

Nam nuptam filiam [3] negabas posse te pati tuam

[4] Cum eo, qui meretrices amaret, [5] qui pernoctaret foris.

MY. [6] Quamvis causam hunc suspicari, quam ipsam [7] veram, malo.

PH. Multo prius scivi, quam tu, [8] illum [9] amicam habere, Myrrhina:

[10] Verum id vitium ego nunquam decrevi esse adolescentiæ:

Nam [11] id [12] omnibus innatum est: ac [13] pol [14] jam [15] aderit, [16] se quoque etiam cum oderit.

Sed [17] ut [18] olim te ostendisti [19] eandem esse, [20] nihil cessasti usque adhuc,

Ut filiam ab [21] eo [22] abduceres, neu, quod ego [23] egissem, esset [24] ratum.

[25] Id nunc res indicium hoc facit, quo pacto factum volueris.

1 Antehac. 2 Pamphilum, ut gener noster esset, elegimus. 3 Eo tempore. 4 Cum tali adolescente. 5 Qui totas noctes insomnes duceret extra domum. 6 Quamlibet aliam causam: Hoc Myrrhina, ad spectatores conversa, dicit. 7 Causam scil. propter quam volui celare partum, i. quam stuprum Philumenæ illatum. 8 Pamphilum. 9 Bacchidem. 10 Ordo est: *Sed ego nunquam*; id. non, *decrevi*. i. judicavi, censui, κέκρικα, *id vitium*, scilicet meretricem amare, vel habere amicam, *esse* vitium *adolescentiæ*, id est, in adolescentibus, ut in Pamphilo, sed morem esse potius adolescentium ætati convenientem. 11 Vitium. 12 Adolescentibus. 13 Jurantis est. 14 Cito, statim. 15 Adveniet tempus. 16 Cum ad saniorem mentem rediturus, ac factum suum odio habiturus sit. Infra 5, 1. *Nam neque ille hoc animo erit ætatem*. 17 Qualem. 18 Antehac, scilic. cum negabas te posse pati, filiam tuam nuptam esse cum eo, qui pernoctaret foris. 19 Morosam esse te. 20 In nulla re destitisti esse eadem, i. similis, & talis, qualem te ostenderas, hucusque, ad hoc tempus. 21 Pamphilo. 22 Dimoveres, abstraheres technis. 23 In capiendo illo genero. 24 Firmum, stabile. Unde *ratum habere*, est approbare ac confirmare quod actum est. 25 Ordo est, *Nunc ipsa res*, id. ipsum factum, αὐτὸ τὰ πρᾶγμα sc. quia celasti partum filiæ, *facit indicium*, id. demonstrationem, *quo pacto volueris id factum* scil. quod ego egissem; nempe quod filia

n.

MY. Adeon' me esse [1] pervicacem censes, cui mater siem,
[2] Ut eo essem animo, [3] si ex usu esset nostro hoc matrimonium?
PH. Tun' [4] prospicere, aut judicare, [5] nostram in rem quod sit, potes?
Audisti ex aliquo fortasse, qui [6] vidisse [7] eum diceret
[8] Exeuntem, aut [9] introeuntem ad amicam; [10] quid tum postea,
Si [11] modeste ac raro [12] hoc fecit? nonne [13] ea [14] dissimulare nos
[15] Magis humanum est, quam dare operam id scire, [16] qui nos oderit?
Nam si [17] is posset ab [18] ea sese derepente [19] avellere,
[20] Quicum tot [21] consuesset annos, non eum [22] hominem ducerem,
Nec [23] virum satis [24] firmum gnatæ. *MY.* [25] mitte adolescentem, obsecro,

nupserit Pamphilo. Nam *velle factum*, est laudare, approbare, ratum habere: (ut contra *nolle factum*, est pœnitere, optare non factum) sic Phorm. 5. 3. Cum dixisset Demipho Nausistratæ. *Pariter nunc opera me adjuves ac dudum re opitulata es*, respondet ipse, *Factum volo*, i. non muto factum, non pœnitet me facti. Vult ergo Phidippus, Myrrhinam suis hisce factis ostendere, quam nunquam cum animo suo laudasset, aut probasset has, quas olim fecerat nuptias. Et in hanc quidem sententiam Myrrhyna mox respondet.

1 Per vim omnia agentem, obstinatam, perniciosam scilic. *ei*, vel *erga eam Philumenam*. 2 Ut talem animum haberem, qualem me habere dicis. 3 Si esset nobis utile, e re nostra, & filiæ. 4 Providere. 5 Quod sit in nostram utilitatem, quid nobis sit utile. 6 Sc. 7 Pamphilum. 8 Ex ædibus amicæ Bacchidis. 9 Ad amicam Bacchidem. 10 Sc. *vis ex ea inferre?* 11 Adhibito modo, & cum pudore ac modestia, ut celatum voluerit. 12 Amicam visitavit, sive quod exiverit & introiverit ad amicam. 13 Vitia Pamphili. 14 Fingere, nos ignorare. 15 Humanius. 16 Ut, ἵνα, ὅπως ἡμᾶς μισῆ. Donatus, *unde*, vel *quamobrem*, quod mihi placet. Est aut Ablativus a neutro *quod*. 17 Pamphilus. 18 Amica. 19 Abstrahere. 20 Cum qua amica. 21 Consuevit, idest, conversatus esset, consuetudinem habuisset. Syncope. 22 Fragilis scil. naturæ, & ad voluptates multum propensæ, id est, existimarem esse ἄστοργον qui nihil afficitur, levem & insociabilem. 23 Maritum. 24 In amore conjugali constantem futurum. 25 Omitte, dimitte Pamphilum defendere.

[1] Et quæ me peccasse ais, abi, [2] solum solus [3] conveni:
[4] Roga, velitne, annon, [5] uxorem: si [6] est, ut dicat [7] velle se,
[8] Redde: sin est autem, ut [9] nolit, [10] recte consului meæ.
PH. Si quidem ille ipse non [11] vult, & tu sensisti esse in eo, Myrrhina,
[12] Peccatum; [13] aderam, cujus consilio [14] ea [15] par fuerat prospici.
Quam ob rem [16] incendor ira, te esse ausam [17] hæc facere [18] injussu meo.
[19] Interdico, ne [20] extulisse extra [21] ædes [22] puerum usque velis.
Sed ego [23] stultior, meis dictis [24] parere [25] hanc qui postulem:
[26] Ibo intro, atque [27] edicam servis, ne [28] quoquam [29] efferri sinant.
MY. Nullam pol credo mulierem me [30] miseriorem vivere:
Nam [31] ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, [32] ut fiet, [33] resciverit,
[34] Non ædepol clam me est; cum [35] hoc, quod [36] levius est, tam animo iracundo tulit:

1 Et ea omitte, in quibus me erraffe dicis. 2 Pamphilum. 3 Alloquere. 4 Adolescentem. 5 Reducere. 6 Contingit. 7 Uxorem reducere. 8 Ei. 9 Reducere. 10 Bene prospexi, curam gessi filiæ meæ Philumenæ. 11 Reducere. 12 Culpam, divortii causam. 13 Prope eram, qui sum maritus tuus. 14 Ei rei, ne fieret divortium. 15 Decuerat provideri: Nam *par esse* significat decens esse. 16 Vehementer excandesco, iratus sum. 17 Abducere filiam, celare partum, & exponere puerum. 18 Absque præcepto meo. 19 Tibi, idest, prohibeo. 20 Efferas, vel efferri seu exportari finas. 21 Domum meam. 22 Infantem natum. 23 Illa, vel nimis stultus. Castigatio, qua uxoris pervicaciam, & contumaciam perstringit, tanquam nullis rationibus marito obsecuturam. 24 Obedire, morigeram esse. 25 Uxorem meam Philumenam. 26 Ipse. 27 Jubebo, mandabo. 28 In aliquem locum. 29 Puerum exportari. 30 Infeliciorem. 31 Quo pacto, quam ægre vir meus hoc feret. 32 Sicut est, scil. filiam non esse ex Pamphilo gravidam, cum tamen esset, non quidem in matrimonio, sed ante in tenebris. 33 Cognoverit. 34 Non ignoro, idest, scio. 35 Sc. quod partum celaverim. 36 Minoris momenti.

Nec,

Nec, [1] qua via [2] sententia [3] ejus mutari possit, scio.
Hoc mihi unum ex plurimis miseriis [4] reliquum fuerat malum,
Si, puerum ut [5] tollam, [6] cogit, [7] cujus quis sit nescimus pater.
Nam cum [8] compressa est gnata, [9] forma in tenebris nosci [10] non quita est,
Neque [11] detractum ei tum quidquam est, [12] qui post possit nosci, quis siet:
[13] Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum:
[14] Simul vereor, Phamphilus ne [15] orata nostra nequeat diutius
Celare, cum sciet alienum puerum [16] tolli pro suo.

1 Quo modo, qua ratione. 2 De puero non exponendo, seu educando. 3 Phidippi. 4 Restiterat, id est, hoc est summum malum. 5 Educem, nutriam. 6 Vir meus. 7 Pueri. 8 Stuprata, vitiata. 9 Facies stupratoris. 10 Non potuit. Antique a passivo *queor* quod non est in usu, sed *queo*. 11 Ablatum est a digito. 12 Quo, vel unde. 13 Stuprator. Hic ad exitum spectat παραχολὴν: quia per annulum fiet cognitio. 14 Etiam, praeterea. 15 Ea, quæ oravi eum ut celaret, petitionem meam, scilicet si sustulerimus, cogente sene, eum puerum, quem expositum iri Pamphilo paulo ante promisi. Cum ratione metuit eventum, quem virtus Pamphili discutit infra 4. pagin. 596. 16 Nutrici loco sui filii.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILUS.

SO. [1] NOn clam me est, mi gnate, tibi me [2] esse suspectam, [3] uxorem tuam
Propter [4] meos mores [5] hinc abiisse: etsi [6] ea [7] dissimulas sedulo.

1 Non ignoro, id est, scio. Sostrata expurgat se coram filio de Philumenæ discessu: eadem Sostrata rus se abituram filio pollicetur, ne impedimento sit, quo minus redeat Philumena. Pamphilus contra matri, ne id faciat, dissuadere conatur. 2 In suspicionem venisse. 3 Philumenam. 4 Morositatem meam. 5 Ex ædibus meis ad matrem. 6 Eam rem, scilicet uxorem abiisse propter mores meos. 7 Celas, non ostendis constanter.

Verum [1] ita me Dii ament, itaque obtingant ex te, quæ exopto mihi; [2] ut
Nunquam [3] ſciens [4] commerui, [5] merito ut caperet odium [6] illam [7] mei:
[8] Teque, antequam me amare rebar, ei rei firmaſti fidem:
Nam mihi intus tuus [9] pater narravit [10] modo, quo pacto me [11] habueris
Præpoſitam [12] amori tuo: nunc tibi me [13] certum eſt [14] contra [15] gratiam
Referre, ut apud me [16] præmium eſſe poſitum [17] pietati ſcias:
Mi Pamphile, [18] hoc & [19] vobis, & meæ [20] commodum [21] famæ arbitror:
Ego [22] rus abituram hinc cum tuo me eſſe certe [23] decrevi [24] patre,
Ne mea præſentia [25] obſtet, neu cauſa ulla [26] reſtet reliqua,
[27] Quin tua Philumena ad te redeat. *PA.* quæſo, [28] quid iſtuc conſilii eſt?

1 Jurandi modus eſt. 2 Quemadmodum. 3 Conſulto, dedita opera. 4 Commiſi culpam. ἐπλημμέλησα. 5 Ut merito poſſet me odiſſe. 6 Philumenam uxorem tuam. 7 Quo Philumena me proſequitur. 8 Ordo eſt, *Et firmaſti fidem*, id eſt, adhibuiſti probationem, *ei rei*, ſcil. nil me commeruiſſe, *antequam rebar*, id eſt putabam, *te amare me*. Q. d. Feciſti quantum in te eſt, ut pater tuus meis verbis (negans quicquam me promeritam) haberet, quam modo abrogabat, fidem. Dixerat enim Pamphilus 3. 5. ſcilic. poſthabita uxore, matris ſerviturum commodis, quod neutiquam facturus videbatur ſi penes ipſam eſſe culpam crediſſet. Intra 5. 1. *Aliud ſi ſcirem, qui firmare meam apud vos poſſem fidem*. 9 Laches. 10 Paulo ante. 11 Pluris feceris, præpoſueris. 12 In uxorem tuam. 13 Conſtitui. 14 Viciſſim. 15 Beneficium tibi reddere. 16 Mercedem. 17 Pro pietate, reverentia & intimo tuo affectu in matrem. Illud autem præmium intelligit eſſe, ſi ipſa cum Lachete rus ſecedat, & reditui Philumenæ non obſtet. Al. *pietatis*. 18 Quod dictura & factura ſum. 19 Tibi & uxori tuæ Philumenæ. 20 Utile, conſentaneum. 21 Ne videat eſſe divortii cauſa. 22 In agros diſceſſuram ex urbe. 23 Conſtitui. 24 Lachete, marito meo. 25 Impediat, quo minus ſitis concordes. 26 Relinquatur. 27 Quod non, quominus. 28 Quale eſt iſtud propoſitum, quod rus abire velis?

1 Illius

[1] Illius ſtultitia [2] victa, ex urbe tu [3] rus habitatum migres?
[4] Haud facies; [5] neque ſinam, ut, qui nobis mater [6] maledictum velit,
Mea [7] pertinacia eſſe dicat [8] factum, haud tua [9] modeſtia.
[10] Tum, tuas amicas te, & [11] cognatas deſerere, & [12] feſtos dies,
[13] Mea cauſa, nolo. *SO.* nihil [14] pol jam [15] iſtæ res [15] mihi voluptatis ferunt;
[17] Dum ætatis tempus tulit, [18] perfuncta ſatis ſum: [19] ſatietas jam tenet
[20] Studiorum iſtorum; [21] hæc mihi nunc cura eſt maxima, ut ne [22] cui meæ
[23] Longinquitas ætatis [24] obſtet, mortemve [25] exoptet meam.
[26] Hic video me eſſe [27] inviſam immerito; tempus eſt [28] concedere.
[29] Sic optime, ut ego opinor, omnes [30] cauſas [31] præcidam omnibus,

1 Philumenæ. 2 Mota, impulſa. 3 Ad habitandum ruri diſcedas? 4 Non migrabis rus. 5 Et non permittam te abire. 6 Maledicere. 7 Perſeveranti importunitate. 8 Quod migraveris ex urbe rus. 9 Moderatione, facilitate. 10 Præterea. 11 Quæ vitam urbanam omnes amplectuntur. 12 Qui celebrantur frequenter in urbe. Tum enim præcipue convivia & compotationes: unde Plaut. *Feſto die ſi quid prodigeris, profeſto egere liceat, niſi peperceris.* 13 Propter me, ut tu mihi gratificeris. 14 Jurantis eſt. 15 Quas dicis ſcil. amicæ, cognatæ, dies feſti. 16 Nullam mihi voluptatem adferunt. 17 Quandiu ætas paſſa eſt, poſtulavit, permiſit. 18 Sufficienter illis rebus uſa ſum, & quidem uſque ad finem temporis illud ferentis. 19 Satietas, tædium, id eſt, jam harum rerum ſum tædio affecta. 20 Iſtarum oblectationum. 21 Nunc hoc maxime curo. 22 Alicui. 23 Longitudo, diuturnitas vitæ meæ, id eſt, mea longa vita. 24 Noceat. 25 Valde deſideret. Al. *expectet*: ſed eodem ſenſu. 26 In hac urbe: ideo abeundum eſt mihi rus. 27 Odio habitam. 28 Hinc abire, & locum dare vobis rus eundo. Sic alibi: *concede hinc domum.* 29 Concedendo ſcil. & rus eundo. 30 Occaſiones odio me proſequendi, mortemve meam exoptandi. 31 Penitus adimam, amputabo, reſcindam.

Et me [1] hac ſuſpicione [2] exſolvam , & [3] illis morem geſſero.
Sine me obſecro [4] effugere, vulgus [5] quod male audit mulierum.
PA. Quam fortunatus [6] ceteris ſum rebus, [7] abſque una hac foret,
Hanc matrem habens [8] talem, illam autem [9] uxorem. *SO.* obſecro, mi Pamphile,
Non tute incommodam rem , [10] ut quæque eſt , in animum inducas pati.
Si [11] cetera ſunt ita, ut tu vis , [12] itaque ut eſſe ego illam exiſtimo.
Mi gnate, [13] da veniam hanc mihi , reduc [14] illam. *PH.* [15] væ miſero mihi!
SO. [16] Et mihi quidem; nam [17] hæc res non minus me male habet , quam te, gnate mi.

1 Ea opinione falſa , quæ de me habetur: quod ſcilicet oderim nurum Philumenam. 2 Explicabo, liberabo. 3 Nurui, & aliis parebo, gratum faciam , obſecuta fuero. 4 Hoc crimen , hanc criminationem meo diſceſſu. Quia dixerat maritus ejus: *Omnes ſocrus oderunt nurus*. 5 Cujus cauſa, propter quod, id eſt, iſtam maculam , qua vulgo notantur mulieres. 6 In aliis rebus. 7 Hæc una res , ſcil. diſceſſu matris vel uxorem ex alio concepiſſe, ſi abeſſet, id eſt, non accederet. Sic Phor. 1.4.10. *Tum Antipho me excruciat animi: Ejus me miſeret , ei nunc timeo , is nunc me retinet , nam* abſque eo Eſſet , *recte ergo mihi vidiſſem, & ſenis eſſem ultus iracundiam*: Plaut. *Nam* abſque eo eſſet , *hodie nunquam ad ſolem occaſum viverem*. 8 Tam honeſtam. 9 Tam morigeram. 10 Rem nudam in te, & ſine ullius alterius rei complexu, id eſt , non induces in animum Philumenam, uxorem tuam ſine ulla ſimultatis noſtræ conſideratione domum reducere ? Quæ ſequuntur , expoſitionem noſtram confirmant. Hæc Donatus non vidit. 11 Præter meum diſceſſum. 12 Et ſi uxor eſt ita , ut ego exiſtimo illam eſſe . 13 Permitte, concede hoc mihi, ut rus concedam. 14 Philumenam. 15 Hoc dicit ingemiſcens. 16 Scilic. væ miſeræ eſt , ut tibi , id eſt, ego etiam ſum miſera in hac re , ut tu. 17 Cum uxore.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILUS.

LA.[1] Quem cum istoc sermonem habueris, [2] procul hinc stans [3] accepi, uxor.
[4] *Istuc est sapere*, qui, [5] *ubicumque opus sit, animum possis* [6] *flectere*,
[7] Quod faciundum fortasse sit postea, hoc nunc si feceris.
SO. [8] Fors pol fuat. *LA.* [9] abi rus ergo [10] hinc: [11] ibi ego [12] te, & tu [13] me feres.
SO. [14] Spero [15] ecastor. *LA.* i ergo intro, & [16] compone, qua tecum simul
[17] Ferantur: [18] dixi. *SO.* ita ut jubes, faciam. *PA.* pater.
LA. Quid vis, Pamphile? *PA.* [19] abire [20] hinc matrem? [21] minime. *LA.* [22] quid ita istuc? *PA.* quia
[23] De uxore incertus sum etiam, quid facturus sim. *LA.* [24] quid est?

1 Quid locuta sis cum filio nostro Pamphilo. Reconcilientur, & omne bellum inter se componunt vir & uxor: monetur Pamphilus, ut uxorem reducat. 2 Longe ab hoc loco. Donatus exponit prope, quod ridiculum videtur. Quid enim erit τὸ *hinc procul*, id est, hinc prope, certe *hic procul*, id est, hinc prope dicendum erat. 3 Audivi. Laches enim audiverat verba Sostratæ ad filium habita. 4 Ista est sapientia. Ironia. 5 Ut. 6 Convertere sententiam. Metaph. a flexilibus virgulis. 7 Et quod faciendum tibi fortasse sit postea ingratiis, id si voluntate tua, priusquam cogit necessitas, feceris, id est, rus concesseris. 8 Fortuna sit, adsit, faveat. parata enim sum rus abire, id est, id quod ago, bene vertat. Al. *fiat*. 9 Mecum. 10 Ex urbe. 11 Ruri. 12 Tuos mores. 13 Meos mores patieris. 14 Confido me laturam tuos mores. 15 Per ædem Castoris. Juramentum est muliebre. 16 Dispone, para ea. 17 Debent ferri. 18 Sententiam meam. Hoc verbum in fine additum superiora confirmat, & est proprium his, qui peroraverunt causam, quo significatur firmum & ratum esse, quod egerint. Sic Phorm. 2. 3. *nisi tu properas mulierem Abducere, ego illam ejiciam*: dixi Phormio. 19 Scil. *oportet*. 20 Ex urbe. 21 Sc. *oportet*. 22 Sc. minime oportet abire hinc matrem tuam. 23 Reducenda. 24 Quod inceptas.

Quid

Quid [1] vis nisi [2] reducere? *PA.* equidem cupio, & vix [3] contineo: sed

[4] Non minuam meum [5] consilium; [6] ex usu quod est, id persequar.

Credo, si non [7] reducam, [8] ea gratia [9] concordes magis fore.

LA. [10] Nescias: verum tua refert nihil, utrum illæ [11] fecerint,

Quando [12] hæc [13] abierit: [14] odiosa hæc [15] ætas est [16] adolescentulis:

E [17] medio æquum [18] excedere [19] est: [20] postremo nos jam fabulæ

Sumus, Pamphile, senex, atque anus.

Sed video Phidippum [21] per tempus egredi: [22] accedamus.

1 Scilicet *facere*. 2 Resumere eam domum. 3 Quin reducam. Alii, quin partum Philumenæ aperiam: idque ad spectatores dici volunt. 4 De eo, quod pollicitus sum vel proposui, nihil deducam: sed plene, & integre observabo, id est, non reducam, vel partum Pilumenæ usquequaque celabo. Phrasis hæc a rerum venalium pretio sumpta videtur, quod ab ementibus minuitur. 5 Propositum. Sic Andr. 2. 3. *Nec tu ea causa minueris hæc quæ facis.* 6 Sc. meo, i. quod utile mihi est, hoc perficiam. 7 Uxorem. 8 Ea causa, ideo, propterea. 9 Matrem & uxorem. 10 An mater & uxor ea gratia concordes magis futuræ sint. 11 Mater & uxor concordes futuræ sint, an discordes. 12 Mater Sostrata. 13 Rus concesserit, id est, absente matre tua; non est quod sollicitus sis de earum concordia. 14 Invisa, molesta. 15 Senilis. 16 Hic de utroque sexu accipiendum videtur, id est, de Pamphilo & Philumena; ut τὸ *odiosa hæc ætas* de Lachete & Sostrata acceptum est. 17 Scil. *populo*, id est, ex urbe rus. 18 Recedere. 19 Nos senes. 20 Denique ego senex & mater tua anus præstamus materiam risus & fabulandi de nobis, & multus de nobis sermo est, dedecoris & ignominiæ plenus. Alludit ad principium fabularum, quæ puerulis narrari solent: quarum pleræque ita incipiant, *Senex atque anus*, γέρων ϗ γραῦς. 21 Tempestive, opportune. 22 Eamus ad eum.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS, LACHES, PAMPHILUS.

PH. [1] Tibi [2] quoque ædepol sum [3] iratus, Philumena,
[4] Graviter quidem: nam hercle abs te factum est [5] turpiter.
Etsi tibi [6] causa est de hac re, [7] mater te [8] impulit:
[9] Huic vero [10] nulla est. *LA.* [11] opportune te mihi,
Phidippe, [12] in ipso tempore [13] ostendis. *PH.* [14] quid est?
PA. [15] Quid respondebo [16] his? aut quo pacto [17] hoc [18] operiam?
LA. Dic [19] filiæ, rus [20] concessuram [21] hinc Sostratam:
Ne [22] revereatur, [23] nimis jam quo redeat domum. *PH.* [24] ah!
Nullam [25] de his rebus culpam [26] commeruit [27] tua;

1 Natum puerum Laches rescifcit. Pamphilum ad recipiendam uxorem ambo senes hortaniur. Ille negat: meretricis amorem incusat pater. 2 Sicut matri tuæ & socrui iratus sum. 3 Infensus. 4 Vehementer. 5 Quod sine causa abieris a marito. 6 Excusatio seu defensio hujus rei, vel cur hanc rem faceres, quod discesseris a marito. 7 Myrrhina. 8 Allexit te ad discedendum. 9 Matri tuæ Myrrhinæ. 10 Causa, excusatio. 11 Commode. 12 In ipso temporis articulo, quo summopere te compellare optabam. *Opportune* ad prandium venisse dicitur aliquis, qui ad ipsum tempus incipiendi prandii venit: *in ipso* autem *tempore* venisse dicitur, qui venit, cum jam esset appositum prandium: ideoque *opportune* & *in ipso tempore* non sunt idem. 13 Offers. 14 Quod tantopere me conventum expetis? 15 Hæc secum loquitur Pamphilus: 16 Patri Lacheti & socero Phidippo. 17 Clandestinum uxoris partum, vel quod sum pollicitus Myrrhinæ me celaturum. 18 Celabo. Al. *aperiam*, id est, exponam, patefaciam. 19 Philumenæ, uxori Pamphili. 20 Migraturam. 21 Ex urbe. 22 Matrem Pamphili. 23 Valde vereatur, i. formidet, timeat. τὸ *re* hic ὑξητικὸν ut in *reformido*. Sc. Phor. 2. 1. 1. *Itane eandem uxorem duxit Antipho injussu meo? Nec meum imperium, ac mitto imperium, non simultatem meam Revereri saltem?* Quo mitius jam. Tmesis. 24 Dolentis est. 25 De illo discessu. 26 Commisit, admisit. 27 Uxor Sostrata.

A Myr-

A Myrrhina hæc sunt mea uxore exorta [1] omnia.
PA. [2] Mutatio fit. *PH.* [3] ea nos [4] perturbat, Laches.
PA. [5] Dum ne [6] reducam, [7] turbent [8] porro, [9] quam velint.
PH. Ego, Pamphile, esse inter nos, [10] si fieri potest,
[11] Affinitatem hanc sane perpetuam volo:
[12] Sin est, ut aliter tua siet sententia,
Accipias puerum. *LA.* [13] sensit [14] peperisse: [15] occidi.
LA. [16] Puerum! quem puerum? *PH.* natus est nobis [17] nepos;
Nam [18] abducta [19] a vobis [20] prægnans fuerat [21] filia,
Neque fuisse prægnantem unquam ante hunc scivi diem.
LA. [22] Bene, ita me Dii ament, nuncias: & gaudeo
Natum [23] illum, & tibi [24] illam salvam: sed [25] quid mulieris
Uxorem habes? aut [26] quibus moratam moribus?
Nosne [27] hoc [28] celatos tandiu? neque satis,
[29] Quam [30] hoc mihi videtur factum [31] prave, proloqui.

1 Mala sc. quod uxor filii tui abierit; *vel*, hæ omnes turbæ. 2 Commutatio seu translatio culpæ a matre mea Sostrata in Myrrhinam. 3 Uxor Myrrhina. 4 Reddit nos perturbatos. 5 Dummodo. Ad spectatores loquitur. 6 Philumenam. 7 Laches & Phidippus perturbent omnia, tumultuentur, contendant. 8 Posterius, ulterius, τὸ λοιπόν. 9 Quandiu, quantum, 10 Propositio est per Dilemma: *Aut sis affinis aut non. Si affinis, esto perpetuus: Sin minus, puerum alas.* 11 Ut meus gener maneas. 12 Sed si contingit, ut aliter sis affectus, id est, ut affinitatem esse inter nos perpetuam nolis, adeoque uxorem reducere. 13 Phidippus. 14 Uxorem Philumenam. 15 Perditus sum. 16 Accipiat filius! 17 Filius filii tui & filiæ tuæ: quia ambo erant avi. 18 Suasu Matris. 19 E domo vestra. 20 Gravida. 21 Philumena. 22 Jucundum certe mihi nuncium affers. 23 Nepotem. 24 Philumenam puerperam esse incolumem. 25 Quam, qualem mulierem, quod genus mulieris? ut Heautontim. 4. 7. 7. *Quæso, quid hominis es?* 26 Qualibus institutam moribus? 27 Filiam fuisse prægnantem. 28 Celare, sc. *oportuit* vel *decuit*? 29 Quantum. 30 Quod uxor celaverit nos filiam esse prægnantem. 31 Male. *Τὸ prave τῷ recte* opponitur.

PH.

PH. [1] Non tibi illud factum minus placet, quam mihi, Laches.
PA. [2] Etsi jam [3] dudum [4] fuerat ambiguum [5] hoc mihi,
[6] Nunc non est, cum [7] eam [8] consequitur [9] alienus puer.
LA. [10] Nulla tibi, Pamphile, hic jam [11] consultatio est.
PA. [12] Perii! *LA.* hunc videre sæpe optabamus diem,
Cum ex te esset [13] aliquis, qui te appellaret patrem.
[14] Evenit: habeo [15] gratiam Diis. *PA.* [16] nullus sum.
LA. Reduc uxorem, ac noli [17] adversari mihi.
PA. Pater, si ex me [18] illa liberos vellet sibi,
Aut se esse [19] mecum nuptam, satis certo scio,
Non me clam [20] haberet, [21] quæ celasse intelligo.
Nunc cum [22] ejus [23] alienum esse a me animum sentiam,
Nec [24] conventurum inter nos posthac arbitrer,
Quamobrem reducam? *LA.* mater quod suasit [25] sua,
[26] Adolescens mulier [27] fecit; [28] mirandumne id est?
Censen' te posse reperire [29] ullam mulierem,

1 Hoc factum tam mihi quam tibi displicet. 2 Secum ista loquitur Pamphilus. 3 Paulo ante. 4 Nondum erat constitutum, dubius eram, quid statuerem. 5 De uxore vel reducenda, vel repudianda. 6 Ambiguum i. certum est non reducere, sed repudiare eam. 7 Uxorem Philumenam. 8 Quod habeat puerum non ex me natum. Metaphora (ut ait Donatus) a pecoribus, quæ statim, cum nata fuerint, matres sequuntur. 9 Non meus, non ex me genitus, cujus ego non sum pater. 10 Absque deliberatione certum oportet sit tibi uxorem reducere, quandoquidem ex te natus est puerulus. 11 Deliberatio de reducenda uxore. 12 Hoc sibi dicit Pamphilus. 13 Filius natus. 14 Contigit quod optabam: nam filius tibi natus est. 15 Pro illa benedictione. 16 Quia pater me vult cogere. 17 Repugnare, resistere. 18 Philumena. 19 Mihi, id est, meam esse uxorem. 20 Non celasset partum. 21 Scilicet partum. 22 Uxoris Philumenæ. 23 Alienatum, id est me non amare. 24 Concordiam futuram; cum jam ejus animus sit a me alienus. Nam dicimus, *hæc convenit inter nos*, id est, de hoc inter nos non est controversia. 25 Pro *ejus*. 26 Juvenis scilicet Philumena. 27 *Illud*. 28 Estne id, quod fecit uxor, admiratione dignum? 29 Hac repudiata.

Qua

Quæ [1] careat culpa? [2] an quia non delinquunt viri?
PH. Vosmet videte jam, Laches, & tu Pamphile,
[3] Remissan' [4] opus sit vobis, an [5] reducta domum:
Uxor quid [6] faciat, in [7] manu non est mea.
[8] Neutra in re vobis difficultas a me erit.
Sed quid faciemus [9] Puero? *LA.* ridicule [10] rogas.
[11] Quidquid futurum est, [12] huic reddas, [13] suum scilicet,
[14] Ut alamus nostrum. *PA.* quem [15] ipsa [16] neglexit, pater,
Ego [17] alam? *LA.* quid dixti? [18] eho! an non [19] alemus, Pamphile?
[20] Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est?
Enimvero prorsus jam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præsente [21] hoc loquar.
[22] Ignarum censes tuarum [23] lachrymarum esse me?

1 Vacat, id est, in qua nihil sit vitii, in qua nihil possis reprehendere? 2 An ideo credis mulieres delinquere non debere, quia viri non delinquunt? Cur non igitur & mulieres delinquere possint? Hic est Ironia, quam Donatus notavit, cum intelligat & viros ipsos multum delinquere. Si itaque nec ipsi viri sunt immunes a culpa, quanto magis ferendæ mulieres? 3 Demissa, repudiata, ac jussa res suas sibi habere. Sic apud Plautum, *remissus exercitus*, i. dimissus. 4 An utile sit vobis, ut repudietur. 5 Ut reducatur domum, sc. *mariti*, i. vestram. 6 Fecerit. 7 Potestate mea, ita ut, quod fecerit, infectum præstare possim. Toto cœlo errat hic Donatus, qui *in manu mea* vult subintelligi *uxoris*. 8 Nec in remissione, nec in reductione vobis erit per me difficultas. 9 De hoc puero, nepote nostro, qui natus est ex Philumena? Sic alibi: *Quid hic faciet* sua? *Quid* te *futurum* *censes*? Usurpavit & Cic. *Quid* me *fiet*? *Quid* pecunia *fiet*? 10 De hoc puero. 11 In hoc negotio, sive remittatur, sive reducatur domum. 12 Pamphilo i. Δαιχτικῶς. 13 Sc. *filium*, vel *suum*, id est, quod est ejus. 14 Huic redde suum filium, ut alamus filium tanquam nostrum, id est, ad nos spectantem; quod enim est ejus, nostrum est. Myrrhinæ consilium fuerat ut filius exponeretur. Laches contra eum alendum censet. 15 Mater. Nemini notum non est, matres affectu majori, quam patres, filios prosequi, & ex eo argumentatur Pamphilus recte: quicquid Faernus hic argutetur, qui *ipse* probat, ut *pater* sit Nominativus: cum hic sit Vocativus. 16 Contempsit nutrire. 17 Nutriam puerum. 18 Interjectio admirantis. 19 Puerum. 20 Perdemus illum puerum? 21 Phidippo. 22 Nescium. Appaeet illum a Sostrata hoc audivisse: nam ipsa filium deprehenderat flentem. 23 Quas coties effundis.

1 Aut.

[1] Aut, quid [2] sit id, [3] quod [4] solicitere [5] ad hunc modum?
Primum [6] hanc ubi dixti causam, te propter tuam
[7] Matrem non posse habere hanc uxorem domi,
Pollicita est [8] ea, se [9] concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam [10] ademptam hanc quoque tibi causam [11] vides,
Puer quia [12] clam te est natus, [13] nactus [14] alteram es.
Erras, [15] tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem [16] huc animum [17] ut [18] adjungas tuum,
Quam longum spatium amandi [19] amicam tibi dedi?
[20] Sumptus, quos fecisti in eam, quam animo [21] æquo tuli?
Egi atque oravi [22] tecum, uxorem ut [23] duceres:
[24] Tempus dixi esse: [25] impulsu duxisti meo.
[26] Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti ut [27] decuerat:
Nunc animum rursum ad [28] meretricem [29] induxti tuum:
[30] Cui tu [31] obsecutus, facis [32] huic [33] adeo injuriam.
Nam in [34] eandem vitam te [35] revolutum [36] denuo
[37] Video esse. *PA.* [38] mene? *LA.* te ipsum: & facis [39] injuriam,
[40] Confingis falsas [41] causas [42] ad discordiam,

1 Scilicet censes me ignorare, 2 Significet. 3 Propter quod. 4 Perturberis, commovearis, crucieris. 5 Tam immoderate? 6 Cum usus es hac excusatione, ratione non reducendæ uxoris. 7 Quæ morosa est. 8 Mater. 9 Recessuram rus. 10 Remotam, quia mater vult rus concedere. 11 Intelligis. 12 Te nesciente. 13 Invenisti, excogitasti. 14 Causam non reducendæ uxoris. 15 Si putes me ignorare tuum animum, id est, tuas cogitationes. 16 Ad uxorem tuam. 17 Scilicet *fac*, vel *æquum est*. 18 Al. *adducas*, & *abducas*: sed utrumque perperam. 19 Bacchidem. 20 Impensas, quas Bacchidi alendæ impendisti. 21 Patienti. 22 Antique, pro te. 23 Relicta Bacchide. 24 Ducendæ uxori. 25 Instinctu, 26 Quas res sc. ducere uxorem, relinquere amicam. 27 Probum filium. 28 Bacchidem. 29 Relicta uxore. 30 Meretrici Bacchidi. 31 Adhærendo illi. 32 Uxori Philumenæ. 33 Certe. 34 Meretriciam sc. ut, relicta uxore, meretricem ames. 35 Relapsum. 36 Iterum, de novo. 37 Intelligo. 38 An vides me esse revolutum in eandem vitam? 39 Al. injurie, i. injuste. 40 Excogitas, comminisceris. 41 Excusationes. 42 Ad dissensionem movendam inter amicos.

Ut

Ut cum [1] illa vivas, [2] testem [3] hanc cum abs te [4] amoveris:
[5] Sensitque adeo uxor; nam ei causa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? *PH.* [6] plane hic divinat: nam [7] id est.
[8] *PA.* Dabo jusjurandum, nihil esse istorum, tibi. *LA.* [9] ah!
[10] Reduc uxorem: aut, quamobrem non [11] opus sit, [12] cedo.
PA. Non est nunc [13] tempus. *LA.* puerum [14] accipias; nam [15] is [16] quidem
In culpa non est; [17] post de matre videro.
PA. [18] Omnibus modis miser sum: nec quid agam, scio:
Tot nunc me rebus miserum [19] concludit pater.
Abibo hinc, præsens [20] quando [21] promoveo parum:
Nam puerum [22] injussu credo non [23] tollent meo,
Præsertim [24] in ea re cum sit mihi [25] adjutrix [26] socrus.
LA. [27] Fugis? [28] hem! nec [29] quidquam certi [30] respondes mihi?

1 Meretrice Bacchide. 2 Observatricem, i. nec esset conscia tui reditus ad meretricem, & propterea tibi molesta. 3 Uxorem tuam. 4 Abjeceris. 5 En uxor tua certe animadvertit, te esse implicitum amori Bacchidis. 6 Laches verum dicit, ac si spiritu divino afflatus hæc dicat: ita quidem credebat Phidippus. Vide supra 4. 1. 7 Quare abierit filia. 8 Illa, quæ dicis, non esse vera. 9 Interjectio dolentis. 10 Resume. 11 Uxorem reducere. 12 Dic. 13 Ista dicendi, quia socer adest. 14 Accipe saltem alendum. 15 Puer. 16 Certe. 17 Postea inquiram de culpa matris. 18 Sive reducam, sive non reducam. Hæc secum dicit abiens. 19 Angit, urget, implicat. Translatio de fera indagata, quæ alicubi concluditur. 20 Quandoquidem. 21 Proficio, efficio. Neutraliter sumitur. 22 Sine imperio meo. 23 Phidippus & Laches nutrient, educabunt. Faernus legit *tollet*, ut referatur ad Lachetem, cujus utpote avi, in tollendo puero summa erat potestas. 24 In eo negotio de non tollendo puero. 25 Fautrix. 26 Mater uxoris Myrrhina, quæ pollicita erat se puerum exposituram. 27 Meum conspectum? 28 Interjectio indignantis. 29 Aliquid. 30 De reducenda uxore & tollendo puero?

1 Num

[1] Num tibi videtur esse apud sese? [2] sine:
[3] Puerum, Phidippe, mihi [4] cedo, ego [5] alam.
PH. [6] maxime.
Non [7] mirum fecit [8] uxor, si [9] hoc ægre tulit:
[10] Amaræ mulieres sunt, non facile [11] hæc [12] ferunt.
[13] Propterea hæc ira [14] est: nam [15] ipsa [16] narravit mihi:
[17] Id ego præsente [18] hoc tibi nolebam dicere;
Neque [19] ei [20] credebam primo; nunc vero [21] palam est:
Nam omnino [22] abhorrere animum [23] huic video [24] a nuptiis
LA. Quid ergo [25] agam, Phidippe? quid das consilii?
PH. Quid agas? [26] meretricem hanc primum [27] adeundam censeo;
[28] Oremus: accusemus [29] gravius: denique
[30] Minitemur, si cum [31] illo [32] habuerit rem postea.
LA. [33] Faciam, ut mones; [34] puer, [35] eho, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram; huc [36] evoca [37] verbis meis,
Et te oro porro, [38] in hac re adjutor sis mihi.
PH. ah!

1 Putasne filium meum Pamphilum esse mentis compotem? Convertit Laches sermonem ad Phidippum. 2 ακλοιπόν. Hoc Laches, repentina ira percitus, & in filium abeuntem irruere gestiens, Phidippo retinenti se dixit. Sic Phor. 1, 4. *Non sum apud me.* 3 Alendum. 4 Da. 5 Nutriam eum, perinde ac si meus esset. 6 Libentissime tradam tibi puerum alendum. Affirmantis hic est. Sic Eun. 1. 2. *Tu huc, Parmeno, fac illi adducantur.* PA. *maxime.* 7 Rem mirandam. 8 Mea. 9 Tales mores Pamphili, ejusque amorem in Bacchidem. 10 Amarulentæ, pronæ ad iram, quia zelotypia maxime laborant. 11 Pellicatum sc. & furtivos maritorum amores. 12 Tolerant. Vide Ovid. 3. de Arte. 13 Propter amorem meretricium. 14 Exorta. 15 Uxor mea. 16 Quare sc. filia discessisset a marito suo. 17 Causam iræ. 18 Pamphilo. 19 Uxori meæ narranti. 20 Scilicet *hoc*, scilicet pellicatum Bacchidis. 21 Manifestum est, sc. quod discesserit Philumena, quia amat Bacchidem. 22 Alienum esse. 23 Pamphilo. 24 A vivendo in matrimonio. 25 Cum tali filio, vel in hac re. 26 Bacchidem. 27 Eundum esse ad eam conveniendam. 28 Ut a se Pamphilum moveat. 29 Acerbis. 30 Certas pœnas. 31 Filio tuo Pamphilo. 32 Lasciviam exercuit. 33 Adibo meretricem. 34 Serve. 35 Vocantis est. 3 Accerse eam. 37 Meo nomine. 38 Ut agamus cum Bacchide.

1 Jam dudum dixi, itidemque nunc dico, Lache;
Manere 2 affinitatem hanc inter nos 3 volo,
4 Si ullo modo est, ut possit, quod spero 5 fore.
Sed vin'ne adesse me una, 6 dum istam convenis?
LA. Imo vero abi; aliquam 7 puero nutricem 8
para.

1 Jam multo ante. 2 Contractam ex matrimonio. 3 Cupio. 4 Si aliquo modo fieri possit. 5 Futurum, sc. affinitatem mansuram. 6 Cum, vel quandiu Bacchidem alloqueris. 7 Filio Philumenæ. 8 Compara, quære.

ACTUS V. SCENA I.

BACCHIS, LACHES.

BA. 1 NON hoc 2 de nihilo est, quod Laches me nunc 3 conventam esse expetit;
4 Nec pol me multum fallit, 5 quin, quod suspicor, sit, quod velit.
LA. 6 Videndum est, ne minus propter iram hanc impetrem, quam possem;
Aut ne 7 quid faciam plus, quod post me minus fecisse satius sit.
8 Aggrediar; Bacchis, salve.

1 Laches, Pamphili pater, Bacchidem meretricem alloquitur, illamque accusat, quod ad se recipiat filium Pamphilum: illa constanter negat. 2 Propter nihilum, id est, aliquid significabit: Secum loquitur Bacchis, & sibi timet. 3 Convenire, compellare. Participium loco Verbi. 4 Nec sane valde ignoro, multum dubito. 5 Ordo est: *Quia, quod velit hoc sit quod suspicor*, id est, amor in me Pamphili, cujus causa me accersivit Laches. Hic multum argutatur Donatus, & nihil dicit. 6 Providendum, cavendum est mihi ne iræ impetu violentius agendo, vel ne iracunde negotium proponens Bacchidi, non obtineam id a Bacchide in hac causa filii, quod non impetrare possim, si mitius egero. Duo enim bonæ consultationi adversissima sunt, celeritas, & ira, quæ consiliis inimica est. 7 Aliquid id est, videndum est mihi, ne quid iratus faciam, quod post infectum esse melius sit, vel, quod postmodum me fecisse pœniteat. *Plus facere*, hic est superbius & violentius facere, quam par est, *Minus facere*, id est, mitius & clementius facere. 8 Adibo eam.

BA.

BA. Salve Laches. *LA.* credo ædepol te nonnihil mirari, Bacchis,
[1] Quid sit, quapropter te huc foras [2] puerum evocare jussi.
BA. Ego pol quoque etiam [3] timida sum, cum venit in mentem, [4] quæ sim,
[5] Ne nomen mihi quæstus obsit, [6] nam mores facile tutor.
LA. [7] Si vera dicis, nihil tibi est a me pericli, mulier; nam
Jam ætate ea sum, ut non sit [8] peccato mihi [9] ignosci æquum:
[10] Quo magis omnes res cautius, ne [11] temere [12] faciam, [13] accuro.
Nam si facis, [14] facturave es, [15] bonas quod [16] par est facere,
[17] Inscitum, offerre injuriam tibi immerenti, iniquum est.

1 Rei. 2 Servum meum. 3 Sollicita. 4 Qualis sim, id est, conditio mea quæstuaria, meretricia. 5 Ne genus quæstus, quem exerceo, mihi noceat apud te, quia sum meretrix, nomen enim omnis quæstus male audit. 6 Nam alias citra controversiam intra morum regulam vivo, vita mea me innocentem facit, ego facile defendo mores meos, nisi nomen quæstus suspectam me faceret. Unde infra Sc. 3. *Nunquam animum quæstus gratia ad malas adducam partes*. 7 Si poteris tutari mores tuos, & innocens sis, propter nomen quæstus nihil est, quod timeas, o mulier. 8 Peccanti, vel in peccato meo, vel mi'i, si quid peccaverim, *ἐμοὶ ἡμαρτηκότι*: ut *juratus*, qui juravit: ita hoc loco *peccatus*, qui peccavit, *ὁ ἁμαρτηκώς* Cic. contra Rullum: *Qua cum omnibus est difficilis & magna ratio, tum vero mihi præter ceteros, cui errato nulla venia, recte facto exigua laus & ab invitis expressa proponitur, non dubitanti fidele consilium, non laboranti certum subsidium nobilitatis ostenditur*. *Errato*, id est, *ἡμαρτηκότι*, *recte facto*, id est, *κατορθωκότι*. Donatus hæc verba varie torquet. 9 Ut ignoscatur. Impersonaliter enim sumitur. 10 Quanto. 11 Incogitanter, inconsiderate, inconsulto. 12 Committam, quod ab aliquo reprehendi & vituperari possit. 13 Valde, summa diligentia curo. 14 Vel facis. 15 Probas & honestas mulieres, 16 Oportet, decet. 17 Inelegans & injustum sive iniquum est, me facere injuriam tibi, quæ non mereris. *Inscitum* ergo, quod sis mulier: *iniquum*, cum nihil sis commerita.

BA.

BA. [1] Est, magnum [2] ecastor gratiam [3] de hac re quod tibi habeam; nam qui
Post factam injuriam se [4] expurget, mihi [5] parum prosit: sed,
Quid [6] istuc est? *LA.* meum [7] receptas filium: ad te Pamphilum. *BA.* [8] ah!
LA. [9] Sine dicam; uxorem [10] hanc prius quam [11] duxit, [12] vestrum amorem [13] pertuli.
[14] Mane: nondum etiam dixi id, quod [15] volui; nunc [16] hic uxorem habet;
Quære [17] alium [18] firmiorem tibi, dum [19] consulendi tempus est:
[20] Nam neque ille hoc animo erit [21] ætatem; [22] neque pol eadem ista ætate tu.
BA. Quis [23] id ait? *LA.* [24] socrus. *BA.* [25] mene? *LA.* te ipsam; [26] & filiam [27] abduxit suam,

1 Causa. 2 Per ædem Castoris. 4 Jurandi Adverbium est. 3 Propter hanc rem, scilicet quod mihi offerre injuriam nolis. 4 Excuset. 5 Multum nocuerit. Αἰτότης. 6 Quod me conventam expetas, quod mihi dictum velis. 7 Frequenter recipis tuis blanditiis. *Receptare* fere semper in malam partem sumitur, pro eo quod est, hospitio & familiaritate juvare eos, qui sceleratam vitam maleficiis ducunt. Unde *Receptatores* dicti sunt illi, qui improbos homines, ut latrones, fures, adulteros in ædibus suis recipiunt, & illos commeatu juvant. 8 Interjectio reclamantis est: audito enim eo, quod falsum erat, Bacchis repente perturbata est, & falsum refutare voluit. 9 Permitte ut dicam, eloquar, quod dicere volo. 10 Philumena. 11 Pamphilus. 12 Tuum & Pamphili. 13 Diu toleravi. 14 Exspecta. Interpellabat enim Bacchis, non sustinens audire, quæ sibi falso objici sciebat. 15 Dicere. 16 Filius meus Pamphilus, tuus olim amator. 17 Amatorem. 18 Constantiorem, quem possis tutius ad te recipere. 19 Providendi, id est, dum tua floret ætas, & inde amatores idoneos nancisci potes. 20 Neque enim Pamphilus filius meus habebit in te eum animum, quem habere solebat, antequam uxorem duxit, scilicet in amorem tuum propensum. 21 Semper, perpetuo, diutissime. 22 Neque tu habebis eandem illam juventutem, id est, non eris semper formosa. 23 Me hoc fecisse, me receptare filium tuum. 24 Mater uxoris ejus se. Myrrhina. 25 An dicit me receptare filium? 26 Et ideo. 27 Abstraxit Philumenam e domo mea, vel a marito, & reduxit in domum suam.

Pue-

Puerumque [1] ob eam rem [2] clam voluit, natus qui est, [3] exstinguere.

BA. Aliud si scirem, [4] qui [5] firmare meam apud vos possem fidem,

[6] Sanctius quam jusjurandum, [7] id pollicerer tibi, Laches,

Me [8] segregatum habuisse, uxorem [9] ut duxit, a me Pamphilum.

LA. [10] Lepida es: sed scin' quid volo [11] potius [12] sodes facias? *BA.* quid? [13] cedo.

LA. [14] Eas ad mulieres [15] huc [16] intro, atque [17] istud jusjurandum idem

Polliceare [18] illis: [19] exple animum iis, teque [20] hoc crimine [21] expedi.

BA. [22] Faciam: quod pol, si esset [23] alia ex hoc [24] quæstu, hanc faceret, scio,

Ut [25] tali causa [26] nuptæ mulieri se ostenderet:

Sed nolo [27] falsa fama esse gnatum suspectum tuum,

1 Quod filium meum ad te receptes. 2 Secreto, latenter. 3 Exponere, seu interficere. Et *extinguere* dixit secundum opinionem eorum, qui putabant animam esse ignem. 4 Quo. 5 Confirmare ac firmam reddere probationem aut credulitatem, idest, quo consequi possim, ut nihil credatis. Supra 4, 2, 5. *ei rei firmasti fidem*. 6 Firmius, quam juramentum. *Nullum enim vinculum ad adstringendam fidem jurejurando majores arctius esse voluerunt*. 7 Sc. ut nunc polliceor jusjurandum. *Polliceri jusjurandum alicui* est offerre alicui se paratum esse jurejurando affirmare aliquid factum esse, vel non esse. 8 Semotum, id est, me nihil habuisse cum Pamphilo consuetudinis, me non amplius cum eo rem habuisse. 9 Postquam, ex quo. 10 Jucunda & festiva sermone tuo. 11 Quam hoc, scilicet quam jurejurando tuam apud me firmare fidem. 12 Quæso, oro. Particula blandientis. 13 Dic. 14 Volo ut eas. 15 In hunc locum, quem ostendebat. 16 In ædes. 17 Quod pollicebaris mihi, nempe te segregatum habuisse, uxorem ut duxit, Pamphilum. 18 Mulieribus. 19 Satisfacito illis, exonera, libera animum harum mulierum sollicitudine. Sic Andr. 1. 2. *Dum tempus ad eam rem tulit*, *sive animum ut expleret suum*. 20 Cujus accusaris de receptione. 21 Explica, exsolve, libera. 22 Pollicebor illis istud jusjurandum. 23 Mulier. 24 Meretricio, id est, si alia esset meretrix, sicut ego, quæ talem quæstum faceret. 25 Amore mariti ejus & pellicatu. 26 Honestam conjugem, quæ maritum habet, alloqueretur; ac diceret se non recipere ejus maritum. 27 Falso rumore, quod existimatur præter uxorem me adhuc amare.

Nec [1] leviorem [2] vobis, quibus est minime [3] æquum, viderier

[4] Immerito, nam [5] meritus de me est, [6] quod queam [7] illi ut commodem.

LA. [8] Facilem, [9] benevolumque [10] lingua tua jam tibi me reddidit;

Nam non sunt [11] solæ [12] arbitratæ hæ; ego quoque etiam [13] credidi.

Nunc cum ego te esse [14] præter nostram opinionem [15] comperi,

Fac [16] eadem ut sis porro: nostra utere amicitia, [17] ut voles.

[18] Aliter si facias: sed [19] reprimam me, ne [20] ægre quidquam [21] ex me audias.

Verum te hoc moneo unum, qualis sim amicus, aut quid [22] possim,

Potius quam inimicus, [23] periculum facias. *BA.* faciam [24] sedulo.

1 Viliorem, abjectiorem, minus constantem & infidum. *Leves homines* dicuntur homines inconstantes, contemptibiles, & nullo honore digni. 2 Parentibus & uxori. 3 Levem videri. 4 Præter culpam. 5 Pamphilus. 6 Quantum, id est, quacunque via potero. 7 Ut illum juvem, ac prosim, ejusque utilitati consulam. *Commodare* enim hic est ὠφελεῖν juvare, cujus contrarium est, *incommodare*. Alioqui *commodare* significat dare aliquid commodato sive mutuo. 8 Benignum sive exorabilem. 9 Et tibi bene cupientem. 10 Lepidus tuus sermo. 11 Sine aliis. 12 Putarunt hoc de te, sc. te receptare ad te filium Pamphilum. 12 Te receptare eum ad te. 13 Præter, id est, aliter, quam nos sumus opinati, scil. innoxiam & vacare culpa hac in re, cujus accusaris. 15 Deprehendi sive cognovi. 16 Qualem ego te esse comperi, id est, persevera ut sis purgata apud mulieres, & judiceris innoxia. 17 Prout, quemadmodum. 18 Si receperis filium meum, scil. non impune feres. Aposiopesis est, volebat enim minitari, sed repressit se. 19 Compescam, cohibebo. 20 Male, moleste. Al. *ægri*, idest, molesti, λυπηροῦ. Plaut. Amphitr. *Hic plus* ægri *ex abitu viri, quam ex adventu, voluptatis cepi*. 21 Μὴ λυπηρόν τι ἐμοῦ ἀκούσεις. Quæ sit mihi potestas. 23 Experientiam sive specimen sumas. 24 Instanter, sine dolo.

ACTUS

ACTUS V. SCENA II.

PHIDIPPUS, LACHES, BACCHIS.

PH. [1] Nihil apud me [2] tibi [3] defieri patiar, quin, quod [4] opus sit, [5] benigne præbeatur.
Sed cum [6] tu [7] satura, atque [8] ebria eris, puer ut [9] satur sit, facito.

LA. Noster [10] socer, video, venit, [11] puero nutricem adducit,
Phidippe, Bacchis [12] dejerat [13] persancte. *PH.* [14] hæccine ea est? *LA.* hæc est.

PH. [15] Nec pol istæ metuunt Deos: [16] neque has respicere Deos opinor.

BA. Ancillas [17] dedo; [18] quolibet cruciatu [19] per me [20] exquire.
Hæc res hic [21] agitur: me facere, [22] Pamphilo ut uxor redeat,

1 Quæ dudum Lacheti, eadem hæc Phidippo Bacchis promittit, se intro abituram ad Sostratam & Myrrhinam, seque a crimine objecto purgaturam. 2 O nutrix. Phidippus enim egrediens nutricem alloquitur. 3 Deesse: a *desio, is*, ut supra: & in Eun. *Nil cum est, nil* desit *tamen*. 4 Ad vitam sustentandam. 5 Large ac liberaliter præstetur. 6 Nutrix. 7 Cibis repleta. 8 Bene biberis, aut bene satura. 9 Bene nutriatur, accipiat nutrimentum ex te. 10 Phidippus. 11 Pro puero educando. 12 Deos jurat, (ut *Maria omnia juro*) aut valde jurat, se esse innocentem, neque receptare ad se Pamphilum. 13 Valde firmiter. 14 Bacchis, quam uxori Pamphilus præponit? 15 Istæ meretrices non sunt religiosæ. 16 Nec puto Deos curare has, neque rationem earum habere; ac propterea nec premiis vel pœnis affici, quippe quæ non omnino dignentur Dii sua cura & providentia. Nam malos extra Deorum providentiam esse putabant antiqui non pauci. Plaut. Perf. 4. 4. 33. *Nam generi lenonio Nullus unquam Deus tam benigne fuit, qui fuerit propitius.* 17 In potestatem tuam & arbitrium tuum do, quæ, sc. adventus Pamphili consciæ fuerunt, nam libera corpora tormentis afficere licitum non erat. 18 Quovis supplicio seu tormento. 19 Me permittente. 20 Explora quæstionibus, extorque iis veritatem, receptem nec ne filium tuum. Respexit Poeta hic ad eum morem, quo, oborta criminis de domino suspicione, servi in cruciatum dabantur, & quæstionibus tormentisque subjiciebantur. 21 Tractatur, agitatur, id. de hac re disputatur, contenditur. 22 ad Pamphilum.

Oportet: [1] quod si perficio, [2] non pœnitet me famæ.

Solam [3] fecisse id, quod aliæ meretrices [4] facere fugitant.

LA. Phidippe, nostras mulieres [5] suspectas [6] falso nobis,

[7] In re ipsa invenimus: [8] porro hanc nunc experiamur; nam si

[9] Compererit [10] falso crimini tua se [11] uxor credidisse,

[12] Missam iram faciet; sin autem est ob eam rem iratus gnatus,

Quod peperit uxor [13] clam, id [14] leve est, cito ab [15] eo hæc ira [16] abscedet:

Profecto in [17] hac re nihil [18] mali est, quod sit [19] dissidio dignum.

PH. [20] Velim quidem hercle. *LA.* [21] exquire: [22] adest: [23] quod satis sit, [24] faciet ipsa.

PH. Quid [25] isthæc mihi narras? an quia non tute audisti [26] dudum,

[27] De hac re animus meus ut sit, Lache? [28] illis modo exple animum.

1 Pamphilo ut redeat uxor. 2 Non parvam mihi famam acquisiverim, famæ celebris ero αἱρέτην. 3 Reconciliasse marito uxorem. 4 Ut uxores maritis reconcilient. 5 In suspicione positas, de Philumenæ discessu. 6 Quasi causæ fuissent istius dissidii. 7 Re ipsa comperimus. 8 Deinde nunc probemus hanc meretricem Bacchidem, utentes opera ejus. 9 Resciverit, cognoverit. 10 Falsæ suspicioni, quod non velit reducere uxorem, quia amat Bacchidem. 11 Myrrhina. 12 Dimittet iram. 13 Inscio marito. 14 Non magni ponderis ac momenti. 15 Pamphilo. 16 Recedet. 17 Partu. 18 Incommodi. 19 Divortio dignum. 20 Nullam esse causam dignam divortio. 21 Explora ergo sagaciter a Bacchide, an peccaverit Pamphilus. 22 Bacchis ipsa. 23 Quod sufficiat ad plenam purgationem. 24 Tibi. 25 De exquirendo scilicet, quasi tædiosa prorsus & molesta, quippe qui animum noveris meum. 26 Aliquando, ante. 27 Qualis vel cujusmodi sit animus meus de peccato Pamphili: nam facile credo eum non peccasse, ideoque cupio hanc affinitatem manere inter nos perpetuam: itaque non est quod latius inquiram. 28 Mulieribus illis, quæ amatæ sunt ac molestæ, tantummodo satisfacito ac persuadeto, ut credant Pamphilum non peccasse.

LA.

LA. Quæso ædepol, Bacchis, [1] quod mihi es pollicita tute, ut serves.

BA. [2] Ob eam rem vis ergo [3] introeam? *LA.* i, atque [4] exple animum iis, ut [5] credant.

BA. [6] Eo, etsi scio pol [7] his fore meum conspectum [8] invisum hodie:

Nam [9] nupta meretrici [10] hostis est, [11] a viro ubi segregata est.

LA. At [12] hæ [13] amicæ erunt, ubi, quamobrem [14] adveneris, [15] rescifcent. *PH.* atqui

Easdem amicas fore tibi promitto, [16] rem ubi cognorint:

Nam illas [17] errore, & te simul [18] suspicione [19] exsolves.

BA. Perii! [20] pudet [21] Philumenæ: me sequimini intro [22] ambæ.

LA. Quid mihi est, quod malim, quam quod [23] huic intelligo [24] evenire: ut

[25] Gratiam ineat sine suo [26] dispendio, & [27] mihi prosit?

[28] Nam si est, ut [29] hæc nunc Pamphilum [30] vere ab se segregarit;

1 Promissum de jurejurando apud mulieres pollicendo. 2 Ut scilicet jurejurando confirmem, Pamphilum a me non receptari. 3 Ingrediar ad mulieres? 4 Satisfacito ac persuadeto mulieribus. 5 Ita esse. 6 Ad mulieres. 7 Mulieribus. 8 Exosum, molestum. 9 Scilicet mulier, id est, honesta matrona. 10 Inimica, invisa, id est, odit meretricem. 11 Quando ea nupta semota est a marito, ut erat Philumena. 12 Mulieres. 13 Sc. tibi, ut mox. 14 Accesseris ad eas, sc. ad excusandum Pamphilum. 15 Cognoscent, intelligent. 16 Veritatem rei. 17 Ut nihil sint nobis suspectæ. 18 Quam de te habent, quod Pamphilum receptes. 19 Explicabis, liberabis, expedies. 20 Propter pellicatum scilicet. 21 Quæ nupta est Philumenæ. 22 Vos ancillæ. Meretrices enim, paulo cultiores, egredientes domo, ut minimum pedissequas duas trahebant secum. Supra Thais Eun. 1. 2. *Vos me sequimini*. 23 Bacchidi: ostendit enim senex, commune bonum utrique eventurum. 24 Succedere. 25 Bacchis benevolentiam ac favorem mulierum sibi conciliet. 26 Damno. 27 Reconciliando uxorem filii ipsi filio, quod mihi utile est. 28 Si enim res ita se habet. 29 Bacchis: 30 Sincere, non ficte a sua consuetudine sejunxerit.

Scit sibi [1] nobilitatem [2] ex eo, & [3] rem natam, & [4] gloriam esse:
[5] Referet gratiam ei, [6] unaque opera nos sibi amicos [7] junget.

1 Celebritatem, dignitatem, præclaram & nobilem famam. Explicatur versus 11. 2 Ex ea re scil. Pamphilum ab se vere segregarit, quæ res per ora hominum spargetur. 3 Divitias, bona parta esse. Nam ex celebritate nominis amatores conciliantur, unde res meretricibus crescit. 4 Honorem sive laudem, quod scil. defenderit Pamphilum apud soceros & uxorem, & quod marito conjugem reddiderit. Sed hæc ἀπερβολικῶς dicta a sene gaudio exultante. 5 Et Bacchis reddet Pamphilo beneficium. Nam dixit prius Pamphilum de se bene meritum propter multa, quæ contulerat in eam. 6 Uno labore. 7 Conjunget.

ACTUS V. SCENA III.

PARMENO, BACCHIS.

PA. [1] ÆDepol [2] ne esse meam [3] herus [4] operam [5] deputat [6] parvi pretii,
Qui ob rem [7] nullam [8] misit, frustra ubi totum [9] desedi diem,
[10] Myconium [11] hospitem dum exspecto in [12] arce Callidemidem.
Itaque [13] ineptus hodie dum [14] illic sedeo, [15] ut quisque venerat,
[16] Accedebam; adolescens, [17] dicdum, [18] quæso, tun' es Myconius?

1 Per ædem Pollucis: jurantis est. Per annuli cognitionem, quem Pamphilus dederat Bacchidi, Philumena ab eo compressa ostenditur. 2 Certe. 3 Dominus meus Pamphilus. 4 Laborem meum. 5 Æstimat. 6 Parvæ æstimationis. 7 Nullius momenti, nihili, *vel*, propter nullam caussam. 8 Me illuc, scilicet in arcem ad Callidemidem. 9 Dio otiosus sedi. 10 Ex Mycone insula una ex Cycladibus, oriundum. 11 Amicum externum; qui solet herum meum, cum peregrinatur, hospitio excipere. 12 Summitate seu summo loco urbis munitiore. 13 Tanquam fatuus, sive non aptus. 14 In arce. 15 Quamprimum quisquam ad eum locum, scil. in arcem, accesserat. 16 Adibam. 17 *Dum* est syllabica adjectio; Grammatici vocant *Parelcon*; ut *adesdum*, *facitodum*, & similia. 18 Mimesis. Hæc enim sic loquitur ad spectatores.

1 Non

[1] Non ſum; at Callidemides ? non ; [2] hoſpitem ecquem Pamphilum
Hic habes ? omnes [3] negabant; neque [4] eum [5] quemquam eſſe arbitror.
Denique hercle jam [6] pudebat; abii. Sed, [7] quid Bacchidem
[8] Ab noſtro affine exeuntem video? quid? quid [9] huic [10] hic [11] rei eſt?
BA. Parmeno, [12] opportune te offers ; [13] propere curre ad Pamphilum.
PA. [14] Quid eo? *BA.* dic me orare, ut veniat. *PA.* [15] ad te? *BA.* [16] imo ad Philumenam.
PA. Quid rei eſt ? *BA.* [17] tua quod nihil refert, [18] percontari deſinas.
PA. [19] Nihil aliud [20] dicam? *BA.* [21] etiam : [22] cognoſſe annulum [23] illum [24] Myrrhinam
[25] Gnatæ ſuæ fuiſſe, quem olim mihi [26] ipſus dederat. *PA.* [27] ſcio.
[28] Tantum ne eſt? *BA.* [29] tantum; [30] aderit [31] continuo, [32] hoc ubi ex te audiverit.

1 Myconius, ſcilicet reſpondebat adoleſcens. 2 Nunquid habes hic aliquem amicum, quem & tu excipere hoſpitio ſoles, & ille te, qui vocetur Pamphilus ? 3 Se habere hoſpitem talem. 4 Callidemidem. 5 Ullum, aliquem, id eſt, nullum eſſe, non eſſe in rerum natura ſive in mundo arbitror. Virg. 1. Æn. *Proſpectum late pelago petit, Anthea ſi*quidem *Jactatum vento videat*, id eſt, ſi forte vivum & ſuperſtitem videat. 6 Diutius illic ſedere & interrogare. 7 Propter quid. 8 Ex domo Phidippi, ſoceri heri mei Pamphili; ut ſupra *Noſter ſocer*. 9 Bacchidi. 10 Apud Affinem. 11 Negotii. 12 Tempeſtive, in ipſo tempore mihi obviam venis. 13 Feſtinanter. 14 Cur ad Pamphilum curram? 15 Scilicet *veniat*. 16 Dic ut veniat. 17 Quod nullo modo ad te ſpectat ſive attinet. Dicimus enim, *hoc nihil refert mea*, id eſt, hoc ad me non pertinet. 18 Ceſſes ac noli curioſe inquirere id. 19 Quam ut ad Philumenam veniat ? 20 Ei, ſcilicet Pamphilo. 21 Scilicet *dices*; id eſt, præterea hoc dices. Donatus non expedit ſatis. 22 Pro *cognoviſſe* ſcil. *dic*. 23 Δεικτικῶς. 24 Matrem Philumenæ. 25 Filiæ ſuæ Philumenæ. 26 Pro *ipſe*, ſcilicet Pamphilus. Archaiſmus eſt. 27 Intelligo. 28 Nihil aliud habeo, quod mandem ? 29 Scilic. *eſt*. 30 Pamphilus. 31 Statim. 32 Myrrhinam cognoviſſe, annulum hunc filiæ ſuæ fuiſſe.

Sed cessas? *PA.* [1] minime equidem; nam hodie mihi [2] potestas haud data est;
Ita [3] cursando, atque ambulando totum hunc [4] contrivi diem.
BA. [5] Quantam [6] obtuli [7] adventu meo lætitiam Pamphilo hodie?
[8] Quot [9] commodas res attuli? quot autem [10] ademi curas?
[11] Gnatum [12] ei restituo, qui [13] pene [14] harum [15] ipsiusque [16] opera [17] periit:
[18] Uxorem, quam nunquam [19] est ratus posthac se habiturum, [20] reddo;
[21] Qua re [22] suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exsolvi.
[23] Hoc [24] adeo [25] his rebus annulus fuit [25] initium inveniundis.
Nam nemini, ab hinc [27] menses decem [28] fere, [29] a me [30] nocte prima

1 Nequaquam cesso. 2 Cessandi. 3 Frequenter currendo huc & illuc, id est, modo currendum, modo ambulandum mihi fuit. 4 Consumpsi. 5 Hæc secum loquitur Bacchis ad spectatores, discedente Parmenone. 6 Attuli. 7 Cum veni ad mulieres. 8 Quam multas. 9 Utiles res, id est, commoditates, utilitates. 10 Abstuli & a Pamphilo, & a Philumena, Myrrhinaque matre; &c. 11 Infantem sive filium ex se genitum. 12 Pamphilo. 13 Ferme. 14 Mulierum. 15 Pamphili. 16 Operatione. 17 Expositus est. 18 Philumenam. 19 Putavit. 20 Pamphilo. 21 Expedivi, liberavi Pamphilum ejus rei suspicione, propter quam rem, sive quamobrem in suspicione fuit apud patrem Lachetem & socerum Phidippum. 22 Quod ego eum receptarem. 23 Quem ego gesto. Δεικτικῶς gestiens Bacchis annulum, tanquam horum commodorum causam commonstrat. 24 Certe. Q. d. Rarum hoc est. 25 Ad has res sic inveniendas, quibus prodessem Pamphilo, ut omnia ita procederent ex animi sententia. 26 Occasio. 27 Bene expressit tempus, ut nulla ex parte dubitaretur, Philumenam ex Pamphilo peperisse. 28 Ferme. 29 Domum scilicet. 30 Prima noctis parte, ineunte nocte, quam alii *concubium*, alii *canticinium* appellatam volunt. Ita alibi; *prima fabula*, id est, prima parte fabulæ: *ultima platea*, &c. Partes noctis sunt. I. Vespera. II. Nox. III. Prima nox. IV. Concubia nox. V. Nox intempesta. VI. Gallicinium, quo tempore noctis solent homines excitari ad labores. VII. Crepusculum, sive lux dubia. VIII. Diluculum, Aurora. IX. Matutinum tempus.

1 Con-

[1] Confugere [2] anhelantem [3] domum, sine [4] comite, [5] vini plenum,
Cum [6] hoc annulo; [7] extimui illico: mi Pamphile, inquam [8] amabo,
Quid [9] exanimatus es, obsecro? aut unde annulum istum nactus?
Dic mihi: [10] ille alias res agere se simulare; postquam id [11] video,
Nescio quid [12] suspicarier; magis cœpi [13] instare, ut dicat.
[14] Homo se fatetur vi, [15] in via, nescio [16] quam [17] compressisse:
Dicitque sese [18] illi annulum, [19] dum ludat, [20] detraxisse:
[21] Eum hæc cognovit [22] Myrrhina in digito [23] modo [24] habentem;
Rogat, unde [25] sit: [26] narro omnia [27] hæc; [28] inde est cognitio facta,
Philumenam [29] compressam esse ab [30] eo, & [31] filium [32] inde hunc [33] natum.
Hæc tot propter [34] me gaudia [35] illi contigisse lætor;

1 Pamphilum confugisse. 2 Anhelitum trahentem, æstuantem ex luctatione cum puella, cui vitium obtulerat. 3 In domum meam ad me, ut celaret facinus illud. 4 Sectatore aliquo, nempe servo, teste flagitii. 5 Vino ingurgitatum ac propterea in temerarium prodiisse facinus. Verum ergo illud Ovidii: *Nox & amor, vinumque nihil moderabile suadent*. 6 Habentem hunc annulum detractum a puella, quem gesto in digito. 7 Ne quid mali esset. 8 Oro, quæso. Blandientis vox. 9 Commotus & perturbatus. 10 Pamphilus simulabat, id est, fingebat, se habere curæ alia negotia, quam id, quod verum erat. 11 Intelligo. 12 Suspicabar. 13 Urgere. 14 Ille Pamphilus. 15 Inter ambulandum. 16 Virginem. 17 Vitiasse. 18 Virgini. 19 Quamdiu luctatur cum virgine, quæ stuprari nolebat. Archaismus est. 20 Abstulisse. 21 Annulum. 22 Mater Philumenæ. 23 Paulo ante, cum essem in ædibus Phidippi. 24 Gestantem. 25 Processerit iste annulus. 26 Mulieribus. 27 Quæ prius dixi, scilicet quomodo accepissem a Pamphilo. 28 Ex eo tempore, vel ex ista narratione, sive ex isto annulo. 29 Vitiatam illa nocte. 30 Pamphilo. 31 Infantem. 32 Ex eo compressu. 33 Susceptum. 34 Meam præsentiam. 35 Pamphilo.

Etsi [1] hoc meretrices aliæ nolunt; neque enim est in [2] rem nostram,
Ut quisquam [3] amator [4] nuptiis lætetur; verum [5] æcastor
Nunquam animum [6] quæsti gratia [7] ad malas adducam partes.
[8] Ego, dum illo licitum est, usa sum benigno & lepido, & comi.
[9] Incommode mihi [10] nuptiis evenit, factum fateor;
At pol me fecisse arbitror, ne [11] id merito mihi eveniret.
Multa ex [12] quo fuerint [13] commoda, [14] ejus [15] incommoda æquum est ferre.

1 Uxorem reconciliari viro. Exaggerat suum in Pamphilum beneficium, a diverso meretricum ingenio, quod ab utili approbat. 2 Commodum nostrum, id est, nobis utile non est. 3 Nostri amore captos. 4 Conjugio delectetur, uxorem ducat. 5 Per ædem Castoris. 6 Pro *quæstus*, id est, lucri nummarii causa. 7 Ad mala officia adducam, id est, ego tamen nunquam propter turpe lucrum inhonesti quippiam commisero. 8 Ordo est: *Dum licitum est, ego usa sum illo*, scilicet Pamphilo, *benigno*, id est, liberali & largo, *& lepido*, id est, jucundo ac festivo, *& comi*, id est, facili ac suavi. 9 Male, intempestive, inutiliter. 10 Ex nuptiis Pamphili & Philumenæ, id est, nuptiæ illæ non in rem meam, mihi incommodæ, magnumque mihi attulerunt incommodum. 11 Incommodum. 12 Viro scil. quemadmodum ex Pamphilo. 13 Bona. 14 Viri. 15 Mala. Nam (ut Plautus ait) *voluptas & mæror in propinquo habitant*.

ACTUS V. SCENA IV.

PAMPHILUS, PARMENO, BACCHIS.

PAM. [1] VIde, mi Parmeno, etiam [2] sodes, ut mihi [3] hæc [4] certa & clara [5] attuleris

1 Prospice, provide, cave. Pamphilus multo gaudio perfunditur ex cognitione annuli, quem olim dederat Bacchidi. Ejusdemque mirifice laudatur uxor. 2 Si audes, oro quæso. Verbum blandimenti quiddam habens. 3 Quæ dixisti, vel nuncias de Bacchide & mea uxore, vel indicia de cognitione annuli. 4 Explorata, nihil habentia dubitationis & obscuritatis. 5 Nunciaveris.

Ne

Ne me in breve hoc [1] conjicias tempus, [2] gaudio hoc falso [3] frui.

PAR. [4] Visum est. *PAM.* [5] certone? *PAR.* certo. *PAM.* [6] Deus sum, [7] si hoc ita est.

PAR. [8] verum reperies.

PAM. Manedum, sodes: timeo [9] ne aliud esse credam, atque aliud nuncies.

PAR. Maneo. *PAM.* sic te dixisse opinor, [10] invenisse Myrrhinam,

[11] Suum annulum habere Bacchidem. *PAR.* [12] factum. *PAM.* [13] eum quem ego olim [14] ei dedi:

[15] Eaque [16] hoc te nuntiare mihi [17] jussit; itane [18] factum? *PAR.* [19] ita; inquam.

PAM. Quis me est [20] fortunatior, [21] venustatisque [22] adeo [23] plenior?

Egon' te pro [24] hoc nuntio quid donem? [25] quid? quid? nescio.

PAR. At ego [26] scio. *PAM.* [27] quid? *PAR.* [28] nihil enim:

Nam neque in [29] nuncio, neque in [30] me ipso, tibi [31] boni quid sit,

1 Præcipites, impellas. 2 Fac, ut hoc gaudium sit stabile, firmum & diuturnum. 3 Ad fruendum. 4 Cautum a me est diligenter, provisum est, ut sint certa & clara. Dixerat enim Pamphilus, *Vide, mi Parmeno*, &c. 5 An visum est sine dubitatione? 6 Felicissimus sum ut Deus. Sic Heaut. 4. 3. *Deorum vitam adepti sumus*. Et Cic. 2. de Orat. *In quo tu mihi Deus esse videris*. 7 Si verum nuncias de uxore. 8 Reipsa cognosces esse verum, quod dico. 9 Quod animi nostri feruntur ad diversa, & non sit illud quod intelligo. Insperatum enim gaudium somnio simile. 10 Deprehendisse. Repetit Pamphilus nunciata, ne falso intellexerit. 11 Quem filiæ Philumenæ dedit. 12 Sic dixi. 13 Annulum. 14 Bacchidi. 15 Bacchis. 16 De cognito annulo. 17 Bacchis. 18 Scilicet *est*, id est, ita ne dixisti? 19 Asseverantis est. 20 Felicior, cui felicius & magis ex animi sententia processerunt omnia. 21 Festivitatis, suavitatis, gaudii. 22 Certe. 23 Cui evenit, quod amat. Q. d. Quis amabilior est apud homines? 24 Tam læto, jucundo mihi: q. d. imo debeo te donare maximis muneribus. 25 Donem? Deliberat secum, qua re sit eum donaturus. 26 Quid mihi donandum sit. 27 Donabo? 28 Scio. 29 Relatione seu nunciatione mea, quam attuli de uxore. 30 Quia sum servus. 31 Propter quod te aliqua donare me debeas.

Scio. *PAM.* egone, [1] qui ab [2] Orco mortuum me [3] reducem in lucem feceris,
Sinam [4] sine munere a me abire? [5] ah! nimium me [6] ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video stare ante [7] ostium:
Me expectat, credo: adibo. *BA.* salve, Pamphile.
PAM. O Bacchis, o mea Bacchis, [8] servatrix mea!
BA. [9] Bene factum, & [10] volupe est. *PAM.* [11] factis, ut credam, facis:
Antiquamque adeo tuam [12] venustatem [13] obtines,
Ut voluptati [14] obitus, [15] sermo, [16] adventus tuus [17] quocumque adveneris,
Semper siet. *BA.* at tu ecastor morem antiquum atque [18] ingenium obtines,
[19] Ut [20] unus omnium homo te vivat nunquam quisquam [21] blandior.
PAM. [22] Ha, ha, hæ, [23] tun' mihi [14] istud? *BA.* [25] recte amasti, Pamphile, [2] uxorem tuam.

1 Qui feceris me, cum essem mortuus, reversum, salvum atque incolumem ab inferno, seu a loco tenebrarum in lucem. Q. d. Ego, qui perieram præ dolore, tuo nuncio revixi. 2 *Orcus* inferorum est fluvius, a Styge palude defluens: ab *ὅρκος*, quod est *juramentum*. Nam Dii per illum fluvium & per Stygem paludem jurare solebant. Ponitur etiam pro inferno. 3 *Hic & hæc redux*, *reduces* dicitur, in plurali *reduces* dicuntur, qui pericula evaserunt, & incolumes ac salvi in optatos fines redierunt. 4 Indotatum. 5 Interjectio dolentis. 6 Immemorem beneficii. 7 Phidippi. 8 Conservatrix a morte, quasi fuissem moriturus, nisi mihi consuluisses. 9 Quod mea opera servatus sis. 10 Est mihi voluptati. 11 His, quæ facta sunt, re ipsa efficis, ut credam tibi. 12 Festivitatem ac suavitatem erga me. 13 Conservas ac retines. 14 Occursus. 15 Colloquium tuum. 16 Tua præsencia voluptatem adferat. 17 In quemcumque locum. 18 Antiquam naturam retines. 19 Scilicet *adeo*. 20 Solus. 21 Suavior, humanior, mitior. 22 Interjectiones ridentis. Ridet enim a meretrice sibi attribui blandimenta, quæ potius sunt meretricum. 23 Scilicet *dicis*, *attribuis*, nempe me esse blandissimum. 24 Quod me non decet, sed meretricum esse solet. 25 Non sine causa, nec temere, nec inconsulto. Propositio est, qua Pamphili amorem collaudat. Ita admiscet honestam commendationem, ut vel hac via conjugum inter se gratiam conciliet. 26 Philumenam.

Nam

Nam nunquam ante hunc diem meis oculis [1] eam, [2] quod nossem, videram:
[3] Perliberalis [4] visa est. *PAM.* dic verum. *BA.* [5] ita me Dii ament, Pamphile.
PAM. Dic mihi; [6] harum rerum nunquid dixti jam [7] patri? *BA.* [8] nihil. *BAM.* [9] neque opus est;
Adeo [10] mutito: [11] placet hoc non fieri itidem ut in [12] Comœdiis,
Omnia [13] ubi [14] omnes rescischunt: [15] hic, quos [16] par fuerat rescischere,
[17] Sciunt: quos non autem [18] scire æquum est, neque [19] rescischunt, neque scient.
BA. Imo etiam, [20] hoc [21] qui occultari posse facilius credas, [22] dabo:
[23] Myrrhina ita [24] Phidippo dixit, [25] jurejurando se meo
[26] Fidem habuisse, & propterea te [27] sibi [8] purgatum. *PAM.* optime [29] est:

1 Philumenam. 2 Quod scirem seu animadvertissem me vidisse alias. Potuit enim vidisse, cum non nosset. 3 Admodum pulchra, ea venustate, quæ mulieres liberas ac ingenuas decet, 4 Postquam veni ad eam. 5 Ut scilicet ex animo dico, id est, vero. Jurandi modus est. 6 De compressa Philumena, & de agnito annulo. 7 Lacheti. 8 Dixi patri tuo. 9 Aliquid harum rerum patri dicere. 10 Celato, occultes illud, quod factum est, ne tantulum quidem hujus sona, quantum potest mutus: hoc enim est *mutire*, non omnino tacere; ideoque extra negationem non usurpatur. Ut Andr. 2, 2. *Itaque hercle nihil jam mutire audeo*. 11 Non placet in hac Comœdia omnia revelari, sicut fit in ceteris Comœdiis: nempe, Philumenam ante nuptias compressam fuisse. 12 Plerunque fit. 13 In quibus Comœdiis. 14 Senes, pueri. 15 In hac Comœdia, vel in hac re. 16 Decuerat. 17 Quid factum sit. 18 Quid actum sit. 19 Cognoscunt ex alio. 20 Factum vel negotium de tuis amoribus. 21 Quo modo, vel unde. 22 Dicam, suggeram. Virg. Ecl. 1. *Sed tamen ille Deus qui sis da Tityre, nobis*. 23 Socrus tua. 24 Suo marito, tuo socero. 25 Juramento, quo firmavi meam fidem, me non receptare te. 25 Credidisse. 27 Apud se, scil. Myrrhinam. 28 Excusatum, innoxium, quod mecum consuetudinem non habueris. 29 Se res habet.

Spera-

Speroque [1] rem hanc esse eventuram nobis [2] ex sententia.
PAR. Here, licet scire [3] ex te, hodie quid sit, quod [4] feci, boni?
Aut quid istuc est, quod [5] vos agitis? *PAM.* [6] non. *PAR.* [7] suspicor tamen.
[8] Egone ab Orco [9] hunc mortuum? [10] quo pacto? *PAM.* nescis, Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta [11] ærumna extraxeris.
PAR. Imo vero [12] scio, [13] neque hoc imprudens feci. *PAM.* ego [14] istuc satis scio. *PAR.* [15] an
Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facto usus sit?
PAM. Sequere me intro, Parmeno. *PAR.* sequor: [16] equidem plus hodie boni
Feci [17] imprudens, quam [18] sciens ante hunc diem unquam. [19] Plaudite.

1 Reductionem uxoris, & occultationem negotii. 2 Ad votum. 3 A te. 4 Tibi; 5 Tu & Bacchis secretius tractatis, loquimini? 6 Licet tibi hoc scire. 7 Tamen conjicio aliquantulum, quid agatis inter vos. 8 Scilicet *feci reducem in lucem*? 9 Pamphilum. 10 Quomodo hoc feci? 11 Miseria eduxeris, eripueris, liberaveris me. 12 Quantum profuerim tibi. 13 Et tibi non profui inconsideratus, per imprudentiam, cum non cogitarem non prodesse. 14 Te fecisse consulto, ut mihi prodesses. 15 An Parmeno aliquid inconsulto ignoret, quid utile vel opus sit facere? *Hæc res præterit me*, id est, hanc rem ignoro. 16 Ad spectatores hoc dicit. 17 Nesciens me id facere. 18 Consulto, dedita opera, seu de industria. 19 Gratulamini Poetæ & actoribus.

FINIS.

INDEX

INDEX

Eorum quæ in Textu TERENTIANO, aut in notis occurrunt.

A

A pro de positum 373
A facundia multum posse 213
A fratre egredi, id est, e domo fratris 495
A me exit 256
A parvis 54
A parvulo 7
A pueris 368
A puero 364
A villa mercenarius 372
Abdidit se rus 546
Abhinc 524
Abhorret ab re uxoris 84. a nuptiis 597
Abi hinc in malam rem 33
Abierunt menses decem 389
Abire alicunde honeste 168
Ablativus cum præpositione, loco Genitivi 67
Ablegandus mihi aliquo est 570
Abligurire patria bona 124
Abortus, quid 569
Abradi 456
Abripere in cruciatum 79
Abscedet cito ira 604
Absente nobis 162
Absolvere aliquem 348
Absque eo esset 443
Absque una hac fores 388
Abstemius 25
Abstergere vulnera 176
Abstraxit me ab illa 53
Absumi cura & sumptu 457
Absurdum, quid 413
Aburi operam 5
Accedere alicui 256
Accessit mihi ad aures sermo tuus 577
Accidere ad genua 567
Accipere conditionem 11
Accipitri non tenditur rete 456
Accumbentes olim cœnabant 170
Actum est 47, 110, 266, 253
Actum agam 343
Actum ne agas 404
Actutum, pro celeriter 510
Actuariæ naves ib.
Acuet sat illos ætas 402
Ad Dianæ scilicet templum 377
Ad ingenium redire 327, 541
Ad languorem me dedit hoc 289
Ad pileum vocare 7
Ad rastros res rediit 300
Ad rem avidior 116
Ad rem redire 338
Ad restim res rediit 490
Adhibuisse plus paulo 230
Adeo res redit 430
Adelphi 323
Adigere aliquem ad insaniam 331
Adipiscier bis judicium 463
Adjuro tibi per Deos 69
Adjutare funus 434
Adjuta illis onera 565
Admittere turpe quid in se 464
Admittere stultum est, quod cavere possis 173
Adoriri 285
Advena 220
Adversari libidini alicujus 538
Adversari suis 555
Adversatrix mihi es 309
Adversitores 324
Advertere graviter 264
Adulterorum pœna 192
Adunco naso virgo 316
Adversum stimulum calores 432
Advocatus 388
Ædepol 32, 247, 556
Ædiculæ 488
Ædiles qui, eorumque munus 107
Ægre alicui facere 160
Ægre mihi est 333, 439
Ægritudo hæc abs te mihi oritur 550 recens est 352

Æmu-

Æmulari 2
Æmulus, pro rivali 121
Æqua pars amoris 113
Æquales 133
Æque quidquam nunc quidem 45
Æqui bonique facio 287
Æquior sum illi 44
Ære suo empta 474
Æsculapius, qui 563
Ætas dum tulit 45
Ætas integra 11
Ætas sat acuet illos 402
Ætate ad alia omnia sapimus ibid.
Ætatem 170, 380
Æthiopia 118
Affabilis esse meditor 408
Afficere cura & sollicitudine aliquem 466
Affines 301
Affines rerum, quas fert adolescentia 230
Affinitatem effugere 27
Afflictare se 111
Agellum sub urbe locitare foras 414
Agere, quid 261
Agere se 6
Aggravescit morbus 562
Aggredi alia via 67
Agitare convivium 540
Agitur jam mensis septimus 568 non res capitis agitur 486
Agmen, quid 175
Alias res agis 135
Alicujus rei est 357
Alienare aliquem 306
Alieniore ætate quid facerem 330
Alienus, quis 312
Alienus a nostra familia 353
Aliqnid monstri alunt 28
Aliud ex alio malum 195
Aliud fortasse aliis vitii est 555
Alligare illi filium 403
Alligare se furti 180
Amabo, interjectio blandientis 116
Amantes graviter sibi dari uxorem ferunt 21
Amantibus omnia suspecta sunt 264
Amantium iræ amoris integratio est 55
Amare, cui odio sis, stultum 563
Ambigo 257
Ambis, Ambire, Ambitus 39
Amentium, haud amantium inceptio 24
Amicorum omnia sunt communia 399
Amittere occasionem 158
Amolimini vos hinc 71
Amolimur, quid ib.
Amo te magis, quam oculos 390
Amor ipse molestias habet 111
Amore abundas 440
Amori quæ insint vitia 110
Amori operam dare 221
Amoris extrema linea 161
Amovebo hunc 374
Anacharsis dictum de navigantibus 571
Ancillarum grex 234 & eas munerarier 239
Andrus, insula maris Ægæi 6
Angiportum, quid 183
377
Anguis decidit per impluvium 492
Animam comprimere 511
Animam relinquam potius 369
Animam debere 488
Animam recipere 353
Animi compos 351
Animi sublati sunt 579
Animo comi aut leni esse 299
Animo gladiatorio 519
Animo male est 386
Animo morem gerere 64
Animo obsequi 324
Animo omisso esse 304
Animo otioso esse 85
Animo virili præsentique esse 519
Animum ad uxorem appulit 45
Animum adducere ad malas partes 610
Animum adjicere ad virginem 117
Animum flectere ubicunque opus est 589
Animum hoc meum percussit 15

Animum inducere 555, 556
Animum reddere 35
Animum suum ex alterius anima spectare 65
Animum suum explere 20
Animus dum in dubio est, paulo momento huc illuc impellitur 29
Animus ægrotus 21
Animus est in patinis 181
Animus illi pendet 342
Animus mihi rediit 564
Animus nisi me fallit 27
Animus se devinxit cupiditate mala 229
Annis obsitus 124
Annona cara est 55
Annuntiare 374
Annuli usus ad convivia paranda 152
Annus est, dum moliuntur, &c. 233
Anteire aliquem sapientia 449
Antevertere alicui 171
Antiqua fide homo 364
Antiqui homines ib.
Antiquum obtines 82
Antiquum morem atque ingenium obtines 612
Apage te 187
Aperire se 63
Apollinis responsum 69
Appareant promissa 132
Apparare convivium de die 416
Appellere 5
Applicare animum ad deteriorem partem 21
Applicar se ad patrem 94
Apprime nobilis 192
Apud me vix sum 96
Apud me non sum 300, 444
Apud nos, i. domi nostræ 226
Apud te sis 42
Aquilarum senio confectarum, victus qualis 259
Aquilæ senectus ibid.
Ara 305
Ara, confugii locus 306
Arbiter 257.
Arbitrum capere ib.
Arbitrum cedo 332
Ardo iracundia 351
Argentariam curam alicui adimere 513
Argentum fugitivum 276
Aridus senex 259
Arrhabo 168
Arrhaboni relinquere ibid.
Arridere aliis 525
Arrige aures 95
Arte tractare aliquem 245
Ascendere navem 390
Asia 221
Asperum vinum 254
Assentari alicui 148
Assentari omnia 126
Assero manu illam liberali causa 339
Assertores ibid.
Astringere fidem 114
Asymbolus 457
Asymbolum venire ibid.
At at, interjectio subitum motum designans 15 timoris 18
Athenis communis omnium libertas fuit 337
Athenis lex fuit Solonis, ut orbæ genere proximis nuberent, aut qui eas ducere nollent, dotem iis darent, dicerent 385
Athletæ olim in palæstra nudi, & oleo perfusi luctabantur 470
Ater canis 492 panis 190
Attemperate venire 94
Attendere animum 511
Attentiores ad rem 402
Attica elegantia in eo est 206
Au, Interjectio consternatæ mulieris 76 & dolorem ostendens 163
Avaritia quid faciat. 459
Auctor, quid 6, 536
Auctor his rebus quis est 387
Auctoresne id mihi estis 412
Auctum damno 271
Aucupium novum 125
Audacia jocularis 437.
Audire male 459
Aufer te hinc 412, 479
Augescit ægritudo 251
Avidior ad rem 116
Aures surdas reddere 242
Auribus teneo lupum 473
Auris Memoriæ consecratur 31
Auspicato huc me appuli 81
Autores habere 6
Autumare 213

Babylo

B

Babylo 410
Bacchanalia 225
Balneorum privatorum in domibus ditiorum usus 157
Balneorum unctionumque usus apud veteres quotidianus 457
Balneis egredientes veteres, lectos intrare, post cœnare soliti 157
Beare aliquem 128
Bellissimum unumquodque carpere 403
Bellua, de ancilla 167 de viro 522
Bellus, unde 403
Bene habens tibi principia 465
Bene audire 427
Bene est mihi 324
Benigne quid præbere 603
Beneficio devinciri 248
Bidui est aut tridui hæc sollicitudo 45
Blande dicere 406
Bolus mihi e faucibus ereptus est 275
Bona abripere 429
Bona dicere, εὐφημεῖν 13
Bona fide 285
Bona perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet 227
Bona natura 132
Bona venia aliquid petere 461
Bona verba quæso 22
Bonæ felicitatis 133
Bruma 492

C

Cadavera olim cremabantur, & cineres in urna condebantur 15
Cadaverosa facies 53
Cæcilius vetus Poeta Comicus 534
Cædere ex occulto hostes 177
Cædere sermones 234
Cæsius color 573
Calces adversum stimulum 432
Calamitas, quid 112, 532
Calescere, pro amore inflammari 112
Calleo pulchre sensum illius 372
Calleo 262
Calliditas, Callidus ib.
Canes ad venandum alere 9
Canis, convicii nomen 379
Canis alienus introiit in ædes 492
Cantabat mihi harum mores 236
Canthara subsarcinata 78
Cantilenam eandem canis 471
Capere inimicitias ob aliquem 4'0
Capillo illam conscidit 162
Capillus passus, rejectus, &c. 238
Capitalia flagitia 392
Capitem in terram statuere 352
Capiti atque ætati illorum 562
Capiti suo aliquid suere 471
Capitis periculum adire 67
Caprificus, quid 377
Captare consilium cum aliquo 42
Capro, quid 511
Captus servorum 367
Caput huic rei 46
Caput alicui diminuere 170
Caput est colaphis tuber 344
Carbo & pruna, ut differant 403
Carcer, id est, carcere dignus 461
Carendum est tui 219
Caria, provincia Minoris Asiæ 115
Carnifex 20, 165
Carpere bellissimum 403
Cavere loco 177
Causa, quid 339
Causam dicere 451
Causa liberalis 339
Causam fingere 116 meditari 339
Cautim & paulatim dare 294
Cautio est 41, 263
Celere consilium reperire 442
Cella, vel cellula, quid 132
Centurio 176
Cepit te desiderium loci 540
Cerebro dispergere viam 352
Cerebrum dispergam 398
Cervices eversæ 246
Cervix, quid ibid.
Cetarii 126
Cibum e flamma petere 148

Cicatrices suas ostentare ibid.
Cilicia 431
Circuitione uti 22
Circumcursare hac illac 258
Circumvallant me tot res 350
Citharistria 433
Clam te est 31
Clanculum mordere aliquem 142
Claudere in aliquem commodum 57
Clemens & facilis, ut differant 404
Clemens vita 325
Clementia nihil est homini melius 404
Cliens 201, 372
Coactus in gratiis 253
Codex vel caudex, quid 295
Cœlum si ruat 280
Cœna dubia, quæ 457
Cogere copias in angustum 275
Cogitare cum animo 369
Cogitata proloqui 452
Cogo, quid 223
Cohibere se 299
Coitio prima acerrima 458
Colaphis caput tuber est 344
Colaphos infregit mihi 339
Colere aliquem 356
Colere vitam inopem 223
Colere pietatem 573
Colligere stipulam 403
Columen familiæ 452
Comedendum aliquem præbere 205
Comiter me adjuvit 476
Commeare in urbem 546
Commessator haud sane commodus 398
Commessatum aliquem intromittere 144
Commitigare alicui caput sandalio 299
Committere fortunas suas alicui 61
Commodare alicui 601
Commodum tibi in me claudier nolo 57
Commotum te jam reddam 88
Commotus in quadam 154
Commovebo istos 282
Commovi hominem 46
Communia amicorum inter se 399
Commutare verba inter sese 486
Comparandus hic non est ad illum 165
Comparare commoda sua ex incommodis alterius 63
Compedes habendæ 449
Complecti mediam mulierem 16
Complusculos dies 546
Componere gratiam 577
Componantur hæc cum bona gratia 485
Compos animi vix sum 352
Composita res est 393
Composito quid facere 498
Compotrix 23
Compressu eo gravida facta est virgo 367
Comprimere animam 512
Comprimito tibi manus 266
Conari manibus, pedibus 67
Concaluit 244
Concedere alicui 554
Concito 560
Conciliare, quid 164
Conciliare pacem 314
Conciliare male 164
Concire turbas 305
Conciverit iram hanc 560
Conclamare, conclamatum jam est 135
Conclave, quid 156
Concludam me in cellam 374
Concludere aliquem aliquo 164
Concurrunt multa simul 52
Concurrunt tot verisimilia 614
Conditionem accipere 11
Condecorare ludos 536
Condonamus te 518
Conduplicabo hoc idem tibi 474
Confectus cura 32
Conferre culpam in alium 339
animum alio 248
Conferre exemplum 329
Conficere, quid 309
Conficere argentum 508
Conficere nuptias 450
Conficere pacem in leges suas 308
Conficere virginem 289
Confingere falsas causas 595
Conflare familiaritatem 185
Conflictare cum hujusmodi malo 473
Confutabitur dictis 302

Con-

Confutare verbis aliquem 469
Congerere penum in cellulam 132
Congero 312
Congruere ne sentiant nos inter nos 257
Conjecturam de se facere 264
Conjicere in lætitiam aliquem 239
Conjicere se in pedes 183, 443
Conjicere se continuo intro 238
Conjicere aliquid 440
Conlacrumare 14
Conlocupletare se 236
Conscindere capillo aliquem 162
Conscius facinoris 439
Consequitur eam alienus puer 593
Consilium cum re amisit 124
Consilium non est 578
Consobrini, qui 575
Constabilire rem suam 396
Constringere quadrupedem 88
Consuescere alicui 387
Consulere in longitudinem 304
Consulere in aliquem, quid 252
Consusurrare cum aliquo 255
Contaminare gaudium 153
Contegere injuriam 569
Contemnor abs te 50
Conterere diem ambulando 608
Conterere operam frustra 445
Contrahere frontem 402
Contrivi vitam in quærendo 405
Contortor legum — 461
Contumeliam facere 520, 185
Conturbare rationes 185
Conveniet numerus 430
Conventam me esse expetit 598
Convicium facere 337
Convivas morari 225
Convivia veteres vel in Sole, vel sub dio, vel in umbra, vel sub tecto, pro anni tempestate, agitabant 378
Convivor, quid 229
Convolat populus 535
Copiæ, quæ 173
Copiæ meæ in angustum coguntur 275
Copiam mihi facias ejus 435
Cordati, qui 23
Cordi mihi sunt nuptiæ 34
Cornua in prælio, quæ 175
Corradere alicunde pecuniam 344
Corradere munus 428
Corripere se intro 565
Corrumpitur prandium 378
Corruptela nostrum liberum 399
Crepuit a Glycerio ostium 67
Crimine se expedire 601
Criminari aliquem alicui 184
Crucem in malo quærere 477
Cuba, quæ Dea 429
Cudo, quid 283
Cudo argentum ibid.
Cudetur in me faba 138
Cuja est virgo 133
Culpa in te hæret 551
Culpam in aliquem conferre 139
Cum aliquo stare 451
Cum maxime 541
Cupediæ, Cupedinarii 126
Cupere alicui 92
Cupiens tui 543
Cupio illi 92
Curare funus 14
Curatura 132
Curialis vernula 509
Curriculo percurre 282
Cursitare sursum, deorsum 128
Cyprus Veneri consecrata 342
Cyathos sorbillare 378

D

Da locum melioribus 474
Da te mihi vicissim 277
Da te hodie mihi 402
Dabit hic aliquam pugnam 187
Dabo effectum 121
Damnatum domum ducere 456
Damno auctus est herus 271
Danaæ in gremium imber aureus 156
Dare bibere alicui 50
Dare & dedere, ut differant 277
Dare fidem 41
Dare operam litteris 147

Dare

Dare supplicium 111
Dare verba alicui 23
Datum est istuc mihi 140
Davus sum, non Oedipus 21
De industria 80
De grege illo est 357
De integro u
Deamo te 279
Debacchatus es 338
Debeo hoc tibi pro servitio 67
Decedet ira 578
Decidi de tanta spe 235
Declinatam non esse ab aliarum ingenio 548
Decrepiti, qui dicantur 123
Decrepita anus 412
Decurio, quis 176
Decurso jam prope spatio 404
Dedecorare se & familiam 549
Dedere in pistrinum 22
Dedita operi 183
Dedo me tibi 91
Dedo, & do, ut differant 277
Deducere cibum alicui 112
Defecimus nihilo magis 468
Deservisse adolescentiam 334
Desieri nihil tibi patiar 603
Deformis puella ὑποτύπωσις 316
Defraudare genium suum 429
Defugere auctoritatem alicujus 139
Defungi, quid 107
Defungier cupio in hac re 524
Degere diem in lætitia 371
Dejerare perfancte 603
Delere ex animo omnes mulieres 130
Delibuo quid 510
Delibutum te gaudio reddo ibid.
Delictum, quid 388
Delirare, quid 395
Demensum, quid 429
Demissis humeris esse 132
Demulcere caput 285
Deo meo irato relinquor 432
Deorum vitam adepti sumus 278
Depacisci mortem cupio 440
Depexum dare aliquem 302
Deputat operam meam parvi pretii 606
Derivare iram senis in se 455
Derivatio, quid ibid.
Desedi tibi totum diem 606
Desiderium Athenarum me cepit 546
Designatores, Designo 329
Desistere litibus 486
Despoliare aliquem 82
Despondere & spondere, ut differant 13
Deteriores sumus licentia 255
Detrimentum, quid 253
Devincire beneficio 248
Devitare malum 61
Deum te facio 372
Deus, pro quolibet benefactore 458
Deus sum 611
Dextra Fidei consecratur 31
Dica, quid 436
Dicam tibi scribam ibid. & 456
Dico, edico vobis 192
Dico tibi meam operam 431
Dictio testimonii 452
Dictum ac factum, &c. 40, 410
Dictum factum reddidi 285
Dieculam alicui addere 71
Diei tempus ut est 225
Diem dicere, quid 13
Ditem hunc sumamus hilarem 349
Dies adimit ægritudinem hominibus 25
Differor doloribus 368
Differre rumores 213
Difficultas 368
Diffluit luxuria & lascivia 302
Digiti Minervæ consecrantur 31
Digitulo uno fores aperire 129
Dii Nuptiales 26
Dii bene vertant 392, 547
Dii prohibeant 56
Dii te eradicent 76
Dii vestram fidem 72
Dilapidare bona sua 514
Dilucide expedire 463
Diminuetur tibi cerebrum 376
Dimittere exercitum 180
Dionysia, Dionysius 225
Dionysia agitat 282
Discidit labrum 375
Discrucior animi 381
Discus, libertus 158
Displiceo mihi totus 314
Dissolvi me 257 & dissolvere 488

Distædet me 523
Distorquere os 164
Disturbare nuptias 29
Diverticulum 161
Dividuum facere 344
Divinam rem facere 150
Divisa remporibus 48
Dixi, quale verbum 466
De fidem 203
Doctæ in eodem ludo ad malitiam 548
Dolent oculi 527
Doleo tuum casum 365
Dolet mihi tuus casus ibid.
Dolet hoc mihi 113, 347
Dolo malo fiunt hæc 150
Dolus malus, quid ibid.
Dormienti hæc tibi confecturos Deos credit 389
Dormire in aurem utramvis 243
Dormiunt, id est, securi sunt 282
Dos secunda, quæ 355
Ducerem aliquem dictis suis 64
Ducere domum inopem 453
Ducere se foras 580
Duci falso gaudio 419
Ductare aliquam gratis 472
Duo cum idem faciunt, hoc licet impune facere huic, illi non licet 401
Durare nemo hic potest 374
Duras dabit 249
Duras fratris partes prædicas 136
Duriter se habere 325

E

E flamma cibum petere 148
E medio excedere 590
E re nata melius fieri haud potuit 350
Eat 578
Ebrii hominis ἑαυτόν πωσις 170
Edere in aliquem exempla 198
Edormiscam hoc villi 398
Edulia, quæ Dea apud antiquos 429
Effectum dabo 121
Efferri dicuntur cadavera 14
Effluere, pro palam fieri 101
Effringere fores 336
Effutire foris 497
Egestas me impulit 494
Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie perii 198
Ego meorum solus sum meus 482
Egredi nihil officio suo 494
Egregium, quid 10
Eho, interjectio admirantis 12
Ejicere animum patris 303
Elapsus est Bacchidi 545
Elegans formarum spectator 154
Elephanti Indici 142
Elegantia Attica 206
Emergere 153
Emergere ex malis 56
Emergi inde non potest 396
Emissa est manu 507
Emungere argento aliquem 450
Emori risu 143
Enecas me 66
Eniti pro aliquo 469
Ephebi, qui 9
Epidicazomenos Comœdia 427
Ἐπιδικάζεσθαι, quid ibid.
Equos alendi cura 9
Eripere aliquem ex crimine 455
Erras tota via 125
Erubuit: salva res est 385
Erumpere gaudium 153
Erumpet in nervum 455
Est alicujus rei 357
Est in proclivi 50
Evadere, quid 19
Evenit præter spem 67
Eunucum suam 108
Evomam in eum iram hanc 352, 370, 579
Ex animo alicui velle 304
Ex animo quid dicere 119
facere 57, 327
Ex ephebis excedere 7
Ex homine natus 146
Ex sententia obtigit mihi 277
Ex usu tibi est 219
Ex usu tuo est 204
Exacta ætate 405
Exacta fabula 533
Exanimis vel exanimus 15
Exaugere alicui animum 232
Excerpta, quæ 491
Excessit e medio 520

Excidere uxore 44
Excidere, quid ibid.
Exclude oculum 521
Excoctam atque atram reddere 403
Excruciare aliquem 443
Excruciat me animi ibid.
Excutere se 481
Excutere alicui lacrymas 225
Exedent illum assidue 254
Exemplum aliis esse 396
Exemplum capit de te 65
Exemplum, quid 191
Exempla in aliquem edere, ibid.
Exequi imperium alicujus 271
Exequias Chremeti ire 525
Exerceo, quid 223
Exercebo te, ut dignus es 378
Exercete sumptum, vel dictum 223
Exercitum dimittere 180
Exigere vitam 238
Exilii ad re 274
Eximere scrupulum, quid 345
Eximium neminem habeam 538
Exonerare metu 509
Exorare aliquem 119
Exorator, quis 533
Exoriri, quis dicatur 549
Exornatum dare aliquem 302
Exossabitur, ubi ego rediero 359
Exossare, quid ib.
Expedi verbo 444
Expedire iram 558 se ærumnis ibid.
Expedire se crimine 601 ex turba 269
Expergiscere 383
Experiamur hanc 604
Experiri pro actionem intendere in judicio 356
Expetere, quid 360
Expetere amicitiam alicujus 465
Expiscari, quid 461
Explere animum alicui 601
Explere voluptatem suam 538
Explicare frontem 402
Expolita nulla mala re muliebri 238
Exponere gnatam 278
Exporrigere frontem 402
Expostulare injuriam cum aliquo 64
Expostulare, quid ib.
Expromere occulta sua 264
Exprompta memoria 71
Expurgatu facile non est 556
Exquirere cruciatu quolibet 603
Exsculpere verum 168
Expectare mortem 571
Expectati parentes 330
Expuere miseriam ex animo 141
Expuere, quid ibid.
Exsolvere se omni turba 169
Ex turbis 506
Exsolvere se 280 suspicione 588
Exstillare lachrymis 520
Exstinguere alicui animam 352
Extinguere puerum 601
Extinguunt formam 435
Extispices, qui 492
Extortor bonorum 461
Extrahere ex ærumna aliquem 614
Extraneo conditionem ferre 481
Extrema linea amare 161
Extrudit eo Pamphilum 546
Extrudere, quid ibid.
Exulo domo 158

F

Faba istæc in me cudetur 138
Fabricæ, quæ 250
Fabricam fingere ibid.
Fabulam inceptat 94
Fabulæ non sumus 590
Fac periculum 147, 517
Facere fabulas vel Comœdias 5
Facere contumelias alicui 520
Facere versuram, quid 501
Facessat hæc hinc 486
Facesso, quid ibid.
Facetus, quis 143, 259
Facile agere, quid 369
Facile omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus 33
Facili patre uti 230
Facilitate nihil homini melius 404
Facillime agere 369
Facilis, & clemens, ut differant 404
Facinus facere ibid.

Faci-

Facinus illiberale 365 animadvertendum. 77
Facta, transacta omnia 27
Factum velle 410
Fallaciam aliam trudit 78
Falsus animi est 128
Falsus es ib.
Fama, quid 346
Familia, quid 292
Familia decem dierum 298
Familiaritas intercessit mihi cum eo 469
Familiariter, quo sensu 16
Familiariter mortem alicujus ferre 14
Farcimen, quid 126
Fartores, qui ib.
Fatuus 204
Favilla 403
Favillæ ac pollinis plena, ib.
Fautrix est familiæ nostræ 202
Fenestram ad nequitiam patefacere 255
Ferire munere, quid 429
Ferre infortunium 317
Fervere opus, quid 150
Festivum caput 346
Festus dies hominis 154
Fidem habere alicui 58
Fides, quid 10
Fides neque jusjurandum illum repressit, neque reflexit 351
Fidibus scire 116
Filiam locare 487
Finem orationis statuere 540
Firmare dotem 314 fidem 621
Flagitiis nobilitare aliquem 198
Floccifacere aliquem 131
Floccus, quid ibid.
Flos, pro vigore ætatis 133
Focus, quid 169
Fodere noli 576
Fœminæ vereri 520
Fœnerare, quid 340, 471
Fœneratum beneficium tibi dices 471
Fores crepuerunt a nobis 278
Foris sapere 309
Foro uti 431
Fors fortuna 508
Fors quod feret, ferendum quo animo 437
Fortes fortuna adjuvat 444
Fortuna, quid 508
Fortunæ meæ si eo redeunt 444
Forum, locus ubi causæ tractantur 75
Frangere navem 24
Fratres, qui 506
Fretus vobis 203
Frigent hic homines 127
Friget totus 522
Frigere, quid 150
Frons genio consecratur 31
Fructi, pro fructus 405
Frugi, quid 158
Frugi homo es 415
Frustrari se 107
Frustrata est nos fides tua 382
Fucatus sermo, quid 156
Fucum facere mulieri ib.
Fucus, quid ib.
Fugam ornare 165
Fugere laborem 215
Fugitando miserrimus fui 183
Fugitans litium 485
Fugitans, quam vim habeat ibid.
Funambuli, qui 532
Functus officium 265
Funda, quid 177
Fundere verba 396
Funditus perire 27
Fundus, quid 282
Funus, quid, & unde dictum 13
Furciferi, qui 62
Furti se alligare 180
Furum manipulus 176
Futile, quid 61

G

Gallina cecinit 492
Gallina in qua domo caneret, superiorem marito esse uxorem, veteres existimarunt ibid.
Ganeo 252
Ganeum ibid.
Gannire, quid 375, 525
Geminabit, nisi caves 336
Genua Misericordiæ consecrantur 31
Gerræ, gerrones 312
Gerunt pueri iras inter se se 569
Gestare in sinu 390
in oculis 141
Gestire, quid 153

Gladiatores, qui 535
Gladiatores dare ibid.
Gladiatorio animo ad me affectant viam 519
Gloriare evenisse ex sententia 285
Gradu suspenso ire 511
Grandis, ad ætatem refertur, non ad corpus 387
Grandiuscula est 82
Gratiam inire 153
Gratiam parem referre 168
Gratulantur adventum 126
Graviter ferre 554
Gravius in aliquem quid dicere 89, 333
Gravius ferre 112
Grex, pro actorum turba 215
Gynæceum, quid 511

H

Habeat 91
Habes omnem rem 547
Habet, id est, vulneratus est 11
Habitudo corporis 125
Hæreat pugnus in mala 336
Hæreditas ad hos redit 546
Hærere, quid 184
Hærere in parte apud aliquem 202
Hæsitare in eodem luto 500
Hariolari 339
Hariolus, quis 492
Haruspex, haruspices ibid.
Haud muto factum 8
Haud sic auferent 365
Heautontimorumenos 207
Hecyra 532
Helluari, heluo 312
Hercules servivit Omphalæ 199
Hilarem hunc sumamus diem 349
Hilarum fac te 395
Hilarus, a, um, Hilaris, e ibid.
Hinc illæ lachrymæ 15
Hoc age, qualis vox 43
Hoc agere, quis dicatur 342
Hoccine agis, an non 20
Homine imperito nunquam quidquam injustius 330
Homini homo quid præstat, 123
Homo perpaucorum hominum 142
Homo pistrino dignus 260
Homo si sis 330
Homo sum: humani a me nihil alienum puto 218
Homuncio 157
Horrida virgo 434
Hospes, pro amico externo 372, 572
Hostibus hoc eveniat 311
Huc viciniæ 10
Hinc mandes, si quid recte curatum velis 358
Hujus non est veritus 520
Hujus non faciam 335
Hujus quidquid feci 120
Humane vix patitur 333
Hymenæum cantare 409
Hymenæus, quis fuerit ibid.

I

In malam rem hinc 517
Ibit ad illud illico 155
Id populus curat scilicet 20
Ignoscentior animus 273
Ignotum est, tacitum est 367
Ilicet 135, 305
Iligneis pedibus iestuli 378
Illiberaliter aspernari 400
Illicere in fraudem 93
Illudo, quomodo construatur 190, 283
Illum, ut vivat, optant 406
Illuvie immunda 239
Imber aureus 156
Imbrus 545
Immeritissimus 453
Immisericorditer factum 386
Immortalitas mihi parta est 98
Impedire se nuptiis 466
Impeditum expedire 62
Impeditus, quid ibid.
Impellebant me causæ leves 571
Impellere aliquem ad laborem 225

Impendent te mala 442
Impendio, pro multo 156
Impense pro maxime 142
Impense cupere 419
Imperare sibi 126
Imperium, quod amicitia adjungirur, stabilius 327
Impertior quomodo construatur 353
Impertire aliquem plurima salute 127
Impertiri heram malo 553
Impetrare quid cum gratia 10
Impingere alicui dicam 466
Implorare fidem alicujus 368
Impluvium, quid 492
Importunus, quis 25
Impotenti animo esse 90
Imprudens & insciens, ut differant 271
Impune optare, quid 575
quid habere 184, 198
Impuratus ille 489
Impurus, quis 271
Imus, venimus, videmus 434
In aurem utramvis otiose dormire 243
In clientelam & fidem se dare 201
In commune consulere 55
In conspectum mihi dari gestio 450
In diem abire 502
In diem minitari 498
In dubio est vita 36
In eodem ludo doctæ. 548
In funus prodire. 14
In honorem, pro in honore 127
In insidiis ero, vel in subsidiis 446
In ipso articulo, quid 343
In jus ambulare 517
In lauta & bene parte aucta esse 288
In malam crucem abi 460
In manibus gestavi 375
In manum dare, quid 31
In manu est tibi 578
In manu non est mea 594
In manum quid vis dari tibi 486
In medio esse, quid 367
In medio est mater virginis ibid.
In memoria habeo 8
In nervum erumpet 455
In nervum ire 491
In oculis aliquem gestare 141
In ore est omni populo 329
In os laudare 347
In portu navigo 49
In proclivi est 70
In rem est utrique 55
In rem nostram est 540 554
In sinu gestare, quid 390
In tempore venire, rerum omnium primum est 245
In tranquillo est amor meus 200
In tuto est omnis res 347
In vado est jam omnis res 86
In viam redire 21
In vita alicujus laudem quærere 240
Incendere aliquem 443
animum 245
Incendor ira 584
Incensam tibi dabo 520
Inceptio est amentium 24
Inceptare facinus 267
Incertus animi 542
Incessit te nova religio 74
Incidere, pro in mentem venire 37
Incommodare alicui 17
Incommode mihi nuptiis evenit 610
Incurvus & tremulus senex 134
Inde usque a pueritia 226
Indicente me 370
Indicio de se ipso erit 322
Indiligens ne nimium sis 388
Indotata virgo 353
Induci, quis dicatur 281
Induciæ, quæ 110
Induco animum meum 535 556
Indulgebant te 307
Indulgeo me nimis 222
Indulgere genio, quid 429
Indulgere vestitu 326
Indulges illi nimium 293
Induxerunt me promissa ejus 281

Iners, 61
Inescare homines 342
Infamem fieri flagitiis 313
Infamiæ ea res est mihi 45
Infecta pace 110
Inficias ibit 354
Inficias ire, quid ibid.
Infortunium ferre 337
Infra infimos omnes est 148
Infringere alicui colaphos 339
Ingenium est omnium hominum a labore proclive ad lubidinem 11
Ingenium pernactus est 545
Ingenium plumbeum, quid 295
Ingere mala multa 64
Ingluvies, quid 290
Inhumano ingenio esse 185
Injicere scrupulum alicui 343 519
Inimicis istuc fiet 310
Inimicitias suscipere cum aliquo 551
Inimicum aliquem habere 119
Iniqui patris est 20
Iniquus præ studio 83
Inire gratiam alicujus 410
Inire falsam gratiam 239
Initiare infamem 429
Initum verbis beneficium 83
Injuria, quid ibid.
Injuria una est tecum 521
Injuria est 330, 538
Injussu meo 447
Innuere alicui 171
Insanire cum ratione 111
Inscribere ædes 223
Inserere manum in sinum alicui 263
Insimulare herum avaritiæ 459
Insimulare aliquem durum 228
Insistere viam, & Insistere via 130, 443
Insolens, qui dicatur 93
Inspicere tanquam in speculum, in vitas omnium 262
Instare factum 16
Instituere in animum 325
Instructa pulchre ad perniciem illa est 255
Instructa mihi sunt in corde consilia omnia 455
Insultare calcibus fores 329
Integra virgo 543
Integrascit hoc malum 68
Intendenda fallacia in senem 258
Intendere, quid ibid.
Inter vias 162
Intercessit ægritudo huic gaudio 98
Intercipere, quid 112
Interdiu 372
Interminata sum tibi 182
Internuncius, quis 129
Intertrimentum, quid 253
Intervenire, quid 74, 361
Intervenire de improviso ibid.
Intimum aliquem habere 115
Intimus alicujus consiliis 57
Introrumpere 195
Invenustus, quis 27
Inversa verba 246
Inultum auferre 61
Involare alicui in oculos 262
in capillum 184
Jocularium malum 79
Jovis aurei & Danaæ fabula 156
Iracundia ardere 251
Iracundia & ira, ut differant 560
Iracundus & iratus, ut differant ibid.
Ira inter eas intercessit ibid.
Iram minue 465
Irati egregia descriptio 352
Ire per extentum funem 532
Irritatus ita sum 448
Irruere, quid 178, 374
Irruere in ædes alienas 319
Istæc in me cudetur faba 138
Istuc ætatis. 211
Ita fugias, ne præter casam 499
Ita mihi atque huic sis superstes 312
Iter illi erat in Lemnum 431
Iter hac habui 208
Itiones crebræ & mansiones diutinæ 523
Judicat me ex aliarum ingeniis 120
Judicium cras est mihi 134
Jugulare aliquem sub gladio 415

Jugulare aliquem, pro mutum reddere 142
Junceæ 132
Juno, a juvando dicta 48
Juno Lucina fer opem ibid. & 368
Jurgare 328
Jus summum sæpe summa est malitia 288
Justa injusta 418
Juvare aliquem consilio 219

L

LAbascit 119
Labefactari, quid 149
Laborat e dolore 29
Labore alieno magno parta gloria 141
Laborem inanem capere 593
Lacerare aliquem variis modis 352
Lacrymæ illi illico cadunt, quasi puero, gaudio 372
Lacrymula falsa 111
Lacrymo gaudio 261
Lactare aliquem 65 alicujus animos 93
Lacus, quid 377
Lædere, quid 426
Lædere nulli os 405
Lana ac tela victum quæritans 11
Lanii, qui 126
Lapis, de homine ignavo & bruto 291, 299, 550
Largitas subita 418
Largitor de te 413
Latere tecto abscedere! 275
Laterem lavare 443
Lavandi se in balneo, ac postea ungendi, singulis diebus antequam cibum caperent, veterum erat consuetudo 155
Lautum peccatum venire 510
Lecti olim erant exemptiles, quos hinc inde deportabant 298
Lectorum usus post balnea apud antiquiores 155
Lectis quot veteres cœnitantes discumberent 222
Lectulis stratis antiqui cœnitabant ibid.
Lectulos jube sterni 349
Lectos sternere ibid.
Lemnus, qualis insula 431
Lenire alicui miseriam 222
Lenitas, quid 19
Leno impurissimus 433
Lenones sua lege utuntur, qua semper commodum est prius quam fides 476
Lepidum caput 471
Lepor sive lepos, quid 97
Lepus tute es, & pulpamentum quæris 143
Leves homines, qui dicantur 602
Libenter vivere & victitare, quid 204
Liber, pro vino 170
Liberalis causa, & liberali manu asserere 339
Liberaliter servire 8
Liberare fidem, quid 114
Liberos, pro filia 549
Libertos faciendi ritus apud Romanos 8
Libertus, quis ibid.
Libertus ingratus olim in servitutem revocabatur ibidem.
Libido, quid 230
Libido multa fert 264
Licet per ætatem 330
Limis specto 158
Linea extrema amoris 161
Linere, quid 294
Lingua hæret metu 194
Lingua tua facilem benevolumque jam tibi me reddidit. 602
Liquido jurare 73
Lirare, quid 395
Literæ, quæ 147
Lites sequi 81
Locare virginem nuptum 497
Locitare foras 414
Loco sibi cavere 177
Locum, quem abeuntes reliquebant, salutandi mos apud veteres 453
Logi 471
Longinquitas ætatis obstat illi 589
Lorium, lota 337

Loris cur servi cæderentur ibid.
Lucina, unde dicta 368
Luculenta forma 259
Luculentum, quid ibid.
Ludere, id est, vivere & moveri 359
Ludere aliquem 79, 384
Ludi Megalenses, qui 1, 102, 207, 528
Ludificari aliquem 518
Ludificatus est virginem 162
Luditur opera 456
Ludos facere 518 præbere 197
Ludum jocumque dices fuisse illum alterum 131
Ludus, quid 433
Lupo ovem commisisti 182
Lupum auribus tenere 473
Lupus in fabula 372
Lupus si quem prior viderit, is repente obmutescere dicitur ibid.
Luxu perditus 395

M

MAcerabo me ibi biduum 119
Macerare, se 68
Maceria, quid 409
Mactare aliquem infortunio 526
Maculam hanc nos decet effugere 414
Magis ex usu 204
Magnificare se ipsum 554
Magnifice se offerre 279
Magnifice tractare aliquem 263
Magno conatu magnas nugas dicere, 270
Majores, qui 262
Majuscula est 151
Mala, quid 336
Mala mens, malus animus 18
Malam rem! abi hinc 151
Male audire, quid 427, 459
Male audit vulgus mulierum 588
Male conciliare 164
Male est animo 386
Male hoc me habet 45, 96
Maledictis deterrere 425
Malum hoc ad salutem converti non potest 67
Malum, pro Interjectione 176, 375
Mancipia: unde dicta 128
Mancipium, pro serva puella ibid.
Manibus pedibusque omnia obnixe facere 27
Manipulus furum, quid 276
Manumittendi e servitute ritus 8
Mastigia, quid 394
Matres omnes filiis in peccato adjutrices 307
Mansum oportuit 228
Maturare nuptias 57
Me vide 37
Me indicente 370
Meam facio plebem 408
Mederi cupiditates 506
Medicari sibi 96
Meditari quid 42
Meditari causam suam 339
Meditata mihi sunt omnia mea incommoda 449
Medium arripere aliquem 352
Megalenses ludi, qui 1, 102, 207, 528
Meliuscula est 564
Memini videre 44
Memoriter cognoscere 218
Mensis agitur hic jam septimus 568
Mentem vobis meliorem dari 263
Mentiri non est meum 262
Meorum solus sum meus 482
Mercatus, quid 342
Mercenarius, quis 373
Mereo vel mereor te 218
Metui a Chryside 19
Metuo, ut substet hospes 97
Mihi sic est usus, &c. 218
Mihi habitat 386
Mille, quid 267
Mina, quid 524
Minerva ex capite Jovis nata 338
Minuere consilium suum iram 465
Miserescat te inopis 512
Miseriis serundis natus 373
Missa hæc fac 309

Missum me face 67
Missum te facimus 518
Mittas solicitudinem istam 226
Mœchis quod solet, scilicet fieri 192
Moiæ quando repertæ, aliæ asinariæ, aliæ trusatiles 22
Molliri nequit precibus, &c. 471
Mollis, quis 233
Mollis frontis, qui 180
Molliter te curasti 396
Mollities animi ejiciunda 122
Monitor, pro vocatore ad cœnam 225
Monstra cur veteres celare soliti. 581
Monstri aliquid alunt 28
Monstrum, quid 163
Montes auri polliceri 431
Monumentum pro sepulchro 127 pro litteris, &c. 173
Morari convivas 225
Morbus amplior factus est 561
Morbus me detinuit 480
Mordere, pro obtrectare 142
Mordet hoc me 400
More hominum evenit 99
More gestum oportuit 341
Morigerari alicui ibid.
Mors consecuta est miseram 497
Mos gerundus est Thaidi 120
Move ocius te 188
Moveo ego istæc, aut curo 94
Mulctare aliquem male 175
usque ad mortem 329
Mulier, pro homine effeminato 136
Mulier mulieri magis congruet 494
Mulieres adversantur viris 548
Mulierum natura describitur 233 ingenium 180
Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquum est ferre 610
Munerarier ancillas 239
Musica ars, id est, Poetica 134
Musicum studium pro Poetica 124
Mussitanda injuria adolescentium est 340
Mussitare, quid ibid.
Mustelinus color, quis 166
Mutatio fit 592
Mutilare, mutili boves 538
Mutire, quid 51
Mutuas operas tradunt 450
Myconius Callidemides 327

N

NÆ, affirmandi particula 230
Narrando male quidvis deprecari potest. 491
Narrare surdo fabulam 231
Nata nunc demum istæc oratio est 400
Natus huic rei 373
Navigare re ipsa incommodum est 570
Navigo in portu 49
Ne gravere 413
Ne præter casam 499
Ne quid nimis 10
Natura hominum ita comparata est, aliena ut melius videant & dijudicent, quam sua 257
Nebulo, quid 177
Nec, quid me nunc faciam, scio 61
Negligere pecuniam 341
Negotium, quid 5
Nemesis, qualis Dea, & cur Rhamnusia dicta 95
Nemo in fœminino genere usurpatur 58
Nemo homo 153
Neptunus quis fuerit, & unde dictus 398
Nervos intendas tuos 132
Nervus, quid ibid.
Nil suave meritum est 453
Nil tam difficile est, quin quærendo investigari possit 276
Nihil nisi sapientia es 360
Nihili pendere 113, 365
Nisi me animus fallit 278, 496
Niti, facere, experiri 369

Ne-

Nobilis, quid 231
Nobilitare aliquem flagitiis 198
Nobilitatem ex eo sibi natam scit 606
Nodum in scirpo quæris 96
Nolle factum, quid 582
Nollem factum 335
Nolo, volo, &c. 518
Nomen profitetur suum 106
Non causam dico 451
Non fit sine periculo facinus magnum & memorabile 240
Non licet hominem esse sæpe ita ut vult 274
Non pœnitet me famæ 604
Non recte accipitri tenditur 456
Non usus facto est mihi nunc 562
Non usus veniet, spero 262
Nostri nosmet pœnitet 441
Nova figura oris 132
Novitiæ puellæ 155
Novum animo accidit 449
Nox & amor, vinumque nihil moderabile suadent 366
Nox prima 608
Nubentium deductio vesperi & noctu fiebat 58, 302
Nugas magnas dicere 270
Nulli consilii sum 61
Nummum mille dare 268
Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius 109
Nullus sum 59
Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit 404
Nupera notitia 216
Nupta meretrici hostis est 605
Nuptias nimis sanctas facere 408
Nuptiales Dii, quinam 26
Nusquam gentium 373

O

O Cælum, o terra, o maria Neptuni 398
O festus dies hominis 154
Ob rem 471
Obfirmare se, quid 315
Obfirmare viam 574
Obgannire, quid 525
Obgannit ei ad aurem ib.
Objicere alicui lætitiam nec opinanti 217
Obire mortem 24
Obitus, quid 612
Oblectare se in eo 325
Oblectes te me 120
Obnixe 17
Obnoxius uxori sum 559
Obnuntiare & annuntiare, ut differant 374
Obolus, pro exiguo pretio 38
Obsaturabere istius 294
Obsecundare in loco 419 alicui 403
Obsequi alicui 18, 83 studiis aliorum 10
Obserare, quid 174
Obserare ostium ibid.
Obsidere domi 291
Obsitus pannis annisque 124
Obsonare cum fide 416
Obsonium, quid 37
Obstat meæ voluptati 96
Obstetrix, quæ 31
Obstinate operam dare 27
Obstupuit animus timore 381
Obticere a tacere, & reticere ut differat 181
Obtrudi, quo sensu 28
Obtundere, quid 36, 153 474
Obtundere Deos gratulando 296
Obturpare 94
Obviam alicui dari 352
Occidunt me, id est, cruciant 408
Occulte id non fert 353
Occupare animum in funambulo 532
Oculi illi dolent 527 parum prospiciunt 496
Oculos dolere, de quo dicatur 527
Oculos pascere 413
Odio tuo me non vinces 509
Odiosus, quid 542
Odit se 582
Odium, pro molestia 509
Odium tui cepit 550

Odium urbis me percipit 293
Oedipus 21
Offerre injuriam alicui 599
Officio suo nihil egredi 494
Olet unguenta 331
Olfacere, pro deprehendere 360
Omen, quid 22
Omissores ab re 402
Omisso animo esse 304
Omnes sibi malle melius esse, quam alteri 44
Omnes, quibus res sunt minus secundæ, magis sunt nescio quo modo suspiciosi 380
Omnia prius experiri verbis, quam armis, sapientem decet 178
Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus 567
Omphale, Lydiæ regina 199
Onerare aliquem injuriis 83
Onerare diem 508
Opera luditur 456
Opera illi vita erat 460
Operæ pretium est audire 24
Operam dare amicis 372
Opere maximo orare 151
Operiere loris 337
Opinionem hanc a me amotam esse volo 52
Oportet, materialiter positum 446
Oportet communicatum 27
Opportune & in ipso tempore ut differant 501
Opperibor virum 270
Opperiri aliquem 148
Oppertus ne sies horam unam 474
Oppido, pro valde 282
Oppignorare filiam 287
Oppressit eum nox 371 in ipso articulo 343
Optato advenis 54
Optata loquere 269
Optime, pro opportune 187
Opus, pro agricultura 122
Opus est facto 50
Orare ab aliquo 83
Oratio, index ingenii 247
Oratio ac stylus, ut differant 6
Orator & exorator, qui 533
Orba patre virgo 385
Orbam proximus ducat 436
Orbus, quis 385
Orcus, unde dictus 612
Ordo, quid 123
Ordo, pro conditione ib.
Ore quo appellabo patrem 278
Ornare fugam 265
Ornare verbis aliquid 121
Ornati, pro ornatus 38
Ornatus ex suis virtutibus 337
Os durum 180 impudens 157
Os nulli lædere 405
Os opprime 521
Os præbere 341
Os sibi distorquere 164
Oscitantes, qui 20
Oscitare, qui dicantur, ibidem.
Oscitatio, quid ibid.
Otiosus ab animo 457
Otium & cibus quid facit alienus 127
Otium non hercle est mihi 262, 263
Ovem lupo commisisti 181

P

PAce quod fiat tua 346
Pace infecta 110
Pædagogi, qui 438
Palæstra, unde dicta 470
Palam est 514
Palam fieri 382
Pallas unde nata 190
Pallium, quid 194
Pallium attolle ibid.
Palma victoriæ signum, & quare 190
Palma in medio posita 426
Palmam do huic consilio 279
Palmaris sive palmata toga quæ 190
Palmarium, pro palma dignum ibid.
Pando 238
Panem atrum vorare 250
Pannis obsita 239
Par esse, quid 384

Par pari referre 144
Par pari ut respondeas 445
Para puero nutricem 598
Parare sese ita 538
Parasitaster, quid 397
Parasitaster parvulus ib.
Parasitica ars olim quæstosissima 125
Parasitorum genus duplex fuit, & quodnam, ibidem.
Parce ac duriter se habere 325
Parere beneficium 185
Pares cum paribus facillime congregantur 250
Pars æqua amoris 113
Parsi perdere 557
Partes dare alicui 212
Partes priores apud aliquem habere 117
Parturire, quid 368
Partus primus difficilis 26
Parvi pendere 53
Pascere oculos 433
Passus, unde 238
Pater ac dominus hoc interest 327
Pater illi tu es natura, consiliis ego 332
Paternum istuc haud dedisti 365
Patrissas 375
Patrocinari indotatis 517
Patronum sibi capere 186
Patronus, quis 174, 186, 201
Patrueles, qui 462
Paupertas onus & miserum, & grave 434
Paululum vobis accessit pecuniæ 578
Pauxillulum nummorum 428
Pax! Interjectio silentii vel approbationis 238
Pax, Adverbium Comicum 280
Peccando detrimenti nihil fieri potest 551
Peccato mihi ignosci æquum non est 599
Peccatum magnum, at humanum 388
Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum 341
Pedem alique ferre 82
Pedissequa 15
Pedum visa est via 455
Pejore res loco non potis est esse, quam in hoc, quo nunc sita est 355
Penates Dii quales, & eos salutandi mos apud veteres 453
Pendebit animi 281
Pendo, quid 224
Penes vos est Psaltria 360
Penicullum, quid 176
Penuria civium 364
Penus 132
Per ætatem licet 330
Per ætatem non potest 114
Per annos parere non potest 412
Per me, id est, me permittente 604
Per me stetit 70
Per tempus advenis 79
Percitus re atroci 566
Percontumax huc rediisti nobis 578
Perculeris jam tu me 138
Perdoluit tandem 117
Percussit animum 15
Percastor 49
Peregre redire 448
Peregrina, pro meretrice, & quare 16, 48
Perfricare frontem 402
Perfungi re aliqua 587
Peribit, id est, male collocabitur 121
Periculum ex aliis facere, sibi quod ex usu siet 229
Periculum facere 56
Periculum famæ sit 306
Perliberalis visa est 613
Permanet hoc aliqua ad patrem 349
Pernegare aliquid 108
Pernoctare foris 582
Perparce nimium 46
Perpaucorum hominum homo 142
Perplexe loqui 181
Perreptare oppidum 391
Persequi jus suum 335
Perscribere argentum 516
Persentiscere 286
Persuadere & suadere, ut differant 357

Pertendere aliquid 315
Pertentare aliquem 58
Perterrefacere aliquem 18
Pertinax, quis 578
Perturbavi omnia 60
Perviæ ædes 410
Pervicaci animo esse 583
Pervicax, quid ib.
Pes neque mens satis suum officium facit 170
Pessulum ostio obdere 158
foribus 238
Pessum dabunt illa me 442
Pessime in aliquem consulere 252
Petere cibum e flamma 137
Phalerata dicta 472
Phanocratæ filiam 316
Phasma Menandri, quid 106
Pignori oppositus est ager 488
Piræum 129
Pistrilla, quid 377
Pistrinum, quid 22, 60
Pitissare, quid 253
Placidum quam ovem reddo 372
Plagipatidæ, qui 125
Planissime prodere alicui filiam 272
Plaudite, quid sibi velit 101, 206, 316, 419, 527
Plectar pendens 446
Plenus rimarum sum 114
Plumbeum ingenium 295
Plumbeus, de ignavo & obtuso ibid.
Plus agas 217
Plus millies jam audivi 143
Plus hoc facies 122
Pluscula supellectile opus est 488
Pœnitet flagitii 196
Pol haud paternum istuc dedisti 365
Polliceri jusjurandum, quid 601
Pollicitando animos lactare 93
Pollinis ac favilliæ plena 403
Pompa, quid 283 pro comitatu ib.
Pone pallio apprehendere 511
Popularis, quis 428
Porramus corpore & animo 35
Porrare, quid ib.
Porticus, qualia & in quem usum olim ædificia 376
Porticus apud macellum, ibidem.
Portitores, qui 438
Poscere, pro polliceri, spondere 268
Post principia hic ero 176
Post putavit sibi omnia esse præ meo commodo 346
Posteriores non feram 406
Posterius ipse sentiet 333
Posthabui mihi omnes res 515
Potica, quæ Dea 429
Potiri, cum accusativo 405
Præ manu aliquid dare 417
Præ me contempsit illum 124
Præ meo commodo 346
Præut hujus rabies quæ dabit 131
Præbes te haud illiberalem 407
Præcidere causas omnibus 587
Præcipitato te hac 376
Præcipitem se dare 60
Præfinito loqui 540
Præpediti sumus gaudio nimio, aut ægritudine 257
Præpositam amori tuo me habes 586
Præpositum me iri tibi 116
Præsagire, quid 233
Præsagit mihi animus aliquid mali ib.
Præsens, absens ut sies 120
Præsens absensque idem erit 327
Præsens præsenti sibi eripi cum videbit 387
Præsente te, absente, ut tua domus mihi pateat, postulo 203
Præsenti animo fac hæc dicas 174
Præsidium, quid 304
Præstabilius mihi fuerat, ubivis gentium ætatem agere, quam huc redire 557
Præstat mihi hoc 295
Præstituta dies est tibi 475
Præstolari aliquem & alicui 193
Præter ætatem tuam hoc mihi videre facere 216

Præ-

Præter æquumque & bonum 327
Præter spem evenit 45
Præterit hoc me 614
Precario, quid 243
Precatorem sibi parare 306
Precatores olim servi sibi in gravi noxa parare solebant, qui dominorum iram placarent, ipsosque supplicio eximerent ib
Prehendendus est Syrus 256
Prendo hominem solum 485
Pretii parvi deputare 606
Pretii maximi homo 408
Prima, quæ 404
Prima habere 304
Primas partes agere 427
Primum 408
Princeps primarum artium 346
Principia exercitus, quænam sint 176
Pro re nostra satis esse decrevi 301
Pro re aliqua monere 94
Pro ridiculo ac delectamento putare 302
Pro se quisque sedulo faciebant 222
Procare, procax, proci 231
Processisti hodie pulchre 417
Prodeambulare, quid 396
Prodeambulare huc libitum est ibid.
Prodere, quid 273
Prodidisti te 389
Prodire in funus 14
Prodire in medium 367
Producere aliquem spe falsa 65
Producere diem 378
Produci proprie, res venales dicuntur 116, 223
Productores, unde dicti 221
Produxe, pro produxisse 375
Professores, qui 106
Proficisci in pistrinum recta via 60
Profiteri, quid 106
Profiteri nomen suum ib.
Profugus, quis 260
Profundat, perdat, pereat 333
Prohibere aliquem domo 464
Proinde, pro perinde 461
Prolato non est opus 541
Prologus, quid 532
Prologi officium, quod sit 213
Prolubium, quid 418
Promissa appareant 132 persicere 63
Promittere, pro minari 282
Promovere, pro proficere, 64, 188
Promovere nuptias 71
Propino sive præbeo vobis hunc comedendum & deridendum 205
Propitii sunt illi Dii 436
Proprium, pro perpetuo 72
Propter, pro prope & juxta 336, 377
Propter dormire 137
Proruunt se foras 157
Prospicere sibi. 378, 526
Protelare aliquem sævis dictis 445
Proterrere hinc 253
Provincia, quid & unde dicta 258
Provincia illa mihi tradita est ibid.
Provinciam cepisti duram 432
Proterve iracundus est 578
Provolvere mediam in viam 78
Proximus sum egomet mihi 64
Proximis pro præteritis 134
Prudens & sciens, ut distérant 271
Pruna, quid 437
Poblicitus 520
Prudens animus 221
Pudet, verbum personale 329
Pudore & liberalitate liberi retinendi 326
Pudor, passive sumitur 29
Pueri inter sese pro levibus noxis iras gerunt 550
Pueros recens natos initiari mos 429
Puerorum Æthiopum ministerio delicatiores utebantur 118
Puerpera, quæ 50
Pugiles, unde dicti 335

Pu-

Pugnam dare 187
Puguaveris 402
Pugnos in ventrem ingere 521
Pugnus in mala hæreat 336
Pulpamentum quæris 143
Pulsare fores 383
Punctum temporis 442
Putare rem ipsam 399, 493
Putare recte 16
Putare secum rationes 340
Pyrus, Epirotarum Rex, ejusque in acie ordinanda, ducendoque exercitu, peritia 177

Q

Quadrupedem constringito 88
Quæsti, pro quæstus 610
Quæstum occipere 11
Quanti est sapere! 177
Quantivis pretii homo 87
Quantum potest 138, 514
Quantus quantus nihil nisi sapientia es 360
Quasi quidquam tibi sint viginti minæ 342
Quatietur homo certe cum domo foras 136
Qui, quæ vult, dicit, ea, quæ non vult, audiet 94
Quicquid præter spem evenit, omne id deputandum est in lucro 449
Quid istuc? 57, 119, 356, 414
Quid illo facias 182
Quid illi credis animi fuisse 197
Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum, atque æquum sciunt 272
Quid hoc morbi est? 122
Quid illic hominum litigant? 75
Quid me fiat, parvi curat 279
Quid mulieris uxorem habes? 592
Quid si animam debet? 488
Quid si nunc cælum ruat? 280
Quid tu Athenas insolens? 93
Quiesci illis poterat 69
Quita non est forma in tenebris nosci 585
Quo jure, quaque injuria 24
Quod cum salute ejus fiat 371
Quod scis, nescis 169
Quoniam id fieri quod vis, non potest, velis id, quod possit 32
Quoquo hinc asportabitur terrarum 478
Quot homines, tot sententiæ 467
Quotidiana febris 565
Quotidianæ formæ, quæ 130

R

Rapere in pejorem partem 322
Ratio, rapina & raptus, ut differant 357
ad Rastros res rediit. 300
Rastrum, quid & unde dictum 219
Ratione inire 457
Ratiuncula erat ei 428
Ratum habere, quid 582
Ratum quod modo erat, irritum est 518
Re bene gesta 397
Re comprobare beneficium 83
Receptare, Receptatores 600
Receptare se in tectum 305
Recipio ad me 315
Recta qui prava faciunt, his nunc præmium est 499
Reddere & restituere, ut differant 172
Redigam vos in gratiam 519
Redigere aliquem ad inopiam 300
Redigere ad memoriam 461
Redire ad ingenium 541
Redire ad se 62
Redire in viam 21
Reditio 165
Reducem aliquem in patriam facere 249
Reduces, qui ib.
Refellere, quid 436, 463

Refe-

Referire aliquem 376
Referre gratiam alicui 139
Referre denuo fabulam, 535
Referri non potest satis pro merito ab illo tibi gratia 457
Refert id mea minime 407
Refrixerit res 343
Reges & reginæ, pro divitibus 118, 431
Regis significata 457
Regnum ne hic tu possides? 336
Rei alicujus est 357
Rei operam dare 329
Rei servire 550
Rejectus negligenter circum caput capillus 238
Rejicere aliquem ab studio ad famem 426
Rejiciet nos 493
Relevabis illi animum 380
Relevi dolia omnia 254
Religio, pro metu & nimia cura 96
Religio Veterum in auspicandis negotiis seriis 149
Religio est dicere 231
Religio nova in te incessit 74
Religiosæ sunt mulieres 273
Religiosus, quis ibid.
Relinire, quid 242
Relinquit res, quid 43
Reliquiæ hujus generis restant 364
Rem cum videas, censeas 311
Rem divinam facere, quid 150
Rem facere, quid 342
Rem gerere, quid 397
Rem habere cum aliquo 597
cum hospite 115
Rem ipsam putemus 399
Remedium solus mearum miseriarum est 350
Remedium alicui malo invenire 48
Remissan' opus sit vobis, an reducta domum, vosmet videte 594
Remittis nullum tempus 217
Remotus est jam prope ab studio, atque ab labore 534
Remorari alicujus commodum 74 aliquem 131
Reprehensus, id est, resumptus 323
Repressi me 382
Repressit neque reflexit illum fides 351
Reprimere iracundiam 399
Reprimere se 228
Reptare, quid 499
Repudiatus repetor 27
Repudio consilium 74
Repudium remittere 516 renuntiare 489
Reputare secum rem recta via 45
Res, pro utilitate 55, 540
pro experientia 404
Res alias agis 135
Res composita est 393
Res est adhuc tranquilla 469
Res est in vado 86
Res illa tibi vertat male 338
Res nata, quæ dicatur 150
Res omnibus nobis ut dant sese, ita magni atque humiles sumus 567
Resarcietur vestis 331
Rescindi non potest, quod sit factum legibus 467
Rescribere, quid 517
Rescribi jube rursum argentum ibid.
Reserare, quid 174
Resipiscere, quid 292
Resipisco 69
Respice me in tuis secundis 100
Respicere 64 se 217, 299
Respicit nos 356
Restim ductare 394
Restinguere verba 111
Restituere & reddere, ut differant 172
Restituere in integrum 467
Restituere rem impeditam & perditam 62
Resupinare aliquem 511
Reticere, obticere, & tacere, ut differant 181
Retrahere aliquem a studio 425

Retrahere ad se fugitivum argentum 276
Retundere alicujus animum 302
Revereri imperium alicujus 447
Reviso, quid 42
Revolutum te in eandem vitam denuo video esse 595
Rex parasiti, quis dictus 457
Rex te in oculis gestat 141
Rhamnus 95
Rhodus 114
Ridendo te defessa sum 196
Ridiculum, quid ibid.
Ridiculum caput 38
Rimarum plenus sum 114
Ringi, quid 457
Riscus, quid 173
Risu emori 143
Rivales, qui 127, 204
Ruere, quid, activam habere significationem 352
Rufa virgo, quæ 316
Rumpere se ambulando 572
Rumpi, qui dicantur ibidem.
Rursum prorsum cursari sentio 561
Rus, pro villa rustica 150

S

SAcellum, quid 377
Sacrilegus, quis 189
Sacrilegium, quid ib.
Sævis dictis aliquem protelare 445
Sævus & tristis, ut differant 405
Sagire, quid 233
Sal & sales, quid 204
Salem qui habet, qui in te est 141
Salsamenta hæc fac macerentur pulchre 359
Salva res est 127, 385
Salus a Romanis, ὑγίεια a Græcis pro Dea culta 395
ejus ædes ibid.
Salus ipsa si cupiat, servare prorsus non potest hanc familiam ibid.
Salutare, pro adorare 453
Salutem alicui malo quærere 350
Samius 114
Sandalium 199
Sanio solus servat domi 176
Sanus ne es? 93
Sapienti dictum sat est 477
Satagere rerum suarum 231
Satago, quid ibid.
Satias cœpit fieri 193
Satias jam tenet studiorum isterum 587
Satin' omnia ex sententia 449
Satis sanus es 412
Satis pro imperio 443
Satisfaciendi formula, quæ fuerit olim 336
Satrapæ apud Persas qui fuerint, & quod eorum officium. 253
Scatura atque ebria cum eu eris 603
Satur sum omnium rerum 396
Saxum volvere, qui dicantur 205
Saxum hoc satis diu jam volvi ibid.
Scapulas perdidi 432
Scelus, pro scelesto 60, 162 190
Scenica fortuna est dubia 533
Sciens & prudens, ut differant 271
Scire fidibus 116
Scirpus, quid 96
Scisti uti foro 433
Scitum hercle hominem 126
Scitum hoc est 229
quam Scitum est 506
Scitus puer 49
Scortari crebro 229
Screatus, quid 246
Scriptura, quid 322
Scrupuli, quid 343, 519
Scrupulum eximere, quid 343
Scrupulum alicui injicere ib. & 519
Scrupulus unus etiam mihi restat 96
Sectari lites 463

Secun-

Secundæ res cum sunt maxime, omnes tum maxime meditari secum oportet, quo pacto adversam ærumnam ferant 448
Secundus, quid 232
Sedere, proprie dictum de virginibus, quæ conditionem non reperiunt 387
Segnitia & socordia, ut differant 23
Segregatum illum habui 601
Senectus ipsa est morbus 480
nimium ad rem attenta 402
verecundos facit 524 unum vitium adfert 402
Senectutis præsidium soboles 542
Sentiet ipse posterius 333
Sentus & squalidus, qui 124
Sepulchrum, unde dictum 15
Sepultus sum 518
Sera, quid 174
Seriæ, quæ 254
Sermo, animi index 247
Sermonem occipere 160 quærere 150
Sermones cædere 233
Servibo commodis matris 578
Servi causam orare lege olim prohibiti 452 item dicere testimonium, ib.
Servi in cellis olim habitabant 132 in noxa duo habebant perfugia, aram & deprecatorem 437
Servorum olim tergum erat flagellorum seminarium 541
Servorum in pistrino degentium viva imago 22
Servos suos Romani ad trabem suspensos virgis cædebant 198
Servire commodis vestris 215
Si Diis placet 188
Si mihi pergit, quæ vult dicere, ea, quæ non vult, audiet 94
Sibi vivere 405
Sic res est ὥσπερ ἔχει 58
Silescunt turbæ 398
Silicernium, quid 378
Similia ecce omnia: omnes congruunt 450
Similis tui & similis tibi, ut differant 311
Simulare est hominis 393
Simulatio mea non est 287
Simultas, quid 447
Sine Cerere & Libero friget Venus 170
Singulatim commemorare 525, 526
Sobrini, quasi sororini 802, 462, 575
Sobrius non es 78
Soccos detrahere 222
Soccus, quid ib.
Socors, quid 23
Socors ceterarum rerum 389
Socrus omnes sunt iniquæ 556
Socrus omnes uno animo oderunt nurus 548
Sodales, qui 390
Solæ, pro soli 196
Solæ terræ 510
Solers, quis 147
Solide gaudere 99
Solidum & succi plenum corpus 133
Solidum beneficium parere sibi 185
Sollicitare, quid 235
Sollicitos omnes habui 254
Solvi vos curis ceteris 551
Solus est homo amico amicus 479
Solus est, quem diligunt Dii 100
Somniare aliquem 110
Somniat ea, quæ vigilans voluit 100
Somnium, pro re futili 471
Somnum videre, qui dicantur 256
Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis ibid.
Sorbillare cyathos 378
Sorbillo, quid ibid.
Sorex, quid 198
Sors, quod 344
Sparsum os, quid 316
Spectator formarum elegans 154

Spem pretio emere, quid 341
Spem pretio non emo ibid.
Spetare, pro timere 41
Spero confore 18
Spes meta 438
Spoliare, quid 538
Sponsa domum viri ingressa, quid fieri soleat 46
Spondere & despondere, ut differant 13
St' nota indicendi silentium 267
State dicitur Comœdia, cum placet 214
Stat sententia 122
Stare cum aliquo 451
Statariam agere 215, 533
Sterquilinium, quid 475
Stertere noctes & dies 204
Stetit per me 70
Stipes, quid 295
Stipula, quid 403
Stipulam colligere ib.
Stomachari, quid 133
Stylus, quid 6
Suadere & persuadere, ut differant 357
Suave meritum 453
Suavium meum 145
Subagitare amicam alicujus 264
Subducere se alicui 178 rationem ad vitam 404
Subjice, id est, suggere 462
Sublati animi sunt 579
Sublimem arripere aliquem 352
Sublimem hunc intro rape 88
Submonere, quid 154
Subolere, pro rescifcere 298
Subolet nunquid patri 469
Subsensi id 255
Subservire orationi 74
Substernere infanti verbenas 73
Subtemen, quid 239
Subtemen nere ibid.
Subtristis, quid 46
Subvertit nos animus tuus 402
Succensere alicui 46, 299 450, 459
Succenturiati, qui 448
Succus, quid 133
Sudabis satis 485
Suere quid capiti suo 491
Suffarcinata Canthara 78
Suggerere sumptum alicui rei 326
Sumere hilarem diem 349
Sumere diem alicui rei 403
Sumere satietatem amoris 507
Summa forma 137
Summa rerum ad te solum redit 454
Summum bonum, quid 72
Summum jus sæpe summa est malitia 288
Summum suum plurima salute impertit 127
Summus mihi fuit 356
Sumptus, quid 403
Suo sibi gladio hunc jugulo 415
Superstes, quid 505, 312
Superstitiosa veterum omina in nuptiis 492
Suppeditare, quid 204
Suppeditare amori alicujus ibid.
Suppeditare alicui sumptibus 300
Supponere, quid 188
Supponere puerum 109
Surdo narrare fabulam 238
Suspectum scio nemini aliter fore 569
Suspenso gradu placide ire 511
Suspicio de me incidit 381
Suspicio mihi incidit 51
Suspiciosi, qui 380
Sursum, deorsum cursitare 128
Susurrari audio 78
Sycophanta, quis 82
Symbola, quid 152, 457
Symbolæ, quæ & unde dictæ 12
Symbola date ibid.
Synapothnescontes, qui 322

T

Tabescere, quid 380
Tabescit dolore ib.
Tacere, reticere, obticere, ut differant 181
Talenta quindecim, quot 223
------- decem, quot 97
Talentum, quid & quantum ibid.
Talentum magnum, quid 487
Tangere ulcus, quid 491
Tantidem empta 339
Tardiusculus est 258
Technam illius esse scio 168
Tecto latere abscedere 275
Tegere contumelias 545
Tela, quid 11
Tela ac lana victum quæritare ibid.
Temetum, unde dictum. 25, 163
Temperans est minus famæ ac rei 451
Tempus non esse, quid sit 160
Tempus ita fert 402
Tempus nullum remittis 217
Temulenta es 163
Tendere, pro pertinaciter contendere 160
Tenet me amor ejus 569
Tentare sententiam alicujus 485
Tentatum advenis 462
Tergo pœnas pendere 281
Tergum suum in alicujus fidem committere 541
Tesseris ludere 393
Texere telam 238
Theatri loca, quomodo sua singulis pro ordine & gradu Romæ attributa fuerint 535
Thesaurus, pro Comœdia 106
Thesauros in sepulchris sepelire mos prisci fuit sæculi ibid.
Tribicina, quæ 409
Timida, pro commota ac turbata 161
Tolerare, pro alere 400
Tollere, pro educare 243, 270
Tollere animos 579
Tollere e medio, quid 367
Tonstrina erat quædam 438
Tota erras via 125
Totus est in amore 378
Tractare aliquem non humaniter 220 magnifice 265
Tradunt operas mutuas 450
Tradita est huic provincia 258
Tranquilla adhuc res est 469
Transcurso opus est in arcem 527
Transdere, pro tradere 425
Transegi 502
Transigat inter se ipsi 579
Transigetur intus 101
Transmovere in se gloriam 141
Trepidari, quid 561
Tria non commutabitis verba hodie inter vos 486
Tribulis, quis dicatur 364
Triclinium veterum, quale fuerit 222
Tristis, pro invito 160
Tristis & truculentus, ut differant 405
Triumphat id serio 140
Triumpho, si licet me latere tecto abscedere 278
Triumviri monetales æris 154
Tua quod nihil refert, percunctari desinas 609
Tuber: quid 344
Tui carendum erat 249
Tumulti pro tumultus 38
Tumultuari audio 562
Tundendo atque odio effecit 542
Tundere, quid 352
Turba, pro tumultu & multitudine 75
Turbas dare 162
Turpiter se dare cum re aliqua 123

Tute hoc intristi 454
Tuior facile mores 599
Tutatur indiligenter mei patris bene parta 502

V

VAcuum tempus dare sibi laboris 219
Væ, interjectio qualis 32
Vagire, infantium est 580
Vagitus, quid ib.
Valeat, habeat, vivat cum illa 91
Valet, atque vivit 251
Validus, quis dicatur 574
Varia vestis, quæ dicta 165
Vase futili in sacrificiis Deæ Vestæ, cur usum olim 61
Ubivis gentium ætatem agere 557
Vecordia, quid 63
Vecors, quis ib.
Vestis, quid 175
Velle factum, quid 582, 583
Veneficus, quis 162
Veneo, quid 272
Ventulum facere, quid 157
Venus friget sine Cerere & Libero 170
Venustatis plenus 611
Verba ad rem conferre 171
Verba dare alicui 51
Verba fiunt mortuo 524
Verba fundere, quid 396
Verba huc redeunt 117
Verba & verbera tibi parata erunt 244
Verbenæ, quales herbæ 73
Verberibus prius cædebant extremo supplicio afficiendos 22
Verbis meis huc evoca illum 597
Verbis solvere 335
Verbum, pro proverbio & sententia 27, 44, 119, 414
Verbum alicui facere 29
Verecundia, quid. 524
Vereor, ne quid Andria apportet mali 11
Vero, est affirmative respondentis 35
Versicolor vestis 165
Versuram solvere 500
Vertere, pro in linguam Latinam transferre, vel depravare 106
Verus, pro veridicus 44
Vestitu nimium indulges 326
Veterator, quis 46, 297
Veteres nihil aggrediebantur serium, quin Diis prius facra fecissent 150
Veternosus, quis 164
Veternus, quid ibid.
Via pervulgata patrum 220
Viceris 91
Vicinia & vicinitas ut differant 226
Vicinitas, pars propinqua amicitiæ 216
Vicissitudo omnium rerum est 128
Vide, quid agas 122
Videlicet, id est, videre licet 365
Videre somnum, qui dicatur 256
Vidissem recte mihi 443
Vidua, quæ 515
Vietus, quis 166
Vigilare usque ad lucem 128
Vilitas, quæ fructus minuit 523
Vilius istuc 419
Villum, quid 398
Vincto pectore esse 132
Vindicari in libertatem cui competat 339
Vindices libertatis, qui ibidem.
Vindiciæ, quæ ibid.
Vinolentus mulierculam compressit 514
Violentum nullum diuturnum 327
Vir raro mulieri fidelis 47
Virgis in noxios utebantur magistratus; loris in servos domini 337
Virgo forma honesta 216

Virtutes, pro flagitiis 337
Virum me natam vellem 502
Vis boni ni in ipsa inesset forma 435
Vis hæc quidem est 413
Vita hominum est ita, quasi cum ludas tesseris 393
Vitiare virginem 163
Vitio dare 6
Vitium, quid & unde dictum 311
Vitium alicui offerre 350
Vitium & calamitas intervenit 532
Vivere, quid 575
Vivere modo liceat, spes est 306
Vivus, vidensque pereo 111
Vixit, dum vixit, bene 575
Ulcisci adversarios 538
Ulcus tangere, quid 491
Ulcus hoc tangere, minus utile fuit ib.
Ulterior, quis 483
Unciatim aliquid comparcere 429
Unctus, atque lautus a balneis venit 457
Ungendi in balneo ritus veteribus usitatus ib.
Unis in ædibus aderit una 137
Uno verbo aliquid dicere 9
Unus, a, um, quomodo in plurali usurpetur 67, 137
Unum cognoris, omnes noris 450
Vocatores, qui 215
Vola, pro curre 572
Volvere saxum, qui dicantur 205
Voluntas vestra si ad Poetam accesserit 427
Volupe est 484
Votum & vovere, quid 572
Urere aliquem male 144
Uro hominem 128
Usque, notat longinquitatem loci. 146
Usque, pro assidue 341
Usque occidit 375
Usus non veniet, spero 262
Usus si veniat ib.
Usu mihi venit 432
Usus mihi sic est 231
Ut, quid denotat 356
Ut ad pauca redeam 487, 543
Ut est audacia 150
Ut homo est, ita morem geras 263
Ut quisque suum vult esse, ita est 361
Utetur me facili patre 230
Uti foro 433
Utile minus fuit 491
Vultus est imago ac sermo animi 566
Vultus quoque hominum fingit scelus 296
Uxor modo nupta noctu deducebatur domum, prælatis facibus 38
Uxore herus excidit 44

FINIS.

NOI

NOI RIFORMATORI

Dello ſtudio di Padova.

Concediamo Licenza a *Franceſco di Niccolò Pezzana* Stampator di *Venezia* di poter riſtampare il Libro intitolato: *Publij Terentii Afri Comędię ſex cum notis Joh. Minellii*: *riſtampa*: oſſervando gli ordini ſoliti in materia di Stampe, e preſentando le Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Data li 18. Settembre 1784.

(*Piero Barbarigo Riſ.*

(*Andrea Tron, K. Proc. Riſ.*

(*Girolamo Aſcanio Giuſtinian K. Riſ.*

Regiſtrato in Libro a Carte 138. al N. 1195.

Davidde Marcheſini Segr.

30